

Şuabul-İmân

(الجامع للشعب الإيمان)

Beyhakî

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Şuabu'l-İmân

1. baskı – İstanbul

Cilt 7

Kasım 2015

Özgün adı: el-Câmi' li-Şuabi'l-îmân

Yazarı: Ebû Bekr Ahmed b. Hüseyin b. Alî el-Beyhakî (ö. 458/1066).

Arapça neşir: Mektebetu'r-Rüşd, Abdülalî Abdülhamîd Hâmid tahkiki ile, Riyad 1423/2003).

İSBN: 978-605-4659-12-8

Tercüme: Hüseyin Yıldız, Hasan Yıldız ve Zekeriya Yıldız

Redaksiyon: Yusuf Özbek

Kapak: Edîb Agagjyshi

Baskı ve Cilt: Step Ajans Matbaacılık Ltd Şti.

Göztepe Mah. Bosna Cad. No. 11

Bağcılar/ İSTANBUL

Tel: 0212,4468846 Matb. Sertifika No: 12266

İsteme ve Haberleşme Adresi

www.ocakyayincilik.com

OCAK YAYINCILIK

Millet Cad. Gülsen Apt.

No. 19 Kat: 4 D. 7

Yusufpaşa

Aksaray, İstanbul

GSM: 05.353.107.416 (Yusuf Özbek)

Şuabu'l-Îmân

el-Beyhakî

Ahmed b. el-Hüseyn

(öl. 458/1066)

الجامع لشعب الإيمان

Cilt 7

İÇİNDEKİLER

47. Şube: Tövbe (Devam)	7
İsrail Oğullarındaki Mağara Kıssası	7
Dinden Çıkmışken Tekrar İslam'a Dönen Âbidin Oğlunun Kıssası	13
Kalbin Mühürlenmesi veya Paslanması	69
Küçük Günahlar	95
48. Şube: Kurbanlar, Kurbanın Anlamı; Hedy, Udhiye ve Akîka Gibi Kurban Çeşitleri	127
49. Şube: Ulul-Emre İtaat İle İlgili Hususlar	147
İmamların (Liderlerin) Özellikleri	152
Âdil İmam ve Zalim Valiler (Yöneticiler)	156
Yöneticilere Bağlılık ve Öğüt	178
Evzaî'nin (Halife) Mansûr ile Oturması ve Ona Nasihati	185
Gereklerini Yerine Getirmeye Gücü Yetmeyenlerin Görev İstememeleri	215
Zulmetmenin Vebali	216
50. Şube: Cemaatle Birlikte Olmak	238
Cemaatin ve Ülfetin Fazileti, Tefrikanın Vebali, Sultana Gereken Değerin Verilmesi	249
51. Şube: İnsanlar Arasında Hüküm Vermek	258
52. Şube: İyiliği Emredip Kötülükten Sakındırmak	270
Gücü Nisbetinde İyiliği Emredip Kötülükten Alıkoymanın Gerekliliği ve Bunu Terk Edince Gerçekleşecek Fesatlarla İlgili Hadisler	288
53. Şube: İyilik ve Takvada Yardımlaşmak	302
54. Şube: Hayâ (Utanma Duygusu) ve Kısımları	349
Avret Mahallini Örtmek	380

Hamam	387
Kadınların Başlarını Örtmesi ve İyice Örtünmeleri	402
55. Şube: Anne Babaya İyilik Etmek	419
Anne Babaya Kötü Davranmak	444
Annenin Kalbini Kazanmakla İlgili Âbid Cüreye Hadisi	450
Anne Babanın Duası	462
Öldükten Sonra da Anne Babanın Hakkını Gözetmek	462
Fasıl	473
Günaha Girmemek Kaydıyla, Kafir Bile Olsalar Anne Babayı Gözetmek	486
56. Şube: Akrabayı Gözetmek (=Sıla-i Rahim)	488
57. Şube: Güzel Ahlâk	514

حَدِيثُ الْغَارِ فِي بَنِي إِسْرَائِيلَ

İsrail Oğullarındaki Mağara Kısası

٦٧٠٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَنَا أَبُو الْحَسَنِ أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنُ عَبْدِوسِ بْنِ سَلَمَةَ الْعَنْزِي، نا عُثْمَانُ بْنُ سَعِيدٍ الدَّارِمِيُّ، حَدَّثَنِي أَبُو الْيَمَانِ، أَنَّ شُعَيْبَ بْنَ أَبِي حَمْرَةَ أَخْبَرَهُ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، حَدَّثَنِي سَالِمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ، يَقُولُ: " انْطَلَقَ ثَلَاثَةُ رَهْطٍ مِمَّنْ كَانَ قَبْلَكُمْ حَتَّى آوَأَهُمُ الْمَيْتُ إِلَى غَارٍ فَدَخَلُوهُ، فَأَنحَدَرَتْ صَخْرَةٌ مِنَ الْجَبَلِ، فَسَدَّتْ عَلَيْهِمُ الْغَارَ، فَقَالُوا: إِنَّهُ وَاللَّهِ لَا يُنْجِيكُمْ مِنْ هَذِهِ الصَّخْرَةِ إِلَّا أَنْ تَدْعُوا اللَّهَ بِصَالِحِ أَعْمَالِكُمْ، فَقَالَ رَجُلٌ مِنْهُمْ: اللَّهُمَّ كَانَ لِي أَبَوَانِ شَيْخَانِ كَبِيرَانِ، فَكُنْتُ لَا أَغْبِقُ قَبْلَهُمَا أَهْلًا وَلَا مَالًا، فَنَاءَ بِي طَلَبُ الشَّجَرِ يَوْمًا، فَلَمْ أَرْجُ عَلَيْهِمَا حَتَّى نَامَا، فَحَلَبْتُ لَهُمَا غَبُوقَهُمَا فَجِئْتُهُمَا بِهِ، فَوَجَدْتُهُمَا نَائِمَيْنِ، فَتَحَرَّجْتُ أَنْ أُوقِظَهُمَا، وَكَرِهْتُ أَنْ أَغْبِقَ قَبْلَهُمَا أَهْلًا أَوْ مَالًا، فَقُمْتُ وَالْقَدْحُ عَلَى يَدَيَّ أَنْتَظِرُ اسْتِيقَاضَهُمَا حَتَّى بَرَقَ الْفَجْرُ، فَاسْتَيْقَظَا فَشَرِبَا غَبُوقَهُمَا، اللَّهُمَّ إِنْ كُنْتُ فَعَلْتُ ذَلِكَ ابْتِغَاءَ وَجْهِكَ فَافْرُجْ عَنَّا مَا نَحْنُ فِيهِ مِنْ هَذِهِ الصَّخْرَةِ، فَاَنْفَرَجَتِ انْفِرَاجًا لَا يَسْتَطِيعُونَ الْخُرُوجَ مِنْهَا "، قَالَ: وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " وَقَالَ الْآخَرُ: اللَّهُمَّ كَانَتْ لِي بِنْتُ عَمٍّ، وَكَانَتْ أَحَبَّ النَّاسِ إِلَيَّ، فَأَرَدْتُهَا عَنْ نَفْسِهَا فَاْمْتَنَعَتْ مِنِّي، حَتَّى أَلَمْتُ بِهَا سَنَةً مِنَ السِّنِينَ، فَجَاءَتْنِي فَأَعْطَيْتُهَا عِشْرِينَ وَمِائَةَ دِينَارٍ عَلَى أَنْ تُخَلِّيَ بَيْنِي وَبَيْنَ نَفْسِهَا، فَفَعَلَتْ حَتَّى إِذَا قَدَرْتُ عَلَيْهَا، قَالَتْ: لَا أَجِلُّ لَكَ أَنْ تَقْضِيَ الْخَاتَمَ إِلَّا بِحَقِّهِ، فَتَحَرَّجْتُ مِنَ الْوُقُوعِ عَلَيْهَا، فَانْصَرَفْتُ عَنْهَا وَهِيَ أَحَبُّ النِّسَاءِ إِلَيَّ، وَتَرَكْتُ الَّذِي أَعْطَيْتُهَا، اللَّهُمَّ إِنْ كُنْتُ فَعَلْتُ ذَلِكَ ابْتِغَاءَ وَجْهِكَ فَافْرُجْ عَنَّا مَا نَحْنُ فِيهِ، فَاَنْفَرَجَتِ الصَّخْرَةُ غَيْرَ أَنَّهُمْ لَا يَسْتَطِيعُونَ الْخُرُوجَ مِنْهَا "، قَالَ: وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " ثُمَّ قَالَ الثَّالِثُ: اللَّهُمَّ اسْتَأْجَرْتُ أَجْرَاءَ فَأَعْطَيْتُهُمْ أَجُورَهُمْ غَيْرَ رَجُلٍ وَاحِدٍ مِنْهُمْ تَرَكَ الَّذِي لَهُ وَذَهَبَ، فَتَحَرَّجْتُ أَجْرَهُ حَتَّى كَثُرَتْ مِنْهُ الْأَمْوَالُ وَارْتَعَجَتْ، فَجَاءَنِي بَعْدَ حِينٍ، فَقَالَ لِي: يَا عَبْدَ اللَّهِ، أَدَّ لِي أَجْرِي، فَقُلْتُ لَهُ: كُلُّ مَا تَرَى مِنْ أَجْرِكَ مِنَ الْإِبِلِ، وَالْبَقَرِ، وَالْغَنَمِ، وَالرَّقِيقِ، فَقَالَ: يَا عَبْدَ اللَّهِ، لَا تَسْتَهْرِئُ بِي، فَقُلْتُ: إِنِّي لَا أَسْتَهْرِئُ بِكَ، فَأَخَذَ ذَلِكَ كُلَّهُ فَاسْتَأْفَقَهُ، فَلَمْ يَتْرُكْ مِنْهُ شَيْئًا، اللَّهُمَّ فَإِنْ كُنْتُ فَعَلْتُ ذَلِكَ ابْتِغَاءَ وَجْهِكَ فَافْرُجْ عَنَّا مَا نَحْنُ فِيهِ، فَاَنْفَرَجَتِ

الصَّخْرَةَ فَخَرَجُوا مِنَ الْغَارِ يَمْشُونَ " رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ فِي الصَّحِيحِ، عَنْ أَبِي الْيَمَانِ، وَرَوَاهُ مُسْلِمٌ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، وَغَيْرُهُ، عَنْ أَبِي الْيَمَانِ، وَقَوْلُهُ: " وَارْتَعَجْتُ: يَعْْنِي كَثُرْتُ

6704- Abdullah b. Ömer der ki: Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurduğunu işittim: "Sizden önceki toplulukların birinde üç kişi bir yolculuğa çıktılar. Gecelemek için de bir mağaraya girdiklerinde dağdan yuvarlanan bir kaya parçası mağaranın ağzını kapattı. Bunun üzerine birbirlerine: «Bizi bu mağaradan çıkaracak olan şey yaptığımız iyi ameller hürmetine Yüce Allah'a dua etmemizdir» dediler.

İçlerinden biri şöyle dedi: «Allahım! Benim ihtiyar bir anne-babam vardı. Ailemden ve çoluk çocuğumdan önce ilk onlara akşam sütü içirirdim. Ancak bir gün odun toplamaya çıktığım için onlar uyuduktan sonra dönebildim. Onlara içireceğim sütü sağdım, ancak onların uyuduğunu gördüm. Onlardan önce aileme ve çocuklarıma süt vermek istemediğim için, içinde süt olan tas elimde, uyanıncaya kadar onların başında beklemeye koyuldum. Şafak söktüğünde de uyandılar ve sütlerini içtiler. Allahım! Ben bunu sırf senin rızan için yapmıştım. Onun için bizi, önümüzde duran şu kaya parçasından kurtar!» Bunun üzerine mağaranın kapısındaki kaya parçası az bir şey aralandı, ancak çıkabilecekleri kadar değildi."

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle devam etti: "Diğeri ise dedi ki: «Allahım! Benim de herkesten çok sevdiğim bir amcam kızı vardı. Onunla beraber olmak istedim, ancak o buna yanaşmadı. Daha sonraki yıllardan birinde maddi sıkıntıya düşünce yanıma geldi. Ona sahip olmama izin vermesine karşılık ona yüz yirmi dinâr verdim. O da bunu kabul etti. Tam ona sahip olacakken: "Hakkın olmadıktan sonra mührü (bekaretimi) açman sana helal değildir" dedi. Ben de bu şekilde onunla beraber olmayı uygun görmedim ve ondan uzak durdum. Oysa onu çok seviyordum. Ona vermiş olduğum altınları da kendisine bıraktım. Allahım! Ben bunu sırf senin rızan için yapmıştım. Onun için bizi bu sıkıntıdan kurtar!» Bunun üzerine mağaranın kapısındaki kaya parçası biraz daha aralandı, ancak yine çıkabilecekleri kadar değildi."

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle devam etti: "Üçüncü kişi de dedi ki: «Allahım! Ben üç tane işçi tutmuştum. İş sonunda biri hariç diğerlerinin ücretlerini verdim. Ancak o kişi çekip gittiği için ücretini verememiştım. Ona vereceğim ücret zamanla çoğaldı ve bu ücret birçok mal yaptı. Daha sonraları adam yanıma geldi

ve: “Ey Allah’ın kulu! Bana ücretimi ver!” dedi. Ben de ona: “Şu gördüğün develer, sığırlar, koyunlar ve kölelerin hepsi de senin ücretindendir” karşılığını verdim. Adam bana: “Ey Allah’ın kulu! Benimle alay etme!” deyince, ben: “Seninle alay etmiyorum” karşılığını verdim. Bunun üzerine adam onların hepsini önüne katıp götürdü. Geriye hiçbir şey bırakmadı. Allahım! Ben bunu sırf senin rızan için yapmıştım. Onun için bizi bu sıkıntıdan kurtar!» Bunun üzerine mağaranın kapısındaki kaya parçası tamamen açıldı ve çıkıp yürüyerek gittiler.”¹

Buhârî, *Sahîh*’de Ebu’l-Yemân’dan² ve Müslim, Abdullah b. Abdurrahman ve başkası kanalıyla Ebu’l-Yemân’dan rivayet ettiler.³

٦٧٠٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو زَكْرِيَّا بْنُ أَبِي إِسْحَاقَ، أَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ بْنُ يَعْقُوبَ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْوَهَّابِ، أَنَا جَعْفَرُ بْنُ عَوْنٍ، أَنَا سَلَمَةُ بْنُ نَبِيطٍ، عَنْ عُيَيْدِ بْنِ أَبِي الْجَعْدِ، عَنْ كَعْبٍ: "إِنَّ لِلَّهِ عَزَّ وَجَلَّ لَدَارًا مِنْ دُرَّةٍ أَوْ لَوْلُؤَةٍ، فَوْقَهَا لَوْلُؤَةٌ، فِيهَا سَبْعُونَ أَلْفَ قَصْرٍ، فِي كُلِّ قَصْرِ سَبْعُونَ أَلْفَ دَارٍ، فِي كُلِّ دَارٍ سَبْعُونَ أَلْفَ بَيْتٍ، لَا يَنْزِلُهَا إِلَّا نَبِيٌّ، أَوْ صِدِّيقٌ، أَوْ شَهِيدٌ، أَوْ إِمَامٌ عَادِلٌ، أَوْ رَجُلٌ مُحَكَّمٌ فِي نَفْسِهِ " قَالَ سَلَمَةُ: فَقُلْتُ لِعُيَيْدٍ: وَمَا الرَّجُلُ الْمُحَكَّمُ فِي نَفْسِهِ؟ قَالَ: الرَّجُلُ يَطْلُبُ الْحَرَامَ مِنَ الْمَالِ وَالنِّسَاءِ، فَيَعْرِضُ لَهُ إِنْ شَاءَ تَقَدَّمَ، وَإِنْ شَاءَ تَأَخَّرَ، فَيَتْرُكُهُ مَخَافَةَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ، فَذَلِكَ الرَّجُلُ الْمُحَكَّمُ نَفْسَهُ

6705- Ka'b(u'l-ahbâr) der ki: "Yüce Allah'ın (Cennette) üst üste iki inciden yapılan öyle bir evi vardır ki üzerinde yetmiş bin konak, her bir konakta yetmiş bin ev, her evde de yetmiş bin oda bulunur. Bunlarda sadece peygamber veya siddik veya şehit veya âdil bir lider veya kendi üzerinde muhkem kılınmış kişiler oturur.”⁴

Seleme der ki: Ubeydullah'a: "Kendi üzerinde muhkem kılınan kişi kimdir?" diye sorduğumda şöyle dedi: "Haram yoldan kadın ve malın peşine düşen kişi bunlarla karşılaştığı zaman isterse elde edebilir, isterse de uzak

¹ Sahih hadistir.

² Buhârî, *icâret* (3/51-52).

³ Müslim, *zîkr* (3/2100-2101).

⁴ İsnâdî hasendir. Hennâd, *Züh*d 1/103-104 (124), Ebû Nuaym, *Hilye* (5/379-380) ve İbn Ebî Şeybe, *Musannef* (13/127).

durabilir. Ancak kişi Allah'tan korktuğu için bunlardan uzak durur. İşte kendi üzerinde muhkem kılınan kişi budur.”

٦٧٠٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو مَنْصُورٍ أَحْمَدُ بْنُ عَلِيٍّ الدَّامِغَانِيُّ نَزِيلُ بَيْهَقَ، وَأَبُو الْحَسَنِ عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْبَيْهَقِيُّ، قَالَا: أَنَا أَبُو بَكْرٍ الْإِسْمَاعِيلِيُّ، قَالَ: نَا أَبُو عَمْرٍو أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْجِيزِيُّ، نَا أَبُو شَيْبَةَ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي شَيْبَةَ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي عُبَيْدَةَ بْنِ مَعْنٍ، نَا أَبِي، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ سَعْدٍ، مَوْلَى طَلْحَةَ، قَالَ: قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَذْكُرُ الْكِفْلَ سَبْعَ مَرَّاتٍ، فَقَالَ: "إِنَّ الْكِفْلَ كَانَ رَجُلًا مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ يَعْمَلُ بِالْمَعَاصِي، فَأَرَادَ امْرَأَةً عَنْ نَفْسِهَا عَلَى أَنْ يُعْطِيَهَا سِتِينَ دِينَارًا، فَلَمَّا جَلَسَ مِنْهَا حَيْثُ يَجْلِسُ الرَّجُلُ مِنْ امْرَأَتِهِ بَكَتْ، فَقَالَ لَهَا: مَا يُنْكِيكِ؟، قَالَتْ: هَذَا شَيْءٌ لَمْ أَفْعَلْهُ قَطُّ، قَالَ: فَأَنَا أَحَقُّ أَنْ لَا أَفْعَلَ، ثُمَّ قَامَ فَقَالَ: خُذِي هَذِهِ السِّتِينَ دِينَارًا فَهَبِي لَكَ، وَلَا أَعْصِي اللَّهَ أَبَدًا، قَالَ: فَمَاتَ مِنَ اللَّيْلِ، فَقَالَ النَّاسُ: مَاتَ الْكِفْلُ، فَكُتِبَ عَلَى بَابِهِ: إِنَّ اللَّهَ غَفَرَ لِلْكِفْلِ"

6706- Abdullah b. Ömer der ki: Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Kifl'i yedi defa andığını işittim. Onun hakkında şöyle buyurdu: "Kifl, İsrail oğullarından günahkar bir adamdı. Bir defasında altmış dinar karşılığında bir kadınla birlikte olmak istedi. Kadınla ilişkiye girmek üzereyken de kadın ağlamaya başladı. Kifl: «Neden ağlıyorsun?» diye sorunca, kadın: «Çünkü bu işi (zinayı) daha önce hiç yapmadım» karşılığını verdi. Kifl de: «Bundan uzak durmak en çok bana gerekir!» dedi ve: «Bu altmış dinarı al, senin olsun. Bir daha da asla Allah'a isyan etmeyeceğim!» diye de ekledi. Kifl o gece öldü ve insanlar: «Kifl öldü!» demeye başladılar. (Sabah olduğunda) Kifl'in kapısının üzerinde: «Yüce Allah, Kifl'i bağışlamıştır» yazıyordu.”¹

٦٧٠٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ صَالِحٍ بْنِ هَانِيٍّ، نَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ هَاشِمٍ الطُّوسِيُّ، سَاكِنُ نَيْسَابُورَ، نَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْحَنْظَلِيُّ، نَا أَسْبَاطُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْقُرَشِيُّ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ سَعْدٍ، مَوْلَى طَلْحَةَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يُحَدِّثُ حَدِيثًا لَوْ لَمْ أَسْمَعْهُ إِلَّا مَرَّةً أَوْ

¹ İsnâdı zayıftır. Buhârî, Târih (2/2/65-66).

مَرَّتَيْنِ حَتَّى عَدَّ سَبْعَ مَرَّاتٍ، وَلَكِنِّي سَمِعْتُهُ أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ، قَالَ: "كَانَ الْكِفْلُ مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ لَا يَتَوَرَّعُ مِنْ ذَنْبٍ عَمِلَهُ، فَأَتَتْهُ امْرَأَةٌ فَأَعْطَاهَا سِتِّينَ دِينَارًا عَلَى أَنْ يَطَّأَهَا، فَلَمَّا قَعَدَ مِنْهَا مَقْعَدَ الرَّجُلِ مِنْ امْرَأَتِهِ أَرْعَدَتْ وَبَكَتْ، فَقَالَ: مَا يُبْكِيكَ أَكْرَهْتُكَ؟ قَالَتْ: لَا، وَلَكِنْ هَذَا عَمَلٌ مَا عَمِلْتُهُ قَطُّ، وَإِنَّمَا حَمَلَنِي عَلَيْهِ الْحَاجَةُ، قَالَ: فَتَعْمَلِي هَذَا وَلَمْ تَفْعَلِيهِ قَطُّ، فَأَذْهَبِي فَهُوَ لَكَ، ثُمَّ قَالَ: وَاللَّهِ لَا أَعْصِي اللَّهَ أَبَدًا، فَمَاتَ مِنْ لَيْلَتِهِ فَأَصْبَحَ مَكْتُوبٌ عَلَى بَابِهِ: قَدْ غَفَرَ اللَّهُ لِلْكِفْلِ " قَالَ أَبُو عِيسَى: وَقَدْ رَوَى شَيْبَانُ وَغَيْرُ وَاحِدٍ، عَنِ الْأَعْمَشِ نَحْوَ هَذَا، وَرَوَى بَعْضُهُمْ، عَنِ الْأَعْمَشِ فَلَمْ يَرْفَعْهُ، وَرَوَى أَبُو بَكْرٍ بْنُ عِيَّاشٍ هَذَا الْحَدِيثَ عَنِ الْأَعْمَشِ فَأَخْطَأَ فِيهِ، وَقَالَ: عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ، وَهُوَ غَيْرُ مَحْفُوظٍ

6707- Abdullah b. Ömer der ki: Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) bir hadis işittim ki bunu bir veya iki veya üç veya dört veya beş veya altı veya yedi değil daha fazla işittim. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Kifl, İsrail oğullarından bir adamdı ve bu adam hiçbir günahı işlemekten çekinmezdi. Bir defasında yanına gelen bir kadına kendisiyle birlikte olma karşılığında altmış dinar verdi. Kadınlı ilişkiye girmek isteyince kadın ürperdi ve ağlamaya başladı. Kifl: «Neden ağlıyorsun? Benden öğrendin mi?» diye sorunca, kadın: «Çünkü bu işi (zinayı) daha önce hiç yapmadım ve sadece muhtaç olduğumdan dolayı bu işi yapmak zorundayım» karşılığını verdi. Kifl de: «Daha önce hiç yapmamana rağmen böyle tepki mi veriyorsun? O zaman gidebilirsin, dinarlar da senin olsun» dedi ve: «Allah'a yemin olsun ki artık asla O'na karşı isyan etmeyeceğim!» diye de ekledi. Kifl o gece öldü. Sabah olduğunda Kifl'in kapısının üzerinde: «Yüce Allah, Kifl'i bağışlamıştır» yazıyordu.”¹

Ebû İsa der ki: Şeybân ve başkaları da aynısını A'meş'ten rivayet etmişlerdir. Bazıları da bunu A'meş'ten Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) dayandırmadan rivayet etmiştir. Ebû Bekr b. Ayyâs da bu hadisi A'meş'ten rivayet etmiş, ancak rivayetinde "Abdullah b. Abdillâh — Saîd b. Cübeyr — İbn Ömer" kanalını kullanarak hata etmiştir ki böylesi bir rivayet zinciri mahfûz değildir.

¹ İsnâdında tanımadığım ravi vardır. Tirmizî 4/657-658 (2496).

٦٧٠٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْقَاسِمِ بْنُ أَبِي الْهَاشِمِ الْعَلَوِيُّ، وَأَبُو بَكْرٍ أَحْمَدُ بْنُ الْحَسَنِ الْحِيرِيُّ، قَالَا: أَنَا أَبُو جَعْفَرٍ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ دُحَيْمٍ، قَالَ: نَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْعَبْسِيُّ، أَنَا وَكَيْعٌ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ جَامِعِ بْنِ شَدَّادٍ، عَنْ مُعِيْثِ بْنِ سُمَيٍّ، قَالَ: " كَانَ رَجُلٌ فِيمَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ يَعْمَلُ بِالْمَعَاصِي، فَادْكُرْ يَوْمًا، فَقَالَ: اللَّهُمَّ غُفْرَانَكَ غُفْرَانَكَ، فَعَفَّرَ لَهُ "

6708- Muğîs b. Sumey der ki: "Sizden önceki topluluklardan bir adam günahlar işlemekten çekinmezdi. Bir gün pişman olup: «Allahım! Beni bağışla! Beni bağışla!» deyince bağışlandı."¹

٦٧٠٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يَحْيَى الشُّكْرِيُّ، أَنَا أَبُو بَكْرٍ الشَّافِعِيُّ، نَا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ الْأَزْهَرِ، نَا الْعَلَاءِيُّ، نَا مُصْعَبُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنِي مُصْعَبُ بْنُ عُثْمَانَ، قَالَ: " كَانَ سُلَيْمَانُ بْنُ يَسَارٍ مِنْ أَحْسَنِ النَّاسِ وَجْهًا، فَدَخَلَتْ عَلَيْهِ امْرَأَةٌ فَسَأَمَتْهُ نَفْسَهَا، فَامْتَنَعَ عَلَيْهَا، فَقَالَتْ: إِذَا أَفْضَحْتُكَ، فَخَرَجَ إِلَى خَارِجٍ وَتَرَكَهَا - يَعْنِي فِي مَنْزِلِهِ -، وَهَرَبَ مِنْهَا " قَالَ سُلَيْمَانُ: فَرَأَيْتُ بَعْدَ يُوسُفَ فِيمَا يَرَى النَّائِمُ، فَكَأَنِّي أَقُولُ لَهُ: أَنْتَ يُوسُفُ؟، قَالَ: نَعَمْ، أَنَا يُوسُفُ الَّذِي هَمَمْتُ، وَأَنْتَ سُلَيْمَانُ الَّذِي لَمْ تَهَمَّ

6709- Mus'ab b. Osmân der ki: Süleyman b. Yesâr'ın herkesten güzel bir yüzü vardı. Yanına bir kadın girip onunla birlikte olmak istediğini söyleyince, o bunu kabul etmedi. Kadın: "O zaman seni rezil ederim" deyince Süleyman kadını evde bırakıp koşarak çıkıp kaçtı.

Bu konuda Süleyman b. Yesâr şöyle dedi: "Daha sonra rüyamda Hz. Yûsuf'u gördüm. Ona: «Sen Yûsuf musun?» diye sorduğumda, o: «Evet! Ben (Züleyha'dan) kaçamayan Yûsuf'um, ama sen (o kadından kaçan) Süleyman'sın!» dedi."²

¹ Ravileri güvenilirdir. Hennâd, *Züh'd* 2/468 (941, 942), İbn Ebî Şeybe, *Musannef* (13/182), Ebû Nuaym, *Hilye* (6/68) ve İbn Ebî'd-Dünyâ, *Hüsnü'z-Zan billâh* (942).

² İsnâdında meçhul bir ravi vardır. Diğer ravileri ise güvenilirdir. Ebû Nuaym, *Hilye* (2/190-191) Bak: İbnu'l-Cevzi, *Sifatu's-Safve* (2/82), Zehebî, *Siyer* (4/446) ve Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl* (1/548).

حَدِيثُ ابْنِ الْعَابِدِ الَّذِي ارْتَدَّ، ثُمَّ عَادَ إِلَى الْإِسْلَامِ

Dinden Çıkmışken Tekrar İslam'a

Dönen Âbidin Oğlunun Kıssası

٦٧١٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، وَأَبُو سَعِيدٍ مُحَمَّدُ بْنُ مُوسَى بْنِ الْفَضْلِ، قَالَا: نَا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، نَا يَحْيَى بْنُ أَبِي طَالِبٍ، أَنَا عَلِيُّ بْنُ عَاصِمٍ، نَا دَاوُدُ بْنُ أَبِي هِنْدٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُبَيْدٍ بْنِ عُمَيْرٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: " كَانَ فِي بَنِي إِسْرَائِيلَ رَجُلٌ عَابِدٌ، وَكَانَ مُعْتَرِلًا فِي كَهْفٍ لَهُ، قَالَ: وَكَانَ بَنُو إِسْرَائِيلَ، قَدْ أُعْجِبُوا بِعِبَادَتِهِ، فَبَيَّنَمَا هُمْ عِنْدَ نَبِيِّهِمْ عَلَيْهِ السَّلَامُ إِذْ ذَكَرُوهُ، فَأَتْنَاهُ عَلَيْهِ، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: إِنَّهُ لَكَمَا تَقُولُونَ، لَوْلَا أَنَّهُ تَارَكَ لَشَيْءٍ مِنَ السُّنَّةِ، قَالَ: لِنَقُلْ ذَلِكَ إِلَى الْعَابِدِ، قَالَ: فَفَكَّرَ الْعَابِدُ، فَقَالَ: عَلَامٌ أُذِيبُ نَفْسِي وَأَنْصِبُهَا، أَصُومُ النَّهَارَ، وَأَقُومُ اللَّيْلَ، وَأَنَا تَارِكٌ لَشَيْءٍ مِنَ السُّنَّةِ، قَالَ: فَهَبَطَ مِنْ مَكَانِهِ، قَالَ: وَآتَى النَّبِيَّ ﷺ وَالنَّاسَ عِنْدَهُ، فَسَلَّمَ عَلَيْهِ وَرَدَّ عَلَيْهِ النَّبِيُّ، وَالنَّبِيُّ لَا يَعْرِفُهُ بِوَجْهِهِ وَيَعْرِفُهُ بِاسْمِهِ، قَالَ: يَا نَبِيَّ اللَّهِ، إِنَّهُ بَلَّغَنِي أَنِّي ذُكِرْتُ عِنْدَكَ بِخَيْرٍ، فَقُلْتُ: إِنَّهُ لَكَمَا تَقُولُونَ لَوْلَا أَنَّهُ تَارَكَ لَشَيْءٍ مِنَ السُّنَّةِ، فَإِنْ كُنْتُ تَارِكًا فَعَلَامٌ أُذِيبُ نَفْسِي، أَصُومُ النَّهَارَ وَأَقُومُ اللَّيْلَ؟، قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: " أَنْتَ فُلَانٌ؟ "، قَالَ: نَعَمْ، قَالَ: مَا هُوَ بِشَيْءٍ أَحَدْتُهُ فِي الْإِسْلَامِ إِلَّا أَنْكَ لَا تَرُوحُ، قَالَ لَهُ الْعَابِدُ: وَمَا هُوَ إِلَّا هَذَا؟، قَالَ: لَا، وَكَانَ الْعَابِدُ اسْتَحَفَّ بِذَلِكَ، فَلَمَّا رَأَى النَّبِيُّ ﷺ ذَلِكَ، قَالَ: أَرَأَيْتَ لَوْ فَعَلَ النَّاسُ مَا فَعَلْتَ، مِنْ أَيْنَ كَانَ يَكُونُ هَذَا السَّلُ؟ مَنْ كَانَ يَتَّقِي الْعَدُوَّ عَنْ ذُرَارِي الْمُسْلِمِينَ؟ مَنْ كَانَ يَأْمُرُ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَى عَنِ الْمُنْكَرِ؟، وَمَنْ كَانَ يَجْمَعُ فِي الْمُسْلِمِينَ؟، قَالَ: فَعَرَفَ الْعَابِدُ، قَالَ: فَقَالَ: يَا نَبِيَّ اللَّهِ، هُوَ كَمَا قُلْتَ، مَا بِي أَنْ أَكُونَ أُحَرِّمُهُ، وَلَكِنِّي أُخْبِرُكَ عَنِّي، أَنَا رَجُلٌ فَقِيرٌ، وَأَنَا كُلُّ عَلَى النَّاسِ، وَهُمْ يُطْعَمُونَنِي وَيَكْسُونَنِي، لَيْسَ لِي مَالٌ، فَأَنَا أَكْرَهُ أَنْ أَتَزَوَّجَ امْرَأَةً مُسْلِمَةً أَعْضِلُهَا، وَلَيْسَ عِنْدِي مَا أَنْفِقُ عَلَيْهَا، وَأَمَّا الْأَغْنِيَاءُ فَلَا يُزَوِّجُونَنِي، قَالَ: فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: مَا بِكَ إِلَّا ذَاكَ؟، قَالَ: نَعَمْ، قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: فَأَنَا أَزَوِّجُكَ ابْنَتِي، قَالَ: وَتَفْعَلُ؟، قَالَ: نَعَمْ، قَالَ: قَدْ قَبِلْتُ، فَزَوَّجَهُ ابْنَتَهُ، قَالَ: فَدَخَلَ بِهَا فَوَلَدَتْ لَهُ غُلَامًا، قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: فَوَاللَّهِ مَا وُلِدَ فِي بَنِي إِسْرَائِيلَ مَوْلُودٌ، وَكَانُوا أَشَدَّ فَرَحًا بِهِ مِنْهُمْ بِذَلِكَ الْغُلَامِ، قَالُوا: ابْنُ عَابِدٍ مِنَّا، وَابْنُ نَبِيَّنَا، إِنَّا نَرْجُو

أَنْ يَبْلُغَ اللَّهُ بِهِ مَا بَلَغَ بَرْجِلٌ مِنَّا، قَالَ: فَلَمَّا بَلَغَ الْعُلَامُ انْقَطَعَ إِلَى عِبَادَةِ الْأَوْتَانِ، قَالَ: فَتَبِعْتُهُ فَنَامَ مِنْهُمْ كَثِيرٌ، قَالَ: فَلَمَّا رَأَى كَثَرَتَهُمْ، قَالَ لَهُمْ: إِنِّي أَرَاكُمْ كَثِيرًا، وَإِنَّ هَؤُلَاءِ الْقَوْمَ غَالِبُونَ لَكُمْ، فَبِمَ ذَلِكَ؟ قَالُوا نُخْبِرُكَ، لَهُمْ رَأْسٌ وَلَيْسَ لَنَا رَأْسٌ، قَالَ: وَمَنْ رَأْسُهُمْ؟ قَالُوا: جَدُّكَ، وَلَيْسَ لَنَا رَأْسٌ، قَالَ: فَأَنَا رَأْسُكُمْ، قَالُوا: تَفْعَلُ؟، قَالَ: نَعَمْ، قَالَ: فَخَرَجَ وَخَرَجَ مَعَهُ خَلْقٌ كَثِيرٌ، قَالَ: فَأَرْسَلَ جَدُّهُ وَأَبُوهُ: أَنْ اتَّقِيَ اللَّهَ، خَرَجْتَ إِلَيْنَا بِعَبْدَةِ الْأَوْتَانِ، وَتَرَكْتَ الْإِسْلَامَ، وَأَخَذْتَ فِي دِينٍ غَيْرِهِ، فَأَتَى، فَخَرَجَ النَّبِيُّ ﷺ وَخَرَجَ مَعَهُ أَبُوهُ، فَدَعَا فَأَتَى، فَاقْتَتَلُوا حَتَّى حَجَرَ بَيْنَهُمُ اللَّيْلُ، ثُمَّ اقْتَتَلُوا الْيَوْمَ الثَّانِي حَتَّى حَجَرَ بَيْنَهُمْ، فَقَتِلَ النَّبِيُّ وَقَتِلَ أَبُوهُ، وَانْهَزَمَ الْمُسْلِمُونَ، وَضَبَطَ الْأَرْضَ، وَاسْتَوْسَقَ لَهُ النَّاسُ، قَالَ: فَجَعَلَتْ نَفْسُهُ لَا تَدَعُهُ حَتَّى يَتَّبِعَ الْمُسْلِمِينَ وَيَقْتُلَهُمْ فِي الْجِبَالِ، قَالَ: فَلَمَّا رَأَى ذَلِكَ اجْتَمَعَ الْمُسْلِمُونَ، فَقَالُوا: قَدْ خَلَيْنَا لَهُ عَنِ الْمُلْكِ وَهُوَ يَتَّبِعُنَا وَيَقْتُلُنَا، وَانْهَزَمْنَا عَنْ نَبِيِّنَا وَعَابِدِنَا حَتَّى قُتِلَا، وَلَيْسَ يَدْعُنَا أَوْ يَقْتُلُنَا، فَتَعَالَوْا نَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ تَوَكَّلْنَا نَصُوحًا فَفُتِلَ وَنَحْنُ تَائِسِينَ، فَتَابُوا إِلَى اللَّهِ وَوَلُّوا رَجُلًا مِنْهُمْ، فَخَرَجُوا إِلَيْهِ فَاقْتَتَلُوا أَوَّلَ يَوْمٍ حَتَّى حَجَرَ بَيْنَهُمُ اللَّيْلُ، ثُمَّ غَدَا فاقْتَتَلُوا حَتَّى حَجَرَ بَيْنَهُمُ اللَّيْلُ، وَكَثُرَتِ الْقَتْلَى بَيْنَهُمْ، وَغَدَا الْيَوْمَ الثَّالثَ فَاقْتَتَلُوا، فَلَمَّا عَلِمَ اللَّهُ مِنْهُمْ الصِّدْقَ، وَأَنَّهُمْ قَدْ تَابُوا تَابَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ، وَأَقْبَلَتِ الرِّيحُ لَهُمْ، فَقَالَ لَهُمْ صَاحِبُهُمْ: إِنِّي لَأَرْجُو أَنْ يَكُونَ اللَّهُ قَدْ تَابَ عَلَيْنَا وَقَبِلَ مِنَّا، إِنِّي أَرَى الرِّيحَ قَدْ أَقْبَلَتْ مَعَنَا، إِنْ نَصَرْنَا اللَّهَ، فَإِنْ اسْتَطَعْتُمْ أَنْ تَأْخُذُوهُ سِلْمًا، فَلَا تَقْتُلُوهُ، قَالَ: فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَلَيْهِمُ النَّصْرَ مِنْ آخِرِ النَّهَارِ فَهَزَمُوهُمْ، وَأَخَذُوهُ أَسِيرًا، وَمَكَنَ اللَّهُ لِلْمُسْلِمِينَ فِي الْأَرْضِ، وَظَهَرَ الْإِسْلَامُ، قَالَ: فَجَمَعَ رَأْسُ الْمُسْلِمِينَ خِيَارَ النَّاسِ، فَقَالَ: مَا تَرَوْنَ فِي هَذَا، بَدَلْ دِينَهُ، وَدَخَلَ مَعَ عَبْدَةِ الْأَوْتَانِ فِي دِينِهِمْ، وَقَتَلَ نَبِيَّنَا جَدَّهُ، وَقَتَلَ أَبَاهُ، فَقَائِلٌ يَقُولُ: أَحْرَقْهُ بِالنَّارِ يَمُوتُ فَيَذْهَبُ، وَقَائِلٌ يَقُولُ: قَطَّعْهُ قَالَ: فَقَالَ: إِنَّهُ يَمُوتُ فَيَذْهَبُ، قَالُوا: فَأَنْتَ أَعْلَمُ، اصْنَعْ بِهِ مَا شِئْتَ قَالَ: فَإِنِّي أَرَى أَنْ أَصْلَبُهُ حَيًّا، ثُمَّ أَدْعُهُ حَتَّى يَمُوتَ، قَالُوا: أَفْعَلْ ذَلِكَ قَالَ: فَفَعَلَ ذَلِكَ بِهِ، صَلَبَهُ حَيًّا، وَجَعَلَ عَلَيْهِ الْحِرْسَ وَلَمْ يَقْتُلْهُ، وَجَعَلُوا لَا يُطْعِمُونَهُ وَلَا يَسْقُونَهُ، فَلَبِثَ أَوَّلَ يَوْمٍ وَالثَّانِي وَالثَّالثَ، فَلَمَّا كَانَ فِي جَوْفِ اللَّيْلِ أَخَذَ الرَّجُلُ إِلَى أَوْتَانِهِ الَّتِي كَانَ يَعْبُدُ مِنْ دُونِ اللَّهِ، فَجَعَلَ يَدْعُو صَنِمًا صَنِمًا مِنْهَا، فَإِذَا رَأَاهُ لَا يُجِيبُهُ تَرْكُهُ وَدَعَا آخَرَ، حَتَّى دَعَا كُلَّهَا فَلَمْ تُجِبْهُ قَالَ: وَجْهَدَ، فَقَالَ: اللَّهُمَّ إِنِّي قَدْ جَهِدْتُ، وَقَدْ دَعَوْتُ الْأَلِهَةَ الَّتِي كُنْتُ أَدْعُو مِنْ دُونِكَ فَلَمْ تُجِبْنِي، وَلَوْ كَانَ عِنْدَهَا خَيْرٌ أَجَابْتَنِي، وَأَنَا

تَأْتِبُ إِلَيْكَ رَبِّ جَدِّي وَأَبِي، فَخَلَّصَنِي مِمَّا أَنَا فِيهِ، فَإِنِّي قَدْ ثُبْتُ إِلَيْكَ، وَأَنَا مِنَ الْمُسْلِمِينَ، فَتَحَلَّلَ عَنْهُ عَقْدُهُ فَإِذَا هُوَ بِالْأَرْضِ، فَأُخِذَ فَأُتِيَ بِهِ صَاحِبُهُمْ، فَقَالَ: مَا تَرُونَ فِيهِ؟ فَقَالُوا: إِنَّا نَرَى فِيهِ اللَّهَ تَخَلَّى عَنْهُ، وَتَسَاءَلْنَا مَا نَرَى فِيهِ؟ قَالَ: صَدَقْتُمْ، وَقَالَ: فَخَلُّوا عَنْهُ، قَالَ: فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: فَوَاللَّهِ مَا كَانَ فِي بَنِي إِسْرَائِيلَ بَعْدُ رَجُلًا خَيْرًا مِنْهُ "

6710- İbn Abbâs anlatıyor: İsrail oğullarından mağarasına çekilmiş âbid bir adam vardı. İsrail oğulları da onun dindarlığını çok beğenirdi. Bir defasında peygamberlerinin yanındayken bu adamdan bahsedip övdüler. Peygamberleri: “Şayet sünnet olan bir şeyi terk etmemiş olsaydı dediğiniz gibi biri olurdu” dedi. İsrail oğulları: “Bunu âbid olan bu kişiye söyleyelim” dediler. Âbid kendisine böyle denilince: “Sünnet olan bir şeyi terketmiş olduktan sonra gündüzlerimi oruçla, gecelerimi ibadetle geçirip ne diye kendimi bitiriyorum” diye düşündü.

Ardından mağarasından çıkıp insanların arasında oturan peygamberin yanına geldi. Selam verince peygamber selamını aldı. Peygamber âbidi simaen değil sadece ismen tanıyordu. Âbid: “Ey Allah’ın peygamberi! Bana söylenene göre yanında hayırla anıldığımda «Şayet sünnet olan bir şeyi terk etmemiş olsaydı dediğiniz gibi biri olurdu» demişsin. Şayet dediğin gibiyse ne diye gündüzlerimi oruçla, gecelerimi ibadetle geçirip kendimi bitiriyorum” dedi.

Peygamber: “Sen filan kişi misin?” diye sorunca, âbid: “Evet!” karşılığını verdi. Peygamber: “Yaptığın şey İslam dininde olan bir şey, ancak evlenmemişsin” deyince, âbid: “Sadece bu kadar mı?” diye sordu. Peygamber: “Hayır!” karşılığını verdi ki âbid olan adam bunu küçümsemişti. Peygamber, âbidin bunu küçümsediğini görünce: “Şayet herkes senin gibi yapsaydı nesiller nasıl olacaktı? Müslümanların çoluk çocuğunu düşmanlara karşı kim koruyacaktı? Kim iyiliği emredip kötülükten alıkoyacaktı? Müslümanlar içinde kim çalışıp mal biriktirecekti?” dedi.

Âbid bunu duyunca ne kadar önemli olduğunu anladı ve: “Ey Allah’ın peygamberi! Dediğin doğrudur. Ben evliliği haram görüyor değilim, fakat sana durumumu anlatayım. Fakir ve ihtiyaçları diğer insanlar tarafından

karşılana biriyim. Malım olmadığı için insanlar beni yedirip giydiliyor. Müslüman bir kadınla evlenip de onu sıkıntıya sokmak istemiyorum, zira ona harcamada bulunacak malım bulunmuyor. Zengin kadınlar da benimle evlenmez” dedi. Peygamber: “Tek sıkıntın bu mu?” diye sorunca, âbid: “Evet!” karşılığını verdi. Peygamber: “Ben sana kızımı veririm” deyince, âbid: “Gerçekten bunu yapar mısın?” diye sordu. Peygamber: “Evet!” karşılığını verince, âbid: “Kabul ediyorum” dedi.

Bu şekilde peygamber, kızını bu âbidle evlendirdi. Âbidin bu kızla girdiği gerdekten bir erkek çocuğu oldu. Vallahi İsrail oğulları bu âbidin çocuğu olmasına sevindiği kadar hiçbir çocuğa sevinmediler. “Bizden âbid olan birinin çocuğu! Bunun yanında peygamberimizin torunu! Yüce Allah’ın bu çocuğu içimizden hiç kimsenin ulaşamadığı bir konuma ulaştırmasını umuyoruz” dediler.

Çocuk yetişince putlara tapmaya başladı. İnsanlardan büyük bir kesim de bu konuda onun peşinden gitti. Çocuk peşinden gelenlerin çokluğunu görüp: “Sayınız bu kadar çokken neden diğerlerinin size baskın olduğunu görüyorum?” diye sorunca: “Söyleyelim, çünkü onların bir lideri varken bizim yok” dediler. Çocuk: “Onların lideri kim?” diye sorunca: “Senin deden! Bizim ise böylesi bir liderimiz yok” karşılığını verdiler. Çocuk: “Ben sizin lideriniz olurum” deyince: “Gerçekten olur musun?” diye sordular. Çocuk: “Evet, olurum” dedi.

Bunun üzerine çocuk bu yolda çok sayıda kişinin başını çekti. Dedesi ve babası: “Allah’tan kork! Putperestliğe yöneldin. İslam dinini bırakıp başka bir dine girdin” şeklinde haber gönderip onu uyardılsa da dinlemedi. Peygamber olan dedesi ve âbid olan babası çıkıp onu davet ettilerse de kabul etmedi. Bunun sonunda gece vaktine kadar savaştılar. Diğer gün yine gece vaktine kadar savaştılar. Bu savaşta çocuğun dedesi olan peygamber ve âbid olan babası öldürüldü. Müslümanlar da hezimete uğradı. Çocuk bölgenin hakimi olurken insanlar da ona bağlandı.

Sonrasında kaçan müslümanları dağlara kadar takip edip onları öldürmeden rahat edemeyeceğini anladı. Müslümanlar bu durumu görünce

toplandılar ve: “Yönetimi ona bırakmamıza rağmen peşimize düşüp bizi öldürüyor. Biz de peygamberimiz ve âbidimizi yalnız bıraktık ve bundan dolayı öldürüldüler. Şimdi de bizi öldürmeden bırakmayacak. Gelin samimi bir şekilde Allah’a tövbe edelim ve tövbe etmiş bir şekilde savaşıp ölelim” dediler. Bu şekilde tövbe ettikten sonra birini kendilerine lider seçtiler ve bu çocukla savaşmaya gittiler. İlk gün geceye kadar savaştilar. Diğer gün de sabah erkenden geceye kadar savaştilar. Her iki taraftan da çok kişi öldü. Üçüncü gün de aynı şekilde savaştiklarında Yüce Allah onların samimi olduklarını ve gönülden tövbe ettiklerini bildi.

Rüzgar onlardan yana esince liderleri: “Yüce Allah’ın icabet edip tövbemizi kabul ettiğini umuyorum. Zira rüzgar bizden yana esmeye başladı. Şayet Yüce Allah bize yardım eder de o çocuğu sağ bir şekilde esir alırsanız onu öldürmemeye çalışm” dedi. Gün sonunda Yüce Allah onlara yardımını indirince de düşmanları hezimete uğrattılar ve o çocuğu da esir aldılar.

Yüce Allah müslümanları yeryüzünde bir daha hakim kılıp İslam dini baskın oldu. Müslümanların lideri olan kişi insanların en hayırlılarını topladı ve: “Bu çocuk konusunda ne yapmayı önerirsiniz? Dinini değiştirip putperestlere katıldı. Peygamberimiz olan dedesini ve babasını öldürdü” dedi. Kimi: “Onu ateşle yak! Bu şekilde ölüp gitsin” derken, kimi: “Onu parça parça kes” dedi. Liderleri: “Bu durumda ölüp gider” deyince: “Sen daha iyi bilirsin. Ona dilediğini yap” karşılığını verdiler. Lider: “Onu canlı olarak bir yere dikip ölene kadar öyle bırakmayı düşünüyorum” deyince: “Öyle yap” karşılığını verdiler. Liderleri dediği gibi yaptı. Onu öldürmedi, canlı olarak bir yerde dikip başına da nöbetçiler koydu. Ona ne yemek, ne de içecek verdiler.

Çocuk bu şekilde birinci ve ikinci günü geçirdi. Üçüncü gün gece yarısı olunca daha önce taptığı putlarına sırasıyla dua etmeye başladı. Dua ettiği put kendisine icabet etmeyince onu bırakıp bir diğerine dua ediyordu. Bu şekilde bütün putlara dua etmesine rağmen icabet eden olmadı. Bitkin ve yorgun düşünce de: “Allahım! Bitkin düştüm! Seni bırakıp taptığım bütün putlara dua etmeme rağmen de bana cevap vermediler. Şayet onlarda bir

hayır olsaydı bana icabet ederlerdi. Ey dedemin ve babamın Rabbi! Sana tövbe ediyorum. Beni bu sıkıntıdan kurtar. Sana tövbe ettim ve artık müslümanlardan biriyim” dedi. Bu şekilde deyince bağlı olduğu iplerin düğümleri çözüldü ve yere düştü.

Yere düşünce onu alıp liderlerine götürdüler. Liderleri müslümanlara: “Ona ne yapmayı önerirsiniz?” diye sorunca: “Yüce Allah’ın onu serbest bıraktığını gördükten sonra hâlâ hakkında ne önerdiğimizi mi soruyorsun?” karşılığını verdiler. Liderleri: “Doğru söylüyorsunuz, onu serbest bırakın” dedi. Vallahi sonrasında İsrail oğulları içinde bu çocuktan daha hayırlı biri olmadı.¹

٦٧١١ - أَخْبَرَنَا الْإِمَامُ أَبُو عُمَرَ إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الصَّابُونِي، أَنَا أَبُو سَعِيدٍ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنُ عَبْدِ الْوَهَّابِ الرَّازِي، أَنَا أَبُو يَعْقُوبَ يُوسُفُ بْنُ عَاصِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْبَزَّازِ الرَّازِي، نَا أَبُو خَالِدٍ هُدْبَةُ بْنُ خَالِدِ الْقَيْسِيِّ الْأَزْدِيُّ، نَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ ثَابِتٍ، وَحُمَيْدٍ، عَنْ بَكْرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْمُزَنِيِّ: " أَنَّ مَلِكًا مِنَ الْمُلُوكِ كَانَ مُتَمَرِّدًا عَلَى رَبِّهِ عَزَّ وَجَلَّ، فَغَزَاهُ الْمُسْلِمُونَ، فَأَخَذُوهُ سَالِمًا، وَقَالُوا: بِأَيِّهَا قَتَلَهُ نَقَتْلُهُ؟ فَأُجِيعَ رَأْيُهُمْ عَلَى أَنْ يَأْخُذُوا قُمْمًا عَظِيمًا وَيَجْعَلُوهُ فِيهِ، وَيَحْتُوا النَّارَ تَحْتَهُ لَا يَقْتُلُوهُ لِيَذِيقُوهُ طَعْمَ الْعَذَابِ، فَفَعَلُوا ذَلِكَ، فَجَعَلُوا يُحْتُونَ النَّارَ تَحْتَهُ، فَجَعَلَ يَدْعُو آلِهَتَهُ وَاحِدًا فَوَاحِدًا: يَا فُلَانُ أَلَمْ أَكُنْ عَبْدُكَ وَأُضِلِّي لَكَ، وَأَمْسَحُ وَجْهَكَ وَأَفْعَلُ بِكَ وَأَفْعَلُ؟ فَأَنْقَذَنِي مِمَّا أَنَا فِيهِ، فَلَمَّا رَأَاهُمْ لَا يُغْنُونَ عَنْهُ شَيْئًا رَفَعَ رَأْسَهُ إِلَى السَّمَاءِ، فَقَالَ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، فَدَعَا اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ مُخْلِصًا، فَقَالَ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، فَصَبَّ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ مَنَعًا مِنَ السَّمَاءِ، فَأُطْفِئَتْ تِلْكَ النَّارُ، وَجَاءَتْ رِيحٌ فَاحْتَمَلَتْ الْقُمْمَ فَجَعَلَ يَدُورُ بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ، وَهُوَ يَقُولُ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، فَأَخْرَجُوهُ، فَقَالُوا: وَيَحْكَ، مَا لَكَ؟، قَالَ: أَنَا مَلِكُ بَنِي فُلَانٍ، كَانَ مِنْ أَمْرِي، وَكَانَ مِنْ أَمْرِي، فَأَمْنُوا "

6711- Bekr b. Abdillâh el-Müzenî anlatıyor: Rabbine karşı isyankâr olan bir kral vardı. Müslümanlar onunla savaşınca sağ olarak esir aldılar. Esir aldıktan sonra onu nasıl öldürecekleri konusunda istişare ettiklerinde azabın

¹ İsnâdı hasendir. İbn Kudâme el-Makdisî, *Kitâbu't-Tevvâbin* (s. 51-56).

nasıl bir şey olduğunu kendisine tattırmak için büyük bir kazan içine koyup altında ateş yakma üzerinde anlaştılar. Anlaştıkları gibi de yaptılar ve altındaki ateşi alevlendirmeye başladılar. Kral kendi putlarına: “Ey filan! Sana kulluk edip sana ibadet etmiyor muydum? Yüzünü silip sana şunu şunu yapmıyordum? Beni bu durumdan kurtar” diyerek tek tek dua etmeye başladı. Taptığı putların bir fayda vermediğini görünce de başını semaya kaldırdı ve: “Allah’tan başka ilah yoktur” diyerek samimi bir şekilde Allah’a dua etmeye başladı. “Allah’tan başka ilah yoktur” dediği zaman Yüce Allah gökten bir su indirip o ateşi söndürdü. Gelen bir rüzgar da kazanı kaldırıp yerle gök arasında uçurmaya başladı. Kral da “Allah’tan başka ilah yoktur” deyip duruyordu. Bir yerde bazıları onu kazandan çıkarıp: “Yazık sana! Sana ne oldu?” dediklerinde: “Ben filan oğullarının kralıydım. Başıma şunlar şunlar geldi” karşılığını verdi. Bunun üzerine onu dinleyenler iman etti.¹

٦٧١٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، أَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ صَفْوَانَ، نَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ
بْنِ أَبِي الدُّنْيَا، نَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي الرَّنَادِ، وَهَارُونُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَا: نَا سَيَّارٌ، نَا جَعْفَرٌ،
سَمِعْتُ ثَابِتَ الْبُنَانِيَّ، قَالَ: " كَانَ شَابٌّ بِهِ رَهَقٌ، فَكَانَتْ أُمُّهُ تَعْطُهُ، فَتَقُولُ: يَا بُنَيَّ، إِنَّ
لَكَ يَوْمًا فَادْكُرْ يَوْمَكَ، إِنَّ لَكَ يَوْمًا فَادْكُرْ يَوْمَكَ، فَلَمَّا نَزَلَ بِهِ أَمْرُ اللَّهِ أَكْبَتَ عَلَيْهِ أُمُّهُ
فَجَعَلَتْ تَقُولُ: يَا بُنَيَّ قَدْ كُنْتَ أَحْذَرُكَ مَصْرَعَكَ هَذَا، وَأَقُولُ لَكَ: إِنَّ لَكَ يَوْمًا فَادْكُرْ
يَوْمَكَ؟، قَالَ: يَا أُمَّاهُ، إِنَّ لِي رَبًّا كَثِيرَ الْمَعْرُوفِ، وَإِنِّي لَأَرْجُو أَنْ لَا يُعَذِّبَنِي الْيَوْمَ بَعْضَ
مَعْرُوفٍ رَّبِّي، أَنْ يَعْفِرَ لِي " قَالَ: يَقُولُ ثَابِتٌ: " فَرَحِمَهُ اللَّهُ بِحُسْنِ ظَنِّهِ بِرَبِّهِ فِي حَالِهِ
تِلْكَ "

6712- Sâbit el-Bünânî der ki: İsyankâr bir genç vardı ve annesi ona devamlı: “Oğlum! Gün gelip bu dünyadan göçeceksin! O günü aklından çıkarma! Gün gelip bu dünyadan göçeceksin! O günü aklından çıkarma!” diye nasihatlerde bulunurdu. Nihâyet Allah’ın emri vaki oldu ve gencin

¹ İsnâdında tanımadığım ravi vardır, diğer ravileri de güvenilirlerdir. Abdullah b. Ahmed, *Zevâidu’z-Zühâd* (s. 314-315), Ebû Nuaym, *Hilye* (2/227-228) ve İbn Kudâme el-Makdisî, *Kitâbu’t-Tevvâbîn* (s. 51-57).

vefat anı geldi. Bunun üzerine annesi üzerine kapandı ve: “Oğlum! Ben seni böylesi bir günden dolayı uyarmıştım değil mi! Gün gelip bu dünyadan göçeceksin, o günü aklından çıkarma, demiştim değil mi!” demeye başladı. Genç de: “Anneciğim! İyilikleri bol olan bir Rabbim var! Böylesi bir günde bu iyiliklerinden beni mahrum etmeyip bağışlayacağını umuyorum!” dedi. Genç o durumda iken Rabbi hakkında hüsnü zan taşıdığı için de Allah ona merhamet etti.¹

٦٧١٣ - وَأَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ، أَنَا الْحُسَيْنُ، نَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ الْمَرْزُوقِيِّ، نَا عَلِيُّ بْنُ شَقِيقٍ، أَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ وَقِيدٍ، عَنْ أَبِي غَالِبٍ، قَالَ: كُنْتُ أَخْتَلِفُ إِلَى الشَّامِ فِي تِجَارَةٍ، وَعَظُمَ مَا كُنْتُ أَخْتَلِفُ مِنْ أَجْلِ أَبِي أُمَامَةَ، فَإِذَا فِيهَا رَجُلٌ مِنْ قَيْسٍ مِنْ خِيَارِ النَّاسِ، وَكُنْتُ أَنْزِلُ عَلَيْهِ وَمَعَنَا ابْنُ أَخٍ لَهُ مُحَالِفٌ لَأَمْرٍ، يَنْهَاهُ وَيَضْرِبُهُ فَلَا يُطِيعُهُ، فَمَرَضَ الْفَتَى فَبَعَثَ إِلَى عَمِّهِ فَأَتَى أَنْ يَأْتِيَهُ، فَأَتَيْتُهُ أَنَا بِهِ حَتَّى أَدْخَلْتُهُ عَلَيْهِ، فَأَقْبَلَ عَلَيْهِ يَشْتُمُهُ، وَيَقُولُ: أَيُّ عَدُوِّ اللَّهِ الْخَبِيثِ، أَلَمْ تَفْعَلْ كَذَا؟، قَالَ: أَفَرَعْتَ أَيُّ عَمٍّ؟، قَالَ: نَعَمْ، قَالَ: أَرَأَيْتَ لَوْ أَنَّ اللَّهَ دَفَعَنِي إِلَى وَالِدَتِي مَا كَانَتْ صَانِعَةً بِي؟، قَالَ: إِذَا وَاللَّهِ كَانَتْ تُدْخِلُكَ الْجَنَّةَ، قَالَ: "فَوَاللَّهِ لِلَّهِ أَرْحَمُ بِي مِنْ وَالِدَتِي"، فَقَبِضَ الْفَتَى، فَخَرَجَ عَلَيْهِ عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ مَرْوَانَ، فَدَخَلْتُ الْقُبَّةَ مَعَ عَمِّهِ فَخَطُّوا لَهُ خَطًّا وَلَمْ يُلْجِدُوهُ، قَالَ: فَقُلْنَا بِاللَّيْلِ فَسَوَّيْنَاهُ، قَالَ: فَسَقَطَتْ مِنْهُ لَبَنَةٌ فَوَثَبَ عَمُّهُ فَتَأَخَّرَ، قُلْتُ: مَا شَأْنُكَ؟، قَالَ: مَلَأَ اللَّهُ قَبْرَهُ نُورًا، وَفُسِحَ لَهُ مَدُّ الْبَصَرِ

6713- Ebû Gâlib anlatıyor: Ticaret için Şam’a gidip gelirdim. En çok da Ebû Umâme adına giderdim. Bir defasında kafilede Kays oğullardan, insanların en hayırlılarından bir adam vardı. Ben molalarda onun yanında konaklardım. Beraberinde de onun gibi olmayan genç bir yeğeni vardı. Adam yeğenini yanlıştan alıkoyar, döver ama yine de sözünü dinletemezdi.

Bir gün bu genç hastalanınca gelmesi için amcasına haber yolladı, ancak amcası gelmeyi kabul etmedi. Bunun üzerine ben amcasını getirdim ve gencin yanına soktum. Amcası yeğenine doğru döndü ve: “Ey Allah’ın pis düşmanı! Şöyle şöyle yapmıyor muydun?” diyerek ona sövmeye başladı.

¹ İsnâdı hasendir. İbn Ebi’ d-Dünya, *Hüsnü’z-Zan billâh* (34) ve Ebû Nuaym, *Hilye* (2/326).

Genç: “Amcacığım! Bitirdin mi?” diye sorunca, amcası: “Evet!” karşılığını verdi. Genç: “Şayet Yüce Allah beni anneme havale etseydi ne olurdu?” diye sorunca, amcası: “Vallahi annen seni cennete sokardı” karşılığını verdi. Bunun üzerine genç: “Vallahi Allah bana karşı annemden daha merhametlidir” dedi.

Sonrasında öldü. Cenazesine Abdulmelik b. Mervân da katıldı. Kabrine amcasıyla birlikte ben de indim. Kabrine lahit yapmadan çukur şeklinde açtılar. Etrafını da kerpiçe örüp düzelttik. Düzeltirken bir kerpiç düşünce amcası sıçrayarak geri çekildi. Ona: “Neyin var?” diye sorduğumda: “Allah onun kabrini nurla doldurdu ve göz alabildiğince genişletti” dedi.¹

٦٧١٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، أَنَا الْحُسَيْنُ، نَا عَبْدُ اللَّهِ، حَدَّثَنِي الْحُسَيْنُ بْنُ عَمْرِو بْنِ مُحَمَّدٍ الْقَرَشِيِّ، وَمُحَمَّدُ بْنُ يَزِيدَ بْنِ رِفَاعَةَ، عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ الْجُعْفِيِّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبَانَ، عَنْ حُمَيْدٍ، قَالَ: " كَانَ لِي ابْنُ أُخْتٍ مُرْهَقٌ فَمَرَضَ فَأَرْسَلْتُ إِلَى أُمِّهِ فَأَتَيْتُهَا، فَإِذَا هِيَ عِنْدَ رَأْسِهِ تَبْكِي، فَقَالَ: يَا خَالَ مَا يُبْكِيهَا؟، قَالَ: مَا تَعْلَمُ مِنْكَ، قَالَ: أَلَيْسَ إِنَّمَا تَرَحَّمْنِي؟، قُلْتُ: بَلَى، قَالَ: فَإِنَّ اللَّهَ أَرْحَمَ بِي مِنْهَا، فَلَمَّا مَاتَ أُنْزِلْتُ الْقَبْرَ مَعَ غَيْرِي، فَذَهَبْتُ أَسْوِي لَبْنَهُ، فَاطَّلَعْتُ فِي اللَّحْدِ فَإِذَا هُوَ مُدُّ بَصْرِي، فَقُلْتُ لِصَاحِبِي: رَأَيْتَ مَا رَأَيْتُ؟، قَالَ: نَعَمْ، فَلْيَهْنِكْ ذَاكَ، قَالَ: فَظَنَنْتُ أَنَّهُ بِالْكَلِمَةِ الَّتِي قَالَهَا "

6714- Humeyd anlatıyor: Kız kardeşimin isyankâr bir oğlu vardı. Hastalanınca annesine haber gönderdim. Ben de geldiğimde kız kardeşimi onun başının ucunda ağlarken buldum. Çocuk bana: “Dayıcığım! Annem neden ağlıyor?” diye sorunca: “Senin yaptıklarından dolayı ağlıyor” karşılığını verdim. Çocuk: “Bana acıdığı için ağlamıyor mu?” diye sorunca: “Evet!” karşılığını verdim. Bunun üzerine: “Oysa Allah bana karşı annemden daha merhametlidir” dedi. Öldüğünde ise başkalarıyla birlikte kabrine ben de indim. Kabrinin kerpiçlerini düzeltirken lahde baktığımda göz alabildiğince geniş olduğunu gördüm. Kabirde yanımda olan kişiye: “Benim gördüğümü sen de görüyor musun?” diye sorduğumda: “Evet! Buna

¹ İsnâdı hasendir. İbn Ebi'd-Dünya, *Hüsnü'z-Zan billâh* (35).

da sevinmelisin” dedi. Sanırım merhamet konusunda söylediği o söz yüzünden böyle olmuştu.¹

٦٧١٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ قَالَ: أَنَا الْحُسَيْنُ، نَا عَبْدُ اللَّهِ، نَا أَبُو إِسْحَاقَ الْفَرَّيَّابِيُّ، أَنَا
مرجى بْنُ وَدَاعٍ قَالَ: "كَانَ شَابُّ رَهَقٍ فَاحْتَضِرَ، فَقَالَتْ لَهُ أُمُّهُ: يَا بُنَيَّ تُوَصِّي بِشَيْءٍ؟،
قَالَ: نَعَمْ خَاتَمِي، لَا تَسْلُبِيهِ، فَإِنَّ فِيهِ ذِكْرُ اللَّهِ، لَعَلَّ اللَّهَ أَنْ يَرْحَمَنِي، فَمَاتَ فَرُئِي فِي
النَّوْمِ، قَالَ: أَخْبِرُوا أُمِّي أَنَّ الْكَلِمَةَ قَدْ نَفَعَتْنِي، وَأَنَّ اللَّهَ قَدْ غَفَرَ لِي "

6715- Mureccâ b. Vedâ' der ki: İsyankâr bir genç vardı. Ölüm anı gelince annesi ona: “Evladım! Bir vasiyetin var mı?” diye sordu. Çocuk: “Evet! Yüzüğümü çıkarmayın, zira üzerinde Allah’ın ismi var. Belki Allah ondan dolayı bana merhamet eder” dedi. Öldükten sonra rüyada görülünce: “Anneme, söylediğim o sözün bana faydasının dokunduğunu ve Allah’ın beni bağışladığını söyleyin” dedi.²

٦٧١٦ - وَأَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ، أَنَا الْحُسَيْنُ، نَا عَبْدُ اللَّهِ، حَدَّثَنِي الْمُفَضَّلُ بْنُ غَسَّانَ،
عَنْ أَبِيهِ قَالَ: احْتَضِرَ النَّصْرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ حَارِمٍ فَقِيلَ لَهُ: أَبْشِرْ، فَقَالَ: " وَاللَّهِ مَا أُبَالِي
أَمْتُ أَمْ ذُهِبَ بِي إِلَى الْأَبَلَةِ وَاللَّهِ مَا أَخْرَجُ مِنْ سُلْطَانِ رَبِّي إِلَى غَيْرِهِ، وَلَا يَقْلِبُنِي رَبِّي مِنْ
حَالٍ قَطُّ إِلَى حَالٍ إِلَّا كَانَ مَا يَقْلِبُنِي إِلَيْهِ خَيْرًا لِي مِمَّا يَقْلِبُنِي عَنْهُ "

6716- Mufaddal b. Gassân, babasından bildiriyor: Ölüm döşeğinde olan Abdullah b. Hâzım’a: “Ümitvar ol!” dediler. Abdullah şu karşılığı verdi: “Vallahi ölür müyüm, yoksa başka bir musibete mi maruz kalırım umursamıyorum. Vallahi Rabbimin hükümranlığından başka bir yere gidecek değilim. Rabbim de beni bir halden çıkarıp başka bir hale sokacağı zaman mutlaka soktuğu yeni hal çıkardığı eski halden daha hayırlı olur.”³

٦٧١٧ - وَأَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بِشْرَانَ، أَنَا الْحُسَيْنُ، نَا عَبْدُ اللَّهِ، حَدَّثَنِي
الْحَسَنُ بْنُ جُمُهِورٍ، عَنْ إِدْرِيسَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْمَرْوَزِيِّ، قَالَ: " مَرَضَ أَعْرَابِيٌّ، فَقِيلَ لَهُ:

¹ İsnâdı zayıftır. İbn Ebi'd-Dünya, *Hüsnü'z-Zan billâh* (36).

² İsnâdında tanımadığım ravi vardır. İbn Ebi'd-Dünya, *Hüsnü'z-Zan billâh* (38).

³ Ravileri güvenilirlerdir. İbn Ebi'd-Dünya, *Hüsnü'z-Zan billâh* (41).

إِنَّكَ تَمُوتُ، قَالَ: أَيْنَ يَذْهَبُ بِي؟، قَالَ: إِلَى اللَّهِ، قَالَ: فَمَا كَرَاهَتِي أَنْ أَذْهَبَ إِلَى مَنْ لَا أَرَى الْخَيْرَ إِلَّا مِنْهُ "

6717- İdris b. Abdillâh el-Mervezî der ki: Hasta düşen bir bedeviye: "Öleceksin" denilince: "Ölünce nereye götürüleceğim?" diye sordu. "Allah'a" karşılığını verince de: "Sadece kendisinden hayır gördüğüm birinin yanına gitmeyi nasıl istemeyeyim?" dedi.¹

٦٧١٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، نَا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، نَا الْعَبَّاسُ بْنُ مُحَمَّدٍ الدُّورِيِّ، نَا عَفَّانُ، نَا عَبْدُ الْوَاحِدِ بْنُ زِيَادٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ إِسْحَاقَ، عَنْ التُّعْمَانِ بْنِ سَعْدٍ، عَنْ عَلِيٍّ، قَالَ: "خِيَارُكُمْ كُلُّ مُفْتَنٍ تَوَّابٍ" قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ: "قَدْ أُسْنِدَ هَذَا عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ"

6718- Hz. Ali der ki: "En hayırlılarınız, günah işlediği zaman buna tövbe edenlerdir."²

Ebû Abdillâh der ki: "Abdurrahman kanalıyla müsned (merfû) olarak da rivayet edilmiştir."↓

٦٧١٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، نَا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْخَلْدِيِّ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الرَّازِيِّ بِمِصْرَ، نَا سُلَيْمَانُ بْنُ دَاوُدَ الرَّعْفَرَانِيِّ، نَا عَبْدُ الْوَاحِدِ بْنُ زِيَادٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ إِسْحَاقَ، عَنْ التُّعْمَانِ بْنِ سَعْدٍ، عَنْ عَلِيٍّ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "خِيَارُكُمْ كُلُّ مُفْتَنٍ تَوَّابٍ".

6719- Hz. Ali'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "En hayırlılarınız, günah işlediği zaman buna tövbe edenlerdir" buyurmuştur.³

٦٧٢٠ - وَأَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدِانَ، أَنَا أَحْمَدُ بْنُ عُبَيْدٍ، نَا عَنَّا، نَا سَعِيدُ بْنُ سُلَيْمَانَ، نَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ زَكَرِيَّا، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ إِسْحَاقَ، فَذَكَرَهُ بِنَحْوِهِ، غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ:

¹ İbn Ebi'd-Dünya, *Hüsnü'z-Zan billâh* (40).

² İsnâdî kavi değildir. Hennâd, *Zühd* 2/457-458 (909).

³ İsnâdî zayıftır. Deylemî, *Müsnedü'l-Firdevs* 2/173 (2862).

عَنِ النَّبِيِّ ﷺ، وَرُوِيَ مِنْ وَجْهِ آخَرَ غَيْرِ قَوِيٍّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَنَفِيَّةِ، عَنْ أَبِيهِ مَرْفُوعًا:
إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْعَبْدَ الْمُؤْمِنَ الْمُفْتَنَ التَّوَّابَ

6720- Abdurrahman b. İshâk kanalıyla bir öncekinin aynısı bildirilmiştir.¹

Güçlü olmayan başka bir kanalla da Muhammed b. el-Hanefiyye bunu babasından merfû olarak: "Yüce Allah günah işleyip de buna tövbe eden mümin kulu sever" lafzıyla rivayet etmiştir.²

٦٧٢١ - أَخْبَرَنَا أَبُو طَاهِرٍ الْفَقِيه، أَنَا أَبُو حَامِدٍ بْنُ بِلَالٍ، نَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْعَلَائِيُّ، فِي سَنَةِ إِحْدَى وَسِتِّينَ وَمِائَتَيْنِ، نَا عَبْدُ الْأَعْلَى بْنُ حَمَادٍ التَّرْسِيُّ، نَا يَعْقُوبُ بْنُ إِسْحَاقَ، حَدَّثَنِي سَعِيدُ بْنُ خَالِدٍ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُنْكَدِرِ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " الْمُؤْمِنُ وَاهٍ رَاقِعٌ فَسَعِيدٌ مَنْ هَلَكَ عَلَى رُقْعَةٍ ". تَابَعَ صَالِحٌ جَزْرَةَ عَنْ عَبْدِ الْأَعْلَى

6721- Câbir b. Abdillâh'ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Mümin günah işleyen ve buna tövbe eden biridir. Tövbe etmişken ölen kişiye ne mutlu!"³

Sâlih Cezere bunu Abdula'lâ'dan rivayet ederek mutâbaât etmiştir.

٦٧٢٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو نَصْرِ بْنُ قَتَادَةَ، وَأَبُو بَكْرِ الْقَاضِي قَالَا: أَنَا أَبُو عَمْرٍو بْنُ مَطَرٍ، نَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَلِيٍّ، نَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى، أَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ دُكَيْنٍ، عَنْ قَيْسِ الْمَاضِي، عَنْ دَاوُدَ الْمَصْرِيِّ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ، ح، وَأَخْبَرَنَا أَبُو زَكَرِيَّا بْنُ أَبِي إِسْحَاقَ، أَنَا أَحْمَدُ بْنُ سَلْمَانَ الْفَقِيه، أَنَا أَحْمَدُ بْنُ زُهَيْرٍ، أَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، أَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الدُّكَيْنِ، سَمِعْتُ قَيْسًا يُحَدِّثُ عَنْ دَاوُدَ الْبَصْرِيِّ وَلَيْسَ بِأَبِي هَنْدٍ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ،

¹ İsnâdı zayıftır.

² Abdullah b. Ahmed, *Zevâidü'z-Zühhd* (1/80, 103), Ebû Nuaym, *Hilye* (3/178-179), Ebû Ya'lâ, *Müsned* 1/376 (483) ve *Dûlâbî, el-Kunâ* (2/62).

³ İsnâdı zayıftır. Taberânî, *M. el-Evsat* (2/517-518) ile *M. es-Sağîr* (1/66), Hatîb, *Târîh* (4/114) ve Bezzâr, *Müsned* (4/76).

عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: " إِنَّ لِلْمُؤْمِنِ ذَنْبًا قَدْ اعْتَادَهُ الْفَيْئَةُ بَعْدَ الْفَيْئَةِ، وَذَنْبًا لَيْسَ بِتَارِكِهِ حَتَّى يَمُوتَ أَوْ تَقُومَ السَّاعَةُ، إِنَّ الْمُؤْمِنَ خُلِقَ مُذْنِبًا خَطَاءً نَسِيًّا، إِذَا ذُكِّرَ ذَكَرَ ". وَفِي رِوَايَةٍ يَحْيَى: " إِنَّ لِكُلِّ مُؤْمِنٍ - وَزَادَ - مُفْتَنًا خَطَاءً ", قَوْلُهُ: " الْفَيْئَةُ بَعْدَ الْفَيْئَةِ ". يُرِيدُ الْحَيْنَ بَعْدَ الْحَيْنِ، ثُمَّ يَتُوبُ

6722- İbn Abbâs'm bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Müminin ara ara işleyip adet edindiği veya ölene yahut kıyamet kopana kadar kendisinden ayrılmayacak olan bir günahı vardır. Mümin günah işleyecek, hata edecek, unutacak ve hatırlatılınca kendine gelecek şekilde yaratılmıştır."¹

Yahya bunu rivayet ederken "Her müminin..." lafzını kullanır ve "Mümin imtihana maruz kalıp hata edecek..." eklemesini yapar.

٦٧٢٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، سَمِعْتُ أَبَا النَّادِي الْحُسَيْنَ بْنَ أَحْمَدَ الصُّوفِيَّ، سَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ بْنَ شَيْبَانَ يَقُولُ: " كَانَ عِنْدَنَا شَابٌّ عَبْدَ اللَّهِ عِشْرِينَ سَنَةً، فَأَتَاهُ الشَّيْطَانُ فَقَالَ لَهُ: يَا هَذَا، أَعْجَلْتَ فِي التَّوْبَةِ وَالْعِبَادَةِ، وَتَرَكْتَ لَذَاتِ الدُّنْيَا؟، فَلَوْ رَجَعْتَ فَإِنَّ التَّوْبَةَ بَيْنَ يَدَيْكَ، قَالَ: فَرَجَعَ إِلَى مَا كَانَ عَلَيْهِ مِنْ لَذَاتِ الدُّنْيَا، قَالَ: فَكَانَ يَوْمًا فِي مَنْزِلِهِ قَاعِدًا فِي خَلْوَةٍ فَذَكَرَ أَيَّامَهُ مَعَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ فَحَزِنَ عَلَيْهَا، فَقَالَ: تَرَى إِنْ رَجَعْتُ يَقْبَلْنِي؟، قَالَ: فَتُودِي أَنْ يَا هَذَا، عَبْدَتْنَا فَشَكَرْنَاكَ، وَعَصَيْنَا فَأَمْهَلْنَاكَ، وَلَكِنْ رَجَعْتَ إِلَيْنَا قَبْلَئِكَ "

6723- İbrâhîm b. Şeybân der ki: Kabilemizde yirmi yıl boyunca Allah'a ibadet eden bir genç vardı. Bir ara yanına şeytan geldi ve: "Sen ki tövbede ve ibadette acele davranıp dünya lezzetlerinden mahrum kaldın. Bu lezzetleri elde etmeye bak, nasıl olsa her zaman tövbe edebilirsin" dedi. Bunun ardından bu genç kendini tekrardan dünya zevklerine verdi. Bir gün evinde yalnız başına oturmuşken Allah ile geçirdiği o günleri hatırlayınca üzüntüye daldı. Kendi kendine: "Şayet tekrar o günlere dönmek istesem Allah kabul eder mi?" deyince, kendisine: "Sen ki bize ibadet edince sana

¹ İsnâdında bir sakınca yoktur. Taberânî, *M. el-Kebîr* 11/304 (11810).

bunun karşılığını verdik. Bize karşı gelince biz de seni unuttuk. Şayet tekrar bize dönersen de kabul ederiz” şeklinde seslenildi.¹

٦٧٢٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، نَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ الْفَضْلِ بْنِ مُحَمَّدٍ الشَّعْرَانِيُّ، نَا جَدِّي، نَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْمُنْدَرِ الْحَرَامِيُّ، حَدَّثَنِي عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ حُنَيْنٍ، حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ، فَقَالَ: وَادُّنُوبَاهُ وَادُّنُوبَاهُ، فَقَالَ هَذَا الْقَوْلُ مَرَّتَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا، فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " قُلْ: اللَّهُمَّ مَغْفِرَتُكَ أَوْسَعُ مِنْ ذُنُوبِي، وَرَحْمَتُكَ أَرْجَى عِنْدِي مِنْ عَمَلِي "، فَقَالَ: " عُدْ "، فَعَادَ، قَالَ: " عُدْ "، فَعَادَ، قَالَ: " فَمَ قَدْ غَفَرَ اللَّهُ لَكَ "، قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ: رَوَاهُ مَدَنِيُّونَ لَا يُعْرَفُ وَاحِدٌ مِنْهُمْ بِجَرَحٍ

6724- Abdullah b. Muhammed b. Câbir b. Abdillâh, babası kanalıyla dedesinden bildiriyor: Adamın biri Hz. Peygamber'e (sallallahu aleyhi vesellem) geldi ve: "Vah günahlarıma! Vah günahlarıma!" demeye başladı. Bunu iki veya üç defa söyledikten sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ona: "Allahım! Mağfiretin günahlarımdan daha genişdir ve amellerimden daha çok senin rahmetine güveniyorum, de" buyurunca adam bunu söyledi. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "Bir daha söyle" buyurunca, adam bir daha söyledi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Bir daha söyle" buyurunca, adam bir daha söyledi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "Kalkıp gidebilirsin! Yüce Allah seni bağışladı" buyurdu.²

Ebû Abdillâh der ki: "Ravileri Medinelidir ve hiçbirini hakkında cerh (tenkid) yoktur."

٦٧٢٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، أَنَا إِسْمَاعِيلُ الصَّفَّارُ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ مَرْوَانَ، نَا مُسْلِمُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ مِنْ كِنَانَتِهِ، وَأَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، وَأَبُو سَعِيدِ بْنُ أَبِي عَمْرٍو، قَالَا: نَا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ الْوَرَّاقُ، نَا مُسْلِمُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، وَأَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السَّلْمِيُّ، أَنَا أَبُو الْحَسَنِ أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ دُوسٍ

¹ İsnâdı ceyyiddir. Hatib, *Târîh* (7/274).

² İsnâdında tanımadığım bazı raviler vardır. Hâkim, *Müstedrek* (1/543-544).

الطَّرَائِفِيُّ، نا عُمَانُ بْنُ سَعِيدٍ الدَّارِمِيُّ، نا مُسْلِمُ بْنُ إِبرَاهِيمَ، نا عَلِيُّ بْنُ مَسْعَدَةَ الْبَاهِلِيُّ، نا قَتَادَةُ، عَنْ أَنَسٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "كُلُّ بَنِي آدَمَ خَطَّاءٌ، وَخَيْرُ الْخَطَّائِينَ التَّوَّابُونَ". "تَقَرَّدَ بِهِ عَلِيُّ بْنُ مَسْعَدَةَ

6725- Enes'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Her insan hata yapar, ancak hata yapanların en hayırlısı, hatasına tövbe edenlerdir" buyurmuştur.¹

Ali b. Mes'ade bunu rivayette tek kalmıştır.

٦٧٢٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، أَنَا أَبُو عَمْرٍو بْنُ السَّمَّاكِ، نا سَهْلُ بْنُ عَلِيٍّ الدُّورِيُّ، نا إِسْحَاقُ بْنُ مُوسَى الْخَطْمِيُّ، نا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مُحَمَّدٍ الْمُحَارِبِيُّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ النَّضْرِ الْحَارِثِيِّ قَالَ: قَرَأْتُ فِي بَعْضِ الْكُتُبِ: "يَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: يَا ابْنَ آدَمَ لَوْ يَعْلَمُ النَّاسُ مِنْكَ مَا أَعْلَمَ لَنَبْذُوكَ، وَلَكِنِّي سَأَغْفِرُ لَكَ مَا لَمْ تُشْرِكْ بِي". قَالَ إِسْحَاقُ بْنُ مُوسَى: "خَرَجَ بِشْرُ بْنُ الْحَارِثِ إِلَى الْكُوفَةِ فِي هَذَا الْحَدِيثِ حَتَّى سَمِعَهُ وَرَجَعَ وَفِي هَذَا الْمَعْنَى"

6726- Muhammed b. en-Nadr el-Hârisî der ki: Kitaplardan birinde şunu okudum: "Yüce Allah: «Ey Âdem oğlu! İnsanlar senin hakkında bildiklerimi bilselerdi seninle ilişkilerini keserlerdi. Ancak bana ortak koşmadığın sürece seni bağışlayacağım» buyurur."²

İshâk b. Mûsa der ki: "Bişr b. el-Hâris bu hadis için Kufe'ye gitti. Bu hadisi işitip dinledikten sonra da geri döndü."

Bir sonraki rivayet de bu yöndedir.

٦٧٢٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ الْحَسَنِ الْقَاضِي، أَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ إِسْمَاعِيلَ الْهَاشِمِيُّ، نا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي الدُّنْيَا، نا الْحُسَيْنُ بْنُ عَمْرٍو، عَنْ يَحْيَى بْنِ الْيَمَانِ قَالَ: قَالَ سُفْيَانُ الثَّوْرِيُّ: "مَا أَحَبُّ أَنْ حِسَابِي جُعِلَ إِلَى وَالِدِي، رَبِّي عَزَّ وَجَلَّ خَيْرٌ لِي مِنْ وَالِدِي"

¹ İsnâdı hasendir. Tirmizî 4/659 (2499) ve İbn Mâce 2/1420 (4251).

² İsnâdı ceyyiddir. Ebû Nuaym, *Hilye* (8/221-222).

6727- Süfyân es-Sevrî der ki: “Âhiretteki hesabımın anne babam tarafından bile görülmesini istemem. Zira Rabbim bu konuda anne babamdan daha hayırlıdır.”¹

٦٧٢٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَلِيٍّ الرَّوْذَبَارِيُّ، أَنَا أَبُو بَكْرٍ بْنُ دَاسَةَ، نَا أَبُو دَاوُدَ، نَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ الثَّقَلِيُّ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ، حَدَّثَنِي رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ الشَّامِ يُقَالُ لَهُ أَبُو مَنْظُورٍ، عَنْ عَمِّهِ، حَدَّثَنِي عَمِّي، عَنْ عَامِرِ الرَّامِ أَخِي الْخَضِرِ، قَالَ الثَّقَلِيُّ: هُوَ الْخَضِرُ وَلَكِنْ كَذَا قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ سَلَمَةَ: إِنِّي لَبَيَّادِنَا إِذْ رُفِعَتْ لَنَا رَايَاتُ وَالْوَيْةُ، فَقُلْتُ: مَا هَذَا؟ فَقَالُوا: هَذَا لِيَوَاءِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، فَاتَيْنَا وَهُوَ جَالِسٌ تَحْتَ شَجَرَةٍ قَدْ بُسِطَ لَهُ كِسَاءٌ، وَهُوَ جَالِسٌ عَلَيْهِ، وَقَدْ اجْتَمَعَ إِلَيْهِ أَصْحَابُهُ فَجَلَسْتُ إِلَيْهِمْ، فَذَكَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الْأَسْقَامَ، فَقَالَ: "إِنَّ الْمُؤْمِنَ إِذَا أَصَابَهُ السَّقَمُ، ثُمَّ أَعْفَاهُ اللَّهُ مِنْهُ كَانَ كَفَّارَةً لِمَا مَضَى مِنْ ذُنُوبِهِ، وَمَوْعِظَةً لَهُ فِيمَا يَسْتَقِيلُ، وَإِنَّ الْمُتَافِقَ إِذَا مَرَضَ ثُمَّ أُعْفِيَ كَانَ كَالْبَعِيرِ عَقَلُهُ أَهْلُهُ ثُمَّ أَرْسَلُوهُ، فَلَمْ يَدِرْ لِمَ عَقَلُوهُ، وَلَمْ أَرْسَلُوهُ"، فَقَالَ رَجُلٌ مِمَّنْ حَوْلَهُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ وَمَا الْأَسْقَامُ؟ وَاللَّهِ مَا مَرَضْتُ قَطُّ، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: "قُمْ عَنَّا، فَلَسْتُ مِنَّا"، فَبَيْنَا نَحْنُ عِنْدَهُ إِذْ أَقْبَلَ رَجُلٌ عَلَيْهِ كِسَاءٌ، وَفِي يَدِهِ شَيْءٌ قَدِ التَفَّ عَلَيْهِ، فَقَالَ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ: إِنِّي لَمَّا رَأَيْتُكَ أَقْبَلْتُ فَمَرَرْتُ بِغَيْضَةِ شَجَرٍ فَسَمِعْتُ فِيهَا أَصْوَاتَ فِرَاحٍ طَائِرٍ، فَأَخَذْتُهُنَّ فَوَضَعْتُهُنَّ فِي كِسَائِي، فَجَاءَتْ أُمُّهُنَّ فَاسْتَدَارَتْ عَلَى رَأْسِي، فَكَشَفْتُ لَهَا عَنْهُنَّ فَوَقَعَتْ عَلَيْهُنَّ أُمُّهُنَّ فَلَفَفْتُهُنَّ بِكِسَائِي، فَهُنَّ أَوْلَاءٌ مَعِي، فَقَالَ: "صَعْنَهُنَّ عَنْكَ"، فَوَضَعْتُهُنَّ وَأَبَتْ أُمُّهُنَّ إِلَّا لِرُؤْمَهُنَّ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِأَصْحَابِهِ: "أَتَعْجَبُونَ لِرَحْمَةِ أُمِّ الْفِرَاحِ بِفِرَاحِهَا، قَالُوا نَعَمْ يَا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ فَوَالَّذِي بَعَثَنِي بِالْحَقِّ لِلَّهِ أَرْحَمُ بِعِبَادِهِ مِنْ أُمِّ الْفِرَاحِ بِفِرَاحِهَا أَرْجِعْ بِهِنَّ حَتَّى تَضَعَهُنَّ مِنْ حَيْثُ أَخَذْتَهُنَّ وَأُمُّهُنَّ مَعَهُنَّ" فَارْجِعْ بِهِنَّ

6728- Muhammed b. İshâk der ki: Şam ahalisinden Ebû Manzûr adında bir adam bana amcasından, o da amcasından, o da Hidr'in —Nüfeylî der ki: Aslı Hudr'dur. Ancak Muhammed b. Seleme “Hidr” şeklinde söylemiştir— kardeşi Âmir er-Râm'dan naklen şöyle dedi: Bizim memleketteyken, bayrak ve sancakların dikildiğini gördük. “Bu ne?” diye sorduğumda: “Bu,

¹ İsnâdı zayıftır. İbn Ebi'd-Dünya, Hüsnü'z-Zan billâh (37).

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) sancağıdır” dediler. Yanına geldiğimde, Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) bir ağacın altında kendisi için serilen bir giysinin üzerinde oturuyordu. Ashâbı da etrafında toplanmışlardı. Ben de yanlarında oturdum. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) orada hastalıklardan bahsedip: “Mümin bir hastalığa maruz kalıp da Yüce Allah onu iyileştirdiğinde, bu hastalığı onun geçmiş günahlarına bir kefarete ve gelecek hayatı için bir ibret olur. Münafık ise hastalanıp sonra da iyileştiğinde, sahipleri tarafından bağlanan sonra da salınan bir deve gibidir. Zira ne niye bağladıklarını, ne de geri neden çözdüklerini düşünemez” buyurdu. Çevresindeki adamlardan biri: “Ey Allah'ın Resûlü! Hastalık da ne? Zira daha önce hiç hastalanmış değilim!” deyince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “O halde yanımızdan kalk! Zira sen bizden değilsin!” buyurdu.

Bu şekilde yanında bulunuyorken, üzerinde bir elbise, elinde de sarılmış bir şey bulunan bir adam geldi. Bu adam Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem): “Geldiğini görünce sana doğru yola koyuldum. Sık ağaçlı bir yerden geçerken kuş yavrusu sesleri işittim. Alıp giysimin içine koydum. Anneleri gelip başımın üzerinde dolandı. Yavruların bulunduğu giysiyi açınca o da üzerlerine kondu. Ben de hepsini sarıp getirdim. İşte burada yanımdalar” dedi. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) ona: “Onları serbest bırak!” buyurunca, adam onları bıraktı. Ancak anneleri onlardan ayrılmak istemedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), ashâbına: “Şu annenin yavrularına karşı olan şefkatine şaşırıyorsunuz değil mi?” buyurdu. Ashâbı: “Ey Allah'ın Resûlü! Evet!” dediler. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Beni hakla gönderene yemin olsun ki Yüce Allah kullarına karşı, şu annenin yavrularına karşı olan şefkatinden daha fazla şefkatlidir!” buyurdu. Sonra da adama: “Bunları geri götür ve anneleriyle birlikte aldığın yere koy!” diye emretti. Adam da onları geri götürdü.¹

٦٧٢٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، وَمُحَمَّدُ بْنُ مُوسَى قَالَا: نَا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ الصَّعَّانِيُّ، نَا ابْنُ أَبِي مَرْيَمَ، نَا أَبُو غَسَّانَ، حَدَّثَنِي زَيْدُ بْنُ

¹ İsnâdı zayıftır. Ebû Dâvud 3/468-469 (3089).

أَسْلَمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ، أَنَّهُ قَدِمَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ سَبِيًّا، فَإِذَا امْرَأَةً مِنَ السَّبْيِ قَدْ تَحَلَّبَتْ نَدْيُهَا تَبْتَغِي إِذَا وَجَدَتْ صَبِيًّا فِي السَّبْيِ أَخَذَتْهُ فَالزَّقَتْهُ بِيَطْنِهَا فَأَرْضَعَتْهُ، فَقَالَ لَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " أَتَرُونَ هَذِهِ الْمَرْأَةَ طَارِحَةً وَلَدَهَا فِي النَّارِ؟ "، فَقُلْنَا: لَا وَاللَّهِ وَهِيَ تَقْدِرُ عَلَى أَنْ لَا تَطْرَحَهُ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " لِلَّهِ تَعَالَى أَرْحَمُ بِعِبَادِهِ مِنْ هَذِهِ الْمَرْأَةِ بَوْلَدِهَا " رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ، عَنْ ابْنِ أَبِي مَرْيَمَ. وَرَوَاهُ مُسْلِمٌ، عَنْ ابْنِ عَسْكَرٍ، وَغَيْرُهُ عَنْ ابْنِ أَبِي مَرْيَمَ. وَقَدْ رُوِيَ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ مُرْسَلًا

6729- Ömer b. el-Hattâb bildiriyor: Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) getirilen esirlerin içinde göğsü süt ile dolu esir bir kadın da vardı ve esirler arasında bebek gördüğü zaman kucağına alıp onu emziriyordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bize: "Sizce bu kadın kendi bebeğini ateşe atar mı?" diye sorunca: "Atmama imkanı varken vallahi onu ateşe atacak değildir" dedik. Bunun üzerine Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "Allah da kullarına karşı bu kadının kendi bebeğine olan şefkatinden daha çok şefkatlidir" buyurdu.

Buhârî, İbn Ebî Meryem'den¹ ve Müslim, İbn Asker ve başkası kanalıyla İbn Ebî Meryem'den rivayet etti.²

Zeyd b. Eslem kanalıyla mürsel olarak da rivayet edilmiştir.↓

٦٧٣٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الصَّفَّارُ، نَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، أَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، أَنَا مَعْمَرٌ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ فِي بَعْضِ أَسْفَارِهِ، فَأَخَذَ رَجُلٌ فَرْخَ طَائِرٍ فَجَاءَ الطَّيْرُ، فَالْقَى نَفْسَهُ فِي جِجْرِ الرَّجُلِ مَعَ فَرْخِهِ، فَأَخَذَهُ الرَّجُلُ، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: " عَجَبًا لِهَذَا الطَّائِرِ، جَاءَ فَالْقَى نَفْسَهُ فِي أَيْدِيكُمْ رَحْمَةً لَوْلَدِهِ، فَوَاللَّهِ لِلَّهِ أَرْحَمُ بِعَبْدِهِ الْمُؤْمِنِ مِنْ هَذَا الطَّائِرِ بِفَرْخِهِ ". " وَهَذَا شَاهِدٌ لِمَا تَقَدَّمَ "

6730- Zeyd b. Eslem der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yolculuklarından birindeyken adamın biri bir kuş yavrusu yakaladı. Yavru kuşun da annesi gelip adamın kucağına, yavrusunun yanına kendini bıraktı. Adam kuşun

¹ Buhârî, edeb (7/75).

² Müslim, tevbe (22).

annesini de yakalayınca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Şu kuşa şaşılır. Yavrusuna merhametinden dolayı gelip kendini ellerinize attı. Vallahi Yüce Allah size karşı bu kuşun yavrusuna olan merhametinden daha çok merhametlidir” buyurdu.¹

Bu hadis önceki hadislerin şahididir.

٦٧٣١ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، وَمُحَمَّدُ بْنُ مُوسَى قَالَا: نَا أَبُو الْعَبَّاسِ الْأَصَمُّ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ الصَّغَانِيُّ، أَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي بَكْرٍ، نَا حُمَيْدٌ، عَنْ أَنَسٍ قَالَ: كَانَ نَبِيُّ اللَّهِ ﷺ فِي طَرِيقٍ مِنْ طُرُقِ الْمَدِينَةِ، وَصَبَّيَّ عَلَى ظَهْرِ الطَّرِيقِ، فَخَشِيتُ أَنَّهُ أَنْ يُوطَأَ الصَّبْيُ، فَشَقَّتْ وَقَالَتْ: ابْنِي ابْنِي، فَاحْتَمَلْتُ ابْنَهَا، فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا كَانَتْ هَذِهِ لِتُلْقِي ابْنَهَا فِي النَّارِ، قَالَ: " وَاللَّهِ لَا يُلْقِي حَبِيبَهُ فِي النَّارِ "

6731- Enes der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Medine yollarından birindeyken çocuğun biri de yolun kenarında duruyordu. Çocuğun annesi çocuğun ezilmesinden korkup: “Oğlum! Oğlum!” diye bağırsıp onu kucığına aldı. Ashâb: “Ey Allah'ın Resûlü! Bu kadın çocuğunu ateşe atacak değildir” deyince, Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): “Yüce Allah da sevdiğini cehenneme atacak değildir” buyurdu.²

٦٧٣٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو نَصْرِ بْنُ قَتَادَةَ، أَنَا أَبُو عَمْرٍو بْنُ مَطَرٍ، نَا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ بْنِ نَصْرِ، ح، وَأَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي مَعْرُوفٍ الْفَقِيه، أَنَا أَبُو سَهْلٍ الْإِسْفَرَايْنِيُّ، أَنَا أَبُو جَعْفَرٍ أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ الْحَذَائِي، أَنَا عَلِيُّ بْنُ الْمَدِينِيِّ، نَا مَرْوَانُ، أَنَا مُعَاوِيَةُ، نَا يَزِيدُ بْنُ كَيْسَانَ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: كَانَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَمَعَهُ صَبْيٌ لَهُ، قَالَ: فَجَعَلَ يَضُمُّهُ إِلَيْهِ وَيَرْحَمُهُ، فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " أَتَرْحَمُهُ؟ "، قَالَ: نَعَمْ يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَالَ: " فَاللَّهُ أَرْحَمُ بِهِ مِنْكَ، وَهُوَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ "

6732- Ebû Hureyre der ki: Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanında çocuğuyla birlikte Ensâr'dan bir adam vardı. Adam çocuğunu şefkatle

¹ Ravileri güvenilir olan mürsel bir hadistir. Abdurrezzâk, *Musannef* 11/297 (20586).

² Ravileri güvenilirdir. Ahmed, *Müsned* (3/104, 235), Bezzâr, *Müsned* (4/174) ve Ebû Ya'lâ, *Müsned* 6/397 (3747).

kucaklayınca Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): “Ona karşı merhametli misin?” diye sordu. Adam: “Ey Allah'ın Resûlü! Tabi ki” deyince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Yüce Allah ona karşı senden daha merhametlidir ki O, merhametlilerin merhametlisidir” buyurdu.¹

٦٧٣٣ - أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدِانَ، أَنَا أَحْمَدُ بْنُ عُبَيْدِ الصَّفَّارِ، نَا أَحْمَدُ بْنُ عُبَيْدِ اللَّهِ التَّرْشِشِيِّ، نَا حَجَّاجُ بْنُ مُحَمَّدٍ، نَا يُونُسُ بْنُ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ أَبِي جُحَيْفَةَ، عَنْ عَلِيٍّ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " مَنْ أَصَابَ فِي الدُّنْيَا ذَنْبًا فَعُوقِبَ بِهِ فَاللَّهُ أَعْدَلُ مِنْ أَنْ يُنْتَبِىَ عُقُوبَتَهُ عَلَى عَبْدِهِ، وَمَنْ أَذْنَبَ ذَنْبًا فِي الدُّنْيَا فَسَتَرَهُ اللَّهُ عَلَيْهِ وَعَفَا عَنْهُ فَاللَّهُ أَكْرَمُ مَنْ أَنْ يَعُودَ فِي شَيْءٍ عَفَا عَنْهُ "

6733- Hz. Ali'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “Kişi bir suç işler de dünyadayken cezasını çekerse, Allah (âhirette de bundan dolayı onu cezalandırmak suretiyle) kuluna cezasını iki defa çekirtmeyecek kadar âdildir. Kişi dünyada bir suç işler de Allah onu örtüp affederse, affettiği bir şeyden dolayı kişiyi sorumlu tutmayacak kadar kerem sahibidir.”²

٦٧٣٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ الْفَضْلِ الْقَطَّانُ، أَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ مُحَمَّدٍ الصَّفَّارِ، نَا أَبُو قَلَابَةَ عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ مُحَمَّدٍ الرَّقَاشِيُّ، حَدَّثَنِي أَبِي، حَدَّثَنِي مُعْتَمِرُ بْنُ سُلَيْمَانَ قَالَ: سَمِعْتُ أَبِي، نَا أَبُو عُمَانَ التَّهْدِيَّ قَالَ: احْتَجَبَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ، فَبَعَثُوا امْرَأَةً فَتَلَطَّفَتْ فَدَخَلَتْ عَلَيْهِ فَسَأَلَتْهُ عَنِ الذَّنْبِ الَّذِي لَا يَغْفِرُهُ اللَّهُ، فَقَالَ: " مَا مِنْ عَمَلٍ بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ يَعْمَلُهُ الْعَبْدُ ثُمَّ يَتُوبُ قَبْلَ أَنْ يَمُوتَ إِلَّا تَابَ اللَّهُ عَلَيْهِ "

6734- Ebû Osmân en-Nehdî der ki: Abdullah b. Amr b. el-Âs bir süre insanların arasına çıkmayınca sebebini sormak için bir kadın gönderdiler. Kadın yanına girdiğinde Yüce Allah'ın bağışlamayacağı günahı ona sordu. Abdullah: “Kul yer ile gök arasında hangi ameli yapmış olursa olsun ölmeden önce tövbe etmesi halinde Allah tövbesini kabul eder” dedi.³

¹ Her iki kanalında da Beyhakî'nin hocası tanınmamaktadır.

² İsnâdı hasendir. Tirmizî 5/16 (2626) ve İbn Mâce 2/868 (2604).

³ İsnâdı hasendir. İbn Ebî Şeybe, *Musannef* (13/354).

٦٧٣٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، نا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، نا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ الصَّغَانِيُّ، نا الْحَجَّاجُ، نا ابْنُ لَهْيَعَةَ، عَنْ أَرْفَدَ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْمُزَنِّيَّ يَقُولُ: حَدَّثَنِي أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْحُبْلِيُّ، أَنَّهُ سَمِعَ ثَوْبَانَ، مَوْلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ: " مَا أَحَبُّ أَنْ لِي الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا بِهَذِهِ الْآيَةِ ﴿يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَى أَنْفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ﴾ [الزمر: ٥٣] " إِلَى آخِرِهَا، فَقَالَ رَجُلٌ: يَا رَسُولَ اللَّهِ وَمَنْ أَشْرَكَ؟، فَسَكَتَ النَّبِيُّ ﷺ ثُمَّ قَالَ: " إِلَّا وَمَنْ أَشْرَكَ، إِلَّا وَمَنْ أَشْرَكَ، إِلَّا وَمَنْ أَشْرَكَ ".

6735- Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) azatlısı Sevbân der ki: Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi vesellem): "Dünya ve içindekilerin, «*De ki: Ey kendilerinin aleyhine aşırı giden kullarım! Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin. Şüphesiz Allah, bütün günahları affeder. Çünkü O, çok bağışlayandır, çok merhamet edendir*»¹ âyetine karşılık benim olmasını istemezdim" buyurduğunu işittim. Adamın biri: "Ey Allah'ın Resûlü! Peki şirk koşanlar bu âyete dahil mi?" diye sorunca, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bir süre sustuktan sonra da: "Şirk koşanlar hariç! Şirk koşanlar hariç! Şirk koşanlar hariç!" buyurdu.²

Beyhakî der ki: "Bu âyetin nüzul sebebini *Delâilü'n-Nübüvve*'de zikretmiştik.³ Hicretten geri durup dini konusunda fitneye (işkenceye) maruz kalan ve dininden çıkan kişi hakkında nazil olmuştur. Bu âyet nazil olunca da sevinmiş ve yaptığığın tövbesi olduğunu anlamıştır. Sonrasında da tövbe edip yeniden İslam'a girmiştir."

٦٧٣٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، حَدَّثَنِي أَبُو إِسْحَاقَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ الْقَارِي، نا عُثْمَانُ بْنُ سَعِيدٍ الدَّارِمِيُّ، نا الْحُسَيْنُ بْنُ الرَّبِيعِ، نا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ إِدْرِيسَ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، أَخْبَرَنِي نَافِعٌ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ قَالَ: " كُنَّا نَقُولُ: مَا لِمُفْتَنٍ تَوْبَةٌ، وَمَا

¹ Zümer Sur. 53

² İsnâdında bir sakınca yoktur. Ahmed, *Müsned* (5/275), İbn Cerîr, *Tefsîr* (24/16), Suyûtî, *ed-Dürrü'l-Mensûr* (7/237) ve Taberânî, *M. el-Evsat* 1/144 (176).

³ Beyhaki, *Delâilü'n-Nübüvve* (2/461-462).

اللَّهُ بِقَايِلٍ مِنْهُ شَيْئًا، فَلَمَّا قَدِمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الْمَدِينَةَ أُنْزِلَ فِيهِمْ: ﴿يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَى أَنْفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ﴾ [الزمر: ٥٣]

6736- Abdullah b. Ömer der ki: “Önceleri mihnete maruz kalıp dininden dönmüş kişiler için tövbe olmadığını, Allah’ın bunlardan hiçbir ameli kabul etmeyeceğini söyledik. Ancak Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Medine’ye geldiği zaman bu kişiler hakkında “*De ki: Ey kendilerinin aleyhine aşırı giden kullarım! Allah’ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin. Şüphesiz Allah, bütün günahları affeder. Çünkü O, çok bağışlayandır, çok merhamet edendir*”¹ âyeti nazil oldu.²

Beyhakî der ki: “Bir sonraki rivayet İbn Abbâs’tan naklen bu âyetin nüzul sebebi hakkındadır.”

٦٧٣٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، نا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، نا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدٍ، وإِبْرَاهِيمُ بْنُ أَبِي طَالِبٍ، وَزَكَرِيَّا بْنُ دَاوُدَ الْخِفَافُ، قَالُوا: نا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ الرَّعْفَرَانِيُّ، نا حَجَّاجٌ، عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ، أَخْبَرَنِي يَعْلَى بْنُ مُسْلِمٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، أَنَّهُ سَمِعَهُ يُحَدِّثُ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ: " أَنَّ نَاسًا مِنْ أَهْلِ الشَّرْكِ قَتَلُوا فَأَكْثَرُوا، ثُمَّ زَنَوْا فَأَكْثَرُوا، ثُمَّ أَتَوْا مُحَمَّدًا ﷺ، فَقَالُوا: إِنَّ الَّذِي تَقُولُ وَتَدْعُو إِلَيْهِ لَحَسَنٌ لَوْ تُخْبِرُنَا أَنَّ لِمَا عَمَلْنَاهُ كَفَّارَةً، فَتَزَلْتِ ﴿وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَ﴾ [الفرقان: ٦٨]، وَنَزَلَتْ ﴿يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَى أَنْفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا﴾ [الزمر: ٥٣] " أَخْرَجَاهُ مِنْ حَدِيثِ ابْنِ جُرَيْجٍ، فَرَوِي فِي ذَلِكَ عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ كَمَا

6737- İbn Abbâs der ki: Müşriklerden bazıları çokça cana kıymış, çokça da zina etmişlerdi. Sonradan Muhammed’in (sallallahu aleyhi vesellem) yanına gelip: “Anlattığın ve davet ettiğin din çok güzel bir din. Söyler misin işlediğimiz günahların bir kefareti var mı?” dediler. Bunun üzerine: “*Onlar, Allah ile beraber başka bir ilaha kulluk etmeyen, haksız yere, Allah’ın haram kıldığı cana kıymayan ve zina etmeyen kimselerdir. Kim bunları yaparsa ağır azaba*

¹ Zümer Sur. 53

² İsnâdı hasendir. Hâkim, *Müstedrek* (2/435) ve İbn Cerîr, *Tefsîr* (24/15).

*uğrar*¹ âyeti ile “De ki: Ey kendilerinin aleyhine aşırı giden kullarım! Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin. Şüphesiz Allah, bütün günahları affeder. Çünkü O, çok bağışlayandır, çok merhamet edendir”² âyeti nazil oldu.³

Buhârî ile Müslim, İbn Cüreyc'ten rivayet ettiler.⁴

İbn Cüreyc kanalıyla gelen bir sonraki rivayet de bu yöndedir.

٦٧٣٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، نَا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ إِسْحَاقَ، نَا أَبُو عُثْمَانَ سَعِيدُ بْنُ عُثْمَانَ الْخَيَّاطُ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ يَزِيدَ الْأَدْمِيُّ، نَا سَعِيدُ بْنُ سَالِمٍ الْقِدَاحُ، نَا عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ جُرَيْجٍ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ أَبِي رَبَاحٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: جَاءَ وَحْشِيٌّ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ، فَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ جِئْتُكَ مُسْتَجِيرًا بِكَ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " قَدْ كُنْتُ أُحِبُّ أَنْ أَرَكَ عَلَى غَيْرِ جَوَارٍ، فَأَمَّا إِذَا كُنْتُ مُسْتَجِيرًا فَأَنْتَ فِي جَوَارِي حَتَّى تَسْمَعَ كَلَامَ اللَّهِ تَعَالَى "، قَالَ: فَإِنِّي أَشْرَكَتُ بِاللَّهِ الْعَظِيمِ، وَقَتَلْتُ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ، فَهَلْ تُقْبَلُ مِنِّي مِثْلِي تَوْبَةٌ؟ فَصَمَّتْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَلَمْ يُجِبْهُ حَتَّى نَزَلَ عَلَيْهِ الْقُرْآنُ: ﴿وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ﴾ [الفرقان: ٦٨] إِلَى قَوْلِهِ ﴿يُبدِّلُ اللَّهُ سَيِّئَاتِهِمْ حَسَنَاتٍ﴾ [الفرقان: ٧٠] الْآيَةَ، فَقَرَأَهَا عَلَيْهِ، فَقَالَ: أَرَى شَرْطًا، فَلَعَلِّي لَا أَعْمَلُ صَالِحًا، أَنَا فِي جَوَارِكَ حَتَّى أَسْمَعَ كَلَامَ اللَّهِ، فَنَزَلَتْ ﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ﴾ [النساء: ٤٨] فَدَعَاَهُ فَقَرَأَهَا عَلَيْهِ، فَقَالَ وَحْشِيٌّ: فَلَعَلِّي مِمَّنْ لَا يَشَاءُ اللَّهُ، أَنَا فِي جَوَارِكَ حَتَّى أَسْمَعَ كَلَامَ اللَّهِ قَالَ: فَنَزَلَتْ ﴿يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَى أَنْفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ﴾ [الزمر: ٥٣] الْآيَةَ قَالَ وَحْشِيٌّ: الْآنَ لَا أَرَى شَرْطًا، فَتَشَهَّدَ وَأَسْلَمَ

6738- İbn Abbâs der ki: Vahî, Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi vesellem) yanına geldi ve: “Ey Muhammed! Himayene girmeye geldim” dedi. Resûlullah

¹ Furkân Sur. 68

² Zümer Sur. 53

³ İsnâdı sahihtir.

⁴ Buhârî, *tefsîr* (6/33) ve Müslim, *îmân* (193).

(sallallahu aleyhi vesellem): “Himayeme girmeden önce seninle karşılaşmak isterdim. Ancak madem himayemi istiyorsun Allah’ın kelamını dinlemen için seni himayeme alıyorum” buyurdu. Vahşi: “Yüce Allah’a şirk koşup Allah’ın haram kıldığı canlara kıydım. Benim gibi birinin tövbesi kabul edilir mi?” deyince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) susup bir cevap vermedi. Sonunda: *“Onlar, Allah ile beraber başka bir ilaha kulluk etmeyen, haksız yere, Allah’ın haram kıldığı cana kıymayan ve zina etmeyen kimselerdir. Kim bunları yaparsa ağır azaba uğrar. Kıyamet günü onun azabı kat kat artırılır ve horlanmış olarak orada ebedi kalır. Ancak tövbe edip de inanan ve salih amel işleyenler başka. Allah işte onların kötülüklerini iyiliklere çevirir. Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir”*¹ âyetleri nazil oldu.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu âyetleri ona okuyunca, Vahşi: “Burada bir şart var ve belki de istendiği gibi salih amelde bulunamayabilirim. Bu yönde Allah’ın kelamını işitene kadar himayende kalıyorum” dedi. Bunun üzerine: *“Şüphesiz Allah, kendisine ortak koşulmasını asla bağışlamaz. Bunun dışında kalan (günah)ları ise dilediği kimseler için bağışlar. Allah’a şirk koşan kimse, şüphesiz büyük bir günah işleyerek iftira etmiş olur”*² âyeti nazil oldu.

Bu âyet nazil olunca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onu çağırıp âyetleri okudu. Vahşi: “Belki de Allah’ın bu yönde dilediği kişilerden biri olmayabilirim. Bu konuda Allah’ın kelamını işitene kadar himayende kalıyorum” dedi. Bunun üzerine: *“De ki: Ey kendilerinin aleyhine aşırı giden kullarım! Allah’ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin. Şüphesiz Allah, bütün günahları affeder. Çünkü O, çok bağışlayandır, çok merhamet edendir”*³ âyeti nazil oldu. Bu âyet nazil olunca ise Vahşi: “İşte şimdi herhangi bir şart görmüyorum” diyerek şahadet getirip müslüman oldu.⁴

¹ Furkân Sur. 68-70

² Nisâ Sur. 48

³ Zümer Sur. 53

⁴ İsnâdında bir sakınca yoktur. Taberânî, M. el-Kebîr 11/197 (11480) Bak: Suyûtî, ed-Dürü’l-Mensûr (7/235).

٦٧٣٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْخَافِظُ، نَا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، نَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الْجَبَّارِ، نَا أَبُو مُعَاوِيَةَ، عَنْ إِسْحَاقَ، عَنْ عَطَاءِ الْبَرَّازِ، عَنْ بَشِيرِ الْأَزْدِيِّ قَالَ: قَالَ عَبْدُ اللَّهِ هُوَ ابْنُ مَسْعُودٍ: " أَرْبَعُ آيَاتٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ حُمْرِ النَّعَمِ وَسُودِهَا قَالَ: قَالُوا لَهُ: وَأَيْنَ هِيَ؟، قَالَ: " إِذَا مَرَّ بِهِنَّ الْعُلَمَاءُ عَرَفُوهُنَّ "، قَالَ: قَالُوا: فِي أَيِّ سُورَةٍ؟، قَالَ: " فِي سُورَةِ النَّسَاءِ قَوْلُهُ ﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يَظْلِمُ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ﴾ [النساء: ٤٠] وَقَوْلُهُ: ﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ﴾ [النساء: ٤٨]، وَقَوْلُهُ: ﴿وَلَوْ أَنَّهُمْ إِذْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ﴾ [النساء: ٦٤]، وَقَوْلُهُ: ﴿وَمَنْ يَعْمَلْ سُوءًا أَوْ يَظْلِمْ نَفْسَهُ﴾ [النساء: ١١٠] " الْآيَةُ. " وَرُويَ عَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ فِي فَصَائِلِ الْقُرْآنِ بِإِسْنَادٍ آخَرَ، وَزَادَ آيَةً خَامِسَةً قَوْلُهُ: ﴿إِنْ تَجَنَّبْتُمَا كِبَائِرَ مَا تُنْهَوْنَ عَنْهُ﴾ [النساء: ٣١] الْآيَةُ "

6739- Beşir el-Ezdî der ki: Abdullah b. Mes'ûd: "Allah'ın Kitâb'ında dört âyet var ki bahsettikleri şeylere sahip olmam benim için kırmızı ve siyah develere sahip olmamdan daha iyidir" dedi. Ona: "Bu âyetler nerede geçiyor?" diye sorulunca, Abdullah: "Âlimler bu âyetleri okudukları zaman onlar olduklarını bilirler" dedi. Ona: "Bunlar hangi sûrede?" diye sorulunca da şöyle dedi: "Nîsâ Suresi'ndedirler. Biri: "Allah şüphesiz zerre kadar haksızlık yapmaz"¹ âyetidir. Diğeri: "Şüphesiz Allah, kendisine ortak koşulmasını asla bağışlamaz. Bunun dışında kalan (günah)ları ise dilediği kimseler için bağışlar"² âyetidir. Bir diğeri: "Onlar, kendilerine zulmettikleri zaman sana gelip Allah'tan mağfiret dileseler ve Peygamber de onlara mağfiret dileseydi, Allah'ın tövbeleri daima kabul ve merhamet eden olduğunu görürlerdi"³ âyetidir. Diğeri de: "Kim bir kötülük yapar, yahut kendine zulmeder, sonra da Allah'tan bağışlama dilerse, Allah'ı çok bağışlayıcı ve çok merhamet edici bulur"⁴ âyetidir."⁵

¹ Nisâ Sur. 40

² Nisâ Sur. 48

³ Nisâ Sur. 64

⁴ Nisâ Sur. 110

⁵ İsnâdı kavi değildir. Hennâd, Zühâd 2/454-455 (903).

Farklı bir kanalla yine İbn Mes'ûd'dan Kur'ân'ın Faziletleri bölümünde zikrettik. Bu rivayette beşinci âyet olarak *"Size yasak edilen büyük günahlardan kaçınırsanız, kusurlarınızı örter ve sizi şerefli bir yere yerleştiririz"*¹ âyeti zikredilir.²

٦٧٤٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو سَعِيدٍ الصِّيرَفِيُّ، أَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الصَّفَّارُ، نَا أَبُو بَكْرٍ بْنُ أَبِي الدُّنْيَا، نَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ صَالِحٍ، نَا جَرِيرٌ، عَنْ أَشْعَثَ الْقُمِّيِّ، عَنْ شِمْرِ بْنِ عَطِيَّةٍ، فِي قَوْلِهِ: ﴿إِنَّ رَبَّنَا لَغَفُورٌ شَكُورٌ﴾ [فاطر: ٣٤]، قَالَ: " غَفَرَ لَهُمُ الذُّنُوبَ الَّتِي عَمِلُوهَا، وَشَكَرَ لَهُمُ الْخَيْرَ الَّذِي دَلَّاهُمْ عَلَيْهِ، فَعَمِلُوا بِهِ فَاتَّابَهُمْ بِهِ "

6740- Eş'as el-Kummî bildiriyor: Şimr b. Atiyye *"Şüphesiz Rabbimiz çok bağışlayandır, şükürün karşılığını verendir"*³ buyruğunu açıklarken şöyle demiştir: "Allah onların yaptıkları günahları bağışlamış, onlara gösterdiği hayırlı amelleri yapmalarına karşılık onları mükâfatlandıracağını bildirmiş, bu amelleri yapmaları üzerine de onları ödüllendirmiştir."⁴

٦٧٤١ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، نَا عَلِيُّ بْنُ عِيسَى الْحِيرِيُّ، نَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَبِي طَالِبٍ، نَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ، نَا سُفْيَانُ، عَنْ عُمَرَ بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ لَبِيدٍ، عَنْ عَامِرِ الْأَسَدِيِّ قَالَ: قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْعُودٍ: " التَّوْبَةُ النَّصُوحُ تُكَفِّرُ كُلَّ سَيِّئَةٍ وَهُوَ فِي الْقُرْآنِ "، ثُمَّ قَرَأَ: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا تَوْبُوا إِلَى اللَّهِ تَوْبَةً نَصُوحًا عَسَىٰ رَبُّكُمْ أَن يُكَفِّرَ عَنْكُمُ سَيِّئَاتِكُمْ﴾ [التَّحْرِيم: ٨] الْآيَةَ

6741- Âmir el-Esedî der ki: Abdullah b. Mes'ûd: "İçtenlikle yapılan tövbe her türlü günaha kefarettir. Bu da Kur'ân'da mevcuttur" dedi ve: *"Ey iman edenler! Allah'a içtenlikle tövbe edin. Belki Rabbiniz sizin kötülüklerinizi örter ve peygamberi ve onunla birlikte iman edenleri*

¹ Nisâ Sur. 31

² 2202 ile 2203. hadislerde geçti.

³ Fâtır Sur. 34

⁴ İsnâdı hasendir. Suyûtî, *ed-Dürrü'l-Mensûr* (7/29).

*utandırmayacağı günde Allah sizi, içlerinden ırmaklar akan cennetlere sokar*¹ âyetini okudu.²

٦٧٤٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، أَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ مُحَمَّدٍ الصَّفَّارُ، نَا أَحْمَدُ بْنُ مَنْصُورٍ، نَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، أَنَا مَعْمَرٌ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنِ ابْنِ سِيرِينَ، عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ قَالَ: كَانَ الرَّجُلُ - أَحْسِبُ عَبْدَ الرَّزَّاقِ قَالَ -: كَانَ الرَّجُلُ فِي بَنِي إِسْرَائِيلَ إِذَا أَذْنَبَ أَصْبَحَ عَلَى بَابِهِ مَكْتُوبًا: أَذْنَبَ كَذَا وَكَذَا، وَكَفَّارَتُهُ مِنَ الْعَمَلِ كَذَا، فَلَعَلَّهُ أَنْ يَتَكَاثِرَ يَعْمَلُهُ، قَالَ ابْنُ مَسْعُودٍ: " مَا أُحِبُّ أَنْ اللَّهَ أَعْطَانَا ذَلِكَ مَكَانَ هَذِهِ الْآيَةِ ﴿مَنْ يَعْمَلْ سُوءًا أَوْ يَظْلِمْ نَفْسَهُ ثُمَّ يَسْتَغْفِرِ اللَّهَ يَجِدِ اللَّهَ غَفُورًا رَحِيمًا﴾ [النساء: ١١٠] "

6742- İbn Mes'ûd der ki: "İsrail oğullarından biri bir günah işlediği zaman belki ameli çok bulur da bir daha bu günahı işlemez diye diğer günün sabahında kapısında: «Şöyle şöyle bir günah işledin! Bunun da kefareti şu şu kadar ameldir» şeklinde bir yazı bulurdu. Bizim için de böylesi bir yazıyı bulma yerine Yüce Allah'ın: «*Kim bir kötülük yapar yahut nefesine zulmeder de sonra Allah'tan mağfîret dilerse, Allah'ı çok bağışlayıcı ve esirgeyici bulacaktır*»³ âyetini indirmiş olması daha sevindiricidir.⁴

٦٧٤٣ - أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مُوسَى بْنِ الْفَضْلِ، أَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الصَّفَّارُ، نَا أَبُو بَكْرٍ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ أَبِي الدُّنْيَا، نَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، نَا حُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ، نَا شَيْبَانُ، عَنْ نُعَيْمِ بْنِ أَبِي هِنْدٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنِ الْأَسْوَدِ، وَعَلْقَمَةَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: " إِنِّي لَأَعْلَمُ آيَتَيْنِ فِي كِتَابِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ، لَا يَقْرَأُهُمَا عَبْدٌ عِنْدَ ذَنْبٍ يُصِيبُهُ ثُمَّ يَسْتَغْفِرُ اللَّهَ مِنْهُ إِلَّا غُفِرَ لَهُ "، قُلْنَا: أَيُّ آيَتَيْنِ فِي كِتَابِ اللَّهِ؟، فَلَمْ يَخْبِرْنَا، فَفَتَحْنَا الْمُصْحَفَ فَقَرَأْنَا الْبَقَرَةَ فَلَمْ نُصِبْ شَيْئًا، ثُمَّ قَرَأْنَا النَّسَاءَ وَهُوَ فِي تَأْلِيفِ عَبْدِ اللَّهِ عَلَى إِثَرِهَا فَانْتَهَيْنَا إِلَى هَذِهِ الْآيَةِ ﴿مَنْ يَعْمَلْ سُوءًا أَوْ يَظْلِمْ نَفْسَهُ ثُمَّ

¹ Tahrîm Sur. 8

² İsnâdında bir sakınca yoktur. Hâkim, *Müstedrek* (2/495).

³ Nisâ Sûr. 110

⁴ Ravileri güvenilirdir. Abdurrezzâk, *Musannef* 11/182-183 (20274), Taberânî, *M. el-Kebîr* 9/174 (8794) ve İbn Cerîr, *Tefsîr* (5/273) Bak: Suyûtî, *ed-Dürri'l-Mensûr* (2/678).

يَسْتَغْفِرُ اللَّهُ يَجِدِ اللَّهُ غُفُورًا رَحِيمًا ﴿١١٠﴾ [النساء: ١١٠] قُلْتُ: أَمْسِكْ هَذِهِ، ثُمَّ انْتَهَيْتَنَا إِلَى النِّسَاءِ إِلَى هَذِهِ الْآيَةِ الَّتِي يُذَكِّرُ فِيهَا ﴿وَلَمْ يُصْبِرُوا عَلَى مَا فَعَلُوا وَهُمْ يَعْلَمُونَ﴾ [آل عمران: ١٣٥]، فَأَطْبَقْنَا الْمُصْحَفَ فَأَخْبَرَنَا بِهَا عَبْدُ اللَّهِ فَقَالَ: "هُمَا هَاتَانِ "

6743- Esved ile Alkame bildiriyor: Abdullah b. Mes'ûd: "Yüce Allah'ın Kitâb'ında iki âyet var ki kişi bir günah işlediğinde bunları okur ve Allah'tan bağışlanma dilerse mutlaka bağışlanır" dedi. Ona: "Allah'ın Kitâb'ındaki hangi iki âyettir?" diye sorduğumuzda hangileri olduğunu bize söylemedi. Bunun üzerine mushafı açıp okumaya başladık. Bakara Suresi'ni bitirmemize rağmen bu iki âyeti göremedik. Sonra Nisâ Suresi'ni okumaya başladık ki Abdullah'ın mushafında bu sûre ikinci sûredir. *"Kim bir kötülük yapar yahut kendine zulmeder, sonra da Allah'tan bağışlama dilerse, Allah'ı çok bağışlayıcı ve çok merhamet edici bulur"*¹ âyetine ulaştığımızda Abdullah: "Biri bu âyettir" dedi. Âl-i İmrân Suresi'ndeki *"Onlar yaptıklarında bile bile ısrar etmezler"*² âyetine ulaştığımızda da mushafı kapattık. Abdullah da: "İşte bu ikinci âyettir" diyerek hangi âyetler olduğunu bize söyledi.³

٦٧٤٤ - أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مُوسَى، أَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الصَّفَّارُ، نَا أَبُو بَكْرٍ بْنُ أَبِي الدُّنْيَا، نَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ بَسَّامٍ، حَدَّثَنِي صَالِحُ الْمُرِّي، عَنْ قَتَادَةَ، قَالَ: قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: " ثَمَانِ آيَاتٍ فِي سُورَةِ النِّسَاءِ هِيَ خَيْرٌ لِهَذِهِ الْأُمَّةِ مِمَّا طَلَعَتْ عَلَيْهِ الشَّمْسُ وَغَرَبَتْ، أَوَّلُهُنَّ ﴿يُرِيدُ اللَّهُ لِيُبَيِّنَ لَكُمْ وَيَهْدِيَكُمْ سُنَنَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَيَتُوبَ عَلَيْكُمْ﴾ [النساء: ٢٦] ثَلَاثًا مُتَتَابِعَاتٍ، وَالرَّابِعَةُ ﴿إِنْ تَجْتَنِبُوا كَبَائِرَ مَا تُنْهَوْنَ عَنْهُ نُكَفِّرْ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَنُدْخِلَكُمْ مُدْخَلًا كَرِيمًا﴾ [النساء: ٣١]، وَالْخَامِسَةُ ﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يَظْلِمُ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ وَإِنْ تَكُ حَسَنَةً يُضَاعِفْهَا﴾ [النساء: ٤٠] الْآيَةِ، وَالسَّادِسَةُ ﴿وَمَنْ يَعْمَلْ سُوءًا أَوْ يَظْلِمْ نَفْسَهُ ثُمَّ يَسْتَغْفِرِ اللَّهَ يَجِدِ اللَّهَ غُفُورًا رَحِيمًا﴾ [النساء: ١١٠]، وَالسَّابِعَةُ ﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ

¹ Nisâ Sur. 110

² Âl-i İmrân Sur. 135

³ Ravileri güvenilirdir, ancak isnadında kopukluk vardır. Taberânî, *M. el-Kebîr* 9/241, 251 (9035, 9070) Bak: Suyûtî, *ed-Dürü'l-Mensûr* (2/326).

يُشْرَكَ بِهِ ﴿[النساء: ٤٨] الْآيَةِ، وَالثَّامِنَةُ ﴿وَالَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ وَلَمْ يُفَرِّقُوا بَيْنَ أَحَدٍ مِنْهُمْ﴾ [النساء: ١٥٢] " الْآيَةِ، فَأَخْبِرْهُمْ ثُمَّ أَقْبَلَ يَفْسِّرُهَا ابْنُ عَبَّاسٍ فِي آخِرِ الْآيَةِ: " وَكَانَ اللَّهُ لِلَّذِينَ عَمِلُوا مِنَ الذُّنُوبِ غَفُورًا رَحِيمًا "

6744- İbn Abbâs der ki: Nisâ Suresi'nde sekiz âyet var ki, hepsi de bu ümmet için üzerine güneşin doğduğu her şeyden daha hayırlıdır. İlk üçü: *"Allah size açıklamak, sizden öncekilerin yollarını göstermek ve tövbenizi kabul etmek ister. Allah, hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir. Allah, sizin tövbenizi kabul etmek istiyor. Şehvetlerine uyanlar ise sizin büyük bir sapıklığa düşmenizi istiyorlar. Allah sizden hafifletmek ister. Çünkü insan zayıf yaratılmıştır"*¹ âyetleridir. Dördüncüsü: *"Eğer yasaklandığınız büyük günahlardan kaçınırsanız, sizin küçük günahlarınızı örteriz ve sizi şerefli bir yere sokarız"*² âyetidir. Beşincisi: *"Allah şüphesiz zerre kadar haksızlık yapmaz. İyilik olursa onu kat kat arttırır ve yapana büyük ecir verir"*³ âyetidir. Altıncısı: *"Kim bir kötülük yapar, yahut kendine zulmeder, sonra da Allah'tan bağışlama dilerse, Allah'ı çok bağışlayıcı ve çok merhamet edici bulur"*⁴ âyetidir. Yedincisi: *"Allah kendisine ortak koşmayı elbette bağışlamaz, bundan başkasını dilediğine bağışlar"*⁵ âyetidir. Sekizincisi de: *"Allah'a ve peygamberlerine iman edenler ve onlardan hiçbirini diğerlerinden ayırmayanlara gelince, işte onlara Allah mükâfatlarını verecektir. Allah, çok bağışlayıcıdır, çok merhamet edicidir"*⁶ âyetidir."⁷

¹ Nisâ Sur. 26-28

² Nisâ Sur. 31

³ Nisâ Sur. 40

⁴ Nisâ Sur. 110

⁵ Nisâ Sur. 48

⁶ Nisâ Sur. 152

⁷ İsnâdı zayıftır. İbn Cerîr, *Tefsîr* (5/45) Bak: Suyûtî, *ed-Dürri'l-Mensûr* (2/493).

Ravi der ki: İbn Abbâs âyetleri okuduktan sonra açıklamaya başladı. Son âyeti açıklarken de: “Yüce Allah günah işleyenlere karşı bağışlayıcı ve merhametlidir” dedi.

٦٧٤٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو سَعِيدٍ، أَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ، نَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنِي أَبُو حَاتِمٍ، نَا هُدْبَةُ بْنُ خَالِدٍ، نَا سَلَامُ بْنُ مِسْكِينٍ قَالَ: سَمِعْتُ قَتَادَةَ، يَقُولُ: " إِنَّ الْقُرْآنَ يَدُلُّكُمْ عَلَى دَائِكُمْ وَدَوَائِكُمْ، أَمَّا دَاؤُكُمْ فَذُنُوبُكُمْ، وَأَمَّا دَوَاؤُكُمْ فَلَاِسْتِغْفَارُ ". وَقَدْ رُوِيَ هَذَا بِإِسْنَادٍ مَجْهُولٍ مَرْفُوعًا

6745- Selâm b. Miskîn der ki: Katâde'nin şöyle dediğini işittim: “Bu Kur’ân size hastalığınızı ve bundan şifanızı göstermektedir. Hastalığınız günahlarınız, şifası da bağışlanma dilemeğdir.”¹

٦٧٤٦ - أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ بِشْرَانَ، أَنَا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ الْمِصْرِيُّ، نَا يَحْيَى بْنُ عُثْمَانَ، نَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ هِلَالٍ الْعَطَّارُ، حَدَّثَنِي الرَّبِيعُ بْنُ نَجَّاحٍ بَنِي يَسَارٍ، عَنْ أَبِيهِ نَجَّاحِ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " أَلَا أَدُلُّكُمْ عَلَى دَائِكُمْ وَدَوَائِكُمْ، أَلَا إِنَّ دَاءَكُمْ الذُّنُوبُ، وَدَوَاؤُكُمْ الْإِسْتِغْفَارُ "

6746- Enes b. Mâlik'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “Size hastalığınızın ve şifanızın ne olduğunu söyleyeyim mi? Bilin ki hastalığınız günahlarınız, bundan şifanız da bağışlanma dilemenizdir.”²

٦٧٤٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو سَعِيدٍ الصَّرَفِيُّ، أَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الصَّفَّارُ، نَا ابْنُ أَبِي الدُّنْيَا، نَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ صَالِحٍ، نَا جَرِيرٌ، عَنْ أَشْعَثَ الْقُمِّيِّ، عَنْ شِمْرِ بْنِ عَطِيَّةَ: فِي قَوْلِهِ: ﴿إِنَّ رَبَّنَا لَغَفُورٌ شَكُورٌ﴾ [فاطر: ٣٤]، قَالَ: " غَفَرَ لَهُمُ الذُّنُوبَ الَّتِي عَمِلُوهَا، وَشَكَرَ لَهُمُ الْخَيْرَ الَّذِي دَلَّاهُمْ عَلَيْهِ فَعَمِلُوا بِهِ فَأَنَابَهُمْ عَلَيْهِ "

6747- Eş’as el-Kummî bildiriyor: Şimr b. Atiyye “*Sühphesiz Rabbimiz çok bağışlayandır, şükriün karşılığını verendir*”³ buyruğunu açıklarken şöyle

¹ Ravileri güvenilirdir. Münzirî, *et-Terğîb* (2/468).

² İsnâdında meçhul raviler vardır. Deylemî, *Müsnedü'l-Firdevs* 1/136 (478) Bak: Münzirî, *et-Terğîb* (2/468).

³ Fâtır Sur. 34

demıştır: “Allah onların yaptıkları günahları bağışlamış, onlara gösterdiği hayırlı amelleri yapmalarına karşılık onları mükâfatlandıracağını bildirmiş, bu amelleri yapmaları üzerine de onları ödüllendirmiştir.”¹

٦٧٤٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو سَعِيدٍ، أَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ، نَا عَبْدُ اللَّهِ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ دَاوُدَ الْقَنْطَرِيُّ، نَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْمُقْرِي، نَا الرَّبِيعُ بْنُ صُنَيْحٍ، عَنْ قَيْسِ بْنِ سَعْدٍ قَالَ: قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: " كُلُّ ذَنْبٍ أَصَرَّ عَلَيْهِ الْعَبْدُ كَبِيرٌ وَلَيْسَ بِكَبِيرٍ مَا تَابَ عَنْهُ الْعَبْدُ "

6748- İbn Abbâs der ki: “Kulun ısrarla işlediği her türlü günah büyük günah sayılır. Ancak işledikten sonra tövbe ettiği hiçbir günah büyük değildir.”²

٦٧٤٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، أَنَا دَعْلُجُ بْنُ أَحْمَدَ، نَا مُوسَى بْنُ هَارُونَ، نَا أَبُو الرَّبِيعِ، نَا حَمَّادٌ، عَنْ يَحْيَى بْنِ عَتِيقٍ، وَهَشَامٌ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِيرِينَ، أَنَّ ابْنَ عَبَّاسٍ، سُئِلَ عَنِ الْكَبَائِرِ، فَقَالَ: " كُلُّ مَا نَهَى اللَّهُ عَنْهُ كَبِيرَةٌ ". وَقَدْ ذَكَرْنَا طَرَفَهُ

6749- Muhammed b. Sirin bildiriyor: İbn Abbâs’a büyük günahların hangileri olduğu sorulunca: “Allah’ın yasakladığı her şey büyük günahtır” dedi.³

Farklı kanallarını zikretmiştik.

٦٧٥٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو سَعِيدٍ، أَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ، نَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي الدُّنْيَا، نَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ بْنِ الْحَسَنِ، نَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْأَشْعَثِ، نَا يُوسُفُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِي الصَّبَّاحِ، عَنْ هَمَّامٍ، عَنْ كَعْبٍ قَالَ: " إِنَّ الْعَبْدَ لَيُذْنِبُ الذَّنْبَ الصَّغِيرَ فَيَحْقِرُهُ وَلَا يَنْدُمُ عَلَيْهِ، وَلَا يَسْتَغْفِرُ مِنْهُ، فَيَعْظُمُ عِنْدَ اللَّهِ حَتَّى يَكُونَ مِثْلَ الطُّودِ، وَيَعْمَلُ الذَّنْبَ الْعَظِيمَ فَيَنْدُمُ عَلَيْهِ، وَيَسْتَغْفِرُ مِنْهُ، فَيَصْغُرُ عِنْدَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ حَتَّى يَغْفِرَ لَهُ "

6750- Ka’b(u’l-ahbâr) der ki: “Kul küçük bir günah işleyip de bunu değersiz gördüğü, buna pişman olmadığı ve bundan dolayı bağışlanma dilemediği zaman bu günah Allah katında büyük bir dağ haline gelinceye

¹ İsnâdı hasendir. 6740. hadiste geçti.

² İsnâdında kopukluk vardır. Suyûtî, *ed-Dürri’l-Mensûr* (2/329).

³ Ravileri güvenilir. İbn Cerîr, *Tefsîr* (5/40) Bak: Suyûtî, *ed-Dürri’l-Mensûr* (2/399).

kadar büyüyüp durur. Yine büyük bir günah işleyip de buna pişman olup Allah'tan bağışlanma dilediği zaman bu günahı Allah katında küçülüp durur ve sonunda da bağışlanır.”¹

٦٧٥١ - أَخْبَرَنَا أَبُو سَعِيدٍ، أَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ، نَا أَبُو بَكْرٍ بْنُ أَبِي الدُّنْيَا، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي الْقَاسِمِ مَوْلَى بَنِي هَاشِمٍ قَالَ: قَالَ الْفَضِيلُ بْنُ عِيَاضٍ: "بِقَدْرِ مَا يَصْغُرُ الذَّنْبُ عِنْدَكَ، كَذَا يَعْظُمُ عِنْدَ اللَّهِ، وَبِقَدْرِ مَا يَعْظُمُ عِنْدَكَ، كَذَا يَصْغُرُ عِنْدَ اللَّهِ"

6751- Fudayl b. İyâd der ki: “Sen bir günahı yanında küçük gördüğün oranda Allah katında büyür. Yine bir günahı kendince büyük gördüğün oranda Allah katında küçülür.”²

٦٧٥٢ - وَقَالَ أَبُو بَكْرٍ: قَالَ عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ شَقِيقٍ: حَدَّثَنِي حَامِدٌ، أَخْبَرَنِي ابْنُ الْمُبَارَكِ، عَنِ الْأَوْزَاعِيِّ، قَالَ: "كَانَ يُقَالُ: مِنَ الْكَبَائِرِ أَنْ يَعْمَلَ الرَّجُلُ الذَّنْبَ فَيَحْتَفِرُهُ"

6752- Evzaî der ki: “Kişinin işlediği günahı değersiz görmesinin büyük günahlardan olduğu söylenirdi.”³

٦٧٥٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، نَا أَبُو الْعَبَّاسِ الْأَصَمُّ، أَنَا الْعَبَّاسُ بْنُ الْوَلِيدِ، أَخْبَرَنِي أَبِي، قَالَ: سَمِعْتُ الْأَوْزَاعِيَّ، يَقُولُ: "الْإِصْرَارُ أَنْ يَعْمَلَ الرَّجُلُ الذَّنْبَ فَيَحْتَفِرُهُ"

6753- Abbâs b. el-Velîd, babasından bildiriyor: Evzaî'nin: “Günahta ısrar, kişinin işlediği günahı değersiz görmesidir” dediğini işittim.⁴

٦٧٥٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو حَازِمٍ الْحَافِظُ، سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ التَّمِيمِيَّ يَقُولُ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الْمُنْذِرِ، شَكَ، نَا ابْنُ أَبِي خَيْثَمَةَ، سَمِعْتُ يَحْيَى بْنَ مَعِينٍ يَقُولُ: قَالَ ابْنُ السَّمَاكِ: "لَا تَخَفْ مِمَّنْ تَحْذَرُ، وَلَكِنْ احْذَرْ مِمَّنْ تَأْمَنُ"

6754- İbnu's-Semmâk der ki: “Sakındığın şeylerden değil, kendini güvende saydığın şeylerden yana kork.”¹

¹ İsnâdı çok zayıftır.

² İsnâdı ceyyiddir. Ebû Nuaym, *Hilye* (10/135).

³ Ravileri güvenilirlerdir. Suyûtî, *ed-Dürri'l-Mensûr* (2/507).

⁴ Ravileri güvenilirlerdir. Suyûtî, *ed-Dürri'l-Mensûr* (2/329).

٦٧٥٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو سَعِيدٍ، أَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ، نَا ابْنُ أَبِي الدُّنْيَا، حَدَّثَنِي الْحُسَيْنُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ رَجَاءٍ، سَمِعْتُ ابْنَ السَّمَاكِ قَالَ: " أَصْبَحَتِ الْخَلِيقَةُ عَلَى ثَلَاثَةِ أَصْنَافٍ: صِنْفٌ مِنَ الذَّنْبِ تَائِبٌ، مُوْطِنٌ لِنَفْسِهِ عَلَى هَجْرَانِ ذَنْبِهِ لَا يُرِيدُ أَنْ يُرْجَعَ إِلَى شَيْءٍ مِنْ سَيِّئِهِ هَذَا الْمُبِرُّ، وَصِنْفٌ يُذْنِبُ ثُمَّ يَنْدَمُ، وَيُذْنِبُ وَيَحْزَنُ، وَيُذْنِبُ وَيَتَكَبَّرُ، هَذَا يُرْجَى لَهُ وَيُخَافُ عَلَيْهِ، وَصِنْفٌ يُذْنِبُ وَلَا يَنْدَمُ، وَيُذْنِبُ وَلَا يَحْزَنُ، وَيُذْنِبُ وَلَا يُنْكِي، فَهَذَا الْكَائِنُ الْحَائِدُ عَنْ طَرِيقِ الْجَنَّةِ إِلَى النَّارِ "

6755- İbnu's-Semmâk der ki: "İnsanlar artık üç sınıfa ayrılmışlardır. Bunların bir sınıfı günahlarına tövbe etmiş, işlediği günahlardan uzak durmuş ve bir daha o günaha dönmeyi asla düşünmemişlerdir. Samimi olan kişiler bunlardır. Diğer sınıfı ise günah işler, ardından buna pişman olur. Yine günah işler, ardından buna üzülür. Yine günah işler ardından bunu yaptığı için ağlar. Böylesi kişilerin cennete girmesi umulur ve cehenneme girmesinden yana üzüntü duyulur. Diğer sınıfa gelince ise günah işler, ama pişman olmaz. Günah işler, ama buna üzülmez. Günah işler, ama buna ağlamaz. İşte hain olan ve cennet yolundan çıkıp cehennem yoluna giren kişiler bunlardır."²

٦٧٥٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو سَعِيدٍ، أَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ، نَا أَبُو بَكْرٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، وَعُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ، وَشُرَيْحُ بْنُ يُونُسَ، عَنْ يُونُسَ بْنِ الْعَوَّامِ بْنِ حَوْشَبٍ، قَالَ: " كَانَ يُقَالُ: الْإِتْبَهَاجُ بِالذَّنْبِ أَشَدُّ مِنْ رُكُوبِهِ "

6756- Yûnus b. el-Avvâm b. Havşeb der ki: "İşlenen günaha sevinmenin vebalinin onu işlemenin vebalinden daha ağır olduğu söylenirdi."³

٦٧٥٧ - قَالَ: وَحَدَّثَنِي ابْنُ أَبِي الدُّنْيَا، نَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ الْجُشَمِيُّ، نَا الْمِنْهَالُ بْنُ عِيسَى، عَنْ غَالِبِ الْقَطَّانِ، عَنْ بَكْرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْمُزَنِيِّ، قَالَ: " إِنَّهُ مَنْ يَأْتِي الْخَطِيئَةَ وَهُوَ يَضْحَكُ يَدْخُلُ النَّارَ وَهُوَ يَتَكَبَّرُ "

¹ Ravileri güvenilirdir.

² Ravileri güvenilirdir. Ebû Nuaym, *Hilye* (8/208).

³ Ravileri güvenilirdir.

6757- Bekr b. Abdillâh el-Müzenî der ki: “Gülerek günah işleyen kişi, ağlayarak cehenneme girer.”¹

٦٧٥٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو طَاهِرٍ الْفَقِيه، أَنَا حَاجِبُ بْنُ أَحْمَدَ، نَا عَبْدُ الرَّحِيمِ بْنُ مُنِيبٍ، نَا الْفَضِيلُ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، فِي قَوْلِهِ: ﴿يَأْخُذُونَ عَرَضَ هَذَا الْأَدْنَى وَيَقُولُونَ سَيُغْفَرُ لَنَا﴾ [الأعراف: ١٦٩]، قَالَ: "يَعْمَلُونَ بِالْمَعَاصِي وَيَقُولُونَ: سَيُغْفَرُ لَنَا، ﴿وَإِنْ يَأْتِهِمْ عَرَضٌ مِثْلُهُ يَأْخُذُوهُ﴾ [الأعراف: ١٦٩]"

6758- Mansûr bildiriyor: Saîd b. Cübeyr, “Şu geçici dünyanın değersiz malını alır ve «(Nasıl olsa) biz bağışlanacağız» derler”² âyetini açıklarken şöyle demiştir: “Bunlar, günah işler ve: «Nasıl olsa affedileceğiz» derler. Devamında Yüce Allah: «Kendilerine benzeri bir mal gelse onu da alırlar»³ buyurur.”⁴

٦٧٥٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو سَعِيدٍ، نَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ، نَا أَحْمَدُ بْنُ مِهْرَانَ، نَا خَلْفٌ، نَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُبَارَكِ، عَنْ الْأَوْزَاعِيِّ قَالَ: قَالَ بِلَالُ بْنُ سَعْدٍ: "لَا تَنْظُرُ إِلَى صِغَرِ الْخَطِيئَةِ، وَلَكِنْ انْظُرْ إِلَى مَنْ عَصَيْتَ"

6759- Evzaî der ki: Bilâl b. Sa’d: “İşlediğin günahın küçük oluşuna değil onunla kime isyan ettiğine bak!” dedi.⁵

٦٧٦٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَمْرِو الْأَدِيبُ، نَا أَبُو بَكْرٍ الْإِسْمَاعِيلِيُّ، أَخْبَرَنِي الْحَسَنُ بْنُ سُفْيَانَ، نَا أَبُو كَامِلٍ، نَا أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عُمَيْرٍ، عَنْ رُبَيْعِ بْنِ جِرَاشٍ، قَالَ: قَالَ عُقْبَةُ بْنُ عَمْرِو لِحَدِيقَةَ: أَلَا تُحَدِّثُنَا مَا سَمِعْتَهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ؟، قَالَ: سَمِعْتُهُ يَقُولُ: "إِنَّ مَعَ الدَّجَالِ إِذَا خَرَجَ نَارًا وَنَهْرًا، فَأَمَّا الَّذِي يَرَى النَّاسُ أَنَّهُ نَارٌ فَمَاءٌ بَارِدٌ، وَأَمَّا

¹ İsnâdında bir sakınca yoktur. Ebû Nuaym, *Hilye* (2/229, 6/185).

² A'râf Sur. 169

³ A'râf Sur. 169

⁴ Hâcib'in hocasını tanımıyorum. Diğer ravileri de güvenilirlerdir. İbn Cerîr, *Tefsîr* (9/107) Bak: Suyûtî, *ed-Dürri'l-Mensûr* (3/594).

⁵ İsnâdı ceyyiddir. İbnü'l-Mübârek, *Zühd* 24 (71), Abdullah b. Ahmed, *Zevâidü'z-Zühd* (s. 384) ve Ebû Nuaym, *Hilye* (5/223).

الَّذِي يَرَى النَّاسَ مَاءً فَتَارَ تَحْرِقُ، فَمَنْ أَدْرَكَ ذَلِكَ مِنْكُمْ فَلْيَقَعْ فِي الَّذِي يَرَى أَنَّهُ نَارٌ فَإِنَّهَا مَاءٌ عَذْبٌ بَارِدٌ "

قَالَ حُذَيْفَةُ: وَسَمِعْتُهُ يَقُولُ: " إِنَّ رَجُلًا فِيمَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ لَمَّا جَاءَ مَلَكُ الْمَوْتِ لِيَقْبِضَ نَفْسَهُ، قَالَ مَلَكُ: هَلْ عَمِلْتَ مِنْ خَيْرٍ؟، قَالَ: مَا أَعْلَمُ، فَقِيلَ: انْظُرْ، فَقَالَ: مَا أَعْلَمُ غَيْرَ أَنِّي كُنْتُ أَتَابِعُ النَّاسَ فِي الدُّنْيَا فَأُجَارِيهِمْ، فَأَنْظُرُ الْمَوْسِرَ ، فَأَتَجَاوِزُ عَنِ الْمُعْسِرِ ، قَالَ: فَأَدْخَلَهُ اللَّهُ الْجَنَّةَ "

قَالَ وَسَمِعْتُهُ يَقُولُ: " إِنَّ رَجُلًا حَضَرَهُ الْمَوْتُ فَلَمَّا أَيْسَ مِنَ الْحَيَاةِ أَوْصَى أَهْلَهُ: إِذَا أَنَا مُتُّ فَاجْمَعُوا حَطَبًا - أَحْسِبُهُ قَالَ: - كَثِيرًا جَزَلًا، ثُمَّ أَوْقِدُوا فِيهِ نَارًا، يَعْني ثُمَّ اَّقْنُونِي فِيهَا، حَتَّى إِذَا أَكَلْتُ لَحْمِي وَخَلَصْتُ إِلَى عَظْمِي وَامْتَحَشْتُ فَخُذُوهَا وَاطْحَنُوهَا، ثُمَّ انْظُرُوا يَوْمًا رَاحًا فَادْرُونِي فِي الْبَحْرِ، فَفَعَلُوا، فَجَمَعَهُ اللَّهُ فَقَالَ: لِمَ فَعَلْتَ ذَلِكَ؟، قَالَ: مِنْ خَشْيَتِكَ، قَالَ: فَغَفَرَ اللَّهُ لَهُ "، فَقَالَ عُقْبَةُ بْنُ عَمْرِو: وَأَنَا سَمِعْتُهُ يَقُولُ ذَلِكَ، وَكَانَ نَبَاشًا. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ فِي الصَّحِيحِ، عَنْ مُوسَى بْنِ إِسْمَاعِيلَ، عَنْ أَبِي عَوَانَةَ

6760- Rib'î b. Hirâş der ki: Ukbe b. Amr, Huzeyfe'ye: "Bize Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) işittiğin bir şeyler anlatsana" deyince, Huzeyfe dedi ki: "Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurduğunu işittim: "Deccâl, yanında ateş ve nehirle ortaya çıkar. Bunlardan insanların ateş olarak gördüğü soğuk sudur. İnsanların su olarak gördüğü de yakıcı bir ateştir. Öylesi bir zamana yetişenler kendilerini ateş olarak gördüklerinin içine atsin. Onu tatlı ve soğuk bir su olarak bulacaklardır."

Yine şöyle buyurduğunu işittim: "Sizden öncekilerden bir adama ruhunu almak için ölüm meleği geldiğinde: «Hiç hayır yaptın mı?» diye sordu. Adam: «Bilmiyorum» karşılığını verdi. Melek ona: «Bir düşün» deyince, adam: «Bildğim hayırlı bir işim yok. Ancak dünyada insanlara satış yapıp alacaklarımı toplarken durumu iyi olana zaman tanır, maddi sıkıntı içinde olanın da borcunu silerdim» dedi. Bunun üzerine Yüce Allah bu adamı cennete soktu."

Yine şöyle buyurduğunu işittim: "Sizden öncekilerden bir adamın ölüm anı gelip de hayatta kalmaktan yana ümidini kesince ailesine: «Öldüğümde bol miktarda odun toplayın, ateşe verip beni içine atın. Etlerim eriyip kemiklerim de kömürleşince kemikleri alıp öğütün. Sonra rüzgarlı bir günde küllerimi denize saçın»

şeklinde vasiyette bulundu. Ailesi adamın dediği gibi yaptı. Ancak (âhirette) Allah onu bir araya getirdi ve: «Neden öyle bir şey yaptın?» diye sordu. Adam: «Senden olan korkumdan» dedi. Bunun üzerine Yüce Allah onu bağışladı.”

Ukbe b. Amr der ki: “Ben de Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) aynı şeyi söylediğini işittim. Bu vasiyeti eden kişi mezar soyan biriydi.”¹

Buhârî, *Sahîh*'de Mûsa b. İsmâîl kanalıyla Ebû Avâne'den rivayet etti.²

٦٧٦١ - أَخْبَرَنَا أَبُو سَعِيدٍ الصِّيرَفِيُّ، أَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ، نَا أَبُو بَكْرٍ بْنُ أَبِي الدُّنْيَا، نَا هَارُونُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، نَا سَيَّارٌ، نَا جَعْفَرٌ، نَا مَالِكُ بْنُ دِينَارٍ، عَنْ مَعْبُدِ الْجُهَنِيِّ، عَنْ أَبِي الْعَوَّامِ، سَاكِنِ بَيْتِ الْمَقْدِسِ، عَنْ كَعْبٍ قَالَ: " أَصَابَ رَجُلٌ مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ ذَنْبًا، فَحَزَنَ عَلَيْهِ وَجَعَلَ يَذْهَبُ وَيَجِيءُ وَيَقُولُ: بِمِ أَرْضِي رَبِّي؟ قَالَ: فَكُتِبَ صِدِّيقًا "

6761- Ka'b(u'l-ahbâr) der ki: “İsrail oğullarından bir adam bir günah işleyince buna çok üzüldü. Bir o yana, bir bu yana gidip gelerek de: «Rabbimi ne ile razı edeceğim?» demeye başladı. Bundan dolayı da siddîk biri olarak yazıldı.”³

٦٧٦٢ - وَبِإِسْنَادِهِ، عَنْ كَعْبٍ، قَالَ: " انْطَلَقَ رَجُلَانِ مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ إِلَى مَسْجِدٍ مِنْ مَسَاجِدِهِمْ، فَدَخَلَ أَحَدُهُمَا وَجَلَسَ الْآخَرُ خَارِجًا مِنَ الْمَسْجِدِ وَجَعَلَ يَقُولُ: لَيْسَ مِثْلِي يَدْخُلُ بَيْتَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَقَدْ عَصَيْتُ اللَّهَ تَعَالَى، لَيْسَ مِثْلِي لِيَدْخُلَ بَيْتَ اللَّهِ وَقَدْ عَصَيْتُ اللَّهَ قَالَ: وَكُتِبَ صِدِّيقًا "

6762- Ka'b(u'l-ahbâr) der ki: “İsrail oğullarından iki adam mescidlerinden birine geldiler. Biri girerken diğeri mescidin dışında oturdu ve: «Benim gibi Allah'a asi olmuş biri O'nun evine giremez! Benim gibi Allah'a asi olmuş biri O'nun evine giremez!» demeye başladı. Bundan dolayı da siddîk biri olarak yazıldı.”⁴

¹ İsnâdı sahihtir.

² Buhârî, *enbiyâ* (4/143-144, 151-152) ile *fiten* (8/103) ve Müslim, *fiten* (106, 107) ile *buyû'* (27).

³ İsnâdında bir sakınca yoktur. Ebû Dâvud, *Zühd* (10).

⁴ İsnâdında bir sakınca yoktur. Ebû Nuaym, *Hilye* (5/378, 379) ve İbn Kudâme el-Makdisî,

٦٧٦٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو سَعِيدٍ، أَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ، نَا أَبُو بَكْرٍ، نَا الْحُسَيْنُ بْنُ الصَّبَّاحِ، نَا زَيْدُ بْنُ الْحُبَابِ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ نَشِيطِ الْهَلَالِيِّ، نَا بَكْرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْمُزْنِي: أَنَّ قَصَابًا وَلِعَ بِجَارِيَةٍ لِيَعُضَّ حَيْرَانِهِ، فَأَرْسَلَهَا أَهْلَهَا إِلَى حَاجَةٍ لَهُمْ فِي قَرْيَةٍ أُخْرَى، فَتَبِعَهَا فَرَاوَدَهَا عَنْ نَفْسِهَا، فَقَالَتْ: لَا تَفْعَلْ، لَأَنَا أَشَدُّ حُبًّا لَكَ مِنْكَ لِي، وَلَكِنِّي أَخَافُ اللَّهَ قَالَ: فَأَنْتِ تَخَافِيْنَهُ وَأَنَا لَا أَخَافُهُ، فَرَجَعَ تَائِبًا، فَأَصَابَهُ الْعَطَشُ حَتَّى كَادَ يَنْقَطِعَ عُنُقُهُ، فَإِذَا هُوَ بِرَسُولٍ لِيَعُضَّ أَنْبِيَاءَ بَنِي إِسْرَائِيلَ فَسَأَلَهُ قَالَ: مَا لَكَ؟ قَالَ: الْعَطَشُ، قَالَ: تَعَالِ حَتَّى نَدْعُوَ حَتَّى تَظْلَمْنَا سَحَابَةً حَتَّى نَدْخُلَ الْقَرْيَةَ قَالَ: مَا لِي مِنْ عَمَلٍ فَأَدْعُو، قَالَ: فَأَنَا أَدْعُو فَأَمَّنْ أَنْتِ، قَالَ: فَدَعَا الرَّسُولُ وَأَمَّنَ هُوَ، فَأَظْلَمَتْهُمْ سَحَابَةٌ حَتَّى انْتَهَوْا إِلَى الْقَرْيَةِ، فَأَخَذَ الْقَصَابُ إِلَى مَكَانِهِ وَمَالَتِ السَّحَابَةُ فَمَالَتْ عَلَيْهِ، وَرَجَعَ الرَّسُولُ فَقَالَ لَهُ: زَعَمْتَ أَنْ لَيْسَ لَكَ عَمَلٌ، وَأَنَا الَّذِي دَعَوْتُ وَأَنْتِ أَمَنْتِ فَأَظْلَمْنَا السَّحَابَةُ، ثُمَّ تَبِعْتُكَ لَتُخْبِرَنِي مَا أَمْرُكَ؟، فَأَخْبَرَهُ، فَقَالَ الرَّسُولُ: " التَّائِبُ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى بِمَكَانٍ لَيْسَ أَحَدٌ مِنَ النَّاسِ بِمَكَانِهِ "

6763- Bekr b. Abdillâh el-Müzenî anlatıyor: Kasabın biri komşularına ait olan bir cariyeye göz dikti. Efendisi cariyeyi bir iş için başka bir kasabaya gönderince kasap da peşinden gitti. Onunla birlikte olmak isteyince, cariyeye: “Bunu yapma! Ben seni, senin beni sevdiğinden daha fazla seviyorum, ancak Allah’tan korkuyorum” dedi. Kasap: “Sen bu iş için Allah’tan korkuyorsun da ben neden korkmayayım!” karşılığını verdi ve tövbe edip geri döndü.

Dönüşte öyle bir susuzluğa yakalandı ki neredeyse ölecekti. Sonunda İsrâil oğullarından bir peygamberin bir elçisiyle karşılaştı. Elçi ona: “Neyin var?” diye sorunca, adam: “Susuz kaldım!” karşılığını verdi. Elçi: “O zaman gel dua edelim de Yüce Allah kasabaya girene kadar bize gölge edecek bir bulut göndersin” deyince, adam: “Bir amelim yok ki dua edip bir şeyler isteyebileyim!” karşılığını verdi. Bunun üzerine elçi: “O zaman ben dua edeyim sen de duama âmin de!” dedi.

Bu şekilde elçi dua etti, adam da dualara âmin dedi. Duanın ardından bir bulut geldi ve kasabaya girene kadar onlara gölge etti. Kasap kendi

dükkanına gidince bulut da onunla birlikte gitti. Elçi: “Bir amelin olmadığını söyledin. Bunun için duayı ben ettim, sen sadece âmin dedin. Bu dua üzerine bir bulut gelip bize gölge etti. Ama bulut senin peşinden gitti. Bunda bir iş var ve bana anlatacaksın!” deyince kasap olanları elçiye anlattı. Bunun üzerine elçi ona şöyle dedi: “Tövbe eden kişi Yüce Allah’ın katında öyle bir konumdadır ki insanlardan başka hiç kimse bu konuma ulaşamaz.”¹

٦٧٦٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، أَنَا أَبُو عَمْرٍو بْنُ السَّمَاكِ، نَا حَنْبَلُ بْنُ إِسْحَاقَ، نَا عَاصِمُ بْنُ عَلِيٍّ، نَا ابْنُ هَلَالٍ، نَا ابْنُ سِيرِينَ، قَالَ: " خَرَجْتُ دَابَّةً تَقْتُلُ النَّاسَ، مَنْ يَدْنُو مِنْهَا غَيْرَ أَنَّهَا سَحَرَتْ لِإِنْسَانٍ فَقَتَلَهَا قَالَ: فَجَاءَتْ جَارِيَةً فَقَالَتْ: دَعُونِي وَإِيَّاهَا، وَمَا أَرَانِي مُعْنِيَةً عَنْكُمْ شَيْئًا، فَدَنَنْتُ إِلَى الدَّابَّةِ فَقَتَلَتْهَا الدَّابَّةُ، فَجَاءَ رَجُلٌ أَعْوَرُ فَقَالَ: دَعُونِي وَإِيَّاهَا، فَدَنَا مِنْهَا فَوَضَعَتْ رَأْسَهَا لَهُ حَتَّى قَتَلَهَا، فَقَالُوا: حَدِّثْنَا مِنْ أَمْرِكَ قَالَ: مَا أَصَبْتُ ذَنْبًا قَطُّ إِلَّا ذَنْبًا بَعِينِي فَأَخَذْتُ سَهْمًا فَفَقَأْتُهَا بِهِ "

6764- Muhammed b. Sîrîn anlatıyor: Bir hayvan yanma yaklaşan herkesi öldürüyordu. Sadece bir adama boyun eğdi ve adam da onu öldürdü. Öncesinde bir kız geldi ve: “Bu konuda size bir faydam dokunmayacak olsa da izin verin de yanına yaklaşıyım” dedi. Kız hayvana yaklaşıncı hayvan onu öldürdü. Sonra bir gözü kör olan bir adam geldi ve: “Bırakın da yanına yaklaşıyım” dedi. Adam yaklaşıncı hayvan gelip başını önüne eğdi. Adam onu öldürünce: “Bunu nasıl yapabildiğini anlat” dediler. Adam: “Bir gözümle işlediğim dışında hiçbir günah işlemiş değilim. Bundan dolayı da bir okla o gözümü çıkardım” karşılığını verdi.²

Beyhakî der ki: “Sanırım bu olayın kahramanı, İsrail oğullarından veya bizden önceki şeriatlara bağlı kişilerden biriydi. Zira bizim şeriatımızda haram olan bir şeye bakıldı diye göz çıkarmak helal değildir. Bunun yerine kişi

¹ Ravileri güvenilirdir. Ebû Nuaym, *Hilye* (2/230) ve İbn Kudâme el-Makdisî, *Kitâbü't-Tevvâbîn* (s. 85-86).

² İsnâdı hasendir.

Allah'tan bağışlanma diler ve bir daha böylesi bir günahı işlemez. Muvaffakiyet Allah'tandır."

٦٧٦٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو سَعِيدٍ بْنُ أَبِي عَمْرٍو، نا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الصَّفَّارُ، نا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي الدُّنْيَا، نا يَعْقُوبُ بْنُ عُيَيْدٍ، نا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ، نا يُوسُفُ الصَّيْقَلُ، عَنِ الْحَجَّاجِ بْنِ أَبِي زَيْنَبٍ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عَثْمَانَ النَّهْدِيَّ، يَقُولُ: " مَا فِي الْقُرْآنِ آيَةٌ أَرْجَى عِنْدِي لِهَذِهِ الْآيَةِ مِنْ قَوْلِهِ: ﴿وَأَخْرُونَ اعْتَرَفُوا بِذُنُوبِهِمْ خَلَطُوا عَمَلًا صَالِحًا وَآخَرَ سَيِّئًا﴾ [التوبة: ١٠٢] " الْآيَةِ "

6765- Haccâc b. Ebî Zeyneb der ki: Ebû Osmân en-Nehdî'nin şöyle dediğini işittim: "Bana göre Kur'ân'da bu ümmet için en fazla umut veren âyet: «Diğer bir kısmı ise günahlarını itiraf ettiler. Bunlar salih amelle kötü ameli birbirine karıştırmışlardır. Umulur ki Allah tövbelerini kabul eder. Çünkü Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir»¹ âyetidir."²

٦٧٦٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، وَأَبُو مُحَمَّدٍ بْنُ أَبِي حَامِدٍ الْمُقْرِي، قَالَا: نا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، نا الْخَضِرُ بْنُ أَبَانَ، نا سَيَّارُ بْنُ حَاتِمٍ، نا جَعْفَرُ بْنُ سُلَيْمَانَ، عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ مُطَرِّفٍ، قَالَ: " إِنِّي لَأَسْتَلْقِي مِنَ اللَّيْلِ عَلَى فِرَاشِي وَأَتَدَبِّرُ الْقُرْآنَ فَأَعْرِضُ أَعْمَالِي عَلَى أَعْمَالِ أَهْلِ الْجَنَّةِ، فَإِذَا أَعْمَالُهُمْ شَدِيدَةٌ ﴿كَانُوا قَلِيلًا مِنَ اللَّيْلِ مَا يَهْجَعُونَ﴾ [الذاريات: ١٧]، ﴿يَسْتَوْنَ لِرَبِّهِمْ سُجَّدًا وَقِيَامًا﴾ [الفرقان: ٦٤] فَلَا أَرَانِي مِنْهُمْ ﴿أَمَّنْ هُوَ قَانَتْ آثَاءُ اللَّيْلِ سَاجِدًا وَقَائِمًا﴾ [الزمر: ٩] فَأَعْرِضُ نَفْسِي عَلَى هَذِهِ الْآيَةِ ﴿مَا سَلَكَكُمْ فِي سَقَرٍ﴾ [المدرثر: ٤٣] ﴿قَالُوا لَمْ نَكُ مِنَ الْمُصَلِّينَ﴾ إِلَى قَوْلِهِ ﴿نَكَذَّبَ بَيْنَومِ الدِّينِ﴾ [المدرثر: ٤٦] فَأَرَى الْقَوْمَ مُكَذِّبِينَ، فَأُمُرُ بِهِذِهِ الْآيَةِ ﴿وَأَخْرُونَ اعْتَرَفُوا بِذُنُوبِهِمْ خَلَطُوا عَمَلًا صَالِحًا وَآخَرَ سَيِّئًا﴾ [التوبة: ١٠٢] فَأَرْجُو أَنْ أَكُونَ أَنَا وَأَنْتُمْ يَا إِخْوَتَاهُ مِنْهُمْ "

6766- Mutarrif der ki: Gece vakti yatağıma uzandığım zaman Kur'ân'ı düşünür ve amellerimi cennetlik olanların amelleriyle mukayese ederim. Ancak onların amellerinin daha ağır olduğunu görürüm. Zira Kur'ân'da

¹ Tevbe Sur. 102

² İsnâdı hasendir. İbn Ebî Şeybe, *Musannef* (13/548) ve İbn Cerîr, *Tefsîr* (11/16) Bak: Suyûtî, *ed-Dürü'l-Mensûr* (4/278).

onlar hakkında: *“Geceleri pek az uyurlardı”*¹ buyrulur. Yine: *“Gecelerini Rablerine secde ederek ve kıyam durarak geçirirler”*² buyrulur. Gördüğüm kadarıyla ben bunlardan biri değilim. Yine: *“Geceleyin secde ederek ve ayakta durarak boyun bükken, âhiretten çekinen, Rabbinin rahmetini dileyen kimse, inkar eden kimse gibi olur mu?”*³ buyrulur. Sonra kendimi: *“Sizi bu yakıcı ateşe sürükleyen nedir? Derler ki: «Namaz kılmazdık ve yoksulu doyurmazdık. Batıla dalanlarla biz de dalardık. Ceza gününü yalanlardık»*⁴ âyetleriyle ölçerdim. Ancak onlar gibi ceza gününü yalanlayanlardan olmadığımı görürdüm. *“Diğer bir kısmı ise günahlarını itiraf ettiler. Bunlar salih amelle kötü ameli birbirine karıştırmışlardır. Umulur ki Allah tövbelerini kabul eder. Çünkü Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir”*⁵ âyetini düşününce kendimin de siz kardeşlerimin de bunlardan olmasını umuyorum.⁶

٦٧٦٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو ذَرٍّ عَبْدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ الْهَرَوِيُّ، فِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ، أَنَا إِسْحَاقُ بْنُ أَحْمَدَ الْفَاسِي، أَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ السَّرَاجُ، نَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ قَدَامَةَ قَالَ: سَمِعْتُ سُفْيَانَ يَقُولُ: كَانَ مِنْ دُعَاءِ مُطَرِّفِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ: " اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْتَغْفِرُكَ مِمَّا سَأَلْتُكَ مِنْهُ ثُمَّ عُدْتُ فِيهِ، وَأَسْتَغْفِرُكَ مِمَّا جَعَلْتَهُ لَكَ عَلَى نَفْسِي ثُمَّ لَمْ أُؤْفِ لَكَ بِهِ، وَأَسْتَغْفِرُكَ مِمَّا زَعَمْتُ أَنِّي أَرَدْتُ فِيهِ وَجْهَكَ فَخَالَطَ قَلْبِي فِيهِ مَا قَدْ عَلِمْتَ "

6767- Süfyân (b. Uyeyne) der ki: Mutarrif b. Abdillâh'ın dualarından biri de şöyleydi: “Allahım! Tövbe edip sonra tekrar işlediğim her türlü günahtan dolayı senden bağışlanma diliyorum. Yolunda yapmak için söz verip ifa etmediğim her türlü şey için senden bağışlanma diliyorum. Sadece senin

¹ Zâriyât Sur. 17

² Furkân Sur. 64

³ Zümer Sur. 9

⁴ Muddessir Sur. 42-46

⁵ Tevbe Sur. 102

⁶ İsnâdı zayıftır. Ebû Nuaym, *Hilye* (2/198) Bak: Suyûtî, *ed-Dürri'l-Mensûr* (4/278).

rızan için yaptığımı söyleyip yaparken kalbimde içine senin de bildiğin şeylerin karıştığı her türlü şey için senden bağışlanma diliyorum.”¹

٦٧٦٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، سَمِعْتُ أَبَا إِسْحَاقَ إِبْرَاهِيمَ بْنَ مُحَمَّدٍ بْنَ يَحْيَى يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا حَاتِمٍ مُحَمَّدَ بْنَ مُوسَى السَّجِسْتَانِيَّ يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا يَزِيدَ بْنَ خَالِدٍ بْنَ دَاوُدَ يَقُولُ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ سَابِقِ الْمِصْرِيِّ يَقُولُ: "اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْتَغْفِرُكَ مِمَّا ثُبْتُ إِلَيْكَ مِنْهُ ثُمَّ عُدْتُ فِيهِ، وَأَسْتَغْفِرُكَ لِلنَّعَمِ الَّتِي أَنْعَمْتَ بِهَا عَلَيَّ فَقَوَيْتُ بِهَا عَلَى مَعَاصِيكَ، وَأَسْتَغْفِرُكَ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ أَوْجَبْتُ لَكَ عَلَى نَفْسِي، ثُمَّ لَمْ أُؤْفِ لَكَ بِهِ، وَأَسْتَغْفِرُكَ لِكُلِّ شَيْءٍ أَرَدْتُ بِهِ وَجْهَكَ ثُمَّ خَالَطَهُ مَا لَيْسَ لَكَ رِضًا "

6768- Ebû Yezîd b. Hâlid b. Dâvud der ki: Ebû Hâtim Muhammed b. Mûsa es-Sicistânî'nin şöyle dediğini işittim: “Allahım! Sana tövbe edip sonra tekrar işlediğim her türlü gûnahtan dolayı senden bağışlanma diliyorum. Bana ihsan ettiğin, ancak onları sana isyan için kullandığım nimetler için senden bağışlanma diliyorum. Yolunda yapmak için söz verip ifa etmediğim her türlü şey için senden bağışlanma diliyorum. Sadece senin rızan için yaptığımı söyleyip yaparken içine senin razı olmayacağın şeylerin karıştığı her türlü şey için senden bağışlanma diliyorum.”²

٦٧٦٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو نَصْرِ بْنِ قَتَادَةَ، أَنَا أَبُو الْفَضْلِ بْنُ خَيْرَوَيْهِ، نَا أَحْمَدُ بْنُ نَجْدَةَ، نَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ، نَا هُشَيْمٌ، عَنْ سَيَّارٍ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ قَالَ: قَالَ عَبْدُ اللَّهِ: "وَدِدْتُ أَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ غَفَرَ لِي ذَنْبًا مِنْ ذُنُوبِي وَأَنَّهُ لَا يَعْرِفُ بِنَسَبِي "

6769- Abdullah (b. Mes'ûd) der ki: “Nesebimin bilinmemesine karşılık Yüce Allah'ın günahlarımdan birini bağışlamasını isterdim.”³

٦٧٧٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو نَصْرِ بْنِ قَتَادَةَ، أَنَا أَبُو الْحَسَنِ مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ السَّرَّاجِ، نَا يُونُسُ بْنُ يَعْقُوبَ الْقَاضِي، نَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ أَسْمَاءٍ، نَا مَهْدِيُّ بْنُ مِمْوْنٍ، نَا عَبْدُ الْحَمِيدِ، صَاحِبُ الزِّيَادِيِّ، عَنْ ابْنِ أُخْتِ وَهْبِ بْنِ مُنْبِهٍ، عَنْ وَهْبِ بْنِ مُنْبِهٍ، قَالَ:

¹ İsnâdı ceyyiddir. Ebû Nuaym, *Hilye* (2/207).

² Ravilerinin çocuğunu tanımıyorum.

³ Ravileri güvenilirdir. Ahmed, *Zühhd* (s. 107) ve Ebû Nuaym, *Hilye* (8/314).

" كَانَ فِيمَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ رَجُلٌ عَبْدَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ زَمَانًا، وَصَامَ لِلَّهِ سَبْعِينَ سَبْتًا، يَأْكُلُ فِي كُلِّ سَبْتٍ إِحْدَى عَشْرَةَ تَمْرَةً قَالَ: وَطَلَبَ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ حَاجَةً فَلَمْ يُعْطَهَا، قَالَ: فَلَمَّا رَأَى ذَلِكَ أَقْبَلَ عَلَى نَفْسِهِ فَقَالَ: أَتَيْتُهَا النَّفْسُ، مِنْكَ أَتَيْتُ ، لَوْ كَانَ فِيكَ خَيْرٌ أُعْطِيتَ حَاجَتَكَ، وَلَيْسَ عِنْدَكَ خَيْرٌ، قَالَ: فَتَزَلَّ عَلَيْهِ مَلَكٌ، فَقَالَ: يَا ابْنَ آدَمَ إِنَّ سَاعَتَكَ الَّتِي أَزْرَيْتَ عَلَى نَفْسِكَ فِيكَ خَيْرٌ مِنْ عِبَادَتِكَ الَّتِي مَضَتْ كُلُّهَا، وَقَدْ أَعْطَاكَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى حَاجَتَكَ الَّتِي سَأَلْتَ "

6770- Vehb b. Münebbih der ki: Sizden önceki insanlardan bir adam Yüce Allah'a uzun bir süre ibadet edip yetmiş hafta boyunca da oruç tuttu. Haftada da sadece on bir hurma yiyordu. Bir ara Yüce Allah'tan bir şey istedi, ancak istediği kendisine verilmedi. Bu durumu görünce kendi kendine: "Ey nefis! Bu duruma senden dolayı düştüm! Şayet sende bir hayır bulunsaydı istediğin verilir. Ancak sende bir hayır yok!" demeye başladı. Bunun üzerine yanına bir melek indi ve: "Ey Âdem oğlu! Senin nefsini kınadığın bu bir anlık süre ibadetle geçirdiğin önceki tüm zamanından daha hayırlıydı. Bundan dolayı Yüce Allah istediğin şeyi sana veriyor" dedi.¹

٦٧٧١ - أَخْبَرَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ الْمُؤَمِّلِيُّ، نا أَبُو عُثْمَانَ الْبَصْرِيُّ، نا أَبُو أَحْمَدَ عَبْدُ الْوَهَّابِ، أَنَا يَعْلَى بْنُ عُيَيْدٍ، نا مِسْعَرٌ، عَنْ جَوَّابِ التَّيْمِيِّ، عَنِ الْحَارِثِ بْنِ سُوَيْدٍ، عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ قَالَ: " إِنَّ مِنْ أَحَبِّ الْكَلَامِ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ أَنْ يَقُولَ الْعَبْدُ: اللَّهُمَّ اعْتَرَفْتُ بِالذَّنْبِ، وَأَبُوءُ بِالنِّعْمَةِ، فَاعْفُ رُبِّي، إِنَّهُ لَا يَغْفِرُ الذَّنْبَ إِلَّا أَنْتَ "

6771- Abdullah b. Mes'ûd der ki: Yüce Allah'ın en sevdiği sözlerden biri de kulun: "Allahım! Günahımı itiraf, bana nimetini ikrar ediyorum. Beni bağışla ki günahları ancak sen bağışlayabilirsin" demesidir.²

٦٧٧٢ - وَأَخْبَرَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ الْمُؤَمِّلِيُّ، نا أَبُو عُثْمَانَ الْبَصْرِيُّ، نا أَبُو أَحْمَدَ بْنُ عَبْدِ الْوَهَّابِ، نا جَعْفَرُ بْنُ عَوْنٍ، أَنَا مُوسَى بْنُ عُبَيْدَةَ الرَّبِذِيُّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ كَعْبٍ الْقُرَظِيُّ،

¹ İsnâdmda tanımadığım ravi vardır, diğer ravileri ise güvenilirlerdir. Ahmed, *Zühd* (s. 374-375), İbn Ebî Şeybe, *Musannef* (13/494-495) ve Ebû Dâvud, *Zühd* (20).

² İsnâdı hasendir. Vekî', *Zühd* 2/559-560 (292).

قَالَ: ﴿فَتَلَقَّى آدَمُ مِنْ رَبِّهِ كَلِمَاتٍ فَتَابَ عَلَيْهِ﴾ [البقرة: ٣٧]، قَالَ: قَوْلُهُ ﴿رَبَّنَا ظَلَمْنَا أَنْفُسَنَا وَإِنْ لَمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ﴾ [الأعراف: ٢٣] "

6772- Muhammed b. Ka'b el-Kurazî der ki: "*Âdem (vahiy yoluyla) Rabbinden birtakım kelimeler aldı, (onlarla amel edip Rabb'ine yalvardı. O da) bunun üzerine tövbesini kabul etti*"¹ âyetinde bahsedilen kelimeler: "*Rabbimiz! Biz kendimize zulüm ettik. Eğer bizi bağışlamaz ve bize acımazsan mutlaka ziyan edenlerden oluruz*"² şeklinde olan kelimelerdir.³

٦٧٧٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ الْفَضْلِ الْقَطَّانُ، أَنَا أَبُو سَهْلٍ بْنُ زِيَادٍ، نَا عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ الْأَبَّارُ، نَا جَنَاحُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، نَا جَعْفَرُ بْنُ سُلَيْمَانَ، عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ أَنَسٍ، فِي قَوْلِهِ عَزَّ وَجَلَّ: ﴿فَتَلَقَّى آدَمُ مِنْ رَبِّهِ كَلِمَاتٍ فَتَابَ عَلَيْهِ إِنَّهُ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ﴾ [البقرة: ٣٧] قَالَ: " سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، عَمِلْتُ سُوءًا وَظَلَمْتُ نَفْسِي، فَاعْفُ لِي، إِنَّكَ خَيْرُ الْغَافِرِينَ، لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ وَبِحَمْدِكَ، عَمِلْتُ سُوءًا وَظَلَمْتُ نَفْسِي فَارْحَمْنِي إِنَّكَ أَنْتَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ، لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ وَبِحَمْدِكَ، عَمِلْتُ سُوءًا وَظَلَمْتُ نَفْسِي، فَتُبَّ عَلَيَّ إِنَّكَ أَنْتَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ "، وَذَكَرَ أَنَّهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ وَلَكِنْ شَكَّ فِيهِ

6773- Enes b. Mâlik der ki: "*Âdem (vahiy yoluyla) Rabbinden birtakım kelimeler aldı, (onlarla amel edip Rabb'ine yalvardı. O da) bunun üzerine tövbesini kabul etti*"⁴ âyetinde Âdem'in öğrendiği kelimeler şunlardı: "Allahım! Seni hamdinle tesbih ederim. Bir kötülük işledim ve nefsimi zulmettim. Sen mağfiret et. Çünkü Sen mağfiret edenlerin en hayırlısısın. Senden başka hiçbir ilah yoktur. Seni hamdinle tesbih ederim. Bir kötülük işledim, nefsimi zulmettim, Sen bana merhamet et. Zira sen merhametlilerin merhametlisin. Senden başka hiçbir ilah yoktur. Seni hamdinle tesbih ederim. Bir kötülük işledim, nefsimi zulmettim, Sen benim

¹ Bakara Sur. 37

² A'râf Sur. 23

³ İsnâdı zayıftır. Suyûtî, *ed-Dürrü'l-Mensûr* (1/144).

⁴ Bakara Sur. 37

tövbemi kabul et. Zira sen çokça tövbeleri kabul eden, çokça merhametli olansın.”¹

Ravi bu rivayetin Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) naklen olduğunu zikretmiş, ancak bundan emin olmadığını söylemiştir.

٦٧٧٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، نا أَبُو الْعَبَّاسِ الْأَصَمُّ، نا أَبُو جَعْفَرٍ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْمُنَادِي، نا يُونُسُ بْنُ مُحَمَّدٍ، نا شَيْبَانُ، عَنْ قَتَادَةَ، فِي قَوْلِهِ: ﴿فَتَلَقَّى آدَمُ مِنْ رَبِّهِ كَلِمَاتٍ فَتَابَ عَلَيْهِ﴾ [البقرة: ٣٧]، قَالَ: " ذُكِرَ لَنَا أَنَّهُ قَالَ: يَا رَبِّ أَرَأَيْتَ إِنْ تُبْتُ وَأَصْلَحْتُ؟ قَالَ: فَإِنِّي إِذَا أُرَاجِعُكَ إِلَى الْجَنَّةِ قَالَ: ﴿رَبَّنَا ظَلَمْنَا أَنْفُسَنَا وَإِنْ لَمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ﴾ [الأعراف: ٢٣] فَاسْتَغْفَرَ آدَمُ رَبَّهُ وَتَابَ إِلَيْهِ فَتَابَ عَلَيْهِ، إِنَّهُ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ، وَأَمَّا عَدُوُّ اللَّهِ إِبْلِيسُ فَوَاللَّهِ مَا تَنْصَلُ مِنْ ذَنْبِهِ وَلَا سَأَلَ التَّوْبَةَ حَتَّى وَقَعَ فِيمَا وَقَعَ، وَلَكِنَّهُ سَأَلَ النَّظْرَةَ إِلَى يَوْمِ الدِّينِ، فَأَعْطَى اللَّهُ كُلَّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا مَا سَأَلَ "

6774- Şeybân der ki: “Âdem (vahiyy yoluyla) Rabbinden birtakım kelimeler aldı, (onlarla amel edip Rabb'ine yalvardı. O da) bunun üzerine tövbesini kabul etti”² âyeti konusunda Katâde şöyle demiştir: “Bize bildirildiğine göre Hz. Âdem: “Ey Rabbim! Eğer tövbe edip salih biri olursam beni affeder misin?” diye sorunca, Yüce Allah: “O zaman seni tekrar cennete koyarım” cevabını vermiştir. Bunun üzerine Âdem: “Rabbimiz! Kendimize yazık ettik; bizi bağışlamaz ve bize merhamet etmezsen biz kaybedenlerden oluruz”³ diyerek Rabbinden bağışlanma dileyip tövbe etmiş, çokça tövbeleri kabul eden ve çokça merhametli olan Yüce Allah da onun tövbesini kabul etmiştir. Allah'ın düşmanı İblis ise vallahi günahından pişman olmayıp tövbe etmemiş, sonunda malum duruma düşmüştür. Sadece kıyamet gününe kadar süre istemiştir. Yüce Allah da Âdem'e de, İblis'e de istediklerini vermiştir.”⁴

¹ İsnâdında meçhul bir ravi vardır. Suyûtî, *ed-Dürri'l-Mensûr* (1/145).

² Bakara Sur. 37

³ A'râf Sur. 23

⁴ Ravileri güvenilirlerdir. İbn Cerîr, *Tefsîr* (1/243) Bak: Suyûtî, *ed-Dürri'l-Mensûr* (1/144).

٦٧٧٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو سَعِيدٍ بْنُ أَبِي عَمْرٍو، أَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الصَّفَّارُ، نَا أَبُو بَكْرٍ بْنُ أَبِي الدُّنْيَا، حَدَّثَنِي يَعْقُوبُ بْنُ عُيَيْدٍ، أَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ، أَنَا الْعَوَّامُ بْنُ حَوْشِبٍ، حَدَّثَنِي عَبْدُ الرَّحِيمِ الْمُكْتَبُ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدَ بْنِ مُعَاوِيَةَ، قَالَ: " الْكَلِمَاتُ الَّتِي تَلَقَى آدَمُ مِنْ رَبِّهِ فَتَابَ عَلَيْهِ: لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ وَبِحَمْدِكَ، اللَّهُمَّ عَمِلْتُ سُوءًا وَظَلَمْتُ نَفْسِي، فَاعْفُ لِي، وَأَنْتَ خَيْرُ الْغَافِرِينَ، لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ وَبِحَمْدِكَ، عَمِلْتُ سُوءًا وَظَلَمْتُ نَفْسِي فَارْحَمْنِي، وَأَنْتَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ، لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ وَبِحَمْدِكَ، عَمِلْتُ سُوءًا وَظَلَمْتُ نَفْسِي، فَتُبْ عَلَيَّ إِنَّكَ أَنْتَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ "

6775- Abdurrahman b. Yezîd b. Muâviye der ki: Hz. Âdem'in Rabbinden alıp onlarla tövbe ettiği kelimeler şöyleydi: “(Allahım!) Senden başka ilah yoktur. Seni hamdinle tesbih ederim. Allahım! Bir kötülük işledim ve nefsimi zulmettim. Sen mağfiret et. Çünkü sen mağfiret edenlerin en hayırlısısın. Senden başka hiçbir ilah yoktur. Seni hamdinle tesbih ederim. Bir kötülük işledim ve nefsimi zulmettim. Sen bana merhamet et. Çünkü sen merhametlilerin merhametlisisin. Senden başka hiçbir ilah yoktur. Seni hamdinle tesbih ederim. Bir kötülük işledim ve nefsimi zulmettim. Sen benim tövbemi kabul et. Zira sen çokça tövbeleri kabul eden, çokça merhametli olansın.”¹

Beyhakî der ki: Günahı itiraf edip ondan dolayı bağışlanma isteme de daha önce açıklandığı üzere tövbe etmeyi gerektirmektedir. Zira Yüce Allah duaya icabeti yine kendi dilemesine bağlamış ve bu yönde: “Yalnız ona dua edersiniz, o da dilerse (kurtulmak için) dua ettiğiniz sıkıntıyı giderir”² buyurmuştur. Peygamberimiz de (sallallahu aleyhi vesellem) duaya icabetin bazen kişiye istediği şeyi vermek yerine belanın ondan defedilmesi veya âhirette kendisine istediği şeyden daha hayırlı bir şeyin verilmesi şeklinde olabileceğini ifade etmiştir. Bundan dolayı kişi bağışlanma dilediği zaman bağışlanma dilediği günahın, tövbe eden kişi de kendisinden tövbe ettiği günahın sorumluluğundan düşmesini kesin olarak görmemelidir. Doğrusunu da Allah bilir.”

¹ İsnâdı zayıftır. İbn Cerîr, *Tefsîr* (1/244).

² En'âm Sur. 41

٦٧٧٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السَّلْمِيُّ، سَمِعْتُ أَبَا الْعَبَّاسِ الْفَسَوِيَّ، سَمِعْتُ أَحْمَدَ بْنَ عَطَاءٍ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ الزُّبَيْرِ قَانَ، سَأَلْتُ أَبَا عَلِيٍّ الرُّوذَبَارِيَّ عَنِ التَّوْبَةِ، فَقَالَ: " الْإِعْتِرَافُ وَالنَّدَمُ وَالْإِقْلَاعُ "

6776- Muhammed b. ez-Zibrikân der ki: Ebû Ali er-Rûzebârî'ye tövbenin ne olduğunu sorduğumda: "Günahı itiraf edip pişman olmak ve o günahı terk etmektir" dedi.¹

٦٧٧٧ - أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ الْأَسَدِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ الْبَجَلِيِّ، يَقُولُ: أَنَا الْحُسَيْنُ الْمَالِكِيُّ، سَمِعْتُ عَلِيَّ بْنَ الْفَضْلِ صَاحِبَ ذِي الثَّنُونِ يَقُولُ: سَمِعْتُ ذَا الثَّنُونِ يَقُولُ: " الْإِسْتِغْفَارُ مِنْ غَيْرِ إِقْلَاعِ تَوْبَةٍ الْكَذَّابِينَ "

6777- Zünnûn der ki: "Günahı terk etmeden bağışlanma dileme yalancılarm tövbe şeklidir."²

٦٧٧٨ - سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الْحُسَيْنِ، سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ مُحَمَّدٍ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الرَّازِيِّ، سَمِعْتُ أَبَا عُثْمَانَ، سَمِعْتُ أَبَا حَفْصٍ يَقُولُ: " مَنْ قَدَّمَ الْإِسْتِغْفَارَ عَلَى النَّدَمِ كَانَ مُسْتَهْزِئًا وَلَا يَعْلَمُ "

6778- Ebû Hafs der ki: "Günaha pişman olmadan önce bağışlanma dileyen kişi bilmeden (Allah'la) alay ediyor demektir."

٦٧٧٩ - قَالَ: وَسَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ مُحَمَّدٍ، سَمِعْتُ أَبَا عُثْمَانَ يَقُولُ: " التَّوْبَةُ طَوْلُ النَّدَمِ، وَدَوَامُ الْإِسْتِغْفَارِ "

6779- Ebû Osmân der ki: "Tövbe, uzun süreli pişmanlık ile devamlı bağışlanma dilemedir."

٦٧٨٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو سَعِيدٍ بْنُ أَبِي عَمْرٍو، أَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الصَّفَّارُ، نَا أَبُو بَكْرٍ بْنُ أَبِي الدُّنْيَا، نَا أَحْمَدُ بْنُ بُدَيْلٍ الْأَيَامِيُّ، نَا سَلَمُ بْنُ سَالِمٍ، نَا سَعِيدُ الْحِمَصِيُّ، عَنْ عَطَاءٍ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " التَّائِبُ مِنَ الذَّنْبِ كَمَنْ لَا ذَنْبَ لَهُ، وَالْمُسْتَغْفِرُ "

¹ Ravileri sufilerdendir. Sülemî, *Tabakâtu's-Sûfiyye* (s. 357).

² Ravilerinin çoğu meçhuldür. Kuşeyrî, *er-Risâle* (1/284).

مِنَ الذَّنْبِ وَهُوَ مُقِيمٌ عَلَيْهِ كَالْمُسْتَهْزِئِ بِرَبِّهِ، وَمَنْ آذَى مُسْلِمًا كَانَ عَلَيْهِ مِنَ الْإِثْمِ كَذَا وَكَذَا". ذَكَرَ شَيْئًا

6780- İbn Abbâs'ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Bir günaha tövbe eden kişi, onu işlememiş gibi olur. Günahı işlemeye devam ettiği halde ondan bağışlanma dileyen kişi, Rabbiyle alay ediyor demektir. Bir müslümana eziyet eden kişinin şu şu kadar günahı vardır."¹

Ravi der ki: "Burada Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bir miktar söyledi."

٦٧٨١ - أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ الْأَصْبَهَانِيُّ، أَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ فِرَاسٍ، سَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ بْنَ أَحْمَدَ الْخَوَّاصَ يَقُولُ: قَالَ مَيْمُونُ بْنُ مِهْرَانَ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ: " كَمْ مِنْ تَائِبٍ يَرُدُّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَظُنُّ أَنَّهُ تَائِبٌ وَلَيْسَ بِتَائِبٍ، لِأَنَّهُ لَمْ يُحْكَمْ أَبْوَابُ التَّوْبَةِ "

6781- İbn Abbâs der ki: "Tövbe eden nice kişi kıyamet gününde tövbe ettiğini sanarak huzura çıkar, ancak tövbenin gereklerini yerine getirmediği için gerçekte tövbe etmemiştir."²

٦٧٨٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السَّلْمِيُّ، أَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ عَلِيٍّ بْنِ زِيَادٍ، نَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، نَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْحَنْظَلِيُّ، أَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، أَنَا مُعَاوِيَةُ بْنُ صَالِحٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ جُبَيْرٍ بْنِ نُفَيْرٍ، عَنْ عَوْفِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: " مَا مِنْ ذَنْبٍ إِلَّا وَأَنَا أَعْرِفُ بِتَوْبَتِهِ "، قِيلَ: وَمَا هُوَ؟، قَالَ: " أَنْ تَتْرَكَهُ ثُمَّ لَا تَعُودَ إِلَيْهِ "

6782- Abdurrahman b. Cübeyr b. Nufeyr bildiriyor: Avf b. Mâlik: "Her bir günahın tövbesini biliyorum" dedi. Ona: "Nedir?" diye sorulunca da: "O günahı bırakman ve bir daha onu işlememendir" dedi.³

¹ İsnâdı zayıftır. Beyhaki, *es-Sünenü'l-Kübrâ* (10/154).

² İsnâdında tanımadığım ravi vardır.

³ İsnâdı hasendir. Ahmed, *Zühd* (s. 201) ve Taberânî, *M. el-Kebîr* 18/42-43 (73) Bak: Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid* (10/200).

Allah doğrusunu bilir; Avf, bununla kişinin yaptığından dolayı pişman olarak ve bir daha aynı günahı işlememeye azmederek onu terk etmesini kastetmiştir.

٦٧٨٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنِي جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ نُصَيْرٍ، حَدَّثَنِي الْجُنَيْدُ بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَ: قَالَ السَّرِيُّ يَوْمًا وَقَدْ انْصَرَفَ مِنَ الْجُمُعَةِ وَهُوَ شَبِيهٌ بِالْمُتَعَجِّبِ، فَسَأَلْتَاهُ عَنْ ذَلِكَ أَوْ بَدَأْنَا هُوَ بِهِ، فَقَالَ: " لَقِيتَنِي شَابٌّ وَأَنَا أَمْضِي إِلَى الصَّلَاةِ فَقَالَ: مَا صِدْقُ التَّوْبَةِ؟، فَقُلْتُ: أَنْ لَا تَنْسَى ذَنْبَكَ، فَقَالَ لِي: مَا أَعْجَبَ مَا قُلْتَ لِي؟ "، فَقُلْتُ لَهُ: فَمَا الَّذِي عِنْدَكَ؟، فَقَالَ لِي: هُوَ أَنْ لَا يَذْكُرَ ذَنْبَهُ، فَتَعَجَّبْتُ مِنْ ذَلِكَ الْقَوْلِ، وَكَانَ الصَّوَابُ عِنْدِي مَا قَالَ هُوَ "

6783- Cüneyd b. Muhammed der ki: Cuma namazı sonrası Seriy'in hayretler içinde olduğunu gördük. Ona bunun sebebini sorduk veya biz sormadan kendisi bunun sebebi şöyle anlattı: "Namaza gelirken bir gençle karşılaştım. Bana: «Tövbenin doğruluğu nedir?» diye sorunca: «Günahını hiçbir zaman unutmamandır» karşılığını verdim. Bana: «Bana çok tuhaf bir şey söyledin» deyince: «Bu konuda senin bilgin nedir?» diye sordum. Bana: «Kişinin günahını artık aklına getirmemesidir» dedi. Onun bu sözüne hayret ettim. Zira bana göre de bu konuda doğru olan onun söylediği idi.”¹

٦٧٨٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ إِسْحَاقَ، نَا أَبُو عُمَرَ الْخَيَّاطُ، قَالَ: سَمِعْتُ السَّرِيَّ يَقُولُ: " التَّوْبَةُ عَلَى أَرْبَعَةِ دَعَائِمَ: اسْتِغْفَارٌ بِاللِّسَانِ، وَتَدَمُّ بِالْقَلْبِ، وَتَرْكُ الْجَوَارِحِ، وَإِضْمَارُ أَنْ لَا يَعُودَ فِيهِ "

6784- Seriy der ki: "Tövbenin dört direği vardır. Biri, dil ile bağışlanma dilemektir. Diğeri, kalpten pişmanlık duymaktır. Diğeri, bedeninin o günaha uzak durmasıdır. Bir diğeri de, o günaha bir daha dönmeme isteğidir.”

٦٧٨٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَنَا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ: سَمِعْتُ الْجُنَيْدَ بْنَ مُحَمَّدٍ، يَقُولُ: التَّوْبَةُ عَلَى ثَلَاثَةِ مُعَانٍ: أَوَّلُهَا التَّدَمُّ الَّذِي قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: " التَّدَمُّ تَوْبَةٌ ".

¹ Kuşeyri, er-Risâle (1/272-273).

وَهُوَ عَلَى إِصْرَارٍ مِنَ الْقُلُوبِ، وَتَنْقُلُ مِنْ مَذْمُومِ الْأَفْعَالِ إِلَى مَحْمُودِهَا. وَالثَّانِي يُعَزِّمُ عَلَى تَرْكِ الْمُعَاوَدَةِ فِيمَا نَهَى اللَّهُ عَنْهُ وَأَنْ لَا يُعَاوَدَهُ فِيمَا بَيَّتَى، وَالثَّالِثُ فِي أَدَاءِ الْمَظَالِمِ فِي كُلِّ عَرَضٍ مِنْ مَالٍ وَدَمٍ، فَهَذِهِ الْأَحْوَالُ الثَّلَاثَةُ الَّتِي يَتِمُّ بِهَا أَمْرُ التَّوْبَةِ، وَاللَّهُ أَعْلَمُ

6785- Cüneyd b. Muhammed der ki: “Tövbenin üç yönü vardır. Biri (işlenen günaha) pişmanlıktır ki, Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) bu konuda: «Pişmanlık tövbedir» buyurmuştur. Bu da kişinin bunu kalpten istemesi ve kötü işleri bırakıp övülen güzel işlere yönelmesidir. İkincisi, Yüce Allah’ın yasakladığı şeyleri hâlihazırda ve ileriki zamanlarda bir daha yapmamaya azmetmesidir. Üçüncüsü, mal olsun, kan olsun haksızlık yaptığı kişilere bu hakkı ödemesidir. Tövbe ancak bu üç şey bir araya getirildiği zaman tamamlanmış olur.”¹

٦٧٨٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السَّلْمِيُّ، سَمِعْتُ مَنْصُورَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ يَقُولُ: سَمِعْتُ جَعْفَرَ بْنَ مُحَمَّدٍ يَقُولُ: سَمِعْتُ الْحَفْصَ بْنَ مُحَمَّدٍ، سَمِعْتُ الْجُنَيْدَ يَقُولُ: " التَّوْبَةُ عَلَى ثَلَاثَةِ مَعَانٍ: أَوَّلُهَا النَّدَمُ، وَالثَّانِي يُعَزِّمُ عَلَى تَرْكِ الْمُعَاوَدَةِ إِلَى مَا نُهِيَ عَنْهُ، وَالثَّالِثُ يَسْعَى فِي أَدَاءِ الْمَظَالِمِ "

6786- Cüneyd der ki: “Tövbenin üç yönü vardır. Biri, işlenen günaha pişmanlık duymaktır. Diğeri, yasaklanan şeye bir daha yaklaşmamaktır. Üçüncüsü ise, haksızlık yapılan kişilere bu hakkı ödemektir.”²

٦٧٨٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ إِسْحَاقَ، سَمِعْتُ سَعِيدَ بْنَ عُثْمَانَ الْخَيَّاطَ يَقُولُ: سَمِعْتُ ذَا التُّونِ يَقُولُ: " ثَلَاثَةٌ مِنْ أَعْلَامِ التَّوْبَةِ: إِدْمَانُ الْبُكَاءِ عَلَى مَا سَلَفَ مِنَ الذُّنُوبِ، وَالْخَوْفُ الْمُتَعَلِّقُ مِنَ الْوُقُوعِ فِيهَا، وَهَجْرَانُ إِخْوَانِ الشُّوْءِ، وَمُلَازِمَةُ أَهْلِ الْخَيْرِ "

6787- Zünnûn der ki: “Üç şey tövbenin göstergelerindendir. Biri geçmiş günahlar için devamlı ağlamaktır. Diğeri bir daha aynı günaha düşme

¹ İsnâdı ceyyiddir.

² Kuşeyrî, *er-Risâle* (1/272).

korkusu taşımaktır. Bir diğeri de kötü arkadaşlardan uzak durup hayırlı kişilerle birlikte olmaktır.”¹

٦٧٨٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ بْنُ يُوسُفَ، أَنَا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الرَّازِيُّ، سَمِعْتُ يُوسُفَ بْنَ الْحُسَيْنِ يَقُولُ: سُئِلَ ذُو الثُّنُونِ عَنِ الْإِسْتِغْفَارِ، فَقَالَ: " يَا أَخِي الْإِسْتِغْفَارُ اسْمٌ جَامِعٌ لِمَعَانٍ سِتَّةٍ: أَوَّلُهُنَّ التَّدَمُّ عَلَى مَا مَضَى، وَالثَّانِي الْعَزْمُ عَلَى تَرْكِ الرُّجُوعِ إِلَى الذُّنُوبِ أَبَدًا، وَالثَّالِثُ أَداءُ كُلِّ فَرَضٍ ضَيَعْتَهُ فِيمَا بَيْنَكَ وَبَيْنَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ، وَالرَّابِعُ أَداءُ الْمَطَالِمِ إِلَى الْمَخْلُوقِينَ فِي أَمْوَالِهِمْ وَأَعْرَاضِهِمْ وَيُصَالِحُهُمْ عَلَيْهَا، وَالْخَامِسُ إِذَابَةُ كُلِّ لَحْمٍ وَدَمٍ نَبَتْ مِنْ الْحَرَامِ، وَالسَّادِسُ إِذَاقَةُ الْبَدَنِ أَلَمِ الطَّاعَاتِ كَمَا ذَاقَ حَلَاوَةَ الْمَعْصِيَةِ "

6788- Yûsuf b. el-Hüseyn der ki: Zünnûn'a istiğfar konusu sorulunca şöyle dedi: “Kardeşim! İstiğfar altı şeyi içinde barındıran bir kavramdır. Birincisi, geçmiş günahlar için pişmanlık duymaktır. İkincisi, bir daha günahlara asla dönmeme kararlılığıdır. Üçüncüsü, kişinin Allah ile arasında olan ve heba ettiği her bir farzı eda etmesidir. Dördüncüsü, kişinin mal ve namus konusunda başkalarına ettiği haksızlıklardan dolayı haklarını ödeyip onlarla helalleşmesidir. Beşincisi, haramla beslenen et ile kanın (bedenin) eritilmesidir. Altıncısı da, isyanın tatlılığını tadan bedene itaatin acısını tattırmaktır.”

٦٧٨٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ مُحَمَّدُ بْنُ الْفَضْلِ الْمِصْرِيُّ بِمَكَّةَ، أَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ أَحْمَدُ بْنُ مَحْمُودٍ الشَّمْعِيُّ، نَا خَلْفُ بْنُ عَمْرٍو الْعُكْبَرِيُّ، نَا إِسْحَاقُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، نَا عَمَّارٌ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنِ الرَّيِّعِ بْنِ أَبِي رَاشِدٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، فِي قَوْلِهِ: ﴿يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ أَرْضِي وَاسِعَةٌ﴾ [العنكبوت: ٥٦] قَالَ: " إِذَا عَمِلَ فِي الْأَرْضِ بِالْمَعَاصِي فَاخْرُجُوا "

6789- Rabî b. Ebî Râşid der ki: Saîd b. Cübeyr, “Ey iman eden kullarım! Şüphesiz ki benim arzım (yeryüzü) geniştir”² âyetini açıklarken: “Bir

¹ Ravileri güvenilirlerdir.

² Ankebût Sur. 56

bölgede Allah'a isyan edildiği zaman oradan ayrılın, anlamındadır” demiştir.¹

٦٧٩٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو زَكْرِيَّا بْنُ أَبِي إِسْحَاقَ، أَنَا أَبُو بَكْرٍ بْنُ دَاوُدَ الزَّاهِدُ، حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ الْوَاحِدِ الْعَبْسِيُّ، نَا وَزِيرَةُ، عَنْ مُحَمَّدٍ الْعَسَانِيِّ، نَا شَيْبُ بْنُ وَاضِحٍ، سَمِعْتُ أَبَا عُبَيْدَةَ الْخَوَّاصَ، سَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ بْنَ أَدَهَمَ يَقُولُ: " مَنْ أَرَادَ التَّوْبَةَ فَلْيُخْرِجْ مِنَ الْمَظَالِمِ، وَلْيَدَعْ مُخَالَطَةَ مَنْ كَانَ يُخَالِطُ، وَإِلَّا لَمْ يَنْلَ مَا يُرِيدُ "

6790- İbrâhîm b. Edhem der ki: “Tövbe etmek isteyen kişi yaptığı haksızlıkları sahiplerine ödesin, daha önce beraber olduğu kişilerle artık birlikte olmasın. Yoksa istediğini elde edemez.”²

٦٧٩١ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السَّلْمِيُّ، سَمِعْتُ مَنْصُورَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ، سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ حَامِدٍ، سَمِعْتُ أَحْمَدَ بْنَ خَضْرَوَيْهِ، سَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ بْنَ أَدَهَمَ يَقُولُ: " التَّوْبَةُ الرَّجُوعُ إِلَى اللَّهِ بِصَفَاءِ السِّرِّ "

6791- İbrâhîm b. Edhem der ki: “Tövbe etmek, temiz bir kalple Allah’a yönelmektir.”

٦٧٩٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو سَعِيدٍ الصِّيرْفِيُّ، نَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الصَّفَّارُ، نَا أَبُو بَكْرٍ بْنُ أَبِي الدُّنْيَا، نَا بُنْدَارٌ، نَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ أَبِي بَشِيرٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، قَالَ: ﴿إِنَّهُ كَانَ لِلْأَوَّابِينَ غَفُورًا﴾، قَالَ: " الرَّجَّاعِينَ إِلَى الْخَيْرِ "

6792- Ebû Bîşr bildiriyor: Saîd b. Cübeyr, “إِنَّهُ كَانَ لِلْأَوَّابِينَ غَفُورًا”³ âyetini: “Allah hayra yönelenlere karşı çok bağışlayıcıdır” şeklinde açıklamıştır.⁴

¹ İsnâdı hasendir. İbn Cerîr, *Tefsîr* (21/9), İbn Ebi Şeybe, *Musannef* (13/540) ve Ebû Nuaym, *Hilye* (4/284) Bak: Suyûtî, *ed-Dürü'l-Mensûr* (6/474).

² İsnâdında tanımadığım ravi vardır.

³ İsrâ Sur. 25

⁴ Ravileri güvenilirdir. İbn Cerîr, *Tefsîr* (15/70) Bak: Suyûtî, *ed-Dürü'l-Mensûr* (5/261).

٦٧٩٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ إِسْحَاقَ، نَا أَبُو عُثْمَانَ
الْحَيَّاطُ، نَا هَنَّادُ بْنُ السَّرِيِّ، نَا عَبْدَةُ، عَنْ جُوَيْرٍ، عَنِ الصَّحَّاحِ، فِي قَوْلِهِ: ﴿إِنَّهُ كَانَ
لِلْأَوَّابِينَ غُفُورًا﴾، قَالَ: "الرَّاجِعِينَ مِنَ الذَّنْبِ"

6793- Cüveybir bildiriyor: Dahhâk, "إِنَّهُ كَانَ لِلْأَوَّابِينَ غُفُورًا" âyetini: "Allah
günahattan dönenlere karşı çok bağışlayıcıdır" şeklinde açıklamıştır.²

٦٧٩٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو سَعِيدٍ، أَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ، نَا ابْنُ أَبِي الدُّنْيَا، حَدَّثَنِي يُوسُفُ بْنُ
مُوسَى، نَا عَبْدُ الْمَلِكِ، عَنْ هَارُونَ بْنِ عَتَرَةَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ سِنَانٍ، فِي قَوْلِهِ: ﴿لِكُلِّ أَوَّابٍ
حَفِيفٌ﴾ [ق: ٣٢]، قَالَ: "حَفِظَ ذُنُوبَهُ فَتَابَ مِنْهَا ذَنْبًا ذَنْبًا"

6794- Hârûn b. Antere bildiriyor: Saîd b. Sinân, "لِكُلِّ أَوَّابٍ حَفِيفٌ"³ ifadesini
açıklarken: "İşlediği günahları hatırlıdan çıkarmayan ve bir bir bunlar için
tövbe eden kişidir" demiştir.⁴

٦٧٩٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، نَا أَبُو الْعَبَّاسِ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ الصَّغَانِيُّ، نَا
سَعِيدُ بْنُ سُلَيْمَانَ، نَا مِهْرَانُ الرَّازِيُّ، نَا أَبُو سِنَانٍ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ يَحْيَى بْنِ وَثَّابٍ
قَالَ: سَأَلْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ عَنْ قَوْلِهِ: ﴿لِكُلِّ أَوَّابٍ حَفِيفٌ﴾ [ق: ٣٢]، قَالَ: "حَفِظَ ذُنُوبَهُ
حَتَّى يَرْجِعَ عَنْهَا"

6795- Yahya b. Vessâb der ki: İbn Abbâs'a "لِكُلِّ أَوَّابٍ حَفِيفٌ"⁵ buyruğunu
sorduğumda: "Tövbe edinceye kadar günahlarını aklından çıkarmayan
kişidir" dedi.⁶

¹ İsrâ Sur. 25

² İsnâdı zayıftır. Hennâd, *Zühd* 2/457 (907) ve Mervezî, *Zevâidü'z-Zühd* (1093) Bak: Suyûtî, *ed-Dürri'l-Mensûr* (5/261).

³ Kâf Sur. 32

⁴ İsnâdı zayıftır. Suyûtî, *ed-Dürri'l-Mensûr* (7/604).

⁵ Kâf Sur. 32

⁶ İsnâdı hasendir. İbn Cerîr, *Tefsîr* (26/172) Bak: Suyûtî, *ed-Dürri'l-Mensûr* (7/604).

٦٧٩٦ - وَأَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ، نا أَبُو الْعَبَّاسِ، نا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، نا أَبُو نُعَيْمٍ، نا سَلَمَةُ بْنُ سَابُورٍ، عَنْ عَطِيَّةَ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّهُ قَالَ: ﴿لِلْأَوَّابِينَ غُفُورًا﴾ [الإسراء: ٢٥]، قَالَ: "التَّوَّابِينَ"

6796- Atiyye bildiriyor: İbn Abbâs, "إِنَّهُ كَانَ لِلْأَوَّابِينَ غُفُورًا"¹ âyetini: "Allah tövbe edenlere karşı çok bağışlayıcıdır" şeklinde açıklamıştır.²

٦٧٩٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ، نا أَبُو الْعَبَّاسِ، نا الْحُسَيْنُ بْنُ عَفَّانَ، نا ابْنُ نُمَيْرٍ، عَنْ الْأَعْمَشِ، عَنْ أَبِي رَاشِدٍ، عَنْ عُبَيْدِ بْنِ عُمَيْرٍ: فِي قَوْلِهِ: ﴿إِنَّهُ كَانَ لِلْأَوَّابِينَ غُفُورًا﴾، قَالَ: "الَّذِي يَذْكُرُ ذَنْبَهُ فَيَسْتَغْفِرُ رَبَّهُ". وَرَوَاهُ مَنْصُورٌ، عَنْ مُجَاهِدٍ، عَنْ عُبَيْدِ بْنِ عُمَيْرٍ، قَالَ: "الَّذِي يَتَذَكَّرُ ذَنْبَهُ فَيَسْتَغْفِرُ لَهَا"

6797- Ebû Râşid bildiriyor: Ubeyd b. Umeyr, "إِنَّهُ كَانَ لِلْأَوَّابِينَ غُفُورًا"³ âyetindeki *evvâb* ifadesini "Günahını hatırladığında bağışlanma dileyen kişidir" şeklinde açıklamıştır.⁴

Aynısını Mansûr, Mücâhid kanalıyla Ubeyd b. Umeyr'den "Günahlarını hatırladığında onlar için bağışlanma dileyen kişidir" lafzıyla rivayet etmiştir.⁵

٦٧٩٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو سَعِيدٍ بْنُ أَبِي عَمْرٍو، نا أَبُو الْعَبَّاسِ الْأَصَمُّ، نا يَحْيَى بْنُ أَبِي طَالِبٍ، نا أَبُو أَحْمَدَ الزُّبَيْرِيُّ، عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ عَوْفٍ، عَنْ أَبِي الْمُنْهَالِ، عَنْ أَبِي الْعَالِيَةِ، فِي قَوْلِهِ: ﴿يُحِبُّ التَّوَّابِينَ وَيُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِينَ﴾ [البقرة: ٢٢٢]، قَالَ: "مِنَ الذُّنُوبِ"

6798- Ebu'l-Minhâl bildiriyor: Ebu'l-Âliye "Allah tövbe edenleri de sever, temizlenenleri de sever"¹ âyetini açıklarken: "Günahlara tövbe edip onlardan temizlenenlerdir" demiştir.²

¹ İsrâ Sur. 25

² İsnâdı zayıftır. Suyûtî, *ed-Dürri'l-Mensûr* (5/261).

³ İsrâ Sur. 25

⁴ İsnâdında bir sakınca yoktur. İbn Ebî Şeybe, *Musannef* (13/445), Hennâd, *Züh'd* (912) ve Ebû Nuaym, *Hilye* (3/268).

⁵ İbn Cerir, *Tefsîr* (15/70) ve Hatîb, *el-Câmi'* (2/192).

٦٧٩٩ - وَيَأْتِيَانِي، عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ عَاصِمٍ، عَنِ الشَّعْبِيِّ قَالَ: " التَّائِبُ مِنَ الذَّنْبِ كَمَنْ لَا ذَنْبَ لَهُ "، ثُمَّ قَرَأَ: ﴿إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ وَيُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِينَ﴾ [البقرة: ٢٢٢]

6799- Âsım bildiriyor: Şa'bî: "Günaha tövbe eden kişi, onu hiç işlememiş gibidir" dedi ve: "Allah tövbe edenleri de sever, temizlenenleri de sever"³ âyetini okudu.⁴

٦٨٠٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، نَا أَبُو الْعَبَّاسِ الْأَصَمُّ، نَا أَبُو بَكْرِ بْنُ إِسْحَاقَ الصَّغَانِيُّ، نَا أَبُو عُبَيْدٍ، نَا حَجَّاجٌ، عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ، أَخْبَرَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ كَثِيرٍ، عَنْ مُجَاهِدٍ، قَالَ: " إِذَا أَصَابَ رَجُلٌ رَجُلًا لَا يَعْلَمُ الْمَصَابَ مِنْ أَصَابِهِ، فَاعْتَرَفَ لَهُ الْمَصِيبُ فَهُوَ كَفَّارَةٌ لِلْمَصِيبِ ". وَكَانَ مُجَاهِدٌ يَقُولُ عِنْدَ هَذَا: " أَصَابَ عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ عَيْنَ إِنْسَانٍ عِنْدَ الرُّكْنِ فِيمَا يَسْتَلِمُونَ، فَقَالَ لَهُ: يَا هَذَا أَنَا عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ، فَإِنْ كَانَ بِعَيْنِكَ بَأْسٌ فَأَنَا لَهَا "، قَالَ الصَّغَانِيُّ: حَدَّثَنَاهُ حَجَّاجٌ بِلَا شَكٍّ

6800- Abdullah b. Kesîr bildiriyor: Mücâhid: "Bir kişi birini yaralasa, yaralanan kişi kendisini yaralayan kişinin kim olduğunu bilnese, yaralayan kişi de bunu gelip ona itiraf etse, itirafı yaralamasının kefareti olur" dedi. Mücâhid bunu söyledikten sonra da şöyle derdi: "Urve b. ez-Zübeyr, Hacer-i Esved'in bulunduğu köşede birinin gözüne çarpmıştı. Ona: «Ben Urve b. ez-Zübeyr'im! Şayet gözüne bir şey olduysa sorumluluğu banadır» dedi."⁵

es-Sağânî der ki: "Haccâc bunu bize tereddütsüz rivayet etti."

٦٨٠١ - أَخْبَرَنَا أَبُو سَعِيدٍ، أَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ، أَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي الدُّنْيَا، نَا إِدْرِيسُ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ وَهْبِ بْنِ مُنَبِّهٍ قَالَ: " قَالَ رَجُلٌ مِنَ الْعِبَادِ لِابْنِهِ: يَا بُنَيَّ لَا تَكُنْ مِمَّنْ يَرْجُو الْآخِرَةَ بَغَيْرِ عَمَلٍ، وَيُوَخِّرُ التَّوْبَةَ بِطُولِ الْأَمَلِ

¹ Bakara Sur. 222, 223

² İsnâdı sahihtir. Vekî, *Zühâd* 2/546 (281) ve İbn Ebî Şeybe, *Musannef* (13/548-549) Bak: Suyûtî, *ed-Dürrü'l-Mensûr* (1/625).

³ Bakara Sur. 222, 223

⁴ İsnâdı sahihtir. Vekî, *Zühâd* (281) ve Ebû Nuaym, *Hilye* (4/318).

⁵ İsnâdı hasendir.

6801- Vehb b. Münebbih der ki: Âbidlerden biri oğluna: “Evladım! Amel etmeden âhiretteki nimetleri isteyenlerden ve tövbeyi erteleyenlerden biri olma” dedi.¹

٦٨٠٢ - قَالَ: وَنَا أَبُو بَكْرٍ، نَا أَبُو سَعِيدٍ الْأَشْجُ، نَا إِسْحَاقُ بْنُ سُلَيْمَانَ الرَّازِيُّ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ زَايِدَةَ قَالَ: " قَالَ لُقْمَانُ لِابْنِهِ: يَا بُنَيَّ لَا تُؤَخِّرِ التَّوْبَةَ، فَإِنَّ الْمَوْتَ يَأْتِي بَغْتَةً "

6802- Osmân b. Zâide der ki: Lokmân, oğluna: “Evladım! Tövbeni erteleme! Zira ölüm ansızın gelir” demiştir.²

٦٨٠٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، نَا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، نَا الْعَبَّاسُ بْنُ مُحَمَّدٍ، نَا أَحْمَدُ بْنُ حَاتِمِ الطَّوِيلِ، نَا يَحْيَى بْنُ يَمَانَ، عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ الشَّذِّيّ: ﴿وَجِئِلَ بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ مَا يَشْتَهُونَ﴾ [سبأ: ٥٤]، قَالَ: " التَّوْبَةُ "

6803- Süfyan bildiriyor: Süddî, “Kendileriyle, arzuladıkları şeyler arasında artık engel konur”³ âyetini açıklarken: “Arzuladıkları şeyden kasıt tövbedir” demiştir.⁴

٦٨٠٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ الْأَصْبَهَانِيُّ، أَنَا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنُ نَصِيرٍ الْخَوَّاصُ، نَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ هَاشِمٍ الْبَغَوِيُّ، نَا أَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ، نَا عَبَّادٌ، عَنْ عَاصِمِ الْأَحْوَلِ، قَالَ: كُنْتُ أَمْشِي مَعَ الْفَضْلِ الرَّقَاشِيِّ، فَقَالَ: " لَا يُلْهِيتُكَ النَّاسُ عَنْ نَفْسِكَ؛ لِأَنَّ الْأَمْرَ يَخْلُصُ إِلَيْكَ دُونَهُمْ، وَلَا تَقُلْ: أَقْطَعُ عَنِ النَّهَارِ بِكَذَا وَكَذَا، فَإِنَّهُ يُخْصَى عَلَيْكَ بِمَا عَمِلْتَ فِيهِ، وَأَحْسَنُ فَإِنَّكَ لَمْ تَرَ شَيْئًا أَشَدَّ طَلَبًا وَلَا أَسْرَعَ إِدْرَاكًا مِنْ حَسَنَةِ حَدِيثَةٍ لَزَنْبٍ قَدِيمٍ "

6804- Âsım el-Ahvel der ki: Fudayl er-Rakkâşî ile birlikte yürürken bana şöyle dedi: “İnsanlarla meşgul olup kendini unutma, zira asıl olan onların değil, senin yaptıklarıdır. “Günümü şöyle şöyle geçireceğim” demeyi yeterli görme. Zira o günde ne yaptıysan yazılacak olan da odur. İyi

¹ Ravileri güvenilirlerdir.

² Ravileri güvenilirlerdir. Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl* (s. 908) ve Beyhakî, *Zühâd* (s. 253).

³ Sebe Sur. 54

⁴ İsnâdı ceyyiddir. Suyûtî, *ed-Dürrü'l-Mensûr* (6/715).

şeyler yap! Çünkü eski bir günah için yeni bir sevap kazanmak kadar güzel bir çaba ve zararı hızla telafî edecek bir şey bulamazsın.”¹

٦٨٠٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ إِسْحَاقَ، سَمِعْتُ أَبَا عُمَانَ يَقُولُ: سَمِعْتُ ذَا النُّونِ يَقُولُ: " ثَلَاثَةٌ مِنْ أَعْلَامِ الْإِيمَانِ: إِسْبَاغُ الطَّهَّارَاتِ فِي الْمَكَارِهِ، وَارْتِعَاشُ الْقَلْبِ عِنْدَ الْفَرَائِضِ حَتَّى يُؤَدِّيَهَا، وَالتَّوْبَةُ عِنْدَ كُلِّ ذَنْبٍ خَوْفًا مِنَ الْإِصْرَارِ عَلَيْهِ "

6805- Zünnûn der ki: “Üç şey imanın göstergelerindendir. Biri zor durumlarda bile abdesti en güzel şekilde almaktır. Diğerî farzları eda ederken gereği gibi yerine getirilmesi için kalbin ürpermesidir. Bir diğeri de işlenen her günahın ardından günahta ısrara düşmemek için tövbe etmektir.”²

٦٨٠٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرِ أَحْمَدُ بْنُ الْحَسَنِ الْقَاضِي، أَنَا حَاجِبُ بْنُ أَحْمَدَ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ حَمَّادٍ، نَا أَبُو مُعَاوِيَةَ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ مُسْلِمِ بْنِ صَبِيحٍ، عَنْ مَسْرُوقٍ قَالَ: " إِنَّ الْمَرْءَ لَحَقِيقٌ أَنْ يَكُونَ لَهُ مَجَالِسٌ يَخْلُو فِيهَا فَيَتَذَكَّرُ فِيهَا ذُنُوبَهُ، فَيَسْتَغْفِرَ مِنْهَا "

6806- Mesrûk der ki: “Her bir kişinin yalnız kalıp günahlarını düşüneceği ve onlar için bağışlanma dileyeceği oturumlarının olması lazımdır.”³

٦٨٠٧ - حَدَّثَنَا أَبُو سَعْدٍ أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْهَرَوِيُّ، أَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ بَكْرِ الطَّبْرَانِيُّ، نَا عَبْدُ الْجَبَّارِ، سَمِعْتُ سَهْلَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ يَقُولُ: " التَّائِبُ هُوَ الَّذِي يَتُوبُ عَنْ غَفْلَتِهِ فِي كُلِّ لَمَحَةٍ وَلَحْظَةٍ "

¹ Ravileri güvenilirlerdir. Ahmed, *Zühd* (s. 256), Ebû Nuaym, *Hilye* (3/102-103), Nuaym b. Hammâd, *Ziyâdâtü'z-Zühd* (75), Vekî, *Zühd* (274), Hennâd, *Zühd* (1125) ve İbn Ebî'd-Dünyâ, *Kitâbu'l-Vera'* (142).

² İsnâdı ceyyiddir.

³ Ravileri güvenilirlerdir. Ahmed, *Zühd* (s. 349-350), İbn Ebî Şeybe, *Musannef* (13/403), Hennâd, *Zühd* (913), Ebû Nuaym, *Hilye* (2/97), Dârimî, *mukaddime* (93) ve İbn Sa'd, *Tabakât* (6/80).

6807- Sehl b. Abdillâh der ki: "Tövbe eden kişi her hatırlamasında ve her anında gafleti için tövbe eden kişidir."¹

فَصْلٌ فِي الطَّبْعِ عَلَى الْقَلْبِ أَوْ الرِّينِ

Kalbin Mühürlenmesi veya Paslanması

٦٨٠٨ - حَدَّثَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، نا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، نا بَكَّارُ بْنُ قُتَيْبَةَ الْقَاضِي بِمِصْرَ، نا صَفْوَانُ بْنُ عَيْسَى، نا مُحَمَّدُ بْنُ عَجَلَانَ، عَنِ الْقَعْقَاعِ بْنِ حَكِيمٍ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: " إِنْ الْمُؤْمِنَ إِذَا أَذْنَبَ ذَنْبًا كَانَتْ نُكْثَةً سَوْدَاءٌ فِي قَلْبِهِ، فَإِنْ تَابَ وَنَزَعَ وَاسْتَغْفَرَ صَقُلَ مِنْهَا قَلْبُهُ، وَإِنْ زَادَ زَادَتْ حَتَّى يُغْلَفَ بِهَا قَلْبُهُ، فَذَلِكَ الرَّانُ الَّذِي ذَكَرَ اللَّهُ فِي كِتَابِهِ ﴿كَأَنَّهُ بَلَّ رَآنَ عَلَى قُلُوبِهِمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ﴾ [المطففين: ١٤] "

6808- Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Mümin bir günah işlediği zaman kalbine siyah bir nokta düşer. Şayet bu günahattan geri döner, bağışlanma dileyip tövbe ederse kalbi arınıp temizlenir. Ancak aynı günaha dönerse o siyah nokta tüm kalbini sarana dek arttırılır. Yüce Allah'ın, «Hayır! Doğrusu onların işlemekte oldukları kalplerini paslandırmıştır»² âyetinde bahsettiği pas da işte budur."³

٦٨٠٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْقَاسِمِ زَيْدُ بْنُ أَبِي هَاشِمٍ الْعَلَوِيُّ بِالْكُوفَةِ، أَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ بْنِ دُحَيْمٍ، نا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، أَنَا وَكَيْعٌ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ مَيْسَرَةَ، عَنْ طَارِقِ بْنِ شِهَابٍ قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْعُودٍ: " إِنْ الرَّجُلَ لَيُذْنِبُ فَيُنْكُتُ فِي قَلْبِهِ نُكْثَةٌ سَوْدَاءٌ، ثُمَّ يُذْنِبُ الذَّنْبَ فَيُنْكُتُ نُكْثَةٌ أُخْرَى، حَتَّى يَصِيرَ لَوْنُ قَلْبِهِ لَوْنُ الشَّاةِ الرَّبْدَاءِ "، يَعْنِي السَّوْدَاءَ. كَذَا وَجَدْتُهُ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ

¹ İsnâdında tanımadığım ravi vardır.

² Mütaffifin Sur. 14

³ İsnâdı hasendir. Tirmizî 5/434 (3334).

6809- Abdullah b. Mes'ûd der ki: "Kişi bir günah işlediği zaman kalbine siyah bir nokta düşer. Bir günah daha işlediği zaman kalbine bir nokta daha düşer. Bu şekilde sonunda kalbi siyah koyunun rengi gibi kara kesilir."¹

٦٨١٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، نا أَبُو الْعَبَّاسِ الْأَصَمُّ، نا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، نا مُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدٍ، حَدَّثَنِي الْأَعْمَشُ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ مَيْسَرَةَ، عَنْ طَارِقِ بْنِ شَهَابٍ قَالَ: قَالَ حُذَيْفَةُ: " إِنَّ الرَّجُلَ لَيُذْنِبُ فَيَنْقُطُ عَلَى قَلْبِهِ نَقْطَةٌ سَوْدَاءٌ، ثُمَّ يَذْنِبُ فَيَنْقُطُ عَلَى قَلْبِهِ نَقْطَةٌ سَوْدَاءٌ، حَتَّى يَصِيرَ كَالشَّاةِ الرَّبْدَاءِ

6810- Huzeyfe der ki: "Kişi bir günah işlediği zaman kalbine siyah bir nokta düşer. Bir günah daha işlediği zaman kalbine bir nokta daha düşer. Bu şekilde sonunda kalbi (siyah) ben gibi olur."²

Başkası ise Muhammed b. Ubeyd'den rivayet ederken: "Bu şekilde sonunda kalbi siyah koyunun rengi gibi kara kesilir" lafzını kullanır.

٦٨١١ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، نا أَبُو الْعَبَّاسِ الْأَصَمُّ، نا يَحْيَى بْنُ أَبِي طَالِبٍ، نا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ، أَنَا قَيْسُ بْنُ الرَّبِيعِ، نا الْأَعْمَشُ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ التَّيْمِيِّ، عَنْ الْحَارِثِ بْنِ سُوَيْدٍ، عَنْ حُذَيْفَةَ قَالَ: " الْقَلْبُ بِمَنْزِلَةِ الْكَفِّ، فَإِذَا أَذْنَبَ يَنْقَبِضُ، ثُمَّ يَذْنِبُ فَيَنْقَبِضُ حَتَّى يَجْتَمَعَ، فَإِذَا اجْتَمَعَ طُبِعَ عَلَيْهِ، فَإِذَا سَمِعَ خَيْرًا دَخَلَ فِي أَذُنِهِ حَتَّى يَأْتِيَ الْقَلْبَ فَلَا يَجِدُ مِنْهُ مَدْخَلًا، فَذَلِكَ قَوْلُهُ عَزَّ وَجَلَّ: ﴿كَلَّا بَلْ رَانَ عَلَى قُلُوبِهِمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ﴾ [المطففين: ١٤] "

6811- Huzeyfe der ki: "Kalp avuç içi gibi açıktır. Kişi günah işlediği zaman bu kalp kapanmaya başlar. Bir daha günah işlediği zaman biraz daha kapanır. Günah işledikçe de kapanmaya devam eder ve sonunda tamamen kapanıp üzerine mühür vurulur. Sonrasında kişi hayırlı bir şey duyduğu zaman bu hayırlı şey kulağından girip kalbine doğru iner, ancak kapalı

¹ Beyhakî'nin hocasını tanımıyorum, diğer ravileri ise güvenilirlerdir. Ebû Nuaym, *Zikru Ahbârı Isbehân* (2/165-166).

² Ravileri güvenilirlerdir. Ebû Nuaym, *Hilye* (1/273) ve Ebû Dâvud, *Züh'd* (276).

olduğu için kalbine işleyemez. İşte, «*Hayır! Doğrusu onların işlemekte oldukları kalplerini paslandırmıştır*»¹ âyetinde ifade edilen budur.”²

٦٨١٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَنَا أَبُو جَعْفَرٍ بْنُ مُحَمَّدٍ الْخَوَّاصُ، حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ نَصْرِ، حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ بَشَّارٍ، قَالَ: سَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ بْنَ أَذْهَمَ يَقُولُ: " قَلْبُ الْمُؤْمِنِ أَيْضُ نَقِيٍّ مَجْلِيٍّ مِثْلَ الْمِرْآةِ، فَلَا يَأْتِيهِ الشَّيْطَانُ مِنْ نَاحِيَةٍ مِنَ التَّوَّاحِي بِشَيْءٍ مِنَ الْمَعَاصِي إِلَّا نَظَرَ إِلَيْهِ كَمَا يَنْظُرُ إِلَى وَجْهِهِ فِي الْمِرْآةِ، فَإِذَا أَذْنَبَ ذَنْبًا نُكِتَ فِي قَلْبِهِ نُكْتَةٌ سَوْدَاءٌ، فَإِنْ تَابَ مِنْ ذَنْبِهِ مُحِيتِ النُّكْتَةُ مِنْ قَلْبِهِ وَانْجَلَى، وَإِنْ لَمْ يَتُبْ وَعَاوَدَ أَيْضًا، وَتَتَابَعَتِ الذُّنُوبُ، ذَنْبٌ بَعْدَ ذَنْبٍ، نُكِتَ فِي قَلْبِهِ نُكْتَةٌ نُكْتَةٌ حَتَّى يَسْوَدَّ الْقَلْبُ، وَهُوَ قَوْلُ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: ﴿كَلَّا بَلْ رَانَ عَلَى قُلُوبِهِمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ﴾ [المطففين: ١٤]، قَالَ: " الذَّنْبُ بَعْدَ الذَّنْبِ، حَتَّى يَسْوَدَّ الْقَلْبُ فِي إِبْطَاءٍ، مَا نَجَعَ فِي هَذَا الْقَلْبِ الْمَوَاعِظُ، فَإِنْ تَابَ إِلَى اللَّهِ قَبْلَهُ اللَّهُ وَانْجَلَى عَنْ قَلْبِهِ كَجَلَى الْمِرْآةِ "

6812- İbrâhîm b. Edhem der ki: “Müminin kalbi ayna gibi beyaz, temiz, pak ve parlaktır. Şeytan günahla birlikte bu kalbe hangi yönden yaklaşırsa yaklaşsın baktığı zaman aynaya bakıyormuş gibi kendi yüzünün yansımasını görür. Mümin bir günah işlediği zaman bu kalbine siyah bir nokta düşer. Şayet bu günahı için tövbe ederse bu siyah nokta silinip kalbi temizlenir. Ancak tövbe etmez ve günahları ard arda işlemeye devam ederse siyah noktalar da kalbine ard arda düşer ve sonunda kalbi kapkara olur. İşte, «*Hayır! Doğrusu onların işlemekte oldukları kalplerini paslandırmıştır*»³ âyetinde ifade edilen budur. Kişi günahları ard arda işlediği zaman yavaş yavaş siyahlaşır. Sonunda hiçbir öğüt bu kalbe işlemez olur. Allah’a tövbe etmesi halinde Allah bu tövbesini kabul eder ve kalbi yine ayna gibi tertemiz olur.”⁴

¹ Mutaffifin Sur. 14

² İsnâdı hasendir. Suyûtî, *ed-Dürrü'l-Mensûr* (8/446).

³ Mutaffifin Sur. 14

⁴ İsnâdı ceyyiddir.

٦٨١٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ الْحَسَنِ الْقَاضِي، نَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْحُسَيْنِ، نَا آدَمُ بْنُ أَبِي إِيَّاسٍ، نَا وَرْقَاءُ، عَنِ ابْنِ أَبِي نَجِيحٍ، عَنْ مُجَاهِدٍ: ﴿كَلَّا بَلْ رَانَ عَلَى قُلُوبِهِمْ﴾ [المطففين: ١٤]، قَالَ: " تَنَبَّتِ الْخَطَايَا عَلَى الْقَلْبِ حَتَّى غَمَرَتْهُ، وَهُوَ الرَّانُ الَّذِي قَالَ: ﴿كَلَّا بَلْ رَانَ عَلَى قُلُوبِهِمْ﴾ [المطففين: ١٤] "

6813- İbn Ebî Necîh bildiriyor: Mücâhid, "*Hayır! Doğrusu onların işlemekte oldukları kalplerini paslandırmıştır*"¹ âyetini açıklarken şöyle demiştir: "Günahlar kalbine işleyip sonunda onu çepeçevre sarar. «Hayır! Doğrusu onların işlemekte oldukları kalplerini paslandırmıştır»² âyetinde geçen "Rân" ifadesinden de kasıt budur."³

٦٨١٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو نَصْرِ بْنِ قَتَادَةَ، نَا أَبُو مَنْصُورٍ النَّضْرِيُّ، نَا أَحْمَدُ بْنُ نَجْدَةَ، نَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ، نَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ مُجَاهِدٍ فِي قَوْلِهِ عَزَّ وَجَلَّ: ﴿كَلَّا بَلْ رَانَ عَلَى قُلُوبِهِمْ﴾ [المطففين: ١٤]، قَالَ: " كَانُوا يَرَوْنَ أَنَّ الرِّينَ هُوَ الطَّبْعُ ". كَذَا قَالَ فِي هَذِهِ الرَّوَايَةِ، وَقَالَ فِي رَوَايَةٍ أُخْرَى كَمَا

6814- A'meş bildiriyor: Mücâhid bu âyeti açıklarken: "Öncekiler "رَانَ"⁴ ifadesinin mühür anlamına geldiğini düşünürlerdi" demiştir.⁵

Bir sonraki rivayet de onun bu yöndeki açıklamalarından biridir.

٦٨١٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، نَا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ الصَّغَانِيُّ، نَا حَبَّاجُ، نَا ابْنُ جُرَيْجٍ، أَخْبَرَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ كَثِيرٍ، أَنَّهُ سَمِعَ مُجَاهِدًا يَقُولُ: " الرِّينُ أَيْسَرُ مِنَ الطَّبْعِ، وَالطَّبْعُ أَيْسَرُ مِنَ الْإِقْفَالِ، وَالْإِقْفَالُ أَشَدُّ مِنْ ذَلِكَ "

6815- Mücâhid der ki: "Rân (pas), mühürden daha hafiftir. Mühür de kilitten daha hafiftir. En ağırı da kalbe kilit vurulmasıdır."¹

¹ Mutaffifin Sur. 14

² Mutaffifin Sur. 14

³ İsnâdı hasendir. İbn Cerîr, *Tefsîr* (30/98).

⁴ Mutaffifin Sur. 14

⁵ İsnâdı sahihtir. Suyûtî, *ed-Dürü'l-Mensûr* (8/447).

٦٨١٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو سَعِيدٍ بْنُ أَبِي عَمْرٍو، نَا أَبُو الْعَبَّاسِ الْأَصَمُّ، نَا مُحَمَّدُ أَبُو الْجَهْمِ قَالَ: قَالَ يَحْيَى بْنُ زِيَادٍ الْفَرَاءِ فِي قَوْلِهِ: ﴿كَلَّا بَلْ رَانَ عَلَى قُلُوبِهِمْ﴾ [المطففين: ١٤]، يَقُولُ: كَثُرَتِ الْمَعَاصِي مِنْهُمْ وَالذُّنُوبُ فَأَحَاطَتْ بِقُلُوبِهِمْ، فَذَلِكَ الرَّيْنُ عَلَيْهَا "

6816- Muhammed Ebu'l-Cehm der ki: Yahya b. Ziyâd el-Ferrâ, " كَلَّا بَلْ رَانَ " âyetini açıklarken: "O kadar çok isyan edip günah işlediler ki sonunda bu günahlar kalplerini sarmıştır. İşte «Rân» ifadesiyle kastedilen budur" demiştir.³

٦٨١٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، أَنَا إِسْمَاعِيلُ الصَّفَّارُ، نَا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ بْنِ عَفَّانَ، نَا ابْنُ نُمَيْرٍ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي لَيْلَى، عَنْ حُذَيْفَةَ، قَالَ: قِيلَ: يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ أَكْفَرَ بَنُو إِسْرَائِيلَ فِي يَوْمٍ وَاحِدٍ؟، قَالَ: " لَا، وَلَكِنْ عُرِضَتْ عَلَيْهِمْ فِتْنَةٌ فَأَبَوْا أَنْ يَرْكَبُوهَا، فَضُرِبُوا عَلَيْهَا حَتَّى رَكِبُوهَا، ثُمَّ عُرِضَتْ عَلَيْهِمْ أَكْبَرُ مِنْهَا، فَقَالُوا: لَا نَرْكَبُ هَذِهِ أَبَدًا، فَضُرِبُوا عَلَيْهَا حَتَّى رَكِبُوهَا، فَانْسَلَخُوا مِنْ دِينِهِمْ كَمَا يَنْسَلِخُ الرَّجُلُ مِنْ قَمِيصِهِ ."

6817- Abdullah b. Abdirrahman b. Ebî Leylâ bildiriyor: Huzeyfe'ye: "Ey Ebû Abdillâh! İsrail oğulları bir günde mi küfre girdiler?" diye sorulunca: "Hayır!" karşılığını verip şöyle devam etti: "Bir fitneye maruz bırakıldıklarında bulaşmayı kabul etmediler. Ancak dövülerek buna zorlandıklarında fitneye bulaştılar. Sonra öncekinden daha büyük bir fitneye maruz bırakıldıklarında: «Buna asla bulaşmayız!» deyip yine kabul etmediler. Yine dövülerek buna zorlandıklarında sonunda fitneye bulaştılar. Bu şekilde kişinin gömleğini çıkarması gibi onlar da dinlerinden çıktılar."⁴

Beyhakî der ki: Arkadaşlarımız kalbin mühürlenmesi ile tabedilmesinin aynı anlamda olduğunu söylemişlerdir. Bir günahıktan dolayı da birinin kalbi tabedildiği zaman bir daha asla ona tövbe etmez. Yüce Allah: "Küfre

¹ İsnâdı hasendir. Suyûtî, *ed-Dürri'l-Mensûr* (8/447).

² Mutaffifîn Sur. 14

³ Ravileri güvenilirlerdir.

⁴ Ebû Nuaym, *Hilye* (1/278-279).

*saflananlara gelince, onları uyarsan da, uyarmasan da, onlar için birdir, inanmazlar*¹ buyurmuş ve onların iman etmeleri konusunda Peygamberinin (sallallahu aleyhi vesellem) ümidini kesmiştir. Bunun sebebini de: *“Allah onların kalplerini ve kulaklarını mühürlemiştir. Gözleri üzerinde de bir perde vardır”*² şeklinde ifade etmiştir.

Burada mühür (*hatm*)den kasıt bir şeyin içine herhangi bir şey girip karışmasın diye onu sıkıca kapatmaktır. *“Allah onların kalplerini mühürlemiştir”*³ buyruğu kalplerinin mühürlendiği anlamındadır ki mühürleme de kilitleme gibidir ve kalplerinin artık hayır olan bir şeyi anlayıp algılamayacağı anlamındadır. Âyetle, imanın kalplerine ulaşmasına engel olan, kalpleri ile imandaki doğruları görmeleri arasına perde çeken şeyin bu olduğunu belirtilmiştir. Bu da kafirin kalbinin tabedildiğini ve içinde imanı barındırmayacağını bize göstermektedir.

Yine: *“İşte onlar, Allah’ın; kalplerini, kulaklarını ve gözlerini mühürlediği (kilitlediği) kimselerdir. İşte onlar gafillerin ta kendileridir”*⁴ buyurmuş ve duyu organları tabedilmiş (mühürlenmiş) kişinin aynı zamanda gafil olduğunu da belirtmiştir. Böylesi bir kişinin de gafil olduğu konuda herhangi bir tercih yapması beklenemez. *Tab’* da sözlükte kılıcın üzerini kaplayan kir ve pislik anlamındadır. Sonradan kir ve pislığe benzetilen günah, çirkin benzeri şeyler için de bu kelime kullanılmaya başlanmıştır.

*“Allah, inkarlarına karşılık onların kalplerini mühürledi, onun için bunların ancak pek azı inanır”*⁵ âyetinde yapılan “pek azı” istisnası da âyetlerde kıssaları anlatılan ve kalpleri mühürlenmemiş olan Yahudilerden bir topluluk hakkındadır. Bu istisna iman etmeyecek olmalarına rağmen iman etmeleri emri üzerlerinden düşmeyen kişiler için de söz konusu olabilir. Zira Yüce Allah *“Onlar inanmazlar”*⁶ buyurarak kafirlerden bazı toplulukların

¹ Bakara Sur. 6

² Bakara Sur. 7

³ Bakara Sur. 7

⁴ Nahl Sur. 108

⁵ Nisâ Sur. 155

⁶ Yunus Sur. 33

iman etmeyeceklerini bildirmiştir. Ancak yine de iman etmeleri emri onların üzerinden kalkmış değildir.

Yine Hz. Nuh'a: *"Senin milletinden, inanmış olanlardan başkası inanmayacaktır"*¹ diye vahyettiğini bildirmiştir. Bundan dolayı da tufanla onları boğmuştur. Ancak yine de iman etme emrinin onların üzerinden düştüğünü söylemek doğru olmaz. Yüce Allah, İblis'e lanet etmiş, bu şekilde İblis asla iman ve tövbe etmeyecek biri olmuştur. Ancak yine de iman ve tövbe etme emrinin onun üzerinden düştüğünü söylemek doğru olmaz. Kalbine mühür vurulmuş olan kişiler için de aynı durum geçerlidir. Doğrusunu da Allah bilir. Halîmî'nin ve başka âlimlerin bu konuda söyledikleri bu yöndedir.

٦٨١٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو سَعْدٍ الْمَالِينِيُّ، أَنَا أَبُو أَحْمَدَ بْنُ عَدِيٍّ الْحَافِظُ، نَا ابْنُ مُكْرَمٍ، وَمُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ قَالَا: نَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، نَا سُلَيْمَانُ بْنُ مُسْلِمٍ، حَدَّثَنِي سُلَيْمَانُ التَّمِيمِيُّ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ قَالَ: "الطَّائِعُ مُعَلَّقَةٌ بِقَائِمَةِ عَرْشِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ، فَإِذَا انْتَهَكَتِ الْحُرْمَةَ - زَادَ ابْنُ يُوسُفَ - وَعَمِلَ بِالْمَعَاصِي، وَاجْتَرَأَ عَلَى الرَّبِّ، بَعَثَ اللَّهُ الطَّائِعَ فَيَطْبَعُ عَلَى قَلْبِهِ، فَلَا يَعْقِلُ بَعْدَ ذَلِكَ شَيْئًا". وَقَالَ ابْنُ يُوسُفَ: "عَلَى قُلُوبِهِمْ فَلَا يَعْقِلُونَ شَيْئًا"، تَفَرَّدَ بِهِ سُلَيْمَانُ بْنُ مُسْلِمٍ الْحَشَّابُ وَلَيْسَ بِالْقَوِيِّ

6818- İbn Ömer'in bildirdiğine göre Peygamberimiz (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Mühür Yüce Allah'ın Arş'ının ayağında asılıdır. Kişi başkalarının onurunu çiğnediği, —Ravi İbn Yûsuf şu eklemeyi de yapar:— günah işlediği ve Yüce Allah'a karşı günahlarda cüretkar davrandığı zaman bu mühür gönderilir ve kişinin kalbine vurulur. Bu şekilde kişi artık hiçbir şeyi düşünemez olur."²

İbn Yûsuf bunu: "Onların kalplerine vurulur. Bu şekilde artık hiçbir şeyi düşünemez olurlar" lafzıyla rivayet etmiştir.

Süleyman b. Müslim el-Haşşâb bunu rivayette tek kalmıştır ve rivayette güçlü biri değildir.

¹ Hûd Sur. 36

² İsnâdî zayıftır. İbn Adiy, *el-Kâmil* (3/1134), İbn Hibbân, *el-Mecrûhîn* (1/329) ve Deylemî, *Müsnedü'l-Firdevs* 2/463 (3980). Bak: İbn Hacer, *el-Lisân* (3/106) ve Zehebî, *Mizân* (2/222),

٦٨١٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، سَمِعْتُ الزُّبَيْرَ بْنَ عَبْدِ الْوَاحِدِ الْحَافِظُ، سَمِعْتُ أَبَا الْعَبَّاسِ مُحَمَّدَ بْنَ يُوسُفَ الْعَصْفَرِيَّ، بِالبَصْرَةِ، نا أَحْمَدُ بْنُ ثَابِتِ الْجَحْدَرِيَّ، نا أَبُو الْمُعَلَّى، نا سُلَيْمَانُ التِّيمِيَّ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: " الطَّابِعُ مُعَلَّقَةٌ بِقَائِمَةٍ مِنْ قَوَائِمِ الْعَرْشِ، فَإِذَا انْتَهَكَتِ الْحُرْمَةُ، وَأُجْرِيتْ عَلَى الْخَطَايَا، وَعُصِيَ الرَّبُّ، بَعَثَ اللَّهُ الطَّابِعَ فَيَطْبَعُ عَلَى قَلْبِهِ، فَلَا يَعْقِلُ بَعْدَ ذَلِكَ "

6819- İbn Ömer'in bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Mühür, Arş'ın ayakta asıhtır. Kişi başkalarının onurunu çiğnediği, günah işlediği ve Rabbine asi olduğu zaman Yüce Allah bu mührü gönderir ve kişinin kalbine vurulur. Bu şekilde kişi artık hiçbir şeyi düşünemez olur."¹

٦٨٢٠ - أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدِانَ، أَنَا أَحْمَدُ بْنُ عُبَيْدٍ، نا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْقَاضِي، نا سُلَيْمَانُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، نا ابْنُ عِيَّاشٍ، نا ضَمْضَمُ بْنُ زُرْعَةَ، عَنْ شُرَيْحِ بْنِ عُبَيْدٍ، عَنْ مَالِكِ بْنِ يُحَايَمِرَ السَّكْسَكِيِّ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ، وَمُعَاوِيَةَ بْنِ أَبِي سُفْيَانَ، وَعَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ الْعَاصِ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ قَالَ: " الْهَجْرَةُ خَصْلَتَانِ: إِحْدَاهُمَا أَنْ تَهْجُرَ السَّيِّئَاتِ، وَالْأُخْرَى أَنْ تُهَاجِرَ إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ، وَلَا تَنْقَطِعَ الْهَجْرَةُ مَا تُقْبَلُ التَّوْبَةُ، وَلَا تَزَالُ التَّوْبَةُ مَقْبُولَةً حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ مِنَ الْمَغْرِبِ، فَإِذَا طَلَعَتْ طَبَعَ عَلَى كُلِّ قَلْبٍ بِمَا فِيهِ، وَكَفَى النَّاسُ الْعَمَلَ "

6820- Abdullah b. Amr b. el-Âs'm bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Hicret iki şekilde olur. Biri, kötülüklerden uzaklaşmaktır. Diğeri de, Allah ve Resûlüne hicret etmektir. Tövbeler kabul edildiği müddetçe hicret de sona ermez. Güneş batıdan doğmadıkça (kıyamet kopmadıkça) da edilen tövbeler kabul görür. Güneş batıdan doğduğunda ise her kalbe içindekilerle birlikte mühür vurulur ve artık insanlardan amel kabul edilmez."²

¹ İsnâdı zayıftır. Ukaylî, ed-Duafâu'l-Kebîr (2/139).

² İsnâdı hasendir. Ahmed, Müsned (1/192), Taberânî, M. el-Kebîr 9/381 (895) ile M. el-Evsat 1/69 (59) ve Bezzâr, Müsned (2/304) Bak: Heysemî, Mecmau'z-Zevâid (5/250).

٦٨٢١ - أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدِانَ، أَنَا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ
 الْعُسْكِرِيُّ، نَا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْقَلَانِسِيُّ، نَا آدَمُ بْنُ أَبِي إِيَّاسٍ، نَا اللَّيْثُ بْنُ سَعْدٍ، عَنْ
 مُعَاوِيَةَ بْنِ صَالِحٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ جُبَيْرٍ بْنِ نُفَيْرٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ النَّوَاسِ بْنِ سَمْعَانَ،
 ح، وَأَخْبَرَنَا أَبُو الْقَاسِمِ الْحُرْفِيُّ بِبَغْدَادَ، نَا أَحْمَدُ بْنُ سُلْمَانَ التَّجَادُ، نَا إِسْحَاقُ بْنُ
 الْحَسَنِ، نَا الْحَسَنُ بْنُ سَوَّارٍ أَبُو الْعَلَاءِ، نَا لَيْثُ، عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ صَالِحٍ، أَنَّ عَبْدَ الرَّحْمَنِ
 بْنَ جُبَيْرٍ، حَدَّثَهُ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ النَّوَاسِ الْأَنْصَارِيِّ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ صَرَبَ مِثْلًا صِرَاطًا
 مُسْتَقِيمًا عَلَى جَنْبَتَيْ الصِّرَاطِ سُورَانِ فِيهِمَا أَبْوَابٌ مُفْتَحَتَةٌ، وَعَلَى الْأَبْوَابِ سُورٌ مُرَخَّاةٌ،
 عَلَى بَابِ الصِّرَاطِ دَاعٍ يَقُولُ: " يَا أَيُّهَا النَّاسُ ادْخُلُوا الصِّرَاطَ جَمِيعًا وَلَا تَتَعَرَّجُوا - أَوْ
 قَالَ: تَتَعَرَّجُوا، وَدَاعٍ يَدْعُو مِنْ فَوْقِ الصِّرَاطِ، فَإِذَا أَرَادَ فَتَحَ شَيْءٍ مِنْ تِلْكَ الْأَبْوَابِ قَالَ:
 وَيْحَكَ لَا تَفْتَحْهُ، فَإِنَّكَ إِنْ فَتَحْتَهُ تَلَجُّهُ، وَالصِّرَاطُ الْإِسْلَامُ وَالسُّورَانِ حُدُودُ اللَّهِ، وَالْأَبْوَابُ
 الْمُفْتَحَةُ مَحَارِمُ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ، وَذَلِكَ الدَّاعِي عَلَى رَأْسِ الصِّرَاطِ كِتَابُ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ،
 وَالدَّاعِي مِنْ فَوْقٍ وَاعِظُ اللَّهِ فِي كُلِّ قَلْبٍ مُسْلِمٍ ". لَفْظُ حَدِيثِ الْحُرْفِيِّ

6821- Nevvâs el-Ensârî'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vasellem) şöyle buyurmuştur: "Yüce Allah örnek olarak size her iki tarafında duvar bulunan dosdoğru bir yolu veriyor. Bu duvarın da açık olan kapıları ve kapıların da perdeleri vardır. Bu yolun başında birisi: «Ey insanlar! Bu yola girin ve bir yere sapmadan yürüyün!» diye seslenmektedir. Yolun üzerinde aynı şekilde bir uyarıcı vardır. Yolda giden insanlardan biri duvardaki kapıların perdesini aralamak istediği zaman yolun üst tarafında bulunan bu kişi: «Sakin! Orayı açma! Şayet açarsan içeriye girmek zorunda kalırsın!» diye onu uyarır. Bu örnekte dosdoğru yol İslam'dır. Yolun kenarındaki duvarlar da Yüce Allah'ın buyruklarıdır. Açık kapılar Yüce Allah'ın yasaklarıdır. Yolun başında insanları uyaran kişi, Yüce Allah'ın Kitabı'dır. Yolun üst tarafında durup insanları uyaran kişi de her müslümanın kalbinde bulunan viedandır."¹

Lafız Hurfî'nin lafzıdır.

٦٨٢٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو سَعْدٍ الصَّبْرِيُّ، أَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الصَّفَّارُ، نَا أَبُو بَكْرٍ بْنُ أَبِي الدُّنْيَا،
 نَا مُحَمَّدُ أَبُو بَكْرٍ، نَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي مَرْيَمَ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ زَيْدٍ، حَدَّثَنِي خَالِدُ بْنُ زَيْدٍ، أَنَّ

¹ İsnâdı hasendir. Tirmizî 5/144 (2859).

أَبَا رَافِعٍ حَدَّثَهُ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ سِئِلَ: كَمْ لِلْمُؤْمِنِ مِنْ سِتْرٍ؟، قَالَ: " هِيَ أَكْثَرُ مِنْ أَنْ تُحْصَى، وَلَكِنَّ الْمُؤْمِنَ إِذَا عَمِلَ خَطِيئَةً هَتَكَ مِنْهَا سِتْرًا، فَإِذَا تَابَ رَجَعَ إِلَيْهِ ذَلِكَ السِتْرُ، وَتَسَعَتْ مَعَهُ قَالَ: وَإِذَا لَمْ يَتُبْ هَتَكَ مِنْهَا سِتْرًا وَاحِدًا وَاحِدًا، حَتَّى إِذَا لَمْ يَبْقَ عَلَيْهِ مِنْهَا شَيْءٌ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى لِمَنْ شَاءَ مِنْ مَلَائِكَتِهِ: إِنَّ بَنِي آدَمَ يُعَيَّرُونَ وَلَا يُعَيَّرُونَ، فَأَخْفُوهُ بِأَجْنِحَتِكُمْ، فَيَفْعَلُونَ بِهِ ذَلِكَ، فَإِنْ تَابَ رَجَعَتْ إِلَيْهِ الْأَسْتَارُ كُلُّهَا، وَإِذَا لَمْ يَتُبْ عَجَّتْ مِنْهُ الْمَلَائِكَةُ، فَيَقُولُ اللَّهُ لَهُمْ: أَسْلِمُوهُ، فَيُسْلِمُونَهُ، حَتَّى لَا يُسْتَرَ مِنْهُ عَوْرَةٌ "

6822- Ebû Râfi' bildiriyor: Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem): "Müminin kaç (hayâ) perdesi vardır?" diye sorulunca şöyle buyurdu: "Sayılamayacak kadar çoktur. Ancak mümin bir günah işlediği zaman bu perdelerden biri yırtılır. Şayet bu günahına tövbe ederse yırtılan perde yanında dokuz perde ile birlikte geri döner. Ancak tövbe etmezse perdeleri her bir günahla birlikte teker teker yırtılır. Bu perdelerden geriye bir şey kalmadığı zaman Yüce Allah meleklerden dilediklerine: «Âdem oğlu ayıplıyor, ama düzeltmeye çalışmıyor. Siz onu kanatlarınızla örtün» buyurur. Melekler emredildiği gibi yaparlar. Bu arada kişi günahlarına tövbe ederse yırtılan tüm perdeler geri döner. Ancak tövbe etmezse melekler ondan dolayı feryat etmeye başlarlar. Bunun üzerine Yüce Allah: «Onun yanından çekilin!» buyurur. Melekler onu bıraktıklarında artık hiçbir ayıbını gizleyemez hale gelir."¹

٦٨٢٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو سَعِيدٍ، أَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الصَّفَّارُ، نَا ابْنُ أَبِي الدُّنْيَا، حَدَّثَنِي الْحُسَيْنُ بْنُ زُرْعَةَ، نَا شُفْيَانَ بْنَ حَبِيبٍ، عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ، قَالَ: " النَّاسُ يَعْمَلُونَ أَعْمَالَهُمْ مِنْ تَحْتِ كَنْفِ اللَّهِ، فَإِذَا أَرَادَ اللَّهُ بِعَبْدٍ فَضِيحَةً أَخْرَجَهُ مِنْ تَحْتِ كَنْفِهِ فَبَدَتْ عَوْرَتُهُ "

6823- Saîd b. el-Müseyyeb der ki: "İnsanlar amellerini Yüce Allah'ın koruması altında yaparlar. Yüce Allah bir kulun rezil olmasını dilediği zaman onu korumasından çıkarır. Bu şekilde de ayıpları ortaya çıkar."²

٦٨٢٤ - سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ السَّلْمِيِّ يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا سَعِيدٍ بْنَ أَبِي بَكْرٍ بْنَ أَبِي عَثْمَانَ يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا عَثْمَانَ يَقُولُ: " خَمْسُ مَصَائِبَ فِي الذَّنْبِ

¹ İsnâdında bir sakınca yoktur. İbn Ebi'd-Dünya, *Tevbe* (77).

² İsnâdı zayıftır. Ebû Nuaym, *Hilye* (2/166).

أَعْظَمُ مِنَ الذَّنْبِ: أَوَّلُهُ خِذْلَانُ اللَّهِ عَبْدَهُ حَتَّى عَصَاهُ، وَلَوْ عَصَمَهُ مَا عَصَاهُ، وَالثَّانِيَةُ أَنْ سَلَبَهُ حُلِيَّةَ أَوْلِيَائِهِ، وَكَسَاهُ لِبَاسَ أَعْدَائِهِ، وَالثَّالِثَةُ أَنْ أَعْلَقَ عَلَيْهِ بَابَ رَحْمَتِهِ، وَفَتَحَ لَهُ بَابَ عُقُوبَتِهِ، وَالرَّابِعَةُ نَظَرُهُ إِلَيْهِ وَهُوَ يَعْصِيهِ، وَالْخَامِسَةُ وَقُوفُهُ بَيْنَ يَدَيْهِ يَعْزِضُ عَلَيْهِ مَا قَدَّمَ وَأَخَّرَ مِنْ قَبَائِحِهِ، فَهَؤُلَاءِ الْمَصَائِبُ الْخَمْسُ فِي الذَّنْبِ أَكْبَرُ مِنَ الذَّنْبِ

6824- Ebû Osmân der ki: “Günahta beş musibet, günahın kendisinden bile daha ağırdır. Birincisi, Allah’ın kulunu korumasız bırakmasıdır. Bırakması dolayısıyla da kul isyan etmiştir. Onu korusaydı kul isyan etmezdi. İkincisi, Allah’ın kulundan dostlarının vasıflarını alıp düşmanlarının vasıflarını vermesidir. Üçüncüsü, Allah’ın kuluna rahmet kapısını kapatıp ceza kapısını açmasıdır. Dördüncüsü, kulun isyan ederken Allah’ın onu görmesidir. Beşincisi, Allah’ın huzurunda durduğu zaman gelmiş geçmiş tüm günahlarının arz edilmesidir. İşte bu şekilde bir günahın ortaya çıkardığı beş musibet bizatihi işlenen günahtan daha ağırdır.”

٦٨٢٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو سَعِيدٍ بْنُ أَبِي عَمْرٍو، أَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الصَّفَّارُ، نَا ابْنُ أَبِي الدُّنْيَا، نَا عَلِيُّ بْنُ الْجَعْدِ، أَخْبَرَنِي الرَّبِيعُ بْنُ بَدْرٍ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ أَبِي قَلَابَةَ، عَنْ أَبِي إِدْرِيسَ الْخَوْلَانِيِّ رَفَعَهُ، قَالَ: " لَا يَهْتِكُ اللَّهُ عَبْدًا وَفِيهِ مِثْقَالُ حَبَّةٍ مِنْ خَيْرٍ "

6825- Ebû İdrîs el-Havlânî Resûlullah’tan (sallallahu aleyhi vesellem) naklen: “Yüce Allah, kalbinde zerre hayır bulunan kulun onurunu çiğnetmez” demiştir.¹

٦٨٢٦ - وَقَالَ: وَنَا ابْنُ أَبِي الدُّنْيَا، نَا حُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ، نَا زَيْدُ بْنُ الْحُبَابِ، نَا طَرِيفُ بْنُ الصَّلْتِ بْنِ غَالِبٍ الْهَجِيمِيُّ بَصْرِيُّ، عَنِ الْحَسَنِ، قَالَ: " مَنْ عَمِلَ حَسَنَةً وَإِنْ صَغُرَتْ أَوْرَثَتْهُ نُورًا فِي قَلْبِهِ، وَقُوَّةً فِي عَمَلِهِ، وَإِنْ عَمِلَ سَيِّئَةً وَإِنْ صَغُرَتْ فَاحْتَقَرَهَا أَوْرَثَتْهُ ظُلْمًا فِي قَلْبِهِ، وَضَعْفًا فِي عَمَلِهِ "

6826- Hasan(-ı Basrî) der ki: “Kişinin küçük de olsa yaptığı iyilik kalbinde nuru ve ameline gücü doğurur. Aynı şekilde kişinin küçük de

¹ İsnadı çok zayıftır. İbn Ebî Şeybe, *Musannef* (13/547) ve Ebû Nuaym, *Hilye* (5/124).

olsa yaptığı ve basit gördüğü kötülük kalbinde karanlığı ve amelinde zayıflığı doğurur.”¹

٦٨٢٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَنَا جَعْفَرُ الْخَوَّاصِ، نَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ نَصْرِ، حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ بَشَّارٍ قَالَ: سَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ بْنَ أَدَهَمَ يَقُولُ: " إِنَّ لِلذُّنُوبِ ضَعْفًا فِي الْقُوَّةِ، وَفُسُوءَةً فِي الْقَلْبِ، وَإِنَّ لِلْحَسَنَاتِ قُوَّةً فِي الْبَدَنِ، وَنُورًا فِي الْقَلْبِ "

6827- İbrâhîm b. Edhem der ki: “Günahlar kişinin gücünü azaltırken, kalbini katılaştırır. İyilikler de kişinin bedenine güç katıp kalbinde nura sebep olur.”²

٦٨٢٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنِي عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْوَرَّاقُ، نَا أَبُو بَكْرٍ السَّمْسَاطِيُّ، سَمِعْتُ يَحْيَى بْنَ مُعَاذٍ، يَقُولُ: " مَا جَفَّتِ الدُّمُوعُ إِلَّا لِقَسَاوَةِ الْقُلُوبِ، وَمَا قَسَتِ الْقُلُوبُ إِلَّا لِكَثْرَةِ الذُّنُوبِ، وَمَا كَثُرَتِ الذُّنُوبُ إِلَّا مِنْ كَثْرَةِ الْعُيُوبِ "

6828- Yahya b. Muâz der ki: “Gözyaşları ancak kalplerin katılaşmasından dolayı kurur. Kalpler ancak günahların çokluğundan dolayı katılaşır. Günahların çoğalması da kusurların çoğalmasından dolayı olur.”

٦٨٢٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السَّلْمِيُّ، سَمِعْتُ أَبَا بَكْرٍ الرَّازِيَّ يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا الْحُسَيْنِ الْمُزَيْنِ، يَقُولُ: " الذَّنْبُ بَعْدَ الذَّنْبِ عُقُوبَةُ الذَّنْبِ، وَالْحَسَنَةُ بَعْدَ الْحَسَنَةِ ثَوَابُ الْحَسَنَةِ "

6829- Ebu'l-Hüseyn el-Müzeyyin der ki: “Günahtan sonra yine günah işlemek, ilk günahın cezasıdır. İyilikten sonra bir iyilik daha yapmak, ilk iyiliğin mükafatıdır.”³

٦٨٣٠ - حَدَّثَنَا أَبُو سَعْدٍ الْمَالِينِيُّ، أَنَا أَبُو الْفَتْحِ الْمُظَفَّرُ بْنُ أَحْمَدَ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ الْأَصْبَهَانِيَّ، سَمِعْتُ سَهْلَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ يَقُولُ: " الْجَاهِلُ مَيِّتٌ، وَالتَّائِبُ نَائِمٌ، وَالْعَاصِي سَكْرَانٌ، وَالْمُصْبِرُ هَالِكٌ "

¹ İsnâdı zayıftır. İbn Ebî Şeybe, *Musannef* (13/500).

² İsnâdı ceyyiddir.

³ İsnâdı ceyyiddir. Sülemî, *Tabakâtu's-Sûfiyye* (s. 382).

6830- Sehl b. Abdillâh der ki: “Cahil ölü gibidir. İnsanlar uykuda gibidir. Allah’a isyan eden sarhoş gibidir. Günahta ısrar eden de helak olmuş demektir.”¹

٦٨٣١ - سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ السَّلَمِيِّ يَقُولُ: قَرَأْتُ بِحَظِّ أَبِي جَعْفَرِ بْنِ حَمْدَانَ: قَالَ أَبُو حَفْصٍ: " الْمَعَاصِي بَرِيدُ الْكُفْرِ، كَمَا أَنَّ الْحُمَى بَرِيدُ الْمَوْتِ "

6831- Ebû Hafs der ki: “Hummanın ölümün habercisi olması gibi günahlar da küfrün habercisidir.”²

٦٨٣٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، حَدَّثَنِي أَبُو سَعِيدٍ الْمُؤَدِّدُ، نَا أَبُو الْفَضْلِ الْجَوْهَرِيُّ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْوَهَّابِ، سَمِعْتُ عَلِيَّ بْنَ عَتَّامٍ يَقُولُ: قَالَ الْفَضِيلُ: " إِذَا لَمْ تَسْتَطِعِ الصَّلَاةَ وَالصَّوْمَ فَأَعْلَمْ أَنَّكَ مُكَبَّلٌ ". يَعْنِي بِالذُّنُوبِ

6832- Fudayl der ki: “Eğer namaz kılamayıp oruç tutamıyorsan bil ki günahlarından dolaydır.”³

٦٨٣٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، أَنَا أَبُو عَمْرٍو بْنُ السَّمَّاكِ، نَا عُبيدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ وَاقِدٍ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْمَخْزُومِيُّ، أَنَا بِشْرُ بْنُ الْحَارِثِ، أَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُبَارَكِ، قَالَ: قِيلَ لُوْهَيْبِ بْنِ الْوَرْدِ: " لَا يَجِدُ حَلَاوَةَ الْعِبَادَةِ مَنْ يَعْصِي اللَّهَ؟ قَالَ: لَا وَلَا مَنْ هَمَّ بِالْمَعْصِيَةِ "

6833- Abdullah b. el-Mübârek der ki: Vuheyb b. el-Verd’e: “Allah’a isyan eden kişi, ibadetin tadına varabilir mi?” diye sorulunca: “Varamaz! Günah işlemeyi düşünen kişi bile tadına varamaz” dedi.⁴

٦٨٣٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، نَا أَبُو سَعِيدٍ عَمْرٍو بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ مَنْصُورٍ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ الْحَنْظَلِيُّ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى الْوَاسِطِيُّ، نَا دَاوُدُ بْنُ الْمُحَبَّرِ، عَنْ صَالِحِ الْمُرِّيِّ قَالَ: كَانَ الْحَسَنُ يَقُولُ: " تَفَقَّدُوا الْحَلَاوَةَ فِي ثَلَاثٍ:

¹ Ebû Nuaym, *Hilye* (10/190).

² İsnâdî sahihtir. Sülemî, *Tabakâtü's-Sûfiyye* (s. 116) ve Ebû Nuaym, *Hilye* (10/229).

³ İsnâdî ceyyiddir. Ebû Nuaym, *Hilye* (8/96).

⁴ İsnâdında meçhul ravi vardır. Ebû Nuaym, *Hilye* (8/144).

الصَّلَاةِ، وَالْقُرْآنِ، وَالِدُّعَاءِ، فَإِنْ وَجَدْتُمُوهَا فَاحْفَظُوا وَاحْمَدُوا اللَّهَ عَلَى ذَلِكَ، وَإِنْ لَمْ تَجِدُوهَا فَاعْلَمُوا أَنَّ أَبْوَابَ الْخَيْرِ عَلَيْكُمْ مُعَلَّقَةٌ "

6834- Sâlih el-Muriy der ki: Hasan (el-Basrî) şöyle derdi: “Üç şeyde lezzet arayın! Bunlar namaz, Kur’ân (tilaveti) ve duadır. Şayet bu lezzete varırsanız bu üç şeyde devam edin ve bundan dolayı Allah’a hamdedin. Ancak bunlardaki lezzete varamazsanız, bilin ki hayır kapıları yüzünüze kapanmıştır.”¹

٦٨٣٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، نَا أَبُو عَمْرٍو عُثْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ السَّمَّاكِ، نَا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ يَزِيدَ الرَّيَّاحِيِّ، سَمِعْتُ أَبِي يُحَدِّثُ، عَنْ شُعَيْبِ بْنِ حَرْبٍ قَالَ: قَالَ عُمَرُ بْنُ ذَرٍّ: " يَا أَهْلَ الْمَعَاصِي لَا تَغْتَرُّوا بِطُولِ حِلْمِ اللَّهِ عَنْكُمْ، وَاحْذَرُوا أَسْفَهُ، فَإِنَّهُ تَعَالَى ذِكْرُهُ قَالَ: ﴿فَلَمَّا آسَفُونَا انتَقَمْنَا مِنْهُمْ﴾ [الزخرف: ٥٥] "

6835- Şuayb b. Harb der ki: Ömer b. Zer şöyle dedi: “Ey günah işleyenler! Yüce Allah’ın size karşı olan hilmine aldanmayın ve O’nun öfkesinden çekinin. Zira Yüce Allah: «*Bizi öfkelerdirince onlardan intikam aldık*»² buyurur.”³

٦٨٣٦ - حَدَّثَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السَّلْمِيُّ، أَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ أَسَدٍ، نَا أَبُو الْجَهْمِ الْمَشْعَرَانِيُّ، نَا أَحْمَدُ بْنُ أَبِي الْحَوَارِيِّ قَالَ: قَالَ أَبُو سُلَيْمَانَ الدَّارَانِيُّ: " إِنَّمَا هَانُوا عَلَيْهِ فَتَرَكَهُمْ وَمَعَاصِيَهُ، وَلَوْ كَرُمُوا عَلَيْهِ مَنَعَهُمْ عَنْهَا "

6836- Süleyman ed-Dârânî der ki: “Bazıları Yüce Allah’ın katında değersiz oldukları için O’na isyan etmişlerdir. Şayet yanında bir değer taşısalar Yüce Allah günah işlemelerine engel olurdu.”⁴

¹ İsnâdı zayıftır. Ebû Nuaym, *Hilye* (6/171, 10/146).

² Zuhuruf Sur. 55

³ Ravileri güvenilirlerdir. Ebû Nuaym, *Hilye* (5/111).

⁴ Ebû Nuaym, *Hilye* (9/261).

٦٨٣٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، أَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ صَفْوَانَ، نَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ الْقُرَشِيُّ، نَا الْحَسَنُ بْنُ جُمْهُورٍ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ كُنَاسَةَ، سَمِعْتُ عُمَرَ بْنَ ذَرٍّ، يَقُولُ: " يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَجِلُوا مَقَامَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ بِالتَّزَرُّعِ عَمَّا لَا يَحِلُّ، فَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى لَا يُؤْمِنُ مَكْرَهُ إِذَا غَضِبَ "

6837- Muhammed b. Kunâse der ki: Ömer b. Zer'in şöyle dediğini işittim: "Ey insanlar! Haram kıldığı şeylerden uzak durarak Yüce Allah'ın makamına gerekli saygıyı gösterin! Zira kendisine isyan edildiğinde cezasından emin olunamaz!"¹

٦٨٣٨ - أَخْبَرَنَا طَلْحَةُ بْنُ عَلِيٍّ بْنِ الصَّقَرِ الْبَغْدَادِيُّ، نَا أَبُو الْحَسَنِ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ سَيْفِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ يُونُسَ، قَالَ: كُنَّا عِنْدَ زُهَيْرِ الْبَابِيِّ، فَقَالَ لَهُ رَجُلٌ: يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ تُوَصِّي بِشَيْءٍ؟، فَقَالَ: " نَعَمْ اخْذَرْ لَا يَأْخُذَكَ اللَّهُ وَأَنْتَ عَلَى غَفْلَةٍ "

6838- Muhammed b. Yûnus der ki: Züheyr el-Bâbî'nin yanındayken adamın biri ona: "Ey Ebû Abdirrahman! Bize nasihatın var mı?" diye sordu. Züheyr: "Dikkat et de Yüce Allah canını sen gaflet içindeyken almasın" dedi.²

٦٨٣٩ - أَخْبَرَنَا طَلْحَةُ بْنُ عَلِيٍّ، أَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْأَصْبَهَانِيُّ، أَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَمْرٍو الْأَبْهَرِيُّ، نَا نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ، نَا الْأَصْمَعِيُّ، نَا مُعْتَمِرٌ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: " إِنَّ الرَّجُلَ لَيُذْنِبُ الذَّنْبَ فَيُصْبِحُ وَعَلَيْهِ مَذَلَّتُهُ "

6839- Mu'temir, babasından (Ebu'l-Mu'temir Süleymân b. Tarhân) bildiriyor: "Bazen kişi bir günah işler de sabahladığında bu günahın zilletini üzerinde taşıyor olur."³

٦٨٤٠ - حَدَّثَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ صَالِحِ بْنِ هَانِيٍّ، نَا الْحُسَيْنُ بْنُ الْفَضْلِ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ سَابِقٍ، نَا إِسْرَائِيلُ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنْ ابْنِ

¹ İsnâdında tanımadığım ravi vardır. Ebû Nuaym, *Hilye* (5/111).

² İsnâdı zayıftır. İbnu'l-Cevzî, *Sifatu's-Safve* (4/9).

³ Ebû Nuaym, *Hilye* (3/31).

عَبَّاسٍ: " ﴿بَلْ يُرِيدُ الْإِنْسَانُ لِيَفْجُرَ أَمَامَهُ﴾ [القيامة: ٥]، قَالَ: يَقُولُ: سَوْفَ أَتُوبُ، وَ ﴿يَسْأَلُ أَتَىٰ يَوْمَ الْقِيَامَةِ﴾ [القيامة: ٦] فَيَنْبِئُ لَهُ ﴿إِذَا بَرِقَ الْبَصَرُ﴾ "

6840- Saïd b. Cübeyr bildiriyor: İbn Abbâs: *"Fakat insan önündekini yalanlamak ister"*¹ âyetini açıklarken: "İlerde tövbe ederim diyerek tövbesini hep erteler" demiştir. *"Kıyâmet günü ne zamanmış, diye sorar"*² âyetini açıklarken de şöyle demiştir: "Kıyâmet ne zaman kopacak?" diye sorar. Yüce Allah da buna cevaben: *"Gözü'n kamaştığı, ayın tutulduğu, güneş ve ay bir araya getirildiği zaman..."*³ buyurmuştur."⁴

٦٨٤١ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، وَأَبُو بَكْرِ بْنُ الْحَسَنِ قَالَا: نَا أَبُو الْعَبَّاسِ بْنُ يَعْقُوبَ، نَا أَحْمَدُ بْنُ الْفَرَجِ الْحِجَازِيُّ، نَا بَقِيَّةُ، أَنَا إِسْحَاقُ بْنُ مَالِكٍ، عَنِ الثَّوْرِيِّ، عَنْ دَاوُدَ بْنِ أَبِي هِنْدَ، عَنْ عِكْرَمَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، فِي قَوْلِهِ عَزَّ وَجَلَّ: ﴿وَحَرَامٌ عَلَىٰ قَرْبَةٍ أَهْلَكْنَاهَا أَنَّهُمْ لَا يَرْجِعُونَ﴾ [الأنبياء: ٩٥] يَقُولُ: " لَا يَتُوبُونَ "

6841- İkrime bildiriyor: İbn Abbâs, *"Helak ettiğimiz kasaba halkına da haramdır. Onlar geri dönmezler"*⁵ âyetini açıklarken: "Artık tövbe edemezler, anlamındadır" demiştir.⁶

٦٨٤٢ - أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، نَا أَبُو إِسْحَاقَ إِبْرَاهِيمَ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ فِرَاسٍ الْمَالِكِيُّ، بِمَكَّةَ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا إِسْحَاقَ إِبْرَاهِيمَ بْنَ أَحْمَدَ الْخَوَّاصَ، يَقُولُ: قَالَ عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ شَمِيطٍ: " مَا دَامَ قَلْبُ الْعَبْدِ مُصِرًّا عَلَى ذَنْبٍ وَاحِدٍ فَعَمَلُهُ مُعَلَّقٌ فِي الْهَوَاءِ، فَإِنْ تَابَ مِنْ ذَلِكَ الذَّنْبِ، وَالَّا بَقِيَ عَمَلُهُ كَذَلِكَ "

¹ Kıyâmet Sur. 5

² Kıyâmet Sur. 6

³ Kıyâmet Sur. 7-9

⁴ Ravileri güvenilirlerdir. Hâkim, *Müstedrek* (2/509) ve İbn Cerîr, *Tefsîr* (29/177i 179) Bak: Suyûtî, *ed-Dürü'l-Mensûr* (8/314).

⁵ Enbiyâ Sur. 95

⁶ İsnâdı zayıftır. İbn Cerîr, *Tefsîr* (17/86).

6842- Ubeydullah b. Şumayt der ki: “Kulun kalbi bir günah üzerinde ısrar ettiği sürece amelleri havada asılı kalır. Tövbe etmemesi halinde de amelleri bu şekilde asılı durur.”

٦٨٤٣ - أَخْبَرَنِي أَبُو صَالِحٍ بْنُ أَبِي طَاهِرٍ الْعَنْبَرِيُّ، أَنَا جَدِّي يَحْيَى بْنُ مَنْصُورٍ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرٍو كَشْمَرْد، قَالَ: قَالَ أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ - يَعْنِي الْقَعْنَبِيُّ، سَمِعْتُ عَبْدَ الْعَزِيزِ بْنَ أَبِي رَوَادٍ يَقُولُ: "أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الْغَرَّةِ بِاللَّهِ، وَمِنَ الْمَقَامِ عَلَى مَعَاصِي اللَّهِ "

6843- Abdulazîz b. Ebî Revvâd der ki: “Allah’ın hilmini görüp aldanmaktan ve Allah’a karşı gelmede ısrar etmekten Allah’a sığınırım.”¹

٦٨٤٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ فَوْزَكٍ، أَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ، أَنَا إِسْحَاقُ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ، نَا إِسْحَاقُ بْنُ سُلَيْمَانَ، نَا حَرِيرُ بْنُ عُثْمَانَ، ح، وَأَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، أَنَا أَحْمَدُ بْنُ عُثَيْدٍ، نَا بِشْرُ بْنُ مُوسَى، نَا الْحَسَنُ بْنُ مُوسَى، نَا حَرِيرُ بْنُ عُثْمَانَ، عَنْ حَبَّانَ بْنِ يَزِيدَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو، أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ عَلَى مِنْبَرِهِ: " اِرْحَمُوا تُرْحَمُوا، وَاعْفُوا يُعْفَرُ لَكُمْ، وَيَلْ لِقَمَاعِ الْقَوْلِ - يَعْنِي الْآذَانَ - وَيَلْ لِلْمُصْرَبِينَ الَّذِينَ يُصْرَبُونَ عَلَى مَا فَعَلُوا وَهُمْ يَعْلَمُونَ ". لَيْسَ فِي حَدِيثِ ابْنِ عَبْدِ اللَّهِ: عَلَى مِنْبَرِهِ، وَالْبَاقِي سَوَاءٌ

6844- Abdullah b. Amr bildiriyor: Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem), minberi üzerinde şöyle buyurduğunu işittim: “Merhamet edin ki size de merhamet edilsin. Bağışlayın ki siz de bağışlanasınız. Sözü işitip de dinlemeyenlere yazıklar olsun! Yaptıklarının yanlış olduğunu bildikleri halde yanlışlarında ısrar edenlere yazıklar olsun!”²

İbn Abdân’ın rivayetinde “Minberi üzerinde” lafzı yoktur. Diğer kısımları ise aynıdır.

¹ Ravileri güvenilirdir. Ebû Nuaym, *Hilye* (8/194).

² Ravileri güvenilirdir. Ahmed, *Müsned* (2/165, 219), Hatîb, *Târîh* (8/265-266), Buhârî, *el-Edebü'l-Müfred* (380) ve Abd b. Humeyd, *el-Müntehab* (320) Bak: Münziri, *et-Terğîb* (3/202).

٦٨٤٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، أَنَا أَبُو جَعْفَرٍ الرَّزَّازُ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدِ الْمُنَادِي، نَا أَبُو أُسَامَةَ، نَا سُفْيَانُ الثَّوْرِيُّ قَالَ: قَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ: "إِلَى كَمْ تُزَجُّو كَمَا تُزَجُّرُ الْبَهَائِمُ، قَدْ أَعْيَيْتُمُ الْوَاعِظِينَ "

6845- Ömer b. el-Hattâb der ki: "Daha ne zamana kadar hayvanların zarlanması gibi azarlanacaksınız! Öğütçülerinizi bitkin düşürdünüz!"¹

٦٨٤٦ - حَدَّثَنَا الْإِمَامُ أَبُو الطَّيِّبِ سَهْلُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ سُلَيْمَانَ إِمْلَاءً فِي آخِرِينَ قَالُوا نَا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، نَا أَبُو عَتَبَةَ أَحْمَدُ بْنُ الْفَرَجِ، نَا بَقِيَّةُ بْنُ الْوَلِيدِ، نَا مُحَمَّدُ الْكُوفِيُّ، عَنْ حُمَيْدِ الطَّوِيلِ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "إِنَّ الدَّ تَعَالَى حَزَرَ التَّوْبَةَ عَنْ كُلِّ صَاحِبٍ بِدْعَةٍ "

6846- Enes b. Mâlik'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Yüce Allah bidatçi kişiler ile tövbe arasında engel koyar" buyurmuştur.²

٦٨٤٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، نَا أَبُو جَعْفَرٍ مُحَمَّدُ بْنُ صَالِحِ بْنِ هَانِئٍ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ الْإِسْمَاعِيلِيُّ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُصَفَّى، نَا بَقِيَّةُ، عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ مُجَالِدٍ، عَنْ الشَّعْبِيِّ، عَنْ شُرَيْحٍ، عَنْ عُمَرَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ لِعَائِشَةَ: "يَا عَائِشُ ﴿إِنَّ الَّذِينَ فَرَّقُوا دِينَهُمْ وَكَانُوا شِيْعًا﴾ [الأنعام: ١٥٩] هُمْ أَصْحَابُ الْبِدْعِ، وَأَصْحَابُ الْأَهْوَاءِ، وَأَصْحَابُ الضَّلَالَةِ مِنْ هَذِهِ الْأُمَّةِ، يَا عَائِشَةُ إِنَّ لِكُلِّ صَاحِبٍ ذَنْبٍ تَوْبَةٌ، غَيْرَ أَصْحَابِ الْبِدْعِ وَأَصْحَابِ الْأَهْوَاءِ، وَأَصْحَابِ الضَّلَالَةِ مِنْ هَذِهِ الْأُمَّةِ يَا عَائِشَةُ لَيْسَ لَهُمْ تَوْبَةٌ، أَنَا مِنْهُمْ بَرِيءٌ، وَهُمْ مِنِّي بُرَاءٌ."

6847- Hz. Ömer bildiriyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Âişe'ye şöyle buyurdu: "Ey Âişe! «Dinlerini parça parça edip guruplara ayrılanlar»³ âyetinde kastedilenler, bu ümmetin içinden bidat, heva ve dalâlet ehli olanlardır. Ey Âişe! Bu ümmetten, bidat, heva ve dalâlet ehli olanlar dışındaki her günah sahibi

¹ İsnâdında kopukluk vardır.

² İsnâdı zayıftır. İbn Adiy, *el-Kâmil* (6/2261), İbnü'l-Cevzi, *İlel* (1/138) ve İbn Ebî Âsım, *Sünne* (37) Bak: Münzirî, *et-Terğîb* (1/25-26).

³ En'âm Sur. 159

için tövbe vardır. Ey Âişe! Bunların ise tövbesi yoktur. Ben onlardan beriyim ve onlar da benden beridir.”¹

٦٨٤٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَنَا أَبُو نَصْرِ أَحْمَدُ بْنُ سَهْلٍ الْفَقِيهَ بِبُخَارَى، نَا أَبُو عَلِيٍّ صَالِحُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْبَغْدَادِيُّ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُصَفَّى، فَذَكَرَهُ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ، غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ: " غَيْرَ أَصْحَابِ الْأَهْوَاءِ وَالْبِدَعِ، لَيْسَتْ لَهُمْ تَوْبَةٌ ". ثُمَّ ذَكَرَ مَا بَعْدَهُ

6848- Başka bir kanalla bir öncekinin aynısı: “Bidat ve heva ehli olanlar dışındaki her günah sahibi için tövbe vardır. Bunların ise tövbesi yoktur” lafzıyla rivayet edilmiştir.²

٦٨٤٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْقَاسِمِ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْحُرْفِيُّ، نَا أَحْمَدُ بْنُ سَلْمَانَ النَّجَّادِ، نَا بِشْرُ بْنُ مُوسَى، نَا مُحَمَّدُ بْنُ عِمْرَانَ بْنِ أَبِي لَيْلَى، نَا مُحَمَّدُ بْنُ عِيْسَى الْكِنْدِيُّ قَالَ: قَالَ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ: " مَنْ أَخْرَجَهُ اللَّهُ مِنْ ذُلِّ الْمَعْصِيَةِ إِلَى عِزِّ التَّقْوَى أَغْنَاهُ اللَّهُ بِلَا مَالٍ، وَأَعَزَّهُ بِلَا عَشِيرَةٍ، وَأَنَسَهُ بِلَا أُنَيْسٍ، وَمَنْ خَافَ اللَّهَ أَخَافَ مِنْهُ كُلَّ شَيْءٍ، وَمَنْ لَمْ يَخَفِ اللَّهَ أَخَافَهُ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ "

6849- Câfer b. Muhammed der ki: “Yüce Allah birini masiyetin zilletinden çıkarıp takvanın izzetine erdirdiği zaman onu mal olmadan zengin yapmış, akrabalar olmadan güçlü kılmış, arkadaşı olmadan ülfet vermiş olur. Allah’tan korkan kişiden her bir şey korkar. Allah’tan korkmayan kişi de her bir şeyden korkar.”³

٦٨٥٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ بْنِ يُوسُفَ الْأَصْبَهَانِيُّ، أَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ فِرَاسٍ الْفَقِيهَ، أَنَا الْمُفَضَّلُ بْنُ مُحَمَّدٍ، نَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْجَبَرِيُّ قَالَ: قِيلَ لِلْفَضِيلِ بْنِ عِيَّاضٍ: يَا أَبَا عَلِيٍّ مَا الْخَلَاصُ مِمَّا نَحْنُ فِيهِ؟، فَقَالَ: " أَخْبِرْنِي مَنْ أَطَاعَ اللَّهَ هَلْ يَضُرُّهُ مَعْصِيَةُ أَحَدٍ؟

¹ İsnâdı çok zayıftır. Taberânî, *M. es-Sağîr* (1/302), Ebû Nuaym, *Hilye* (4/137-138), İbnu'l-Cevzî, *İlel* (1/136-137) ve Hakîm et-Tirmizî, *Nevâdiru'l-Usûl* (s. 209) Bak: Suyûtî, *ed-Dürri'l-Mensûr* (3/402).

² İsnâdı çok zayıftır.

³ İsnâdı hasendir. Ebû Nuaym, *Hilye* (3/191).

"، قَالَ: لَا، قَالَ: " فَمَنْ عَصَى اللَّهَ هَلْ تَنْفَعُهُ طَاعَةُ أَحَدٍ؟ "، قَالَ: لَا، قَالَ: " هُوَ الْخَلَاصُ إِنْ أَرَدْتَ "

6850- İshâk b. İbrâhîm el-Cebrî der ki: Fudayl b. İyâd'a: "Ey Ebû Ali! İçinde bulunduğumuz durumdan nasıl kurtulabiliriz?" diye sorulunca, soran kişiye: "Sen söyle, Allah'a isyan eden kişilerin O'na itaat eden kişilere bir zararı olur mu?" dedi. Adam: "Hayır, olmaz" karşılığını verince: "Allah'a itaat eden kişilerin O'na isyan eden kişilere bir faydası olur mu?" diye sordu. Adam yine: "Hayır, olmaz" karşılığını verince, Fudayl: "Şayet istersen kurtuluş yolu budur" dedi.¹

٦٨٥١ - أَخْبَرَنَا أَبُو سَعِيدٍ بْنُ أَبِي عَمْرٍو، أَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الصَّفَّارُ، نَا أَبُو بَكْرٍ بْنُ أَبِي الدُّنْيَا، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ إِدْرِيسَ، أَنَا عَبْدَةُ بْنُ سُلَيْمَانَ، عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عِيسَى، نَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ قَالَ: " خِلَتَانِ فَمَنْ أَخْبَرَكَ أَنَّ الْكِرَامَةَ إِلَّا فِيهِمَا فَكَذَّبَهُ: إِكْرَامُكَ نَفْسَكَ بِطَاعَةِ اللَّهِ، وَإِكْرَامُكَ نَفْسَكَ عَنْ مَعَاصِي اللَّهِ "

6851- Zeyd b. Eslem der ki: "İki haslet var ki kişinin değerinin ikisinde olduğunu söyleyen kişilere inanma. Bunlardan biri, Allah'a itaatinden dolayı kendine değer vermendir. Bir diğeri de, Allah'a isyandan uzak durduğu için kendine değer vermendir."²

٦٨٥٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ الْمُقْرِئُ، أَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ إِسْحَاقَ، سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ عَلِيَّ بْنَ أَحْمَدَ الْأَصْبَهَانِيَّ، سَمِعْتُ أَبَا عَلِيٍّ الْخُرَاعِيَّ، فَذَكَرَهُ عَنْ بَعْضِ التَّابِعِينَ، قَالَ: " مَا أَكْرَمَ الْعِبَادُ أَنْفُسَهُمْ بِمِثْلِ طَاعَةِ اللَّهِ، وَلَا أَهَانَ الْعِبَادُ أَنْفُسَهُمْ بِمِثْلِ مَعْصِيَةِ اللَّهِ، وَحَسْبُكَ مِنْ صَدِيقِكَ أَنْ تَرَاهُ مُطِيعًا، وَحَسْبُكَ مِنْ عَدُوِّكَ أَنْ تَرَاهُ عَاصِيًا "

6852- Ebu'l-Hasan Ali b. Ahmed el-Isbehânî der ki: Ebû Ali el-Huzâî'nin tâbiûndan birinden naklen şöyle dediğini işittim: "Kullar Allah'a itaat etmekten daha güzel bir şeyle değer kazanamazlar. Aynı şekilde

¹ İsnâdı zayıftır. Ebû Nuaym, *Hilye* (8/88).

² İsnâdı hasendir.

değerlerini en fazla kaybettirecek olan şey de Allah'a isyan etmeleridir. Arkadaşının Allah'a itaat ettiğini görmek senin için yeterlidir. Düşmanın da Allah'a isyan ettiğini görmek senin için yeterlidir.”¹

٦٨٥٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو سَعِيدٍ بْنُ أَبِي عَمْرٍو، أَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الصَّفَّارُ، نَا أَبُو بَكْرٍ بْنُ أَبِي الدُّنْيَا، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ بِشْرِ الْكِنْدِيُّ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ السَّعْدِيُّ، عَنِ الْهَيْثَمِ بْنِ جَمَّازٍ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ قَالَ: " كَانَ يُقَالُ: مَا أَكْرَمَ الْعِبَادُ أَنْفُسَهُمْ بِمِثْلِ طَاعَةِ اللَّهِ، وَلَا أَهَانَ الْعِبَادُ أَنْفُسَهُمْ بِمِثْلِ مَعْصِيَةِ اللَّهِ، وَبِحَسْبِكَ مِنْ عَدُوِّكَ أَنْ تَرَاهُ عَاصِيًا لِلَّهِ، وَبِحَسْبِكَ مِنْ صَدِيقِكَ أَنْ تَرَاهُ مُطِيعًا لِلَّهِ عَزَّ وَجَلَّ "

6853- Yahya b. Ebî Kesîr der ki: “Denilir ki kullar Allah’a itaat etmekten daha güzel bir şeyle değer kazanamazlar. Aynı şekilde değerlerini en fazla kaybettirecek olan şey de Allah’a isyan etmeleridir. Düşmanın Allah’a isyan ettiğini görmek senin için yeterlidir Arkadaşının da Allah’a itaat ettiğini görmek senin için yeterlidir.”²

٦٨٥٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو سَعِيدٍ بْنُ أَبِي عَمْرٍو، أَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الصَّفَّارُ، نَا ابْنُ أَبِي الدُّنْيَا، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ إِدْرِيسَ، حَدَّثَنِي مُوسَى بْنُ أَيُّوبَ، نَا مَخْلَدُ بْنُ حُسَيْنٍ، عَنْ خَطَّابِ الْعَايِدِ، قَالَ: " الْعَبْدُ لِيَذُنَّ فِيمَا بَيْنَهُ وَبَيْنَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ، فَيَجِيءَ إِلَى إِخْوَانِهِ فَيَعْرِفُونَ ذَلِكَ فِي وَجْهِهِ "

6854- Hattâb el-Âbid der ki: “Bazen kul sadece Allah’ın görebildiği bir günah işler de kardeşlerinin yanına geldiği zaman günah işlediğini yüzünden anlarlar.”³

٦٨٥٥ - قَالَ: وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ إِدْرِيسَ، نَا عِمْرَانُ بْنُ مُوسَى بْنِ يَزِيدَ الطُّوسِيِّ، نَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْمَلْطِيُّ، قَالَ: كَانَ عَامَّةُ دُعَاءِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ آدَهَمَ: " اللَّهُمَّ انْقُلْنِي مِنْ ذُلِّ مَعْصِيَتِكَ إِلَى عِزِّ طَاعَتِكَ "

¹ İsnâdında meçhul bir ravi vardır. Ebû Nuaym, *Târîhu Isbehân* (2/5) ile *Hilye* (2/164).

² İsnâdı zayıftır.

³ İsnâdı ceyyiddir. Ebû Nuaym, *Hilye* (10/144).

6855- Ebû Abdillâh el-Mâltî der ki: İbrâhîm b. Edhem genelde: “Allahım! Beni masiyetin zilletinden sana itaatın izzetine çıkar” şeklinde dua ederdi.¹

٦٨٥٦ - قَالَ: وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي رَجَاءٍ الْفُرَشِيُّ قَالَ: قَالَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَدَهَمَ: " إِنَّكَ إِنْ أَدَمْتَ النَّظَرَ فِي مِرَآةِ التَّوْبَةِ بَانَ لَكَ قَبِيحُ شَيْنِ الْمَعْصِيَةِ "

6856- İbrâhîm b. Edhem der ki: “Tövbenin aynasına devamlı baktığın zaman masiyetin çirkin yüzünü iyice görürsün.”²

٦٨٥٧ - قَالَ: وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ إِدْرِيسَ، أَخْبَرَنِي الْحَسَنُ بْنُ سَعِيدِ الْبَاهِلِيِّ قَالَ: سَمِعْتُ زُهَيْرًا الْبَابِيَّ يَقُولُ لِرَجُلٍ: كَيْفَ كُنْتَ بَعْدِي؟، قَالَ: فِي عَافِيَةٍ، قَالَ: " إِنْ كُنْتَ سَلِمْتَ مِنَ الْمَعَاصِي فَإِنَّكَ كُنْتَ فِي عَافِيَةٍ، وَإِلَّا فَلَا دَاءَ أَدَوَى مِنَ الذُّنُوبِ "

6857- Hasan b. Saîd el-Bâhilî der ki: Züheyr el-Bâbî’nin bir adama: “Görmeyeli nasılsın?” diye sorduğunu işittim. Adam: “Afiyettem” karşılığını verince, Züheyr: “Şayet günahlardan uzak durduysan afiyettesin demektir. Aksi halde günahlardan daha büyük bir hastalık yoktur” dedi.

٦٨٥٨ - سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الْحُسَيْنِ السَّلْمِيِّ، سَمِعْتُ أَبَا عَلِيٍّ سَعِيدَ بْنَ أَحْمَدَ الْبَلْخِيِّ يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبِي يَقُولُ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ عُبَيْدٍ يَقُولُ: سَمِعْتُ خَالِي مُحَمَّدَ بْنَ اللَّيْثِ يَقُولُ: سَمِعْتُ حَامِدَ اللَّفَّافِ يَقُولُ: قَالَ رَجُلٌ لِحَاتِمِ الْأَصَمِّ: مَا تَشْتَهِي؟، قَالَ: " أَشْتَهِي عَافِيَةَ يَوْمٍ إِلَى اللَّيْلِ "، قُلْتُ لَهُ: أَلَيْسَتْ الْأَيَّامُ كُلُّهَا عَافِيَةً؟، قَالَ: " إِنْ عَافِيَةَ يَوْمِي أَنْ لَا أَعْصِي اللَّهَ فِيهِ "

6858- Hâmid el-Leffâf der ki: Adamın biri Hâtim el-Asam’a: “Canın ne istiyor?” diye sorunca, Hâtim: “Geceye kadar günümü afiyette geçirmek isterim” dedi. Ona: “Yaşanan her gün kişi için afiyet değil midir?” diye sorduğumda: “Benim için günümün afiyeti, o günde Allah’a isyan etmememdir” dedi.³

¹ İsnâdında tanımadığım ravi vardır. Ebû Nuaym, *Hilye* (8/31-32).

² İsnâdı sahihtir. Ebû Nuaym, *Hilye* (8/26).

³ Sülemî, *Tabakâtu’s-Sûfiyye* (s. 96) ve Ebû Nuaym, *Hilye* (8/83).

٦٨٥٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو سَعْدٍ بْنُ أَبِي عُثْمَانَ الرَّاهِدِيُّ، سَمِعْتُ عَبْدَ الْوَاحِدِ بْنَ مُحَمَّدٍ، سَمِعْتُ أَحْمَدَ بْنَ عَلِيٍّ الْبَزْدَعِيَّ، نَا طَاهِرُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ قَالَ: قَالَ يَحْيَى بْنُ مُعَاذٍ: " مَنْ كَتَمَ آفَاتِ نَفْسِهِ عَوَقَبَ بِإِدْعَاءِ مَا لَمْ يَتْلُغْهُ مِنَ الْمَنَازِلِ "

6859- Yahya b. Muâz der ki: "Nefsinin hastalıklarını gizleyen kişi, erişemediği derecelerde olduğunu iddia etmekle cezalandırılır."

٦٨٦٠ - قَالَ: وَسَمِعْتُ يَحْيَى بْنَ مُعَاذٍ يَقُولُ: " أَفْضَلُ النَّاسِ مَنْ تَرَكَ الذُّنُوبَ ظَرْفًا لَا خَوْفًا "

6860- Yahya b. Muâz der ki: "İnsanların en üstünü, günahları korkudan dolayı değil de isteyerek bırakan kişidir."

٦٨٦١ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَنَا أَبُو جَعْفَرٍ مُحَمَّدُ بْنُ مَنْصُورٍ الْمَذْكُرُ، نَا يَحْيَى بْنُ زَكَرِيَّا الْمَقَابِرِيُّ، سَمِعْتُ يَحْيَى بْنَ مُعَاذٍ يَقُولُ: " إِيَّاكُمْ وَالْعُجْبَ، فَإِنَّ الْعُجْبَ مَهْلَكَةٌ لِأَهْلِهِ، وَإِنَّ الْعُجْبَ لِيَأْكُلَ الْحَسَنَاتِ كَمَا تَأْكُلُ النَّارُ الْحَطَبَ "

6861- Yahya b. Muâz der ki: "Kendini beğenmişlikten sakının! Zira kendini beğenmişlik sahibini helak eder. Kendini beğenmişlik, ateşin odunu yemesi gibi iyilikleri yiyip bitirir."

٦٨٦٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو سَعْدٍ الرَّاهِدِيُّ، أَنَا عَبْدُ الْحَمِيدِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْحُسَيْنِ الْقَاضِي، نَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ الْمَرْوَزِيُّ، نَا حَسَّانُ بْنُ مُوسَى قَالَ: قِيلَ لِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْمُبَارَكِ: مَا الذَّنْبُ الَّذِي لَا يُغْفَرُ؟، قَالَ: " الْعُجْبُ "

6862- Hassân b. Mûsa der ki: Abdullah b. el-Mübârek'e: "Bağışlanmayan günah hangisidir?" diye sorulunca: "Kendini beğenmişliktir" dedi.

٦٨٦٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ بْنُ يُوسُفَ، سَمِعْتُ أَبَا الْعَبَّاسِ عَبْدَ الْعَزِيزِ بْنَ عُمَرَ الْمَسْعُودِيَّ، بِدِينُورَ، يَقُولُ: حُكِيَ لَنَا عَنْ أَبِي الْحُسَيْنِ الثَّوْرِيِّ، أَنَّهُ بَقِيَ فِي مَسْجِدِ سَبْعَةِ أَيَّامٍ وَلَيْلِيهَا، لَا يَأْكُلُ، وَلَا يَشْرَبُ، وَلَا يَنَامُ، يُحْيِي مِنَ أَوَّلِ اللَّيْلِ إِلَى آخِرِهِ، فَأُبْلِغَ ذَلِكَ الْجَنِيْدُ، وَابْنُ عَطَاءٍ، وَالشَّيْلِيُّ، فَجَاءُوا فَوَقَفُوا عَلَيْهِ، فَقِيلَ لَهُ: هَذَا الْجَنِيْدُ، وَابْنُ عَطَاءٍ وَالشَّيْلِيُّ، فَفَتَحَ عَيْنَيْهِ فَنَظَرَ إِلَيْهِمْ، فَقَالَ لَهُ الْجَنِيْدُ: مَا أَدْرِي دَهَاكَ مَا أَنْتَ فِيهِ، أَخْبَرَنَا،

فَقَالَ الثَّوْرِيُّ: أَنَا أَقُولُ: اللَّهُ، تَزِيدُوا عَلَى قَوْلِ اللَّهِ؟، فَقَالَ الشُّبْلِيُّ: إِنْ كُنْتَ تَقُولُ: اللَّهُ بِاللَّهِ، فَالْمِنَّةُ لِلَّهِ فِيمَا تَقُولُ، وَإِنْ كُنْتَ تَقُولُ: اللَّهُ بِكَ، فَلَيْسَ لَكَ مِنَ اللَّهِ شَيْءٌ، قَالَ: فَسَجَدَ، فَقَالَ: أَنَا تَائِبٌ، أَنَا تَائِبٌ، أَنَا تَائِبٌ، فَقَالَ الْجُنَيْدُ: إِنْ سِوَفَ الشُّبْلِيُّ تَقَطَّرَ دَمًا "

6863- Ebû Muhammed b. Yûsuf bildiriyor: Dînever’de Ebu’l-Abbâs Abdulazîz b. Ömer el-Mes’ûdî’nin şöyle dediğini işittim: “Bize anlatıldığına göre Ebu’l-Hasan es-Sevrî bir mescidde gecesı ve gündüzüyle yedi gün boyunca kaldı. Bu süre zarfında da yemiyor, içmiyor, uyumuyor ve gecelerini de sabaha kadar ibadetle geçiriyordu. Bu yaptığı Cüneyd, İbn Atâ ve Şiblî’ye bildirilince yanına gelip başucunda durdular. Ona: “Cüneyd, İbn Atâ ve Şiblî geldi” dediklerinde gözlerini açıp onlara baktı. Cüneyd ona: “Seni bu duruma düşüren nedir? Bize de söyle” deyince, Sevrî: “Ben «Allah» diyorum. «Allah» sözünün üstüne söyleyeceğiniz başka söz var mı ki?” karşılığını verdi. Şiblî ona: “Şayet «Allah» sözünü Allah için söylüyorsan söylediğinde minnet Allah’ındır. Kendin için söylüyorsan bu durumda Allah’tan bir şey elde edemezsin” deyince, Sevrî: “Tövbe ediyorum! Tövbe ediyorum! Tövbe ediyorum!” demeye başladı. Bunun üzerine Cüneyd: “Şiblî’nin kılıçlarından (sözlerinden) kan damlıyor” dedi.

٦٨٦٤ - أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، سَمِعْتُ أَبَا بَكْرٍ مُحَمَّدَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ الرَّازِيَّ، سَمِعْتُ أَبَا عَلِيٍّ صَاحِبَ عُيَيْدِ اللَّهِ الْجَبَلِيِّ يَقُولُ: " أَوْحَى اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ إِلَى دَاوُدَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: أَيُّنَ الْمُذْنِبِينَ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ صُرَاحِ الصَّدِيقِينَ "

6864- Ebû Bekr Muhammed b. Abdillâh er-Râzî bildiriyor: Ubeydullah el-Cebelî’nin arkadaşı Ebû Ali’nin şöyle dediğini işittim: “Yüce Allah, Hz. Dâvud’a: «Benim için günahkarların inlemesi, sıddîk olanların feryadından daha sevimlidir» diye vahyetti.”

٦٨٦٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عُمَرَ الْمُقَرِّيُّ ابْنُ الْحَمَامِيِّ، بِغَدَادَ، نَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَلِيٍّ الْخَطِيبِيُّ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ النَّصْرِ أَبُو بَكْرٍ، نَا عُيَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنِي بَكْرُ بْنُ سُلَيْمٍ الصَّوَّافُ، عَنْ أَبِي حَارِمٍ، عَنْ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: " ثَلَاثٌ مُنْجِيَّاتٌ، وَثَلَاثٌ مُهْلِكَاتٌ، فَأَمَّا الْمُنْجِيَّاتُ: فَتَقْوَى اللَّهِ

فِي السِّرِّ وَالْعَلَانِيَةِ، وَالْقَوْلُ بِالْحَقِّ فِي الرِّضَا وَالشُّخْطِ، وَالْقَصْدُ فِي الْغِنَى وَالْفَقْرِ، وَأَمَّا الْمُهْلِكَاتِ: فَهَوَى مُتَّبِعٌ، وَشَحُّ مُطَاعٌ، وَإِعْجَابُ الْمَرْءِ بِنَفْسِهِ، وَهِيَ أَشَدُّهُمْ "

6865- Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Üç şey kişinin kurtuluşuna, üç şey de helakine sebep olur. Kurtuluşuna sebep olan üç şeyden biri yalnızken de, herkesin içindeyken de Allah'a karşı takvalı olmaktır. Diğeri, rıza ve öfke anında hak olan sözü söylemektir. Bir diğeri de, fakirlikte de, zenginlikte de iktisath olmaktır. Kişinin helakine sebep olan üç şeyden biri, hevânın peşinden gitmektir. Diğeri, her dem cimri olmaktır. Bir diğeri ve en ağırı da, kişinin kendini beğenmesidir."¹

٦٨٦٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، فِي الْمُسْتَدْرَكِ، أَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْفَقِيهِيُّ، بِالرِّيِّ، نَا أَبُو حَاتِمٍ مُحَمَّدُ بْنُ إِدْرِيسَ، نَا سُلَيْمَانُ بْنُ دَاوُدَ الْهَاشِمِيُّ، نَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي الزِّنَادِ، عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ، عَنْ كُرَيْبٍ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: " مَا أَصَابَ دَاوُدَ مَا أَصَابَهُ بَعْدَ الْقَدَرِ إِلَّا مِنْ عُجْبٍ، عَجِبَ مِنْ نَفْسِهِ وَذَلِكَ أَنَّهُ قَالَ: يَا رَبِّ مَا مِنْ سَاعَةٍ لَيْلٍ أَوْ نَهَارٍ إِلَّا عَابِدٌ مِنْ آلِ دَاوُدَ يَعْبُدُكَ، يُصَلِّي لَكَ، أَوْ يُسَبِّحُ، أَوْ يُكَبِّرُ، وَذَكَرَ أَشْيَاءَ، فَكَرِهَ اللَّهُ ذَلِكَ، فَقَالَ: يَا دَاوُدُ إِنَّ ذَلِكَ لَمْ يَكُنْ إِلَّا بِي، فَلَوْلَا عَوْنِي مَا قَوَيْتَ عَلَيْهِ، وَجَلَالِي أَكَلْتَنِي إِلَى نَفْسِكَ يَوْمًا قَالَ: يَا رَبِّ فَأَخْبِرْنِي بِهِ، فَأَصَابَتْهُ الْفِتْنَةُ ذَلِكَ الْيَوْمَ "

6866- İbn Abbâs der ki: Takdirin dışında Hz. Dâvud'un başına gelen şeylerin sebebi kendini beğenmesiydi. Zira: "Rabbim! Gecenin ve gündüzün her saatinde, Dâvud'un ailesinden mutlaka namaz, tesbih, tekbir ve benzeri bir şeyle sana ibadet eden biri bulunur" demiş, Yüce Allah onun bu sözlerini hoş karşılamayıp: "Ey Dâvud! Bu da ancak benimle inâyetimle olmaktadır. Benim yardımım olmasa buna güç yetiremezdin. Celâlime andolsun ki bir gün seni nefsinle baş başa bırakacağım" buyurmuştur. Hz. Dâvud: "Rabbim! O günün hangi gün olduğunu bana söyle" deyince o gün Hz. Dâvud sınandı.²

¹ İsnâdında bir sakınca yoktur. Hatîb et-Tebrizî, *el-Mişkât* (3/1416).

² İsnâdı hasendir. Hâkim, *Müstedrek* (2/433) Bak: Suyûtî, *ed-Dürri'l-Mensûr* (7/156).

٦٨٦٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، أَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ مُحَمَّدٍ الصَّفَّارُ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْحُلَوَانِيُّ، نَا مُطَرِّفُ بْنُ مَارِزٍ، نَا سُفْيَانُ الثَّوْرِيُّ، عَنْ أَبِيهِ، وَعِكْرِمَةُ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " النَّادِمُ يَنْتَظِرُ الرَّحْمَةَ، وَالْعَجَبُ يَنْتَظِرُ الْمَقْتِ ". وَرَوَاهُ أَيْضًا وَشَمَهُ بْنُ مُوسَى بْنِ الْفَرَاتِ، عَنْ سَلَمَةَ بْنِ الْفَضْلِ، عَنْ سُفْيَانَ، وَزَادَ فِي آخِرِهِ: " وَكُلُّ عَامِلٍ سَيَقْدِمُ عَلَى مَا سَلَفَ عِنْدَ مَوْتِهِ "

6867- İbn Abbâs'ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Pişman olan kişi (Allah'tan gelecek) rahmeti, kendini beğenen kişi ise (Allah'tan gelecek) öfkeyi bekler" buyurmuştur.¹

Başka bir kanalla aynıısı "Âmel eden her bir kişi de öldüğünde yaptıklarıyla karşılaşacaktır" ziyadesiyle rivayet edilmiştir.²

٦٨٦٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، أَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ مُحَمَّدٍ الصَّفَّارُ، نَا عَبَّاسُ بْنُ مُحَمَّدٍ الدُّورِيُّ، نَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الْوَهَّابِ، نَا سَلَامُ بْنُ أَبِي الصَّهْبَاءِ، نَا ثَابِتُ الْبُنَانِيُّ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " لَوْ لَمْ تَكُونُوا تُذْنِبُونَ خَشِيتُ عَلَيْكُمْ مَا هُوَ أَكْبَرُ مِنْ ذَلِكَ الْعُجْبُ الْعُجْبُ "

6868- İbn Abbâs'ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Şayet günah işlemeseydiniz sizin için (günahı) daha büyük olan bir şeyden korkardım. O da kendini beğenmişliktir! Kendini beğenmişliktir!"³

٦٨٦٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو سَعِيدٍ بْنُ أَبِي عَمْرٍو، أَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الصَّفَّارُ، نَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْبَرْتَنِيُّ، نَا أَبُو سَلَمَةَ، نَا أَبُو هِلَالٍ، عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ قُرَّةَ، قَالَ: " كَانُوا يَرَوْنَ أَنَّهُ يَمُوتُ مُذْنِبًا نَادِمًا أَحَبُّ إِلَيْهِمْ مِنْ أَنْ يَمُوتَ مُعْجَبًا "

¹ İsnâdı zayıftır. Taberânî, M. es-Sağır (1/189) ve Ebû Nuaym, Zikru Ahbâri İsbehân (1/355).

² Deylemî, Müsnedü'l-Firdevs (4/313) ve İbn Adiy, el-Kâmil (6/2423).

³ İsnâdı zayıftır. Ukaylî, ed-Duafâu'l-Kebîr (2/159), Bezzâr, Müsned (4/244), İbn Adiy, el-Kâmil (3/1152), İbn Hibbân, el-Mecrûhîn (1/338) ve Deylemî, Müsnedü'l-Firdevs (4/371) Bak: Zehebi, Mizân (2/180) ve İbn Hacer, el-Lisân (3/59).

6869- Muâviye b. Kurra der ki: “Öncekiler, kişinin günahkar ve günahına pişman olmuş bir şekilde ölmesini, kendini beğenmiş olarak ölmesinden daha iyi görürlerdi.”¹

٦٨٧٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْفَتْحِ هِلَالُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنُ جَعْفَرٍ، أَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ يَحْيَى بْنِ عِيَّاشٍ، نَا أَبُو الْأَشْعَثِ، نَا حَزْمُ بْنُ أَبِي حَزْمٍ، سَمِعْتُ الْحَسَنَ يَقُولُ: " لَوْ كَانَ كَلَامُ بَنِي آدَمَ كُلُّهُ صِدْقًا، وَعَمَلُهُ كُلُّهُ حَسَنًا، يُوشِكُ أَنْ يَخْسَرَ قَالَ: وَكَيْفَ يَخْسَرُ؟ قَالَ: يُعْجَبُ بِنَفْسِهِ "

6870- Hazm b. Ebî Hazm der ki: Hasan(-ı Basrî)’nin: “İnsanoğlunun tüm sözleri doğru, tüm amelleri iyi olsa yine de hüsrana uğraması uzak olmazdı” dediğini işittim. Ona: “Nasıl hüsrana uğrayacak?” diye sorulunca: “Kendini beğenerek” dedi.²

فَصْلٌ فِي مُحَقَّرَاتِ الذُّنُوبِ

Küçük Günahlar

٦٨٧١ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنُ مُوسَى الصَّيْدَلَانِيُّ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ أَيُّوبَ، أَنَا أَبُو الْوَلِيدِ، نَا مَهْدِيُّ بْنُ مَيْمُونٍ، نَا غِيلَانُ، عَنْ أَنَسٍ، قَالَ: " إِنَّكُمْ لَتَعْمَلُونَ أَعْمَالًا هِيَ أَدَقُّ فِي أَعْيُنِكُمْ مِنَ الشَّعْرِ، إِنْ كُنَّا نَعُدُّهَا عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَنَّهَا لَمِنَ الْمُؤَبَّاتِ " رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ فِي الصَّحِيحِ، عَنْ أَبِي الْوَلِيدِ

6871- Enes der ki: “Şu an gözünüzde kıl kadar değer taşımayan ve basit gördüğünüz amelleri yapıyorsunuz ki biz bunları Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında helak eden günahlardan sayardık.”³

Buhârî, *Sahîh*’de Ebu’l-Velîd’den rivayet etti.⁴

¹ İsnâdında bir sakınca yoktur.

² İsnâdı hasendir. Abdullah b. Ahmed b. Hanbel, *Zevâidü’z-Zühâ* (s. 266).

³ İsnâdı sahihtir.

⁴ Buhârî, *rikâk* (7/187).

٦٨٧٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، نَا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ الصَّعَّانِيُّ، نَا عُثْمَانُ بْنُ عُمَرَ، نَا قُرَّةُ، عَنْ حُمَيْدِ بْنِ هِلَالٍ، عَنْ أَبِي قَتَادَةَ الْعَدَوِيِّ، عَنْ عُبَادَةَ بْنِ قُرْصٍ قَالَ: " إِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ أُمُورًا هِيَ أَذْقُ فِي أَعْيُنِكُمْ مِنَ الشَّعْرِ إِنَّا كُنَّا لَنَعُدُّهَا مِنَ الْمُوبِقَاتِ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ "

6872- Ubâde b. Kurs der ki: “Şu an gözünüzde kıl kadar değer taşımayan ve basit gördüğünüz şeyleri yapıyorsunuz ki biz bunları Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında helak eden günahlardan sayardık.”¹

٦٨٧٣ - قَالَ: وَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، نَا أَبُو النَّصْرِ، نَا سُلَيْمَانُ، عَنْ حُمَيْدٍ، عَنْ أَبِي قَتَادَةَ، عَنْ عُبَادَةَ بْنِ قُرْطٍ أَوْ قُرْصٍ بِمَعْنَاهُ،

6873- Başka bir kanalla bir öncekinin aynısı Ubâde b. Kurt veya Ubâde b. Kurs’tan rivayet edilmiştir.²

٦٨٧٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ فُورَكٍ، أَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ، نَا يُونُسُ بْنُ حَبِيبٍ، نَا أَبُو دَاوُدَ، نَا قُرَّةُ، وَسُلَيْمَانُ بْنُ الْمُعِيرَةِ، فَذَكَرَهُ بِإِسْنَادِهِ غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ: عَنْ عُبَادَةَ بْنِ قُرْصٍ، وَقَالَ أَبُو سُلَيْمَانَ: ابْنُ قُرْطٍ، وَكَانَتْ لَهُ صُحْبَةٌ وَقَالَ: إِنَّكُمْ لَتَعْمَلُونَ أَعْمَالًا

6874- Başka bir kanalla bir öncekinin aynısı ashâbdan biri olan Ubâde b. Kurs’tan “Şu an gözünüzde kıl kadar değer taşımayan ve basit gördüğünüz amelleri yapıyorsunuz” lafzıyla rivayet edilmiştir.³

Ebû Süleyman ise “Ubâde b. Kurz” ismini kullanmıştır.

٦٨٧٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ بْنُ فِرَاسٍ بِمَكَّةَ، أَنَا أَبُو حَفْصٍ الْجُمَحِيُّ، نَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، نَا الْقَعْنَبِيُّ، نَا سَعِيدُ يَعْنِي ابْنَ مُسْلِمٍ، عَنْ عَامِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الزُّبَيْرِ، أَخْبَرَنِي عَوْفُ بْنُ الْحَارِثِ: أَنَّ عَائِشَةَ، أَخْبَرَتْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: " يَا عَائِشَةُ إِيَّاكَ وَمُحَقَّرَاتِ الذُّنُوبِ، فَإِنَّ لَهَا مِنَ اللَّهِ طَالِبًا "

¹ Ravileri güvenilirdir. Ahmed, *Müsned* (3/470) ve İbnu'l-Esir, *Üsdü'l-Gâbe* (2/162).

² İsnâdı sahihtir. Ahmed, *Müsned* (5/79) ve İbnu'l-Mübârek, *Zevâidü'z-Zühhd* 60 (181).

³ İsnâdı sahihtir. Tayâlisî, *Müsned* 193/1353).

6875- Hz. Âişe bildiriyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Ey Âişe! Küçük görülen günahlardan sakın! Zira bunların da hesabını sormayı Yüce Allah’tan isteyen melek vardır” buyurdu.¹

٦٨٧٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحَسَنِ بْنُ بِشْرَانَ، أَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ مُحَمَّدٍ الصَّفَّارُ، نَا أَحْمَدُ بْنُ مَنْصُورٍ، نَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، أَنَا مَعْمَرٌ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدَ، عَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ، قَالَ: " مَثَلُ الْمُحَقَّرَاتِ كَمَثَلِ قَوْمٍ سَفَرٍ تَرَكُوا بِأَرْضٍ قَفْرٍ، مَعَهُمْ طَعَامُهُمْ لَا يُصْلِحُهُمْ إِلَّا النَّارُ، فَتَقَرَّقُوا فَيَجِيءُ هَذَا بِالرَّوْتَةِ، وَيَجِيءُ هَذَا بِالْعَظْمِ، وَيَجِيءُ هَذَا بِالْعُودِ، حَتَّى جَمَعُوا مِنْ ذَلِكَ مَا أَصْلَحُوا بِهِ طَعَامَهُمْ قَالَ: فَكَذَلِكَ صَاحِبُ الْمُحَقَّرَاتِ، يَكْذِبُ الْكَذْبَةَ، وَيُذْنِبُ الذَّنْبَ، وَيَجْمَعُ مِنْ ذَلِكَ مَا يَكْبُهِ اللَّهُ عَلَى وَجْهِهِ فِي نَارِ جَهَنَّمَ " هَذَا مَوْقُوفٌ وَقَدْ رَوَى مَعْنَاهُ عَنْ أَبِي عِيَاضٍ، عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ مَرْفُوعًا، وَقَدْ مَضَى ذِكْرُهُ فِي أَوَّلِ هَذَا الْكِتَابِ، عِنْدَ ذِكْرِ الْكَبَائِرِ "

6876- Abdullah b. Mes’ûd der ki: “Yolculuğa çıkan bir topluluk çöl olan bir yerde konakladı. Yanlarında bulunan yemekler de ancak ateşle pişirilerek yenebilirdi. Yakacak bir şeyler toplamak üzere her biri bir tarafa dağıldı. Kimisi tezek, kimisi kemik, kimisi sopa derken, yemeği pişirecek kadar yakacak topladılar. Küçük günahların basit ve değersiz görülmesi de buna benzer. Kişi basit görüp yalanı söyler, günahı işler. Ama zamanla Yüce Allah kendisini yüz üstü cehennem ateşine atacak kadar bu günahları birikip çoğalır.”²

Mevkûf bir hadistir. İbn İyâd aynısını İbn Mes’ûd kanalıyla Hz. Peygamber’den (sallallahu aleyhi vesellem) merfû olarak rivayet etmiştir. Bu hadis daha önce büyük günahlar konusu içinde zikredilmişti.

٦٨٧٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْقَاسِمِ الْحُرْفِيُّ، بِبَغْدَادَ، نَا حَمَزَةُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ الْعَبَّاسِ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ غَالِبٍ، نَا الْقَعْنَبِيُّ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي الْفُرَاتِ، نَا إِبْرَاهِيمُ الْهَجَرِيُّ، عَنْ أَبِي الْأَحْوَصِ،

¹ Beyhaki’nin hocasını ve onun da hocasını tanımıyorum. İbn Mâce 2/1417 (3443).

² Ravileri güvenilirlerdir. Abdurrezzâk, *Musannef* 11/184 (20278) ve Taberânî, *M. el-Kebîr* 9/174 (8796).

عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " إِنَّ الشَّيْطَانَ قَدْ يَتَسَّسُ أَنْ تُعْبَدَ الْأَصْنَامُ بِأَرْضِ الْعَرَبِ، وَلَكِنْ سَيَرْضَى مِنْكُمْ بِدُونِ ذَلِكَ، بِالْمَحَقَّرَاتِ وَهِيَ الْمُوبَقَاتُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، فَاتَّقُوا الْمَظَالِمَ مَا اسْتَطَعْتُمْ، فَإِنَّ الْعَبْدَ يَجِيءُ بِالْحَسَنَاتِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَهُوَ يَرَى أَنْ سَتُنَجِّيهِ، فَمَا زَالَ عَبْدٌ يَقُومُ يَقُولُ: يَا رَبِّ ظَلَمَنِي عَبْدُكَ فُلَانٌ بِمَظْلَمَةٍ قَالَ: فَيَقُولُ: امْحُوا مِنْ حَسَنَاتِي، قَالَ: فَيَقُولُ: فَمَا زَالَ كَذَلِكَ حَتَّى لَا يَبْقَى مَعَهُ حَسَنَةٌ مِنَ الذُّنُوبِ، وَإِنَّ مَثَلَ ذَلِكَ كَسْفَرٍ نَزَلُوا بِقَلَاةٍ مِنَ الْأَرْضِ، لَيْسَ مَعَهُمْ حَطَبٌ، فَتَفَرَّقَ الْقَوْمُ لِيَحْتَطِبُوا، فَلَمْ يَلْبَثُوا أَنْ احْتَطَبُوا وَأَنْصَجُوا مَا أَرَادُوا قَالَ: وَكَذَلِكَ الذُّنُوبُ "

6877- İbn Mes'ûd'un bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Şeytan, Arap topraklarında putlara tapılmasından umudunu kesmiştir, ancak bundan daha basit görülen ve kıyamet gününde kişiyi helak edecek olan küçük günahlara da razı olacaktır. Elinizden geldiği kadarıyla haksızlık yapmamaya gayret edin. Zira kul, kıyamet gününde iyilikleriyle huzura çıkar ve bu iyiliklerinin onu kurtaracağını düşünür. Ancak biri kalkıp: «Rabbim! Filan kulun bana haksızlık etti!» deyince, Yüce Allah: «Onun iyiliklerinden silin» buyurur. Bu şekilde haksızlık ettiği her biri kişi hakkını alınca iyiliklerinden geriye bir şey kalmaz. Böylesi kişilerin durumu, bir çölde konaklayan, (yemek pişirmek için) odunları olmayan, odun toplamak için her biri bir tarafa dağılan, bir süre sonra da yemek pişirecek kadar odun toplayabilen kişilerin durumuna benzer. (Küçük görülen) günahlar için de aynı durum geçerlidir."¹

٦٨٧٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَنَا أَبُو الْحَسَنِ أَحْمَدُ بْنُ الْخَضِرِ الشَّافِعِيُّ، نَا إِبْرَاهِيمَ بْنَ أَبِي طَالِبٍ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ بْنِ حَمَزَةَ الْمَرْزِيُّ، نَا عَلِيُّ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ شَقِيقٍ، نَا أَبُو حَمَزَةَ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، وَأَبِي سَعِيدٍ قَالَا: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " إِنَّ الشَّيْطَانَ قَدْ آيَسَ أَنْ يُعْبَدَ بِأَرْضِكُمْ هَذِهِ، وَلَكِنَّهُ رَاضٍ مِنْكُمْ بِمَا تَحْتَقِرُونَ "

6878- Ebû Hureyre ile Ebû Saîd'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Şeytan, sizin bu topraklarda kendisine ibadet

¹ İsnâdı zayıftır. Humeydî, *Müsned* 1/54 (98), Hâkim, *Müstedrek* (2/27) ve Ebû Ya'lâ, *Müsned* 9/57-58 (5122) Bak: Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid* (10/189).

edilmesinden umudunu kesmiştir, ancak değersiz gördüğünüz küçük günahlara da razı olacaktır.”¹

٦٨٧٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، نَا أَبُو أَحْمَدَ بْنُ بَكْرِ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ حَمْدَانَ الصَّيْرَفِيُّ، نَا أَبُو الْأَحْوَصِ مُحَمَّدُ بْنُ الْهَيْثَمِ الْقَاضِي، حَدَّثَنِي إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبِي أُوَيْسٍ، نَا سُلَيْمَانُ بْنُ بِلَالٍ، عَنْ يُونُسَ، عَنْ ابْنِ شَهَابٍ، عَنْ أَبِي حُمَيْدٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: "أُحَذِّرُكُمْ مُحَقَّرَاتِ هَذِهِ الْأَعْمَالِ، وَإِنَّهَا تُحْصَى عَلَيْكُمْ، وَتُرَدُّ عَلَيْكُمْ". هَكَذَا جَاءَ مَوْقُوفًا

6879- Ebû Hureyre der ki: “Küçük görülen günahlardan sakının! Zira sizin aleyhinize kayda geçer ve geri size döner.”²

Bu şekilde mevkûf olarak rivayet edilmiştir.

٦٨٨٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يَحْيَى بْنِ عَبْدِ الْجَبَّارِ الشَّكْرِيُّ، نَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ مُحَمَّدٍ الصَّفَّارِ، نَا عَبَّاسُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ التَّرْقُفِيُّ، نَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يَزِيدَ الْمُقَرِّيُّ، نَا حَبِيبُ بْنُ أَبِي حَبِيبٍ يَقُولُ: حَدَّثَنِي أَبُو عِمْرَانَ، أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا أَيُّوبَ الْأَنْصَارِيَّ يَقُولُ: "إِنَّ الرَّجُلَ لَيَعْمَلُ الْحَسَنَةَ يَتَكَلَّمُ عَلَيْهَا، وَيَعْمَلُ الْمُحَقَّرَاتِ حَتَّى يَأْتِيَ اللَّهَ وَقَدْ أَخْطَرَتْهُ، وَإِنَّ الرَّجُلَ لَيَعْمَلُ السَّيِّئَةَ فَيَفْرُقُ مِنْهَا حَتَّى يَأْتِيَ اللَّهَ آمِنًا"

6880- Ebû Eyyûb el-Ensârî der ki: “Kişi bir iyilik ettiği zaman bu iyiliğine güvenir. Bazı günahları da küçük görüp işler ki Yüce Allah’ın huzuruna çıktığında durumunu tehlikeye sokmuş olur. Bazen de kişi bir kötülüğü işler de bu günahdan korktuğu için Allah’ın huzuruna güven içinde çıkar.”³

٦٨٨١ - أَخْبَرَنَا أَبُو طَاهِرٍ الْفَقِيه، أَنَا حَاجِبُ بْنُ أَحْمَدَ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ حَمَادٍ الْأَيْبُورِدِيُّ، نَا أَنَسُ بْنُ عِيَّاضٍ اللَّيْثِيُّ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ، وَلَا أَعْلَمُهُ إِلَّا عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ

¹ Ravileri güvenilirdir. Ebû Nuaym, *Hilye* (7/86) ve Ahmed, *Müsned* (2/368).

² İsnâdı hasendir.

³ İsnâdı hasendir.

عَلَيْهِمُ قَالَ: "إِيَّاكُمْ وَمُحَقَّرَاتِ الدُّنُوبِ، فَإِنَّمَا مَثَلُ مُحَقَّرَاتِ الدُّنُوبِ كَمَثَلِ قَوْمٍ نَزَلُوا بِبَطْنٍ وَادٍ، فَجَاءَ ذَا بَعُودٍ، وَجَاءَ ذَا بَعُودٍ، حَتَّى جَمَعُوا مَا أَنْصَجَ خُبْرُهُمْ، وَإِنَّ مُحَقَّرَاتِ الدُّنُوبِ مَتَى يَأْخُذَهَا صَاحِبُهَا تُهْلِكُهَا"

6881- Sehl b. Sa'd'ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Küçük görülen günahlardan sakının! Zira günahları küçük gören kişinin durumu, bir vadide konaklayan ve içlerinden her biri bir odun getirerek ekmeklerini pişirecek kadar yakacak toplayan kişilerin durumuna benzer. Kişi küçük günahlardan dolayı hesaba çekilecek olsa helakine sebep olurlar."¹

٦٨٨٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو مَنْصُورٍ عَبْدُ الْقَاهِرِ بْنُ طَاهِرٍ الْفَقِيه، نَا أَبُو سَعِيدٍ إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَحْمَدَ الْخَلَالِي، أَنَا الْمَنِيْعِيُّ، نَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْمَرْوَزِيِّ، نَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي صَدَقَةَ، عَنْ قَيْسِ بْنِ سَعْدٍ قَالَ: قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: " لَا كَبِيرَةَ بِكَبِيرَةٍ مَعَ الْإِسْتِغْفَارِ، وَلَا صَغِيرَةَ بِصَغِيرَةٍ مَعَ الْإِصْرَارِ "

6882- İbn Abbâs der ki: "Bağışlanma diledikten sonra günahın büyüğü, ısrarla işledikten sonra da günahın küçüğü olmaz."²

٦٨٨٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَنَا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْخَلَدِيُّ، حَدَّثَنِي أَبُو الْعَبَّاسِ بْنُ مَسْرُوقٍ قَالَ: سَمِعْتُ سَرِيَّ السَّقَطِيَّ يَقُولُ: " رَأَيْتُ فِي بَعْضِ كُتُبِ الْحُكَمَاءِ كَانَ يُقَالُ: قَلِيلُ الْحِكْمَةِ كَثِيرُ النَّفْعِ، وَقَلِيلُ الصَّدَقِ كَثِيرُ الصَّوَابِ، وَقَلِيلُ الْيَقِينِ كَثِيرُ الْإِيمَانِ، وَقَلِيلُ الْجَهْلِ كَثِيرُ الضَّرَرِ، وَقَلِيلُ الْإِصْرَارِ كَثِيرُ الْعُقُوبَةِ "

6883- Seriy es-Sekatî der ki: Bilgelerden birinin kitabında şunun yazılı olduğunu gördüm: "Kiminin hikmeti az, ama faydası çoktur. Doğru sözü az, ama isabetli sözleri çoktur. Yakîni az, ama imanı çoktur. Cehaleti az, ama zararı çoktur. Günahta ısrarı az, ama cezası çoktur."³

¹ Ravileri güvenilirdir. Ahmed, *Müsned* (5/331), Taberânî, *M. el-Kebîr* 6/204 (5872) ile M. es-Sağîr (2/49) Bak: Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid* (10/238).

² İsnâdı hasendir. Suyûtî, *ed-Dürri'l-Mensûr* (2/506).

³ İsnâdı zayıftır.

٦٨٨٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو نَصْرِ بْنِ قَتَادَةَ، نَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ الرَّازِيُّ، نَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ زُهَيْرٍ الْحُلَوَانِيُّ، نَا مَكِّيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، نَا جَعْفَرُ بْنُ حَيَّانَ، عَنْ قَتَادَةَ، قَالَ: " قَالَ لُقْمَانُ لِابْنِهِ: يَا بُنَيَّ اعْتَزِلِ الشَّرَّ كَمَا يَعْتَرِلُكَ، فَإِنَّ الشَّرَّ لِلشَّرِّ خُلُقٌ "

6884- Katâde der ki: Hz. Lokmân, oğluna: “Evladım! Sen kötülükten uzak dur ki, o da senden uzaklaşsın. Zira kötülük kötüler için yaratılmıştır.”¹

٦٨٨٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ الْفَضْلِ الْقَطَّانُ، أَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ، نَا يَعْقُوبُ بْنُ سُفْيَانَ، نَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُثْمَانَ، أَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُبَارَكِ، نَا الْأَوْزَاعِيُّ، سَمِعْتُ بِلَالَ بْنَ سَعْدٍ يَقُولُ: "تَنْظُرُ إِلَى صِغَرِ الْخَطِيئَةِ، وَلَكِنْ انْظُرْ مَنْ عَصَيْتَ، وَقَالَ: وَكَفَى بِهِ ذَنْبًا أَنْ اللَّهُ يَزْهَدَنَا فِي الدُّنْيَا وَنَحْنُ نَرْغَبُ فِيهَا.

6885- Evzaî bildiriyor: Bilâl b. Sa'd'ın: “İşlediğin günahın küçük oluşuna değil onu işleyerek kime karşı geldiğine bak!” dediğini işittim. Yine: “Yüce Allah dünyaya karşı bizi zahid kılmak isterken bizim dünyaya yönelmemiz günah olarak bize yeter” dedi.²

٦٨٨٦ - قَالَ سَمِعْتُ بِلَالَ يَقُولُ: زَاهِدُكُمْ رَاغِبٌ، وَمُجْتَهِدُكُمْ مُقَصِّرٌ، وَعَالِمُكُمْ جَاهِلٌ، وَجَاهِلُكُمْ مُعْتَرٌ "

6886- Evzaî bildiriyor: Bilâl (b. Sa'd)'ın: “Zahidiniz dünyaya yönelmiş, gayretliniz tembel, âliminiz cahil, cahiliniz de aldanmıştır” dediğini işittim.³

٦٨٨٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْقَاسِمِ الْحُرْفِيُّ، بِبَغْدَادَ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الشَّافِعِيُّ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، نَا أَبُو صَالِحٍ، نَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ صَالِحٍ، حَدَّثَنِي مُعَاوِيَةُ بْنُ صَالِحٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ جُبَيْرِ بْنِ نُفَيْرٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ نَوَاسِ بْنِ سَمْعَانَ الْأَنْصَارِيِّ، قَالَ: أَقَمْتُ مَعَ

¹ İsnâdında tanımadığım ravi vardır. Ebû Nuaym, *Hilye* (2/341) ve Abdullah b. Ahmed, *Zevâidu'z-Zühd* (s. 49).

² Ravileri güvenilirlerdir. Abdullah b. el-Mübârek, *Zühd* (s. 60), Ebû Nuaym, *Hilye* (5/225), Ahmed, *Zühd* (s. 385) ve Mervezî, *Zevâidu'z-Zühd* (484).

³ Ravileri güvenilirlerdir. Fesevî, *Ma'rife* (2/405-406), İbnu'l-Mübârek, *Zühd* (71), Abdullah b. Ahmed, *Zevâidu'z-Zühd* (s. 384, 385) ve Mervezî, *Zevâidu'z-Zühd* (484).

رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِالْمَدِينَةِ سَنَةً مَا يَمْنَعُنِي مِنَ الْهَجْرَةِ إِلَّا الْمَسْأَلَةُ، فَإِنَّ أَحَدَنَا إِذَا هَاجَرَ لَمْ يَسْأَلْ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَنْ شَيْءٍ، قَالَ: فَسَأَلْتُهُ عَنِ الْبِرِّ وَالْإِثْمِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " الْبِرُّ حُسْنُ الْخُلُقِ، وَالْإِثْمُ مَا جَالَ فِي نَفْسِكَ وَخَشِيتَ أَنْ يَطْلُعَ عَلَيْهِ النَّاسُ ". أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ. مِنْ حَدِيثِ ابْنِ مَهْدِيٍّ، عَنْ مُعَاوِيَةَ

6887- Nevvâs b. Sem'ân el-Ensârî der ki: Resûlullah'la (sallallahu aleyhi vesellem) birlikte Medine'de (misafir olarak) bir yıl boyunca kaldım. Oraya hicret edip muhacir olmama engel olan tek şey, Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) soru sormaktı. Zira birimiz hicret ettiği zaman (bir ara muhacir ve Ensâr'ın soru sorması yasaklandığı için) artık ona bir şey soramazdı. Bu süre içinde Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) iyilik ve kötülüğün ne olduğunu sorduğumda: "İyilik demek, güzel bir ahlaka sahip olmak demektir. Kötülük ise, yapması içine sinmeyen ve yaptığını insanların bilmesini istemeyeceğin şeydir" buyurdu.¹

Müslim, İbn Mehdî kanalıyla Muâviye'den rivayet etti.²

٦٨٨٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ الشُّكْرِيُّ، نا إِسْمَاعِيلُ بْنُ مُحَمَّدٍ الصَّفَّارُ، نا عِيَّاشُ التَّرْقُفِيُّ، نا أَبُو الْمُغِيرَةِ، نا صَفْوَانُ، نا يَحْيَى بْنُ جَابِرٍ الْقَاضِي، سَمِعْتُ النَّوَاسَ بْنَ سَمْعَانَ، قَالَ: سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَنِ الْبِرِّ وَالْإِثْمِ، قَالَ: " الْبِرُّ حُسْنُ الْخُلُقِ، وَالْإِثْمُ مَا حَاكَ فِي نَفْسِكَ وَكَرِهْتَ أَنْ يَعْلَمَهُ النَّاسُ "

6888- Nevvâs b. Sem'ân der ki: Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) iyilik ve kötülüğün ne olduğunu sorduğumda: "İyilik demek, güzel bir ahlaka sahip olmak demektir. Kötülük ise, yapması içine sinmeyen ve yaptığını insanların bilmesini istemeyeceğin şeydir" buyurdu.³

٦٨٨٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو سَعْدٍ الْمَالِينِيُّ، أَنَا أَبُو أَحْمَدَ بْنُ عَدِيٍّ الْحَافِظُ، نا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ الْبَغَوِيُّ، نا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ الْعَيْشِيُّ، نا أَبُو عَوَّانَةَ، عَنْ عُمَرَ بْنِ

¹ İsnâdı hasendir.

² Müslim, *birr* (14).

³ İsnâdında kopukluk vardır. Fesevî, *Ma'rife* (2/339).

أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " إِذَا تَمَنَّى أَحَدُكُمْ فَلْيَنْظُرْ مَاذَا يَتَمَنَّى، فَإِنَّهُ لَا يَدْرِي مَا يُكْتَبُ مِنْ أُمِّيَّتِهِ "

6889- Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Biriniz bir şey temenni edeceği zaman neyi temenni ettiğine dikkat etsin. Zira bu temennisinden nelerin kayda geçeceğini bilemez."¹

٦٨٩٠ - وَأَخْبَرَنَا أَبُو نَصْرِ بْنِ قَتَادَةَ، وَأَبُو بَكْرِ الْفَارِسِيُّ قَالَا: أَنَا أَبُو عَمْرِو بْنُ مَطَرٍ، نَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَلِيٍّ الدَّهْلِيُّ، نَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى، أَنَا أَبُو عَوَانَةَ، فَذَكَرَهُ بِإِسْنَادِهِ، غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ: " مَا الَّذِي يَتَمَنَّى "

6890- Başka bir kanalla bir öncekinin aynısı "Temenni ettiği şeye dikkat etsin" lafzıyla rivayet edilmiştir.²

٦٨٩١ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السَّلْمِيُّ، أَنَا أَبُو الْحَسَنِ بْنُ صُبَيْحٍ، نَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ شَيْرَوَيْهٍ، نَا إِسْحَاقُ الْحَنْظَلِيُّ، أَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ أَبِي سُفْيَانَ، عَنْ أَشْيَاجِهِ، عَنْ سَلْمَانَ قَالَ: " اذْكُرْ رَبَّكَ عِنْدَ هَمِّكَ إِذَا هَمَمْتَ، وَعِنْدَ حُكْمِكَ إِذَا حَكَمْتَ "

6891- Selmân der ki: "Bir işe kalkışacağın ve bir hüküm vereceğin zaman Yüce Allah'ı zikret."³

٦٨٩٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، نَا أَبُو الْعَبَّاسِ الْأَصَمُّ، نَا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ بْنِ عَقَّانَ، نَا أَبُو يَحْيَى الْحِمَّانِيُّ، عَنْ حَبِيبِ بْنِ سِنَانٍ الْأَسَدِيِّ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا وَائِلٍ، يَقُولُ: قَالَ عَبْدُ اللَّهِ: " الْإِثْمُ جَوَازُ الْقُلُوبِ فَإِذَا حَرَّ فِي قَلْبٍ أَحَدِكُمْ شَيْئًا فَلْيَدَعْهُ "

6892- Abdullah (b. Mes'ûd): "Günah, kalbi rahatsız eden şeydir. Bir iş birinizin kalbini rahatsız ediyorsa o işi bıraksın" demiştir.⁴

¹ İsnâdı hasendir. İbn Adiy, *el-Kâmil* (5/1697), Tayâlisî, *Müsned* (s. 307), Buhârî, *el-Edebü'l-Müfred* (497) ve Ebû Ya'lâ, *Müsned* 10/313 (5907) Bak: Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid* (10/151).

² İsnâdı hasendir.

³ İsnâdında tanımadığım ravi vardır. Ahmed, *Zühd* (s. 152) ve Ebû Nuaym, *Hilye* (1/195-196).

⁴ İsnâdı zayıftır. Taberânî, *M. el-Kebîr* 9/163 (8748).

Beyhakî der ki: “Bundan kasıt, kişinin içine sinmeyen ve kalbini mutmain etmeyen şeylerdir.”

٦٨٩٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحَسَنِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ الْفَقِيه، أَنَا أَبُو عَلِيٍّ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ الصَّوَّافِ، نَا أَحْمَدُ بْنُ الْمُعَلِّسِ قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ أَبِي أُوَيْسٍ يَقُولُ: سَمِعْتُ مَالِكًا يَقُولُ: سَمِعْتُ نَافِعًا يَقُولُ: سَمِعْتُ ابْنَ عُمَرَ يَقُولُ: قَالَ عُمَرُ: " اخْذَرُوا كُلَّ هِمَّةٍ تَكُونُ قَبْلَ الْخَطِيئَةِ فَإِنَّهَا بَدْءُ الْخَطِيئَةِ، وَنَزْهُوا اللَّهَ فِي سَرَائِرِكُمْ "

6893- Hz. Ömer der ki: “Günahtan önce ortaya çıkacak her türlü düşünceden sakının! Zira bu düşünce, günahın başlangıcı demektir. İçinizden de Allah’a karşı dürüst olun.”¹

٦٨٩٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، أَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ إِسْحَاقُ بْنُ أَحْمَدَ الْكَادِي، نَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ حَنْبَلٍ، نَا أَبِي، نَا مُؤْمَلٌ، نَا سُفْيَانُ، عَنْ أَبِي هَمَّامٍ، أَنَّهُ سَمِعَ الْحَسَنَ يَقُولُ: " رَحِمَ اللَّهُ عَبْدًا وَقَفَ عِنْدَ هِمَّةٍ، فَإِنَّ أَحَدًا لَا يَعْمَلُ حَتَّى يَهْمَ، فَإِنْ كَانَ لِلَّهِ عَزَّ وَجَلَّ مَضَى، وَإِنْ كَانَ لِغَيْرِ اللَّهِ أُمْسَكَ "

6894- Hasan(-ı Basrî) der ki: “Bir işin düşünce aşamasında duran kuldan Allah merhametini esirgemesin. Zira kişi öncesinde onu düşünmeden bir işe koyulmaz. Şayet o iş Allah için ise yapar, Allah’tan başkası içinse de ondan geri durur.”²

٦٨٩٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يَحْيَى الشُّكْرِيُّ، أَنَا أَبُو بَكْرٍ الشَّافِعِيُّ، نَا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْأَزْهَرُ، نَا الْعَلَاءِيُّ، نَا مُصْعَبُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنِي مُصْعَبُ بْنُ عُثْمَانَ، قَالَ: كَانَ سُلَيْمَانُ بْنُ يَسَارٍ مِنْ أَحْسَنِ النَّاسِ وَجْهًا، فَدَخَلَتْ عَلَيْهِ امْرَأَةٌ فَسَامَتْهُ نَفْسُهُ فَاْمْتَنَعَ عَلَيْهَا فَقَالَتْ: إِذَا أَفْضَحَكَ، فَخَرَجَ إِلَى خَارِجٍ وَتَرَكَهَا - يَعْنِي فِي مَنْزِلِهِ - وَهَرَبَ مِنْهَا، قَالَ سُلَيْمَانُ: فَرَأَيْتُ بَعْدُ يُوسُفَ فِيمَا يَرَى النَّائِمُ، فَكَأَنِّي أَقُولُ لَهُ: أَنْتَ يُوسُفُ؟، قَالَ: نَعَمْ، أَنَا يُوسُفُ الَّذِي هَمَمْتُ وَأَنْتَ سُلَيْمَانُ الَّذِي لَمْ تَهَمْ "

¹ İsnâdî kavi değildir. Beyhakî’nin hocasını tanımıyorum.

² İsnâdî sahihtir. İbn Ebî Şeybe, *Musannef* (13/498).

6895- Mus'ab b. Osmân der ki: Süleyman b. Yesâr'm herkesten güzel bir yüzü vardı. Yanına bir kadın girip onunla birlikte olmak istediğini söyleyince, o bunu kabul etmedi. Kadın: "O zaman seni rezil ederim" deyince Süleyman kadını evde bırakıp koşarak çıkıp kaçtı.

Bu konuda Süleyman b. Yesâr şöyle dedi: "Daha sonra rüyamda Hz. Yûsuf'u gördüm. Ona: «Sen Yûsuf musun?» diye sorduğumda, o: »Evet! Ben (Züleyha'dan) kaçamayan Yûsuf'um, ama sen (o kadından kaçan) Süleyman'sın!» dedi."¹

٦٨٩٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، أَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ صَفْوَانَ، نَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي الدُّنْيَا، حَدَّثَنِي أَبُو الْحَسَنِ الْبَصْرِيُّ، نَا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ، نَا الْمُبَارَكُ، عَنِ الْحَسَنِ قَالَ: "أَيَسَّرَ النَّاسُ حِسَابًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ الَّذِينَ حَاسَبُوا أَنْفُسَهُمْ فِي الدُّنْيَا، فَوَقَفُوا عِنْدَ هُمُومِهِمْ وَأَعْمَالِهِمْ، فَإِنْ كَانَ الَّذِي هُمُوا لَهُمْ مَضُوءًا، وَإِنْ كَانَ عَلَيْهِمْ أَمْسَكُوا قَالَ: وَإِنَّمَا يَنْقُلُ الْأَمْرُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَى الَّذِينَ جَازَفُوا الْأَمْرَ فِي الدُّنْيَا، أَخَذُوهَا مِنْ غَيْرِ مُحَاسَبَةٍ فَوَجَدُوا اللَّهَ قَدْ أَحْصَى عَلَيْهِمْ مَنَاقِيلَ الذَّرِّ، وَقَرَأَ ﴿مَا لِهَذَا الْكِتَابِ لَا يُغَادِرُ صَغِيرَةً وَلَا كَبِيرَةً إِلَّا أَحْصَاهَا﴾

6896- Mübârek bildiriyor: Hasan(-ı Basrî): "Kıyamet gününde hesabı en kolay görülecek olanlar, dünyadayken kendi nefislerini hesaba çekenler olacaktır. Zira bu kişiler bir işe niyetlendikleri veya bir ameli yapacakları zaman durup düşünürler. Yapacakları şey lehlerinde ise yapar, aleyhlerinde ise ondan uzak dururlar. Kıyamet gününde hesap işi en çok, dünyadayken her bir şeyi durup düşünmeden yapan kişiler için ağır olacaktır. Zira Yüce Allah'ın orada zerre miktarı kadar da olsa her bir şeyi sayıp döktüğünü göreceklerdir" dedi ve: *"Bu nasıl bir kitaptır ki küçük, büyük hiçbir şey bırakmadan hepsini sayıp dökmüş, derler. Onlar bütün yaptıklarını karşılarında bulurlar"*² âyetini okudu.³

¹ İsnâdında tanımadığım ravi vardır. 6709. hadiste geçmişti.

² Kehf Sur. 49

³ İsnâdı hasendir. İbnü'l-Mübârek, *Zühed* (s. 103), İbn Ebi Şeybe, *Musannef* (13/503) ve Ebû Nuaym, *Hilye* (2/157).

٦٨٩٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ الْفَضْلِ الْقَطَّانُ، أَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ، نَا يَعْقُوبُ بْنُ سُفْيَانَ، نَا أَبُو نُعَيْمٍ، نَا الرَّبِيعُ بْنُ مُنْذِرٍ الثَّوْرِيُّ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ الرَّبِيعِ بْنِ خُثَيْمٍ، قَالَ: كَانَ يَقُولُ: " السَّرَائِرُ السَّرَائِرُ، اللَّائِي يَخْفَيْنَ عَلَى النَّاسِ، وَهَنَ لَهُ بَوَادِ دَاوُوهَنَ بِدَوَائِهِنَّ ثُمَّ يَقُولُ: وَمَا دَوَاهُنَّ أَنْ يَتُوبَ فَلَا يَعُودَ "

6897- Rabî' b. Münzir es-Sevrî, babasından bildiriyor: Rabî' b. Huseym şöyle derdi: "Ah gizli işlerimiz! İnsanlara gizli, Allah'a ise açık olan gizli işlerimiz! Bunları kendi ilaçlarıyla tedavi edin! Peki ilaçları nedir? Kişinin tövbe edip bir daha aynı şeyleri yapmamasıdır."¹

٦٨٩٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَنَا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ نَصِيرٍ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا مُحَمَّدٍ الْجَرِيرِيَّ يَقُولُ: سَمِعْتُ سَهْلَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ يَقُولُ: " الْعَدُوُّ يَرِصُّ أَهْلَ الْمَعْرِفَةِ فِي وَقْتِ الْهَمَّةِ، كَمَا نَلَّ آدَمَ حَيْثُ هَمَّ بِالْخُلُودِ وَبِحَبِ الْبَقَاءِ فِي الْجَنَّةِ، وَصَلَ إِلَيْهِ الْعَدُوُّ فَوَسَّوَسَهُ فَقَالَ: ﴿هَلْ أَذْكَ عَلَى شَجَرَةِ الْخُلْدِ وَمُلْكٍ لَا يَبْلَى﴾، لَمَّا ادَّعَى مَا لَيْسَ لَهُ دَخَلَ عَلَيْهِ، فَالْخُلْدُ كُلُّهُمْ عَلَى هَذَا "

6898- Sehl b. Abdullah der ki: "Düşman, Hz. Âdem'de olduğu gibi marifet ehlinde olan kişinin bir şeyi yapmayı düşünmesini gözleyip saldırıya geçer. Hz. Âdem sonsuza dek yaşamayı düşünüp daima cennette kalmayı isteyince düşman (şeytan) ona: «*Sana ebedilik ağacını ve yok olmayan bir saltanatı göstereyim mi?*»² diyerek vesvese verdi. Bu şekilde Âdem istememesi gereken bir şeyi isteyince düşmanı ona müdahale etti. Diğer tüm insanların durumu da aynı şekildedir."³

٦٨٩٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو سَعِيدٍ الصِّيرْفِيُّ، أَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الصَّقَّارُ، نَا ابْنُ أَبِي الدُّنْيَا، حَدَّثَنِي عَلِيُّ بْنُ أَبِي مَرْيَمَ قَالَ: قَالَ عَمْرُو بْنُ جَرِيرٍ: خَرَجْتُ وَأَنَا حَدَّثْتُ وَقَدْ هَمَمْتُ بِبَعْضِ مَا يَهْمُ بِهِ الْأَحْدَاثُ فَمَرَرْتُ بِأَبِي طَالِبٍ الْقَاصِّ وَالنَّاسِ مُجْتَمِعُونَ عَلَيْهِ، فَوَقَفْتُ مَعَهُمْ، وَكَانَ

¹ Ravileri güvenilirdir. Fesevî, *Ma'rife* (2/565), İbn Sa'd, *Tabakât* (6/185), Abdullah b. Ahmed, *Zevâidü'z-Züh'd* (s. 325), Hennâd, *Züh'd* (915) ve Ebû Nuaym, *Hilye* (2/108).

² Tâhâ Sur. 120

³ Ravileri güvenilirdir.

أَوَّلَ مَا تَكَلَّمَ بِهِ أَنْ قَالَ: " أَتَيْهَا الْهَامُّ بِالْمَعْصِيَةِ، أَمَا عَلِمْتَ أَنَّ خَالِقَ الْهَمَّةِ مُطَّلِعٌ عَلَى هِمَّتِكَ؟"، قَالَ: فَخَرَزْتُ مَعْشِيًّا عَلَيَّ، فَمَا أَفَقْتُ إِلَّا عَنْ تَوْبَةٍ "

6899- Amr b. Cerîr der ki: “Genç biriyken her genç biri gibi bazı günahlara niyetlenerek evden çıktığımda kıssacı Ebû Tâlib ile karşılaştım. İnsanlar etrafında toplanmıştı. Ben de onlarla birlikte yanında durdum. Ebû Tâlib’in ilk söylediği söz: “Ey günahı düşünen kişi! Düşünceyi yaratan zatın bu düşüncenden haberdar olduğunu bilmiyor musun?” sözü oldu. Bunu duyunca düşüp bayıldım ve ancak tövbe ettikten sonra kendime gelebildim.”¹

٦٩٠٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، وَأَبُو مُحَمَّدٍ الْمُقَرِّيُّ قَالَا: نَا أَبُو الْعَبَّاسِ الْأَصَمُّ، نَا الْخَضِرُ بْنُ أَبَانَ، نَا سَيَّارُ بْنُ حَاتِمٍ، ح وَأَخْبَرَنَا عَبْدُ الْخَالِقِ بْنُ عَلِيٍّ، أَنَا أَبُو بَكْرٍ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ زَوَادٍ الرَّازِيُّ، نَا طَاهِرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْخَثْعَمِيُّ، نَا الْقَطْوَانُ، نَا سَيَّارٌ، حَدَّثَنِي جَعْفَرٌ قَالَ: سَمِعْتُ مَالِكَ بْنَ دِينَارٍ، يَقُولُ: " إِنَّ الْأَبْرَارَ تَغْلِي قُلُوبُهُمْ بِأَعْمَالِ الْبِرِّ، وَإِنَّ الْفُجَّارَ تَغْلِي قُلُوبُهُمْ بِأَعْمَالِ الْفُجُورِ، وَاللَّهُ يَرَى هُمُومَكُمْ فَانْظُرُوا فِي هُمُومِكُمْ ". لَفْظُهُمَا سَوَاءٌ

6900- Mâlik b. Dînar der ki: “İyilerin kalplerinde iyi olan işler depreşir. Kötülerin kalplerinde de günah olan şeyler depreşir. Yüce Allah da ne düşündüğünüzü bilir. Bunun için ne düşündüğünüze dikkat edin!”²

Her iki kanalın lafzı birdir.

٦٩٠١ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ قَالَ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ حَادِمَ الْجَامِعِ، سَمِعْتُ أَبَا عَثْمَانَ الرَّاهِدَ، يَقُولُ: " إِخْدُمُوا رَبَّ الْجَامِعِ، فَإِنَّ الْجَامِعَ غَيْرُ مُسْتَحْدَمٍ "، ثُمَّ يَقُولُ: " سَرَائِرُكُمْ سَرَائِرُكُمْ، فَإِنَّ الْمُطَّلِعَ عَلَى السَّرَائِرِ يُرَافِقُكُمْ "

6901- Cami hizmetçisi Muhammed b. Abdân der ki: Zahid Ebû Osmân: “Caminin Rabbine hizmet edin! Zira Caminin hizmete ihtiyacı yoktur” der, ardından şunu ekledi:

“Gizli işleriniz! İçinizden geçenler!

¹ İsnâdı zayıftır.

² İsnâdı kavi değildir. Ahmed, *Zühd* (s. 323) ve Ebû Nuaym, *Hilye* (2/370).

İçinizi gören sizi gözetlemektedir!”

٦٩٠٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، نَا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، نَا أَبُو عُثْبَةَ، نَا حَمْرَةُ، نَا بِشْرُ بْنُ صَالِحٍ، قَالَ: " قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: طُوبَى لِعَيْنٍ نَامَتْ، وَلَمْ تُحَدِّثْ نَفْسَهَا بِالْمَعْصِيَةِ، وَانْتَبَهَتْ إِلَى غَيْرِ إِيَّامٍ "

6902- Bısr b. Sâlih der ki: Hz. İsa: “İçinden günah işlemeyi geçirmeden kapanan ve günah olmayan bir işe uyanan göze (kişiye) ne mutlu!” derdi.¹

٦٩٠٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، سَمِعْتُ أَبَا الْحُسَيْنِ عَلِيَّ بْنَ بُنْدَارٍ الرَّاهِدَ يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا بَكْرٍ مُحَمَّدَ بْنَ عَلَّكَانَ الرَّازِيَّ، سَمِعْتُ يَحْيَى بْنَ مُعَاذٍ الرَّازِيَّ يَقُولُ: " مَنْ خَانَ اللَّهَ فِي السِّرِّ هَتَكَ سِرَّهُ فِي الْعَلَانِيَةِ "

6903- Ebû Bekr Muhammed b. Ali b. Câfer b. Allakân er-Râzî der ki: Yahya b. Muâz er-Râzî'nin: “Yalnızken Allah’a karşı haince davranan kişiyi Yüce Allah insanlar içinde ifşa eder” dediğini işittim.²

٦٩٠٤ - أَنشَدَنَا أَبُو الْقَاسِمِ الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ حَبِيبٍ الْمُفَسِّرُ لِبَعْضِهِمْ: " يَا كَاتِمَ السِّرِّ وَمُخْفِيهِ أَتَيْنَ مِنَ اللَّهِ تَوَارِيهِ بَارَزْتَ بِالْعَصِيَانِ رَبَّ الْعُلَى وَأَنْتَ مِنْ جَارِكَ تُخْفِيهِ "

6904- Müfessir Ebu'l-Kâsım Hasan b. Muhammed b. Habîb bize birine ait şu şiiri okudu:

“Ey içindekini saklayıp gizleyen

Bunu Allah’tan nasıl saklayabilirsin?

Yüce Rabbine açıkça günah işliyorsun da

Bunu komşundan gizlemeye çalışıyorsun.”

٦٩٠٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ عَلِيَّ بْنَ أَحْمَدَ بْنَ إِبْرَاهِيمَ الْبُوشَنجِيَّ، وَسُئِلَ عَنِ الْفُتُوَّةِ، فَقَالَ: " حُسْنُ السِّرِّ، وَسُئِلَ عَنِ الْمُرُوءَةِ، فَقَالَ: " تَرَكُ مَا

¹ İsnâdında bir sakınca yoktur.

² İbnu'l-Cevzî, *Sifatu's-Safve* (4/94).

يَكْرَهُ كِرَامُ الْكَاتِبِينَ "، وَسُئِلَ عَنِ التَّوَكُّلِ، فَقَالَ: " أَنْ تَأْكُلَ مِمَّا يَلِيكَ، وَتَمْضَغَ لُقْمَتَكَ عَلَى سُكُونِ الْقَلْبِ، وَتَعْلَمَ أَنَّ مَا لَكَ فَلَا يَقُوتُكَ "

6905- Ebû Abdillâh el-Hâfız der ki: Ebu'l-Hasan Ali b. Ahmed b. İbrâhîm el-Bûşancî'ye yiğitliğin ne olduğu sorulunca: "İç güzelliğidir" dedi. Ona erdemin ne olduğu sorulunca: "Kirâmen kâtibin meleklerinin hoşlanmayacağı şeylerden uzak durmaktır" dedi. Ona tevekkül konusu sorulunca da: "Önünden yemen, lokmanı sakın bir şekilde çiğnemen ve senin olması takdir edilen şeyin mutlaka eline geçeceğini bilmendir" dedi.¹

٦٩٠٦ - سَمِعْتُ أَبَا حَازِمٍ يَقُولُ: سَمِعْتُ أَحْمَدَ بْنَ حَفْصٍ يَقُولُ: سَمِعْتُ عَلِيَّ بْنَ أَحْمَدَ النَّهْرِيِّ، نَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْأَنْصَارِيِّ، نَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ مُعَاذٍ قَالَ: قَالَ أَخِي يَحْيَى بْنُ مُعَاذٍ الرَّازِيِّ: " مَنْ عَبْدَ اللَّهِ عَلَى الْخَطَرَاتِ قَضَى اللَّهُ حَاجَتَهُ عَلَى الْخَطَرَاتِ "، يَعْنِي بِتَرْكِ الذُّنُوبِ إِذَا حَظَرَ عَلَى قَلْبِهِ

6906- İsmâîl b. Muâz der ki: Kardeşim Yahya b. Muâz: "Yüce Allah, aklına geldiğinde bile günahlardan uzak durmaya çalışan kişinin ihtiyaçlarını aklına gelmesiyle (dile getirmeden) karşılar" dedi.²

٦٩٠٧ - سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ السَّلْمِيِّ، سَمِعْتُ أَحْمَدَ بْنَ مِقْسَمٍ، سَمِعْتُ عَبْدَ الْعَزِيزِ بْنَ أَحْمَدَ الْمُطَرِّزَ، سَمِعْتُ الْجُنَيْدَ يَقُولُ: " مَنْ رَاقَبَ اللَّهَ فِي السَّرِّ حُرِسَتْ جَوَارِحُهُ "

6907- Cüneyd der ki: "Yalnızken Allah'a karşı gelmekten sakınan kişinin bedeni (günahlardan) korunur."³

٦٩٠٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْقَاسِمِ الْخَرَقِيُّ، بِبَغْدَادَ، نَا أَحْمَدُ بْنُ سَلْمَانَ، نَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ إِسْحَاقَ، نَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ، نَا ابْنُ مَهْدِيٍّ، عَنْ إِسْرَائِيلَ، عَنْ خُصَيْفٍ، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ: " قَالَ يُوسُفُ: ﴿لَيَعْلَمَنَّ أَنِّي لَمْ أَخْنَهُ بِالْغَيْبِ﴾ [يوسف: ٥٢]،

¹ Ebû Nuaym, *Hilye* (10/379-380) ve Sülemî, *Tabakâtü's-Sûfiyye* (s. 460).

² Beyhakî, *ez-Zühdü'l-Kebîr* (851).

³ Hatîb, *Târih* (10/460).

قَالَ لَهُ جِبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: وَلَا حَتَّى هَمَمْتَ؟، قَالَ: ﴿وَمَا أُبْرِي نَفْسِي إِنَّ النَّفْسَ لَأَمَّارَةٌ
بِالسُّوءِ﴾ [يوسف: ٥٣] "

6908- İbn Abbâs bildiriyor: Hz. Yûsuf: "Benim böyle yapmam, Aziz'in; yokluğunda, benim kendisine hainlik etmediğimi ve Allah'ın, hainlerin tuzaklarını başarıya ulaştırmayacağını bilmesi içindi"¹ deyince, Cebrâil: "Peki yapmayı da mı düşünmedin?" diye sordu. Hz. Yûsuf: "Ben nefsimi temize çıkarmam, çünkü Rabbimin merhamet ettiği hariç, nefis aşırı derecede kötülüğü emreder"² dedi.³

٦٩٠٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ فَحْوَيْهِ الدِّيَّانِيُّ، بِالدَّامِغَانَ، نَا
عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ شَيْبَةَ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ الْبَلْجَانِيِّ الْأَصْبَهَانِيِّ، نَا عُمَرُ بْنُ
عَبْدِ اللَّهِ الْخِيارِيُّ أَخْبَرَنِي مُحَمَّدُ بْنُ سَهْلٍ، حَدَّثَنِي الرَّبِيعُ بْنُ سُلَيْمَانَ، سَمِعْتُ الشَّافِعِيَّ،
رَحِمَهُ اللَّهُ يُنْشِدُ: "

إِذَا مَا خَلَوْتَ الدَّهْرَ يَوْمًا	فَلَا تَقُلْ خَلَوْتُ وَلَكِنْ قُلْ عَلَيَّ رَقِيبٌ
وَلَا تَحْسَبَنَّ اللَّهَ يَغْفُلُ سَاعَةً	وَلَا أَنَّ مَا يَخْفَى عَلَيْهِ يَغِيبُ
غَفَلْنَا لِعَمْرِ اللَّهِ حَتَّى تَدَارَكَتْ	عَلَيْنَا ذُنُوبٌ بَعْدَهُنَّ ذُنُوبٌ
فَيَا لَيْتَ أَنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ مَا مَضَى	وَيَأْذَنُ فِي تَوْبَاتِنَا فَتَتُوبُ "

6909- Rabî' b. Süleyman der ki: (İmam) Şâfiî'nin şu şiiri okuduğunu işittim:

"Bir ömür yalnız başına kalsan da
Yalnızım deme ve seni bir görenin olduğunu bil
Allah'ın bir an bile gafil olacağını düşünme
Düşünme senin gizli yaptığının O'na da gizli olacağını
Gaflete düştük ve Allah'a andolsun ki

¹ Yûsuf Sur. 52

² Yûsuf Sur. 53

³ İsnâdî hasendir. İbn Cerîr, *Tefsîr* (13/1-2) Bak: Suyûtî, *ed-Dürü'l-Mensûr* (4/548).

Günahlarımız bir biri ardına birikti

Keşke Allah önceki günahlarımızı başışlasa

Ve izin verse de tövbe edebilsek."

٦٩١٠ - أَنشَدَنَا أَبُو زَكَرِيَّا بْنُ أَبِي إِسْحَاقَ، أَنَشَدَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يَحْيَى بْنُ مُعَاوِيَةَ الطَّلْحِيُّ، أَنَشَدَنَا حَبِيبُ بْنُ نَصْرِ لِمَحْمُودِ الْوَرَّاقِ: "

أَلَا أَيُّهَا الْمُسْتَطَرِفُ الذَّنْبَ جَاهِلًا هُوَ اللَّهُ لَا تَخْفَى عَلَيْهِ السَّرَائِرُ
فَإِنْ كُنْتَ لَمْ تَعْرِفْهُ حِينَ عَصَيْتُهُ فَإِنَّ الَّذِي لَا يَعْرِفُ اللَّهَ كَافِرٌ
وَإِنْ كُنْتَ مِنْ عِلْمٍ وَمَعْرِفَةٍ بِهِ عَصَيْتَ فَأَنْتَ الْمُسْتَهِينُ الْمُجَاهِرُ
فَأَيُّهَا حَالِيكَ اعْتَقَدْتَ فَإِنَّهُ عَلِيمٌ بِمَا تَطْوِي عَلَيْهِ الضَّمَائِرُ"

6910- Abdullah b. Yahya b. Muâviye et-Talhî bildiriyor: Habîb b. Nasr bize Mahmûd el-Verrâk'ın şu şiirini okudu:

"Ey cahilce günah işleyen kişi

Bil ki hiçbir şey Allah'a gizli kalmaz

Şayet Allah'ı tanımadan günah işlediysen

Bil ki Allah'ı tanımayan kafir biridir

Allah'ı bilip tanımana rağmen işlediysen günahı

Allah'ı küçümsüyor ve meydan okuyorsun demektir

Günahı hangi gerekçeyle işlemiş olursan ol

Bil ki Allah kalpte gizlenenleri bilir."

٦٩١١ - أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ الْأَصْبَهَانِيُّ، إِمْلَاءً، أَنَا أَبُو سَعِيدٍ بْنُ الْأَعْرَابِيِّ بِمَكَّةَ، نَا الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ الرَّعْفَرَانِيُّ، أَنَا عَمْرُو بْنُ مُحَمَّدٍ الْعَنْقَرِيُّ، نَا أَسْبَاطُ بْنُ نَصْرِ، عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عُمَيْرٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي لَيْلَى، عَنْ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ قَالَ: " كَانَ فِي بَنِي إِسْرَائِيلَ رَجُلٌ عَقِيمٌ لَا يُولَدُ لَهُ، وَكَانَ يَخْرُجُ فَإِذَا رَأَى غُلَامًا مِنْ غِلْمَانِ بَنِي إِسْرَائِيلَ عَلَيْهِ حُلِيٌّ يَخْدَعُهُ حَتَّى يَدْخُلَهُ فَيَقْتُلُهُ وَيُلْقِيهِ فِي مَطْمُورَةٍ لَهُ، فَبَيْنَا هُوَ كَذَلِكَ إِذْ لَقِيَ غُلَامَيْنِ أَخَوَيْنِ عَلَيْهِمَا حُلِيٌّ لَهُمَا، فَأَدَخَلَهُمَا فَقَتَلَهُمَا وَطَرَحَهُمَا فِي مَطْمُورَةٍ لَهُ، وَكَانَتْ لَهُ امْرَأَةٌ مَسْلَمَةٌ تَنْهَاهُ عَنْ ذَلِكَ فَتَقُولُ لَهُ: إِنِّي أُحَذِّرُكَ النَّقْمَةَ مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ،

وَكَانَ يَقُولُ: لَوْ أَنَّ اللَّهَ أَخَذَنِي عَلَى شَيْءٍ أَخَذَنِي يَوْمَ فَعَلْتُ كَذَا وَكَذَا، فَتَقُولُ: إِنَّ صَاعَكَ لَمْ تَمْتَلِئْ بَعْدُ، وَلَوْ قَدْ امْتَلَأَ صَاعُكَ أُخِذْتُ، فَلَمَّا قَتَلَ الْعُلَامَيْنِ الْأَخَوَيْنِ خَرَجَ أَبُوهُمَا، فَطَلَبَهُمَا فَلَمْ يَجِدْ أَحَدًا يُخْبِرُهُ عَنْهُمَا، فَأَتَى نَبِيًّا مِنْ أَنْبِيَاءِ بَنِي إِسْرَائِيلَ فَذَكَرَ ذَلِكَ لَهُ، فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ: هَلْ كَانَتْ لَهُمَا لُغَبَةٌ يَلْعَبَانِ بِهَا؟ قَالَ: نَعَمْ، كَانَ لَهُمَا جَرُوءٌ، فَأَتَيْتُ بِالْجَرُوءِ فَوَضَعَ النَّبِيُّ خَاتَمَهُ بَيْنَ عَيْنَيْهِ، ثُمَّ خَلَّى سَبِيلَهُ فَقَالَ: أَوَّلُ دَارٍ يَدْخُلُهَا مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ فِيهَا مِيتَانِ، فَأَقْبَلَ الْجَرُوءُ يَتَخَلَّلُ الدَّوْرَ حَتَّى دَخَلَ دَارًا، فَدَخَلُوا خَلْفَهُ، فَوَجَدُوا الْعُلَامَيْنِ مَقْتُولَيْنِ مَعَ غُلَامٍ قَدْ قَتَلَهُ وَطَرَحَهُمْ فِي الْمَطْمُورَةِ، فَانْطَلَقُوا بِهِ إِلَى النَّبِيِّ فَأَمَرَ بِهِ أَنْ يُصَلَّبَ، فَلَمَّا رُفِعَ عَلَى خَشَبَتِهِ أَتَتْ امْرَأَتُهُ فَقَالَتْ: يَا فُلَانُ قَدْ كُنْتُ أُحْذِرُكَ هَذَا الْيَوْمَ، وَأُخْبِرُكَ أَنَّ اللَّهَ غَيَّرَ تَارِكَكَ وَأَنْتَ تَقُولُ: لَوْ أَنَّ اللَّهَ أَخَذَنِي عَلَى شَيْءٍ أَخَذَنِي يَوْمَ فَعَلْتُ كَذَا وَكَذَا، فَأُخْبِرُكَ أَنَّ صَاعَكَ بَعْدُ لَمْ تَمْتَلِئْ، أَلَا وَإِنَّ هَذَا قَدْ امْتَلَأَ صَاعُكَ "

6911- Muâz b. Cebel anlatıyor: İsrail oğullarından çocuğu olmayan kısır bir adam vardı. Bu adam evinden çıkar, dışarıda İsrail oğullarından üzerinde takılar bulunan çocuklar gördüğü zaman kandırıp evine götürür ve öldürüp bir mahzene atardı. Bir defasında bu şekilde çıkıp üzerinde takılar bulunan ve kardeş olan iki çocuk gördü. Onları evine getirip öldürdü ve mahzene attı. Bu adamın da müslüman bir karısı vardı ve: “Allah’ın intikamına karşı seni uyarıyorum!” diyerek kocasını bundan alıkoymaya çalışırdı. Kocası bu uyarısına: “Şayet Allah bir şeyden dolayı beni cezalandıracak olsaydı bu işi ilk yaptığımda beni cezalandırırdı” karşılığını verir, karısı da: “Vaden henüz dolmamış! Şayet vaden dolmuş olsaydı Allah seni cezalandırırdı” derdi.

Kardeş olan bu iki çocuğu öldürdükten sonra babaları onları aramaya çıktı. Aramalarına rağmen nerede olduklarını söyleyen çıkmadı. Bunun üzerine İsrail oğullarının peygamberlerinden birinin yanına geldi ve durumu ona anlattı. Peygamber ona: “Çocuklarının oynadığı bir şey var mıydı?” diye sorunca, adam: “Evet! Oynadıkları bir köpek eniği vardı” dedi. Enik getirilince peygamber yüzüğünü eniğin gözlerinin arasına koydu. Sonra onu serbest bıraktı ve: “İsrail oğullarından gireceği ilk evde iki ölü bulunacaktır” dedi.

Enik evler arasında dolaşmaya başladı ve sonunda bir eve girdi. Peşinden o eve girdiklerinde mahzende yanlarında başka bir çocukla birlikte öldürülen iki çocuğu buldular. Adamı peygambere götürdüklerinde çarımıha gerilerek öldürülmesini emretti. Çarımıha gerileceği kütük dikilince karısı yanına geldi ve şöyle dedi: “Ey filan! Böylesi bir güne karşı seni uyarımış, Allah’ın seni cezasız bırakmayacağını söylemişim. Sen ise «Şayet Allah bir şeyden dolayı beni cezalandıracak olsaydı bu işi ilk yaptığımda beni cezalandırırdı» diyordun. Ben de senin vadenin henüz gelmediğini söylüyordum. İşte şimdi senin vaden geldi.”¹

٦٩١٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ الْحَبِيبِيُّ، بِمَرَوْ، وَأَخْبَرَنِي مُحَمَّدُ بْنُ إِبرَاهِيمَ التَّقَادُ، نَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِبرَاهِيمَ بْنِ الْمُغِيرَةِ ابْنُ أُخْتِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْمُبَارَكِ، نَا حَفْصُ بْنُ سَالِمٍ، نَا مُقَاتِلُ بْنُ حَيَّانَ، أَخْبَرَنِي عِكْرَمَةُ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: ﴿وَلَكِنَّكُمْ فَتَنْتُمْ أَنْفُسَكُمْ﴾ قَالَ: " بِالشَّهَوَاتِ "، ﴿وَتَرَبَّصْتُكُمْ﴾ [الحديد: ١٤]، قَالَ: " بِالتَّوْبَةِ "، ﴿وَعَرَّيْتُكُمْ الْأَمَانِي﴾ [الحديد: ١٤]، قَالَ: " التَّسْوِيفُ بِالْأَعْمَالِ الصَّالِحَةِ "، ﴿حَتَّى جَاءَ أَمْرُ اللَّهِ﴾ [الحديد: ١٤]، قَالَ: " الْمَوْتُ "، ﴿وَعَرَّيْتُكُمْ بِاللَّهِ الْغُرُورِ﴾ [الحديد: ١٤]، قَالَ: " الشَّيْطَانُ "

6912- İkrime bildiriyor: İbn Abbâs, “Siz kendinizi fitneye düşürdünüz”² buyruğunu açıklarken: “Şehvetlerle kendinizi fitneye düşürdünüz” demiştir. “Çekinceli davrandınız”³ buyruğunu açıklarken: “Tövbe konusunda çekinceli davrandınız” demiştir. “Kuruntularla avundunuz”⁴ buyruğunu açıklarken: “Sâlih amelleri ertelediniz” demiştir. “Allah’ın emri gelinceye kadar”⁵ buyruğunu açıklarken: “Bu emir ölümdür” demiştir. “O çok aldatıcı

¹ İsnâdı hasendir.

² Hadîd Sur. 14

³ Hadîd Sur. 14

⁴ Hadîd Sur. 14

⁵ Hadîd Sur. 14

*Allah hakkında da sizi aldattı*¹ buyruğunu açıklarken de: “Bu aldatıcı şeytandır” demiştir.²

٦٩١٣ - أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدِ أَنْ، أَنَا أَحْمَدُ بْنُ عُبَيْدٍ، نَا أَبُو إِسْمَاعِيلَ مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ التُّرَيْمِذِيُّ، نَا ابْنُ أَبِي السَّرِيِّ، نَا رِشْدِينَ بْنُ سَعْدٍ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي سُلَيْمَانَ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ أَنَسٍ، أَنَّهُ سَمِعَهُ يُحَدِّثُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: " إِنْ الْأَرْضَ لِتُخْرِجُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِكُلِّ عَمَلٍ عَمِلَ عَلَى ظَهَرِهَا "، وَقَرَأَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: ﴿إِذَا زُلْزِلَتِ الْأَرْضُ زِلْزَالَهَا﴾ [الزلزلة: ١]، فَتَلَاهَا حَتَّى بَلَغَ: ﴿يَوْمَئِذٍ تُحَدِّثُ أَخْبَارَهَا﴾ [الزلزلة: ٤]، " أَتَدْرُونَ مَا أَخْبَارُهَا؟ جَاءَ جِبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: خَبَرُهَا إِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ أَخْبَرَتْ بِكُلِّ عَمَلٍ عَمِلَ عَلَى ظَهَرِهَا "

6913- Enes bildiriyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Yeryüzü kıyamet gününde üzerinde işlenen her türlü ameli haber verir” buyurdu ve: “Yer dehşetle sarsıldıkça sarsıldığı, yeryüzü ağırlıklarını dışarıya çıkardığı ve insanın: «Buna ne oluyor?» dediği zaman; «İşte o gün yer, kendi haberlerini anlatır»³ âyetlerini okudu. Sonra şöyle buyurdu: “Haberleri nedir biliyor musunuz? Cebrael geldi ve: «Yerin haberleri anlatması, kıyamet gününde üzerinde yapılan her türlü şeyi söylemesidir» dedi.”⁴

٦٩١٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَنَا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ نُصَيْرٍ، نَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ الْحَجَّاجِ بْنِ رِشْدِينَ بْنِ سَعْدٍ، حَدَّثَنِي زَيْدُ بْنُ بِشْرِ الْحَضْرَمِيِّ، أَنَا رِشْدِينَ بْنُ سَعْدٍ، فَذَكَرَهُ، غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ: أَنَّهُ سَمِعَ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ، وَلَمْ يَقُلْ: حَدَّثَنَا جِبْرِيلُ، لَكِنْ قَالَ: أَخْبَارَهَا، فَذَكَرَهُ، وَخَالَفَهُ غَيْرُهُ عَنْ يَحْيَى بْنِ سُلَيْمَانَ، فَرَوَاهُ كَمَا

¹ Hadîd Sur. 14

² İsnâdı çok zayıftır. Suyûtî, *ed-Dürri'l-Mensûr* (8/56).

³ Zilzâl Sur. 1-4

⁴ İsnâdı zayıftır. Suyûtî, *ed-Dürri'l-Mensûr* (8/592).

6914- Başka bir kanalla bir öncekinin aynısı bildirilmiştir. Ancak burada ravi “Enes b. Mâlik’in şöyle dediğini işittim” lafzını kullanmıştır. Yine hadisin sonunda Cebrâil zikredilmemiş, doğrudan sözü aktarılmıştır.¹

٦٩١٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَنَا أَبُو الْفَضْلِ الْحَسَنُ بْنُ يَعْقُوبَ الْعَدْلُ، نَا أَحْمَدُ بْنُ الْخَلِيلِ الْبَغْدَادِيُّ، نَا أَبُو جَعْفَرٍ، نَا أَحْمَدُ بْنُ الْحَجَّاجِ أَبُو الْعَبَّاسِ الْخُرَاسَانِيُّ، نَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُبَارَكِ، نَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي أَيُّوبَ، نَا يَحْيَى بْنُ أَبِي سُلَيْمَانَ، عَنْ سَعِيدِ الْمُقْبِرِيِّ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَرَأَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ هَذِهِ الْآيَةَ ﴿يَوْمَئِذٍ تُحَدِّثُ أَخْبَارَهَا﴾ [الزلزلة: ٤]، قَالَ: " أَتَدْرُونَ مَا أَخْبَارُهَا؟ "، قَالُوا: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ، قَالَ: " فَإِنَّ أَخْبَارَهَا أَنْ تَشْهَدَ عَلَى كُلِّ عَبْدٍ أَوْ أَمَةٍ بِمَا عَمِلَ عَلَى ظَهْرِهَا، أَنْ تَقُولَ: عَمِلَ كَذَا وَكَذَا فِي يَوْمٍ كَذَا وَكَذَا قَالَ: فَهَذِهِ أَخْبَارُهَا ".

6915- Ebû Hureyre der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “İşte o gün yer, kendi haberlerini anlatır”² âyetini okudu ve: “Vereceği bu haberler nedir biliyor musunuz?” diye sordu. Ashâb: “Allah ve Resûlü daha iyi bilir?” dediğinde, Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Yer, üzerinde yaşayan ne kadar erkek ve kadın varsa bir bir hepsinin hakkında: «Filan günde şunu şunu yaptı» diyerek şahitlikte bulunur. Haberlerini anlatması budur.”³

Beyhakî der ki: “Bu rivayet, zayıf biri olan Rişdîn b. Sa’d’ın rivayetinden daha sahihtir.”

٦٩١٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، نَا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، نَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الْجَبَّارِ، نَا ابْنُ فَضِيلٍ، عَنْ عَاصِمِ الْأَحْوَلِ قَالَ: مَا سَمِعْتُ الْحَسَنَ، يَتَمَثَّلُ بَيْتِ شِعْرِ قَطُّ، غَيْرَ أَنِّي سَمِعْتُهُ يَتَمَثَّلُ بِهَذَا الْبَيْتِ: ":

لَيْسَ مَنْ مَاتَ فَاسْتَرَا حَ بِمَيِّتٍ
إِنَّمَا الْمَيِّتُ مَيِّتُ الْأَحْيَاءِ
ثُمَّ يَقُولُ: صَدَقَ اللَّهُ، وَاللَّهِ إِنَّهُ لَيَكُونُ حَيًّا الْجَسَدِ، مَيِّتَ الْقَلْبِ

¹ İsnâdı zayıftır.

² Zilzâl Sur. 4

³ İsnâdı kavi değildir. Tirmizî, *sifatu'l-kıyâme* 4/619 (2429) ile *tefsir* 5/446 (3353).

6916- Âsım el-Ahvel der ki: Hasan el-Basrî'nin bir beyit dışında şiir okuduğunu işitmiş değilim. Bu bir beyit de şöyleydi:

“Ölüp rahatlayan kişi ölü değildir

Asıl ölü diriiken ölü olan kişidir.”

Bu beyti okuduktan sonra da: “Allah doğru söylemiş! Zira vallahi bazen birinin bedeni diriiken kalbi ölü olabiliyor” derdi.¹

٦٩١٧ - قَالَ: وَنَا ابْنُ فُضَيْلٍ، عَنْ أَبِي سُفْيَانَ الْحَمِيرِيِّ قَالَ: مَا سَمِعْتُ الْحَسَنَ يَتَمَثَّلُ بِشَعْرِ قَطُّ غَيْرَ هَذَا الْبَيْتِ:

يسر الفتى ما كان قدّم من تقى إذا عرف الداء الذي هو قاتله

6917- Ebû Süfyân el-Himyerî der ki: Hasan el-Basrî'nin bir beyit dışında şiir okuduğunu işitmiş değilim. Bu bir beyit de şöyleydi:

“Genç, katili olacak hastalığı biliyorsa

Önceden yaptığı salih amellere sevinir.”²

٦٩١٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، سَمِعْتُ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ أَحْمَدَ الْمُؤَدِّنَ يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا بَكْرٍ مُحَمَّدَ بْنَ إِسْحَاقَ يَقُولُ: سَمِعْتُ يُونُسَ بْنَ عَبْدِ الْأَعْلَى يَقُولُ: أَنَشَدَنِي مُسْلِمٌ الْخَوَاصُّ، عَنِ ابْنِ الْمُبَارَكِ:

رَأَيْتُ الذُّنُوبَ تُمِيتُ الْقُلُوبَ	وَيُتْبِعُهَا الذَّلَّ إِدْمَانُهَا
وَتَرَكُ الذُّنُوبَ حَيَاةَ الْقُلُوبِ	وَخَيْرٌ لِنَفْسِكَ عَصْيَانُهَا
وَهَلْ بَدَّلَ الدِّينَ إِلَّا الْمُلُوكُ	وَأَخْبَارُ سُوءٍ وَرُهْبَانُهَا
وَبَاعُوا النُّفُوسَ فَلَمْ يَرْبَحُوا	وَفِي الْبَيْعِ لَمْ يَغْلُ أَثْمَانُهَا
لَقَدْ وَقَعَ الْقَوْمُ فِي حَيْفَةٍ	يَبِينُ لِيذِي الْعَقْلِ إِنْتَانُهَا

¹ İsnâdı zayıftır. Ahmed, *Zühhd* (s. 280), İbn Ebi Şeybe, *Musannef* (8/517, 13/506), Abdurrezzâk, *Musannef* (3/143) ve Ebû Nuaym, *Hilye* (2/143).

² İsnâdı zayıftır. İbn Ebi Şeybe, *Musannef* (13/507).

6918- Yûnus b. Abdila'lâ der ki: Müslim el-Havvâs, İbnu'l-Mübârek'ten naklen bana şu şiiri okudu:

“Günahlar kalbi öldürür
Bu da peşinden zilleti getirir
Günahları terk etmek kalplere hayat verir
Nefsine karşı durman ona bir iyiliktir
Sultanlar değil midir dini bozanlar
Kötü âlimler ve ruhbanlar
Kendilerini kâr etmeden sattılar
Satışta fiyatlarını da arttıramadılar
İnsanlar bir leşin başına üşüştüler
Ki akıl sahibi olanlar onu kokusundan tanır.”¹

٦٩١٩ - أَنشَدَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السَّلْمِيُّ، أَنشَدَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْحُسَيْنِ الْكَاتِبُ،
أَنَشِدْنِي ابْنَ الْأَنْبَارِيِّ لِابْنِ الْمُعْتَرِ:

خَلَّ الذُّنُوبَ حَقِيرَهَا وَكَثِيرَهَا فَهُوَ التَّقَى
كُنْ مِثْلَ مَا شِ فَوْقَ أَر ضِ الشُّوْكِ يَحْذَرُ مَا يَرَى
لَا تَحْقِرَنَّ صَغِيرَةً إِنَّ الْجِبَالَ مِنَ الْحَصَى

6919- Abdullah b. Hüseyin el-Kâtib bildiriyor: İbnu'l-Enbârî bana İbnu'l-Mu'tez'in şu şiirini okudu:

“Küçük büyük tüm günahları bırak
İşte takva denen budur
Dikenle dolu yer üstünde yürüyen
Ve bu dikenlerden sakınan biri gibi ol
Günahı küçük de olsa basit görme
Çünkü dağ bile çakıllardan değildir.”

¹ İbn Asâkir, *Târîhu Dimaşk* (37/371-372).

٦٩٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو سَعِيدٍ الصَّرِفِيُّ، أَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ، نَا أَبُو بَكْرٍ بْنُ أَبِي الدُّنْيَا،
 أَنشَدَنِي الْحَسَنُ بْنُ عَبْدِ الرَّحِيمِ لِرَجُلٍ مِنْ بَنِي تَمِيمٍ:
 أَنُوحَ عَلَى نَفْسِي وَأُبْكِي خَطِيئَةً تَقُودُ خَطَايَا أَثْقَلَتْ مِنِّي الظَّهْرَا
 فَيَا لَذَّةً كَانَتْ قَلِيلًا بَقَاؤُهَا وَيَا حَسْرَةً دَامَتْ وَلَمْ تُبْقِ لِي عُذْرًا

6920- Ebû Bekr b. Ebi'd-Dünyâ der ki: Hasan b. Abdirrahîm, Temîm kabilesinden bir adama ait olan şu şiiri okudu:

“Nefsime ve günahıma ağılıyorum

Sırtımı büken günahlara sebep olan günaha

Her bir lezzet çok az bir süre kalırken

Mazeret bırakmayan pişmanlıklar sürüp gidiyor.”

٦٩٢١ - أَخْبَرَنَا أَبُو حَازِمٍ الْحَافِظُ، أَنَا أَبُو عَمْرٍو بْنُ مَطَرٍ، حَضَرْتُ مَجْلِسَ أَبِي عُثْمَانَ
 الْحِيرِيِّ الرَّاهِدِ، فَخَرَجَ وَقَعَدَ عَلَى مَوْضِعِهِ الَّذِي كَانَ يَقْعُدُ لِلتَّذْكِيرِ، فَسَكَتَ حَتَّى طَالَ
 سُكُوتُهُ، فَادَّاهُ رَجُلٌ كَانَ يُعْرِفُ بِأَبِي الْعَبَّاسِ: تَرَى أَنَّ تَقُولَ فِي سُكُوتِكَ شَيْئًا؟، فَأَنْشَأَ
 يَقُولُ:

وَعَيْرُ تَقِيٍّ يَأْمُرُ النَّاسَ بِالتَّقَى طَبِيبٌ يُدَاوِي وَالطَّبِيبُ مَرِيضٌ
 قَالَ: فَارْتَفَعَتِ الْأَصْوَاتُ بِالْبُكَاءِ وَالضَّجِيجِ

6921- Ebû Amr b. Matar der ki: Zahid Ebû Osmân el-Hîrî'nin bir meclisinde bulundum. Bu mecliste her zaman öğüt vermek için oturduğu yerde oturdu. Uzun bir süre susunca Ebu'l-Abbâs olarak bilinen bir adam ona: “Susarak bize bir şeyler mi anlatmak istiyorsun?” diye seslendi. Ebû Osmân cevap olarak şu şiiri okudu:

“Takvası olmayan kişi insanlara takvayı öğütüyor

Kendisi hasta olan tabip de başkasını tedavi ediyor.”

Bu sözünün üzerine mecliste ağlama ve feryat sesleri yükseldi.¹

¹ İsnâdı ceyyiddir. 1781. hadiste geçti.

٦٩٢٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، سَمِعْتُ أَبَا مُحَمَّدٍ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ مُحَمَّدٍ الشَّعْرَانِيَّ يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا عَثْمَانَ، يُنْشِدُ أَثْبَاتٍ:"

أَسَأْتُ وَلَمْ أَحْسِنْ وَجِئْتُكَ هَارِبًا وَأَيِّنَ لِعَبْدٍ مِنْ مَوَالِيهِ مَهْرَبٌ
يُؤْمَلُ غُفْرَانًا فَإِنْ خَابَ ظَنُّهُ فَمَا أَحَدٌ مِنْهُ عَلَى الْأَرْضِ أَخْيَبُ"

6922- Ebû Muhammed Abdullah b. Muhammed eş-Şa'rânî der ki: Ebû Osmân'ın şu beyitleri okuduğunu işittim:

“Kötülük yaptım, iyilik yapamadım, yanına kaçtım

Bir kul efendilerinden nereye kaçabilir ki

Bu kul bağışlanmayı diler ve düşündüğü olmazsa

Dünyada hüsrânı ondan daha fazla olanı bulunmaz”

٦٩٢٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، سَمِعْتُ أَبَا أَحْمَدَ مُحَمَّدَ بْنَ أَحْمَدَ بْنِ مُوسَى، سَمِعْتُ أَبَا بَكْرٍ السَّاسِيَّ الْوَاعِظُ، يَقُولُ فِي دُعَائِهِ: " يَا مَنْ لَا تَصْرُهُ الذُّنُوبُ، وَلَا تُنْقِصُهُ الْمَغْفِرَةُ، هَبْ لِي مَا لَا يَضُرُّكَ، وَأَعْطِنِي مَا لَا يُنْقِصُكَ "

6923- Ebû Ahmed Muhammed b. Ahmed b. Mûsa der ki: Vaiz Ebû Bekr es-Sâsî'nin duasında şöyle dediğini işittim: “Ey günahların kendisine zarar vermediği, bağışlamanın kendisinden bir şey eksiltmediği! Sana zarar vermeyen şeyi benden uzak tutup, senden bir şey eksiltmeyen şeyi bana ihsan et!”¹

٦٩٢٤ - أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، نا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ نُصَيْرٍ، نا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ مَسْرُوقٍ، نا مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ الْبُرْجَلَانِيُّ، نا رَوْحُ بْنُ سَلَمَةَ الْوَرَّاقُ، قَالَ: بَيْنَا لَيْلَةً مَعَ رَجُلٍ مِنَ الْعَابِدِينَ بِالسَّيْرَفِ عَلَى السَّاحِلِ، فَأَخَذَ فِي الْبُكَاءِ، فَلَمْ يَزَلْ يَبْكِي حَتَّى خَفِنَا طُلُوعَ الْفَجْرِ، وَلَمْ نَتَكَلَّمْ بِشَيْءٍ، ثُمَّ قَالَ: " جُرْمِي عَظِيمٌ وَعَفْوُكَ كَبِيرٌ، فَاجْمَعْ بَيْنَ جُرْمِي وَعَفْوِكَ يَا كَرِيمُ "، قَالَ: فَتَصَارَخَ النَّاسُ مِنْ كُلِّ نَاحِيَةٍ "

6924- Ravh b. Seleme el-Verrâk der ki: Âbidlerden bir adamla Serîf'te sahilde bir gece kaldık. Adam ağlamaya başlayınca ağlamasının şafak

¹ Ebû Muhammed b. Ahmed b. Mûsa'yı tanımıyorum.

sökene kadar sürmesinden endişe ettik. Bu süre zarfında da bir şey konuşmadı. Sonra: “Suçum ağır, bağışlanan büyüktür. Günahım ile bağışlanamı bir araya getir, ey Kerîm!” dedi.

٦٩٢٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، سَمِعْتُ أَبَا الْقَاسِمِ الْحُسَيْنَ بْنَ مُحَمَّدٍ اللَّغَوِيَّ، سَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ بْنَ مُضَارِبٍ بْنَ إِبْرَاهِيمَ يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبِي يَقُولُ: دَخَلْتُ عَلَى الْحُسَيْنِ بْنِ الْفَضْلِ وَقَدْ اخْتَضِرَ وَاغْرُورِقَتْ عَيْنَاهُ فَقَالَ لِي: اكْتُبْ يَا مُضَارِبُ:

يَا مَنْ لَا يَخِيبُ إِلَيْهِ رَاجِي	يُيَرِّمُهُ الْحَاحُ الْمُنَاجِي
وَيَا ثِقَاتِي عَلَى سَرَفِي وَجُرْمِي	وَإِنِّ تَارِ التَّمَادِي فِي اللَّجَاجِ
أَقْلَبِي عَثْرَتِي وَاعْفِرْ ذُنُوبِي	وَهَبْ لِي مِنْكَ عَفْوَ وَأَقْضِ حَاجِي
فَمَا لِي غَيْرُ إِقْرَارِي بِجُرْمِي	وَعَفْوُكَ حُجَّةٌ يَوْمَ احْتِجَاجِي

6925- İbrâhîm b. Mudârib b. İbrâhîm, babasından bildiriyor: Ölüm döşeğinde olan Hüseyin b. Fudayl'ın yanına girdiğimde gözleri buğulanmıştı. Bana: “Ey Mudârib! Yaz!” deyip şunları yazdırdı:

“Ey kendisine el açanı boş çevirmeyen

Ey isteyenlerin ısrarlarından usanmayan

Ey zulmüm ve günahlarıma karşı

İnat ve ısrarlarıma rağmen güvencem olan

Kusurlarımı affedip günahlarımı bağışla

Katından bir bağışlanma verip sıkıntıyı gider

Suçumu itiraf etmekten başka bir şey yapamam

Hesaba çekildiğimde de affın dayanağımdır.”

٦٩٢٦ - أَنَشَدَنَا الْأُسْتَاذُ أَبُو الْقَاسِمِ الْحَبِيبُ، أَنَشَدَنِي أَبِي، أَنَشَدَنِي عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ الْوَرَّاقُ، أَنَشَدَنِي يَحْيَى بْنُ مُعَاذٍ الرَّازِيَّ:

جَلَالُكَ يَا مُهَيِّمٍ لَا يَبِيدُ	وَمُلْكُكَ دَائِمٌ أَبَدًا جَدِيدُ
وَحُكْمُكَ نَافِذٌ فِي كُلِّ أَمْرٍ	وَلَيْسَ يَكُونُ إِلَّا مَا تُرِيدُ
ذُنُوبِي لَا تَضُرُّكَ يَا إِلَهِي	وَعَفْوُكَ نَافِعٌ وَبِهِ تَجُودُ

فَهَبْهَا لِي وَإِنْ كَثُرَتْ وَجَلَّتْ
فَلَسْتُ عَلَى عَذَابِ اللَّهِ أَقْوَى
وَأَنْتَ بَعِيرُهَا لَا تَسْتَفِيدُ
لَنَعْلَمَنَّ أَنَّائِ بِئْسَ الْعَبِيدُ
وَلَا زَالَتْ خَطَايَانَا تَرِيدُ
وَيَنْقُصُ عُمْرُنَا فِي كُلِّ يَوْمٍ
قَصَدْتُ إِلَى الْمُلُوكِ فَكُلُّ بَابٍ
وَبَابُكَ مَعْدِنٌ لِلْجُودِ يَا مَنْ
وَيُرَوَّى: إِلَيْهِ يَرْجِعُ الْعَبْدُ الشَّرِيدُ
فَأَنْتَ اللَّهُ تَحْكُمُ مَا تُرِيدُ

6926- Ali b. Muhammed el-Verrâk der ki: Yahya b. Muâz er-Râzî bana şu şiiri okudu:

“Ey Müheymin! Yüceliğin tükenmeyecek
Hükümranlığım da her dem sürüp gidecek
Hükümün her şeye nüfuz eder
Ve ancak senin dilediğin olur
Allahım! Günahlarım sana zarar vermez
Cömertçe bağışlamamın ise bana faydası dokunur
Çok ve fazla olsa günahlarımı bağışla
Seni Allah’sın ve dilediğince hükmedersin
Allah’ın azabına dayanacak değilim
Sense cezaı ancak böyle verirsin
Kötü kullar olduğumuzu bilsek de
Rabbimiz en güzel efendimizdir
Ömrümüz her geçen gün azalırken
Günahlarımız giderek çoğalmakta
Hangi sultanın kapısını çaldımsa
Asık suratlı bir kapıcısı bulunmakta
Oysa kapın cömertliğin kaynağıdır

Kovulmuş kulların da varacağıdır."

"Kimsesiz kulların sığınağıdır" lafzıyla da rivayet edilir.

٦٩٢٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، نَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الْجَبَّارِ، نَا أَبُو مُعَاوِيَةَ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ، وَأَنَا أَبُو طَاهِرٍ الْفَقِيه، أَنَا أَبُو حَامِدٍ بْنُ بِلَالٍ الْبَزَّازُ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، نَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ قَالَ: سَأَلَ رَجُلٌ ابْنَ عَبَّاسٍ فَقَالَ: رَجُلٌ كَثِيرُ الْعَمَلِ كَثِيرُ الذُّنُوبِ، وَرَجُلٌ قَلِيلُ الْعَمَلِ قَلِيلُ الذُّنُوبِ؟، فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: " لَا أَعْدِلُ بِالسَّلَامَةِ شَيْئًا ". وَرَوَاتُهُ أَبِي مُعَاوِيَةَ قَالَ: عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: سَأَلَهُ رَجُلٌ فَقَالَ: أَيُّهُمَا أَعْجَبُ إِلَيْكَ، رَجُلٌ كَثِيرُ الْعَمَلِ كَثِيرُ الذُّنُوبِ، وَرَجُلٌ قَلِيلُ الْعَمَلِ قَلِيلُ الذُّنُوبِ؟، فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: " مَا أَعْدِلُ بِالسَّلَامَةِ شَيْئًا "

6927- Kâsım b. Muhammed der ki: Adamın biri İbn Abbâs'a: "Biri, ameli de günahları da çok olan, diğeri ise ameli de günahı da az olan iki kişi konusunda ne dersin?" diye sorunca: "Selameti (günah azlığını) hiçbir şeye denk tutmam" karşılığını verdi.¹

Ebû Muâviye'nin rivayeti ise şöyledir: Adamın biri İbn Abbâs'a: "Senin için ameli de, günahı da çok olan kişi mi, yoksa ameli de günahı da az olan kişi mi daha iyidir?" diye sorunca, İbn Abbâs: "Selameti (günah azlığını) hiçbir şeye denk tutmam" dedi.²

٦٩٢٨ - أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدِ أَنْ، أَنَا أَحْمَدُ بْنُ عُبَيْدٍ، نَا أَحْمَدُ بْنُ عَلِيٍّ الْخَزَّازُ، نَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ خَلِيلٍ، نَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ، عَنْ يُوسُفَ بْنِ مَيْمُونٍ، عَنْ عَطَاءٍ، عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " مَنْ سَرَّهُ أَنْ يَسْبِقَ الدَّائِبَ الْمُجْتَهِدَ فَلْيَكُفَّ عَنِ الذُّنُوبِ ".

¹ İsnâdı zayıftır.

² Ravileri güvenilirdir. Hennâd, *Zühd* (920), İbn Ebî Şeybe, *Musannef* (13/369), Vekî', *Zühd* (272) ve İbnu'l-Mübârek, *Zühd* (s. 22).

6928- Hz. Âişe'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahualeyhi ve sellem): "Çokça ibadet eden birini geçmek isteyen kişi, günahlardan uzak dursun" buyurmuştur.¹

٦٩٢٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَنَا حَامِدُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْهَرَوِيُّ، نَا أَبُو بَكْرٍ أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ الْفَضْلِ الْمَرْوَزِيُّ، بِبَعْدَادَ، نَا سُؤَيْدُ بْنُ سَعِيدٍ، نَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ، فَذَكَرَهُ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ، تَقَرَّدَ بِهِ يُوسُفُ بْنُ مَيْمُونٍ، وَهُوَ مُنْكَرُ الْحَدِيثِ

6929- Başka bir kanalla bir önceki hadisin aynısı rivayet edilmiştir.²

Hadisleri münker biri olan Yûsuf b. Meymûn bunu rivayette tek kalmıştır.

٦٩٣٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو سَعِيدٍ الصِّيرْفِيُّ، أَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الصَّفَّارُ، نَا أَبُو بَكْرٍ بْنُ أَبِي الدُّنْيَا، حَدَّثَنِي عَلِيُّ بْنُ أَبِي مَرْيَمَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ أَشْعَثَ بْنِ شُعْبَةَ قَالَ: قَالَ ابْنُ عَوْنٍ: " لَا تَتَّقْ بِكَثْرَةِ الْعَمَلِ، فَإِنَّكَ لَا تَدْرِي تُقْبَلُ مِنْكَ أَمْ لَا، وَلَا تَأْمَنُ ذُنُوبَكَ، فَإِنَّكَ لَا تَدْرِي هَلْ كُفِّرَتْ عَنْكَ أَمْ لَا، إِنَّ عَمَلَكَ عَنْكَ مُغَيَّبٌ مَا تَدْرِي مَا اللَّهُ صَانِعٌ فِيهِ، أَيْجَعَلُهُ فِي سَجِينٍ، أَمْ يَجَعَلُهُ فِي عِلِّيِّينَ "

6930- İbn Avn der ki: "Amellerinin çokluğuna güvenme, zira bunların kabul görüp görmeyeceğini bilemezsin. Günahlarından yana kendini güvende hissetme, zira bunların kefaretinin ödeyip ödemediğini bilemezsin. Çünkü amellerinin akıbetinin ne olduğunu, Allah'ın onlarla ne yapacağını, bunların *Siccîn*'de mi yoksa *İlliyyîn*'de mi kayda geçeceğini bilmiyorsun."³

٦٩٣١ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السَّلْمِيُّ، سَمِعْتُ أَبِي يَقُولُ: كُنْتُ فِي حَلَقَةِ الشَّيْبَلِيِّ فَنَظَرَ إِلَيَّ وَإِلَى ضَعْفِي، فَرَفَعَ يَدَيْهِ دَاعِيًا وَقَالَ: " هَا أَنْ مَدَدْتُ يَدِي إِلَيْكَ فَارْدِّهَا بِالْوَصْلِ لَا بِشِمَاتَةِ الْحُسَادِ "

¹ İsnâdı zayıftır. Ebû Nuaym, *Ahbâru Isbehân* (2/119), İbnu'l-Mübârek, *Zühd* 22 (67) ve Hennâd, *Zühd* (896).

² İsnâdı zayıftır. Ebû Ya'lâ, *Müsned* 8/361 (4590) ve İbn Ebi'd-Dünya, *Vera'* (4) Bak: Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid* (10/200).

³ İsnâdı zayıftır.

6931- Ebû Abdîrrahman es-Sülemî, babasından bildiriyor: Şiblî'nin ders halkasında bir bana, bir de zayıflığıma baktı. Sonra ellerini kaldırıp şöyle dua etmeye başladı: "İşte ellerimi sana uzatıyorum! Onları ihsanıyla geri çevir. Boş çevirip hasetçileri sevindirme."¹

٦٩٣٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، قَالَ: قَرَأْتُ بِخَطِّ أَبِي عَمْرِو الْمُسْتَمَلِيِّ، سَمِعْتُ أَبَا أَحْمَدَ مُحَمَّدَ بْنَ عَبْدِ الْوَهَّابِ يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا الْمُسَاوِرِ مُحَمَّدَ بْنَ عَبْدِ الْجَبَّارِ الْعَبْدِيَّ النَّيْسَابُورِيَّ يَقُولُ: سَمِعْتُ الْأَصْمَعِيَّ، بَنِيْسَابُورَ، سَمِعْتُ الْمُعْتَمِرَ يَقُولُ: " إِنْ مِنْ أَفْضَلِ الْعِصْمَةِ أَنْ لَا تَقْدِرَ "

6932- Asma'î der ki: Mu'temir'in: "Seni günahlardan koruyacak en iyi şey, onları yapmaya güç yetirememendir" dediğini işittim.

٦٩٣٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو سَعِيدٍ الصِّيرْفِيُّ، أَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الصَّفَّارُ، نَا ابْنُ أَبِي الدُّنْيَا، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ إِدْرِيسَ، نَا عَبْدُ الصَّمَدِ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ: كَتَبَ مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ الْأَصْبَهَانِيُّ إِلَى بَعْضِ إِخْوَانِهِ: " أَمَّا بَعْدُ، فَإِنَّ الدُّنْيَا دَارُ عِصْمَةِ اللَّهِ أَوْ الْهَلَكَةِ، وَالْآخِرَةُ دَارُ عَفْوِ اللَّهِ أَوْ النَّارِ "

6933- Abdussamed b. Muhammed der ki: Muhammed b. Yûsuf el-Isbehânî, kardeşlerinden birine yazdığı mektupta şöyle dedi: "Sonrasına gelince bil ki, dünya ya Allah'ın kişiyi koruduğu ya da kişinin helak olduğu bir yerdir. Âhiret de ya Allah'ın kişiyi affettiği ya da kişinin cehenneme girdiği bir yerdir."²

٦٩٣٤ - قَالَ: وَنَا ابْنُ أَبِي الدُّنْيَا، نَا سُؤَيْدُ بْنُ سَعِيدٍ، نَا الْحَكَمُ بْنُ سِنَانٍ قَالَ: كَانَ مَالِكُ بْنُ دِينَارٍ يَقُولُ: " اللَّهُمَّ أَصْلَحْتَ الصَّالِحِينَ فَأَصْلِحْنَا حَتَّى نَكُونَ صَالِحِينَ "

6934- Hakem b. Sinân der ki: Mâlik b. Dînâr: "Allahım! Sâlihleri ıslah ettin, bizleri de ıslah et ki salihlerden olalım" derdi.³

¹ İsnâdı ceyyiddir.

² Ebû Nuaym, *Hilye* (8/231).

³ İsnâdı zayıftır. Ebû Nuaym, *Hilye* (2/380).

٦٩٣٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السَّلْمِيُّ، أَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ الْبَغْدَادِيُّ أَبُو بَكْرٍ الْحَافِظُ، نَا الْحُسَيْنُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَعِيدٍ الْعَسْكَرِيُّ، نَا أَبُو الْقَاسِمِ ابْنُ أَخِي زُرْعَةَ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ بْنِ رَاهَوِيَّةٍ، نَا أَبُو عَمَّارٍ، عَنِ الْفَضْلِ بْنِ مُوسَى قَالَ: كَانَ الْفَضِيلُ بْنُ عِيَّاضٍ شَاطِرًا يَقْطَعُ الطَّرِيقَ بَيْنَ ابْنِ بُرْدٍ، وَسَرْخَسَ وَكَانَ سَبَبَ تَوْبَتِهِ أَنَّهُ عَشِقَ جَارِيَةً، فَبَيْنَمَا هُوَ يَرْتَقِي الْجُدْرَانَ إِلَيْهَا إِذْ سَمَعَ تَالِيًا يَتْلُو: ﴿أَلَمْ يَأْنِ لِلَّذِينَ آمَنُوا أَنْ تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ لِذِكْرِ اللَّهِ﴾ [الحديد: ١٦]، قَالَ: فَلَمَّا سَمِعَهَا قَالَ: "بَلَى يَا رَبِّ، قَدْ آنَ"، فَرَجَعَ، فَأَوَّاهَ اللَّيْلُ إِلَى خَرِبَةٍ، وَإِذَا فِيهَا سَابِلَةٌ، فَقَالَ بَعْضُهُمْ: نَزَتْحِلْ، وَقَالَ بَعْضُهُمْ: حَتَّى نُصْبِحَ، فَإِنَّ فَضِيلًا عَلَى الطَّرِيقِ يَقْطَعُ عَلَيْنَا قَالَ: فَفَكَّرْتُ وَقُلْتُ: "أَنَا أَسْعَى بِاللَّيْلِ فِي الْمَعَاصِي، وَقَوْمٌ مِنَ الْمُسْلِمِينَ هَهُنَا يُخَوِّفُونِي، وَمَا أَرَى اللَّهَ سَاقِنِي إِلَيْهِمْ إِلَّا لِأَرْتَدِعَ، اللَّهُمَّ إِنِّي قَدْ تُبْتُ إِلَيْكَ، وَجَعَلْتُ تَوْبَتِي مُجَاوَرَةَ الْبَيْتِ الْحَرَامِ"

6935- Fadl b. Mûsa anlatıyor: Fudayl b. İyâd, Ebyuverd ile Serahs arasında yol kesicilik yapan bir eşkiyaydı. Tövbesine gelince, Fudayl bir kıza aşık olmuştu. Bu kızın yanına çıkmak için bir duvardan tırmanırken birinin *"İnananların gönüllerinin Allah'ı anması ve O'ndan inen gerçeğe içten bağlanması zamanı daha gelmedi mi?"*¹ âyetini okuduğunu işitti. Âyeti işitince de: "Evet, ey Rabbim! Zamanı geldi" dedi ve geri döndü. Dönüşte gece vakti bir harabeye ulaştı. Harabede de bazı yolcular konaklamıştı. İçlerinden bazıları: "Buradan gidelim" derken, bazıları: "Sabaha kadar bekleyelim, zira şimdi gidersek Fudayl yolumuzu kesebilir" dedi.

Sonrasını Fudayl şöyle anlatır: "Onların (beni görmeden) bu şekilde konuştuğunu işittiğimde kendi kendime düşündüm ve: «Ben geceleri günahlar işlerken burada müslümanlar benden korkuyor. Vallahi Yüce Allah beni bunların yanına kendime gelmem için yönlendirdi. Allahım! Sana tövbe ediyorum ve tövbemin gereği olarak da Kâbe'nin komşusu olacağım» dedim."²

¹ Hadid Sur. 16

² İsnâdı sahihtir. Kuşeyrî, *er-Risâle* (1/62-63).

٦٩٣٦ - وَحَدَّثَنَا أَبُو سَعْدٍ الرَّاهِدِيُّ، نا أَبُو الْفَضْلِ أَحْمَدُ بْنُ أَبِي عِمْرَانَ، بِمَكَّةَ، نا أَبُو يَعْقُوبَ الْبَزَّازُ، نا مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ السَّمَرَقَنْدِيُّ، نا أَحْمَدُ بْنُ زَيْدٍ، نا حُسَيْنُ بْنُ الْحَسَنِ قَالَ: سَأَلَ ابْنُ الْمُبَارَكِ وَأَنَا حَاضِرٌ عَنْ أَوَّلِ زَهْدِهِ فَقَالَ: " إِنِّي كُنْتُ يَوْمًا فِي بُسْتَانٍ وَأَنَا شَابٌّ مَعَ جَمَاعَةٍ مِنْ أَتْرَائِي، ذَلِكَ فِي وَقْتِ الْفَوَاحِشِ، فَأَكَلْنَا وَشَرَبْنَا، وَكُنْتُ مُوَلَّعًا بِضَرْبِ الْعُودِ، فَقُمْتُ فِي بَعْضِ اللَّيْلِ، وَإِذَا بِغُصْنٍ يَتَحَرَّكُ عَلَى رَأْسِي، فَأَخَذْتُ الْعُودَ لِأَضْرِبَ بِهِ فَإِذَا أَنَا بِالْعُودِ يَنْطِقُ وَيَقُولُ: ﴿أَلَمْ يَأْنِ لِلَّذِينَ آمَنُوا أَنْ تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ لِذِكْرِ اللَّهِ﴾ [الحديد: ١٦]، قَالَ: فَضَرَبْتُ بِالْعُودِ الْأَرْضَ فَكَسَرْتُهُ، وَصَرَفْتُ مَا عِنْدِي مِنْ جَمِيعِ الْأُمُورِ الَّتِي كُنْتُ عَلَيْهَا مِمَّا تُشْغِلُ عَنِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ، وَجَاءَ التَّوْفِيقُ مِنَ اللَّهِ تَعَالَى، وَكَانَ مَا سَهَّلَ لَنَا مِنَ الْخَيْرِ بِفَضْلِهِ وَبِرَحْمَتِهِ "

6936- Hüseyin b. el-Hasan der ki: Benim de hazır bulunduğum bir ortamda İbnu'l-Mübârek'e zahidliğinin başlangıcı sorulunca şöyle dedi: "Henüz genç biriyken meyve mevsiminde akranım olan birkaç kişiyle birlikte bir bahçede oturduk ve yiyip içtik. O zaman ud çalma hevesim vardı. Gece vakti kalktığımda başımda bir şeylerin hareket ettiğini fark ettim. Udu kaldırıp vurmak üzereyken elimdeki ud dile gelip: *«İnananların gönüllerinin Allah'ı anması ve O'ndan inen gerçeğe içten bağlanması zamanı daha gelmedi mi?»*¹ dedi. Bunu görünce udu yere çalıp kırdım. O zamana kadar beni Allah'tan alıkoyan ne varsa hepsini bir bir bıraktım. Yüce Allah da beni muvaffak kıldı ve fazlı ile rahmetiyle bize dilediği hayırlar hasıl oldu."²

¹ Hadid Sur. 16

² İbn Asâkir, *Târîhu Dimaşk* (38/310)

الثَّامِنُ وَالْأَرْبَعُونَ مِنْ شَعَبِ الْإِيمَانِ

وَهُوَ بَابٌ فِي الْقَرَائِنِ وَالْإِبَانَةِ عَنْ مَعْنَاهَا وَعَرْضِهَا وَجَمَلَتِ الْهَدْيُ، وَالْأُضْحِيَّةُ، وَالْعَقِيقَةُ

48. Şube

Kurbanlar, Kurbanın Anlamı; Hedy, Udhiye ve Akîka Gibi Kurban Çeşitleri

Akîka kurbanı, çocukların anne baba üzerindeki hakları başlığı altında zikredilecektir. Burada hedy ve udhiye konularına değineceğiz.

Yüce Allah: *“O halde, Rabbin için namaz kıl, kurban kes”¹* buyurmuştur. Yine: *“Kurbanlık büyük baş hayvanları da sizin için Allah’ın dininin nişanelerinden kıldık. Sizin için onlarda hayır vardır. Onlar saf saf sıralanmış dururken (kurban edeceğinizde) üzerlerine Allah’ın adını anın. Yanları üzerlerine düşüp canları çıkınca onlardan siz de yiyin, istemeyen fakire de istemek zorunda kalan fakire de yedin. Şükredesiniz diye onları böylece sizin hizmetinize verdik. Onların etleri ve kanları asla Allah’a ulaşmaz. Fakat ona sizin takvanız ulaşır. Böylece onları sizin hizmetinize verdi ki, size doğru yolu gösterdiğinden dolayı Allah’ı büyük tanıyasınız. İyilik edenleri müjdele”²* buyurmuştur.

Başka bir yerde: *“Gelsinler ki, kendilerine ait bir takım menfaatlere şahit olsunlar ve Allah’ın kendilerine rızık olarak verdiği (kurbanlık) hayvanlar üzerine belli günlerde (onları kurban ederken) Allah’ın adını ansınlar. Artık onlardan siz de yiyin, yoksula fakire de yedin”³* buyurmuştur. Başka bir âyette: *“Her kim de Allah’ın nişanelerini (kurbanlıklarını) yüceltirse şüphesiz ki bu, kalplerin takvasındandır”⁴* buyurur.

¹ Kevser Sur. 2

² Hac Sur. 36-37

³ Hac Sur. 28

⁴ Hac Sur. 32

Yine: “Her ümmet için, Allah’ın kendilerine rızık olarak verdiği hayvanlar üzerine ismini ansınlar diye kurban kesmeyi meşru kıldık. İşte sizin ilahınız bir tek ilahtır. Şu halde yalnız ona teslim olun”¹ buyurmuştur. Yine: “Allah’ın (koyduğu din) nişanelerine, haram aya, hac kurbanına, (bu kurbanlıklara takılı) gerdanlıklara ve de Rab’lerinden bol nimet ve hoşnutluk isteyerek Kâbe’ye gelenlere sakın saygısızlık etmeyin”² buyurur. Yine: “Allah; Kâbe’yi, o saygıdeğer evi, haram ayı, hac kurbanını ve (bu kurbanlara takılı) gerdanlıkları insanlar(ın din ve dünyaları) için ayakta kalma (ve canlanma) sebebi kıldı”³ buyurmuştur.⁴

٦٩٣٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ الْأَصْبَهَانِيُّ، أَنَا أَبُو سَعِيدٍ بْنُ الْأَعْرَابِيِّ، أَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ الرَّعْفَرَانِيُّ، نَا سُفْيَانُ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ، عَنِ الْمِسْوَرِ بْنِ مَخْرَمَةَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ: " خَرَجَ عَامَ الْحُدَيْيَةِ فِي بَضْعِ عَشْرَةِ مِائَةٍ مِنْ أَصْحَابِهِ، فَلَمَّا كَانَ بِذِي الْحُلَيْفَةِ قَلَدَ الْهَدْيَ وَأَشْعَرَهُ، وَأَحْرَمَ مِنْهَا ". رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ فِي الصَّحِيحِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْمَدِينِيِّ عَنْ سُفْيَانَ، وَرَوَيْنَا مِنْ حَدِيثِ ابْنِ إِسْحَاقَ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، أَنَّهُ سَأَلَ عَنْهُ الْهَدْيَ سَبْعِينَ بَدَنَةً عَامَ الْحُدَيْيَةِ

6937- Misver b. Mahreme bildiriyor: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Hudeybiye anlaşmasının yapıldığı yıl ashâbından bin küsur kişiyle birlikte (Mekke’ye doğru) yola çıktı. Zul-Huleyfe’ye ulaştığında kurbanlıkların boyunlarına ip bağlayıp işaretledi ve oradan (umre için) ihrama girdi.”⁵

Buhârî, Sahîh’de Ali b. el-Medîni kanalıyla Süfyân’dan rivayet etti.⁶

¹ Hac Sur. 34

² Mâide Sur. 2

³ Mâide Sur. 97

⁴ Halîmî, el-Minhâc (3/139).

⁵ İsnâdı sahihtir.

⁶ Buhârî, meğâzi (5/63-64, 67).

İbn İshâk'ın Zühri'den olan rivayetinde ise Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vasellem) Hudeybiye anlaşmasının yapıldığı yıl yanında yetmiş tane kurbanlık getirdiği zikredilir.

٦٩٣٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ الْمُقْرِئُ، أَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ إِسْحَاقَ، نَا يُونُسُ بْنُ يَعْقُوبَ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ، نَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَبِيهِ: أَنَّ جَابِرًا قَالَ: " نَحَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ، يَعْنِي فِي حَجَّتِهِ ثَلَاثًا وَسِتِّينَ، وَأَعْطَى عَلِيًّا فَحَرَ مَا بَقِيَ وَأَشْرَكَهُ فِي هَدْيِهِ، ثُمَّ أَمَرَ مِنْ كُلِّ بَدَنَةٍ بِبَضْعَةٍ، فَجُعِلَ فِي قِدْرِ فَأَكَلَا مِنْ لَحْمِهَا وَشَرِبَا مِنْ مَرَقِهَا " أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ مِنْ حَدِيثِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ وَرَوَيْنَا عَنْ أَبِي بَكْرٍ الصَّدِيقِ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ: " أَفْضَلُ الْحَجِّ الْعَجُّ وَالشَّجُّ ". الْعَجُّ ارْتِفَاعُ أَصْوَاتِهِمْ بِالتَّلْبِيَةِ، وَالشَّجُّ صَبُّ الدَّمِ

6938- Câbir der ki: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yaptığı hacda altmış üç deve kesti. Geriye kalanlarını da Hz. Ali'ye kestirip kurbanlarına ortak etti. Sonra her deveden bir parça et getirilmesini emretti ve bir tencereye konularak pişirildi. İki de bunların etinden yediler ve çorbasından içtiler.”¹

Müslim, Câfer b. Muhammed'den rivayet etti.²

Yine Ebû Bekr'den naklen bize bildirildiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “En faziletli hac, yüksek sesle telbiye edilen ve kurban kanları akıtılan haktır” buyurmuştur.³

“Acc”, yüksek sesle telbiye getirmek, “Secc” ise kan akıtmaktır.

٦٩٣٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، نَا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، نَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مَرْزُوقٍ، نَا بِشْرُ بْنُ عُمَرَ، وَسَعِيدُ بْنُ عَامِرٍ، قَالَا: ثنا شُعْبَةُ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ: " أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يُضْحِي بِكَبْشَيْنِ أَقْرَنَيْنِ أَمْلَحَيْنِ، فَلَقَدْ رَأَيْتُهُ يَضَعُ رِجْلَهُ عَلَى صِفَاحِهِمَا وَيُسَمِّي وَيُكَبِّرُ ". قُلْتُ لِقَتَادَةَ: لَأَنْتَ سَمِعْتَهُ مِنْ أَنَسٍ؟، قَالَ: نَعَمْ، لَفْطُ

¹ İsnâdı sahihtir.

² Müslim, hac (147).

³ 3733. hadiste geçti.

حَدِيثُ بَشْرِ بْنِ عُمَرَ، وَزَادَ سَعِيدٌ فِي حَدِيثِهِ: وَلَقَدْ رَأَيْتُهُ يَذْبَحُهُمَا بِيَدِهِ، أَخْرَجَاهُ فِي الصَّحِيحِ مِنْ حَدِيثِ شُعْبَةَ

6939- Enes b. Mâlik der ki: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) boynuzlu ve alacalı iki koç kurban ederci. Keserken ayağını böğürlerine koyduğunu ve Besmele çekip tekbir getirdiğini gördüm.”

Şu’be der ki: Katâde’ye: “Bunu Enes’ten bizzat sen işittin mi?” diye sorduğumda: “Evet!” dedi.

Lafız Bîşr b. Amr’ın lafzıdır. Saîd rivayet ederken: “Bu koçları bizzat kendi elleriyle kestiğini gördüm” eklemesini yapar.

Buhârî ile Müslim, *Sahîh*’de Şu’be’den rivayet ettiler.¹

٦٩٤٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، نَا عَلِيُّ بْنُ حَمَّادٍ أَبُو الْمُتَنَبِّئِ، نَا يَحْيَى بْنُ مَعِينٍ، نَا حَفْصٌ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ قَالَ: " ضَحَّى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِكَبْشٍ أَقْرَنَ، فَحِيلَ يَأْكُلُ فِي سَوَادٍ، وَيَمْشِي فِي سَوَادٍ، وَيَنْظُرُ فِي سَوَادٍ "

6940- Ebû Saîd der ki: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ağzı, ayakları ve gözleri siyah olan boynuzlu bir koç kurban etti.”²

٦٩٤١ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، نَا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، نَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ الضَّبِّيُّ، نَا أَبُو عَامِرٍ الْعَقَدِيُّ، نَا زُهَيْرُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْعَنْبَرِيُّ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ عَقِيلِ بْنِ أَبِي طَالِبٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ، ﴿لِكُلِّ أُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنْسَكًا هُمْ نَاسِكُوهُ﴾ [الحج: ٦٧] قَالَ: ذَبَحَ هُمْ ذَابِحُوهُ، حَدَّثَنِي أَبُو رَافِعٍ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ إِذَا ضَحَّى اشْتَرَى كَبْشَيْنِ سَمِينَيْنِ أَمْلَحَيْنِ أَقْرَنَيْنِ، فَإِذَا خَطَبَ وَصَلَّى ذَبَحَ أَحَدَ الْكَبْشَيْنِ بِنَفْسِهِ بِالْمُدِّيَةِ، ثُمَّ يَقُولُ: " اللَّهُمَّ هَذَا عَنْ أُمَّتِي جَمِيعًا، مَنْ شَهِدَ لَكَ بِالتَّوْحِيدِ، وَشَهِدَ لِي بِالْبَلَاغِ ". ثُمَّ أَتَى بِالْآخَرِ فَذَبَحَهُ ثُمَّ قَالَ: " اللَّهُمَّ هَذَا عَنْ مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ ", ثُمَّ

¹ Buhârî, *adâhi* (6/237) ve Müslim, *adâhi* (18).

² Ravileri güvenilirlerdir. Ebû Dâvud 3/231 (2796) ve Tirmizî 4/85 (1496).

يُطْعِمُهُمَا الْمَسَاكِينَ، وَأَكَلَ هُوَ وَأَهْلُهُ مِنْهُمَا، وَمَكَثْنَا سِنِينَ قَدْ كَفَانَا اللَّهُ الْعَزَمَ وَالْمُتُونَةَ
لَيْسَ أَحَدٌ مِنْ بَنِي هَاشِمٍ يُضْحِي

6941- Ali b. el-Hüseyn der ki: *"Biz her ümmet için uygulayacağı bir mensek kıldık"*¹ buyruğunda Mensek'ten kasıt kurbanlıklarını kesmeleridir. Ebû Râfi' bu konuda bana şunu anlattı: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kurban keseceği zaman güzelinden ve semizinden boynuzlu iki koç satın alırdı. Bayram hutbesini verip namazını da kıldıktan sonra koçlardan birini kendi eliyle bıçakla keser ve: *"Allahım! Bu senin bir olduğuna, benim de risaleti tebliğ ettiğime şahadet eden tüm ümmetim adınadır"* buyururdu. Onu kestikten sonra ikinci koçu getirir ve onu da kestikten sonra: *"Allahım! Bu da Muhammed ve ailesi adınadır"* buyururdu. Kestikten sonra da onların etlerinden hem yoksullara yedirir, hem de ailesiyle birlikte kendisi yedi. Yıllar geçti, biz Hâşim oğullarından hiç kimse kurban kesmedi. Zira Yüce Allah, bizden (Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) vasıtasıyla) bu görev ile borcu karşılamıştır."²

٦٩٤٢ - أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، نا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، نا أَبُو زُرْعَةَ الدَّمَشَقِيُّ، نا أَحْمَدُ بْنُ خَالِدٍ الْوَهْبِيُّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ، ح، وَأَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ الْحَارِثِ الْأَصْبَهَانِيُّ الْفَقِيه، أَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ بْنُ حَيَّانَ أَبُو الشَّيْخِ الْأَصْفَهَانِيُّ، نا ابْنُ عَلَوَيْهِ الْقُطَّانُ، نا الْقَوَارِيرِيُّ، نا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ، نا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، عَنْ جَابِرٍ قَالَ: ذَبَحَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ كَبْشَيْنِ يَوْمَ الْعِيدِ، فَقَالَ حِينَ وَجَّهَهُمَا، وَفِي رِوَايَةِ الْوَهْبِيِّ: فَلَمَّا وَجَّهَهُمَا، قَالَ: "إِنِّي وَجَّهْتُ وَجْهِي لِلَّذِي فَطَرَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ"، إِلَى قَوْلِهِ: "وَأَنَا مِنَ الْمُسْلِمِينَ" ثُمَّ قَالَ: "اللَّهُمَّ مِنْكَ وَلَكَ عَنْ مُحَمَّدٍ وَأُمَّتِهِ"، وَسَمَّى وَذَبَحَ، وَفِي رِوَايَةِ ابْنِ زُرَيْعٍ: "تَقَبَّلْ مِنْ مُحَمَّدٍ وَأُمَّتِهِ" ثُمَّ سَمَّى وَذَبَحَ. وَبِمَعْنَاهُ رَوَاهُ عِيسَى بْنُ يُونُسَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ، غَيْرَ أَنَّهُ زَادَ أَقْرَبَيْنِ أَمْلَحَيْنِ

¹ Hac Sur. 67

² İsnâdı hasendir. Ahmed, *Müsned* (6/391-392), Taberânî, *M. el-Kebîr* 1/312 (923) ve Hâkim, *Müstedrek* (2/391).

مُوجَّانٍ. وَرَوَاهُ إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ، عَنِ ابْنِ إِسْحَاقَ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ، عَنْ خَالِدِ بْنِ أَبِي عِمْرَانَ، عَنْ ابْنِ عِيَّاشٍ، عَنْ جَابِرٍ،

6942- Câbir der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Kurban bayramında kurban olarak iki koç kesti. Keserken onları kıbleye çevirdiği zaman da: “Hanîf bir müslüman olarak yüzümü gökleri ve yeri var edene çevirdim ve ben müşriklerden değilim. Namazım, kurbanım, yaşamım, ölümüm hiçbir ortağı olmayan ve âlemlerin Rabbi olan Allah içindir. Bana emredilen budur ve buna teslim olanlardanım. Allahım! Bu, senin nimetindi. Muhammed ve ümmeti adına da sana kurban ediyoruz” diye dua ederdi. Sonra Besmele çekip onları keserdi.¹

İbn Zuray’ın rivayetinde ise şöyle geçer: “...Bunu Muhammed ve ümmeti adına kabul buyur” der ve Besmele çekip keserdi.

İsa b. Yûnus bunu Muhammed b. İshâk’tan rivayet ederken “Boynuzlu, alacalı ve iğdiş edilmiş iki koç” lafzını kullanır.²

Başka bir kanalla da aynısı rivayet edilmiştir.

٦٩٤٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْخَافِظُ، أَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرٍ الْقَطِيعِيُّ، نَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، نَا أَبِي، نَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنِي أَبِي، عَنِ ابْنِ إِسْحَاقَ، حَدَّثَنِي يَزِيدُ بْنُ أَبِي حَبِيبٍ، فَذَكَرَهُ، عَلَى لَفْظِ حَدِيثِ الْأَصْبَهَانِيِّ، غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ: " وَأَنَا أَوَّلُ الْمُسْلِمِينَ، بِسْمِ اللَّهِ وَاللَّهُ أَكْبَرُ، اللَّهُمَّ مِنْكَ وَلَكَ، عَنْ مُحَمَّدٍ وَأُمَّتِهِ "

6943- Başka bir kanalla bir önceki hadisin aynısı “...(Bana emredilen budur ve) buna ilk teslim olanlardanım. Bismillah! Vallahu Ekber! Allahım! Bu senin nimetindi. Muhammed ve ümmeti adına da sana kurban ediyoruz” lafzıyla rivayet edilmiştir.³

¹ İsnâdında bir sakınca yoktur. İbn Mâce 2/1043 (3121).

² Ebû Dâvud 3/230-231 (2795).

³ İsnâdında bir sakınca yoktur. Ahmed, Müsned (3/375) ve Hâkim, Müstedrek (1/467).

٦٩٤٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحُسَيْنُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ أَيُّوبَ، نَا أَبُو يَحْيَى بْنُ أَبِي مَسْرَةَ الْمَكِّيُّ، نَا يَعْقُوبُ بْنُ مُحَمَّدٍ الزُّهْرِيُّ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ يَعْنِي ابْنَ أَبِي فُدَيْلٍ، نَا الصَّحَّاحُ بْنُ عَثْمَانَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْكَدِرِ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ سَعِيدِ بْنِ يَرْبُوعٍ، عَنْ أَبِي بَكْرٍ قَالَ يَعْقُوبُ: وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ الْمُنْكَدِرِ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ الْمُنْكَدِرِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ جُبَيْرِ بْنِ الْحَارِثِ، عَنْ أَبِي بَكْرٍ، قَالَ: قِيلَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَيُّ الْعَمَلِ أَفْضَلُ؟ قَالَ: " الْعَجُّ وَالشَّجُّ "

6944- Hz. Ebû Bekr der ki: "Ey Allah'ın Resûlü! En faziletli amel hangisidir?" diye sorulunca: "Yüksek sesle telbiye edilen ve kurban kanları akıtılan hacıdır" buyurmuştur.¹

٦٩٤٥ - أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، أَنَا أَحْمَدُ بْنُ عُبَيْدِ الصَّفَّارِ، نَا أَبُو مُسْلِمٍ إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، نَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ، نَا شُعْبَةُ، عَنْ زَيْدٍ، عَنْ الشَّعْبِيِّ، عَنْ الْبَرَاءِ قَالَ: خَطَبَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي يَوْمِ نَحْرٍ، فَقَالَ: " إِنَّ أَوَّلَ مَا نَبْدَأُ بِهِ فِي يَوْمِنَا هَذَا أَنْ نُصَلِّيَ، ثُمَّ نَرْجِعَ فَنَنْحَرَ، فَمَنْ فَعَلَ ذَلِكَ فَقَدْ أَصَابَ سُنَّتَنَا، وَمَنْ ذَبَحَ قَبْلَ أَنْ يُصَلِّيَ فَإِنَّمَا هُوَ لَحْمٌ عَجَلَةٌ لِأَهْلِهِ، وَلَيْسَ مِنَ التُّسْلُكِ فِي شَيْءٍ ". قَالَ أَبُو بُرْدَةَ: جَذَعَةٌ خَيْرٌ مِنْ مُسِنَّةٍ، أَجْعَلُهَا مَكَانَهَا؟ قَالَ: " أَذْبَحُهَا؟ " قَالَ: " أَذْبَحُهَا وَلَا تُؤْفَى لِأَحَدٍ بَعْدَكَ "، قَالَ: وَنَا أَبُو مُسْلِمٍ، نَا حَجَّاجُ بْنُ الْمُنْهَالِ، نَا شُعْبَةُ بِإِسْنَادِهِ نَحْوَهُ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ فِي الصَّحِيحِ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ حَرْبٍ، وَحَجَّاجِ بْنِ مِنْهَالٍ. وَأَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ مِنْ وَجْهِ آخَرٍ عَنْ شُعْبَةَ.

6945- Berâ der ki: Resûlullah (sellallahu aleyhi vesellem) kurban bayramı gününde bizlere bir hutbe verip: "Bugün ilk yapacağımız şey namazdır. Namaz sonrası da gidip kurbanlıkları keseriz. Bu şekilde yapan kişi, sünnetimize uygun hareket etmiş olur. Ancak kişinin bundan (namazdan) önce kestiği hayvan ibadet olarak değil ailesine yedirmek üzere kestiği etlik bir hayvandır" buyurdu. Ebû Burde: "(Ben namazdan önce koyunu kesmiştim.) Yanımda yaşlı bir koyundan daha değerli olan bir koyun yavrusu var. Yerine onu keseyim mi?" diye sorunca,

¹ İsnâdında kopukluk vardır. 3733. hadiste geçti.

Allah Resûlû (sallallahu aleyhi vesellem): "Onun yerine kes! Ama böylesini kesmek senden sonra artık kimseye caiz değildir" buyurdu.¹

Başka bir kanalla aynı rivayet edilmiştir.

Buhârî, *Sahîh*'de Süleyman b. Harb ile Haccâc b. el-Minhâl'den² ve Müslim başka bir kanalla Şu'be'den rivayet etti.³

Beyhakî der ki: "Yüce Allah da halîli Hz. İbrâhîm'e oğlunu kurban etmesini emretmiştir. Hz. İbrâhîm bu emri yerine getirmek üzereyken Yüce Allah onun yerine iri bir koç göndermiştir. Bu da Allah'a yaklaşmak için kurban ile kan akıtmanın peygamberlerin bir sünneti olduğunu bize göstermektedir. Aynı zamanda onlara uymamız emredilen konulardan biridir."

٦٩٤٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يَحْيَى بْنُ عَبْدِ الْجَبَّارِ الشُّكْرِيُّ، بِغَدَاةٍ، أَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ مُحَمَّدٍ الصَّفَّارُ، نَا أَحْمَدُ بْنُ مَنْصُورٍ، نَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، أَنَا مَعْمَرٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، فِي قَوْلِهِ: ﴿إِنِّي أَرَى فِي الْمَنَامِ أَنِّي أَذْبَحُكَ﴾ [الصفات: ١٠٢]، قَالَ: أَخْبَرَنِي الْقَاسِمُ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ: اجْتَمَعَ أَبُو هُرَيْرَةَ وَكَعْبٌ، فَجَعَلَ أَبُو هُرَيْرَةَ يُحَدِّثُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ، وَجَعَلَ يُحَدِّثُ كَعْبٌ عَنِ الْكُتُبِ، فَقَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: "إِنَّ لِكُلِّ نَبِيٍّ دَعْوَةً مُسْتَجَابَةً، وَإِنِّي خَبَأْتُ دَعْوَتِي شَفَاعَةً لِأُمَّتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ". فَقَالَ لَهُ كَعْبٌ: أَنْتَ سَمِعْتَ هَذَا مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ؟ قَالَ: نَعَمْ، قَالَ: فَدَاهُ أَبِي وَأُمِّي، أَوَّلَا أُخِيرُكَ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَنَّهُ لَمَّا أَرَى ذَبْحَ ابْنِهِ إِسْحَاقَ قَالَ الشَّيْطَانُ: إِنْ لَمْ أَفْتِنْ هَؤُلَاءِ عِنْدَ هَذِهِ لَمْ أَفْتِنْهُمْ أَبَدًا، فَخَرَجَ إِبْرَاهِيمُ بِابْنِهِ لِيَذْبَحَهُ، فَذَهَبَ الشَّيْطَانُ فَدَخَلَ عَلَى سَارَةَ، فَقَالَ: أَتَيْنَ يَذْهَبُ إِبْرَاهِيمُ بِابْنِكَ؟، قَالَتْ: غَدَا بِهِ لِيَعْضِ حَاجَتِهِ، فَقَالَ: إِنَّهُ لَمْ يَغْدُ بِهِ لِحَاجَةٍ، إِنَّمَا ذَهَبَ بِهِ لِيَذْبَحَهُ، قَالَتْ: وَلِمَ يَذْبَحُهُ؟، قَالَ: يَزْعُمُ أَنَّ رَبَّهُ أَمَرَهُ بِذَلِكَ، قَالَتْ: فَقَدْ أَحْسَنَ أَنْ يُطِيعَ رَبَّهُ، فَخَرَجَ الشَّيْطَانُ فِي أَثَرِهِمَا فَقَالَ لِلْعَلَامِ: أَتَيْنَ يَذْهَبُ بِكَ أَبُوكَ؟ قَالَ: لِيَعْضِ حَاجَتِهِ قَالَ: إِنَّهُ لَا يَذْهَبُ بِكَ لِحَاجَةٍ، وَلَكِنَّهُ يَذْهَبُ بِكَ لِيَذْبَحَكَ قَالَ: لِمَ يَذْبَحُنِي؟ قَالَ: يَزْعُمُ

¹ İsnadı sahihtir.

² Buhârî, *ideyn* (2/3, 5, 6) ile *adâhî* (6/234, 237-238).

³ Müslim, *adâhî* (7).

أَنَّ رَبَّهُ أَمَرَهُ بِذَلِكَ قَالَ: فَوَاللَّهِ لَئِنْ كَانَ أَمَرُهُ بِذَلِكَ لَفَعَلَنْ قَالَ: فَيَتَسَّ مِنْهُ فَتَرْكُهُ، وَلَحَقَ بِإِبْرَاهِيمَ فَقَالَ: أَتَيْنَ عَدَوْتَ بِإِنِّكَ؟ قَالَ: لِحَاجَةٍ قَالَ: فَإِنَّكَ لَمْ تَعُدْ بِهِ لِحَاجَةٍ، إِنَّمَا عَدَوْتَ بِهِ لَتَذْبَحَهُ قَالَ: وَلِمَ أَذْبَحُهُ؟ قَالَ: تَزْعُمُ أَنَّ رَبَّكَ أَمَرَكَ بِذَلِكَ قَالَ: فَوَاللَّهِ لَئِنْ كَانَ اللَّهُ أَمَرَنِي بِذَلِكَ لَفَعَلَنْ قَالَ: فَتَرْكُهُ وَيَتَسَّ أَنْ يُطَاعَ قَالَ: ﴿فَلَمَّا أَسْلَمَا وَتَلَّ لِلْجَبِينِ وَنَادَيْتَاهُ أَنْ يَا إِبْرَاهِيمُ قَدْ صَدَّقْتَ الرُّؤْيَا إِنَّا كَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ﴾ [الصافات: ١٠٤] قَالَ: فَأَوْحَى إِلَى إِسْحَاقَ أَنْ ادْعُ، فَإِنَّ لَكَ دَعْوَةً مُسْتَجَابَةً قَالَ إِسْحَاقُ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَدْعُوكَ أَنْ تَسْتَجِيبَ لِي، أَيُّمَا عَبْدٍ لَقِيكَ مِنَ الْأَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ، لَقِيكَ لَا يُشْرِكُ بِكَ شَيْئًا أَنْ تُدْخِلَهُ الْجَنَّةَ "

6946- Ma'mer bildiriyor: Zühri, "*Rüyamda seni boğazladığımı gördüm*"¹ âyetini açıklarken, Kâsım b. Muhammed'den naklen şöyle der: Ebû Hureyre ile Ka'b bir araya gelince Ebû Hureyre, Resûlullah'tan (sallallahu alayhi vesellem), Ka'b ise eski kutsal kitaplardan rivayetlerde bulunmaya başladı. Ebû Hureyre: "Resûlullah (sallallahu alayhi vesellem): «Her peygamberin kabul gören bir duası olmuştur. Ben ise duamı kıyamet gününde ümmetim için şefaât olarak sakladım» buyurdu" deyince, Ka'b: "Sen bunu bizzat Resûlullah'tan (sallallahu alayhi vesellem) işittin mi?" diye sordu. Ebû Hureyre: "Evet!" karşılığını verince, Ka'b: "Anam babam ona feda olsun!" dedi ve şöyle devam etti: "Sana Hz. İbrâhîm'in kıssasını anlatayım mı? Hz. İbrâhîm'e rüyâsında oğlu İshâk'ı boğazladığı gösterilince, Şeytân: "Şayet İbrâhîm'in ailesini şimdi fitneye düşüremezsem bir daha asla fitneye düşüremem" dedi. Hz. İbrâhîm, İshâk'ı boğazlamak üzere çıkınca Şeytan (insan suretinde) gelip Sâre'nin yanına girdi ve: "İbrâhîm, İshâk'ı nereye götürüyor?" diye sordu. Sâre: "Bir işi için götürdü" cevabını verdi. Şeytân: "Onu bir işi için değil, boğazlamak için götürdü" deyince, Sâre: "Onu neden boğazlasın ki?" diye sordu. Şeytan: "Rabbinin kendisine böyle emrettiğini iddia ediyor" karşılığını verince, Sâre: "Eğer Rabbi kendisine bunu emrettiyse, Rabbine itaat etmekle güzel yapmış olur" dedi.

¹ Sâffât Sur. 102

Bunun üzerine Şeytan oradan çıkıp, İbrâhîm ile oğlunun peşine düştü. İshâk'a: "Baban seni nereye götürüyor?" diye sorunca, İshâk: "Bir işi için götürüyor" karşılığını verdi. Şeytân: "Seni bir işi için değil, boğazlamak için götürüyor" deyince, İshâk: "Beni neden boğazlasın ki?" diye sordu. Şeytan: "Rabbinin kendisine böyle emrettiğini iddia ediyor" karşılığını verince, İshâk: "Vallahi eğer Rabbi kendisine bunu emrettiyse, bunu yapacaktır" dedi.

Şeytan ondan da umudunu kesince bu kez İbrâhîm'in yanına geldi ve: "Oğlunu nereye götürüyorsun?" diye sordu. İbrâhîm: "Bir iş için götürüyorum" karşılığını verdi. Şeytân: "Onu bir iş için değil, boğazlamak için götürüyorsun" deyince, İbrâhîm: "Onu neden boğazlayayım ki?" diye sordu. Şeytan: "Rabbinin sana böyle emrettiğini iddia ediyorsun" karşılığını verince, İbrâhîm: "Vallahi eğer Rabbin bana bunu emrettiyse mutlaka bunu yerine getireceğim" dedi.

Şeytan kendisine itaat edilmesinden ümidini kesip onu da bıraktı. Sonrası âyetlerde: *"Her ikisi de teslim olup, onu alını üzerine yatırınca: «Ey İbrâhîm! Rüyaı gerçekleştirdin. Biz iyileri böyle mükâfatlandırırız. Bu, gerçekten, çok açık bir imtihandır» diye seslendik"*¹ şeklinde anlatılır.

Sonrasında Yüce Allah, İshâk'a: "Dua et! Zira sana, kabul edeceğim bir dua hakkı verdim" diye vahyedince, İshâk: "Allahım! Önce gelenlerden ve sonra geleceklerden sana ortak koşmadan huzuruna çıkanları cennete sokmanı istiyorum" diye dua etti.²

Halîmî der ki: "Allah doğrusunu bilir, buna şu şekilde anlam verebiliriz: Kişi hac konusunda daha önce zikrettiğimiz şeylere itikad ederek, dünyanın süsleri ve lezzetlerinden sıyrılıp bunlara göz kapayarak, günahlarına tövbe ederek, kalbini günahlardan temizleyerek, özürler içinde Rabbine boyun eğerek, kendisine emredildiği gibi ve Rabbine yaklaşmak için helal kılınan hayvanlardan kurban keserek, şeytan taşlamadan sonra getirdiği kurbanı

¹ Sâffât Sur. 103-106

² Ravileri güvenilirdir. İbn Cerîr, *Tefsîr* (23/82-83) ve Hâkim, *Müstedrek* (2/557-558) Bak: Suyûtî, *ed-Dürü'l-Mensûr* (7/108-109).

kesip veya hayvanı boğazlayarak haccını ifa ettiği zaman sanki şöyle diyor gibidir: «Allahım! Haklarını ifada kusur ederek huzuruna geldim. Öyle çok günah işledim ki ceza olarak kendi kendimi boğazlasam, ancak kefareti olabilir. Fakat sen bunu bana yasaklayıp hayvan boğazlamayı helal kıldın. Ben de şu hayvanı kurban olarak sana sunuyorum. Bunu benim günahlarımın kefareti olarak ihsan ve lütfunla kabul buyur. Lütfun ve ihsanıyla halîlin İbrâhîm'in oğlunu boğazlaması yerine böylesini fide olarak kabul ettiğin gibi, peygamberin ve elçin Muhammed'den (sallallahu aleyhi vesellem) kabul ettiğin gibi benden de bunu kabul et.»

Kişi kalbinden buna niyet ederek ve sunduğu kurbanın bu manaya geldiğini bilerek kurbanı kesmelidir. Zikrettiğimiz niyeti diliyle söylemesinde de bir sakınca olmaz. Hedy için geçerli olan bu durum *udhiye* için de geçerlidir ki aralarında pek bir fark yoktur. Aralarındaki tek fark *hedy*'in Kâbe'ye sürülüp (hacda) kesilmesi, *udhiye*'de ise bunun olmamasıdır. Sonuç olarak her ikisi de farz değil, sünnet olan ibadetlerdir. Samimi bir şekilde yapılan tövbe, günaha yönelik sunulacak fidyenin de, istiğfarın da yerini tutar. Ancak bununla birlikte istiğfar etmek sünnetin değerini arttırır. Fide sunmak da aynı şekildedir.”¹

Beyhakî der ki: “Sonrasında Halîmî kurban edilmesi caiz olan ve olmayan hayvanlar konusunda Hz. Peygamber'den (sallallahu aleyhi vesellem) gelen rivayetleri zikreder. Bundan sonraki rivayetler de bu yöndedir.”

٦٩٤٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، نا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، نا هَارُونُ بْنُ سُلَيْمَانَ الْأَصْبَهَانِيَّ، نا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، نا شُعْبَةُ قَالَ: سَمِعْتُ سُلَيْمَانَ بْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ يَقُولُ: سَمِعْتُ عُبَيْدَ بْنَ فَيْرُوزٍ يَقُولُ: قُلْتُ لِلْبَرَاءِ: حَدِّثْنِي عَمَّا كَرِهَ أَوْ نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنَ الْأَصْحَابِ فَقَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ هَكَذَا بِيَدِهِ، وَيَدِي أَقْصَرُ مِنْ يَدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ: " أَرْبَعٌ لَا يَجْزِينَ فِي الْأَصْحَابِ: الْعَوْرَاءُ الْبَيْنُ عَوْرُهَا، وَالْمَرِيضَةُ الْبَيْنُ مَرَضُهَا، وَالْعَرَجَاءُ الْبَيْنُ عَرَجُهَا، وَالْكَسِيرُ الَّتِي لَا تُنْقِي ". قَالَ: لِأَنِّي أَكْرَهُ أَنْ تَكُونَ نَقْصٌ فِي الْأُذُنِ وَالْقَرْنِ قَالَ: فَمَا كَرِهْتَ فَدَعُهُ، وَلَا تُحَرِّمُهُ عَلَى غَيْرِكَ،

¹ Halîmî, *el-Minhâc* (3/140).

6947- Ubeyd b. Feyrûz der ki: Berâ'ya: "Bana Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yasakladığı veya mekruh gördüğü kurbanlıkları söyle" dediğimde: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu ki —O, eliyle işaret etti, ben de nasıl yaptığını göstereceğim ama— elim onunkinden daha kısa" karşılığını verdi ve şöyle devam etti: "Körlüğü belli olan kör hayvan, hastalığı belli olan hasta hayvan, topallığı belli olan topal hayvan ve ilikleri kurumuş cılız hayvan olmak üzere dört hayvanın kurban edilmesi caiz değildir."

Berâ'ya: "Hayvanın kulağında veya boynuzunda bir eksikliğin olmasından hoşlanmıyorum" dediğimde: "Hoşlanmadığını sen kesme, ama kimseye de yasaklama" karşılığını verdi.¹

Halîmî der ki: "Âlimlerin ittifakıyla kör hayvan kurban olamaz. Aynı şekilde uyuz olan hayvan da kurban olamaz. Bir yeri açık bir şekilde eksik olan hayvana gelince, şayet eksik olan kısım yenilen veya eti ile yağına tercih edilebilecek bir şey ise böylesi bir hayvandan ne *hedy*, ne de *udhiye* olur."²

Beyhakî der ki: "*el-Ahkâm* ile *es-Sünenü'l-Kübrâ*'da bunu ayrıntılı bir şekilde işledik. *es-Sünenü'l-Kübrâ*'da kurban konusunda uyulması gereken kurallara da değindik. Konu hakkında daha fazla malumat sahibi olmak isteyenler söz konusu yere müracaat edebilirler. Ayrıca *es-Sünenü'l-Kübrâ*'da hacda kurban edilecek hayvanlara nasıl davranılacağı hakkında gelen rivayetlere de yer verdik ki, bazılarını burada zikredeceğiz."

٦٩٤٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، نا أَبُو بَكْرِ بْنُ إِسْحَاقَ الْفَقِيهُ، أَنَا بِشَرُّ بْنُ مُوسَى، نا الْحُمَيْدِيُّ، نا سُفْيَانُ، وَأَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ بْنُ يَعْقُوبَ، نا أَحْمَدُ بْنُ سَهْلٍ، وَمُحَمَّدُ بْنُ نُعَيْمٍ قَالَا: نا ابْنُ عُمَرَ، نا سُفْيَانُ، وَفِي رِوَايَةِ الْحُمَيْدِيِّ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ حُمَيْدٍ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ، أَنَّهُ سَمِعَ سَعِيدَ بْنَ الْمُسَيَّبِ يُحَدِّثُ عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: " إِذَا دَخَلَ الْعَشْرُ وَأَرَادَ أَحَدُكُمْ أَنْ يُضَحِّيَ فَلَا يَمَسَّ مِنْ شَعْرِهِ وَبَشَرِهِ شَيْئًا " قِيلَ لِسُفْيَانَ: إِنَّ بَعْضَهُمْ لَا يَرْفَعُهُ؟ قَالَ: لَكِنِّي أَنَا أَرْفَعُهُ،

¹ İsnâdı hasendir. Ebû Dâvud 3/235-236 (2802), Tirmizî 4/85-86 (1497) ve İbn Mâce 2/1050-1051 (3144).

² Halîmî, *el-Minhâc* (3/140).

رَوَاهُ مُسْلِمٌ فِي الصَّحِيحِ، عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَرَ. وَأَخْرَجَهُ مِنْ وَجْهِ آخَرَ، عَنِ ابْنِ الْمُسَيَّبِ قَالَ: فَلَا يَأْخُذَنَّ مِنْ شَعْرِهِ وَلَا مِنْ أَظْفَارِهِ شَيْئًا حَتَّى يُضَحِّيَ

6948- Ümmü Seleme'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Kurban kesecek olan kişi, Zilhicce ayının ilk on günü içinde onun kıllarından ve bedeninin diğer yerlerinden bir şey kesmesin."¹

Süfyân'a: "Bazıları bunu merfû olarak rivayet etmiyor" denilince: "Ama ben merfû olarak rivayet ediyorum" karşılığını verdi.

Müslim, *Sahîh*'de İbn Ebî Ömer'den rivayet etti.²

Başka bir kanalla da İbnu'l-Müseyyeb'den: "Boğazlanana kadar kıllarından veya tırnaklarından bir şey kesilmesin" lafzıyla rivayet edilmiştir.

٦٩٤٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنُ مُوسَى، نَا مُحَمَّدُ بْنُ أَيُّوبَ، أَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ بْنُ مُعَاذٍ الْعَنْبَرِيُّ، نَا أَبِي، نَا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرٍو بْنُ عَلْقَمَةَ اللَّيْثِيُّ، نَا عُمَرُ بْنُ مُسْلِمٍ بْنُ أَكِيمَةَ اللَّيْثِيُّ قَالَ: سَمِعْتُ سَعِيدَ بْنَ الْمُسَيَّبِ يَقُولُ: سَمِعْتُ أُمَّ سَلَمَةَ، زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ تَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " مَنْ كَانَ لَهُ ذَبْحٌ يَذْبَحُهُ فَإِذَا أَهْلَ هَلَالٍ ذِي الْحِجَّةِ، فَلَا يَأْخُذَنَّ مِنْ شَعْرِهِ وَلَا مِنْ أَظْفَارِهِ شَيْئًا حَتَّى يُضَحِّيَ " رَوَاهُ مُسْلِمٌ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُعَاذٍ

6949- Saîd b. el-Müseyyeb der ki: Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi vesellem) hanımı Ümmü Seleme'den işittiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Kurban kesecek olan kişi, Zilhicce ayı girdiği zaman artık onu kurban edene kadar kıllarından ve tırnaklarından bir şey kesmesin."³

Müslim, Ubeydullah b. Muâz'dan rivayet etti.⁴

¹ İsnâdı sahihtir.

² Müslim, *adâhî* (39, 40).

³ İsnâdı hasendir.

⁴ Müslim, *adâhî* (42).

٦٩٥٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عُمَرَ بْنِ الْحَمَامِيِّ، بِغَدَادَ، نَا أَحْمَدُ بْنُ سَلْمَانَ، نَا عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ مُحَمَّدٍ، نَا يَحْيَى بْنُ كَثِيرٍ، نَا شُعْبَةُ، عَنْ مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ، عَنْ عُمَرَ، أَوْ عَمْرٍو بْنِ مُسْلِمٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ، عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ، أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: " إِذَا دَخَلَ الْعَشْرُ وَأَرَادَ أَحَدُكُمْ أَنْ يُضَحِّيَ فَلْيُمْسِكْ عَنْ شَعْرِهِ وَأَظْفَارِهِ " رَوَاهُ مُسْلِمٌ فِي الصَّحِيحِ، عَنْ الْحَجَّاجِ بْنِ الشَّاعِرِ، عَنْ يَحْيَى بْنِ كَثِيرٍ، وَقَالَ عَمْرٍو بْنُ مُسْلِمٍ: وَأَخْرَجَهُ مِنْ حَدِيثِ غُنْدَرٍ، عَنْ شُعْبَةَ بِالشَّكِّ

6950- Ümmü Seleme'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Kurban kesecek olan kişi, Zilhicce ayının ilk on günü içinde onun kılları ve tınaklarından bir şey kesmesin."¹

Müslim, *Sahih*'de Haccâc b. eş-Şâir kanalıyla Yahya b. Kesîr'den rivayet etmiş ve "Amr b. Müslim" diyerek ravi ismi konusunda tereddüt etmemiştir.²

Müslim, Gunder kanalıyla Şu'be'den ravi ismi konusunda tereddüt ederek rivayet etti.³

٦٩٥١ - أَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ الْحَارِثِ الْأَصْبَهَانِيُّ الْفَقِيهُ، أَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ بْنُ حَيَّانَ، نَا ابْنُ أَبِي حَسَّانَ الْأَنْمَاطِيُّ، نَا دُحَيْمٌ، نَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ نَافِعٍ، عَنْ أَبِي الْمُثَنَّى سُلَيْمَانَ بْنِ يَزِيدَ الْكَعْبِيِّ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ، أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: " مَا عَمِلَ ابْنُ آدَمَ عَمَلًا يَوْمَ التَّحَرُّ أَحَبَّ إِلَى اللَّهِ مِنْ هِرَاقَةٍ دَمٍ، وَإِنَّهُ لَيَأْتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِي قَرْنِهِ مَا عَلَيْهَا قَرْنُهَا وَأَشْعَارُهَا وَأَظْلَافُهَا، وَإِنَّ الدَّمَ لَيَقَعُ مِنَ اللَّهِ بِمَكَانٍ قَبْلَ أَنْ يَقَعَ بِالْأَرْضِ، فَطَيَّبُوا بِهَا نَفْسًا "

6951- Hz. Âişe'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Kurban bayramı gününde Allah katında insanoğlu kurban kesmekten daha güzel bir amelde bulunamaz. Bu kurban da kıyamet günü boynuzu olan boynuzuyla, kılları ve tınaklarıyla gelecektir. Kurbanın kanı da henüz yere

¹ İsnâdı hasendir.

² Müslim, *adâhi* (41).

³ Müslim, *adâhi* (42).

düşmeden önce Allah katında kabul görür. Bundan dolayı kestiğiniz kurbanlardan yana iğniniz rahat olsun.”¹

٦٩٥٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السَّلْمِيُّ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ الْقَاسِمِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الصُّبُعِيُّ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ أَنَسٍ، نَا الْمُقْرِئُ، نَا حَيَّوَةُ بْنُ شُرَيْحٍ، نَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَيَّاشٍ الْفِتْبَانِيُّ، نَا الْأَعْرَجُ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، قَالَ: " مَنْ وَجَدَ سَعَةً فَلَمْ يَذْبَحْ فَلَا يَقْرَبَنَّ مُصَلَّاتَنَا "

6952- Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "İmkânı olduğu halde kurban kesmeyen kişi, namazgâhımıza yaklaşmasın" buyurmuştur.²

٦٩٥٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو سَعْدٍ الْمَالِينِيُّ، أَنَا أَبُو أَحْمَدَ بْنُ عَدِيِّ الْحَافِظُ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ حُمَيْدٍ، نَا سُلَيْمَانُ بْنُ عُمَرَ بْنِ خَالِدٍ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ رَبِيعَةَ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ يَزِيدَ، عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ، عَنْ طَاوُسٍ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " مَا أَنْفَقْتَ الْوَرَقَ فِي شَيْءٍ أَفْضَلَ مِنْ نَحِيرَةٍ يَنْحَرُهَا فِي يَوْمِ عِيدٍ "

6953- İbn Abbâs'ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Para, bir kurban bayramında kesilecek bir kurbandan daha hayırlı bir şey için harcanamaz" buyurmuştur.³

٦٩٥٤ - أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، أَنَا أَحْمَدُ بْنُ عُثَيْدٍ، نَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ، نَا سُلَيْمَانُ بْنُ دَاوُدَ، نَا ابْنُ أَبِي فُدَيْكٍ، نَا شَيْبُلُ بْنُ الْعَلَاءِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنْ النَّبِيِّ ﷺ، قَالَ: " عَجِبَ رَبُّكُمْ مِنْ ذَبْحِكُمْ الصَّنَّاءَ فِي يَوْمِ عِيدِكُمْ "

6954- Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Rabbiniz bayramınızda koyunlarınızı kurban etmenizi çok beğenir" buyurmuştur.¹

¹ İsnâdı zayıftır. Tirmizî 4/83 (1493) ve İbn Mâce 2/1045 (3126).

² İsnâdı hasendir. İbn Mâce 2/1044 (3123).

³ İsnâdı zayıftır. İbn Adiy, *el-Kâmil* (1/228), Taberânî, *M. el-Kebîr* 11/17 (10894), İbn Hibbân, *el-Mecrûhîn* (1/88) ve Dârekutnî, *Sünen* (4/282).

٦٩٥٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحَسَنِ بْنُ الْمُفَرِّجِ، أَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ إِسْحَاقَ، نَا يُوسُفُ بْنُ يَعْقُوبَ، نَا عَمْرُو بْنُ مَرْزُوقٍ، أَنَا شُعْبَةُ، عَنِ ابْنِ إِسْحَاقَ، سَمِعَ هُبَيْرَةَ، وَعُمَارَةَ بْنَ عَبْدِ قَالَا: سَمِعْتُ عَلِيًّا وَهُوَ يَقُولُ: " ثَنِيًّا فَصَاعِدًا وَاسْتَسْمِنَ ، فَإِنْ أَكَلْتَ أَكَلْتَ طَيِّبًا ، وَإِنْ أَطْعَمْتَ أَطْعَمْتَ طَيِّبًا ."

6955- Hz. Ali der ki: “Kurbanlık olarak iki ve daha yukarı yaşta olan hayvanları seçin ve besili olsunlar. Bu şekilde yediğin zaman güzel olan bir eti yemiş, yedirdiğin zaman da güzel olan bir eti yedirmiş olursun.”²

Beyhakî der ki: “Câbir ile başkasından bir yaşında olan koyunun da kurban edilmesinin cevazına dair rivayetler zikretmiştik. Hz. Ali’nin burada bahsettiği koyun olabilir veya koyun dışında keçi, sığır veya deve de olabilir.”

٦٩٥٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ الْحَارِثِ الْفَقِيهَ، أَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ بْنُ حَيَّانَ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى الْمَرْوَزِيُّ، نَا عَاصِمُ بْنُ عَلِيٍّ، نَا سَلَامُ بْنُ مِسْكِينٍ، عَنْ عَائِذِ اللَّهِ عَنْ أَبِي دَاوُدَ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَرْقَمَ قَالَ: قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ هَذَا الْأَضْحَى مَا هُوَ؟، قَالَ: " سَنَةُ أَبِيكُمْ إِبْرَاهِيمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ "، قَالُوا: مَا لَنَا مِنْهُ؟، قَالَ: " بِكُلِّ شَعْرَةٍ حَسَنَةً "، قَالُوا: وَالصُّوفُ؟، قَالَ: " بِكُلِّ شَعْرَةٍ " . يَعْنِي: حَسَنَةً

6956- Zeyd b. Erkam der ki: “Ey Allah’ın Resûlü! Bu kurbanlar ne oluyor?” diye sorulunca, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “*Atanız İbrâhîm’in sünnetidir*” buyurdu. “Buna karşılık bize ne vardır?” diye sorulunca: “*Her bir kılına karşılık bir iyilik sevabı vardır*” buyurdu. “Ya (kesilen koyunların) yününe karşılık?” diye sorulunca da: “*Yününden her birine karşılık yine bir iyilik sevabı vardır*” buyurdu.³

٦٩٥٧ - أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدِانَ، أَنَا أَحْمَدُ بْنُ عُثَيْدِ الصَّفَّارِ، نَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ أَبُو مُسْلِمٍ، نَا مَعْقِلُ بْنُ مَالِكٍ، عَنِ النَّضْرِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ، عَنْ أَبِي حَمْرَةَ الشُّمَالِيِّ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " يَا فَاطِمَةُ قَوْمِي

¹ İsnâdı zayıftır. Ebû Nuaym, *Zikru Ahbâri Isbehân* (2/234).

² İsnâdında bir sakınca yoktur.

³ İsnâdı çok zayıftır. İbn Mâce 2/1045 (3127).

فَاشْهَدِي أَضْحِيَّتَكَ، فَإِنَّهُ يَغْفِرُ لَكَ بِأَوَّلِ قَطْرَةٍ تَقْطُرُ مِنْ دَمِهَا كُلَّ ذَنْبٍ عَمِلْتِيهِ، وَقُولِي: إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ لَا شَرِيكَ لَهُ وَبِذَلِكَ أُمِرْتُ وَأَنَا مِنَ الْمُسْلِمِينَ "، قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ هَذَا لَكَ وَلِأَهْلِ بَيْتِكَ خَاصَّةً، فَأَهْلُ ذَلِكَ أَنْتُمْ، أَمْ لِلْمُسْلِمِينَ عَامَّةً؟، قَالَ: " بَلْ لِلْمُسْلِمِينَ عَامَّةً ".

6957- İmrân b. Husayn der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellam): "Ey Fâtıma! Kalk ve kurbanının kesilmesine sen de şahit ol! Yüce Allah ondan dökülen ilk damla kanla işlediğin her günahı bağışlar. Kesilirken: «Namazım, kurbanım, yaşamım, ölümüm hiçbir ortağı olmayan ve alemlerin Rabbi olan Allah içindir. Bana emredilen budur ve buna teslim olanlardanım» de" buyurdu.

Ona: "Ey Allah'ım Resûlü! Bu sana ve ailene özel olan bir şey midir? Size özel ise siz buna layıksınız. Yoksa tüm müslümanlar için geçerli midir?" diye sorduğumda: "Hayır, tüm müslümanlar için geçerlidir" buyurdu.¹

Beyhakî der ki: "Bu, bundan önceki hadis, ondan da önceki dört hadis ve Hz. Ali'nin sözünden önceki hadislerin isnadları konusunda tenkitler vardır. Ancak âlimlerimizden bazılarının en faziletli ameller içinde bunlara benzer rivayetleri zikrettiklerini işittim. Allah bizleri hatadan ve bunun vebalinden korusun."

٦٩٥٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَنَا أَبُو عَمْرٍو بْنُ مَطَرٍ، نَا يَحْيَى بْنُ مُحَمَّدٍ، نَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ، نَا أَبِي، نَا شُعْبَةُ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ حُبَيْشٍ قَالَ: شَهِدْتُ عَلِيًّا صَلَّى يَوْمَ الْأَضْحَى، ثُمَّ أَتَى بِكَبْشَيْنِ فِي الْجَبَانِ، فَلَمَّا أَرَادَ أَنْ يَذْبَحَهُمَا قَالَ: " وَجَّهْتُ وَجْهِي لِلَّذِي فَطَرَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ حَنِيفًا مُسْلِمًا وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ، إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ، لَا شَرِيكَ لَهُ وَبِذَلِكَ أُمِرْتُ، وَأَنَا مِنَ الْمُسْلِمِينَ، بِسْمِ اللَّهِ، وَاللَّهُ أَكْبَرُ، مِنْكَ وَلَكَ أَحْسِبُهُ قَالَ: اللَّهُمَّ تَقَبَّلْ مِنْ فُلَانٍ "، ثُمَّ قَالَ: " يَا قَتْبَرُ تَصَدَّقْ بِهَا إِلَّا قِطْعَتَيْنِ تَشْوِيَهُمَا لِي مِنْهُ " - مَا أَدْرِي قَالَ: بِكَبْشٍ أَوْ كَبْشَيْنِ، فَإِنَّ فِي كِتَابِي: بِكَبْشَيْنِ - ثُمَّ قَالَ: يَذْبَحُهُمَا وَقَالَ: تَصَدَّقْ بِهِمَا "

¹ İsnâdı zayıftır. Taberânî, M. el-Kebîr 18/239 (600) ile M. el-Evsat 3/247 (2530) ve Hâkim, Müstedrek (4/222).

6958- Hubeş der ki: “Kurban bayramında Hz. Ali’nin namazı kıldırmasına şahit oldum. Namazı kıldırdıktan sonra açık alanda yanına iki koç getirildi. Onları keseceği zaman: “Hanif bir müslüman olarak yüzümü gökleri ve yeri var edene çevirdim ve ben müşriklerden değilim. Namazım, kurbanım, yaşamım, ölümüm hiçbir ortağı olmayan ve alemlerin Rabbi olan Yüce Allah içindir. Bana emredilen budur ve buna teslim olanlardanım. Bismillah! Vallahu Ekber! Allahım! Bu senden geldi ve yine sana gidiyor. Allahım! Bunu filan kişiden kabul et” dedi. Sonra: “Ey Kanber! İçinden bana pişirmek için kaldıracağın iki parça hariç kalanımı sadaka olarak dağıt” dedi.”¹

Bir koç mu, yoksa iki koç mu getirildi, hangisini söylediğini bilemiyorum. Benim kitabımda iki koç şeklinde yazılıdır. Yine benim kitabımda “Keseceği zaman” lafzı ile “Bu iki koçun etini sadaka olarak dağıt” lafzı yazılıdır.

٦٩٥٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحَسَنِ الْعَلَوِيُّ، أَنَا أَبُو نَصْرِ بْنِ حَمْدَوَيْهِ الْفَارِزِيُّ، نَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ حَمَّادٍ الْأَمْلِيُّ، نَا يَحْيَى بْنُ صَالِحٍ، نَا أَبُو بَكْرٍ الْعَبْسِيُّ، نَا أَبُو قَبِيلٍ حَيْثُ بْنُ مُؤَمِّلٍ، عَنْ سَالِمٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: حَجَجْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ حَجَّةَ الْوَدَاعِ، فَلَمَّا كَانَ يَوْمُ النَّحْرِ دَعَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِكَبْشَيْنِ أَقْرَنَيْنِ أَمْلَحَيْنِ، فَذَبَحَ أَحَدَهُمَا فَقَالَ: " عَنِّي وَعَنْ أَهْلِ بَيْتِي " وَذَبَحَ الْآخَرَ وَقَالَ: " عَنِّي وَعَنْ أُمَّتِي "، ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " مَنْ ذَبَحَ كَبْشًا أَقْرَنًا أَمْلَحًا فَكَانَتْ ذَبْحَ مِائَةِ بَدَنَةٍ، وَمَنْ ذَبَحَ خَصِيًّا فَكَانَتْ ذَبْحَ خَمْسِينَ بَدَنَةً، وَمَنْ ذَبَحَ نَعْجَةً فَكَانَتْ ذَبْحَ بَقْرَةٍ، وَمَنْ ذَبَحَ بَقْرَةً فَكَانَتْ ذَبْحَ عَشْرِ بَدَنَاتٍ " .

6959- İbn Ömer der ki: Resûlullah'la (sallallahu aleyhi vesallam) Vedâ haccında bulundum. Kurban günü geldiği zaman Resûlullah (sallallahu aleyhi vesallam) alacalı ve boynuzlu iki koç getirilmesini söyledi. Getirilen koçlardan birini kestikten sonra: “Bu, benim ve ailemin adınadır” dedi. İkinci koçu da kestikten sonra: “Bu da, benim ve ümmetim adınadır” dedi. Sonra da şöyle buyurdu: “Boynuzlu ve alacalı bir koç kurban eden kişi, yüz tane deve kurban etmiş gibidir. İğdiş edilmiş

¹ İsnâdı hasendir. Beyhakî, es-Sünenü'l-Kübrâ (9/287).

bir koç kurban eden kişi, elli tane deve kurban etmiş gibidir. Bir dişi koyun kurban eden kişi, bir sığır kurban etmiş gibidir. Bir sığır kurban eden kişi de, on tane deve kurban etmiş gibidir.”¹

Ebû Bekr el-Absî meçhul biridir ve münker hadisleri rivayet eder. Şayet hadisin son kısmı doğru ise bundan kasıt, Yüce Allah'ın kurban sevabını kat kat fazlasıyla verecek olmasıdır.

٦٩٦٠ - حَدَّثَنَا أَبُو الْحَسَنِ الْعَلَوِيُّ، أَنَا أَبُو حَامِدٍ بْنُ الشَّرْقِيِّ، نَا أَحْمَدُ بْنُ حَفْصِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنِي أَبِي، حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ طَهْمَانَ، عَنْ سُفْيَانَ الثَّوْرِيِّ، عَنْ ابْنِ أَبِي نَجِيحٍ، عَنْ مُجَاهِدٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي لَيْلَى، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ قَالَ: " أَمَرَنِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقُمْتُ عَلَى الْبُذْنِ، فَأَمَرَنِي فَقَسَمْتُ لَحْمَهَا، ثُمَّ أَمَرَنِي فَقَسَمْتُ جِلْدَهَا وَجُلُودَهَا " رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ فِي الصَّحِيحِ، عَنْ قَبِيصَةَ، وَمُحَمَّدِ بْنِ كَثِيرٍ، عَنْ سُفْيَانَ

6960- Ali b. Ebî Tâlib der ki: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kurbanlıkların başında durmamı emretti. Sonra emriyle kesilen kurbanların etlerini dağıttım. Yine emriyle palanları ile derilerini dağıttım.”²

Buhârî, *Sahîh*'de Kabîsa ve Muhammed b. Kesîr kanalıyla Süfyân'dan rivayet etti.³

٦٩٦١ - حَدَّثَنَا أَبُو الْحَسَنِ الْعَلَوِيُّ، أَنَا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ الْقَطَّانُ، نَا أَبُو الْأَزْهَرِ السَّلِيلِيُّ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ قَالَ: ذَكَرَ سُفْيَانُ، عَنْ عَلْقَمَةَ بْنِ مَرْثَدٍ، عَنْ ابْنِ بُرَيْدَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ، قَالَ: " كُنْتُ نَهَيْتُكُمْ أَنْ تَأْكُلُوا لُحُومَ الْأَضَاحِيِّ فَوْقَ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ، إِنَّمَا أَرَدْنَا بِذَلِكَ لِيُوسَّعَ أَهْلُ السَّعَةِ عَلَى مَنْ لَا سَعَةَ لَهُ، فَكُلُوا مَا بَدَأَ لَكُمْ وَادَّخِرُوا "

6961- İbn Bureyde'nin, babasından bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “Daha önce imkanı olanlar imkanı olmayanlara yardım etsin diye kurbanlıklarınızın etlerini üç günden fazla yanınızda tutmanızı

¹ İsnâdı zayıftır.

² İsnâdı hasendir.

³ Buhârî, *hac* (2/184) ile *vikâle* (3/60) ve Müslim, *hac* (1/954).

yasaklamıştım. Ama artık istediğiniz kadar yiyebilir ve azık olarak kaldırabilirsiniz.”¹

٦٩٦٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، نا أَبُو الْعَبَّاسِ الْأَصَمُّ، نا الْعَبَّاسُ بْنُ مُحَمَّدٍ الدُّورِيُّ، نا مُحَاضِرُ بْنُ الْوَزْعِ، نا الْأَعْمَشُ، عَنِ الْحَارِثِ، عَنْ شَيْبِلٍ، عَنْ طَارِقِ بْنِ شِهَابٍ قَالَ: قَالَ سَلْمَانُ: " دَخَلَ رَجُلٌ الْجَنَّةَ فِي ذُبَابٍ، وَدَخَلَ رَجُلٌ النَّارَ فِي ذُبَابٍ "، قَالُوا: وَمَا الذُّبَابُ؟، فَرَأَى ذُبَابًا عَلَى ثَوْبِ إِنْسَانٍ، فَقَالَ: " هَذَا الذُّبَابُ "، قَالُوا: وَكَيْفَ ذَاكَ؟، قَالَ: " مَرَّ رَجُلَانِ مُسْلِمَانِ عَلَى قَوْمٍ يَعْكِفُونَ عَلَى صَنَمٍ لَهُمْ، فَقَالُوا لَهُمَا: قَرِّبَا لَصَنَمِنَا قُرْبَانًا قَالَا: لَا نُشْرِكُ بِاللَّهِ شَيْئًا، قَالُوا: قَرِّبَا مَا شِئْتُمَا وَلَوْ ذُبَابًا، فَقَالَ أَحَدُهُمَا لِصَاحِبِهِ: مَا تَرَى؟، قَالَ أَحَدُهُمَا: لَا نُشْرِكُ بِاللَّهِ شَيْئًا، فَقُتِلَ فَدَخَلَ الْجَنَّةَ، فَقَالَ الْآخَرُ: يَدِهِ عَلَى وَجْهِهِ فَأَخَذَ ذُبَابًا فَالْقَاهُ عَلَى الصَّنَمِ فَدَخَلَ النَّارَ "

6962- Târik b. Şihâb der ki: Selmân: “Bir kişi bir sinekten dolayı cennete girerken başka biri de yine bir sinekten dolayı cehenneme girdi” dedi. Oradakiler: “Sinek dediğin nedir?” diye sorunca, Selmân birinin giysisinin üzerinde gördüğü bir sineği göstererek: “İşte budur” dedi. Ona: “Bu nasıl oluyor?” diye sorduklarında ise şöyle dedi:

“İki Müslüman, bir puta tapan bir topluluğa rastladılar. Bu iki müslümana: «Siz de bizim putumuza bir şeyler sunun!» dediklerinde, müslümanlar: «Biz Allah’a şirk koşmayız» karşılığını verdiler. Puta tapan o topluluk: «Bir sinek dahi olsa ona bir şeyler sunun» dediklerinde, Müslümanlardan biri diğerine: «Ne dersin?» diye sordu. O: «Allah’a hiçbir şeyi ortak koşmam» deyince, o topluluk tarafından öldürüldü ve cennete girdi. Diğerisi ise yüzüne konan bir sineği alıp kurban niyetine putun üzerine koydu. Bundan dolayı cehenneme girdi.”²

¹ Ravileri güvenilirdir. Müslim, *adâhî* (2/1564).

² İsnâdı hasendir. İbn Ebî Şeybe, *Musannef* (12/358), Ebû Nuaym, *Hilye* (1/203) ve Ahmed, *Zühâ* (s. 15) Bak: Suyûtî, *ed-Dürri'l-Mensûr* (6/75).

التَّاسِعُ وَالْأَرْبَعُونَ مِنْ شَعَبِ الْإِيمَانِ وَهُوَ بَابٌ فِي طَاعَةِ أُولَى الْأَمْرِ بِفُضُولِهَا

49. Şube

Ulul-Emre İtaat İle İlgili Hususlar

Halîmî der ki: “Yüce Allah: *“Ey iman edenler! Allah’a itaat edin. Peygamber’e itaat edin ve sizden olan ulu’l-emre de”*¹ buyurmuştur. Ancak Ulul-Emr’in kimler olduğu konusunda ihtilaf edilmiştir. Bunların ordu komutanları olduğunu söyleyenler olduğu gibi âlimler olduğunu söyleyenler de vardır. Her ikisi olması da muhtemeldir. Ancak bundan kastın ordu komutanları olması daha uygundur. Zira Zul-Emr, emir sahibi olan kişi anlamındadır.”² Sonrasında Halîmî bu konuyu detaylıca anlatır.

Beyhakî der ki: “Bu âyetin nüzul sebebi konusunda rivayet edilen hadis de bundan kastın yöneticiler olduğuna delildir.”

٦٩٦٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، فِي آخِرِينَ قَالُوا: نَا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ الصَّغَانِيُّ، نَا حَجَّاجُ بْنُ مُحَمَّدٍ، ح قَالَ: وَأَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، نَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ إِسْحَاقَ، نَا هَارُونُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، نَا حَجَّاجُ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ: قَالَ ابْنُ جُرَيْجٍ: " نَزَلَ ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولَى الْأَمْرِ مِنْكُمْ﴾ [النساء: ٥٩] فِي عَبْدِ اللَّهِ بْنِ حُذَافَةَ بْنِ قَيْسٍ بْنِ عَدِيٍّ السَّهْمِيِّ، بَعَثَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي سَرِيَّةٍ "، أَخْبَرَنِيهِ يَعْلَى بْنُ مُسْلِمٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، رَوَاهُ مُسْلِمٌ، عَنْ هَارُونِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، وَرَوَاهُ الْبُخَارِيُّ، عَنْ صَدَقَةَ بْنِ الْفَضْلِ، عَنْ حَجَّاجٍ

6963- İbn Cüreyc bildiriyor: *“Ey iman edenler! Allah’a itaat edin. Peygamber’e itaat edin ve sizden olan ulu’l-emre de...”*³ âyeti, Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) tarafından bir birliğin komutanı olarak

¹ Nisâ Sur. 59

² Halîmî, *el-Minhâc* (3/148-149).

³ Nisâ Sur. 59

gönderilen Abdullah b. Huzâfe b. Kays b. Adiy es-Sehmî hakkında nazil oldu.”¹

Aynısını bana Ya'lâ b. Müslim, Saîd b. Cübeyr kanalıyla İbn Abbâs'tan rivayet etmiştir.

Müslim, Hârûn b. Abdillâh'tan² ve Buhârî, Sadaka b. el-Fadl kanalıyla Haccâc'tan rivayet etti.³

٦٩٦٤ - حَدَّثَنَا أَبُو الْحَسَنِ الْعَلَوِيُّ، أَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ بَالَوَيْهِ، وَأَنَا أَبُو طَاهِرٍ الْفَقِيه، قَالَ: نَا أَبُو بَكْرٍ الْقَطَّانُ قَالَا: نَا أَحْمَدُ بْنُ يُوسُفَ السُّلَمِيِّ، نَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، نَا مَعْمَرٌ، عَنْ هَمَّامِ بْنِ مُنَبِّهٍ، هَذَا مَا حَدَّثَنَا أَبُو هُرَيْرَةَ قَالَ: وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " مَنْ أَطَاعَنِي فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ، وَمَنْ يَعُصِنِي فَقَدْ عَصَى اللَّهَ، وَمَنْ يُطِيعِ الْأَمِيرَ فَقَدْ أَطَاعَنِي، وَمَنْ يَعُصِ الْأَمِيرَ فَقَدْ عَصَانِي " رَوَاهُ مُسْلِمٌ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ رَافِعٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّزَّاقِ

6964- Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Bana itaat eden Allah'a itaat etmiş olur. Bana karşı çıkan Allah'a karşı çıkmış olur. Emîrime (komutanıma) itaat eden bana itaat etmiş olur. Emîrime karşı çıkan da bana karşı çıkmış olur."

Müslim, Muhammed b. Râfî' kanalıyla Abdurrezzâk'tan rivayet etti.⁴

٦٩٦٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْخَافِضُ، أَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرٍ الْقَطِيعِيُّ، نَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، نَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، عَنْ شُعْبَةَ، حَدَّثَنِي أَبُو التَّيَّاحِ، عَنْ أَنَسٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " اسْمَعُوا وَأَطِيعُوا، وَإِنْ اسْتُعْمِلَ عَلَيْكُمْ حَبَشِيٌّ كَانَ رَأْسَهُ زَبِيئَةً " رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ، عَنْ مُسَدَّدٍ، وَبَنَدَارٍ، عَنْ يَحْيَى

6965- Enes'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Başı kuru üzüm tanesi gibi olan bir Habeşli başınıza getirilse dahi emirlerini dinleyip itaat edin."¹

¹ İsnâdı sahihtir.

² Müslim, imâret (31).

³ Buhârî, tefsîr (5/180).

⁴ Müslim, imâret (32, 33) ve Buhârî, ahkâm (8/104).

Buhârî, Müsedded ve Bundâr kanalıyla Yahya'dan rivayet etti.²

٦٩٦٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، أَنَا أَبُو جَعْفَرٍ مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرٍو بْنِ الْبَخْتَرِيِّ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، نَا شَبَابَةُ، نَا شُعْبَةُ، عَنْ أَبِي عِمْرَانَ الْجَوْنِيِّ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الصَّامِتِ، عَنْ أَبِي ذَرٍّ، قَالَ: أَوْصَانِي النَّبِيُّ ﷺ بِثَلَاثٍ: أَنْ أَسْمَعَ وَأُطِيعَ وَلَوْ لِعَبْدٍ مُجَدَّعِ الْأَطْرَافِ، وَإِذَا صَنَعْتُ مَرْقَةً أَنْ أَكْثَرَ مَاءَهَا، ثُمَّ أَنْظُرُ إِلَى أَهْلِ بَيْتِ قَرِيبٍ مِنْ جِيرَانِي فَأُصَيِّبُهُمْ مِنْهُ بِمَعْرُوفٍ " أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ مِنْ حَدِيثِ شُعْبَةَ

6966- Ebû Zer der ki: "Hz. Peygamber (sallallahu alayhi vesellam) bana üç öğütte bulundu. Başımızdaki, organları kesik bir köle olsa dahi emirlerini dinleyip itaat etmemi öğütledi. Yine çorba yaptığım zaman suyunu fazla tutmamı, sonra yakın komşularımdan birini bulup bu çorbadan ona ikram etmemi öğütledi."

Müslim, Şu'be'den rivayet etti.³

٦٩٦٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، أَنَا أَبُو جَعْفَرٍ الرَّزَّازُ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ السُّلَمِيِّ، نَا أَبُو صَالِحٍ، نَا مُعَاوِيَةُ بْنُ صَالِحٍ، عَنْ أَبِي يَحْيَى سُلَيْمِ بْنِ عَامِرٍ، أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا أَمَامَةَ يَقُولُ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ وَهُوَ عَلَى الْجَدْعَاءِ، وَقَدْ جَعَلَ رِجْلَيْهِ فِي غَرْزِي الرِّكَابِ يَتَطَاوَلُ لِيَسْمَعَ النَّاسَ، فَقَالَ: " أَلَا تَسْمَعُونَ؟ "، يُطَوَّلُ فِي صَوْتِهِ قَالَ: فَقَالَ قَائِلٌ مِنْ طَوَائِفِ النَّاسِ: فَمَا تَعْهَدُ إِلَيْنَا؟ قَالَ: " اعْبُدُوا رَبَّكُمْ، وَصَلُّوا خَمْسَكُمْ، وَصُومُوا شَهْرَكُمْ، وَأَدُّوا زَكَاةَ أَمْوَالِكُمْ، وَأُطِيعُوا إِذَا أَمَرَكُمُ تَدْخُلُونَ جَنَّةَ رَبِّكُمْ " قَالَ أَبُو يَحْيَى: قُلْتُ: فَقُلْتُ: يَا أَبَا أَمَامَةَ، مِثْلُ مَنْ أَنْتَ يَوْمَئِذٍ؟ قَالَ: " أَنَا يَوْمَئِذٍ ابْنُ ثَلَاثِينَ سَنَةً، أَزَاجِمُ الْبَعِيرَ حَتَّى أَزْحِرَّحَهُ قُدُمًا، إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ "

قَالَ الْإِمَامُ أَحْمَدُ: " وَالْأَصْلُ فِي هَذَا الْبَابِ أَنَّ طَاعَةَ اللَّهِ تَعَالَى، لَمَّا كَانَتْ وَاجِبَةً كَانَتْ طَاعَةً مَنْ تَمَلَّكَهُمْ شَيْئًا مِنْ أُمُورِ عِبَادِهِ وَاجِبَةً وَهُمْ الرُّسُلُ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِمْ، فَإِذَا وَجَبَتْ طَاعَةُ الرُّسُولِ لِهَذَا الْمَعْنَى وَجَبَتْ طَاعَةُ مَنْ يُمَلِّكُهُ الرُّسُولُ شَيْئًا مِمَّا مَلَكَهُ اللَّهُ

¹ İsnâdî sahihtir.

² Buhârî, ezân (1/170, 171) ile ahkâm (8/105).

³ Müslim, imâret (36) ile birr (143).

تَعَالَى، فَبِأَيِّ اسْمٍ دُعِيَ، فَقِيلَ لَهُ خَلِيفَةُ، أَوْ أَمِيرٌ، أَوْ قَاضٍ، أَوْ مُصَدِّقٌ، أَوْ مَنْ كَانَ، وَأَيُّ وَاحِدٍ مِنْ هَؤُلَاءِ وَجَبَتْ طَاعَتُهُ كَانَ عَامِلُهُ، أَوْ مَنْ يُمْلِكُهُ شَيْئًا مِمَّا يَمْلِكُهُ لِقِيَامِ كُلِّ وَاحِدٍ مِنْ هَؤُلَاءِ فِيمَا صَارَ إِلَيْهِ مِنَ الْأُمَّةِ، مَنْزِلَةُ الَّذِي فَوْقَهُ إِلَى أَنْ يَنْتَهِيَ الْأَمْرُ إِلَى مَنْ لَهُ الْخَلْقُ وَالْأَمْرُ وَلَيْسَ فَوْقَهُ أَحَدٌ وَهُوَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ، وَهَذِهِ فِي حَيَاةِ الرَّسُولِ ﷺ، فَأَمَّا إِذْ تَوَفَّاهُ اللَّهُ إِلَى كَرَامَةٍ غَيْرِ نَاصٍ عَلَى إِمَامَةٍ أَحَدٍ مِنْ بَعْدِهِ، وَجَبَ عَلَى أَهْلِ النَّظَرِ مِنْ أُمَّتِهِ أَنْ يَتَحَرَّوْا إِمَامًا يَقُومُ فِيهِمْ مَقَامُهُ، وَيُمِضِي فِيهِمْ أَحْكَامَهُ؛ لِأَنَّ مَنْزِلَتَهُمْ جَمِيعًا إِذَا مَاتَ عَنْ غَيْرِ خَلِيفَةٍ لَهُ فِيهِمْ كَمَنْزِلَةِ مَنْ نَابَ عَنْهُ فِي حَيَاتِهِ، فَلَمَّا كَانَتْ سُنَّتُهُ فِي أَهْلِ الْبِلَادِ الْقَاصِيَةِ أَيَّامَ حَيَاتِهِ أَنْ يُؤَمَّرَ عَلَيْهِمْ أَمِيرًا، أَوْ يُنْفَذَ إِلَيْهِمْ قَاضِيًا، فَإِنْ لَمْ يَفْعَلْ أَمُرُوا عَلَيْهِمْ أَمِيرًا، ذَلِكَ عَلَى أَنْ حَقَّ الْجَمَاعَةِ بَعْدَ وَفَاتِهِ، لَا عَنْ أَحَدٍ اسْتَخْلَفَهُ عَلَيْهِمْ، عَلَى أَنْ يَكُونَ لَهُمْ فِيمَا بَيْنَهُمْ مَنْ يَقُومُ مَقَامَهُ وَيُنْفِذَ أَحْكَامَهُ، وَبَسَطَ الْكَلَامَ فِيهِ

وَاسْتَدَلَّ غَيْرُهُ مِنْ أَصْحَابِنَا فِي وَجُوبِ نَصَبِ الْإِمَامِ شَرْعًا بِاجْتِمَاعِ الصَّحَابَةِ بَعْدَ وَفَاةِ الرَّسُولِ ﷺ، عَلَى نَصَبِ الْإِمَامِ وَقَدْ ذَكَرْنَا الْأَخْبَارَ فِي ذَلِكَ فِي كِتَابِ الْفَضَائِلِ وَرَوَيْنَا عَنْ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: قِيلَ لِعُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: أَلَا تَسْتَخْلِفُ؟ قَالَ: "إِنْ أَتْرَكَ فَقَدْ تَرَكَ مَنْ هُوَ خَيْرٌ مِنِّي، رَسُولُ اللَّهِ ﷺ، وَإِنْ اسْتَخْلِفَ فَقَدْ اسْتَخْلَفَ مَنْ هُوَ خَيْرٌ مِنِّي أَبُو بَكْرٍ"

وَرَوَيْنَا عَنْ شَقِيقِ بْنِ سَلَمَةَ، قَالَ: قِيلَ لِعَلِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: اسْتَخْلِفْ عَلَيْنَا، فَقَالَ: "مَا اسْتَخْلَفَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَاسْتَخْلِفُ؟" وَلَكِنْ إِنْ يُرِدِ اللَّهُ بِالنَّاسِ خَيْرًا جَمَعَهُمْ عَلَى خَيْرِهِمْ كَمَا جَمَعَهُمْ بَعْدَ نَبِيِّهِمْ عَلَى خَيْرِهِمْ " وَفِي هَذَا دَلَالَةٌ عَلَى عَدَمِ النَّصِّ مِنَ النَّبِيِّ ﷺ عَلَى الْإِمَامِ بَعْدَهُ مَعَ عَدَمِ ظُهُورِهِ وَانْتِشَارِهِ، وَلَوْ كَانَ مَوْجُودًا لَانتَشَرَ وَظَهَرَ كَالْقَبْلَةِ، وَإِهْدَاءِ الصَّلَاةِ، وَغَيْرُهُمَا مِمَّا تَعُمُّ بِهِ الْبَلَوِي وَيَجِبُ عَلَى الْأَعْيَانِ، وَحِينَ لَمْ يَكُنْ نَصٌّ اسْتَدَلُّوا بِأَمْرِ النَّبِيِّ ﷺ أَبَا بَكْرٍ بِالصَّلَاةِ بِالْمُسْلِمِينَ فِي مَرَضِهِ عَلَى إِمَامَتِهِ، مَعَ مَا عَرَفُوا مِنْ كُنْهِهِ وَكِفَايَتِهِ وَاسْتِجْمَاعِهِ شَرَائِطَ الْإِمَامَةِ "

6967- Ebû Umâme der ki: Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem), Vedâ haccında Ced'â isimli devesinin üzerinde hutbe vermesine şahit oldum. İnsanlar kendisini iyice işitsin diye üzenginin üzerinde duruyordu. Sesini uzatarak: "Beni duyuyor musunuz?" diye seslenince, insanların içinden biri: "Bize ne söyleyeceksin?" dedi. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "Rabbimize ibadet edin,

beş vakit namazlarınızı kılın. Ramazan orucunu tutun ve mallarınızın zekatını verin. Başınızda bulunan yöneticiye de itaat edin ki Rabbinizin cennetine giresiniz” buyurdu.

Ebû Yahya der ki: “Ey Ebû Umâme! O zaman sen kaç yaşlarındaydın?” diye sorduğumda: “O zamanlar otuz yaşlarındaydım ve Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) yaklaşabilmek için deveyi itebilecek kadar güçlüydüm” dedi.¹

Beyhakî der ki: Bu konuda temel esas, Allah’a itaattir. Allah’a itaat farz olduğu için kullarının başına bir görevle geçirilen kişilere de itaat etmek farzdır. Bunlar da Allah’ın elçileridir. Bu mânâda Yüce Allah tarafından görevlendirilen elçilere itaat etmek farz ise peygamberlerin de bir konuda görevlendirdiği kişiye itaat etmek farzdır. Böylesi bir kişi halife olabilir, vali olabilir, kadı olabilir, zekat memuru olabilir, başka biri olabilir.

Bunlardan herhangi birine itaat nasıl bir görev ise bunlardan herhangi birinin ümmeti ilgilendiren bir konuda görevlendireceği kişiye itaat etmek de bir görevdir. Bunlardan her biri de görevlendirildiği konuda kendisini görevlendiren ve bir üstü olan kişiye itaat ederek sonunda üstünde herhangi bir âmir bulunmayan ve âlemlerin Rabbi olan Allah’a itaat gerçekleşir. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hayattayken ona itaat edilecektir. Ancak vefat edip de kendisinden sonra müslümanların başına kimin geçeceğini tayin etmemişse ümmet içinde akıl sahibi olan kişilerin bu makama bir imam seçmeleri gerekir. Bu imam da yönetim konusunda Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) makamında durur ve hükümlerini uygular.

Zira Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) kendine bir halife seçmeden vefat ettiği zaman seçilecek halife hayattayken onu temsil eden kişi gibidir. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hayattayken uzak bölgeler için her zaman bir emir tayin etmiş veya bir kadı atamıştır. Bunu yapmamışsa da bölge insanları kendilerine bir emir seçmişlerdir. Bu da bize göstermektedir ki Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) yönetici atamadığı her bir topluluğun, Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) makamında durup hükümlerini icra edecek birini seçmeleri gerekmektedir. Halîmî konuyu bu şekilde işler ve detaylı bir şekilde açıklar.”²

¹ İsnâdı hasendir. Tirmizî 2/516 (616).

² Bkz: Halîmî, *el-Minhâc* (3/148-150).

Arkadaşlarımızdan başkaları ise sahabenin icmasıyla Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) vefatından sonra bir imamın tayin edilmesinin şer'an farz olduğunu söylemişlerdir. *Kitâbu'l-Fadâil*'de bu yöndeki rivayetleri zikretmiştik.

İbn Ömer'den naklen bize bildirildiğine göre Hz. Ömer'e: "Yerine halife tayin etmeyecek misin?" denilince: "Şayet halife seçmezsem benden daha hayırlı biri olan Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) de aynısını yapmıştı. Size bir halife seçersem de benden daha hayırlı biri olan Ebû Bekr de yerine halife tayin etmişti" karşılığını vermiştir.¹

Şakîk b. Seleme'den naklen bize bildirildiğine göre Hz. Ali'ye: "Bize senden sonrası için bir halife tayin et" denilince: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kendisinden sonrası için bir halife tayin etmedi ki ben tayin edeyim. Ancak Yüce Allah insanlara hayır dilerse Peygamber'inden (sallallahu aleyhi vesellem) sonra nasıl onları hayırlı birinin etrafında bir araya getirdiyse benden sonra da hayırlı birinin etrafında bir araya getirecektir" karşılığını vermiştir.²

Bu da bize Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) kendisinden sonrası için bir lider tayin etmediğini göstermektedir ki zaten böylesi biri çıkmamış ve insanlar arasında konuşulmamıştır. Zira böylesi biri mevcut olsaydı kible, namaz gibi herkesi ilgilendiren konular gibi insanlar tarafından bilinirdi. Böylesi bir imam için ortada herhangi bir nas olmadığı için ashâbdan söz sahibi olanlar, hastalığı sırasında Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) müslümanlara namazı kıldırması için Ebû Bekr'i imam seçmesini, hilafetine yönelik bir kanıt saymışlardır. Bunun yanında Ebû Bekr'in bu işe yeterli olduğunu ve bu görevi yerine getirmek için gerekli şartları taşıdığını da bilmekteydiler.

فَصْلٌ فِي أَوْصَافِ الْأَئِمَّةِ

İmamların (Liderlerin) Özellikleri

Halîmî der ki: "Bir kişinin imam olabilmesinin ilk şartı Kureyşli olmasıdır."³

¹ Buhârî, *ahkâm* (8/126) ve Müslim, *imâret* (11, 12).

² Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ* (8/149) ve Hâkim, *Müstedrek* (3/79).

³ Halîmî, *el-Minhâc* (3/151).

٦٩٦٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، نَا يَحْيَى بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ يَحْيَى، أَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ، نَا عَاصِمُ بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " لَا يَرَالُ هَذَا الْأَمْرُ فِي قُرَيْشٍ، مَا بَقِيَ فِي النَّاسِ اثْنَانِ " رَوَاهُ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ يُونُسَ.

6968- Abdullah b. Ömer'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Müslümanlardan iki kişi bulunduğu sürece yönetim işi Kureyşlilerde kalır" buyurmuştur.¹

Buhârî ile Müslim, Ahmed b. Yûnus'tan rivayet ettiler.²

٦٩٦٩ - حَدَّثَنَا أَبُو الْحَسَنِ الْعَلَوِيُّ، أَنَا أَبُو الْقَاسِمِ بْنُ بِالْوَيْهِ الْمُزَكِّي، ح وَأَخْبَرَنَا أَبُو طَاهِرٍ الْفَقِيه، أَنَا أَبُو بَكْرٍ الْقَطَّانُ، قَالَا: نَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ السَّلْمِيُّ، نَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، أَنَا مَعْمَرٌ، عَنْ هَمَّامِ بْنِ مُنَبِّهٍ، قَالَ: هَذَا مَا حَدَّثَنَا أَبُو هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " النَّاسُ تَبَعَ لِقُرَيْشٍ فِي هَذَا الشَّأْنِ - أَرَاهُ يَعْنِي الْإِمَارَةَ - مُسْلِمُهُمْ تَبَعَ لِمُسْلِمِهِمْ، وَكَافِرُهُمْ تَبَعَ لِكَافِرِهِمْ " لَفْظُ حَدِيثِهِمَا سَوَاءٌ غَيْرَ أَنَّ الْعَلَوِيَّ لَمْ يُذَكِّرْ قَوْلَهُ: أَرَاهُ - يَعْنِي الْإِمَارَةَ -، رَوَاهُ مُسْلِمٌ فِي الصَّحِيحِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ رَافِعٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّزَّاقِ

6969- Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "İnsanlar —sanırım yönetim konusunda— Kureyş'e tâbidirler. Diğer müslümanlar Kureyş müslümanlarına, kafirler de Kureyş kafirlerine tâbi olurlar."

Her iki kanalın lafzı birdir. Ancak Alevî rivayet ederken "Sanırım yönetim konusunda" lafzını zikretmez.

Müslim, *Sahih*'de Muhammed b. Râfî' kanalıyla Abdurrezzâk'tan rivayet etti.³

Halîmî der ki: "...İkincisi dini hükümleri bilen biri olmalıdır. İnsanlara namaz kıldırıldığı zaman namazı tekrar etmeyi gerektirecek durumlardan uzak

¹ İsnâdı sahihtir.

² Buhârî, *ahkâm* (8/105) ile *menâkib* (4/155) ve Müslim, *imâret* (4).

³ Müslim, *imâret* (2).

olmalıdır. Zekatları toplarken zekat alma vakti, miktarı, masrafları, zekatı alınacak ve alınmayacak mallar konusunda cehaletle suçlanamayacak bir şekilde bu konuda bilgi sahibi olması gerekir. İnsanlar arasında hükmederken hasımlar arasında nihai hüküm verebilmeli ve aynı konudaki hükmü bilmeyenler için verdiği hüküm emsal teşkil edebilmelidir. Müslümanlarla birlikte Allah yolunda cihat etmeli, cihada hazırlanmasında, çıkışında, düşmanla karşılaşmasında, müşriklerden elde edilecek ganimetler ve bunların paylaşılması konusunda tenkit edilemeyecek şekilde bilgi sahibi olmalı, askerlerin bezginliğine, zayıflamasına ve aksi davranışlarda bulunmasına sebep olacak hareketlerden uzak durup bu şekilde yol alabilmelidir. Kendisine taşınan ve cezayı gerektiren davalarda suçsuz olanı cezalandırmayacak, suçlu olandan da cezayı düşürmeyecek şekilde hüküm verebilmelidir. Çocukları, delileri, gurbette olanları gözetip haklarını korumalı, bu yönde tenkide ve fesada yol açacak tutumlardan uzak durmalıdır.”¹

Hâlîmî: “Üçüncüsü, dini hayatında, insanlarla ilişkilerinde âdil ve tutarlı biri olmalıdır” dedikten sonra konuyu açar ve bunun şartlarını dile getirip şöyle devam eder: “İmamlık (halifelik) şartlarını taşıyan kişi bir önceki halife tarafından atanmamış ve tayin edilmemişse ve halife olması müslümanların seçimini gerektirirse, böylesi bir durumda bana göre en uygun olanı, içlerinden biri insanlar arasında hüküm verebilecek kadar âlim olan, müslümanlardan âdil görülen kırk kişi, uzun tetkik ve araştırmalar sonucu onun imam olması konusunda görüş birliğine varırlarsa halifeliğinin sabit olacağıdır. Diğer müslümanların da ona itaat etmesi vacip olur.

Bu görüş de Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellam) sonra ashâbın Ebû Bekr'in namaz imamlığı da dahil olmak üzere genel mânâda imamlığı konusunda görüş birliğine varmalarına dayanmaktadır. Cemaati gerektiren namaz da Cuma namazıdır. Cuma namazının kılınabilmesi için en az kırk kişinin bulunması gerektiği de delillerle sabittir. Bu kırk kişiden biri imam olup namazı kıldırır, diğerleri de ona tâbi olur. Bundan dolayı imamı (halifeyi) seçecek kişi sayısının da kırk kişi olması gerektiğini söylüyoruz. Bu kırk kişiden biri, insanlar arasında hüküm verebilecek düzeyde âlim biri olmalıdır ki imamın seçimi konusunda içtihat ve tetkiklerde bulunacak kişi budur. Bu

¹ Hâlîmî, *el-Minhâc* (3/151-155).

kişi bu yöndeki görüşlerini diğerlerine sunar, onlar da bu konuda ona tâbi olurlar.”¹ Halîmî sonrasında bu konuyu detaylıca açıklar.

Hocamız Ebu'l-Hasan el-Eş'arî ise *Ehlu'l-Hal ve'l-Âkd*'dan olan birinin kendisinden başka birini imam olarak seçmesi durumunda imamlığın seçtiği kişinin olacağı ve diğerlerine de ona itaat etmesi gerektiği görüşündedir. Arkadaşlarımız bunu açıklarken de şöyle demişlerdir: “Bu konuda görüş birliği yoksa ve ihtiyaç bir imamın seçilmesini zaruri kılıyorsa, seçilecek kişi gerekli şartları taşıdıktan sonra görüş birliğinin olup olmadığına itibar edilmez. Sahabiler de Ebû Bekr'i imam olarak seçip ona biat ederken görüş birliğinin oluşmasına itibar etmemişler, *Ehlu'l-Hal ve'l-Âkd*'dan biri olan bir kişinin onu seçmesiyle ona biatı gerekli görmüşlerdir. Gerekli durumlarda görüş birliği şartı aranmıyor ve sayıya itibar edilmiyorsa bu durumda imamı seçmek için gerekli kişi sayısı asgari olarak bir kişidir. Doğrusunu da Allah bilir.”

Beyhakî der ki: *es-Sünenü'l-Kübrâ*'da *Ehlu'l-Bağy* ve başka başlıklar altında delil olarak bu konu içinde zikredilen bazı hadis, rivayet ve âsârı da zikretmiştik.

Ümmet içinde tefrikaya sebep olacağı için de aynı zamanda iki imam birden tayin edilemez.

٦٩٧٠ - وَرَوَيْنَا عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ: " إِذَا بُويعَ لِخَلِيفَتَيْنِ فَاقْتُلُوا الْآخَرَ مِنْهُمَا " أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْخَافِظُ، أَخْبَرَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُوسَى، نَا مُحَمَّدُ بْنُ غَالِبٍ، نَا عَمْرُو بْنُ عَوْنٍ، نَا خَالِدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، عَنِ الْجُرَيْرِيِّ، عَنْ أَبِي نَضْرَةَ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ، فَذَكَرَهُ، رَوَاهُ مُسْلِمٌ فِي الصَّحِيحِ، عَنْ وَهْبِ بْنِ بَقِيَّةٍ، عَنْ خَالِدٍ

6970- Ebû Saîd el-Hudrî'den naklen bize bildirildiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): “İki halifeye biat edildiği zaman sonradan çıkan halifeyi öldürün” buyurmuştur.²

Müslim, *Sahîh*'de Vehb b. Bakiyye kanalıyla Hâlid'den rivayet etti.¹

¹ Halîmî, *el-Minhâc* (3/155-157).

² İsnâdî sahihtir.

٦٩٧١ - أَخْبَرَنَا ابْنُ عَبْدِانَ، أَنَا أَحْمَدُ بْنُ عُبَيْدٍ، نَا عُيَيْدُ بْنُ شَرِيكِ، نَا عَبْدُ الْوَهَّابِ، نَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ، ح وَأَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرِ الْفَارِسِيُّ، أَنَا أَبُو إِسْحَاقَ الْأَصْبَهَانِيُّ، نَا أَبُو أَحْمَدَ بْنُ فَارِسٍ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، نَا سُلَيْمَانُ، نَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ، نَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْعَلَا، سَمِعَ بِلَالَ بْنَ سَعْدٍ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: قِيلَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، مَا لِلْخَلِيفَةِ مِنْ بَعْدِكَ؟ قَالَ: " مِثْلُ الَّذِي لِي مَا عَدَلَ فِي الْحُكْمِ، وَأَقْسَطَ فِي الْقِسْطِ، وَرَحِمَ ذَا الرَّحِمِ "

وَفِي رِوَايَةِ ابْنِ عَبْدِانَ قَالَ: قُلْنَا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، مَا لِلْخَلِيفَةِ عَلَيْنَا بَعْدَكَ؟ قَالَ: " مِثْلُ الَّذِي لِي مَا رَحِمَ ذَا الرَّحِمِ، وَأَقْسَطَ فِي الْقِسْطِ، وَعَدَلَ فِي الْقِسْمِ " سَعْدٌ هَذَا هُوَ ابْنُ تَيْمٍ الْأَشْعَرِيُّ الشَّامِيُّ، قَالَهُ الْبُخَارِيُّ

6971- Bilâl b. Sa'd, babasından bildiriyor: "Ey Allah'ın Resûlü! Senden sonraki halifenin bizim üzerimizdeki hakkı nedir?" diye sorulunca: "Adaletle hükmettiği, âdil davrandığı ve isteyene merhamet ettiği sürece sizin üzerinizde benim hakkım ne ise odur" buyurdu.²

İbn Abdân'ın rivayeti ise şöyledir: "Ey Allah'ın Resûlü! Senden sonraki halifenin bizim üzerimizdeki hakkı nedir?" diye sorduğumuzda: "İsteyene merhamet ettiği, âdil davrandığı ve (ganimetteki) taksimatı adaletle yaptığı sürece sizin üzerinizde benim hakkım ne ise odur" buyurdu.

Buhârî'nin dediğine göre Sa'd, İbn Temîm el-Eş'arî eş-Şâmî'dir.

فَصَلِّ فِي فَضْلِ الْإِمَامِ الْعَادِلِ، وَمَا جَاءَ فِي جَوْرِ الْوَلَاةِ

Âdil İmam ve Zalim Valiler (Yöneticiler)

es-Sünenü'l-Kübrâ'da bu konu hakkında yeterince rivayet zikretmiştik ki burada onları tekrar etme gereği duymuyoruz. Burada onlardan birazını zikredeceğim.

¹ Müslim, *imâret* (61).

² İlk kanalın isnâdı zayıf, ikincisi ise hasendir. Buhârî, *Târîh* (2/2/46) ve Taberânî, *M. el-Kebîr* 6/55 (5461) Bak: Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid* (5/232).

٦٩٧٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، حَدَّثَنِي عَلِيُّ بْنُ عِيسَى، نَا عِمْرَانُ بْنُ مُوسَى، نَا مُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدِ بْنِ حَسَّانٍ، نَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، نَا عُيَيْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ، نَا خَالِي حُبَيْبٌ، عَنْ جَدِّي حَفْصِ بْنِ عَاصِمٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " سَبْعَةٌ يُظِلُّهُمُ اللَّهُ فِي ظِلِّهِ، يَوْمَ لَا ظِلَّ إِلَّا ظِلُّهُ: إِمَامٌ عَادِلٌ، وَشَابٌّ نَشَأَ فِي طَاعَةِ اللَّهِ، وَرَجُلٌ قَلْبُهُ مُعَلَّقٌ بِالْمَسَاجِدِ، وَرَجُلَانِ تَحَابَّا فِي اللَّهِ، اجْتَمَعَا عَلَى ذَلِكَ وَتَفَرَّقَا، وَرَجُلٌ ذَكَرَ اللَّهَ خَالِيًا ففَاضَتْ عَيْنَاهُ، وَرَجُلٌ دَعَتْهُ امْرَأَةٌ ذَاتُ حَسَبٍ وَجَمَالٍ فَقَالَ: إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ، وَرَجُلٌ تَصَدَّقَ بِصَدَقَةٍ أَخْفَاهَا حَتَّى لَا تَعْلَمَ شِمَالُهُ مَا تُنْفِقُ يَمِينُهُ " أَخْرَجَاهُ فِي الصَّحِيحِ مِنْ حَدِيثِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ

6972- Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Gölgesinden başka hiçbir gölgenin bulunmadığı bir günde (kıyamet gününde) yedi kişi Yüce Allah'ın gölgesinde olacaktır. Biri, âdil yöneticidir. Diğeri, Yüce Allah'a ibadet ederek yetişen gençtir. Diğeri, kalbi mescitlere bağlı olan kişidir. Diğeri, Yüce Allah için birbirlerini seven ve O'nun için bir araya gelip ayrılan iki kişidir. Diğeri, yalnızken Yüce Allah'ı hatırlayıp gözleri yaşaran kişidir. Diğeri, asil ve güzel bir kadın tarafından ilişki için davet edilen, ancak: «Ben âlemlerin Rabbinden korkarım!» karşılığını veren kişidir. Diğeri, sağ elinin verdiği sol eli bilemeyecek şekilde sadakasını gizlice veren kişidir."

Buhârî ile Müslim, *Sahîh*'de Ubeydullah b. Ömer'den rivayet ettiler.¹

٦٩٧٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ حَسَنٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، نَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ الْبُخَارِيُّ، نَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي الْأَسْوَدِ، نَا حُمَيْدُ بْنُ الْأَسْوَدِ، نَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَعِيدِ بْنِ أَبِي هَنْدٍ، عَنْ شَرِيكَ بْنِ أَبِي نَمِرٍ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: " ثَلَاثَةٌ لَا يَرُدُّ اللَّهُ دُعَاءَهُمْ: الذَّاكِرُ اللَّهَ كَثِيرًا، وَدَعْوَةُ الْمَظْلُومِ، وَالْإِمَامُ الْمُقْسِطُ "

6973- Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Yüce Allah üç kişinin duasını geri çevirmez. Biri, Allah'ı çokça

¹ Buhârî, *ezân* (1/160), *zekât* (2/116) ile *rikâk* (7/185) ve Müslim, *zekât* (91).

zikreden kişinin duasıdır. Diğeri, mazlumun duasıdır. Bir diğeri de, âdil yöneticinin duasıdır.”¹

٦٩٧٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَنَا أَبُو الْفَضْلِ بْنُ إِبرَاهِيمَ، نَا أَحْمَدُ بْنُ سَلَمَةَ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، نَا مُعَاذُ بْنُ هِشَامٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ مُطَرِّفِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ عِيَّاضِ بْنِ حِمَارٍ الْمَجَاشِعِيِّ، أَنَّ نَبِيَّ اللَّهِ ﷺ قَالَ فِي خُطْبَتِهِ - فَذَكَرَ الْحَدِيثَ - إِلَى أَنْ قَالَ: " أَهْلُ الْجَنَّةِ ثَلَاثَةٌ: ذُو سُلْطَانٍ مُقْسِطٌ مُتَصَدِّقٌ مُوَفَّقٌ، وَرَجُلٌ رَجِيمٌ بِكُلِّ ذِي قُرْبَى وَغَيْرِهِمْ، وَعَفِيفٌ مُتَعَفِّفٌ، وَأَهْلُ النَّارِ: الضَّعِيفُ الَّذِي لَا زَبَرَ لَهُ، الَّذِينَ هُمْ فِيكُمْ تَبِعَ لَا يَتَّبِعُونَ أَهْلًا وَلَا مَالًا، وَالْخَائِنُ الَّذِي لَا يَخْفَى لَهُ طَمَعٌ وَإِنْ دَقَّ، وَرَجُلٌ لَا يُصْبِحُ وَلَا يُمَسِي إِلَّا وَهُوَ يُخَادِعُكَ عَنْ أَهْلِكَ وَمَالِكَ، وَذَكَرَ الْبُخْلَ أَوْ الْكَذِبَ وَالشَّنْظِيرَ الْفَاجِشَ " قَالَ أَحْمَدُ: " وَرَوَاهُ مُسْلِمٌ فِي الصَّحِيحِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ بَشَّارٍ، وَأَبِي عَسَّانَ، وَابْنِ الْمُثَنَّى، وَقَدْ أَخْرَجَتْهُ عَلِيًّا بِتَمَامِهِ فِي آخِرِ كِتَابِ الْقَدَرِ، قَوْلُهُ: لَا زَبَرَ لَهُ، يَعْنِي: لَا عَقْلَ لَهُ، فَيَقْلَهُ عَقْلُهُ لَا يَكُونُ لَهُ هِمَّةٌ إِلَّا وَلِيدَةً قَوْمِهِ يَتَّبِعُهُمْ لِيُطَاَهَا "

6974- İyâd b. Himâr el-Mucâşî bildiriyor: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hutbesinde şöyle buyurdu...” Ravi söz konusu hadisi zikredip şöyle devam eder: “...Cennetlik olanlar üç zümreden oluşur. Bunlardan biri, dinin buyruklarını doğrulayıp onlara iman eden âdil yöneticidir. Diğeri, akraba olsun olmasın herkese karşı merhametli olan kişidir. Bir diğeri de, iffetli ve dürüst olan kişidir. Cehennemlik olanlar da akli zayıf, aile ve mal hedefi gütmeyen içinizden birilerine tâbi olarak yaşayan zayıf kişiler, hırsı aşikâr olan ve en basit şeylerde bile ihanet eden hainler ve sabah akşam seni, ailen ve malın konusunda aldatan kişilerdir.”

İyâd der ki: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ayrıca bu hutbesinde cimrilikten, yalancılıktan, çirkince sözler söyleyen ve kaba olan kişilerden de bahsetti.”

Müslim, *Sahîh*'de Muhammed b. Beşşâr, Ebû Ğassân ve İbnu'l-Müsenî'dan rivayet etti.²

Kitâbu'l-Kader eserinin sonlarında âlî bir isnâdla tam metniyle bunu zikrettik. “Lâ zebere lehu” ifadesinden kasıt kişinin aklının zayıf olmasıdır.

¹ İsnâdı hasendir.

² Müslim, *cennet* (63).

Aklı zayıf olduğu için de mal ve aile konusunda herhangi bir gayret içinde olmaz ve birlikte olmak için kabilenin cariyesinin peşinde dolaşır.

٦٩٧٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحَسَنِ عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ الْمُقْرِي، أَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ إِسْحَاقَ، نَا يُوسُفُ بْنُ يَعْقُوبَ، نَا أَبُو الرَّبِيعِ، نَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "كُلُّكُمْ رَاعٍ وَكُلُّكُمْ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ، فَلَا مِيزَ رَاعٍ عَلَى النَّاسِ وَهُوَ مَسْئُولٌ، وَالرَّجُلُ رَاعٍ عَلَى أَهْلِهِ وَهُوَ مَسْئُولٌ، وَالْمَرْأَةُ رَاعِيَةٌ عَلَى بَيْتِ زَوْجِهَا وَهِيَ مَسْئُولَةٌ، وَالْعَبْدُ رَاعٍ عَلَى مَالِ سَيِّدِهِ وَهُوَ مَسْئُولٌ، فَكُلُّكُمْ رَاعٍ وَكُلُّكُمْ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ "

6975- İbn Ömer'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: *"Hepiniz idarecisiniz ve idare ettiklerinizden sorumlusunuz. Halife, insanların idarecisidir ve onlardan sorumludur. Erkek, ailesinin idarecisidir ve onlardan sorumludur. Kadın, kocasının evinin idarecisidir ve bundan sorumludur. Köle, efendisinin malının idarecisidir ve ondan sorumludur. Bilin ki, hepimiz idarecisiniz ve hepimiz idare ettiklerinizden sorumlusunuz."*¹

٦٩٧٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الصَّفَّارُ، نَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِسْحَاقَ الْقَاضِي، نَا عَارِمٌ، نَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، فَذَكَرَهُ بِإِسْنَادِهِ نَحْوَهُ، رَوَاهُ مُسْلِمٌ فِي الصَّحِيحِ، عَنْ أَبِي الرَّبِيعِ، وَرَوَاهُ الْبُخَارِيُّ، عَنْ عَارِمٍ

6976- Başka bir kanalla bir öncekinin aynısı bildirilmiştir.

Müslim, *Sahîh*'de Ebu'r-Rabî'den² ve Buhârî, Ârim'den rivayet etti.³

٦٩٧٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنِي أَبُو النَّضْرِ الْفَقِيه، نَا مُحَمَّدُ بْنُ نَصْرِ الْإِمَامُ، نَا شَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ، نَا أَبُو الْأَشْهَبِ، عَنِ الْحَسَنِ، قَالَ: عَادَ عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ زِيَادٍ مَعْقِلَ بْنَ يَسَارٍ الْمُزَنِّيَّ فِي مَرَضِهِ الَّذِي مَاتَ فِيهِ فَقَالَ مَعْقِلٌ: إِنِّي مُحَدِّثُكَ حَدِيثًا سَمِعْتُهُ

¹ Beyhaki'nin hocasını tanımıyorum. Sahih bir hadistir. Beyhaki, *es-Sünenü'l-Kübrâ* (7/291).

² Müslim, *imâret* (20).

³ Buhârî, *nikâh* (6/146).

مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، لَوْ عَلِمْتُ أَنَّ لِي حَيَاةً مَا حَدَّثْتُكَ، إِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: " مَا مِنْ عَبْدٍ يَسْتَرْعِيهِ اللَّهُ رَعِيَّةً يَمُوتُ حِينَ يَمُوتُ وَهُوَ غَاشٌّ لِرَعِيَّتِهِ إِلَّا حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ " رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ فِي الصَّحِيحِ، عَنْ أَبِي نُعَيْمٍ، عَنْ أَبِي الْأَشْهَبِ، وَرَوَاهُ مُسْلِمٌ، عَنْ شَيْبَانَ

6977- Hasan der ki: Ubeydullah b. Ziyâd, ölümüne sebep olan hastalığı sırasında Ma'kil b. Yesâr'ı ziyaret edince Ma'kil ona şöyle dedi: "Sana Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) işittiğim bir hadisi aktaracağım. Şayet hayatta kalacağımı bilsem sana aktarmazdım. Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurduğunu işittim: "Yüce Allah bir kulu insanlardan bir kısmına idareci yapar da bu idareci onları aldatmış bir şekilde ölürse Allah ona cenneti haram eder."¹

Buhârî, *Sahîh*'de Ebû Nuaym kanalıyla Ebu'l-Eşheb'den² ve Müslim, Şeybân'dan rivayet etti.³

٦٩٧٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، أَنَا أَبُو جَعْفَرٍ الرَّزَّازُ، نَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ مَنْصُورٍ، نَا مُعَاذُ بْنُ هِشَامٍ، ح وَأَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنِي أَبُو الْوَلِيدِ، نَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَبِي طَالِبٍ، نَا إِسْحَاقُ بْنُ إِسْحَاقَ، وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، قَالَا: أَنَا مُعَاذُ بْنُ هِشَامٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَبِي الْمَلِيحِ، أَنَّ عُبَيْدَ اللَّهِ بْنَ زِيَادٍ، دَخَلَ عَلَى مَعْقِلِ بْنِ يَسَارٍ فِي مَرَضِهِ فَقَالَ لَهُ مَعْقِلٌ: إِنِّي مُحَدِّثُكَ بِحَدِيثٍ لَوْلَا أَنِّي فِي الْمَوْتِ لَمْ أُحَدِّثْكَ بِهِ، سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: " مَا مِنْ أَمِيرٍ يَلِي أَمْرَ الْمُسْلِمِينَ ثُمَّ لَا يَجْهَدُ لَهُمْ وَيَنْصَحُ إِلَّا لَمْ يَدْخُلْ مَعَهُمُ الْجَنَّةَ " رَوَاهُ مُسْلِمٌ فِي الصَّحِيحِ، عَنْ إِسْحَاقَ، وَابْنِ الْمُثَنَّى

6978- Ebu'l-Melîh bildiriyor: Ubeydullah b. Ziyâd, hasta olan Ma'kil b. Yesâr'ı ziyaret edince Ma'kil ona şöyle dedi: "Sana bir hadis aktaracağım ki şayet ölmek üzere olduğumu bilmesem, sana aktarmazdım. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurduğunu işittim: "Müslümanlara idareci olup da

¹ İsnâdı sahihtir.

² Buhârî, *ahkâm* (8/107).

³ Müslim, *îmân* (227) ile *imâret* (21).

onlar için çalışmayan ve nasihatte bulunmayan kişi, onlarla birlikte cennete giremez.”¹

Müslim, *Sahîh*’de İshâk ile İbnu’l-Müsenâ’dan rivayet etti.²

٦٩٧٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحَسَنِ الْعَلَوِيُّ، أَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ الْحُسَيْنِ الشَّرْقِيُّ، نَا أَبُو الْأَزْهَرِ السَّلِيلِيُّ، نَا عَبْدُ الصَّمَدِ بْنُ عَبْدِ الْوَارِثِ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ ذَكْوَانَ، نَا مُجَالِدُ بْنُ سَعِيدٍ، قَالَ: سَمِعْتُ الشَّعْبِيَّ، يُحَدِّثُ أَنَّهُ سَمِعَ الْحَسَنَ، يُحَدِّثُ أَنَّهُ سَمِعَ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنِ سَمُرَةَ الْقُرَشِيَّ، صَاحِبَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: " مَا اسْتَرْعَى اللَّهُ عَبْدًا رَعِيَّةً فَلَمْ يَحْطَ مِنْ وَرَائِهِمْ بِالنَّصِيحَةِ إِلَّا حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ " كَذَلِكَ رَوَاهُ أَبُو عَبْدِ الْوَارِثِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ ذَكْوَانَ

6979- Hasan(-ı Basrî) bildiriyor: Ashâbdan Abdurrahman b. Semure el-Kureşî’den işittiğıime göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Yüce Allah bir kulu insanlardan bir kısmına idareci yapar da bu idareci onlara nasihatçi olmazsa (iyilik ve ıslahını murad etmezse) Allah ona cenneti haram eder” buyurmuştur.³

Abdussamed’in babası Abdulvâris de bu hadisi Muhammed b. Zekvân’dan bu şekilde rivayet etmiştir.

٦٩٨٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو طَاهِرٍ الْفَقِيه، نَا أَبُو حَامِدٍ بْنُ بِلَالٍ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، وَأَبُو الْأَزْهَرِ قَالَا: نَا أَبُو النُّعْمَانِ، نَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، نَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: " أَرْبَعَةٌ يَبْغِضُهُمُ اللَّهُ: الْبَيَّاعُ الْخَلَّافُ، وَالْفَقِيرُ الْمُحْتَالُ، وَالشَّيْخُ الزَّانِي، وَالْإِمَامُ الْجَائِرُ "

6980- Ebû Hureyre’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “Yüce Allah dört kişiye öfke duyar. Bunlar da malını yeminle satan satıcı, kibirli fakir, ihtiyar olan zani ve zalim olan yöneticidir.”⁴

¹ İsnâdı hasendir.

² Müslim, *imân* (229) ile *imâret* (22).

³ İsnâdı zayıftır.

⁴ Ravileri güvenilirlerdir. 4512. hadiste geçti.

٦٩٨١ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ صَالِحِ بْنِ هَانِيٍّ، نَا أَبُو سَعِيدٍ الْحَسَنُ بْنُ عَبْدِ الصَّمَدِ الْقَهْنَذَرِيُّ، نَا عَبْدَانُ بْنُ عُثْمَانَ، نَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُبَارَكِ، أَنَا الْفَضِيلُ بْنُ مَرْزُوقٍ، نَا عَطِيَّةُ الْعَوْفِيُّ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " إِنْ أَحَبَّ النَّاسُ إِلَى اللَّهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَأَقْرَبَهُمْ مِنِّي مَجْلِسًا إِمَامٌ عَادِلٌ، وَأَبْغَضَ النَّاسَ إِلَى اللَّهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَأَشَدَّهُمْ عَذَابًا إِمَامٌ جَائِرٌ "

6981- Ebû Saîd el-Hudrî'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Kıyamet günü Yüce Allah'ın en çok sevdiği ve bana en yakın duracak olan kişi, âdil olan yöneticidir. Yüce Allah'ın kıyamet gününde insanlar içinde en nefret ettiği ve en ağır cezaya maruz bırakacağı kişi de, zalim olan yöneticidir."¹

٦٩٨٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، نَا أَبُو الْعَبَّاسِ بْنُ يَعْقُوبَ، نَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مَرْزُوقٍ، نَا وَهْبُ بْنُ جَرِيرٍ، نَا شُعْبَةُ، عَنْ أَبِي حَمْزَةَ، عَنْ إِيَّاسِ بْنِ قَتَادَةَ، عَنْ قَيْسِ بْنِ عَبَّادٍ، عَنْ أَبِي بِنِ كَعْبٍ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: " هَلَكَ أَهْلُ الْعَقْدِ وَرَبُّ الْكَعْبَةِ - قَالَهَا ثَلَاثًا - فَلَا آسَى عَلَيْهِمْ، وَلَكِنِّي آسَى عَلَى مَنْ أَهْلِكُوا مِنَ الْمُسْلِمِينَ " فَقُلْتُ لِأَبِي حَمْزَةَ: مَنْ أَهْلُ الْعَقْدِ؟ قَالَ: " الْأَمْرَاءُ "، قَالَ: وَحَدَّثَنِي أَبُو التَّيَّاحِ، عَنِ الْحَسَنِ فِي ذَلِكَ الْمَجْلِسِ أَنَّهُ قَالَ: " الْأَمْرَاءُ "

6982- Ubey b. Ka'b bildiriyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) üç defa: "Kâbe'nin Rabbine andolsun Ehlul-Âkd helak olmuştur!" buyurdu ve şöyle devam etti: "Ben onlara değil, helakine sebep olacak müslümanlara üzüliyorum!"²

Şu'be der ki: Ebû Hamza'ya: "Ehlul-Âkd denilen kimlerdir?" diye sorduşumda: "Yöneticilerdir" dedi.

Aynı mecliste Ebu't-Teyyâh da Hasan'dan naklen Ehlul-Âkd denilen kişilerin yöneticiler olduğunu söyledi.

¹ İsnâdı kavi değildir. Tirmizi 3/617 (1329).

² Ravileri güvenilirdir. Nesâî, imâmet (2/88).

٦٩٨٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو سَعِيدٍ الْمَالِينِيُّ، أَنَا أَبُو أَحْمَدَ بْنُ عَدِيٍّ الْحَافِظُ، نَا عَبْدُ اللَّهِ الْبَغَوِيُّ، نَا عُيَيْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ الْقَوَارِيرِيُّ، نَا حَكِيمُ بْنُ حِزَامٍ، وَكَانَ مِنْ عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِينَ، نَا عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ عَمِيرٍ، عَنِ الرَّبِيعِ بْنِ عُمَيْلَةَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ، وَقَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " سَيَلِكُمْ أَمْرَاءُ يُفْسِدُونَ، وَمَا يُصْلِحُ اللَّهُ بِهِمْ أَكْثَرُ، فَمَنْ عَمِلَ مِنْهُمْ بِطَاعَةِ اللَّهِ فَلَهُمُ الْأَجْرُ وَعَلَيْكُمْ الشُّكْرُ، وَمَنْ عَمِلَ مِنْهُمْ بِمَعْصِيَةِ اللَّهِ فَعَلَيْهِمُ الْوِزْرُ وَعَلَيْكُمْ الصَّبْرُ " وَرَوَّيَاهُ مِنْ وَجْهِ آخَرَ فِي هَذَا الْجُزْءِ أَتَمَّ مِنْ ذَلِكَ

6983- Abdullah b. Mes'ûd'un bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Benden sonra başınıza öyle yöneticiler gelecek ki, bunlar bozgunculuk yapacak, ancak Allah'ın onlarla ıslah ettiği bozduklarından daha fazla olacaktır. Onlardan Allah'a itaat edenlere bunun sevabı size de buna şükür düşer. İçlerinden Allah'a isyan edenlere de bunun vebali ve size de sabır düşer."¹

Başka bir kanalla daha uzun bir metinle bu eserde rivayet edilmiştir.

٦٩٨٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو سَعِيدٍ الْمَالِينِيُّ، أَنَا أَبُو أَحْمَدَ بْنُ عَدِيٍّ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ قَتَيْبَةَ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ بْنِ عُمَرَ رَوَّادٌ، نَا بِشْرُ بْنُ بَكْرٍ، نَا سَعِيدُ بْنُ سِنَانٍ، عَنْ أَبِي الرَّاهِرِيِّ، عَنْ كَثِيرِ بْنِ مَرْثَةَ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ، أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: " إِنَّ السُّلْطَانَ ظَلَمَ اللَّهُ فِي الْأَرْضِ، يَأْوِي إِلَيْهِ كُلُّ مَظْلُومٍ مِنْ عِبَادِهِ، فَإِذَا عَدَلَ كَانَ لَهُ الْأَجْرُ وَعَلَى الرَّعِيَةِ الشُّكْرُ، وَإِذَا جَارَ كَانَ عَلَيْهِ الْإِصْرُ وَعَلَى الرَّعِيَةِ الصَّبْرُ، وَإِذَا جَارَتْ الْوَلَاةُ قَحِطَتِ السَّمَاءُ، وَإِذَا مُنِعَتِ الزَّكَاةُ هَلَكَتِ الْمَوَاشِي، وَإِذَا ظَهَرَ الرِّثَا ظَهَرَ الْفَقْرُ وَالْمَسْكَنَةُ، وَإِذَا خُفِرَتِ الدِّمَةُ أُدِيلَ الْكُفَّارُ " رَوَاهُ ابْنُ خُزَيْمَةَ، عَنْ يُونُسَ بْنِ عَبْدِ الْأَعْلَى، عَنْ بِشْرِ بْنِ بَكْرٍ، وَأَبُو الْمَهْدِيِّ سَعِيدُ بْنُ سِنَانٍ ضَعِيفٌ عِنْدَ أَهْلِ الْعِلْمِ بِالْحَدِيثِ

6984- İbn Ömer'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Halife, Yüce Allah'ın yeryüzündeki gölgesidir ve kullarından her bir kişinin sığınacağı makamdır. Bu halifelerden adaletle yönetenlere bunun sevabı, yönetilenlere de buna şükür düşer. Halifelerden zulümle yönetene bunun vebali, yönetilenlere de sabır düşer. Yöneticiler zulmettiği zaman kuraklık olur. Zekat verilmediği zaman hayvan sürüleri helak olur. Zina yayıldığı zaman fakirlik ve

¹ İsnadı zayıftır. İbn Adî, el-Kâmil (2/638).

yoksulluk da yayılır. (Ehl-i kitaptan olanlara verilen) zimmet bozulduğu zaman yönetim kafirlere geçer.”¹

Başka bir kanalla aynısı bildirilmiştir. Hadis âlimlerine göre ravi Saîd b. Sinân zayıf biridir.

٦٩٨٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَلِيٍّ بْنُ شاذَانَ، أَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ، نَا يَعْقُوبُ بْنُ سُفْيَانَ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى بْنِ قَيْسٍ الْجَزَرِيُّ، نَا حُسَيْنُ بْنُ الْعَلَا، عَنْ سَهْلِ بْنِ شُعَيْبٍ، عَنْ رَجُلٍ، مِنْ بَنِي أَزْدٍ، عَنْ أَبِي ذَرٍّ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "أَشْهَدُ اللَّهَ عَلَى الْوَالِي مِنْ بَعْدِي لَمَّا رَقَّ عَلَى جَمَاعَةِ الْمُسْلِمِينَ، وَرَجَمَ صَغِيرَهُمْ، وَأَجَلَ كَبِيرَهُمْ، وَأَعْطَى عُمَّالَهُمْ، لَا يَضْرِبُهُمْ فَيَذُلُّهُمْ، وَلَا يَجْمَرُهُمْ فَيَقْطَعُ نَسْلَهُمْ، وَلَا يُعْلَقُ بَابُهُ دُونَهُمْ فَيَأْكُلُ قَوِيُّهُمْ ضَعِيفُهُمْ، وَلَا يَجْعَلِ الْمَالَ دَوْلَةً بَيْنَ الْأَغْنِيَاءِ مِنْهُمْ، أَلَا هَلْ بَلَغْتُ؟ اللَّهُمَّ اشْهَدْ "

6985- Ebû Zer’in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “Benden sonra müslümanların başına geçecek kişi için Allah’ı da şahit tutarak müslümanlara yumuşak davranmasını, küçüklerine merhamet edip büyüklere saygı göstermesini, onlara valiler göndermesini, onları dövüp aşağılamamasını, savaşlara gönderip nesilleri kesmemesini, kapılarını insanlara karşı kapatıp güçlülerin zayıfları ezmesine sebep olmamasını ve devlet malını zenginlerin elinde dolaşan bir mala dönüştürmemesini öğütüyorum. Tebliği mi yaptım mı? Allahım! Şahit ol!”²

٦٩٨٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ جَنَاحُ بْنُ نَذِيرٍ بْنُ جَنَاحٍ بِالْكُوفَةِ، أَنَا أَبُو جَعْفَرٍ بْنُ دُحَيْمٍ، نَا أَحْمَدُ بْنُ حَازِمٍ، أَنَا يُونُسُ بْنُ عَبْدِ الرَّحِيمِ الْعَسْقَلَانِيُّ، نَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي حُمَيْدٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ زَيْدٍ بْنِ الْمُهَاجِرِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "إِنَّ أَفْضَلَ عِبَادِ اللَّهِ عِنْدَ اللَّهِ مَنْزِلَةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِمَامٌ عَادِلٌ رَفِيقٌ، وَإِنَّ شَرَّ النَّاسِ مَنْزِلَةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِمَامٌ جَائِرٌ خَرَقَ "

6986- Ömer b. el-Hattâb’ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “Kıyamet gününde Allah katında en iyi konuma sahip

¹ İsnâdı çok zayıftır. İbn Adiy, *el-Kâmil* (3/1198), Bezzâr, *Müsned* 2/233 (1590) ve Deylemî, *Müsnedü'l-Firdevs* (3/343) Bak: Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid* (5/196).

² İsnâdında tanımadığım ravi vardır.

olanlar, âdil ve merhametli olan yöneticilerdir. Kıyamet gününde en kötü konuma sahip olanlar ise, zalim ve bozguncu olan yöneticilerdir.”¹

٦٩٨٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ الْحُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ بْنِ الْمُؤَمَّلِ، أَنَا أَبُو عُثْمَانَ عَمْرُو بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْبَصْرِيُّ، نَا الْفَضْلُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْبَيْهَقِيُّ، نَا أَبُو بَكْرٍ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، أَخْبَرَنِي ابْنُ أَبِي فُدَيْلٍ، عَنْ مُوسَى بْنِ يَعْقُوبَ الرَّبْعِيِّ، عَنْ عَبْدِ الْأَعْلَى بْنِ مُوسَى بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ قَيْسِ بْنِ مَخْرَمَةَ، أَنَّ إِسْمَاعِيلَ بْنَ رَافِعٍ، مَوْلَى الْمُزَيْنِيِّينَ، أَخْبَرَهُ أَنَّ زَيْدَ بْنَ أَسْلَمَ، أَخْبَرَهُ أَنَّ أَبَاهُ أَسْلَمَ أَخْبَرَهُ أَنَّهُ، خَرَجَ مَعَ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ حَتَّى قَدِمَ عَلَى أَبِي عُبَيْدَةَ بْنِ الْجَرَّاحِ وَهُوَ بِيَابِ الْجَابِيَةِ، فَقَالَ أَبُو عُبَيْدَةَ: يَا أَسْلَمُ هَلِ اسْتَعْمَلْتَكَ عُمَرُ مِنْ مَوَالِيهِ وَأَهْلِيهِ؟ فَقُلْتُ: لَا، قَالَ: فَاشْهَدْ لَسَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ يَقُولُ: " لَا تَسُبُّوا السُّلْطَانَ، فَإِنَّهُمْ ظِلُّ اللَّهِ فِي أَرْضِهِ "

6987- Zeyd b. Eslem, babasından bildiriyor: Ömer b. el-Hattâb ile birlikte çıkıp Bâbu'l-Câbiye'de bulunan Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh'ın yanına gittik. Ebû Ubeyde bana: “Ey Eslem! Ömer, azatlıları ve akrabaları içinden sana bir görev verdi mi?” diye sorunca: “Hayır!” karşılığını verdim. Bunun üzerine: “Şahit ol ki Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): «Halifeye sövmeyin! Zira halifeler Allah'ın yeryüzündeki gölgesidir» buyurduğunu işittim.”²

٦٩٨٨ - أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ الْمُقْرِئُ، أَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ إِسْحَاقَ، نَا يُوسُفُ بْنُ يَعْقُوبَ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بُكَيْرٍ، نَا مُسْلِمُ بْنُ سَعِيدٍ الْخَوْلَانِيُّ، نَا حُمَيْدُ بْنُ مِهْرَانَ، عَنْ سَعْدِ بْنِ أَوْسٍ، عَنْ زِيَادِ بْنِ كُسَيْبٍ، شَهِدْتُ أَبَا بَكْرَةَ يَوْمَ جُمُعَةٍ - وَذَلِكَ قَبْلَ أَنْ يُبْنَى الْمَسْجِدُ وَهُوَ يَوْمَئِذٍ قَصَبٌ - وَعَلَى النَّاسِ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَامِرٍ، فَخَرَجَ عَلَى النَّاسِ وَعَلَيْهِ قَمِيصٌ مُرَقَّقٌ وَبُرْدَانٌ، مُرَجَّلاً رَأْسَهُ فَقَالَ أَبُو بَكْرَةَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: " السُّلْطَانُ ظِلُّ اللَّهِ فِي الْأَرْضِ، فَمَنْ أَكْرَمَهُ أَكْرَمَهُ اللَّهُ، وَمَنْ أَهَانَهُ أَهَانَهُ اللَّهُ "

6988- Ziyâd b. Kuseyb bildiriyor: Mescid inşa edilmeden önce bir Cuma günü Ebû Bekre'yi gördüm. O zamanlar mescid henüz kamıştandı ve

¹ İsnâdı zayıftır. Taberânî, M. el-Evsat 1/230 (350) Bak: Hatîb et-Tebrizî, el-Mişkât (2/1097), Heysemî, Mecmau'z-Zevâid (5/197) ve Münzirî, et-Terğîb (3/168).

² İsnâdı çok zayıftır. Ukaylî, ed-Duafâ (3/59-60).

insanların başında Abdullah b. Âmir vardı. Abdullah mescide üzerinde ince bir gömlek, iki hırka ve taranmış saçıyla çıkınca Ebû Bekre şöyle dedi: “Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): «Halife, Yüce Allah'ın yeryüzündeki halifesidir. Ona değer verene Allah da değer verir, onu küçük düşüreni Allah da küçük düşürür» buyurduğunu işittim.”¹

٦٩٨٩ - وَأَخْبَرَنَا أَبُو الْحَسَنِ، أَنَا الْحَسَنُ، نَا يُوسُفُ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بُكَيْرٍ، نَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ، أَنَا الْعَوَّامُ بْنُ حَوْشَبٍ، حَدَّثَنِي الْقَاسِمُ بْنُ عَوْفٍ الشَّيْبَانِيُّ، عَنْ رَجُلٍ، عَنْ أَبِي ذَرٍّ قَالَ: خَطَبَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: " إِنَّهُ كَأَنَّ بَعْدِي سُلْطَانٌ فَلَا تَدْلُوهُ، فَمَنْ أَرَادَ أَنْ يُذِلَّهُ فَقَدْ خَلَعَ رِبْقَةَ الْإِسْلَامِ مِنْ عُنُقِهِ، وَلَيْسَ بِمَقْبُولٍ تَوْبَتُهُ حَتَّى يَسُدَّ الثُّلُمَةَ الَّتِي ثَلَمَ، وَيَعُودَ فَيَكُونَ فِيْمَنْ يُعْزَهُ " أَمَرَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " أَنْ لَا نُغَلِّبَ عَلَى ثَلَاثٍ: أَنْ نَأْمُرَ بِالْمَعْرُوفِ، وَنَنْهَى عَنِ الْمُنْكَرِ، وَنُعَلِّمَ النَّاسَ السُّنَنَ "

6989- Ebû Zer der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bizlere bir hutbe verdi ve: “Benden sonra sizin başınıza yöneticiler geçecektir. Sakın başınıza geçen kişinin değerini düşürmeyin. Zira onun değerini düşürmek isteyen kişi, İslam boyunduruğunu boynundan çıkarmış olur. Yönetici de açtığı bu yarayı tekrar kapatana ve ona gerekli değeri verene kadar da tövbesi kabul görmez” buyurdu. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) üç şeyden hiçbir zaman geri durmamamızı emretti. Bunlardan biri, iyiliği emretmektir. Diğeri, kötülükten alıkoymaktır. Bir diğeri de, insanlara sünnetleri öğretmektir.²

٦٩٩٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يَحْيَى الشُّكْرِيُّ، بَعْدَادَ، أَنَا إِسْمَاعِيلُ الصَّفَّارُ، نَا عَبَّاسُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ التَّرْقُفِيُّ، نَا سَعِيدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الدَّمَشْقِيُّ، نَا الرَّبِيعُ بْنُ صُبَيْحٍ، عَنْ الْحَسَنِ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: " إِذَا مَرَرْتَ بِبَلَدَةٍ لَيْسَ فِيهَا سُلْطَانٌ فَلَا تَدْخُلْهَا، إِنَّمَا السُّلْطَانُ ظِلُّ اللَّهِ وَرُمَحُهُ فِي الْأَرْضِ "

¹ İsnâdında tanımadığım ravi vardır. Zayıf bir hadistir. Tirmizi 4/502 (2224).

² İsnâdında ismi verilmeyen bir ravi vardır. Ahmed, Müsned (5/165).

6990- Enes b. Mâlik'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Yöneticisi olmayan bir beldeye rastladığın zaman oraya girme. Zira yönetici, Allah'ın yeryüzündeki gölgesi ve rahmetidir."¹

٦٩٩١ - أَخْبَرَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ بِالْوَيْهِ الْمُرَكِّي، أَنَا أَبُو بَكْرٍ أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ حَمْدَانَ الْقَطِيعِيُّ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ يُونُسَ الْقُرَشِيُّ، نَا يَعْقُوبُ بْنُ إِسْحَاقَ الْحَضْرَمِيُّ، نَا عَقَبَةُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الرَّفَاعِيُّ، نَا قَتَادَةُ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: " السُّلْطَانُ ظِلُّ اللَّهِ فِي الْأَرْضِ، فَمَنْ غَشَّاهُ ضَلَّ وَمَنْ نَصَحَهُ اهْتَدَى " هَكَذَا جَاءَ مَوْفُوفًا عَلَى أَنَسٍ، وَقَدْ قِيلَ عَنْ قَتَادَةَ

6991- Enes b. Mâlik der ki: "Halife, Allah'ın yeryüzündeki gölgesidir. Onu aldatan sapar, ona karşı dürüst olan da doğru yolu bulur."²

Bu şekilde Enes'ten mevkûf olarak gelmiştir. Katâde'den olduğunu söyleyenler de vardır.

٦٩٩٢ - كَمَا أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، أَنَا أَحْمَدُ بْنُ عُبَيْدٍ، نَا مُعَاذُ بْنُ الْمُثَنَّى، نَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ، نَا الْأَشْعَثُ بْنُ نِزَارِ الْجُهَنِيِّ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَبِي شَيْخِ الْهِنَائِيِّ، عَنْ كَعْبِ الْحَبَرِ، قَالَ: سُئِلَ عَنِ الْحَجَرِ الْأَسْوَدِ قَالَ: " حَجَرٌ مِنْ أَحْجَارِ الْجَنَّةِ "، وَسُئِلَ عَنِ السُّلْطَانِ فَقَالَ: " ظِلُّ اللَّهِ فِي الْأَرْضِ، فَمَنْ نَاصَحَهُ فَقَدْ اهْتَدَى، وَمَنْ غَشَّاهُ فَقَدْ ضَلَّ "

6992- Ebû Şeyh el-Hunâî bildiriyor: Ka'bu'l-Hibr'e, Hacer-i Esved sorulunca: "Cennet taşlarından biridir" dedi. Halife konusu sorulunca da: "Allah'ın yeryüzündeki gölgesidir. Ona karşı dürüst olan doğru yolu bulur, onu aldatan da sapar" dedi.³

٦٩٩٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السُّلَمِيُّ، أَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، نَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ السُّكْرِيُّ، نَا أَبُو يَعْلَى، عَنِ الْأَصْمَعِيِّ، نَا الْفَضْلُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ أَبِي سَوِيَّةَ،

¹ İsnâdî zayıftır. Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ* (8/162).

² İsnâdî çok zayıftır. Ebû Nuaym, *Fadîlatu'l-Âdilîn* 226 (60) ve Abdurrahman b. Hamdân, *Emâlî* (151/2).

³ İsnâdî zayıftır.

قَالَ: قَالَ الْأَخْنَفُ بْنُ قَيْسٍ: " لَا يَنْبَغِي لِلْعَاقِلِ أَنْ يَنْزِلَ بَلَدًا لَيْسَ فِيهَا خَمْسُ خِصَالٍ: سُلْطَانٌ قَاهِرٌ، وَقَاضٍ عَدْلٌ، وَشَوْقٌ قَائِمَةٌ، وَنَهْرٌ جَارٍ، وَطَيِّبٌ عَالِمٌ "

6993- Ahnef b. Kays der ki: "Akıllı olan kişinin beş şeyi içinde barındırmayan bir beldede konaklamaması gerekir. Bu beş şey de güçlü bir yönetici, âdil bir kadı, işlek bir çarşı, akan bir nehir ve bilgili bir tabiptir."¹

٦٩٩٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، نا أَبُو الْعَبَّاسِ الْأَصَمُّ، نا الْعَبَّاسُ بْنُ الْوَلِيدِ، نا الْأَوْزَاعِيُّ، قَالَ: " بَلَغَنِي أَنَّ الْيَوْمَ، مِنْ إِمَامٍ عَادِلٍ مِثْلُ عَمَلِ الْمَرْءِ سِتِّينَ عَامًا، يَصُومُ نَهَارَهُ وَيَقُومُ لَيْلَهُ "

6994- Evzaî der ki: "Bana bildirildiğine göre âdil olan imamın bir günü, başkasının gündüzlerini oruçla gecelerini de ibadetle geçirdiği altmış yıla değerdir."²

٦٩٩٥ - وَأَخْبَرَنَا أَبُو سَعِيدٍ بْنُ أَبِي عَمْرٍو، نا أَبُو الْعَبَّاسِ هُوَ الْأَصَمُّ، نا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الْحَمِيدِ الْحَارِثِيُّ، نا جَعْفَرُ بْنُ عَوْنٍ، عَنْ عَفَّانَ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنْ رَجُلٍ، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، رَفَعَهُ قَالَ: " يَوْمٌ مِنْ إِمَامٍ عَادِلٍ أَفْضَلُ مِنْ عِبَادَةِ سِتِّينَ سَنَةً، وَإِقَامَةُ حَدٍّ فِي أَرْضٍ أَرْكَى لَهَا أَوْ أَنْفَعُ لَهَا مِنْ مَطَرٍ أَرْبَعِينَ صَبَاحًا " وَرَوَيْنَاهُ فِي كِتَابِ السُّنَنِ مِنْ حَدِيثِ أَحْمَدَ بْنِ يُونُسَ، عَنْ سَعْدِ بْنِ غَيْلَانَ، عَنْ عَفَّانَ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنْ أَبِي جَرِيرٍ، أَوْ جَرِيرِ الْأَزْدِيِّ، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ

6995- İbn Abbâs'ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu alayhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Âdil olan imamın (liderin) bir günü, altmış yıllık ibadetten daha üstündür. Bir bölgede uygulanan bir had (şeri ceza), o bölge için kırk günlük yağmurdan daha iyi ve faydalıdır."³

¹ İsnâdında tanımadığım ravi vardır. İbn Asâkir, *Tehzîb Târih Dimâşk* (7/24).

² İsnâdında bir sakınca yoktur. İbn Ebî Şeybe, *Musannef* (12/221).

³ İsnâdı zayıftır. Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ* (8/162).

Aynısı *es-Sünenü'l-Kübrâ*'da “Ahmed b. Yûnus — Saîd b. Gaylân — Affân b. Cübeyr — Ebû Cerîr veya Cerîr el-Ezdî — İbn Abbâs” kanalıyla Hz. Peygamber'den (sallallahu aleyhi vesellem) rivayet edilmiştir.¹

٦٩٩٦ - أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، أَنَا أَحْمَدُ بْنُ عُبَيْدٍ، نَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِسْحَاقَ، نَا يَحْيَى بْنُ عَبْدِ الْحَمِيدِ، نَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُبَارَكِ، حَدَّثَنِي عِيسَى بْنُ يَزِيدَ، عَنْ جَرِيرِ بْنِ يَزِيدَ، أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا زُرْعَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " حَدُّ يَقَامُ فِي الْأَرْضِ خَيْرٌ مِنْ أَنْ تُمَطَّرَ أَرْبَعِينَ صَبَاحًا "

6996- Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Bir bölgede uygulanan bir had, o bölge için kırk günlük yağmurdan daha hayırlıdır” buyurmuştur.²

٦٩٩٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، نَا أَبُو مُحَمَّدٍ عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الدَّبَّاسُ، بِمَكَّةَ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ بْنِ زَيْدٍ الْمَكِّيُّ، نَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْمُنْذِرِ الْحِزَامِيُّ، نَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ عَجَلَانَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " مَا مِنْ أَمِيرٍ عَشْرَةَ إِلَّا وَهُوَ يُؤْتَى يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَغْلُولًا حَتَّى يَفُكَّهُ الْعَدْلُ، أَوْ يُؤْبَقَهُ الْجَوْرُ "

6997- Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “Kişi on kişiye dahi olsa idarecilik yapmışsa, kıyamet gününde elleri bağlı bir şekilde huzura çıkar. Artık ya adaleti onu çözer, ya da zulmü helak eder.”³

٦٩٩٨ - أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، أَنَا أَحْمَدُ بْنُ عُبَيْدٍ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ الْعَبَّاسِ الْمُؤَدَّبُ، وَدَسِيسُ الْعَدْلِ، قَالَا: نَا سُرَيْجُ بْنُ النُّعْمَانِ، نَا حَشْرَجُ بْنُ نُبَاتَةَ، عَنْ هِشَامِ بْنِ حَبِيبٍ، عَنْ بِشْرِ بْنِ عَاصِمٍ، عَنْ أَبِيهِ أَنَّهُ بَعَثَ إِلَيْهِ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ لِيَسْتَعْمِلَهُ عَلَى بَعْضِ

¹ Beyhaki, *es-Sünenü'l-Kübrâ* (8/162).

² İsnâdî zayıftır. Nesâî (8/76) ve İbn Mâce 2/848 (2538).

³ İsnâdî zayıf, şahidleriyle birlikte sahih bir hadistir. Ahmed, *Müsned* (2/431), Bezzâr, *Müsned* (2/253-254), Ebû Ya'lâ, *Müsned* 11/492 (6614), Dârimî, *Siyer* (s. 636) ve İbn Ebî Şeybe, *Musannef* (12/219, 220).

الصَّدَقَةِ فَأَنَّى أَنْ يَعْمَلَ لَهُ قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ: " إِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ أُتِيَ بِالْوَالِي فَيُوقَفُ عَلَى جِسْرِ جَهَنَّمَ فَيَأْمُرُ اللَّهُ الْجِسْرَ فَيَنْقِضُ بِهِ انْقِصَاصَةً يَزُولُ كُلُّ عَظْمٍ مِنْ مَكَانِهِ، ثُمَّ يَأْمُرُ اللَّهُ الْعِظَامَ تَرْجِعُ إِلَى أَمَاكِينِهَا، ثُمَّ يَسْأَلُهُ فَإِنْ كَانَ لِلَّهِ مُطِيعًا أَخَذَ بِيَدِهِ وَأَعْطَاهُ كِفْلَيْنِ مِنْ رَحْمَتِهِ، وَإِنْ كَانَ لِلَّهِ عَاصِيًا خَرَقَ بِهِ الْجِسْرَ فَهَوَى فِي جَهَنَّمَ مِقْدَارَ سَبْعِينَ خَرِيفًا " فَقَالَ عُمَرُ: سَمِعْتُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ مَا لَمْ نَسْمَعْ؟ قَالَ: نَعَمْ. قَالَ: وَكَانَ سَلْمَانُ الْفَارِسِيُّ، وَأَبُو ذَرٍّ الْغِفَارِيُّ، فَقَالَ سَلْمَانُ: إِي وَاللَّهِ يَا عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ، " وَمَعَ السَّبْعِينَ سَبْعِينَ خَرِيفًا فِي وَادٍ مِنْ نَارٍ يَلْتَهَبُ التَّهَابًا "، فَقَالَ عُمَرُ بِيَدِهِ عَلَى جَنَهِتِهِ: إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ، مَنْ يَأْخُذْهَا بِمَا فِيهَا؟ فَقَالَ سَلْمَانُ: " مَنْ سَلَّتِ اللَّهُ أَنْفَهُ وَالزَّقَ خَدَّهُ بِالْأَرْضِ "

6998- Bısr b. Âsım, babasından bildiriyor: Ömer b. el-Hattâb zekat toplama işinde beni görevlendirmek için yanına çağırdı, ancak böylesi bir görevi kabul etmedim ve: “Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem): «Kıyamet gününde yönetici getirilip cehennem üzerindeki köprüde durdurulur. Sonra Allah’ın emriyle köprü öyle bir sarsılır ki yerinden çıkmayan tek bir kemiği bile kalmaz. Sonra yine Allah’ın emriyle bu kemikleri geri yerine döner. Ardından onu hesaba çeker. Şayet Allah’a itaat eden biriye elinden tutar ve rahmetini iki katıyla verir. Ancak Allah’a karşı gelmiş biriye üzerinde bulunduğu köprüyü yıkar ve yetmiş yıl boyunca da cehenneme düşüp durur» buyurduğunu işittim” dedim.

Ömer: “Sen bizim, Resûlullah’tan (sallallahu aleyhi vesellem) işitmediğimiz bir şeyi mi işittin?” diye sorunca: “Evet!” dedim. Selmân el-Fârisî ile Ebû Zer el-Ğifârî de yanındaydı. Selmân: “Evet ey Ömer b. el-Hattâb! Hatta yetmiş yılın yanında bir yetmiş yıl daha ateşle dolu olan bir vadiye doğru düşüp durur” dedi. Ömer bunu duyunca eliyle alına vurup: “İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râciûn! O zaman sonuçlarıyla birlikte böylesi bir görevi (hilafeti) kim kabul eder?” deyince, Selmân: “Yüce Allah’ın burnunu kesip yüzünü yere sürüttüğü kişi” karşılığını verdi.¹

¹ İsnâdında tanımadığım ravi vardır. Taberânî, *M. el-Kebîr* 17/175 (464), İbn Ebî Şeybe, *Musannef* (12/217) ve Ebû Nuaym, *Hilye* (6/138).

٦٩٩٩ - أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، أَنَا أَحْمَدُ بْنُ عُيَيْدٍ الصَّفَّارُ، نَا هِشَامُ بْنُ عَلِيٍّ السَّيرَافِيُّ، نَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ رَجَاءٍ، نَا زَائِدَةُ، نَا السَّائِبُ بْنُ حُبَيْشٍ الْكَلَاعِيُّ، عَنْ أَبِي الشَّامِخِ الْأَزْدِيِّ، عَنْ ابْنِ عَمٍّ، لَهُ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ أَتَى مُعَاوِيَةَ فَدَخَلَ عَلَيْهِ فَقَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: " مَنْ وَلِيَ مِنْ أَمْرِ النَّاسِ شَيْئًا ثُمَّ أَغْلَقَ بَابَهُ دُونَ الْمُسْكِينِ أَوْ الْمَظْلُومِ أَوْ ذِي الْحَاجَةِ، أَغْلَقَ اللَّهُ دُونَهُ أَبْوَابَ رَحْمَتِهِ عِنْدَ حَاجَتِهِ وَفَقَرِهِ أَفْقَرَ مَا يَكُونُ إِلَيْهِ "

6999- Ebu's-Şemmâh el-Ezdî bildiriyor: Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi vesellem) ashâbından biri olan amcam oğlu, Muâviye'nin yanına girdi ve dedi ki: "Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurduğunu işittim: "Bir konuda insanların idarecisi yapılan kişi; yoksullara, mazlumlara ve ihtiyaç sahiplerine kapısını kapatırsa merhamete en çok ihtiyacı olduğu bir zamanda Yüce Allah ona karşı rahmet kapılarını kapatır."¹

٧٠٠٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو طَاهِرٍ الْفَقِيه، أَنَا أَبُو بَكْرٍ الْقَطَّانُ، نَا أَحْمَدُ بْنُ يُوسُفَ السَّلْمِيُّ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ مُبَارَكٍ، نَا صَدَقَةُ، وَيَحْيَى بْنُ حَمَزَةَ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي مَرْيَمَ، نَا الْقَاسِمُ بْنُ مُخَيَّمَةَ، عَنْ رَجُلٍ مِنْ أَهْلِ فَلَسْطِينَ يُكْنَى أَبَا مَرْيَمَ بْنِ الْأَسَدِ قَدِمَ عَلَى مُعَاوِيَةَ، فَقَالَ مُعَاوِيَةُ: مَا أَقْدَمَكَ؟ قَالَ: حَدِيثٌ سَمِعْتُهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، فَلَمَّا رَأَيْتُ مَوْفِقَكَ جِئْتُ أُخْبِرُكَ، سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: " مَنْ وَلَّاهُ اللَّهُ مِنْ أَمْرِ النَّاسِ شَيْئًا فَاحْتَجَبَ عَنْ حَاجَتِهِمْ وَخَلَّتِهِمْ وَفَاقَتِهِمْ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَنْ حَاجَتِهِ وَخَلَّتِهِ وَفَاقَتِهِ "

7000- Kâsım b. Muhaymire bildiriyor: Filistin ahalisinden Ebû Meryem b. el-Esed adında bir adam Muâviye'nin yanına geldi. Muâviye: "Neden geldin?" diye sorunca, Ebû Meryem şöyle dedi: "İdareci olduğumu görünce Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) işittiğim bir hadisi sana aktarmak için geldim. Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurduğunu işittim: "Bir konuda insanların idarecisi yapılan kişi; onların ihtiyaçlarına, fakirliklerine ve

¹ İsnâdî zayıf olan hasen bir hadistir. Ahmed, Müsned (3/441, 480) Bak: Münzirî, et-Terğîb (3/178) ve Hatîb et-Tebrizî, el-Mişkât (2/1100-1101).

düşkünlüklerine sırt çevirdiği zaman Yüce Allah da kıyamet gününde onun ihtiyaçlarına, fakirliğine ve düşkünlüğüne sırt çevirir.”¹

۷۰۰۱ - أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، أَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، نَا تَمْتَامٌ، نَا عَفَّانٌ، نَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، نَا عَلِيُّ بْنُ الْحَكَمِ، عَنْ أَبِي الْحَسَنِ، أَنَّ عَمْرَو بْنَ مُرَّةَ قَالَ لِمُعَاوِيَةَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: " مَا مِنْ وَالٍ أَغْلَقَ بَابَهُ عَنْ ذِي الْخَلَّةِ، وَالْحَاجَةِ، وَالْمَسْكِنَةِ إِلَّا أَغْلَقَ اللَّهُ أَبْوَابَ السَّمَاءِ عَنْ حَاجَتِهِ وَخَلَّتِهِ وَمَسْكِنَتِهِ "

7001- Ebu'l-Hasan bildiriyor: Amr b. Murre, Muâviye'ye şöyle dedi: "Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): «Vali kapısını muhtaç, yoksul ve düşkünlere karşı kapattığı zaman Yüce Allah da semanın kapılarını onun muhtaç, yoksul ve düşkünlüğüne karşı kapatır» buyurduğunu işittim.”²

۷۰۰۲ - أَخْبَرَنَا أَبُو سَعِيدٍ شَرِيكُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ الْحُسَيْنِ الْإِسْفَرَايْنِيُّ بِهَا، نَا أَبُو سَهْلٍ الْإِسْفَرَايْنِيُّ، أَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ نَاجِيَةَ، نَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاوِيَةَ الْجُمَحِيُّ، نَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، فَذَكَرَهُ بِإِسْنَادِهِ وَمَعْنَاهُ

7002- Başka bir kanalla bir öncekinin aynısı bildirilmiştir.³

۷۰۰۳ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، نَا أَبُو الْفَضْلِ مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، نَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ يَحْيَى بْنِ حَازِمٍ السُّلَمِيُّ، نَا الْحُسَيْنُ بْنُ مَنْصُورٍ، حَدَّثَنَا مُبَشِّرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ نَهْشَلٍ، عَنْ دَاوُدَ بْنِ أَبِي هِنْدٍ، عَنِ الْحَسَنِ، " أَنَّ بَنِي إِسْرَائِيلَ، سَأَلُوا مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالُوا: سَلْ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّنَ لَنَا عِلْمَ رِضَاةٍ، عَنَّا وَعَلَّمَ سَخَطِهِ؟ فَسَأَلَهُ فَقَالَ: يَا مُوسَى، أَلْيَغْنَهُمْ أَنْ رِضَايَ عَنْهُمْ أَنْ أَسْتَعْمِلَ عَلَيْهِمْ خِيَارَهُمْ وَأَنْ سَخَطِي عَلَيْهِمْ أَنْ أَسْتَعْمِلَ عَلَيْهِمْ شِرَارَهُمْ "

7003- Hasan der ki: İsrail oğulları, Hz. Davud'a: "Rabbine bir sor, bize karşı olan rızası veya öfkesini nasıl anlayabiliriz?" dediklerinde, Hz. Davud sordu. Yüce Allah ona şu cevabı verdi: "Onlara söyle, şayet onlardan razı

¹ Ravileri güvenilirdir. Ebû Dâvud 3/356-357 (2948) ve Tirmizî 3/620 (1333).

² İsnâdı zayıf olan hasen bir hadistir. Tirmizî 3/619 (1332).

³ İsnâdı zayıf olan hasen bir hadistir.

isem başlarına en hayırlılarından birini getiririm. Onlara öfkeli isem de başlarına en kötülerinden birini getiririm.”¹

۷۰۰۴ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، حَدَّثَنِي عَلِيُّ بْنُ حَمَّشَادَ الْعَدْلِيُّ، نَا أَبُو الْمُثَنَّى، نَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ، نَا أَبِي، نَا عِمْرَانُ بْنُ حُدَيْرٍ، عَنِ الشَّامِطِ، قَالَ: قَالَ كَعْبُ الْأَخْبَارِ: " إِنَّ لِكُلِّ زَمَانٍ مَلِكًا يَبْعَثُهُ اللَّهُ عَلَى نَحْوِ قُلُوبِ أَهْلِهِ، فَإِذَا أَرَادَ صَلَاحَهُمْ بَعَثَ عَلَيْهِمْ مُصْلِحًا، وَإِذَا أَرَادَ هَلَكَتَهُمْ بَعَثَ فِيهِمْ مُتَرَفِّهِمْ "

7004- Ka’bu’l-Ahbâr der ki: “Yüce Allah her dönemde insanların kalbindekine göre bir yönetici gönderir. Şayet onların ıslah olmasını dilerse başlarına salih birini getirir. Onları helak olmasını dilerse de başlarına zorba birini getirir.”²

۷۰۰۵ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ مُحَمَّدَ بْنَ إِبْرَاهِيمَ بْنَ حَمَّشٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبِي، يَقُولُ: " اللَّهُمَّ بِمَا كَسَبَتْ أَيْدِيَنَا سَلَّطْتَ عَلَيْنَا مَنْ لَا يَعْرِفُنَا وَلَا يَرْحَمُنَا "

7005- Ebû Abdillâh Muhammed b. İbrâhîm b. Hamş der ki: Babamın: “Allahım! İşlediğimiz günahlardan dolayı haklarımızı tanımayan ve merhamet etmeyen birini bize musallat ettin” dediğini işittim.

۷۰۰۶ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، فِي التَّارِيخِ، حَدَّثَنِي عَبْدُ الْحَمِيدِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْقَاضِي، حَدَّثَنِي أَبِي، نَا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرِو الْقَهْدَرِيُّ، نَا يَحْيَى بْنُ هَاشِمٍ، نَا يُونُسُ بْنُ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " كَمَا تَكُونُوا كَذَلِكَ يُؤْمَرُ عَلَيْكُمْ " هَذَا مُنْقَطِعٌ وَرَأَوِيهِ يَحْيَى بْنُ هَاشِمٍ وَهُوَ ضَعِيفٌ

7006- Yûnus b. Ebî İshâk’ın, babasından bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Nasılsanız yöneticiniz de öyle olur” buyurmuştur.³

¹ İsnâdı çok zayıftır. Bak: Suyûtî, *ed-Dürri’l-Mensûr* (3/359).

² İsnâdı hasendir. Ebû Nuaym, *Hilye* (6/30) Bak: Suyûtî, *ed-Dürri’l-Mensûr* (3/359).

³ İsnâdı zayıf olan mürsel bir hadistir. Deylemî, *Müsnedü’l-Firdevs* (3/835) Bak: Suyûtî, *ed-Dürri’l-Mensûr* (3/359),.

Senedinde kopukluk vardır. Bunu rivayet eden Yahya b. Hâşim de zayıf biridir.

۷۰۰۷ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَنَا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْحُسَيْنِيُّ، بِمَرَوْ،
 نَا شِهَابُ بْنُ الْحَسَنِ الْعُكْبَرِيِّ، نَا عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ قُرَيْبٍ الْأَصْمَعِيُّ، نَا مَلِكٌ، عَنْ زَيْدِ بْنِ
 أَسْلَمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ قَالَ: حَدَّثْتُ " أَنَّ مُوسَى أَوْ عِيسَى عَلَيْهِمَا السَّلَامُ
 قَالَ: يَا رَبِّ، مَا عَلَامَةُ رِضَاكَ عَنْ خَلْقِكَ؟ فَقَالَ عَزَّ وَجَلَّ: أَنَّ أَنْزَلَ عَلَيْهِمُ الْغَيْثَ إِبَّانَ
 زَرْعِهِمْ - وَأَحْبَسَهُ إِبَّانَ حَصَادِهِمْ - وَأَجْعَلَ أُمُورَهُمْ إِلَى حُلُمَائِهِمْ، وَفَيْتَهُمْ فِي أَيْدِي
 سَمَحَائِهِمْ، قَالَ: يَا رَبِّ فَمَا عَلَامَةُ السَّخَطِ؟ قَالَ: أَنَّ أَنْزَلَ عَلَيْهِمُ الْغَيْثَ إِبَّانَ حَصَادِهِمْ -
 وَأَحْبَسَهُ إِبَّانَ زَرْعِهِمْ - وَأَجْعَلَ أُمُورَهُمْ إِلَى سُفْهَائِهِمْ، وَفَيْتَهُمْ فِي أَيْدِي بُخَلَائِهِمْ "

7007- Ömer b. el-Hattâb der ki: Bana bildirildiğine göre Hz. Mûsa veya Hz. İsa: “Ey Rabbim! Kullarından razı olduğunun göstergesi nedir?” diye sorunca, Allah: “Onlara yağmuru ekinlerin ekildiği zaman yağdırıp hasat zamanı tutarım. İdarecilerini hilim sahibi olanlardan yaparım. Ganimetlerini cömert olanların elinde bulundururum” buyurdu. “Ey Rabbim! Onlara öfkелendiğinin göstergesi nedir?” diye sorunca ise, Allah: “Onlara yağmuru ekinlerin hasat zamanında yağdırır, ekin zamanında tutarım. İdarecilerini sefih olanlardan yaparım. Ganimetlerini de cimrilerinin elinde bulundururum” buyurdu.¹

۷۰۰۸ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنِي أَحْمَدُ بْنُ سَهْلٍ الْفَقِيه، نَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ
 مَعْقِلٍ، نَا حَزْمَلَةُ، نَا ابْنُ وَهْبٍ، نَا مَالِكٌ، أَنَّ كَعْبَ الْأَخْبَارِ كَلَّمَ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ فَقَالَ:
 وَيْلٌ لِسُلْطَانِ الْأَرْضِ مِنْ سُلْطَانِ السَّمَاءِ فَقَالَ عُمَرُ: " إِلَّا مَنْ حَاسَبَ نَفْسَهُ " فَقَالَ: مَا
 يَنْتَهُمَا آيَةٌ فِي كِتَابِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ

7008- Mâlik bildiriyor: “Ka’bu’l-Ahbâr, Ömer b. el-Hattâb ile konuşup: “(Tevrat’ta şöyle bir âyet yazılıdır:) Yerdeki sultanın, semadaki sultandan yana vay haline!” deyince, Ömer: “Kendi kendini hesaba çekenler hariç!”

¹ İsnâdı zayıftır. Suyûtî, *ed-Dürü’l-Mensûr* (3/359).

diyerek araya girdi. Bunun üzerine Ka'b: "Allah'ın indirdiği kitaptaki (Tevrat'taki) âyet de böyledir" dedi.¹

٧٠٠٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الصَّغَانِيُّ، نَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، أَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، عَنْ مَعْمَرٍ، عَنْ عَاصِمِ بْنِ أَبِي النَّجُودِ، أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ، كَانَ إِذَا بَعَثَ عُمَّالًا اشْتَرَطَ عَلَيْهِمْ: " أَلَا تَرَكَبُوا بِرُذُونًا، وَلَا تَأْكُلُوا نَقِيًّا، وَلَا تَلْبَسُوا رَقِيقًا، وَلَا تُغْلِقُوا أَبْوَابَكُمْ دُونَ حَوَائِجِ النَّاسِ، فَإِنْ فَعَلْتُمْ شَيْئًا مِنْ ذَلِكَ فَقَدْ حَلَّتْ بِكُمْ الْعُقُوبَةُ، ثُمَّ يُشَيِّعُهُمْ "، فَإِذَا أَرَادَ أَنْ يَرْجِعَ قَالَ: " إِنِّي لَمْ أُسَلِّطْكُمْ عَلَى دِمَاءِ الْمُسْلِمِينَ، وَلَا عَلَى أَبْشَارِهِمْ، وَلَا عَلَى أَعْرَاضِهِمْ، وَلَا عَلَى أَمْوَالِهِمْ، وَلَكِنِّي بَعَثْتُكُمْ لِتُقِيمُوا فِيهِمُ الصَّلَاةَ، وَتَقْتَسِمُوا فِيهِمْ فَيْئَهُمْ، وَتَحْكُمُوا بَيْنَهُمْ بِالْعَدْلِ، فَإِنْ أَشْكَلَ عَلَيْكُمْ شَيْءٌ فَارْفَعُوهُ إِلَيَّ، أَلَا وَلَا تَضْرِبُوا الْعَرَبَ فَتَذِلُّوَهَا، وَلَا تُجَمِّرُوهَا فَتَفْتِنُوهَا، وَلَا تُقْبِلُوا عَلَيْهَا فَتَحْرِمُوهَا جَرْدُوهَا الْقُرْآنَ "

7009- Âsım b. Ebi'n-Necûd bildiriyor: Ömer b. el-Hattâb valilerini gönderirken onlara: "Değeri yüksek at ve katırlara binmeyin. Yemeğin iyisini yemeyin. İnce giysiler giymeyin ve ihtiyaç sahiplerine kapılarınızı kapatmayın. Eğer bunlardan birini yaparsanız cezaya müstahak olursunuz" gibi şartlar koşup onları yolcu ederdi. Geri döneceği zaman şöyle derdi: "Sizi Müslümanların kanlarına, bedenlerine, namuslarına ve mallarına musallat etmedim. Sizi onlara namaz kıldırmanız, ganimetleri aralarınızda taksim etmeniz ve aralarında adaletle hükmetmeniz için gönderiyorum. Çözemeyeceğiniz bir sorun olursa onu bana havale edin. Bedevileri dövüp onların küçük düşmesine sebep olmayın. Onları hep düşmanla savaşta tutup ailelerine dönmelerine engel olmayın, sonra fitneye düşürürsünüz. Kur'ân'ı başka şeylerden (metinlerden) arındırın."²

¹ İsnâdı sahihtir. Ebû Nuaym, *Hilye* (5/389).

² Hâkim'in hocasını tanımıyorum, diğer ravileri ise güvenilirlerdir. Abdurrezzâk, *Musannef* 11/324-325 (20662), Ahmed, *Müsned* (1/41), Ebû Ya'lâ, *Müsned* 1/174-175 (196) ve Hâkim, *Müstedrek* (4/439).

٧٠١٠ - وَيَأْسَنَادُهُ، عَنْ مَعْمَرٍ، عَنِ ابْنِ طَاوُوسٍ، عَنْ أَبِيهِ، أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ قَالَ: "أَرَأَيْتُمْ إِنْ اسْتَعْمَلْتُ عَلَيْكُمْ خَيْرَ مَنْ أَعْلَمُ ثُمَّ أَمَرْتُهُ بِالْعَدْلِ، أَفَقَضَيْتُ مَا عَلَيَّ؟" قَالُوا: نَعَمْ، قَالَ: "لَا، حَتَّى أَنْظُرَ فِي عَمَلِهِ أَعْمَلَ بِمَا أَمَرْتُهُ أَمْ لَا"

7010- İbn Tâvus, babasından bildiriyor: Ömer b. el-Hattâb: "Size bildiğim en hayırlı kişiyi idareci tayin etsem ve adaletli davranmasını emretsem üzerime düşeni yapmış olur muyum?" diye sorunca: "Evet" cevabını verdiler. Ömer: "Hayır! Benim emrettiğim şekilde davranıp davranmadığını kontrol etmedikçe üzerime düşeni yapmış olmam!" dedi.¹

٧٠١١ - وَبِهِ عَنْ مَعْمَرٍ، عَنْ أَيُّوبَ، أَوْ غَيْرِهِ، عَنْ حُمَيْدِ بْنِ هِلَالٍ، قَالَ: لَمَّا دَفِنَ عُمَرُ أَبَا بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَامَ عَلَى الْمِنْبَرِ ثُمَّ قَالَ: "أَيُّهَا النَّاسُ، إِنَّ اللَّهَ قَدْ ابْتَلَانِي بِكُمْ، وَابْتَلَاكُمْ بِي، وَخُلِفْتُ بَعْدَ صَاحِبِي، وَاللَّهِ لَا يَحْضُرُنِي شَيْءٌ مِنْ أُمُورِكُمْ وَلَا يَغِيبُ، عَنِّي مِنْهَا شَيْءٌ فَالُوا فِيهَا عَنْ أَهْلِ الْأَمَانَةِ وَالْحَرَمِ" قَالَ: فَمَا زَالَ عَلَى ذَلِكَ حَتَّى مَضَى رَحِمَهُ اللَّهُ

7011- Humeyd b. Hilâl der ki: Hz. Ömer, Hz. Ebû Bekr'i defnedince minbere çıktı ve şöyle dedi: "Ey insanlar! Allah sizi bana, beni de size musallat etti ve arkadaşşımdan sonra hilafete getirildim. Vallahi, sizin işlerinizden bildiğim ve bilmediğim konular bana geldiği zaman bunları emin ve ehil olan kişilerden başkasına havale edecek değilim." Hz. Ömer vefat edene kadar da buna bağlı kaldı.²

٧٠١٢ - وَيَأْسَنَادُهُ أَنَا مَعْمَرٌ، عَنِ الرَّهْرِيِّ، أَنَّ يَهُودِيًّا جَاءَ إِلَى عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ مَرْوَانَ فَقَالَ: إِنَّ ابْنَ هُرْمَزَ ظَلَمَنِي، فَلَمْ يَلْتَفِتْ إِلَيْهِ، ثُمَّ الثَّانِيَةَ ثُمَّ الثَّالِثَةَ فَلَمْ يَلْتَفِتْ إِلَيْهِ، فَقَالَ لَهُ الْيَهُودِيُّ: إِنَّا نَجِدُ فِي كِتَابِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ فِي التَّوْرَةِ: أَنَّ الْإِمَامَ لَا يُشْرِكُ فِي ظُلْمٍ وَلَا جَوْرٍ حَتَّى يُرْفَعَ إِلَيْهِ، فَإِذَا رُفِعَ إِلَيْهِ فَلَمْ يُعَيِّرْ شَرِكَ فِي الْجَوْرِ وَالظُّلْمِ، قَالَ: "فَفَرِّعَ بِهَا عَبْدُ الْمَلِكِ، وَأَرْسَلَ إِلَى ابْنِ هُرْمَزَ فَنَزَعَهُ"

¹ Ravileri güvenilirdir. Abdurrezzâk, *Musannef* 11/326 (20665) ve Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ* (8/163).

² İsnâdı ceyyiddir. Abdurrezzâk, *Musannef* 11/326 (20666) ve İbn Sa'd, *Tabakât* (3/275).

7012- Zührî bildiriyor: Yahudinin biri Abdulmelik b. Mervân'a geldi ve: "İbn Hürmüz bana zulmetti" dedi, ama Abdulmelik onunla ilgilenmedi. Adam aynı şeyi ikinci ve üçüncü defa söylemesine rağmen Abdulmelik yine ilgilenmedi. Adam: "Allah'ın Kitabı Tevrat'ta: «İdareci, dava kendisine iletilmedikçe yapılan zulüm ve haksızlığa ortak sayılmaz. Dava kendisine iletildikten sonra ise bu zulüm ve haksızlığı değiştirmezse onlara ortak olur» yazılı olduğunu görüyoruz" deyince, Abdulmelik korkuya kapıldı ve İbn Hürmüz'ü çağırıp onu görevinden azletti.¹

٧٠١٣ - وَيَسْنَادُهُ، عَنْ مَعْمَرٍ، عَنْ أَبِي أَيُّوبَ، عَنْ أَبِي قِلَابَةَ، عَنْ أَبِي مُسْلِمٍ الْخَوْلَانِيِّ، قَالَ: " مَثَلُ الْإِمَامِ كَمَثَلِ عَيْنٍ عَظِيمَةٍ صَافِيَةٍ طَيِّبَةٍ، الْمَاءُ يَجْرِي مِنْهَا إِلَى نَهَرٍ عَظِيمٍ فَيَحُوضُ النَّاسُ النَّهْرَ فَيَكْدِرُونَهُ وَيَعُودُ عَلَيْهِمْ مَقَرُّ الْعَيْنِ، فَإِذَا كَانَ الْكَدَرُ مِنْ قَبْلِ الْعَيْنِ فَسَدَ النَّهْرُ " قَالَ: " وَمَثَلُ الْإِمَامِ وَالنَّاسِ كَمَثَلِ فُسْطَاطٍ مُسْتَقِيمٍ " أَوْ قَالَ: " لَا يَسْتَقِيمُ إِلَّا بِعُمُودٍ، وَلَا يَقُومُ الْعُمُودُ إِلَّا بِأُتُنَابٍ " أَوْ قَالَ: " بِأَوْتَادٍ، فَكُلَّمَا نَزَعَ ارْتَدَّادَ الْعُمُودُ وَهَنًا، فَلَا يَصْلُحُ النَّاسُ إِلَّا بِالْإِمَامِ، وَلَا يَصْلُحُ الْإِمَامُ إِلَّا بِالنَّاسِ "

7013- Ebû Müslim el-Havlânî der ki: "İdareci, duru ve tatlı olan büyük bir pınar gibidir. Bunun suyu büyük bir nehre akar ve insanlar bu nehre girip bulandırır, ama pınardan akan su bu nehri tekrar durultur. Eğer bulanıklık pınardan geliyorsa nehir de bulanır. İdareci ve halk da çadır gibidir. Çadır direksiz durmaz. Direk de ancak kazıklarla sağlam durur. Her kazığın sökülüşünde direk biraz daha gevşer. Bundan dolayı imam (lider) olmadan ahalinin, ahali olmadan da imamın ıslah olması mümkün değildir."²

¹ Abdurrezzâk, *Musannef* 11/326-327 (20669), Fesevî, *Ma'rife* (1/359) ve Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ* (8/163).

² Abdurrezzâk, *Musannef* 11/327 (20670).

فَصْلٌ فِي نَصِيحَةِ الْوَلَاةِ وَوَعْظِهِمْ

Yöneticilere Bağlılık ve Öğüt

٧٠١٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو سَهْلٍ أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْمِهْرَانِيُّ، أَنَا أَبُو بَكْرٍ أَحْمَدُ بْنُ سَلْمَانَ، قَالَ: فُرِيَ عَلَى الْحَارِثِ بْنِ مُحَمَّدٍ وَأَنَا أَسْمَعُ، نَا عَلِيُّ بْنُ عَاصِمٍ، نَا سُهَيْلُ بْنُ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يَرْضَى لَكُمْ ثَلَاثًا، وَيَسْخَطُ لَكُمْ ثَلَاثًا، يَرْضَى لَكُمْ أَنْ تَعْبُدُوهُ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا، وَأَنْ تَعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا، وَأَنْ تُنَاصِحُوا مَنْ وُلَّاهُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ أَمْرَكُمْ، وَيَسْخَطُ لَكُمْ " قِيلَ وَقَالَ وَكَثْرَةُ السُّؤَالِ، وَإِضَاعَةُ الْمَالِ " أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ مِنْ حَدِيثِ سُهَيْلٍ

7014- Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Yüce Allah üç şeyi yapmanızı isterken, üç şeyi yapmanıza da öfkelenir. Ona kulluk edip hiçbir şeyi ortak koşmamanızı, hep birlikte Yüce Allah'ın ipine sarılmanızı ve başınıza getirdiği yöneticilerinize bağlı olmanızı ister. Ancak dedikodu yapmanıza, çokça soru sormanıza ve mallarınızı heba etmenize öfkelenir."¹

Müslim, Süheyl'den rivayet etti.²

٧٠١٥ - حَدَّثَنَا أَبُو الْحَسَنِ الْعَلَوِيُّ، نَا أَبُو حَامِدٍ بْنُ الشَّرْقِيِّ، نَا أَحْمَدُ بْنُ حَفْصٍ، وَعَبْدُ الْوَهَّابِ بْنُ مُحَمَّدٍ الْفَرَّاءُ، وَقَطْنُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ قَالُوا: نَا حَفْصُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ طَهْمَانَ، عَنْ سُهَيْلِ بْنِ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَزِيدَ اللَّيْثِيِّ، عَنْ تَمِيمِ الدَّارِيِّ، أَنَّهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " إِنَّ الدِّينَ نَصِيحَةٌ " ثَلَاثَ مَرَّاتٍ، قَالُوا: لِمَنْ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: " لِلَّهِ وَلِكِتَابِهِ وَرَسُولِهِ وَأَئِمَّةِ الْمُؤْمِنِينَ " أَوْ قَالَ: " أَئِمَّةِ الْمُسْلِمِينَ وَعَامَّتِهِمْ " أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ فِي الصَّحِيحِ مِنْ وَجْهِ آخَرَ، عَنْ سُهَيْلٍ

7015- Temîm ed-Dârî der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Din samimiyettir! Din samimiyettir! Din samimiyettir!" buyurdu. "Ey Allah'ın

¹ Beyhakî'nin hocasını tanımıyorum. Sahih bir hadistir.

² Müslim, ukdiye (10).

Resûlü! Kime karşı?" diye sorulunca: "Yüce Allah'a, Kitâb'ına, Resûlüne, müminlerin yöneticilerine" veya "Genel olarak tüm Müslümanların idarecilerine karşı samimi olmaktır" buyurdu.¹

Müslim, *Sahîh*'de başka bir kanalla Süheyl'den rivayet etti.²

٧٠١٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَنَا أَبُو الْفَضْلِ الْحُسَيْنُ بْنُ يَعْقُوبَ بْنِ يُوسُفَ الْعَدْلِ، نَا أَبُو عُثْمَانَ سَعِيدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ الْوَاعِظُ الرَّاهِدُ، نَا مُوسَى بْنُ نَصْرِ، نَا جَرِيرٌ، عَنْ شُهَيْلِ بْنِ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَزِيدَ اللَّيْثِيِّ، عَنْ تَمِيمِ الدَّارِيِّ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "الدينُ النَّصِيحَةُ، الدينُ النَّصِيحَةُ" قِيلَ: لِمَنْ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: "لِلَّهِ وَلِكِتَابِهِ وَلِنَبِيِّهِ وَلِأَيِّمَةِ الْمُسْلِمِينَ وَعَامَّتِهِمْ"

قَالَ أَبُو عُثْمَانَ: "فَانْصَحْ لِلسُّلْطَانِ وَأَكْثِرْ لَهُ مِنَ الدُّعَاءِ بِالصَّلَاحِ وَالرَّشَادِ بِالْقَوْلِ وَالْعَمَلِ وَالْحُكْمِ، فَإِنَّهُمْ إِذَا صَلَحُوا صَلَحَ الْعِبَادُ بِصَلَاحِهِمْ، وَإِيَّاكَ أَنْ تَدْعُو عَلَيْهِمْ بِاللَّعْنَةِ فَيَزْدَادُوا شَرًّا وَيَزْدَادَ الْبَلَاءُ عَلَى الْمُسْلِمِينَ، وَلَكِنْ ادْعُ لَهُمْ بِالتَّوْبَةِ فَيَتْرَكُوا الشَّرَّ فَيَرْتَفِعَ الْبَلَاءُ عَنِ الْمُؤْمِنِينَ، وَإِيَّاكَ أَنْ تَأْتِيَهُمْ أَوْ تَتَصَنَّعَ لِإِثْنَانِهِمْ أَوْ تُحِبَّ أَنْ يَأْتُوكَ، وَاهْرَبْ مِنْهُمْ مَا اسْتَطَعْتَ، مَا دَامُوا مُقِيمِينَ عَلَى الشَّرِّ، فَإِنَّكَ لَا تَصِيبُ دُنْيَا وَلَا آخِرَةَ مَا دَامُوا مُقِيمِينَ عَلَى الشَّرِّ فَإِنْ تَابُوا وَتَرَكُوا الشَّرَّ مِنَ الْقَوْلِ وَالْعَمَلِ وَالْحُكْمِ وَأَخَذُوا الدُّنْيَا مِنْ وَجْهَيْهَا فَهَنَّاكَ فَاحْذَرِ الْعُرْبَ بِهِمْ، لِيَتَكُونَ بَعِيدًا مِنْهُمْ قَرِيبًا بِالرَّحْمَةِ لَهُمْ وَالنَّصِيحَةِ إِنْ شَاءَ اللَّهُ، وَأَمَّا نَصِيحَةُ جَمَاعَةِ الْمُسْلِمِينَ فَإِنَّ نَصِيحَتَهُمْ عَلَى أَخْلَاقِهِمْ مَا لَمْ يَكُنْ لِلَّهِ مَعْصِيَةً، وَانْظُرْ إِلَى تَدْبِيرِ اللَّهِ فِيهِمْ بِقَلْبِكَ، فَإِنَّ اللَّهَ قَسَمَ بَيْنَهُمْ أَخْلَاقَهُمْ كَمَا قَسَمَ بَيْنَهُمْ أَرْزَاقَهُمْ، وَلَوْ شَاءَ لَجَمَعَهُمْ عَلَى خَلْقٍ وَاحِدٍ، فَلَا يُغْفَلُ عَنِ النَّظَرِ إِلَى تَدْبِيرِ اللَّهِ فِيهِمْ، فَإِذَا رَأَيْتَ مَعْصِيَةَ اللَّهِ أَحْمَدَ اللَّهَ إِذْ صَرَفَهَا عَنْكَ فِي وَقْتِكَ، وَتَلَطَّفَ فِي الْأَمْرِ وَالنَّهْيِ فِي رَفْقٍ وَصَبْرٍ وَسَكِينَةٍ، فَإِنْ قُبِلَ مِنْكَ فَاحْمَدِ اللَّهَ، وَإِنْ رُدَّ عَلَيْكَ فَاسْتَغْفِرِ اللَّهَ لِمَقْصِيرٍ مِنْكَ كَانَ فِي أَمْرِكَ وَنَهْيِكَ، وَاصْبِرْ عَلَى مَا أَصَابَكَ، إِنَّ ذَلِكَ مِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ"

7016- Temîm ed-Dârî der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Din samimiyettir! Din samimiyettir!" buyurdu. "Ey Allah'ın Resûlü! Kime karşı?"

¹ İsnâdı sahihtir.

² Müslim, *îmân* (95).

diye sorulunca: “Yüce Allah’a, Kitâb’ına, Resûlüne ve genel olarak tüm Müslümanların idarecilerine karşı samimi olmaktır” buyurdu.¹

Ebû Osmân der ki: Yöneticiye karşı samimi ol. İşlerinde ve hükümlerinde doğru yolda olması ve kalması için ona çokça hayır duada bulun. Zira yönetici ıslah olduğu zaman diğer insanlar da ıslah olur. Sakın onlara lanet etme ki, kötülükleri artarken, müslümanların belası da çok olur. Tövbe etmeleri yönünde onlara dua et ki kötülükleri bıraksınlar, belalar da müminlerin üzerinden kalsın. Sakın kapılarına gitme, yanlarında bulunmaya özenme ve senin yanına gelmelerini isteme. Kötü oldukları sürece elinden geldiği kadarıyla onlardan uzak dur. Onlar kötü oldukları sürece dünya ve âhiretine yönelik bir şey elde edemeyeceksin. Ancak tövbe edip söz, fiil ve hükümlerinde kötü olmayı bırakırlarsa ve helal yoldan dünyalık elde ederlerse işte o zaman izzeti yanlarında arama. Bu şekilde inşaallah onlardan uzak, rahmete ve samimiyete ise yakın olursun.

Genel olarak müslümanlara karşı yapacağın nasihate gelince de Allah’a isyan olmayan konularda ve huylarına yönelik olsun. Yüce Allah’ın onlara karşı olan tedbirine kalbinle bakmalısın. Yüce Allah rızıkları aralarında taksim ettiği gibi huyu da aralarında taksim etmiştir. Şayet dileseydi hepsini tek bir huy üzerinde kılardı. Yüce Allah’ın onlara yönelik tedbirinden sakın gafil olma. Allah’a isyan edildiğini gördüğün zaman seni böylesi bir şeyden uzak tuttuğu için Allah’a hamdet. İyiliği emredip kötülükten alıkoyarken elinden geldiği kadarıyla yumuşak huylu, hoşgörülü ve sabırlı ol. Bu konuda sözün dinlendiği zaman buna hamdet, dinlenmediği zaman da iyiliği emredip kötülükten alıkoymada kusuru kendinde gör ve bundan dolayı Allah’tan bağışlanma dile. *“İyiliği emret, kötülükten vazgeçirmeye çalış, başına gelenlere sabret. Doğrusu bunlar, azmedilmeye değer işlerdir.”*²

¹ İsnâdı hasendir. Mervezî, *Ta’zîmu Kadri’s-Salât* (753, 755).

² Lokmân Sur. 17

٧٠١٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، وَأَبُو الْحَسَنِ بْنُ أَبِي عَلِيٍّ الْحَافِظُ فِي آخِرِينَ، قَالُوا: نَا أَبُو الْعَبَّاسِ الْأَصَمُّ، نَا أَبُو عُتْبَةَ، نَا بَقِيَّةُ، نَا ابْنُ الْمُبَارَكِ، عَنِ ابْنِ أَبِي حُسَيْنٍ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ، سَمِعْتُ عَمَّتِي عَائِشَةَ، تَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " مَنْ وَلِيَ مِنْكُمْ عَمَلًا فَأَرَادَ اللَّهُ بِهِ خَيْرًا جَعَلَ لَهُ وَزِيرًا صَالِحًا، إِنْ نَسِيَ ذِكْرَهُ، وَإِنْ ذَكَرَهُ أَعَانَهُ "

7017- Hz. Âişe'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Yüce Allah, bir konuda yönetici kıldığı ve kendisine hayır dilediği kişiye salih bir yardımcı verir. Yönetici görevini unuttuğu zamanlarda bu yardımcısı ona bunu hatırlatır. Görevinin bilincinde olduğu zamanlarda da bu konuda ona yardımcı olur."¹

٧٠١٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، وَأَبُو بَكْرِ الْقَاضِي، وَأَبُو عَبْدِ اللَّهِ إِسْحَاقُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنُ يُوسُفَ السُّوسِيَّ، قَالُوا: نَا أَبُو الْعَبَّاسِ الْأَصَمُّ، نَا بَحْرُ بْنُ نَصْرِ، وَأَحْمَدُ بْنُ عَيْسَى الْخَشَّابُ، قَالَا: نَا بِشْرُ بْنُ بَكْرٍ، نَا الْأَوْزَاعِيُّ، عَنِ الثُّهْرِيِّ، عَنِ أَبِي سَلَمَةَ، عَنِ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: " مَا مِنْ وَالٍ يَلِي إِلَّا وَلَهُ بَطَانَتَانِ، بَطَانَةٌ تَأْمُرُهُ بِالْمَعْرُوفِ، وَتَنْهَاهُ عَنِ الْمُنْكَرِ، وَبَطَانَةٌ لَا تَأْلُوهُ خِيَالًا، فَمَنْ وَفِيَ شَرَّهَا فَقَدْ وَفِيَ، وَهُوَ مِنَ الَّذِي يَغْلِبُ عَلَيْهِ مِنْهُمَا " وَقِيلَ فِيهِ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ

7018- Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Her bir yöneticinin iki maiyeti bulunur. Bunlardan biri, ona iyiliği emredip kötülükten alıkoyarken diğeri de onu bozmak için elinden geleni yapar. Kişi kötü olan maiyetten korunduğu zaman günahlardan korunmuş olur. Kişi de bu ikisinden baskın çıkanın tarafında durur."²

Hadisin Ebû Seleme kanalıyla Ebû Saîd'den rivayet edildiği de söylenmiştir.

٧٠١٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، نَا مُكْرَمُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ مُكْرَمٍ الْقَاضِي، نَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ السُّلَمِيُّ، نَا أَيُّوبُ بْنُ سُلَيْمَانَ، حَدَّثَنِي أَبُو بَكْرٍ بْنُ أَبِي أُوَيْسٍ، عَنْ سُلَيْمَانَ

¹ İsnâdı hasendir. Ebû Dâvud 3/345 (2932) ve Nesâî, *biat* (7/159).

² İsnâdı hasendir. Buhârî, *ahkâm* (8/121).

بْنِ بِلَالٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي عَتِيقٍ، وَمُوسَى بْنِ عُقْبَةَ، عَنِ ابْنِ شَهَابٍ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: " مَا بَعَثَ اللَّهُ مِنْ نَبِيٍّ وَلَا اسْتَخْلَفَ مِنْ خَلِيفَةٍ إِلَّا كَانَتْ لَهُ بَطَانَتَانِ: بَطَانَةٌ تَأْمُرُهُ بِالْخَيْرِ وَتَحُضُّهُ عَلَيْهِ، وَبَطَانَةٌ تَأْمُرُهُ بِالشُّوْءِ وَتَحُضُّهُ عَلَيْهِ، فَالْمَعْصُومُ مَنْ عَصَمَهُ اللَّهُ " وَرَوَاهُ سُلَيْمَانُ بْنُ بِلَالٍ أَيْضًا، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ، عَنِ ابْنِ شَهَابٍ، وَاسْتَشْهَدَ بِهِ الْبُخَارِيُّ، ذَكَرْنَاهُ فِي كِتَابِ السُّنَنِ، وَقِيلَ: عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي أَيُّوبَ، وَقَدْ أَشَارَ الْبُخَارِيُّ إِلَى جَمِيعِ ذَلِكَ

7019- Ebû Saîd el-Hudrî'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Gönderilen her bir peygamberin veya seçilen her bir halifenin mutlaka iki maiyeti bulunur. Maiyetin biri ona hayrı emredip hayra teşvik ederken diğeri ise ona kötülüğü emreder ve kötü şeylere teşvik eder. Böylesi kötü bir maiyetten ise kişi ancak Yüce Allah'ın inâyetiyle korunabilir."¹

Başka bîr kanalla aynısı rivayet edilmiştir. Buhârî de bu rivayeti şahid olarak rivayet etti. Bu rivayete de es-Sünenü'l-Kübrâ'da yer vermiştik.

Hadisin Ebû Seleme kanalıyla Ebû Eyyûb'den rivayet edildiği de söylenmiştir. Buhârî rivayet ederken bütün kanallara işaret etmiştir.²

٧٠٢٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، نَا أَبُو الْعَبَّاسِ، نَا حَنْبَلُ بْنُ إِسْحَاقَ، نَا هَارُونُ بْنُ مَعْرُوفٍ، نَا عُقْبَةُ بْنُ عُلْقَمَةَ، عَنْ أَبِي هَاشِمٍ، قَالَ: قَالَ ابْنُ مُحَيْرِيزٍ: " مَنْ جَلَسَ عَلَى الْوَسَائِدِ وَجَبَ عَلَيْهِ النَّصِيحَةُ "

7020- İbn Muhayrîz der ki: "(Yöneticinin yanında) minderlere oturan kişinin ona nasihatte bulunması bir görevdir."³

٧٠٢١ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ الْفَضْلِ الْقُطَّانُ، أَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ، نَا يَعْقُوبُ بْنُ سُفْيَانَ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي عُمَرَ، قَالَ: قَالَ سُفْيَانُ: قَالَ هِشَامُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ لِأَبِي حَازِمٍ:

¹ İsnâdı hasendir.

² Buhârî, *ahkâm* (8/122).

³ İsnâdında tanımadığım ravi vardır. İbn Asâkir, *Târîhu Dimâşk* (38/407).

يَا أَبَا حَارِمٍ، مَا النَّجَاةُ مِنْ هَذَا الْأَمْرِ؟ قَالَ: "يَسِيرُ" قَالَ: مَا ذَاكَ قَالَ: "لَا تَأْخُذَنَّ شَيْئًا إِلَّا مِنْ جِلِّهِ، وَلَا تَضَعَنَّ شَيْئًا إِلَّا فِي حَقِّهِ" قَالَ: وَمَنْ يُطِيقُ ذَلِكَ يَا أَبَا حَارِمٍ؟ قَالَ: "مَنْ طَلَبَ الْجَنَّةَ وَهَرَبَ مِنَ النَّارِ"

7021- Süfyân der ki: Hişâm b. Abdilmelik, Ebû Hâzım'a: "Ey Ebû Hâzım! Bu durumdan kurtuluş yolu nedir?" diye sorunca, Ebû Hâzım: "Kolaydır" dedi. Hişâm: "Nasıl?" diye sorunca, Ebû Hâzım: "Ne alacaksan helal olan yoldan al ve onu sadece hakkı olan yerde kullan" dedi. Hişâm: "Ey Ebû Hâzım! Buna kim yapabilir ki?" diye sorunca, Ebû Hâzım: "Cenneti isteyip cehennemden kaçan kişi" dedi.¹

٧٠٢٢ - وَبِهَذَا الْإِسْنَادِ قَالَ: قَالَ سُفْيَانُ قَالَ بَعْضُ الْأَمْراءِ لِأَبِي حَارِمٍ: ارْفَعْ إِلَيَّ حَاجَتَكَ، قَالَ: "هَيْهَاتَ هَيْهَاتَ، رَفَعْتُهَا إِلَى مَنْ لَا تُخْتَرَلُ الْحَوَائِجُ دُونَهُ، فَمَا أَعْطَانِي مِنْهَا فَتَعْتُ، وَمَا زَوَى عَنِّي مِنْهَا رَضِيتُ" قَالَ: فَقَالَ ابْنُ شِهَابٍ: إِنَّهُ لَجَارِي وَمَا عَلِمْتُ أَنَّ هَذَا عِنْدَهُ، قَالَ أَبُو حَارِمٍ: فَقُلْتُ: "لَوْ كُنْتُ غَنِيًّا لَعَرَفْتَنِي ثُمَّ قُلْتُ: لَا تَنْجُو مِنِّي، فَقُلْتُ: كَانَ الْعُلَمَاءُ فِيمَا مَضَى يَطْلُبُهُمُ السُّلْطَانُ وَهُمْ يَفِرُّونَ، أَمَّا الْعُلَمَاءُ الْيَوْمَ طَلَبُوا الْعِلْمَ حَتَّى إِذَا جَمَعُوهُ بِحَدَافِيرِهِ أَتَوْا بِهِ أَبْوَابَ السَّلَاطِينِ، وَالسَّلَاطِينُ يَفِرُّونَ مِنْهُمْ وَهُمْ يَطْلُبُونَهُمْ"

7022- Süfyân der ki: Yöneticilerden biri Ebû Hâzım'a: "Bir ihtiyacın varsa söyle" deyince, Ebû Hâzım: "Heyhat ki heyhat! Ben ihtiyacımı, istekleri boş çevirmeyecek olana arz ettim. Bundan dolayı da bana verdiğine kanaat eder, vermedikleri için de rıza gösteririm" karşılığını verdi. İbn Şihâb: "Kendisi (Ebû Hâzım) komşum olur ve şu ana kadar böyle düşündüğünü bilmiyordum" deyince, Ebû Hâzım: "Ama zengin biri olsaydım bunu bilirdin" karşılığını verdi.

Ebû Hâzım devamını şöyle anlatır: "İçimden yine de yönetici elimden kurtulamayacak diye düşündüm ve ona şöyle dedim: "Daha önceki âlimleri yöneticiler yanlarına çağırır, ancak onlar yöneticilerden kaçardı. Bugünün

¹ İsnâdı hasendir. Fesevî, *Ma'rife* (1/679) ve Ebû Nuaym, *Hilye* (3/234).

âlimleri ise ilimleri bütün yönleriyle elde ettikten sonra yöneticilerin kapılarına geldiler. Yöneticiler onlardan kaçarken, onlar yöneticilerin peşinden koşuyorlar.”¹

٧٠٢٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، نا عَلِيُّ بْنُ عِيسَى بْنِ إِبْرَاهِيمَ، نا أَبُو عَمْرٍو
الْجَدَلِيُّ، نا عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ، نا عَلِيُّ بْنُ عَثَّامٍ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ زُفَرٍ، قَالَ: خَرَجَ سُلَيْمَانُ
بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ وَمَعَهُ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ فَلَمَّا قَضَيَا شَأْنَهُمَا مِنْ صَيْدٍ أَوْ غَيْرِهِ اطَّلَعَا عَلَى
عَسْكَرِهِ، فَأَعْجَبَ ذَلِكَ سُلَيْمَانَ فَقَالَ: يَا أَبَا حَفْصٍ مَا تَرَى؟ قَالَ: " أَرَى دُنْيَا يَأْكُلُ
بَعْضُهَا بَعْضًا، وَأَنْتَ الْمَسْئُولُ عَنْهُ " فَسَكَتَ عَنْهُ، ثُمَّ انْتَهَى إِلَى فُسْطَاطِهِ، فَطَارَ غُرَابٌ
وَفِي مَخَالِيقِهِ لُقْمَةٌ قَدْ حَمَلَهَا مِنْ فُسْطَاطِهِ فَنَعَبَ قَالَ: مَا يَقُولُ يَا عُمَرُ؟ قَالَ: " مَا أَدْرِي "
قَالَ: ظَنُّ، قَالَ: " أَرَاهُ يَقُولُ: مِنْ أَيْنَ جَاءَتْ وَأَيْنَ يَذْهَبُ بِهَا؟ " قَالَ: فَقَالَ سُلَيْمَانُ: مَا
أَعْجَبَكَ قَالَ: " أَعْجَبَ مِنِّي مَنْ عَرَفَ اللَّهَ فَعَصَاهُ، وَعَرَفَ الشَّيْطَانَ فَاطَاعَهُ " فَسَكَتَ

7023- Osmân b. Zufer der ki: Süleyman b. Abdilmelik ile Ömer b. Abdilazîz av veya başka bir şey için çıktılar. Dönüşte askeri karargâha baktıklarında Süleyman'ın hoşuna gitti ve: “Ey Ebû Hafs! Bunu sen nasıl görüyorsun?” diye sordu. Ömer: “Birbirlerini yiyenlerin dünyasını görüyorum ve bunun sorumlusu sensin” karşılığını verdi. Bunun üzerine Süleyman sustu ve çadırına doğru gitti. O esnada bir karga gagasında bir kırıntıyla öterek çadırdan çıkınca Süleyman: “Ey Ömer! Bu karga ne diyor?” dedi. Ömer: “Bilmiyorum” karşılığını verdi. Süleyman: “Tahmin et” deyince, Ömer: “Sanırım «Bu kırıntı nereden geldi ve nereye gidecek?» diyor” karşılığını verdi. Süleyman: “Çok tuhaf birisin!” deyince, Ömer: “Benden daha tuhafı Allah'ı bildiği halde O'na isyan eden, Şeytanı da bildiği halde ona itaat eden kişidir” karşılığını verdi. Bunun üzerine Süleyman sustu.²

¹ İsnâdı hasendir. Fesevî, *Ma'rife* (1/676) ve Ebû Nuaym, *Hilye* (3/233-234).

² İsnâdında bir sakınca yoktur. Ebû Nuaym, *Hilye* (5/272).

قِيَامُ الْأَوْزَاعِيِّ مَعَ الْمَنْصُورِ وَعِظَتُهُ إِيَّاهُ

Evzaî'nin (Halife) Mansûr ile Oturması ve Ona Nasihati

٧٠٢٤ - حَدَّثَنَا الْحَاكِمُ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنِي أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ يَزِيدَ الْعَدْلِيُّ الْأَدِمِيُّ بِبَغْدَادَ - قَرَأْتُ عَلَيْهِ مِنْ أَصْلِ كِتَابِهِ - أَخْبَرَنَا أَبُو جَعْفَرٍ أَحْمَدُ بْنُ عُبَيْدِ بْنِ نَاصِحِ النَّحْوِيِّ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ مُصْعَبٍ الْفَرُقْسَائِيُّ، حَدَّثَنِي الْأَوْزَاعِيُّ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَمْرٍو، قَالَ: " بَعَثَ إِلَيَّ الْمَنْصُورُ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ وَأَنَا بِالسَّاحِلِ، فَلَمَّا وَصَلْتُ إِلَيْهِ سَلَّمْتُ عَلَيْهِ بِالْخِلَافَةِ فَرَدَّ عَلَيَّ وَأَجْلَسَنِي " ثُمَّ قَالَ: مَا الَّذِي بَطَأَ بِكَ عَنَّا يَا أَوْزَاعِي؟ قُلْتُ: " وَمَا الَّذِي تُرِيدُ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ؟ " قَالَ: أُرِيدُ الْأَخْذَ عَنْكَ وَالْإِفْتِيَاثَ مِنْكَ، قَالَ: " فَانْظُرْ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ أَنْ لَا تَجْهَلَ شَيْئًا مِمَّا أَقُولُ لَكَ " قَالَ: وَكَيْفَ أَجْهَلُهُ وَأَنَا أَسْأَلُكَ عَنْهُ وَقَدْ وَجَّهْتُ إِلَيْكَ وَأَقْدَمْتُكَ لَهُ؟ قُلْتُ: " أَنْ تَسْمَعَهُ وَلَا تَعْمَلَ بِهِ، يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ مَنْ كَرِهَ الْحَقَّ فَقَدْ كَرِهَ اللَّهَ، إِنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ الْمُبِينُ " قَالَ: فَصَاحَ ابْنُ الرَّبِيعِ وَأَهْوَى يَدَيْهِ إِلَى السَّيْفِ، فَانْتَهَرَهُ الْمَنْصُورُ، وَقَالَ: هَذَا مَجْلِسُ مَثْوِيَةٍ لَا مَجْلِسُ عُقُوبَةٍ، فَطَابَتْ نَفْسِي وَانْبَسَطَتْ فِي الْكَلَامِ، فَقُلْتُ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ حَدَّثَنِي مَكْحُولٌ، عَنْ عَطِيَّةَ بْنِ بُسْرِ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " أَيُّمَا عَبْدٍ أَنَا هُوَ مَوْعِظَةٌ مِنَ اللَّهِ فِي دِينِهِ فَإِنَّمَا هِيَ نِعْمَةٌ مِنَ اللَّهِ سَيِّئَتْ إِلَيْهِ، فَإِنْ قَبِلَهَا بِشُكْرِ وَإِلَّا كَانَتْ حُجَّةً مِنَ اللَّهِ لِيَزْدَادَ بِهَا إِثْمًا، وَيَزْدَادَ عَلَيْهِ سُخْطًا " يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ حَدَّثَنِي مَكْحُولٌ، عَنْ عَطِيَّةَ بْنِ بُسْرِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " أَيُّمَا وَالِ بَاتَ غَاشًّا لِرِعِيَّتِهِ حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ " " يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ إِنَّ الَّذِي لَيْسَ قُلُوبَ أَمْتِكُمْ لَكُمْ حِينَ وَلَوْكُمْ أَمْرُهُمْ لِقَرَابَتِكُمْ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، فَقَدْ كَانَ بِهِمْ رَوْفًا رَحِيمًا مُوَاسِيًا لَهُمْ بِنَفْسِهِ وَذَاتِ يَدِهِ، وَعِنْدَ النَّاسِ لَحَقِيقٌ أَنْ يَقُومَ لَهُ فِيهِمْ بِالْحَقِّ، وَأَنْ يَكُونَ بِالْقِسْطِ لَهُ فِيهِمْ قَائِمًا، وَلِعَوْرَاتِهِمْ سَاتِرًا، لَمْ يُعْلَقْ عَلَيْهِ دُونُهُمُ الْأَبْوَابُ، وَلَمْ يَقُمْ عَلَيْهِ دُونُهُمُ الْحُجَابُ، يَنْتَهِجُ بِالنِّعْمَةِ عِنْدَهُمْ، وَيَنْتَسِئُ بِمَا أَصَابَهُمْ مِنْ سُوءٍ، يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، قَدْ كُنْتُ فِي شُغْلٍ شَاغِلٍ مِنْ خَاصَّةٍ نَفْسِكَ عَنْ عَامَّةِ النَّاسِ الَّذِينَ أَصْبَحَتْ تَمْلِكُهُمْ، أَحْمَرُهُمْ وَأَسْوَدُهُمْ، مُسْلِمُهُمْ وَكَافِرُهُمْ، وَكُلُّ لَهُ عَلَيْكَ نَصِيبٌ مِنَ الْعَدْلِ، فَكَيْفَ بِكَ إِذَا اتَّبَعَكَ مِنْهُمْ فِتْنًا وَرَاءَ فِتْنَامٍ، لَيْسَ مِنْهُمْ أَحَدٌ إِلَّا وَهُوَ يَشْكُو شَكْوَى، أَوْ بَلِيَّةٌ أَدْخَلَتْهَا عَلَيْهِ، أَوْ ظُلَامَةٌ سَقَتْهَا إِلَيْهِ " يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ حَدَّثَنِي مَكْحُولٌ، عَنْ عُرْوَةَ بْنِ رُوَيْمٍ، قَالَ: "

كَانَتْ يَبْدُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ جَرِيدَةً رَطْبَةً يَسْتَاكُ بِهَا، وَيُرْوَعُ بِهَا الْمَنَافِقِينَ، فَأَتَاهُ جَبْرِيلُ فَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ، مَا هَذِهِ الْجَرِيدَةُ الَّتِي كَسَرْتَ بِهَا قُرُونَ أُمَّتِكَ، وَمَلَأْتَ بِهَا قُلُوبَهُمْ رُعبًا؟ " فَكَيْفَ بِمَنْ شَقَّقَ أَبْشَارَهُمْ، وَسَفَكَ دِمَاءَهُمْ، وَخَرَّبَ دِيَارَهُمْ، وَأَجْلَاهُمْ عَنْ بِلَادِهِمْ، وَغَيَّبَهُمُ الْخَوْفُ مِنْهُ؟ " يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ حَدَّثَنِي مَكْحُولٌ، عَنْ زِيَادِ بْنِ جَارِيَةَ، عَنْ حَبِيبِ بْنِ مَسْلَمَةَ، " أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ دَعَا إِلَى الْقِصَاصِ مِنْ نَفْسِهِ فِي خَدَشَةٍ خَدَشَهَا أَعْرَابِيًّا لَمْ يَتَعَمَّدْهُ، فَأَتَاهُ جَبْرِيلُ فَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ إِنَّ اللَّهَ لَمْ يَنْعَثْكَ جَبَّارًا وَلَا مُتَكَبِّرًا، فَدَعَاهُ النَّبِيُّ ﷺ " فَقَالَ: " اقْتَصِرْ مِنِّي " فَقَالَ الْأَعْرَابِيُّ: قَدْ أَحْلَلْتُكَ بِأَيِّ أَنْتَ وَأُمِّي، مَا كُنْتُ لِأَفْعَلَ ذَلِكَ أَبَدًا وَلَوْ أَتَيْتَ عَلَى نَفْسِي، فَدَعَا اللَّهُ لَهُ بِخَيْرٍ " " يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ رَوْضُ نَفْسِكَ لِنَفْسِكَ، وَخُذْ لَهَا الْأَمَانَ مِنْ رَبِّكَ، وَارْعَبْ فِي جَنَّةِ عَرْضِهَا السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ الَّتِي يَقُولُ فِيهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " لَقَابُ قَوْسٍ أَحَدُكُمْ فِي الْجَنَّةِ خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا " " يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ إِنَّ الْمُلْكَ لَوْ بَقِيَ لِمَنْ كَانَ قَبْلَكَ لَمْ يَصِلْ إِلَيْكَ، وَكَذَلِكَ لَا يَبْقَى لَكَ كَمَا لَا يَبْقَى لِعَيْرِكَ، يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ تَدْرِي مَا جَاءَ فِي تَأْوِيلِ هَذِهِ الْآيَةِ عَنْ جَدِّكَ: ﴿مَالِ هَذَا الْكِتَابِ لَا يُغَادِرُ صَغِيرَةً وَلَا كَبِيرَةً إِلَّا أَحْصَاهَا﴾ [الكهف: ٤٩] قَالَ: الصَّغِيرَةُ التَّبَسُّمُ، وَالْكَبِيرَةُ الصَّحْكُ، فَكَيْفَ مَا عَمِلْتَهُ الْأَيْدِي وَأَحْصَيْتَهُ الْأَلْسُنُ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ؟ "

بَلَغَنِي أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ قَالَ: " لَوْ مَاتَتْ سَخْلَةٌ عَلَى شَاطِئِ الْفُرَاتِ ضَيْعَةً لَخِفْتُ أَنْ أَسْأَلَ عَنْهَا " " فَكَيْفَ بِمَنْ حُرِمَ عَذْلَكَ وَهُوَ عَلَى بَسَاطِكَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ؟ تَدْرِي مَا جَاءَ فِي تَأْوِيلِ هَذِهِ الْآيَةِ عَنْ جَدِّكَ: ﴿يَا دَاوُدُ إِنَّا جَعَلْنَاكَ خَلِيفَةً فِي الْأَرْضِ فَاحْكُم بَيْنَ النَّاسِ بِالْحَقِّ وَلَا تَتَّبِعِ الْهَوَىٰ﴾ " قَالَ: " يَا دَاوُدُ، إِذَا قَعَدَ الْخَصْمَانِ بَيْنَ يَدَيْكَ فَكَانَ لَكَ فِي أَحَدِهِمَا هَوَىٰ فَلَا تَتَمَنَّيَنَّ فِي نَفْسِكَ أَنْ يَكُونَ الْحَقُّ لَهُ فَيُفْلِحَ عَلَى صَاحِبِهِ فَأَمْحُوكَ عَنْ نُبُوتِي ثُمَّ لَا تَكُونَ خَلِيفَتِي وَلَا كِرَامَةً، يَا دَاوُدُ إِنَّمَا جَعَلْتُ رُسُلِي إِلَى عِبَادِي رِعَاةَ تَرَعَى الْإِبِلَ لِعِلْمِهِمْ بِالرَّعَايَةِ وَرِفْقِهِمْ بِالسِّيَاسَةِ، لِيَجْبُرُوا الْكُسْرَةَ، وَيَدُلُّوا الْهَرَيْلَ عَلَى الْكَلَالِ وَالْمَاءِ، يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ إِنَّكَ قَدْ بُلِيتَ بِأَمْرِ لَوْ عُرِضَ عَلَى السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ لِأَبْيَنَ أَنْ يَحْمِلْنَهُ وَأَشْفَقْنَ مِنْهُ، يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ حَدَّثَنِي يَزِيدُ بْنُ يَزِيدَ بْنِ جَابِرٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي عَمْرَةَ الْأَنْصَارِيِّ، أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ اسْتَعْمَلَ رَجُلًا مِنَ الْأَنْصَارِ عَلَى الصَّدَقَةِ فَرَأَاهُ بَعْدَ أَيَّامٍ مُقِيمًا، فَقَالَ لَهُ: مَا مَنَعَكَ مِنَ الْخُرُوجِ إِلَى عَمَلِكَ؟ أَمَا عَلِمْتَ أَنَّ

لَكَ مِثْلَ أَجْرِ الْمُجَاهِدِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ؟ قَالَ: لَا، قَالَ: وَكَيْفَ ذَلِكَ؟ قَالَ: لِأَنَّهُ بَلَغَنِي أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: " مَا مِنْ وَالٍ يَلِي شَيْئًا مِنْ أُمُورِ النَّاسِ إِلَّا يُؤْتَى بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَدُهُ مَغْلُولَةٌ إِلَى عُنُقِهِ، فَيُوقَفُ عَلَى جِسْرِ مِنَ النَّارِ، يَنْتَفِضُ ذَلِكَ الْجِسْرُ انْتِفَاضَةً تُرِيْلُ كُلَّ عَضْوٍ مِنْهُ عَنْ مَوْضِعِهِ ثُمَّ يُعَادُ فَيَحَاسِبُ فَإِنْ كَانَ مُحْسِنًا نَجَّاهُ إِحْسَانُهُ، وَإِنْ كَانَ مُسِيئًا انْحَرَفَ بِهِ ذَلِكَ الْجِسْرُ فَهَوَى بِهِ فِي النَّارِ سَبْعِينَ خَرِيفًا " قَالَ لَهُ: مِمَّنْ سَمِعْتَ هَذَا؟ قَالَ: مِنْ أَبِي ذَرٍّ، وَسَلْمَانَ، فَأَرْسَلَ إِلَيْهِمَا عُمَرُ فَسَأَلَهُمَا فَقَالَا: نَعَمْ سَمِعْنَاهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، فَقَالَ عُمَرُ: وَاعْمَرَاهُ مَنْ يَتَوَلَّاهَا بِمَا فِيهَا؟ فَقَالَ أَبُو ذَرٍّ: " مَنْ سَلَتِ اللَّهُ أَنْفَهُ وَالصَّقَّ خَدَّهُ بِالْأَرْضِ " قَالَ: فَأَخَذَ الْمُنْدِيلَ فَوَضَعَهُ عَلَى وَجْهِهِ ثُمَّ بَكَى وَانْتَحَبَ حَتَّى أَبْكَايَنِي ثُمَّ قُلْتُ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، قَدْ سَأَلَ جَدُّكَ الْعَبَّاسُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ إِمَارَةً عَلَى مَكَّةَ أَوْ الطَّائِفِ أَوْ الْيَمَنِ، فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ ﷺ: " يَا عَبَّاسُ يَا عَمَّ النَّبِيِّ، نَفْسُ تُنَجِّبُهَا خَيْرٌ مِنْ إِمَارَةٍ لَا تُحْصِيهَا " نَصِيحَةً مِنْهُ لِعَمِّهِ وَشَفَقَةً مِنْهُ عَلَيْهِ، وَإِنَّهُ لَا يُغْنِي عَنْهُ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا، إِذْ أُوحِيَ إِلَيْهِ: ﴿وَأَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ﴾ [الشعراء: ٢١٤] فَقَالَ: " يَا عَبَّاسُ يَا عَمَّ النَّبِيِّ، وَيَا صَفِيَّةُ عَمَّةَ النَّبِيِّ، وَيَا فَاطِمَةُ بِنْتُ مُحَمَّدٍ، إِنِّي لَسْتُ أَغْنِي عَنْكُمْ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا، لِي عَمَلِي وَلَكُمْ عَمَلِكُمْ " وَقَدْ قَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ: " لَا يَقْضِي بَيْنَ النَّاسِ إِلَّا حَصِيفُ الْعَقْلِ، أَرَبُ الْعُقَدَةِ، لَا يُطْلَعُ مِنْهُ عَلَى عَوْرَةٍ، وَلَا يُحْتَقُّ عَلَى جَرَاءَةٍ، وَلَا يَأْخُذُهُ فِي اللَّهِ لَوْمَةٌ لَا يَمُ " وَقَالَ عَلِيُّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: " السُّلْطَانُ أَرْبَعَةٌ: فَأَمِيرٌ قَوِيٌّ ظَلَفَ نَفْسَهُ وَعُمَالُهُ فَذَلِكَ كَالْمُجَاهِدِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، يَدُ اللَّهِ بِاسْطَ عَلَيْهِ بِالرَّحْمَةِ، وَأَمِيرٌ ظَلَفَ نَفْسَهُ وَأَرْتَعَ عُمَالُهُ لِبُغْفِهِ، فَهُوَ عَلَى شَفَا هَلَكَ، إِلَّا أَنْ يَتْرُكَهُمْ، وَأَمِيرٌ ظَلَفَ عُمَالَهُ وَأَرْتَعَ نَفْسَهُ، فَذَلِكَ الْخُطْمَةُ الَّذِي قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " شَرُّ الرُّعَاةِ الْخُطْمَةُ فَهُوَ الْهَالِكُ وَحْدَهُ، وَأَمِيرٌ أَرْتَعَ نَفْسَهُ وَعُمَالُهُ فَهَلَكُوا جَمِيعًا " بَلَغَنِي يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ " أَنَّ جَبْرِيلَ أَتَى النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ: أَتَيْتُكَ بِخَبَرٍ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ تَعَالَى ذِكْرُهُ بِمَقَاتِيحِ النَّارِ، فَوُضِعَتْ عَلَى النَّارِ تُسَعَّرُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: صِفْ لِي النَّارَ، فَقَالَ: إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى ذِكْرُهُ أَمَرَ بِهَا فَأَوْقَدَ عَلَيْهَا أَلْفَ عَامٍ حَتَّى احْمَرَّتْ، ثُمَّ أَوْقَدَ عَلَيْهَا أَلْفَ عَامٍ حَتَّى اصْفَرَّتْ، ثُمَّ أَوْقَدَ عَلَيْهَا أَلْفَ عَامٍ حَتَّى اسْوَدَّتْ، فَهِيَ سَوْدَاءُ مُظْلِمَةٌ، لَا يُطْفَأُ لَهْئُهَا وَلَا جَمْرُهَا، وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ لَوْ أَنَّ نَوْبًا مِنْ ثِيَابِ أَهْلِ النَّارِ ظَهَرَ لِأَهْلِ الْأَرْضِ لَمَاتُوا جَمِيعًا، وَلَوْ أَنَّ ذُنُوبًا مِنْ شَرَابِهَا صُبَّ فِي

مِيَاهِ أَهْلِ الْأَرْضِ جَمِيعًا لَقِيتَ مَنْ ذَاقَهُ، وَلَوْ أَنَّ ذِرَاعًا مِنَ السَّلْسِلَةِ الَّتِي ذَكَرَهَا اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ وَضِعَ عَلَى جِبَالِ الْأَرْضِ لَذَابَتْ وَمَا اسْتَقَلَّتْ، وَلَوْ أَنَّ رَجُلًا أُدْخِلَ النَّارَ ثُمَّ أُخْرِجَ مِنْهَا لَمَاتَ أَهْلُ الْأَرْضِ مِنْ نَتَنِ رِيحِهِ وَتَشْوِيهِ خَلْقِهِ وَعَظْمِهِ، فَبَكَى النَّبِيُّ ﷺ، وَبَكَى جِبْرِيلُ لِبُكَائِهِ فَقَالَ: تَبْكِي يَا مُحَمَّدُ، وَقَدْ غَفَرَ اللَّهُ لَكَ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ، قَالَ: أَفَلَا أَكُونُ عَبْدًا شَكُورًا؟ وَلَمْ يَكُنْ يَا جِبْرِيلُ وَأَنْتَ الرُّوحُ الْأَمِينُ، أَمِينُ اللَّهِ عَلَى وَحْيِهِ؟ " فَقَالَ: إِنِّي أَخَافُ أَنْ أُبْتَلَى بِمِثْلِ مَا ابْتُلِيَ بِهِ هَارُوثُ، وَمَارُوثُ، فَهُوَ الَّذِي مَنَعَنِي مِنَ اتِّكَالِي عَلَى مَنْزِلَتِي عِنْدَ رَبِّي عَزَّ وَجَلَّ، فَأَكُونُ قَدْ أَمُنْتُ مَكْرَهُ، فَلَمْ يَزَلْ يَبْكِيَانِ حَتَّى نُودِيَ مِنَ السَّمَاءِ: أَنْ يَا جِبْرِيلُ وَيَا مُحَمَّدُ، إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ قَدْ أَمَنَكُمَا أَنْ تَعْصِيَاهُ فَيُعَذِّبَكُمَا " وَقَدْ بَلَغَنِي يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ قَالَ: " اللَّهُمَّ إِنْ كُنْتُ تَعْلَمُ أَنِّي أَبَالِي إِذَا قَعَدَ الْخَصَمَانِ بَيْنَ يَدَيَّ عَلَى مَنْ كَانَ الْحَقُّ مِنْ قَرِيبٍ أَوْ بَعِيدٍ فَلَا تُمَهِّلْنِي طَرْفَةَ عَيْنٍ " يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، إِنَّ أَشَدَّ الشَّدَةِ الْقِيَامُ لِلَّهِ عَزَّ وَجَلَّ، وَإِنَّ أَكْرَمَ الْكَرَمِ عِنْدَ اللَّهِ التَّقْوَى، وَإِنْ مَنْ طَلَبَ الْعِزَّ بِطَاعَةِ اللَّهِ رَفَعَهُ وَأَعَزَّهُ، وَمَنْ طَلَبَهُ بِمَعْصِيَةِ اللَّهِ أَذَلَّهُ اللَّهُ وَوَضَعَهُ، فَهَذِهِ نَصِيحَتِي وَالسَّلَامُ عَلَيْكَ، ثُمَّ نَهَضْتُ، فَقَالَ: إِلَى أَيْنَ؟ فَقُلْتُ: إِلَى الْبَلَدِ وَالْوَطَنِ بِإِذْنِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ، قَالَ: " قَدْ أَذِنْتُ لَكَ، وَشَكَرْتُ لَكَ نَصِيحَتَكَ وَقَبَلْتُهَا بِقَوْلِهَا، وَاللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ الْمُؤَفَّقُ لِلْخَيْرِ وَالْمُعِينُ عَلَيْهِ، وَبِهِ أَسْتَعِينُ وَعَلَيْهِ أَتَوَكَّلُ، وَهُوَ حَسْبِي وَنِعْمَ الْوَكِيلُ، فَلَا تُخْلِنِي مِنْ مُطَالَعَتِكَ إِنِّيَابِي بِمِثْلِهَا، فَإِنَّكَ الْمَقْبُولُ الْقَوْلُ غَيْرُ الْمُتَّهِمِ فِي نَصِيحَتِهِ، قُلْتُ: أَفَعَلُ إِنْ شَاءَ اللَّهُ، قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ مُصْعَبٍ: فَأَمَرَ لَهُ بِمَالٍ يَسْتَعِينُ بِهِ عَلَى خُرُوجِهِ فَلَمْ يَقْبَلْهُ، وَقَالَ: أَنَا فِي غِنَى عَنْهُ، وَمَا كُنْتُ أَسْبَغُ نَصِيحَتِي بِعَرَضٍ مِنْ أَعْرَاضِ الدُّنْيَا كُلِّهَا، وَعَرَفَ الْمَنْصُورُ مَذْهَبَهُ فَلَمْ يَحْدُ عَلَيْهِ فِي رَدِّهِ "، قَالَ الْحَاكِمُ: " هَذَا حَدِيثٌ تَفَرَّدَ بِهِ أَبُو جَعْفَرٍ أَحْمَدُ بْنُ عُبَيْدٍ بْنُ نَاصِحٍ الْأَدِيبُ، وَهُوَ مُقَدَّمٌ فِي أَصْحَابِ الْأَصْمَعِيِّ، يُلقَّبُ بِأَبِي الْعَصِيدَةِ حَدَّثَ عَنْ يَحْيَى بْنِ صَاعِدٍ وَغَيْرِهِ مِنَ الْأَثَمَةِ "

7024- Evzaî Abdurrahman b. Amr anlatıyor: Ben Sahil'deyken müminlerin emiri Mansûr yanına gitmem için haber gönderdi. Yanına gidip halife olarak onu selamladığımda selamı aldı ve yanına oturttu. Sonra: "Ey Evzaî! Neden yanımıza çok az geliyorsun?" dedi. "Ey müminlerin emiri! Benden ne istiyorsun?" diye sorduğumda: "Senden bir şeyler almak ve öğrenmek istiyorum" karşılığını verdi. Ona: "Ey müminlerin emiri! O

zaman söyleyeceğim şeyleri görmezden gelme” dediğimde: “Seni buraya ben getirtmişken ve ben soruyorken nasıl görmezden gelebilirim?” karşılığını verdi. Ona: “Ey müminlerin emiri! Dinlediklerinle amel etmezsen görmezden gelmiş olursun! Hak olan bir şeyden hoşlanmayan kişi apaçık hak olan Allah’tan hoşlanmıyor demektir” dediğimde, orada bulunan İbnu’r-Rabî’ bana bağırды ve kılıcına davrandı. Ancak Mansûr onu azarladı ve: “Bu meclis ceza verme değil, sevap kazanma meclisidir” dedi.

Mansûr öyle deyince benim içim rahatladı ve söze şöyle başladım: “Ey müminlerin emiri! Mekhûl’un Atiyye b. Busr’dan bana bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *“Kişiye dini konusunda bir nasihat verildiği zaman bu, Allah tarafından ona gönderilmiş bir nimet gibidir. Kişi bu nasihati şükranla kabul etmediği zaman Allah’ın günahlarını arttırması ve ona daha da öfke duyması için bir gerekçe olur”* buyurmuştur. Ey müminlerin emiri! Yine Mekhûl’un Atiyye b. Busr’dan bana bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *“Bir yönetici gününü yönettiği kişileri aldatmış bir şekilde kapattığı zaman Allah ona cenneti haram eder”* buyurmuştur.

Ey müminlerin emiri! Sizi onlara idareci kıldığı zaman ümmetinizin kalbini size karşı yumuşatan şey, Resûlullah’la (sallallahu aleyhi vesellem) olan akrabalık bağınızdır. Zira Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) akrabalarına karşı yumuşak ve merhametliydi. Onlardan ayrı durmaz, sahip olduğu şeyleri onlarla paylaşırdı. Diğer insanlara karşı da hakkaniyetliydi. Aralarında adaletle hükmeder, kusurlarını açığa vurmazdı. Kapılarını insanlara karşı kapatmaz, insanlarla arasına kapıcılar koymazdı. Başlarına iyi bir şey geldiği zaman sevinir ve bir musibete maruz kaldıkları zaman da üzülürdü.

Ey müminlerin emiri! Artık hem kendinle, hem de kırmızısı siyahı, müslümanı kafiri sorumlu olduğun diğer insanlarla meşgul olacaksın. Bunlardan her biri senin adaletinden nasibini almalıdır. Ey müminlerin emiri! İnsanlar topluluklar halinde senin peşinden gidiyorken içlerinden her birinin senden bir şikâyeti varsa veya senden dolayı başına bir musibet gelmiş veya haksızlığa uğramışsa nasıl olacak?

Ey müminlerin emiri! Mekhûl’un bana bildirdiğine göre Urve b. Ruveyim şöyle demiştir: “Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) elinde kendisiyle dışlarını

misvakladığı ve münafıkları korkuttuğu yaprakları soyulmuş bir hurma dalı vardı. Bundan dolayı Cebrâil kendisine gelip: “Ey Muhammed! Kendisiyle ümmetinin bellerini kırdığın ve kalplerine korku saldığın bu hurma dalı da ne oluyor?” dedi.” Peki bedenleri parçalanan, kanları akıtılan, evleri başlarına yıkılan, ülkelerinden sürülen ve korkudan ortalıktan yok olan kişilere için ne demeli?

Ey müminlerin emiri! Mekhûl’un, Ziyâd b. Cârîye’den bildirdiğine göre Habîb b. Mesleme şöyle demiştir: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), kasıtsız bir şekilde bedevinin birinin vücudunda bir çizige sebep olunca kendine kısas yapılmasını istedi. Zira Cebrâil gelmiş ve: “Ey Muhammed! Yüce Allah seni zorbalık yapasın veya büyüklenesin diye göndermedi!” demişti. Bundan dolayı Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bedeviyi çağırdı ve: “Kisasını yap!” buyurdu. Ancak bedevi: “Anam babam sana feda olsun! Hakkımı sana helal ediyorum! Beni öldürmüş olsan dahi bunu yapacak değilim!” dedi. Bunun üzerine de Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) adama dua etti.”

Ey müminlerin emiri! Önce kendi nefsinin kurtarıp Allah’tan yana onu güvene al. Genişliği yerle gökler arası kadar olan, hakkında Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem): “Cennette birinizin yayı kadarlık olan bir yer dünya ve içindekilerden daha hayırlıdır” buyurduğu cennete rağbet et.

Ey müminlerin emiri! Yönetim senden öncekilere kalsaydı ondan sana bir şey ulaşamazdı. Başkasına kalmadığı gibi sana da kalacak değildir. Ey müminlerin emiri! “*Bu nasıl kitapmış! Küçük büyük hiçbir şey bırakmaksızın (yaptıklarımızın) hepsini sayıp dökmüş*”¹ âyeti için dedenin yapmış olduğu açıklamayı biliyor musun? Deden bu âyetteki küçüğü tebessüm, büyüğü de gülme olarak açıklamıştır. Ey müminlerin emiri! Peki ya ellerin işledikleri, dillerin söyledikleri hakkında ne demeli?

Bana bildirilene göre Ömer b. el-Hattâb: “Fırat’ın kenarında bir oğlak kaybolup ölse hesabının benden sorulmasından korkarım” demiştir. Peki senin yakınında yaşayıp da adaletinden mahrum olan kişi için ne demeli?

¹ Kehf Sur. 49

*“Ey Davud! Seni şüphesiz yeryüzünde hükümran kıldık, o halde insanlar arasında adaletle hükmet, hevese uyma; yoksa seni Allah'ın yolundan saptırır”*¹ âyeti için dedenin yapmış olduğu açıklamayı biliyor musun? Deden (İbn Abbâs) bu âyeti: “Ey Dâvud! İki hasım davalaşmak için huzuruna geldiğinde birini diğerinden daha fazla seviyorsan hakkın ondan yana olmasını ve diğerine üstün gelmesini aklından bile geçirme! Yoksa seni peygamberlikten silerim! Artık ne halifem, ne de değer verdiğim biri olabilirsin. Ey Dâvud! Ben elçilerimi çobanlık da yaptıklarından ve insanlara karşı yumuşak huylu olduklarından dolayı kullarım için deve çobanları gibi kıldım ki kırıkları tedavi etsinler, ihtiyacı olanı da yeme ve suya yönlendirsinler” şeklinde açıklamıştır.

Ey müminlerin emiri! Sana öyle bir görev verildi ki bu görev göklere, yere ve dağlara teklif edilseydi korkar ve taşımayı kabul etmezlerdi. Ey müminlerin emiri! Yezîd b. Yezîd b. Câbir'in bana bildirdiğine göre Abdurrahman b. Ebî Amre el-Ensârî şöyle demiştir: “Ömer b. el-Hattâb Ensâr'dan bir adamı zekat memuru olarak görevlendirdi. Birkaç gün sonra adamın verilen göreve gitmeyip hâlâ oturduğunu görünce: “Neden sana verilen göreve gitmedin? Bu görevde sana Allah yolunda cihad eden kişi gibi sevap verileceğini bilmiyor musun?” dedi. Adam: “Hayır, bilmiyorum” karşılığını verdi. Ömer: “Nasıl bilmiyorsun?” diye sorunca, adam: “Çünkü Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): «Bir konuda insanlara idarecilik yapmış olan kişi, kıyamet gününde elleri bağlı bir şekilde getirilip cehennem üzerindeki köprüde durdurulur. Köprü öyle bir sarsılır ki yerinden çıkmayan tek bir kemiği bile kalmaz. Sonra kemikleri geri yerine döner. Ardından hesaba çekilir. Şayet iyi biriye iyiliği onu kurtarır. Ancak kötü biriye üzerinde bulunduğu köprü yıkılır ve yetmiş yıl boyunca da cehenneme düşüp durur» buyurduğunu işittim” dedi. Ömer: “Bu hadisi kimden işittin?” diye sorunca, adam: “Ebû Zer ile Selmân'dan işittim” dedi. Ömer haber gönderip yanına çağırttı. Geldiklerinde bu hadisi sordu. “Evet! Bu hadisi Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) işittik” dediler. Ömer: “Vah Ömer'e! O zaman sonuçlarıyla birlikte böylesi bir görevi (hilafeti) kim

¹ Sâd Sur. 26

kabul eder?” deyince, Ebû Zer: “Yüce Allah’ın burnunu kesip yüzünü yere sürttüğü kişi” karşılığını verdi.”

Bunun üzerine Mansûr bir mendil alıp yüzüne koydu ve hıçkırarak ağlamaya başladı, beni de ağlattı. Şöyle devam ettim:

“Ey müminlerin emiri! Deden Abbâs, Resûlullah’tan (sallallahu aleyhi vesellem) Mekke veya Tâif veya Yemen valiliğini istemişti de Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ona: “*Ey Abbâs! Ey peygamberin amcası! (Azaptan) kurtaracağın bir can senin için hakkını veremeyeceğin valilikten daha hayırlıdır*” buyurdu. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) amcasına şefkatinden dolayı bu nasihati etmişti. Çünkü Allah’ın azabı karşısında onun için yapabileceği bir şey yoktu. *“Öncelikle en yakın akrabalarını uyar”¹* âyeti nazil olduğunda Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Ey Abbâs! Ey peygamberin amcası! Ey peygamberin halası Safiyye! Ey Muhammed’in kızı Fâtıma! Allah’ın azabı karşısında sizin için yapabileceğim bir şey yoktur. Benim amelim bana, sizin ameliniz de sizedir*” buyurdu.

Ömer b. el-Hattâb da şöyle demiştir: “İnsanlar arasında ancak keskin zekalı, basiretli, kusurları olmayan, kimseye kin gütmeyen ve hiç kimsenin kınamasına aldırmayan kişiler hüküm verebilir.”

Hz. Ali de şöyle demiştir: “Dört çeşit yönetici vardır. Biri, hem kendini hem de görev verdiği kişileri disiplin altında tutan güçlü bir yöneticidir. Bu kimse, Allah yolunda cihad eden kişi gibidir. Allah onun üzerine rahmet elini açmıştır. Diğeri, kendisi disiplinli olan, ancak görevlendirdiği kişiler gevşek davranan yöneticidir. Bu kişi, çalışanlarıyla yollarını ayırmazsa helaki yakın demektir. Biri de, görevlendirdiği kişiler disiplinli olan, ancak kendisi gevşek davranan yöneticidir. İşte zalim olan kişi budur ki Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Yöneticilerin en kötüsü, zalim olanıdır*” buyurmuştur. Bu da tek başına helak olmuştur. Dördüncüsü ise, hem kendi, hem de görevlendirdiği kişiler gevşek olan kişidir ki, her ikisi de helak olmuştur.”

¹ Şuarâ Sur. 214

Ey müminlerin emiri! Bana bildirildiğine göre Cebrâil, Hz. Peygamber'e (sallallahu aleyhi vesellem) geldi ve: "Sana Yüce Allah'tan, cehennemnin körükleriyle ilgili bir haberle geldim. Bu körükler kıyamete dek ateşi körüklemek üzere yerleştirildi" dedi. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): *"Bana ateşin nasıl olduğunu anlat"* buyurunca, Cebrâil şöyle dedi: "Yüce Allah'ın emriyle ateş bin yıl boyunca yakıldı ve kırmızılaştı. Sona bir daha bin yıl boyunca yakılınca sarardı. Bir bin yıl daha yakılınca da siyahlaştı. Şimdi Cehennem ateşi siyah ve karanlıktır. Alevi ve kuru hiçbir zaman sönmeyiz. Seni hakla gönderene yemin olsun ki cehennemdekilerden birinin giysisi yeryüzündekilere gösterilecek olsa üzerindeki herkes ölürdü. Cehennem içeceğinden bir kova yeryüzündeki suların içine dökülse suyu içen herkes ölürdü. Şayet cehennemdeki zincirlerinden bir arşını yeryüzündeki dağlardan birinin üzerine konulacak olsa dağ eriyip yok olurdu. Biri cehenneme sokulduktan sonra çıkarılsa pis kokusundan, bedeninin çirkinliğinden dolayı tüm insanlar ölürdü."

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bunu duyunca ağlamaya başladı. Cebrâil de onun ağlamasına ağladı ve: "Ey Muhammed! Yüce Allah geçmiş ve gelecek tüm günahlarını bağışlamışken ağlıyor musun?" dedi. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): *"Buna şükreden bir kul olmayayım mı?"* buyurdu ve: *"Ey Cebrâil! Sen Allah'ın güvendiği Ruh-u'l-Emin iken neden ağlıyorsun?"* diye sordu. Cebrâil: "Harut ile Marut'un sınanması gibi sınanmaktan korkuyorum. Allah katındaki yerime güvenmeme engel olan şey budur. Bu durumda kötü bir akıbetim varken kendimi güvende hissetmiş olacağım" dedi. Bu şekilde ikisi ağlamaya devam ettiler ki sonunda semadan onlara: "Ey Cebrâil! Ey Muhammed! Yüce Allah sizi isyandan korudu. Bundan dolayı azaba maruz kalmayacaksınız" diye seslenildi.

Ey Müminlerin emiri! Bana bildirildiğine göre Ömer b. el-Hattâb: "Allahım! İki hasım davalaşmak için önümde oturduğu zaman uzaktan veya yakından hakkın hangisinde olduğu umurunda olaksa göz açıp kapayana kadar dahi olsa bana fırsat verme!" demiştir.

Ey Müminlerin emiri! Allah için hakkı ayakta tutmak en zor iştir. Allah katında en değerli olan şey takvadır. İzzeti Allah'a itaatte arayan kişinin

Allah değerini arttırıp izzetli kılar. İzzeti Allah'a isyanda arayan kişiyi ise hor ve zelil kılar. Sana nasihatim budur. Ves-Selâmü Aleyke.”

Kalkmak istediğimde bana: “Nereye?” diye sordu. “Müminlerin emiri müsaade ederse inşaallah memleketime gideceğim” karşılığını verdiğimde: “Müsaade senin! Nasihatın için de sana teşekkür ediyorum. Harfî harfine kabul ediyorum. Hayra muvaffak kılan ve bunda yardım eden Allah’tır. Yardımı O’ndan diliyor, O’na tevekkül ediyorum. En güzel vekil O’dur. Beni böylesi nasihatlerinden mahrum etme. Zira sen sözüne güvenilir ve nasihati her türlü şüpheden uzak birisin” dedi. Ben de: “İnşaallah yaparım” karşılığını verdim.”

Muhammed b. Mus’ab der ki: “Mansûr, yolculuğunda kullanması için para vermek istedi, ancak Evzaî: “İhtiyacım yok! Nasihatimi de bütün dünya malına karşılık satacak değilim” diyerek kabul etmedi. Mansûr onun ne demek istediğini anladığı için yardımını geri çevirmesine içerlemedi.”¹

Hâkim der ki: “Ebû Câfer Ahmed b. Ubeyd b. Nâsîh el-Edîb’in rivayette tek kaldığı bir hadistir. Ebû Cafer de Asmaî’nin yakın arkadaşlarından biridir. Ebu’l-Asîde lakabıyla anılır. İbn Sâid ve başka hadis imamlarından rivayetlerde bulunmuştur.”

٧٠٢٥ - حَدَّثَنَا أَبُو نَصْرِ أَحْمَدُ بْنُ مُكْرَمٍ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ سَعِيدٍ الْعَزْزِيُّ الْبُخَارِيُّ - قَدِمَ عَلَيْنَا حَاجًّا - نَا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نَصْرِ الْأَزْدِيُّ الشَّافِعِيُّ، سَمِعْتُ أَحْمَدَ بْنَ أَبِي الْحُسَيْنِ، سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ عُبَيْدِ اللَّهِ النَّيْسَابُورِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا بَكْرٍ أَحْمَدَ بْنَ الْمُنْذِرِ يَذْكُرُ، أَنَّ عَلِيَّ بْنَ عِيسَى بْنِ الْجَرَّاحِ، قَالَ: " سَأَلْتُ أَوْلَادَ بَنِي أُمَيَّةَ: مَا سَبَبُ زَوَالِ دَوْلَتِكُمْ؟ قَالُوا: خِصَالٌ أَرْبَعٌ أَوَّلُهَا: أَنَّ وُزَرَائِنَا كَتَمُوا عَنَّا مَا يَجِبُ إِظْهَارُهُ لَنَا، وَالثَّانِي: أَنَّ جُبَاةَ خَرَاجِنَا ظَلَمُوا النَّاسَ فَارْتَحَلُوا عَنْ أَوْطَانِهِمْ فَخَرِبَتْ بُيُوتُ أَمْوَالِنَا، وَالثَّلَاثَةُ: انْقَطَعَتْ الْأَرْزَاقُ عَنِ الْجُنْدِ فَتَرَكَوْا طَاعَتَنَا، وَالرَّابِعَةُ: يَبْسُوْا مِنْ إِنْصَافِنَا فَاسْتَرَحُوا إِلَى غَيْرِنَا، فَلِذَلِكَ زَالَتْ دَوْلَتُنَا "

¹ İsnâdî kavi değildir. Ebû Nuaym, *Hilye* (6/136-140).

7025- Ali b. İsa b. el-Cerrâh der ki: Umeyye oğullarından (Emevilerden) birine: “İktidarınızın elinizden gitme sebebi nedir?” diye sorduğumda şöyle dedi: “Dört şeyden dolayı gitti. Birincisi, vezirlerimiz bilmemiz gereken şeyleri bizden gizlediler. İkincisi, vergi memurlarımız insanlara zulmedince insanlar ülkelerini terkettiler. Bu şekilde gelir kaynaklarımız kesildi. Üçüncüsü, askerlerin maaşları kesilince emrimizden çıktılar. Dördüncüsü de insanlar bizim adaletimizden umut kesince bizden başkalarına yöneldiler. Bunlardan dolayı da iktidarımız elimizden gitti.”¹

٧٠٢٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، وَأَبُو مُحَمَّدٍ بْنُ يُوسُفَ، وَأَحْمَدُ بْنُ الْحَسَنِ، قَالُوا: نَا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، نَا الْعَبَّاسُ بْنُ مُحَمَّدٍ الدُّورِيُّ، نَا أَبُو جَعْفَرٍ الْأَنْبَارِيُّ الْعَابِدُ قَالَ: سَمِعْتُ فَضِيلَ بْنَ عِيَّاضٍ، يَقُولُ: لَمَّا قَدِمَ الرَّشِيدُ بَعَثَ إِلَيَّ، فَذَكَرَ الْحَدِيثَ فِي دُخُولِهِ عَلَيْهِ وَقَوْلِهِ: عِظْنَا بِشَيْءٍ مِنْ عِلْمٍ، فَأَقْبَلْتُ عَلَيْهِ فَقُلْتُ لَهُ: " يَا حَسَنَ الْوَجْهِ، حِسَابُ هَذَا الْخَلْقِ كُلِّهِمْ عَلَيْكَ " قَالَ: فَجَعَلَ يَبْكِي وَيَشْهَقُ، قَالَ: فَزِدْتُهَا عَلَيْهِ: " يَا حَسَنَ الْوَجْهِ، حِسَابُ هَذَا الْخَلْقِ كُلِّهِمْ عَلَيْكَ " قَالَ: فَأَخَذَنِي الْخَدَمُ فَحَمَلُونِي وَأَخْرَجُونِي مِنَ الْحَجْرِ وَقَالُوا: يَا هَذَا أَذْهَبَ بِسَلَامٍ

7026- Fudayl b. İyâd der ki: “Hârun Reşid geldiği zaman bana haber gönderip yanına çağırdı...” Fudayl sonrasında Hârun Reşid'in yanına girişini anlatıp şöyle devam eder: Hârun: “Bize ilminden biraz nasihatte bulun” dediğinde, ona doğru döndüm ve: “Ey güzel yüzlü! Bu insanların tümünün hesabı senden sorulacaktır!” dedim. Hârun Reşid bunu duyunca hıçkırığa hıçkırığa ağlamaya başladı. “Ey güzel yüzlü! Bu insanların tümünü hesabı senden sorulacaktır!” diyerek sözümü bir daha tekrarladığımda korumaları beni tutup odasından dışarıya çıkardılar ve: “Be adam! Sağ salım bir şekilde çekip git!” dediler.²

٧٠٢٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ إِسْحَاقَ، نَا أَبُو عَثْمَانَ الْحَنَّاظُ، نَا ابْنُ أَبِي الْحَوَارِيِّ، نَا أَحْمَدُ بْنُ عَاصِمٍ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْطَاكِيُّ قَالَ: قَالَ هَارُونُ

¹ İsnâdında tanımadığım ravi vardır.

² Ravileri güvenilirlerdir.

الرَّشِيدُ لِسُفْيَانَ: أَحِبُّ أَنْ أَرَى الْفَضِيلَ، فَقَالَ لَهُ: أَذْهَبُ بِكَ إِلَيْهِ فَاسْتَأْذَنَ سُفْيَانُ عَلَى فَضِيلٍ، فَقَالَ لَهُ: " مَنْ هَذَا؟ " قَالَ: قُولُوا لَهُ: هَذَا سُفْيَانُ، فَقَالَ: " قُولُوا لَهُ: يَدْخُلُ "، فَقَالَ: وَمَنْ مَعِي؟ قَالَ: " وَمَنْ مَعَكَ " فَلَمَّا دَخَلُوا عَلَيْهِ، قَالَ لَهُ سُفْيَانُ: يَا أَبَا عَلِيٍّ، هَذَا أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ، فَقَالَ: " وَأَنْتَ لَهُوَ يَا جَمِيلَ الْوَجْهِ، أَنْتَ الَّذِي لَيْسَ بَيْنَ اللَّهِ وَبَيْنَ خَلْقِهِ أَحَدٌ غَيْرُكَ؟ أَنْتَ الَّذِي يُسْأَلُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ كُلُّ إِنْسَانٍ عَنْ نَفْسِهِ وَتُسْأَلُ أَنْتَ عَنْ هَذِهِ الْأُمَّةِ " قَالَ: فَبَكَى هَارُونُ

7027- Ahmed b. Âsım Ebû Abdillâh el-Antâkî der ki: Hârûn Reşîd, Süfyân'a: "Fudayl'ı görmek isterdim" deyince, Süfyân: "Hadi yanma gidelim" karşılığını verdi. Gittiklerinde Süfyân, Fudayl'ın yanına girmek için izin istedi. Fudayl gelenlerin kimler olduğunu sorunca, Süfyân: "Ona Süfyân geldi deyin" dedi. Fudayl da: "Girmesini söyleyin" diyerek girmesine izin verdi. Süfyân: "Yanımdaki de girsin mi?" diye sorunca, Fudayl: "Yanımdaki de girsin" karşılığını verdi. Yanına girdiklerinde Süfyân: "Ey Ebû Ali! Yanımdaki müminlerin emiridir" dedi. Fudayl, Hârûn'a: "O sen misin ey güzel yüzlü! Allah ile kulları arasında kendisinden başkası bulunmayan kişi sen misin? Kıyamet gününde herkes kendi nefsinden hesaba çekilirken bu ümmetin hepsinden yana hesaba çekilecek olan kişi sen misin?" deyince, Hârûn ağlamaya başladı.¹

٧٠٢٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، نَا أَبُو مُحَمَّدٍ أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْمُزَنِّي، نَا الثُّعْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ نُعَيْمٍ الْوَاسِطِيُّ، قَاضِي تُسْتُرَ، نَا الْحُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ الْأَزْدِيُّ الْمَعْرُوفُ، نَا ابْنُ السَّمْسَارِ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ النَّحْوِيُّ، نَا الْفَضْلُ بْنُ الرَّبِيعِ، قَالَ: حَجَّ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ هَارُونُ الرَّشِيدُ، قَالَ: فَتَيْنِمَا أَنَا لَيْلَةً نَائِمٌ بِمَكَّةَ إِذْ سَمِعْتُ قَرَعَ الْبَابِ، فَقُلْتُ: مَنْ هَذَا؟ فَقَالَ: أَحِبُّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، فَخَرَجْتُ مُسْرِعًا فَقُلْتُ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، هَلَا أُرْسِلْتُ إِلَيْكَ فَاتَيْتُكَ؟ فَقَالَ: حَلَّ فِي نَفْسِي شَيْءٌ فَاظْطُرُّ لِي رَجُلًا أَسْأَلُهُ عَنْهُ، فَقُلْتُ: هَاهُنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ، قَالَ: فَأَمَضَ بِنَا إِلَيْهِ، فَاتَيْنَاهُ فَقَرَعْتُ عَلَيْهِ الْبَابَ، فَقَالَ: مَنْ هَذَا؟ فَقَالَ: أَحِبُّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ فَخَرَجَ مُسْرِعًا، فَقَالَ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، لَوْ أُرْسِلْتُ إِلَيْكَ أَتَيْتُكَ، فَقَالَ لَهُ: خُذْ لِمَا

¹ İsnâdî ceyyiddir.

جِئْنَاكَ لَهُ رَحِمَكَ اللَّهُ، فَحَادَثَهُ سَاعَةً، فَقَالَ لَهُ: أَعَلَيْكَ دَيْنٌ؟ قَالَ: نَعَمْ قَالَ: يَا عَبَّاسُ، اقْضِ دَيْنَهُ، ثُمَّ التَفَتَ إِلَيَّ فَقَالَ: مَا أَغْنَىٰ عَنِّي صَاحِبُكَ شَيْئًا، فَاَنْظُرْ لِي رَجُلًا أَسْأَلُهُ، فَقُلْتُ: هَهُنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ بْنُ هَمَّامٍ، فَقَالَ: امْضِ بِنَا إِلَيْهِ، فَاتَيْنَاهُ فَقَرَعْتُ عَلَيْهِ الْبَابَ، فَقَالَ: مَنْ هَذَا؟ فَقُلْتُ: أَحِبُّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، فَخَرَجَ مُسْرِعًا، فَقَالَ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، لَوْ أَرْسَلْتَ إِلَيَّ أَتَيْتُكَ، فَقَالَ: خُذْ لِمَا جِئْنَاكَ لَهُ رَحِمَكَ اللَّهُ، فَحَادَثَهُ سَاعَةً، ثُمَّ قَالَ لَهُ: أَعَلَيْكَ دَيْنٌ؟ قَالَ: نَعَمْ، قَالَ: يَا عَبَّاسُ اقْضِ دَيْنَهُ، ثُمَّ التَفَتَ، إِلَيَّ فَقَالَ: مَا أَغْنَىٰ عَنِّي صَاحِبُكَ شَيْئًا، فَاَنْظُرْ لِي رَجُلًا أَسْأَلُهُ، فَقُلْتُ: هَهُنَا فَضِيلُ بْنُ عِيَّاضٍ، فَقَالَ: امْضِ بِنَا إِلَيْهِ، فَاتَيْنَاهُ فَإِذَا هُوَ قَائِمٌ يُصَلِّيُ يَتْلُو آيَةً مِنْ كِتَابِ اللَّهِ وَيُرَدِّدُهَا، وَكَانَ هَارُونُ رَجُلًا رَقِيقًا فَبَكَى بُكَاءً شَدِيدًا، ثُمَّ قَالَ لِي: اقْرَعْ الْبَابَ فَقَرَعْتُهُ فَقَالَ: مَنْ هَذَا؟ فَقُلْتُ: أَحِبُّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ فَقَالَ: مَا لِي وَلِأَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ؟ فَقُلْتُ: سُبْحَانَ اللَّهِ، أَوْ مَا عَلَيْكَ طَاعَةٌ؟ أَوَلَيْسَ قَدْ رُوِيَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ قَالَ: " لَا يَنْبَغِي لِلْمُؤْمِنِ أَنْ يُذِلَّ نَفْسَهُ؟ " قَالَ: فَنَزَلَ فَفَتَحَ الْبَابَ ثُمَّ ارْتَقَىٰ إِلَى الْعُرْفَةِ وَأَطْفَأَ السَّرَاجَ، وَالتَجَأَ إِلَى زَاوِيَةٍ مِنْ زَوَايَا الْعُرْفَةِ فَجَلَسَ فِيهَا، فَجَعَلْنَا نَجُولُ عَلَيْهِ بِأَيْدِينَا، فَسَبَقْتُ كَفُّ هَارُونَ كَفِّي إِلَيْهِ، فَقَالَ: " أَوْهٌ مِنْ كَفِّ مَا أَلَيْنَهَا إِنْ نَجَتْ مِنْ عَذَابِ اللَّهِ "، قَالَ: فَقُلْتُ فِي نَفْسِي: لِيَكَلِّمَنَّهُ اللَّيْلَةَ بِكَلَامٍ نَقِيٍّ مِنْ قَلْبٍ نَقِيٍّ، قَالَ: فَقَالَ لَهُ: خُذْ لِمَا جِئْنَاكَ لَهُ رَحِمَكَ اللَّهُ، فَقَالَ لَهُ: " يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، بَلَّغْنِي أَنَّ عَامِلًا لِعُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ شَكََا إِلَيْهِ فَكَتَبَ إِلَيْهِ: يَا أَخِي، اذْكُرْ طُولَ سَهْرِ أَهْلِ النَّارِ فِي النَّارِ مَعَ خُلُودِ الْأَبَدِ، فَإِنَّ ذَلِكَ يَطْرُقُ بِكَ إِلَى الرَّبِّ - نَائِمًا وَيَقْظَانًا - وَإِيَّاكَ أَنْ يُنْصَرَفَ بِكَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ فَيَكُونُ آخِرَ الْعَهْدِ بِكَ، وَتُنْقَطَعَ الرَّجَاءُ "، فَلَمَّا قَرَأَ الْكِتَابَ طَوَى الْبِلَادَ حَتَّى قَدِمَ عَلَى عُمَرَ فَقَالَ لَهُ عُمَرُ: مَا أَقْدَمَكَ؟ قَالَ: خَلَعْتَ قَلْبِي بِكِتَابِكَ، لَا وَلِيْتُ وَلَايَةً حَتَّى أَلْقَى اللَّهَ، قَالَ: فَبَكَى هَارُونُ بُكَاءً شَدِيدًا، ثُمَّ قَالَ: زِدْنِي رَحِمَكَ اللَّهُ، فَقَالَ: " يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، بَلَّغْنِي أَنَّ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ لَمَّا وَلِيَ الْخِلَافَةَ دَعَا سَالِمَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ، وَمُحَمَّدَ بْنَ كَعْبٍ الْقُرْظِيَّ، وَرَجَاءَ بْنَ حَيَّوَةَ فَقَالَ لَهُمْ: إِنِّي بُلِيتُ الْبَلَاءَ فَأَشِيرُوا عَلَيَّ، فَعَدَّ الْخِلَافَةَ بِلَاءً وَعَدَدْتُهَا أَنْتَ وَأَصْحَابُكَ نِعْمَةً "، فَقَالَ مُحَمَّدُ بْنُ كَعْبٍ الْقُرْظِيُّ: " إِنْ أَرَدْتَ النَّجَاةَ مِنْ عَذَابِ اللَّهِ فَلْيَكُنْ كَبِيرُ الْمُسْلِمِينَ عِنْدَكَ أَبَا، وَأَوْسَطُهُمْ عِنْدَكَ أَخَا، وَأَصْغَرُهُمْ عِنْدَكَ وَلَدًا، فَوْقَ أَبَاكَ، وَأَكْرَمُ أَخَاكَ، وَتَحْتَهُ عَلَى وَلَدِكَ "، وَقَالَ لَهُ سَالِمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ: " إِنْ أَرَدْتَ النَّجَاةَ مِنْ عَذَابِ اللَّهِ فَصُمْ الدُّنْيَا وَلْيَكُنْ إِفْطَارُكَ مِنْهَا الْمَوْتُ "،

وَقَالَ لَهُ رَجَاءُ بْنُ حَيَّوَةَ: "إِنْ أَرَدْتَ النَّجَاةَ غَدًا مِنْ عَذَابِ اللَّهِ فَأَجِبْ لِلْمُسْلِمِينَ مَا تُحِبُّ لِنَفْسِكَ، وَاكْرَهُ لَهُمْ مَا تَكْرَهُ لِنَفْسِكَ، وَإِنِّي لَأَقُولُ لَكَ هَذَا وَإِنِّي لَأَخَافُ عَلَيْكَ أَشَدَّ الْخَوْفِ يَوْمَ تَرُلُّ فِيهِ الْأَقْدَامُ، فَهَلْ مَعَكَ رَحِمَكَ اللَّهُ مَنْ يَأْمُرُكَ بِمِثْلِ هَذَا؟" فَبَكَى هَارُونُ بُكَاءً شَدِيدًا حَتَّى غَشِيَ عَلَيْهِ، فَقُلْتُ لَهُ: ارْفُقْ بِأَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ، فَقَالَ لَهُ: يَا ابْنَ أُمِّ الرَّبِيعِ، تَقْتُلُهُ أَنْتَ وَأَصْحَابُكَ، وَأَرْفُقُ بِهِ أَنَا؟ ثُمَّ إِنَّهُ أَفَاقَ فَقَالَ لَهُ: زِدْنِي رَحِمَكَ اللَّهُ، فَقَالَ لَهُ: "يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، يَا حَسَنَ الْوَجْهِ أَنْتَ الَّذِي يَسْأَلُهُ اللَّهُ عَنْ هَذَا الْخَلْقِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، فَإِنْ اسْتَطَعْتَ أَنْ تَقِيَ هَذَا الْوَجْهَ مِنَ النَّارِ فَافْعَلْ"، فَقَالَ لَهُ هَارُونُ الرَّشِيدُ: عَلَيْكَ دَيْنٌ؟ قَالَ: "نَعَمْ، دَيْنٌ لِرَبِّي لَمْ يُحَاسِبْنِي عَلَيْهِ، فَالْوَيْلُ لِي إِنْ نَاقَشَنِي، وَالْوَيْلُ لِي إِنْ لَمْ أَلْهِمْ حُجَّتِي"، فَقَالَ: إِنَّمَا أَعْنِي دَيْنَ الْعِيَالِ، فَقَالَ: "إِنَّ رَبِّي لَمْ يَأْمُرْنِي بِهَذَا، أَمَرَنِي أَنْ أَصَدِّقَ وَعَدَهُ، وَأَنْ أَطِيعَ أَمْرَهُ، فَقَالَ عَزَّ مِنْ قَائِلٍ: ﴿وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ، مَا أُرِيدُ مِنْهُمْ مِنْ رِزْقٍ وَمَا أُرِيدُ أَنْ يُطْعَمُوا إِنَّ اللَّهَ هُوَ الرَّزَّاقُ﴾ [الذاريات: ٥٨]" فَقَالَ لَهُ: هَذِهِ أَلْفُ دِينَارٍ فَخُذْهَا وَأَنْفِقْهَا عَلَى نَفْسِكَ وَتَقَوَّ بِهَا عَلَى عِبَادَةِ رَبِّكَ، فَقَالَ: "سُبْحَانَ اللَّهِ، أَنَا أَذْلَكَ عَلَى النَّجَاةِ وَأَنْتَ تُكَافِئُنِي بِمِثْلِ هَذَا؟ سَلَّمَكَ اللَّهُ وَوَفَّقَكَ"، قَالَ: فَخَرَجْنَا مِنْ عِنْدِهِ، فَبَيْنَمَا نَحْنُ عَلَى الْبَابِ إِذْ بِامْرَأَةٍ مِنْ نِسَائِهِ، قَالَتْ لَهُ: يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ، قَدْ تَرَى مَا نَحْنُ فِيهِ مِنَ الْحَالِ، فَلَوْ قَبِلْتَ هَذَا الْمَالَ وَفَرَحْتَنَا بِهِ؟ فَقَالَ لَهَا: "مَثَلِي وَمَثَلُكُمْ مَثَلُ قَوْمٍ كَانَ لَهُمْ بَعِيرٌ يَسْتَقُونَ عَلَيْهِ، فَلَمَّا كَبُرَ نَحْرُهُ وَأَكَلُوا لَحْمَهُ، فَلَمَّا سَمِعَ هَذَا الْكَلَامَ قَالَ: يَرْجِعْ فَعَسَى أَنْ يَقْبَلَ هَذَا الْمَالَ، فَلَمَّا أَحَسَّ بِهِ الْفُضَيْلُ خَرَجَ إِلَى تُرَابٍ فِي السَّطْحِ فَجَلَسَ عَلَيْهِ، وَجَاءَ هَارُونُ إِلَى جَنْبِهِ فَجَعَلَ يُكَلِّمُهُ وَلَا يُجِيبُهُ بِشَيْءٍ، وَيُكَلِّمُهُ فَلَا يُجِيبُهُ بِشَيْءٍ، فَبَيْنَمَا نَحْنُ كَذَلِكَ إِذَا بِجَارِيَةٍ سَوْدَاءَ قَدْ خَرَجَتْ عَلَيْنَا، فَقَالَتْ: قَدْ آذَيْتُمُ الشَّيْخَ مِنَ اللَّيْلَةِ، انْصَرِفُوا رَحِمَكُمُ اللَّهُ، قَالَ: فَخَرَجْنَا مِنْ عِنْدِهِ، فَقَالَ لَهُ: يَا عَبَّاسُ إِذَا دَلَّتَنِي عَلَى رَجُلٍ فَدُلَّنِي عَلَى مِثْلِ هَذَا، فَهَذَا سَيِّدُ الْمُسْلِمِينَ، قَالَ: وَقَالَ الْفُضَيْلُ: "تَقَرُّ فِي وَتَرِكَ الْخَلْعِ، وَتَتَرُكُ مَنْ يَفْجُرُكَ ثُمَّ تَعْدُو إِلَى الْفَاجِرِ فَتُعَامِلُهُ" قَالَ: وَقَالَ الْفُضَيْلُ: "لَا تَنْظُرُ إِلَيْهِمْ مِنْ طَرِيقِ الْعِلَظَةِ عَلَيْهِمْ، وَلَكِنْ انْظُرْ مِنْ طَرِيقِ الرَّحْمَةِ" يَعْنِي السُّلْطَانَ

7028- Fadl b. er-Rabî anlatıyor: Müminlerin emiri Hârûn Reşîd hac için gelmişti. Bir gece Mekke’de uyurken kapımın çalındığını duydum. “Kim o?” diye sorduğumda bana: “Müminlerin emirinin karşısına çık!” dediler. Alelacele karşısına çıkıp: “Ey müminlerin emiri! Bana haber gönderseydin,

ben yanına gelirdim!” şeklinde onu karşıladığımda: “Bir konu kafamı meşgul etti, onu sormam için bana birini bul!” dedi. Ona: “Burada Süfyân b. Uyeyne var!” karşılığını verdiğimde, bana: “O zaman yürü yanına gidelim!” dedi.

Süfyân'ın evine gidip kapısını çaldık. İçerden: “Kim o?” diye seslenince: “Müminlerin emirinin karşısına çık!” dedi. Hemen dışarı çıktı ve: “Ey müminlerin emiri! Bana haber gönderseydin ben yanına gelirdim!” dedi. Müminlerin emiri de ona: “Bir konuyu sormak için geldik, sen onu hallet! Allah merhametini senden esirgemesin” karşılığını verdi. Müminlerin emiri, Süfyân'la biraz konuştuktan sonra ona: “Borcun var mı?” diye sordu. Süfyân: “Var” deyince, müminlerin emiri yanındakine: “Ey Abbâs! Bunun borcunu öde!” emrini verdi.

Sonra bana döndü ve: “Bulduğun kişinin bize pek bir faydası olmadı. Bana başka birini bul!” dedi. “Abdurrezzâk b. Hemmâm var” karşılığını verdiğimde, bana: “O zaman yürü yanına gidelim!” dedi. Abdurrezzâk'ın evine gidip kapısını çaldım. İçerden: “Kim o?” diye seslenince: “Müminlerin emirinin karşısına çık!” dedim. Hemen dışarı çıktı ve: “Ey müminlerin emiri! Bana haber gönderseydin ben yanına gelirdim!” diyerek onu karşıladı. Müminlerin emiri de ona: “Bir konuyu sormak için geldik sen onu hallet! Allah merhametini senden esirgemesin” dedi. Abdurrezzâk'la da biraz konuştuktan sonra ona: “Borcun var mı?” diye sordu. Abdurrezzâk: “Var” deyince, müminlerin emiri yanındakine: “Ey Abbâs! Bunun borcunu öde!” emrini verdi.

Sonra bana dönüp: “Bulduğun kişinin bize pek bir faydası olmadı. Bana başka birini bul!” dedi. “Fudayl b. İyâd var” karşılığını verdiğimde, bana: “O zaman yürü yanına gidelim!” dedi. Fudayl'ın yanına gittiğimizde namaz kılıyordu ve kıraatinde bir âyeti tekrar edip duruyordu. Hârun yumuşak kalpli biri olduğu için hıçkırığa hıçkırığa ağladı. Sonra bana: “Kapıyı çal!” deyince kapıyı çaldım. İçerden: “Kim o?” diye seslenince: “Müminlerin emirinin karşısına çık!” karşılığını verdim. Fudayl: “Benim müminlerin emiri ile ne işim olur ki!” deyince, ben de: “Sübhânallah! Senin ona itaat etmen gerekmiyor mu? Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi vesellem): «Müminin kendini

küçük düşürmemesi gerekir» buyurduğu rivayet edilmiyor mu?” karşılığını verdim.

Bunun üzerine inip kapıyı açtı, sonra tekrar odasına çıktı. Lambayı da söndürüp odanın bir köşesine çekildi. Biz de içeri girip, el yordamıyla Fudayl’ın yanına gitmeye çalıştık. Ancak benim elimden önce Hârûn’un eli Fudayl’a dokununca, Fudayl: “Ne kadar da narin bir elmiş! İnşallah yarın Allah’ın azabından da kurtulur!” dedi. Kendi kendime: “Sanırım bu gece Fudayl ona takvalı bir kalpten sözler sarf edecek!” diye düşündüm.

Müminlerin emiri: “Yanına bir konu için geldik, onu bize açıkla! Allah merhametini senden esirgemesin” deyip konuyu sordu. Fudayl şöyle dedi: “Ey müminlerin emiri! Bana ulaşana göre bir valisi Ömer b. Abdilazîz’e mektup yazıp görevden yana şikâyetlerde bulununca, Ömer cevaben ona şöyle yazmıştır: “Kardeşim! Cehennem ahâlisinin sonsuza dek ve dinlenmeden azap çekmelerini düşün! Bunu düşünmen uyurken de uyanırken de seni Rabbine yönlendirecektir. Yüce Allah’ın senden yüz çevirmesine karşı da seni şiddetle uyarıyorum! Zira öylesi bir durumda artık bir daha yüzüne bakmaz ve ondan herhangi bir beklentin de kalmaz!” Vali, Ömer’in bu mektubunu okuyunca, görevini bırakıp soluğunu Ömer b. Abdilazîz’in yanında aldı. Ömer ona: “Neden geldin?” diye sorunca, vali: “Mektubun kalbimi yerinden oynattı! Vallahi artık ölene kadar bir daha valilik yapmam!” dedi.

Bunu duyan Hârûn çok ağladı ve: “Allah sana merhamet etsin! Daha anlat” dedi. Fudayl şöyle devam etti: “Bana bildirilene göre Ömer b. Abdilazîz halife olduğu zaman Sâlim b. Abdillâh, Muhammed b. Ka’b el-Kurazî ve Recâ b. Hayve’yi yanına çağırdı. Onlara: “Gördüğünüz gibi böylesi bir belaya (idareye) maruz kaldım. Bana yol gösterin!” dedi. Ömer b. Abdilazîz bu işi bir musibet olarak görüyordu, oysa sen ve arkadaşların bunu nimet olarak görüyorsunuz. Ömer’in bu isteği üzerine Muhammed b. Ka’b el-Kurazî: “Allah’ın azabından kurtulmayı istiyorsan müminlerden büyükleri baban gibi, yaşlılarını kardeş gibi, küçüklerini de çocukların gibi gör. Babana saygılı, kardeşine cömert, çocuğuna da şefkatli ol” dedi. Sâlim b. Abdillâh ona: “Allah’ın azabından kurtulmayı istiyorsan dünyaya karşı

oruçlu ol (yüz verme) ve iftarın da ölümün olsun” dedi. Recâ b. Hayve de: “Allah’ın azabından kurtulmayı istiyorsan, kendin için istediğin şeyleri diğer müslümanlar için de iste. Kendin için hoş görmediğin şeyleri diğer müslümanlar için de hoş görme” dedi.

Ben de sana derim ki: “Ayakların kaydırılacağı o günde senin adına çok korkuyorum. Allah sana merhamet etsin, ama Ömer b. Abdilazîz’de olduğu gibi sana bu şekilde yol gösterecek birileri var mı?”

Bunun üzerine Hârun öyle bir ağladı ki kendinden geçti. Fudayl’a: “Müminlerin emirine acı!” dediğimde: “Ey Ümmü Rabî’nin oğlu! Sen ve arkadaşların onu öldürüyorken acımayı benden mi bekliyorsun!” karşılığını verdi. Hârun kendine gelince ona: “Allah sana merhamet etsin! Daha anlat” dedi. Fudayl: “Ey güzel yüzlü insan! Kıyamet gününde Yüce Allah bu insanlardan dolayı hesabı senden soracak. Bundan dolayı bu güzel yüzünü ateşten korumaya çalış” diye devam etti.

Sonra Hârun Reşid ona: “Borcun var mı?” diye sorunca, Fudayl: “Var! Rabbime borcum var ve bu borcunu henüz istemiş değil. Ama yazık bana eğer bu borcu benden isterse! Yazık bana bu borcun hesabını benden sorarsa! Yazık bana bu konuda geçerli bir mazeretim olmayacaksa!” karşılığını verdi. Hârun: “Ben ailenin borcunu kastediyorum!” deyince de Fudayl şöyle karşılık verdi: “Rabbim bana bunu emretmiş değil. Benden istediği buyruklarını tasdik edip kendisine itaat etmemdir. Zira: *«Ben cinleri ve insanları, ancak bana kulluk etsinler diye yarattım. Ben onlardan rızık istemiyorum. Beni doyurmalarını da istemiyorum. Şüphesiz rızık veren, güç ve kuvvet sahibi olan ancak Allah’tır»*¹ buyurmuştur.”

Hârun ona: “O zaman şu bin dinarı al! Çoluk çocuğun için harcar, ibadetin için güç toplarsın!” deyince, Fudayl: “Sübhânallah! Ben sana kurtuluşun yolunu gösteriyorum, sen ise bana öylesi bir ödülle karşılık veriyorsun! Allah sana selamet versin ve muvaffak kılsın!” karşılığını verdi.

¹ Zâriyât Sur. 56-58

Sonra yanından çıktık. Kapıya vardığımızda hanımlarından biri yanına girdi ve Fudayl'a: "Ey Ebû Abdillâh! İçinde bulunduğumuz sıkıntılı durumu görüyorsun. Bu parayı kabul etsen de bizi sevindirsen olmaz mı?" dedi. Fudayl kadına: "Bir topluluğun devesi vardı. Devenin getirdiği kazancı yerlerdi. Ancak deve yaşlanınca kesip etini yediler. Seninle durumumuz da buna benziyor!" karşılığını verdi.

Hârûn bu konuşmayı işitince bana: "Geri içeri girelim! Belki bu parayı kabul eder" dedi. Ancak Fudayl bunu öğrenince dama çıkıp oturdu. Hârûn da gelip yanında oturdu. Hârûn onunla konuşuyor, ancak Fudayl cevap vermiyordu. Onlar böyle konuşurlarken siyah bir cariye çıktı ve: "Gecedен beri şu ihtiyara sıkıntı veriyorsunuz. Allah size merhamet etsin, gidin artık!" dedi. Cariyenin bu sözü üzerine oradan ayrıldık. Hârûn bana: "Ey Abbâs! Şayet bana birilerini tavsiye edersen işte böylesi kişileri tavsiye et! Zira bu adam müslümanların efendisidir!" dedi.

Fudayl'ın söyledikleri arasında: "Vitir namazında kunut dualarım okur, sabah vakti de günahkarın yanına gidip gerekeni yaparsın" sözü de vardı. Yine ona: "İnsanlara karşı sert olma, onlara şefkatle yaklaş" dedi.¹

٧٠٢٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْخَافِظُ، أَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ إِسْحَاقَ، نَا أَبُو عُمَانَ الْخَنَّاطُ، نَا أَحْمَدُ بْنُ أَبِي الْخَوَارِيِّ، حَدَّثَنِي أَبُو عِصْمَةَ، قَالَ: حَدَّثَ سُفْيَانُ، قَالَ: قَالَ ابْنُ السَّمَّاءِ: بَعَثَ إِلَيَّ هَارُونُ فَلَمَّا أَتَيْتُهُ إِلَى بَابِ الْقَصْرِ أَخَذَنِي حَارِسَانِ، فَأَسْرَعَا بِي إِلَى الْقَصْرِ، فَلَمَّا انْتَهَيْتُ إِلَى صَحْنِ الْقَصْرِ لَقِيَنِي خُصَيَانِ ضَخْمَانِ، فَأَخَذَانِي مِنَ الْحَارِسَيْنِ فَأَسْرَعَا بِي إِلَى قَاعَةِ الْقَصْرِ حَتَّى انْتَهَيْنَا إِلَى بَابِ الْبَهْوِ الَّذِي هُوَ فِيهِ، فَقَالَ لَهُمَا هَارُونُ: ارْجِعَا بِالشَّيْخِ، فَلَمَّا وَقَفْتُ بَيْنَ يَدَيْهِ، فَقُلْتُ لَهُ: " يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، مَا مَرَّ بِي يَوْمٌ مُنْذُ وَلَدْتَنِي أُمِّي أَنَا فِيهِ أَتَعَبُ مِنْ يَوْمِي هَذَا، فَاتَّقِ اللَّهَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، وَاعْلَمْ أَنَّ لَكَ مَقَامًا بَيْنَ يَدَيِ اللَّهِ تَعَالَى أَنْتَ فِيهِ أَذَلُّ مِنْ مَقَامِي هَذَا بَيْنَ يَدَيْكَ، فَاتَّقِ اللَّهَ فِي خَلْقِهِ، وَاحْفَظْ مُحَمَّدًا فِي أُمَّتِهِ، وَانصَحْ نَفْسَكَ فِي رَعِيَّتِكَ، وَاعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ آخِذٌ سَطَوَاتِهِ وَانْتِقَامِهِ مِنْ أَهْلِ مَعَاصِيهِ " قَالَ: فَاضْطَرَبَ عَلَى فِرَاشِهِ حَتَّى وَقَعَ عَلَى مُصَلًّى بَيْنَ يَدَيْ فِرَاشِهِ،

¹ İsnâdında tanımadığım ravi vardır. Ebû Nuaym, *Hilye* (8/105-108).

فَقُلْتُ: " يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، هَذَا أَوَّلُ الصَّفَةِ، فَكَيْفَ لَوْ رَأَيْتَ ذُلَّ الْمُعَايَنَةِ؟ " قَالَ: فَكَادَتْ نَفْسُهُ تَخْرُجُ، وَكَانَ يَحْيَى بْنُ خَالِدٍ إِلَى جَنْبِهِ، فَقَالَ لِلْخُصَمِيِّينَ: أَخْرِجُوهُ فَقَدْ أَبْكَى أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، فَقَالَ سُفْيَانُ رَحِمَهُ اللَّهُ: لَقَدْ أُبْلَغَ

7029- İbnu's-Semmâk anlatıyor: Hârûn Reşîd haber gönderip beni yanına çağırdı. Sarayın kapısına ulaştığımda iki muhafız beni alıp hızlıca saraya soktular. Sarayın avlusuna ulaştığımızda hadım edilmiş iri kıyım iki adam beni muhafızlardan alıp Hârûn'un bulunduğu salonun kapısına kadar getirdiler. Oraya ulaştığımızda Hârûn bu iki adama: "İhtiyara yumuşak davranm" dedi. Önünde durduğumda ona: "Ey müminlerin emiri! Annem beni doğurdu doğuralı bugünkü gibi yorulmuş değilim! Ey müminlerin emiri! Allah'tan kork! Unutma ki gün gelecek sen de Allah'ın huzurunda bugün benim durduğum makamdan daha aşağıda olan bir makamda duracaksın! Kullarına karşı Allah'tan kork! Ümmetine iyi davranarak Muhammed'in (sallallahu aleyhi vesallam) haklarını gözet. Yönettiğin insanlara karşı dürüst ve samimi ol. Bil ki Allah kendisine karşı gelenleri kahredip intikamını almıştır" dedim. Hârûn bunları duyunca tahtının üzerinde titremeye başladı ve tahtın önündeki kilimin üzerine düştü. Ona: "Ey müminlerin emiri! Henüz anlatırken böyle olduysa o zilletli durumu bizzat yaşadığın zaman nasıl olacak?" dediğimde ruhu çıkacak gibi oldu. Bunun üzerine yanında bulunan Yahya b. Hâlid, hadım edilmiş o iki adama: "Müminlerin emirini ağlattı! Bu adamı çıkarın!" dedi.

Süfyân der ki: "Allah rahmet eylesin İbnu's-Semmâk ona karşı en özlü bir şekilde konuştu."¹

٧٠٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْخَسْرَوَجَرْدِيُّ، أَنَا أَبُو بَكْرٍ الْإِسْمَاعِيلِيُّ، أَنَا أَبُو عَبْدِ الْكَرِيمِ الْبَزَّازُ الْبَغْدَادِيُّ، نَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ حَبِيبٍ، حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الضَّرِيرِ، قَالَ: دَخَلَ ابْنُ السَّمَكِ عَلَى هَارُونَ يَعْنِي الرَّشِيدَ، فَقَالَ: " يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ لَمْ يَجْعَلْ أَحَدًا فَوْقَكَ، فَلَا يَنْبَغِي أَنْ يَكُونَ أَحَدٌ أَطْوَعَ مِنْكَ لِلَّهِ عَزَّ وَجَلَّ "

¹ İsnâdî zayıftır. Bak: İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye* (10/189).

7030- Abdullah b. ed-Durays der ki: İbnu's-Semmâk, Hârûn Reşîd'in yanına girdiğinde ona: "Ey müminlerin emiri! Yüce Allah dünyada seni herkesin üstünde kıldı. Bundan dolayı herkesten daha fazla Allah'a itaat etmen gerekir" dedi.¹

٧٠٣١ - وَبِإِسْنَادِهِ نَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ حَبِيبٍ، نَا أَبُو الْحَسَنِ، قَالَ: دَخَلُ ابْنُ السَّمَّاكِ عَلَى هَارُونَ فَقَالَ: " يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، تَوَاضَعُكَ فِي شَرَفِكَ أَشْرَفُ مِنْ شَرَفِكَ "

7031- Ebu'l-Hasan der ki: İbnu's-Semmâk, Hârûn Reşîd'in yanına girdiğinde ona: "Ey müminlerin emiri! Böylesi değerli bir makamda mütevazı olman makamından daha değerlidir" dedi.²

٧٠٣٢ - حَدَّثَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السُّلَمِيُّ، أَنَا مُحَمَّدُ بْنُ هَارُونَ الشَّافِعِيُّ، نَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ فَاتِكٍ الرَّعْفَرَانِيُّ، سَمِعْتُ أَبَا حَاتِمٍ الرَّازِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ صَالِحٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ مُسَيَّبَ بْنَ سَعِيدٍ دَخَلَ عَلَى هَارُونَ الرَّشِيدِ فَقَالَ: عَظُمِي، فَقُلْتُ: " يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ لَمْ يَرْضَ لَكَ أَنْ يَجْعَلَ أَحَدًا فَوْقَكَ، فَلَا يَنْبَغِي لِأَحَدٍ أَنْ يَكُونَ أَطْوَعَ لَهُ مِنْكَ " قَالَ: لَقَدْ بَالَعْتَ فِي الْمَوْعِظَةِ، وَإِنْ قَصَرْتَ فِي الْكَلَامِ

7032- Müseyyib b. Saîd der ki: Hârûn Reşîd'in yanına girdiğimde: "Bana nasihatte bulun" dedi. Ona: "Ey müminlerin emiri! Yüce Allah dünyada senin üstünde birilerinin olmasına razı olmadı. Bundan dolayı herkesten daha fazla Allah'a itaat etmen gerekir" dediğimde: "Kısa olsa da özlü bir söz söyledin" karşılığını verdi.³

٧٠٣٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ مُحَمَّدٍ الْكَعْبِيَّ، سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ أَيُّوبَ، سَمِعْتُ أَحْمَدَ بْنَ يُونُسَ الْقَاضِيَّ، يَقُولُ: قُلْتُ لِلْمَأْمُونِ: " يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، إِنَّ رَجُلًا لَيْسَ بَيْنَهُ وَبَيْنَ اللَّهِ أَحَدٌ يَخْشَاهُ لِحَقِيقٍ أَنْ يَتَّقِيَ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ " فَقَالَ الْمَأْمُونُ: صَدَقْتَ

¹ İsnâdında tanımadığım bir ravi vardır. Bak: İbn Kesir, *el-Bidâye ve'n-Nihâye* (10/224):

² İsnâdında tanımadığım bir ravi vardır.

³ Süleymî'nin hocası ile onun da hocasını tanımıyorum.

7033- Ahmed b. Yûsuf el-Kâdî der ki: (Halife) Memûn'e: "Ey müminlerin emiri! Şayet kişinin Allah ile arasında korkması gereken biri yoksa böylesi bir kişinin Allah'tan korkması gerekir" dediğinde: "Doğru söylüyorsun karşılığını verdi."¹

٧٠٣٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَنَا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ نَصْرِ الْمُرَوِّزِيِّ، حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ بَشَّارٍ، سَمِعْتُ الْفَضِيلَ يَقُولُ: بَلَغَنِي أَنَّ خَالِدَ بْنَ صَفْوَانَ، دَخَلَ عَلَى عُمَرَ فَقَالَ لَهُ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ: عِظْنِي يَا خَالِدُ، فَقَالَ: "إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ لَمْ يَرْضَ أَنْ يَكُونَ أَحَدٌ فَوْقَكَ، فَلَا يَرْضَى أَنْ يَكُونَ أَحَدٌ أَوْلَى بِالشُّكْرِ مِنْكَ" قَالَ: فَبَكَى عُمَرُ حَتَّى غُشِيَ عَلَيْهِ ثُمَّ أَفَاقَ، فَقَالَ: هَيْه يَا خَالِدُ، لَمْ يَرْضَ أَنْ يَكُونَ فَوْقِي فَوَاللَّهِ لَأَخَافُهُ خَوْفًا، وَلَأَحْذَرُهُ حَذَرًا، وَلَأَرْجُوهُ رَجَاءً، وَلَأَحِبُّهُ مَحَبَّةً، وَلَأَشْكُرُهُ شُكْرًا، وَلَأَحْمَدُهُ حَمْدًا، يَكُونُ ذَلِكَ كُلُّهُ أَشَدَّ مَجْهُودِي، وَغَايَةَ طَاقَتِي، وَلَأَجْتَهِدَنَّ فِي الْعَدْلِ وَالنِّصْفَةِ وَالزُّهْدِ فِي فَنَائِي الدُّنْيَا لِزَوَالِهَا، وَالرَّغْبَةِ فِي بَقَاءِ الْآخِرَةِ لِدَوَامِهَا حَتَّى أَلْقَى اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ، فَلَعَلِّي أَنْجُو مَعَ النَّاجِينَ، وَأَفُوزَ مَعَ الْفَائِزِينَ، وَبَكَى حَتَّى غُشِيَ عَلَيْهِ، قَالَ: وَتَرَكْتُهُ مَعْشِيًا عَلَيْهِ وَانْصَرَفْتُ

7034- Fudayl der ki: Bana bildirildiğine göre Hâlid b. Safvân, Ömer b. Abdilazîz'in yanına girdiğinde Ömer ona: "Ey Hâlid! Bana nasihatte bulun" dedi. Hâlid: "Yüce Allah senden daha üstte birinin olmasına razı olmamıştır, buna karşılık başkasından senden daha çok şükür etmesine de razı olmayacaktır" deyince, Ömer ağlamaya başladı ki sonunda kendinden geçti. Kendine gelince: "Benden daha üstte birinin olmasına razı olmamış mıdır ey Hâlid! Buna karşılık elimden geldiğince ve gücümün yettiğince O'ndan korkacak, O'na karşı gelmekten sakınacak, O'ndan yana ümitvâr olacak, O'nu sevecek, O'na şükredecek ve O'na hamd edeceğim. Aynı şekilde gücümün yettiğince âdil ve insafî olacağım. Yüce Allah'a kavuşana kadar bitip gidecek olan dünyaya karşı zahid olacak, daimi ve kalıcı olan âhirete de rağbet edeceğim. Belki bu şekilde ben de kurtulanlarla birlikte kurtulur, kazananlarla birlikte kazanmış biri olurum" dedi ve yine

¹ İsnâdı ceyyiddir.

kendinden geçinceye kadar ağladı. Hâlid de kendinden geçmiş olan Ömer'i o şekilde bırakıp yanından çıktı.¹

۷۰۳۵ - حَدَّثَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السُّلَمِيُّ، أَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ يَعْقُوبَ الْحَجَّاجِيِّ، نَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الشَّكْرِيِّ، نَا أَبُو يَعْلَى، نَا الْأَصْمَعِيُّ، نَا هِشَامُ بْنُ الْحَكَمِ الثَّقَفِيُّ، قَالَ: كَانَ يُقَالُ: " خَمْسَةُ أَشْيَاءَ تُفَبِّحُ الرَّجُلَ: الْفُتُوَّةُ فِي الشُّيُوخِ، وَالْحِرْصُ فِي الْقُرَاءِ، وَقِلَّةُ الْحَيَاءِ فِي ذَوِي الْأَحْسَابِ، وَالْبُخْلُ فِي ذَوِي الْأَمْوَالِ، وَالْحِدَّةُ فِي السُّلْطَانِ "

7035- Hişâm b. el-Hakem es-Sekafî der ki: "Beş şeyin kişiyi çirkin kılacağı söylenirdi. Biri, yaşlıların gençlere özenmesidir. Diğeri, kurrâda (Kur'ân hafızlarında) hırsın olmasıdır. Diğeri, saygın kişilerde utanma duygusunun azlığıdır. Diğeri, varlıklı kişilerin cimri olmasıdır. Bir diğeri de, yöneticinin sertliğidir."²

۷۰۳۶ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ إِسْحَاقَ، نَا أَبُو عَثْمَانَ الْخِطَّاطُ، قَالَ: قَالَ ذُو النُّونِ: " ثَلَاثَةٌ مِنْ أَعْلَامِ الْخَيْرِ فِي السُّلْطَانِ: تَسْوِيَةُ الْقَوِيِّ وَالضَّعِيفِ عِنْدَهُ فِي الْحَقِّ، وَرَفْعُ ظُلْمِ الْأَصْحَابِ عَنِ الرَّعِيَّةِ، وَبَقِيَّةُ الْحِدَّةِ بِحُسْنِ الرَّحْمَةِ لِلْفَقِيرِ الْكَسِيرِ حَتَّى يَجْبُرَهُ "

7036- Zünnûn der ki: "Üç şey yöneticinin hayırlı olduğunun göstergelerindendir. Biri, hakkın karşısında güçlü ile zayıfı eşit görmesidir. Diğeri, yakınlarının insanlara zulümlerine engel olmasıdır. Bir diğeri de, kalbi kırık fakirlerin gönüllerini alması, sertlik yerine onlara şefkat ve merhametle davranmasıdır."³

۷۰۳۷ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ إِسْحَاقَ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ زَكَرِيَّا، نَا عُبَيْدُ اللَّهِ ابْنُ عَائِشَةَ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: كَانَ عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ مَرْوَانَ إِذَا دَخَلَ عَلَيْهِ رَجُلٌ مِنْ أَقْصَى مِنَ الْأَقَاقِ، فَقَالَ: " اعْفِنِي مِنْ أَرْبَعٍ وَقُلْ بَعْدَهَا مَا شِئْتَ: لَا تَكْذِبْنِي، فَإِنَّ الْكَذُوبَ لَا رَأْيَ لَهُ، وَلَا تُجِبْنِي فِيمَا لَا أَسْأَلُكَ عَنْهُ، فَإِنَّ فِي الَّذِي أَسْأَلُكَ عَنْهُ شُغْلًا عَمَّا

¹ İsnâdı sahihtir. İbnu'l-Cevzî, *Sîret Ömer b. Abdilazîz* (s. 115-116).

² Ravileri güvenilirlerdir.

³ Ravileri güvenilirlerdir.

سِوَاهُ، وَلَا تُطْرِنِي فَإِنِّي أَعْلَمُ بِنَفْسِي مِنْكَ، وَلَا تُحَمِّنِي عَلَى الرَّعِيَّةِ فَإِنِّي إِلَى الرَّفْقِ بِهِمْ
وَالرَّحْمَةِ أَحَقُّ، وَرُوي: لَا تُحَفِّنِي - يَعْنِي: لَا تُغْضِبْنِي - حَتَّى يَحْمِلَنِي الْعَصْبُ عَلَى خِفَّةِ
الطَّيْشِ "

7037- Ubeydullah b. Âişe, babasından bildiriyor: Abdülmelik b. Mervân uzak bölgelerden olan bir adam yanına girdiği zaman ona şöyle derdi: “Dört tavırdan uzak dur, sonra da istediğini söyle. Bana yalan söyleme! Zira yalancının görüşüne itibar edilmez. Sana sormadığım konularda bana cevap verme, zira sana soracağım konular beni yeteri kadar meşgul edecektir. Beni yumuşatmaya çalışma! Zira ben kendimi senden daha iyi bilirim. Beni insanlara karşı kışkırtma! Zira onlar benim daha çok şefkat ve merhamet göstermemi hak ederler.”¹

Başka bir rivayette “Beni öfkelenendirme ki bu öfkem taşkınlığa sebep olmasın” dediği aktarılır.

٧٠٣٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ مُحَمَّدَ بْنَ مُوسَى التَّغْلِبِيِّ،
سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ الْحُسَيْنَ بْنَ إِسْمَاعِيلَ الْقَاضِي يَقُولُ: سَمِعْتُ إِسْمَاعِيلَ بْنَ إِسْحَاقَ
الْقَاضِي يَقُولُ كَتَبَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ إِلَى عَامِلٍ لَهُ: " أَمَّا بَعْدُ، فَإِذَا دَعَتَكَ قُدْرَتُكَ عَلَى
النَّاسِ عَلَى ظُلْمِهِمْ فَأَذْكُرْ قُدْرَةَ اللَّهِ عَلَيْكَ وَنَفَاذَ مَا تَأْتِي إِلَيْهِمْ وَبِقَاءَ مَا يَأْتُونَ إِلَيْكَ "

7038- İsmâîl b. İshâk el-Kâdî der ki: Ömer b. Abdilazîz, valilerinden birine yazdığı bir mektupta şöyle dedi: “Sonrasına gelince, gücün seni insanlara zulmetmeye yönelttiği zaman Allah’ın senin üzerindeki kudretini, senin insanlara yaptıklarının bir gün biteceğini, onların sana yükleyecekleri vebalin ise baki kalacağını hatırla.”²

Beyhakî der ki: “İbn Mes’ûd’un kölesini dövmesi konusunda zikredilen hadis de bu mânâdadır. Bu hadis de kölelere iyi davranma konusu içinde zikredilmiştir.”

¹ İsnâdî zayıftır.

² Ravileri güvenilirlerdir. İbnü'l-Cevzî, *Sîret Ömer b. Abdilazîz* (s. 86).

٧٠٣٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو سَعِيدٍ بْنُ أَبِي عَمْرٍو، أَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الصَّفَّارُ، نَا أَبُو بَكْرٍ بْنُ أَبِي الدُّنْيَا، نَا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ يَزِيدَ بْنِ حُنَيْسٍ، عَنْ وَهَيْبِ بْنِ الْوَرْدِ: بَلَّغْنَا أَنَّ رَجُلًا فَقِيهًا دَخَلَ عَلَى عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ فَقَالَ: سُبْحَانَ اللَّهِ، كَيْفَ تَغَيَّرْتَ بَعْدَنَا؟ فَقَالَ لَهُ عُمَرُ: " يَا أَبَا فُلَانٍ، فَكَيْفَ لَوْ رَأَيْتَنِي بَعْدَ ثَلَاثٍ وَقَدْ أُدْخِلْتُ قَبْرِي، وَقَدْ خَرَجْتَ الْحَدَقَتَانِ فَسَالَتَا عَلَى الْحَدَثَيْنِ، وَتَقَلَعْتَ الشَّقَتَانِ عَنِ الْأَسْنَانِ، وَخَرَجَ الصُّلْبُ مِنَ الدُّبُرِ، وَانْفَتَحَ الْقَمُ، وَنَا الْبَطْنُ فَعَلَا الصَّدْرُ؟ " فَقَالَ الرَّجُلُ: أَمَا إِذَا أُلْهِمْتَ هَذَا نَفْسَكَ فَأَنْزِلْ عِبَادَ اللَّهِ مِنْكَ عَلَى ثَلَاثَةِ مَنَازِلٍ: أَمَّا مَنْ هُوَ أَكْبَرُ مِنْكَ فَأَنْزِلْهُ كَأَنَّهُ أَبُ لَكَ، وَأَمَّا مَنْ هُوَ بِسَنِكَ فَأَنْزِلْهُ كَأَنَّهُ أَخٌ لَكَ، وَأَمَّا مَنْ هُوَ أَصْغَرُ مِنْكَ فَأَنْزِلْهُ كَأَنَّهُ ابْنُ لَكَ، فَإِنَّ هَؤُلَاءِ تُحِبُّ أَنْ تُسَيِّءَ إِلَيْهِ؟ قَالَ: " لَا إِلَى أَحَدٍ مِنْهُمْ "

7039- Vuheyb b. el-Verd der ki: Bize bildirildiğine göre fakihin biri Ömer b. Abdilazîz'in yanına girince: "Sübhanallah! Görmeyeli nasıl değişmişsin!" dedi. Ömer ona: "Ey Ebû Filân! Üç gün sonra kabrime konulduğumda, gözlerim çukurlarından çıkıp yanaklarımda süzüldüğünde, dudaklarım dişlerimden ayrıldığında, suyum kalçamdan çıktığında, ağzım açık kaldığında, karnım şişip göğsümü geçtiğinde görsen ne diyecektin?" karşılığını verdi. Adam: "Şayet kendin için bunu diyebiliyorsan o zaman Allah'ın kullarını yanında üç konumda gör. Senden büyük olanları baban konumunda, yaşıtın olanları kardeşin konumunda, senden küçük olanları ise oğlun konumunda gör" dedi: "Bunlardan hangisine kötü davranmak istersin?" diye sordu. Ömer: "Hiçbirine!" dedi.¹

٧٠٤٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، أَنَا أَبُو عَمْرٍو بْنُ السَّمَّاكِ، نَا حَنْبَلُ بْنُ إِسْحَاقَ، حَدَّثَنِي أَبُو عَبْدِ اللَّهِ، نَا سُفْيَانُ، قَالَ: قَالَ الْأَفْرِيقِيُّ لِأَبِي جَعْفَرٍ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، إِنَّ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ كَانَ يَقُولُ: " إِنَّ السُّلْطَانَ سُوقٌ فَمَا رَاجَ عِنْدَهُ أَتَى بِهِ "

7040- Süfyân der ki: el-İfrîkî (Abdurrahman b. Ziyâd b. En'um), Ebû Câfer'e şöyle dedi: "Ey müminlerin emiri! Ömer b. Abdilazîz: «Yönetici

¹ İsnâdında bir sakınca yoktur.

çarşı gibidir. Yanında ne satılıyorsa ahali de o şeyleri yanına götürür» derdi.¹

٧٠٤١ - أَخْبَرَنَا ابْنُ بَشْرَانَ، أَنَا دَعْلَجُ بْنُ أَحْمَدَ، نَا مُوسَى بْنُ هَارُونَ، نَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ زِيَادٍ، سَبْلَانَ نَا أَبُو حَمْرَةَ أَنَسُ بْنُ عِيَاضٍ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا حَازِمٍ يَقُولُ: " لَا يَزَالُ هَذَا الدِّينُ عَزِيزًا مَنِيعًا مَا لَمْ تَقَعْ هَذِهِ الْأَهْوَاءُ فِي السُّلْطَانِ، لِأَنَّهُمْ يُؤَدَّبُونَ النَّاسَ وَيَذُبُّونَ عَنِ الدِّينِ، وَيَهَابُونَهُمْ - يَعْنِي النَّاسَ يَهَابُونَ السُّلْطَانَ - فَإِذَا كَانَتْ فِيهِمْ فَمَنْ يُؤَدِّبُهُمْ؟ " وَفِي تَارِيخِ الْبُخَارِيِّ، قَالَ إِسْحَاقُ: عَنْ عِيسَى، عَنْ عِمْرَانَ بْنِ أَبِي يَحْيَى، عَنْ عَمِّهِ مَرْوَانَ بْنِ قَيْسٍ، سَمِعَ ابْنَ مَسْعُودٍ يَقُولُ: " لَنْ تَزَالُوا بِخَيْرٍ مَا صَلَحَتْ أُمَمَتُكُمْ " قَالَ أَحْمَدُ: " وَقَدْ رَوَيْنَاهُ فِي مَعْنَاهُ وَأَنْتُمْ مِنْهُ مَا "

7041- Enes b. İyâd der ki: Ebû Hâzım'ın şöyle dediğini işittim: "Yöneticileri arzularının peşine düşmedikleri sürece din aziz ve güçlü kalacaktır. Çünkü yöneticiler insanları ıslah edip dini korurlar. İnsanlar da onlardan çekinir. Peki arzularının peşine düşmüş yöneticileri kim ıslah edecek?"²

Buhârî'nin *Târîh*'ine geçtiğine göre de İbn Mes'ûd: "Yöneticileriniz salih olduğu sürece hayır üzeresiniz demektir" demiştir.

Beyhakî der ki: "Bir sonraki rivayette aynısı daha tam bir metinle zikredilmiştir."

٧٠٤٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، نَا أَبُو عَمْرٍو بْنُ السَّمَّاكِ، ثنا حَنْبَلُ بْنُ إِسْحَاقَ، ثنا أَبُو نُعَيْمٍ، ثنا مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ عُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عِنْدَ مَوْتِهِ: " إِنَّ النَّاسَ لَمْ يَزَالُوا بِخَيْرٍ مَا اسْتَقَامَتْ لَهُمْ وَلَا تُهْمُ وَهَذَا تُهْمُ "

7042- Zeyd b. Eslem, babasından bildiriyor: Vefat anında Hz. Ömer: "Yöneticileri ve âlimleri dosdoğru olduğu sürece insanlar hayır üzere kalırlar" dedi.³

¹ İsnâdı zayıftır.

² Ravileri güvenilirlerdir.

³ İsnâdı sahihtir. Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ* (8/162).

٧٠٤٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، نَا أَبُو الْعَبَّاسِ بْنُ يَعْقُوبَ، نَا الرَّيِّعُ بْنُ سُلَيْمَانَ، نَا أَيُّوبُ بْنُ سُؤَيْدٍ، نَا الْوَلِيدُ بْنُ عَلِيٍّ الْجُعْفِيُّ، عَنْ خَالِهِ الْحَسَنِ بْنِ الْحُسَيْنِ، عَنْ الْقَاسِمِ بْنِ مُخَيَّمَةَ قَالَ: " إِنَّمَا زَمَانُكُمْ سُلْطَانُكُمْ، فَإِذَا صَلَحَ سُلْطَانُكُمْ صَلَحَ زَمَانُكُمْ ، وَإِذَا فَسَدَ سُلْطَانُكُمْ فَسَدَ زَمَانُكُمْ "

7043- Kâsım b. Muhaymir der ki: "İçinde yaşadığınız zamanın (insanların) durumu yöneticinize bağlıdır. Şayet yöneticiniz iyi olursa yaşadığınız zaman da iyi olur. Yöneticiniz bozuk olursa yaşadığınız zaman da bozuk olur."¹

٧٠٤٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا سَعِيدٍ بْنَ أَبِي بَكْرٍ بْنَ أَبِي عُثْمَانَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ فَاطِمَةَ بِنْتَ إِبْرَاهِيمَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ السَّعْدِيَّةَ، تَقُولُ: سَمِعْتُ فَاطِمَةَ، امْرَأَةَ يَحْيَى بْنِ يَحْيَى، تَقُولُ: قَامَ يَحْيَى لَيْلَةً لَوْرِدِهِ، فَلَمَّا فَرَغَ مِنْهُ قَعَدَ يَقْرَأُ مِنَ الْمُصْحَفِ فَذَكَرَ قِصَّتَهُ فِي دُخُولِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ طَاهِرٍ الْأَمِيرِ عَلَيْهِ، قَالَتْ: فَلَمَّا قَرُبَ مِنْهُ وَسَلَّمَ قَامَ إِلَيْهِ وَالْمُصْحَفُ فِي يَدِهِ، ثُمَّ رَجَعَ إِلَى قِرَاءَتِهِ حَتَّى خَتَمَ السُّورَةَ الَّتِي كَانَ افْتَتَحَهَا، ثُمَّ وَضَعَ الْمُصْحَفَ وَاعْتَدَرَ إِلَى الْأَمِيرِ، وَقَالَ: لَمْ أَشْتَغَلْ عَنْهُ تَهَاوُنًا بِحَقِّهِ، إِنَّمَا كُنْتُ افْتَتَحْتُ سُورَةً فَخَتَمْتُهَا، فَقَعَدَ عَبْدُ اللَّهِ سَاعَةً يُحَدِّثُهُ، ثُمَّ قَالَ لَهُ: ارْفَعْ إِلَيْنَا حَوَائِجَكَ، فَقَالَ: " وَهَلْ يُسْتَعْنَى عَنِ السُّلْطَانِ أَيَّدَهُ اللَّهُ؟ وَقَدْ وَقَعَتْ لِي حَاجَةٌ فِي الْوَقْتِ، فَإِنْ قَضَاهَا رَفَعْتُهَا "، فَقَالَ: نَقْضُهَا مَا كَانَتْ، فَقَالَ أَبُو زَكَرِيَّا: " قَدْ كُنْتُ أَسْمَعُ بِمَحَاسِنِ وَجْهِ الْأَمِيرِ، وَلَمْ أُغَايِنَهَا إِلَّا سَاعَتِي هَذِهِ، وَحَاجَتِي إِلَيْهِ أَنْ لَا يَرْتَكِبَ مَا يُحْرِقُ هَذِهِ الْمَحَاسِنَ بِالنَّارِ "، فَأَخَذَ الْأَمِيرُ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ طَاهِرٍ فِي الْبُكَاءِ حَتَّى قَامَ يَبْكِي

7044- Fâtıma binti İbrâhîm b. Abdillâh es-Sa'diyye der ki: Yahya b. Yahya'nın karısı Fâtıma'nın şöyle dediğini işittim: "Bir gece Yahya virdi için kalktı. Bitirince mushafından okumak için oturdu..." Sonrasında ravi vali Abdullâh b. Tâhir'in Yahya'nın yanına girmesi olayını Fâtıma'dan naklen şöyle anlatır: "Abdullâh yaklaşıncâ Yahya elinde mushafı kalktı. Sonra okumasına döndü ve başladığı sûreyi bitirene kadar okudu. Bitirince mushafı yerine koydu ve valiye: "Sana saygısızlık yapmak istemedim.

¹ İsnâdı hasendir. Beyhâkî, es-Sünenü'l-Kübrâ (8/162-163).

Ancak bir sûreye başlamıştım, onu bitirdim” diyerek mazeretini sundu. Abdullah yanında bir süre oturup sohbet etti. Sonra Yahya’ya: “İhtiyacın varsa söyle” deyince, Yahya: “Allah seni her dem desteklesin, isteklerimiz elbet olacaktır. Şu an da bir isteğim var, eğer giderme imkanın varsa söyleyeyim” karşılığını verdi. Abdullah: “İsteğin her ne ise giderilecektir” deyince, Yahya: “Valinin iyi ve cömert biri olduğunu duyardım, ancak gözümle ancak şu an görebildim. Ondan isteğim de iyi yönleri ile cömertliğini ateşte yakmamasıdır” karşılığını verdi. Abdullah bunu duyunca ağlamaya başladı ki kalkıp giderken hâlâ ağlıyordu.¹

٧٠٤٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَلِيٍّ السَّائِغِيُّ بِهَا، أَنَا أَبُو أَحْمَدَ الطَّرَائِيفِيُّ بِجَرْجَانٍ، نَا أَبُو إِسْحَاقَ مُحَمَّدُ بْنُ هَارُونَ بْنُ يَزِيدَ الْهَاشِمِيُّ الْمَنْصُورِيُّ، نَا أَبُو عَلِيٍّ أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْقُهْصَتَانِيُّ، وَأَبُو الْقَاسِمِ عُثَيْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْوَرَّاقُ، وَالْحُسَيْنُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْحُصَيْنِيِّ، قَالُوا: نَا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْمُوصِلِيُّ، قَالَ: كُنَّا عِنْدَ الْمَأْمُونِ، فَقَامَ إِلَيْهِ رَجُلٌ فَقَالَ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " الْخَلْقُ عِيَالُ اللَّهِ، وَأَحَبُّ الْعِبَادِ إِلَى اللَّهِ أَنْفَعُهُمْ لِعِيَالِهِ " قَالَ: فَصَاحَ بِهِ الْمَأْمُونُ: اسْكُتْ، أَنَا أَعْلَمُ بِالْحَدِيثِ مِنْكَ حَدَّثَنِيهِ يُوسُفُ بْنُ عَطِيَّةَ الصَّفَّارُ، عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ أَنَسٍ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: " الْخَلْقُ عِيَالُ اللَّهِ، وَأَحَبُّ عِبَادِ اللَّهِ إِلَى اللَّهِ أَنْفَعُهُمْ لِعِيَالِهِ " لَفْظُ الْقُهْصَتَانِيِّ

7045- Ahmed b. İbrâhîm el-Mevsilî anlatıyor: (Halife) Memûn’un yanındayken adamın biri kalktı ve ona: “Ey müminlerin emiri! Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): «İnsanlar Allah’ın ailesi gibidir ve Allah’ın en sevdiği kulları ailesine en faydalı olan kullardır» buyurmuştur” dedi. Memûn: “Sus! Bu hadisi ben senden daha iyi biliyorum!” diye bağırdı ve şöyle devam etti: “Yûsuf b. Atiyye es-Saffâr’ın Sâbit’ten, onun da Enes’ten bana bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): «İnsanlar Allah’ın ailesi gibidir ve Allah’ın en sevdiği kulları, O’nun bu ailesine en faydalı olan kullardır» buyurmuştur.”²

¹ Hâkim’in hocası ile ondan sonra gelen ravileri tanımıyorum.

² İsnâd çok zayıftır. Zehebî, Mîzân (4/469).

٧٠٤٦ - حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ بْنُ يُوسُفَ، أَنَا أَبُو عَمْرٍو بْنُ مَطَرٍ، أَنَا أَبُو الْقَاسِمِ بْنُ أُمَيَّةَ بْنِ مَنِيعٍ، نَا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْمُوصِلِيُّ، قَالَ: كُنْتُ مَعَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ بِالشَّامِ وَأَنَا يُجْرِي الْحَلَبَةَ، وَمَعَهُ يَحْيَى بْنُ أَكْثَمَ وَهُوَ يَقُولُ: يَا يَحْيَى أَمَا تَرَى؟ أَمَا تَرَى؟ ثُمَّ قَالَ: حَدَّثَنَا يُوسُفُ بْنُ عَطِيَّةَ عَنْ ثَابِتِ الْبُنَانِيِّ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: "الْخَلْقُ كُلُّهُمْ عِيَالُ اللَّهِ، فَأَحَبُّ الْخَلْقِ إِلَى اللَّهِ أَنْفَعُهُمْ لِعِيَالِهِ" قَالَ أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْمُوصِلِيُّ، ثَنَا يُوسُفُ بْنُ عَطِيَّةَ، عَنْ ثَابِتٍ بِهِذَا

7046- Ahmed b. İbrâhîm el-Mevsilî der ki: Şumâsiyye’de müminlerin emiri ile birlikteydim. At koşturuyordu, yanında Yahya b. Eksem de vardı ve ona: “Ey Yahya! Görüyor musun! Görüyor musun!” diyordu. Sonra ona: “Yûsuf b. Atiyye’nin Sâbit el-Bünânî’den, onun da Enes b. Mâlik’ten bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): «İnsanlar Allah’ın ailesi gibidir ve Allah’ın en sevdiği kulları, ailesine en faydalı olan kullardır» buyurmuştur” dedi.¹

Ahmed b. İbrâhîm el-Mevsilî der ki: “Yûsuf b. Atiyye aynısını bize Sâbit’ten rivayet etmiştir.”

٧٠٤٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرِ مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي سَعِيدٍ الْمَجَاوِرُ بِمَكَّةَ، أَنَا أَبُو الْفَضْلِ أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنُ حَمْدَوَيْهِ الشَّرْمَقَانِيُّ، نَا الْحَسَنُ بْنُ سُفْيَانَ، نَا بِشْرُ بْنُ الْحَكَمِ، نَا يُوسُفُ، نَا ثَابِتُ الْبُنَانِيِّ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يَقُولُ: "الْخَلْقُ كُلُّهُمْ عِيَالُ اللَّهِ، وَأَحَبُّ الْخَلْقِ لِعِيَالِهِ" تَفَرَّدَ بِهِ يُوسُفُ بْنُ عَطِيَّةَ، وَقَدْ رُوِيَ بِإِسْنَادٍ ضَعِيفٍ

7047- Enes b. Mâlik’in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): «İnsanlar Allah’ın ailesi gibidir ve Allah’ın en sevdiği kulları, ailesine en faydalı olan kullardır» buyurmuştur.²

Yûsuf b. Atiyye bunu rivayette tek kalmıştır. Zayıf bir isnâdla da rivayet edilmiştir.

¹ İsnâdı çok zayıftır.

² İsnâdı güçlü değildir. Bezzâr, *Müsned* (2/398), Ebû Ya’lâ, *Müsned* 6/65 (106) ve İbn Adî, *el-Kâmil* (7/2611) Bak: Heysemî, *Mecmau’z-Zevâid* (8/91).

٧٠٤٨ - حَدَّثَنَا أَبُو حَازِمٍ الْحَافِظُ، أَنَا عَلِيُّ بْنُ الْفَضْلِ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ عَقِيلٍ الْخَزَاعِيُّ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ عُثْمَانَ بْنِ أَبِي شَيْبَةَ، نَا أَبُو صُهَيْبٍ النَّضْرِيُّ بْنُ سَعِيدٍ، نَا مُوسَى بْنُ عُمَيْرٍ، عَنِ الْحَكَمِ بْنِ عُثَيْبَةَ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنِ الْأَسْوَدِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "الْخَلْقُ عِيَالُ اللَّهِ، فَأَحَبُّ الْخَلْقِ إِلَى اللَّهِ مَنْ أَحْسَنَ إِلَى عِيَالِهِ"

7048- Abdullah (b. Mes'ûd)'un bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “İnsanlar Allah'ın ailesi gibidir ve Allah'ın en sevdiği kulları, ailesine iyi davranan kişilerdir” buyurmuştur.¹

٧٠٤٩ - وَأَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَنَا أَبُو عَمْرٍو مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْوَاحِدِ الرَّاهِدِيُّ، نَا أَحْمَدُ بْنُ زِيَادٍ السَّمْسَارِيُّ، نَا إِسْحَاقُ بْنُ كَعْبٍ، نَا مُوسَى بْنُ عُمَيْرٍ، بِإِسْنَادِهِ نَحْوَهُ

7049- Başka bir kanalla bir önceki hadisin aynısı rivayet edilmiştir.²

٧٠٥٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ فِي التَّارِيخِ، أَنَا أَبُو مَعْشَرٍ مُوسَى بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ مُوسَى الْمَالِينِيُّ، أَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سَعِيدٍ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ حُمَيْدٍ بْنِ فَرَوَةَ، حَدَّثَنِي أَبِي حُمَيْدُ بْنُ فَرَوَةَ، قَالَ: لَمَّا اسْتَقَرَّتْ لِلْمَأْمُونِ الْخِلَافَةُ دَعَا إِبْرَاهِيمَ بْنَ الْمُهَدِّيِّ الْمَعْرُوفَ بِأَبْنِ شَكْلَةَ، فَوَقَفَ بَيْنَ يَدَيْهِ، فَقَالَ: يَا إِبْرَاهِيمُ، أَنْتَ الْمُوثَبُ عَلَيْنَا يَدَّعِي الْخِلَافَةَ؟ فَقَالَ إِبْرَاهِيمُ: "يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، أَنْتَ وَلِيُّ الثَّارِ، وَالْمُحَكَّمُ فِي الْقِصَاصِ، وَالْعَفْوُ أَقْرَبُ لِلتَّقْوَى، وَقَدْ جَعَلَكَ اللَّهُ فَوْقَ كُلِّ ذَنْبٍ، كَمَا جَعَلَ كُلَّ ذَنْبٍ دُونَكَ، فَإِنْ أَخَذْتَ أَخَذْتَ بِحَقٍّ، وَإِنْ عَفَوْتَ عَفَوْتَ بِفَضْلِ، وَلَقَدْ حَضَرْتُ أَبِي وَهُوَ جَدُّكَ، وَاتَّبَعِي بِرَجُلٍ وَكَانَ جُرْمُهُ أَعْظَمَ مِنْ جُرْمِي، فَأَمَرَ الْخَلِيفَةُ بِقَتْلِهِ وَعِنْدَهُ الْمُبَارَكُ بْنُ فَضَالَةَ فَقَالَ الْمُبَارَكُ: إِنْ رَأَى أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ أَنَّ يَتَأَنَّى فِي أَمْرِ هَذَا الرَّجُلِ حَتَّى أُحَدِّثَهُ بِحَدِيثٍ سَمِعْتُهُ مِنَ الْحَسَنِ، قَالَ: إِيَّاهُ يَا مُبَارَكُ؟ فَقَالَ: حَدَّثَنَا الْحَسَنُ، عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: "إِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ نَادَى مُنَادٍ مِنْ بَطْنَانِ الْعَرْشِ: أَلَا لِيُقُومَنَّ الْعَافُونَ مِنَ الْخُلَفَاءِ إِلَى أَكْرَمِ الْجَزَاءِ، فَلَا يَقُومُ إِلَّا مَنْ عَفَا" فَقَالَ الْخَلِيفَةُ: إِيَّاهُ يَا

¹ İsnadı zayıftır. İbn Adiy, *el-Kâmil* (6/2340), Ebû Nuaym, *Hilye* (2/102, 4/237), Taberânî, *M. el-Kebîr* 10/105 (10033) ve Deylemî, *Müsnedü'l-Firdevs* 2/201 (2995).

² İsnadı zayıftır.

مُبَارَكُ، قَدْ قَبِلْتُ الْحَدِيثَ بِقَبُولِهِ، وَقَدْ عَفَوْتُ عَنْهُ، فَقَالَ الْمَأْمُونُ: وَقَدْ قَبِلْتُ الْحَدِيثَ بِقَبُولِهِ، وَعَفَوْتُ عَنْكَ هَهُنَا، هَهُنَا يَا عَمَّ

7050- Humeyd b. Ferve der ki: Memûn'un hilafeti kesinleştiği zaman İbn Şekle olarak bilinen İbrâhîm b. el-Mehdî'yi çağırdı. İbrâhîm gelip önünde durunca ona: "Hilafet iddiasıyla karşımızda duran sen misin?" dedi. İbrâhîm şu karşılığı verdi: "Ey müminlerin emiri! Cezaları sen verir, kısasları sen uygularsın. Affetmek ise takvaya daha yakın duran bir tutumdur. Yüce Allah seni günahkar olan her bir kişinin üstünde, her bir günahkarı da senin altında kılmıştır. Şayet cezalandırırsan hakkın olduğu için cezalandırırsın, bağışlarsan da lutfetmiş olursun. Deden olan babamla birlikte bir olaya şahit oldum. O zaman suçu benim suçumdan daha ağır olan bir adam getirilmişti. Halife öldürülmesini emredince yanında bulunan Mübârek b. Fadâle: "Müminlerin emiri lutfedip bu adam hakkında acele etmezlerse ona Hasan'dan işittiğim bir hadis aktarmak isterim" dedi. Halife: "Ey Mübârek! Nedir?" diye sordu. Mübârek: "Hasan'ın, İmrân b. Husayn'dan bize bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): «Kıyamet gününde Ârş'ın içinden bir ses "Halifelerden başkalarını affetmiş olanlar en güzel mükafat için kalksın!" şeklinde seslenecek ve bu çağrı üzerine sadece başkalarını affetmiş olanlar kalkacaktır» buyurmuştur" deyince, halife: "Evet ey Mübârek! Ben de bu hadisi aynı şekilde kabul ediyor ve bu adamı affediyorum" dedi."

Memûn bunu duyunca İbrâhîm'e: "Ben de bu hadisi aynı şekilde kabul ediyor ve seni şimdi burada bağışlıyorum ey amca!" dedi.¹

٧٠٥١ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، نَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ الْحَافِظُ، نَا حُسَامُ بْنُ الصِّدِّيقِ، نَا الْحُسَيْنُ بْنُ حَفْصٍ، نَا سُفْيَانُ، عَنْ ثَوْرٍ، عَنْ رَاشِدِ بْنِ سَعْدٍ، قَالَ: كَانَ أَبُو الدَّرْدَاءِ يَقُولُ: كَلِمَةٌ نَفَعَ اللَّهُ بِهَا مُعَاوِيَةَ، سَمِعَهَا مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ: " مَنْ تَتَبَعَ عَوْرَاتِ النَّاسِ يُفْسِدِ النَّاسَ، أَوْ كَادَ أَنْ يُفْسِدَ النَّاسَ "

¹ İsnâdında tanımadığım ravi vardır. Bak: İbn Kesir, *el-Bidâye ve'n-Nihâye* (10/126).

7051- Râşid b. Sa'd der ki: Ebu'd-Derdâ şöyle derdi: "Yüce Allah, Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) işit(ip rivayet et)tiği bir sözden dolayı Muâviye'ye faydalar ihsan etmiştir. O da: «İnsanların kusurlarının peşine düşen kişi, onları bozar veya bozulmalarına sebep olur» sözüdür.”¹

Beyhakî der ki: "Ahlaki meziyetler konusu içinde ileri gelenlerin affetmeleri ve öfkelerine sahip olmaları konusunda bu rivayete muvafık düşen pek çok rivayet ve kıssa zikrettik. Dileyen söz konusu yere müracaat edebilir."

فَصَلِّ فِي كَرَاهِيَةٍ طَلَبِ الْإِمَارَةِ لِمَنْ كَانَ ضَعِيفًا يَخَافُ أَنْ لَا يُؤَدِّيَ فِيهَا الْأَمَانَةَ

Gereklerini Yerine Getirmeye Gücü Yetmeyenlerin Görev İstememeleri

٧٠٥٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَلِيٍّ بْنُ شاذَانَ الْبَغْدَادِيُّ، بِهَا، أَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ بْنُ دَرَسْتَوَيْهِ،
نَا يَعْقُوبُ بْنُ سُفْيَانَ، نَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يَزِيدَ، وَأَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، نَا
أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، نَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُثَنِّدِ الْحَوْلَانِيِّ، بِمِصْرَ، نَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يَزِيدَ
الْمُقَرِّي، نَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي أَيُّوبَ، عَنْ عُثَيْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي جَعْفَرِ الْقُرَشِيِّ، عَنْ سَالِمِ بْنِ أَبِي
سَالِمِ الْجَيْشَنَانِيِّ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي ذَرٍّ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: " يَا أَبَا ذَرٍّ، إِنِّي أَرَاكَ
ضَعِيفًا، وَإِنِّي أُحِبُّ لَكَ مَا أُحِبُّ لِنَفْسِي، لَا تَأْمُرَنَّ عَلَى اثْنَيْنِ، وَلَا تَوَلَّيَنَّ مَالَ يَتِيمٍ " وَفِي
رَوَايَةِ الْبَغْدَادِيِّ، عَنْ أَبِي ذَرٍّ أَنَّهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ، رَوَاهُ مُسْلِمٌ فِي الصَّحِيحِ، عَنْ
زُهَيْرِ بْنِ حَرْبٍ، وَإِسْحَاقَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ يَزِيدَ الْمُقَرِّي

وَرَوَيْنَاهُ عَنْ ابْنِ حُجْرَةَ الْأَكْبَرِ، عَنْ أَبِي ذَرٍّ، قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ اسْتَغْمَلْنِي، قَالَ:
فَضْرَبَ بِيَدِهِ عَلَى مَنْكَبِي، ثُمَّ قَالَ: " يَا أَبَا ذَرٍّ، إِنَّكَ ضَعِيفٌ، وَإِنَّهَا أَمَانَةٌ، وَإِنَّهَا يَوْمَ
الْقِيَامَةِ خَزِيٌّ وَنَدَامَةٌ، إِلَّا مَنْ أَخَذَهَا بِحَقِّهَا، وَأَدَّى الَّذِي عَلَيْهِ فِيهَا " وَرَوَيْنَا سَائِرَ مَا وَرَدَ
فِي هَذَا الْبَابِ فِي كِتَابِ أَدَبِ الْقَاضِي مِنْ كِتَابِ الشُّنَنِ، مَنْ أَرَادَهَا رَجَعَ إِلَيْهِ إِنْ شَاءَ اللَّهُ

"

¹ İsnâdı hasendir. Ebû Dâvud 5/199 (4888).

7052- Ebû Zer'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Ey Ebû Zer! Zayıf olduğumu görüyorum ve kendim için ne istiyorsam senin için de aynısını isterim. İki kişiye dahi olsa idareci olma ve yetim malının sorumluluğunu alma."¹

Bağdâdî'nin rivayetinde ise şöyle geçer: "Ebû Zer der ki: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu..."

Müslim *Sahîh*'de Züheyr b. Harb ve İshâk b. İbrâhîm kanalıyla Abdullah b. Yezîd el-Mukri'den rivayet etti.²

İbn Huceyra el-Ekber'den naklen bize bildirildiğine göre Ebû Zer şöyle demiştir: "Ey Allah'ın Resûlü! Bana görev ver!" dediğinde eliyle omzuma vurdu ve: "Ey Ebû Zer! Zayıf olduğumu görüyorum. Bu bir emanettir ve hakkıyla bu görevi üstlenip bu konuda sorumluluklarını yerine getirenler dışında kıyamet gününde kişi için pişmanlık ve hüsrana sebep olacaktır" buyurdu.³

Bu konu hakkındaki diğer rivayetleri *es-Sünenü'l-Kübrâ*'da kadılık âdabı konusu içinde zikrettik. İsteyenler söz konusu yere müracaât edebilirler.⁴

فَصَلِّ فِي ذِكْرِ مَا وَرَدَ مِنَ التَّشْدِيدِ فِي الظُّلْمِ

Zulmetmenin Vebali

٧٠٥٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَلِيٍّ الرَّوْذُبَارِيُّ فِي الْفَوَائِدِ، أَنَا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ بَكْرٍ بْنُ مُحَمَّدٍ
بْنِ عَبْدِ الرَّزَّاقِ بِالْبَصْرَةِ، نَا أَبُو دَاوُدَ، نَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ، نَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ أَبِي سَلَمَةَ
الْمَاجِشُونُ، أَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ دِينَارٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "الظُّلْمُ
ظُلُمَاتٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ"

7053- İbn Ömer'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Zulüm kıyamet gününde sahibini karanlıklar içinde bırakacaktır" buyurmuştur.¹

¹ İsnâdı hasendir.

² Müslim, *imâret* (17).

³ Müslim, *imâret* (16).

⁴ Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ* (10/95-101).

٧٠٥٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْقَاسِمِ الْحَرَقِيُّ، بِبَعْدَادَ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الشَّافِعِيُّ، نَا عُمَرُ بْنُ حَفْصٍ، نَا عَاصِمُ بْنُ عَلِيٍّ، نَا عَبْدُ الْعَزِيزِ الْمَاجِشُونُ، فَذَكَرَهُ بِإِسْنَادِهِ، رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ فِي الصَّحِيحِ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ يُونُسَ، وَأَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ، مِنْ حَدِيثِ شَبَابَةَ، عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ

7054- Başka bir kanalla bir önceki hadisin aynısı rivayet edilmiştir.²

Buhârî, *Sahîh*'de Ahmed b. Yûnus'tan³ ve Müslim, Şebâbe kanalıyla Abdulazîz'den rivayet etti.⁴

٧٠٥٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَلِيٍّ الرَّوْذَبَارِيُّ، وَأَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحُسَيْنُ بْنُ عُمَرَ بْنِ بُرْهَانَ، وَأَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ الْفَضْلِ الْقَطَّانُ، وَأَبُو مُحَمَّدٍ الشُّكْرِيُّ، قَالُوا: أَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ مُحَمَّدٍ الصَّفَّارُ، أَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَرَفَةَ، نَا عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَبُو حَفْصٍ الْأَبَّارُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جُحَادَةَ، عَنْ بَكْرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْمُزَنِيِّ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: "إِيَّاكُمْ وَالظُّلْمَ، فَإِنَّ الظُّلْمَ ظُلُمَاتٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَإِيَّاكُمْ وَالْفَحْشَ، فَإِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْفَحْشَ وَلَا التَّفَحُّشَ، وَإِيَّاكُمْ وَالشُّحَّ، فَإِنَّمَا أَهْلَكَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ الشُّحُّ، أَمَرَهُمْ بِالْكَذِبِ فَكَذَّبُوا، وَأَمَرَهُمْ بِالظُّلْمِ فَظَلَمُوا، وَأَمَرَهُمْ بِالْقَطِيعَةِ" قَالَ: فَقَامَ رَجُلٌ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَيُّ الْإِسْلَامِ أَفْضَلُ؟ قَالَ: "أَنْ يَسْلَمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِكَ وَيَدِكَ" قَالَ: فَأَيُّ الْجِهَادِ أَفْضَلُ؟ قَالَ: "أَنْ يُهْرَاقَ دَمُكَ، وَيُعْقَرَ جَوَادُكَ" قَالَ: فَأَيُّ الْهَجْرَةِ أَفْضَلُ؟ قَالَ: "تَهْجُرَ مَا كَرِهَ رَبُّكَ، وَهُمَا هَجْرَتَانِ، هَجْرَةٌ لِلْبَادِي، وَهَجْرَةٌ لِلْحَاضِرِ، فَأَمَّا هَجْرَةُ الْبَادِي: فَإِذَا دُعِيَ أَجَابَ، وَإِذَا أُمِرَ أَطَاعَ، وَأَمَّا هَجْرَةُ الْحَاضِرِ: فَأَشَدُّهُمَا بَلِيَّةً، وَأَعْظَمُهُمَا أَجْرًا"

7055- Abdullah b. Ömer bildiriyor: Hz. Peygamber (sallallahualeyhi vesellem): "Zulmetmekten sakının! Zira yapılan zulüm kıyamet gününde sahibini karanlıklarda bırakacaktır. Edepsizlikten sakının! Zira Yüce Allah edepsizliği ve çirkin davranışlarda bulunmayı sevmez. Hırstan sakının! Zira sizden öncekileri helak eden hırstan başkası değildi. Hırsları onlara yalan söylemeyi emretti, yalan

¹ İsnâdı sahihtir. Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ* (6/93).

² İsnâdı hasendir.

³ Buhârî, *mezâlim* (3/99).

⁴ Müslim, *birr* (57).

söylediler. Hırsları onlara zulüm yapmayı söyledi, zulmettiler. Hırsları onlara akrabalık bağlarını kesmeyi söyledi, bu bağları kestiler” buyurdu.

Adamın biri kalkıp: “Ey Allah'ın Resûlü! En üstün İslami amel hangisidir?” diye sorunca, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “İnsanların, senin dilinden ve elinden yana selamette olmasıdır” karşılığını verdi. “En üstün cihad hangisidir?” diye sorunca, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “Bineğinin yaralandığı ve kanının aktığı cihaddır” karşılığını verdi. “En üstün hicret hangisidir?” diye sorunca, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Rabbinin hoşlanmadığı şeylerden uzaklaşmandır. Biri bedevinin, biri de şehirlinin hicreti olmak üzere iki çeşit hicret vardır. Bedevi, kendisine bir şey emredildiğinde buna itaat etme, bir yere çağrıldığında da icabet etme imkanına sahiptir. Şehirlinin hicreti ise daha çetindir ve mukafatı da daha büyüktür.”¹

٧٠٥٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، أَنَا أَبُو الْحَسَنِ الْمِصْرِيُّ، نَا مَالِكُ بْنُ يَحْيَى، نَا عَلِيُّ بْنُ عَاصِمٍ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ السَّائِبِ، ح وَأَخْبَرَنَا أَبُو أَحْمَدَ الْحُسَيْنُ بْنُ عَلْوَسَا الْأَسَدُ آبَادِيُّ بِهَا، نَا أَبُو مُحَمَّدٍ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مَاسِيٍّ الْبَزَارُ، نَا الْقَاضِي أَبُو مُحَمَّدٍ يُونُسُ بْنُ يَعْقُوبَ الْأَزْدِيُّ، نَا عُمَرُ بْنُ مَرْزُوقٍ، أَنَا زَائِدَةُ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ السَّائِبِ، عَنْ مُحَارِبِ بْنِ دِثَارٍ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ قَالَ: " أَبْهَأُ النَّاسِ، اتَّقُوا الظُّلْمَ، فَإِنَّهُ ظُلُمَاتٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ " لَفْظُ حَدِيثِ زَائِدَةَ، وَفِي رِوَايَةِ عَلِيٍّ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " إِيَّاكُمْ وَالظُّلْمَ، فَإِنَّ الظُّلْمَ ظُلُمَاتٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ "، قَالَ: وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ مُحَارِبِ بْنِ دِثَارٍ قَالَ: فَقِيلَ لَهُ: مَنْ أَظْلَمُ النَّاسِ؟ قَالَ: " مَنْ ظَلَمَ لِعَیْرِهِ "

7056- İbn Ömer'in bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): “Ey insanlar! Zulümden sakının! Zira zulüm kıyamet gününde kişiyi karanlıklarda bırakacaktır” buyurmuştur.²

Lafız Zâide'nin lafzıdır.

Hz. Ali ise bunu: “Zulümden sakının! Zira zulüm, kıyamet gününde kişiyi karanlıklarda bırakacaktır” lafzıyla rivayet etmiştir.¹

¹ İsnâdı hasendir. Hasan b. Arefe, Cüz (90).

² İsnâdı hasendir. Ahmed, Müsned (2/105-106) ve İbn Ebî Şeybe, Musannef (13/512).

Muhârib b. Disâr'ın bildirdiğine göre Resûlullah'a (sallallahu alayhi vesellem): "İnsanların en zalimi kimdir?" diye sorulunca: "Başkası için birine zulmeden kişidir" buyurmuştur.

٧٠٥٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو نَصْرِ بْنِ قَتَادَةَ، أَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ الرَّازِيُّ، أَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، نَا عَاصِمُ بْنُ عَلِيٍّ، نَا أَبُو شَهَابٍ، نَا الْأَعْمَشُ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "وَيْلٌ لِّلْمَالِكِ مِّنَ الْمَمْلُوكِ، وَوَيْلٌ لِّلْمَمْلُوكِ مِّنَ الْمَالِكِ، وَوَيْلٌ لِّلْغَنِيِّ مِّنَ الْفَقِيرِ، وَوَيْلٌ لِّلْفَقِيرِ مِّنَ الْغَنِيِّ، وَوَيْلٌ لِّلشَّدِيدِ مِّنَ الضَّعِيفِ، وَوَيْلٌ لِّلضَّعِيفِ مِّنَ الْقَوِيِّ"

7057- Enes b. Mâlik'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu alayhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Kölelerinden yana efendinin vay haline! Efendilerinden yana kölelerin vay haline! Fakirden yana zenginin vay haline! Zenginden yana fakirin vay haline! Zayıftan yana güçlünün vay haline! Çüçlünden yana zayıfın vay haline!"²

٧٠٥٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَنَا أَبُو جَعْفَرٍ مُحَمَّدُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْبَغْدَادِيُّ، نَا هَاشِمُ بْنُ الْقَصَّارِ، نَا أَبُو صَالِحٍ، كَاتِبُ اللَّيْثِ، حَدَّثَنِي اللَّيْثُ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عَجَلَانَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ الْمَقْبُرِيِّ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ عَلَى الْمِنْبَرِ: "أُحْرِمُ عَلَيْكُمْ مَالَ الضَّعِيفِينَ: الْيَتِيمِ وَالْمَرْأَةِ"

7058- Ebû Hureyre bildiriyor: Resûlullah (sallallahu alayhi vesellem) minberin üzerinde: "Biri yetim, biri de kadın olmak üzere iki zayıfın malını size haram ediyorum" buyururdu.³

٧٠٥٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو نَصْرِ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ بْنِ مُحَمَّدٍ الْفَقِيهَ الشَّيْزَارِيُّ، أَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ مُحَمَّدُ بْنُ مُوسَى بْنِ كَعْبٍ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ سُلَيْمَانَ الْبَاغَنْدِيُّ، نَا أَبُو عَاصِمٍ، عَنْ الْحَجَّاجِ الصَّوَّافِ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ:

¹ Beyhâkî'nin hocasını tanımıyorum.

² İsnâdı zayıftır. Ebû Ya'la, Müsned 7/80 (4009), Ebû Nuaym, Hilye (5/55) ve Deylemî, Müsnedü'l-Firdevs 4/394-395 (7141). Bak: Zehebî, Siyer (6/241)

³ İsnâdı hasendir. İbn Mâce 2/1213 (3678).

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " ثَلَاثُ دَعَوَاتٍ مُسْتَجَابَةٌ: دَعْوَةُ الْوَالِدِ عَلَى وَلَدِهِ، وَدَعْوَةُ الْمَظْلُومِ، وَدَعْوَةُ الْمُسَافِرِ "

7059- Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Biri anne babanın oğluna olan duası, biri mazlumun duası, biri de yolcunun duası olmak üzere üç duaya icabet edilir."¹

٧٠٦٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو نَصْرِ بْنِ قَتَادَةَ، أَنَا أَبُو عَمْرٍو بْنُ نُجَيْدٍ السَّلَمِيُّ، نَا أَبُو مُسْلِمٍ، نَا أَبُو عَاصِمٍ، فَذَكَرَهُ بِإِسْنَادِهِ، غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ: " ثَلَاثُ دَعَوَاتٍ مُسْتَجَابَاتٍ: دَعْوَةُ الصَّائِمِ، وَدَعْوَةُ الْمُسَافِرِ، وَدَعْوَةُ الْمَظْلُومِ "

7060- Başka bir kanalla bir önceki hadisin aynısı: "Biri oruçlunun, biri yolcunun, biri de mazlumun duası olmak üzere üç duaya icabet edilir" lafzıyla rivayet edilmiştir.²

٧٠٦١ - حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ بْنُ يُوسُفَ، أَنَا أَبُو سَعِيدٍ بْنُ الْأَعْرَابِيِّ، نَا الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ الرَّعْفَزَانِيُّ، نَا سَعِيدُ بْنُ سُلَيْمَانَ، نَا مَنْصُورُ بْنُ أَبِي الْأَسْوَدِ، عَنْ صَالِحِ بْنِ حَيَّانَ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " إِيَّاكَ وَدَعْوَةُ الْمَظْلُومِ، فَإِنَّمَا يَسْأَلُ اللَّهُ حَقَّهُ، وَإِنَّ اللَّهَ لَا يَمْنَعُ ذَا حَقٍّ حَقَّهُ "

7061- Ali b. Ebî Tâlib der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Mazlumun duasından sakın! Zira hakkı olanı istiyordur ve Yüce Allah hakkı olan hiç kimseden bu hakkı esirgemez" buyurdu.³

٧٠٦٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، سَمِعْتُ أَبَا الْعَبَّاسِ مُحَمَّدَ بْنَ يَعْقُوبَ، سَمِعْتُ الْخَضِرَ بْنَ أَبَانَ الْهَاشِمِيَّ، نَا سَيَّارٌ، نَا جَعْفَرٌ، سَمِعْتُ مَالِكََ بْنَ دِينَارٍ يَقُولُ: " قَرَأْتُ فِي "

¹ İsnâdı hasendir. Ebû Dâvud 2/187 (1536), Tirmizî, *birr* 4/314 (1905) ile *da'vât* 5/502 (3448) ve İbn Mâce 2/1270 (3862).

² İsnâdında kopukluk vardır. 3323. hadiste geçti.

³ İsnâdı zayıftır. Ebû Nuaym, *Hilye* (3/202), Hatîb, *Târih* (9/301-302) ve Harâitî, *Mesâviu'l-Ahlâk* (639)

بَعْضُ الْكُتُبِ: مَا مِنْ مَظْلُومٍ دَعَا بِقَلْبٍ مُحْتَرِقٍ إِلَّا لَمْ يَنْهَ دَعْوَتُهُ حَتَّى تَصْعَدَ بَيْنَ يَدَيِ اللَّهِ عِزَّ وَجَلَّ، فَتَنْزِلُ الْعُقُوبَةُ عَلَى مَنْ ظَلَمَهُ أَوْ اسْتَطَاعَ أَنْ يَأْخُذَ لَهُ وَلَمْ يَأْخُذْ لَهُ "

7062- Mâlik b. Dînar der ki: Kitaplardan birinde şunu okudum: "Mazlum biri yanık bir kalple dua ettiği zaman ettiği bu dua durdurulmadan Allah'ın huzuruna yükselir. Akabinde ona zulmeden veya yardım etme imkanı varken yardım etmeyen kişinin üzerine iner."¹

٧٠٦٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنِي أَبُو النَّصْرِ مُحَمَّدُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ يُونُسَ الْفَقِيه، نا عُثْمَانُ بْنُ سَعِيدٍ الدَّارِمِيُّ، نا حُسَيْنُ بْنُ عَبْدِ الْأَوَّلِ الْكُوفِيُّ، قَالَ: فَتَادَهُ أَبُو مُعَاوِيَةَ وَأَخْبَرَنَا أَبُو عُمَرَ الْبِسْطَامِيُّ، أَنَا أَبُو بَكْرٍ الْإِسْمَاعِيلِيُّ، نا الْحَسَنُ بْنُ سَفْيَانَ، نا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نُمَيْرٍ، نا أَبُو مُعَاوِيَةَ، نا بُرَيْدٌ، عَنْ جَدِّهِ أَبِي بُرْدَةَ، عَنْ أَبِي مُوسَى، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " إِنَّ اللَّهَ لَيُمْلِي لِلظَّالِمِ حَتَّى إِذَا أَخَذَهُ لَمْ يُفْلِتْهُ ثُمَّ قَرَأَ: ﴿وَكَذَلِكَ أَخْذُ رَبِّكَ إِذَا أَخَذَ الْقُرَى وَهِيَ ظَالِمَةٌ إِنَّ أَخْذَهُ أَلِيمٌ شَدِيدٌ﴾ [هود: ١٠٢] " لَفْظُ حَدِيثِ أَبِي عَمْرٍو، وَفِي رِوَايَةِ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ: " يُمَهِّلُ "، رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ، عَنْ صَدَقَةَ بْنِ الْفَضْلِ، وَرَوَاهُ مُسْلِمٌ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نُمَيْرٍ، كِلَاهُمَا عَنْ أَبِي مُعَاوِيَةَ

7063- Ebû Mûsa der ki: Resûlullah (sallallahu alayhi vesellem): "Yüce Allah zalime zaman tanır, ama sonunda onu yakaladı mı, bir daha da bırakmaz" buyurdu ve: «Rabbin, haksızlık eden memleketleri (onların halkını) yakaladığında, onun yakalayışı işte böyle (şiddetlidir). Şüphesiz onun yakalaması pek elem vericidir, pek çetindir»² âyetini okudu.

Lafız Ebû Amr'ın lafzıdır. Abdullah'ın rivayetinde ise "Yümlî" lafzı yerine "Yümhil" lafzı geçmiştir.

Buhârî, *Sahîh*'de Sadaka b. el-Fadl kanalıyla Ebû Muâviye'den³ ve Müslim, *Sahîh*'de Muhammed b. Abdillâh b. Numeyr kanalıyla Ebû Muâviye'den rivayet etti.¹

¹ İsnâdı zayıftır.

² Hûd Sur. 102

³ Buhârî, *tefsîr* (5/214).

٧٠٦٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، نا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ الْحَافِظُ، نا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ السَّعْدِيُّ، نا أَبُو عَاصِمٍ، نا سُفْيَانُ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ زِيَادٍ، عَنْ مُسْلِمِ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ رَجُلٍ، مِنْ بَنِي سُلَيْمٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ، ح وَأَخْبَرَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ أَحْمَدُ بْنُ عَلِيٍّ بْنِ الْحُسَيْنِ الْكِسَائِيُّ الْمَصْرِيُّ بِمَكَّةَ، نا عَلِيُّ بْنُ الْعَبَّاسِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْغَفَّارِ الْأَزْدِيُّ بْنُ الدَّنِّ الدَّنِّ، نا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ زَكَرِيَّا بْنِ أَبِي مَسْرَةَ، نا خَلَادُ بْنُ يَحْيَى، نا إِسْرَائِيلُ، نا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ زِيَادٍ بْنِ أَنْعُمٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ رَافِعٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " مَنْ نَظَرَ إِلَى أَخِيهِ نَظْرَةً تُخِيفُهُ أَخَافُهُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ " وَفِي الرِّوَايَةِ الْأُخْرَى: " مَنْ نَظَرَ إِلَى مُسْلِمٍ نَظْرَةً يُخِيفُهُ بِهَا أَخَافَهُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ "

7064- Abdullah b. Amr'ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem):
"Kardeşine, onu korkutacak bir şekilde bakan kişiyi Yüce Allah kıyamet gününde korku içinde bırakır" buyurmuştur.²

Başka bir rivayette "Bir müslümana, onu korkutacak bir şekilde bakan kişiyi Yüce Allah kıyamet gününde korku içinde bırakır" lafzıyla zikredilmiştir.

٧٠٦٥ - حَدَّثَنَا أَبُو نَصْرِ بْنُ قَتَادَةَ، أَنَا أَبُو الْحَسَنِ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ زَكَرِيَّا الْأَدِيبُ، نا الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ زِيَادِ الْقَبَائِي، نا أَبُو خَيْثَمَةَ زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ، نا سُفْيَانُ، عَنْ عَمْرٍو، عَنْ أَبِي نَجِيجٍ وَاسْمُهُ يَسَارٌ وَهُوَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي نَجِيجٍ، وَابْنُ أَبِي نَجِيجٍ يُكْنَى أَبَا يَسَارٍ، عَنْ خَالِدِ بْنِ حَكِيمٍ بْنِ حِزَامٍ، أَنَّ أَبَا عُبَيْدَةَ تَنَاوَلَ رَجُلًا مِنْ أَهْلِ الْمَدِينَةِ، فَقَالَ لَهُ خَالِدُ بْنُ الْوَلِيدِ فِيهِ، فَقَالُوا: اغْضَبْتَ الْأَمِيرَ؟ فَقَالَ خَالِدُ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: " أَشَدُّ النَّاسِ عَذَابًا لِلنَّاسِ فِي الدُّنْيَا أَشَدُّ النَّاسِ عَذَابًا عِنْدَ اللَّهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ "

7065- Hâlid b. Hakîm b. Hizâm bildiriyor: Ebû Ubeyde, Medineli bir adama dil uzatınca Hâlid ona engel olmak istedi. Hâlid'e: "Bu şekilde valiyi kızdırdın" denilince, Hâlid: "Resûlullah'ın (sallallahu alayhi vesellem): «Dünyada iken

¹ Müslim, birr (61).

² İsnâdı zayıftır. Bak: Hatîb et-Tebrîzî, el-Mişkât (2/1097).

insanlara en çok eziyet edenler, kıyamet gününde en ağır cezayı çekecek olanlardır» buyurduğunu işittim” dedi.¹

٧٠٦٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْقَاسِمِ الْحَرَفِيُّ، أَنَا حَبِيبُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ دَاوُدَ الْقَزَّازِ، أَنَا أَبُو بَكْرٍ عُمَرُ بْنُ حَفْصِ بْنِ عُمَرَ بْنِ يَزِيدَ السَّدُوسِيِّ، نَا عَاصِمُ بْنُ عَلِيٍّ، نَا ابْنُ أَبِي ذُئْبٍ، عَنِ الْمُقْبِرِيِّ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: " مَنْ كَانَتْ عِنْدَهُ مَظْلَمَةٌ مِنْ أَخِيهِ مِنْ عَرَضِهِ أَوْ مَالِهِ فَلْيَتَحَلَّلْهَا مِنْ صَاحِبِهِ مِنْ قَبْلِ أَنْ يُؤْخَذَ مِنْهُ حِينَ لَا يَكُونُ دِينَارٌ وَلَا دِرْهَمٌ فَإِنْ كَانَ لَهُ عَمَلٌ صَالِحٌ أَخَذَ مِنْهُ بِقَدْرِ مَظْلَمَتِهِ، وَإِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ أَخِذٌ مِنْ سَيِّئَاتِ صَاحِبِهِ فَحُمِلَتْ عَلَيْهِ " رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ، عَنْ آدَمَ، عَنِ ابْنِ أَبِي ذُئْبٍ

7066- Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Kişinin başkasının malı veya onuru konusunda bir haksızlığı olmuşsa bunun karşılığı, dinarı ve dirhemini bulunmayacağı bir günde (kıyamet gününde) kendisinden alınmadan (ölmeden) önce gidip onunla helalleşsin. Zira o günde şayet iyilikleri varsa iyiliklerinden alınıp karşı tarafa verilecektir. İyilikleri yoksa da karşı tarafın kötülüklerinden alınıp kendisine yüklenecektir."²

Buhârî, Âdem kanalıyla İbn Ebî Zi'b'den rivayet etti.³

٧٠٦٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَنَا أَبُو بَكْرٍ بْنُ إِسْحَاقَ الْفَقِيهِيُّ، أَنَا أَبُو الْمُثَنَّى، أَنَا مُسَدَّدٌ، نَا خَالِدُ بْنُ عُبَيْدِ اللَّهِ، نَا إِبْرَاهِيمُ الْهَجَرِيُّ، عَنْ أَبِي الْأَحْوَصِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: " إِنَّ إِبْلِيسَ يَبْسُ أَنْ تُعْبَدَ الْأَصْنَامُ بِأَرْضِ الْعَرَبِ، وَلَكِنَّهُ سَيَرُضَى بِدُونِ ذَلِكَ مِنْكُمْ: بِالْمُحَقَّرَاتِ مِنْ أَعْمَالِكُمْ، وَهِيَ الْمُوبِقَاتُ، فَاتَّقُوا الْمَظَالَمَ مَا اسْتَطَعْتُمْ، فَإِنَّ الْعَبْدَ يَجِيءُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَهُ مِنَ الْحَسَنَاتِ مَا يَرَى أَنَّهُ تُنَجِّيه، فَلَا يَزَالُ عَبْدٌ يَقُومُ فَيَقُولُ: يَا رَبِّ إِنَّ فُلَانًا ظَلَمَنِي مَظْلَمَةً، فَيُقَالُ: امْحُوا مِنْ حَسَنَاتِهِ حَتَّى لَا يَبْقَى لَهُ حَسَنَةٌ "

¹ Ebu'l-Hasan el-Edîb tanınmayan biridir. Diğer ravileri ise güvenilirlerdir. Ahmed, *Müsned* (4/90), Humeydî, *Müsned* (1/256) ve Taberânî, *M. el-Kebîr* 4/232 (4121).

² İsnâdî sahihtir.

³ Buhârî, *mezâlim* (3/99).

7067- Abdullah b. Mes'ûd'un bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "İblis, Arapların bulunduğu bölgelerde putlara tapılmasından umudunu kesmiştir, ancak bundan daha basit görülen ve kıyamet gününde kişiyi helak edecek olan küçük günahlara da razı olacaktır. Elinizden geldiği kadarıyla haksızlık yapmamaya gayret edin. Zira kul kıyamet gününde iyilikleriyle huzura çıkar ve bu iyiliklerinin onu kurtaracağını düşünür. Ancak biri kalkıp: «Rabbim! Filan kulun bana haksızlık etti!» deyince, Yüce Allah: «Onun iyiliklerinden silin» buyurur. Bu şekilde haksızlık ettiği her biri kişi hakkını alınca iyiliklerinden geriye bir şey kalmaz."¹

٧٠٦٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الصَّنْعَانِيُّ، نَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، نَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، أَنَا مَعْمَرٌ، عَنْ مَطَرٍ الْوَرَّاقِ، عَنْ عَمْرِو بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ بَعْضِ الطَّائِفِينَ، عَنْ رَافِعِ الْخَيْرِ الطَّائِفِيِّ قَالَ: صَحِبْتُ أَبَا بَكْرٍ فِي غَزَاةٍ، فَلَمَّا أَقْفَلْنَا قُلْتُ لَهُ: يَا أَبَا بَكْرٍ، أَوْصِنِي قَالَ: أَقِمِ الصَّلَاةَ الْمَكْتُوبَةَ لَوْفَتِهَا، وَأَدِّ زَكَاةَ مَالِكَ طَيِّبَةً بِهَا نَفْسُكَ، وَصُمْ رَمَضَانَ، وَاحْبُجِ النَّبِيَّ، وَاعْلَمْ أَنَّ الْهَجْرَةَ فِي الْإِسْلَامِ حَسَنٌ وَأَنَّ الْجِهَادَ فِي الْهَجْرَةِ حَسَنٌ، وَلَا تَكُونَنَّ أَمِيرًا " فَذَكَرَ الْحَدِيثَ ثُمَّ قَالَ: " إِنَّ هَذِهِ الْإِمَارَةَ الَّتِي تَرَى الْيَوْمَ يَسِيرَةً قَدْ أَوْشَكَتْ أَنْ تَفْشَوْ وَتَكْثُرَ، حَتَّى يَنَالَهَا مَنْ لَيْسَ لَهَا بِأَهْلٍ، وَأَنَّهُ مَنْ يَكُنْ أَمِيرًا فَإِنَّهُ مِنْ أَطْوَلِ النَّاسِ حِسَابًا، وَأَغْلَظِهِ عَذَابًا، وَمَنْ لَا يَكُونُ أَمِيرًا فَإِنَّهُ مِنْ أَيْسَرِ النَّاسِ حِسَابًا، وَأَهْوَنِهِ عَذَابًا؛ لِأَنَّ الْأُمَرَاءَ أَقْرَبُ النَّاسِ مِنْ ظُلْمِ الْمُؤْمِنِينَ، وَمَنْ يَظْلِمِ الْمُؤْمِنِينَ فَإِنَّهُ يَخْفِرُ عِنْدَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ، هُمْ جِيرَانُ اللَّهِ، وَهُمْ عَوَاذُ اللَّهِ، وَاللَّهُ إِنْ أَحَدَكُمْ لَتَصَابُ شَاةُ جَارِهِ أَوْ بَعِيرُ جَارِهِ فَيَبِيتَ وَارِمَ الْعَصَلِ، يَقُولُ: شَاةُ جَارِي أَوْ بَعِيرُ جَارِي، وَاللَّهُ أَحَقُّ أَنْ يَغْضَبَ لِجِيرَانِهِ "

7068- Râfi' el-Hayr et-Tâi der ki: Bir gazvede Ebû Bekr ile beraber bulundum. Gazve dönüşü: "Ey Ebû Bekr! Bana nasihatte bulun" dediğimde, Ebû Bekr şöyle dedi: "Farz namazları vaktinde kıl. Malının zekatını gönül hoşluğuyla ver. Ramazan orucunu tut. Haccını ifa et. İslam için hicretin güzel bir şey olduğunu, hicretteyken de cihadın güzel olduğunu bil. İdareci de olma..."

¹ İsnâdı zayıftır. Hâkim, Müstedrek (2/27).

Ravi söz konusu hadisi zikrettikten sonra Ebû Bekr'den naklen şöyle devam etti: "Bugün kolay görülen idareciliğin ayağa düşmesi ve onu ehil olmayan kişilerin alması yakındır. İdareci olan kişinin de (kıyamet gününde) hesabı ağır, azabı da çetin olacaktır. İdareci olmayanların ise hesabı kolay, azabı hafif olacaktır. Çünkü idareciler, müminlere zulmetmeye en yakın kişilerdir. Müminlere zulmeden kişi de Allah'ın korumasında olanlara zulmediyor demektir. Zira müminler Allah'ın komşusu olan ve O'na sığınan kişilerdir. Vallahi, sizden biri bile komşusunun koyunu veya devesine bir şey olduğu zaman: "Komşumun koyunu veya komşumun devesi" diyerek gecesini sıkıntı içinde geçirir. Komşusu için kızmak da en çok Allah'ın hakkıdır."¹

٧٠٦٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَمْدُونَ الْمَذْكُورُ، نَا أَبُو عَمْرٍو
أَحْمَدُ بْنُ نَصْرِ، نَا يَحْيَى بْنُ مَنْصُورٍ الْمَرْوَزِيُّ، نَا سَلِيمَانُ بْنُ حَرْبٍ، نَا صَدَقَةُ بْنُ مُوسَى،
نَا أَبُو عِمْرَانَ الْجَوْنِيُّ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ بَابُوسَ، عَنْ عَائِشَةَ، قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "
الدَّوَاوِينُ ثَلَاثَةٌ: دِيْوَانٌ لَا يَغْفِرُهُ اللَّهُ: الْإِشْرَاكُ بِاللَّهِ يَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: ﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ
أَنْ يُشْرَكَ بِهِ﴾ [النساء: ٤٨] وَدِيْوَانٌ لَا يَتْرُكُهُ اللَّهُ: ظَلَمَ الْعِبَادَ فِيمَا بَيْنَهُمْ حَتَّى يَقْتَصَّ
بَعْضُهُمْ مِنْ بَعْضٍ، وَدِيْوَانٌ لَا يَعْْبَأُ اللَّهُ بِهِ: ظَلَمَ الْعِبَادَ فِيمَا بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ اللَّهِ، فَذَلِكَ إِلَى اللَّهِ:
إِنْ شَاءَ عَذَّبَهُ، وَإِنْ شَاءَ تَجَاوَزَ عَنْهُ "

7069- Hz. Âişe'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Yüce Allah'ın katında (günahların kaydının tutulduğu) üç tür divan vardır. Bunlardan biri Allah'ın, içindekileri bağışlamayacağı divandır ki bu da içinde Allah'a şirkin bulunduğu divandır. Yüce Allah bu konuda: «*Süphesiz Allah, kendisine ortak koşulmasını asla bağışlamaz*»² buyurur. Diğer bir divan da Allah'ın, içindekileri karşılıksız bırakmayacağı, içinde kulların birbirlerine

¹ İsnâdında tanımadığım ravi vardır. Abdurrezzâk, *Musanef* 11/321-322 (20656), Taberânî, *M. el-Kebîr* 5/21-22 (4467), İbn Asâkir, *Tehzîb Târîh Dimaşk* (5/295-296), Hatîb, *Muvaddah* (2/97-98), Abdullah b. el-Mübârek, *Zühd* 235-236 (674) ve Ebû Dâvud, *Zühd* (25).

² Nisâ Sur. 48

zulmünü içeren divandır. Bunlarda kısas yaparak herkese hakkını verir. Bir diğeri de, Yüce Allah'ın içindekileri önemsemeyeceği divandır. Bu da kulun Allah'a karşı olan kusurlarını içeren divandır. Yüce Allah dilerse bunları bağışlar, dilerse de sahibini cezalandırır.”¹

۷۰۷ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ أَبِي الْمَعْرُوفِ الْفَقِيهُ، نا أَبُو سَهْلٍ الْإِسْفَرَايِينِي، نا أَبُو جَعْفَرٍ الْحَدَّاءِ، نا عَلِيُّ بْنُ الْمَدِينِيِّ، نا عَبْدُ الصَّمَدِ بْنُ عَبْدِ الْوَارِثِ، نا صَدَقَةُ بْنُ مُوسَى، حَدَّثَنِي أَبُو عِمْرَانَ الْجَوْنِيُّ، حَدَّثَنِي يَزِيدُ بْنُ بَابْنُوسَ، عَنْ عَائِشَةَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: " الدَّوَاوِينُ ثَلَاثَةٌ عِنْدَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، فَدِيَوَانٌ لَا يَغْفِرُهُ اللَّهُ، وَدِيَوَانٌ لَا يَعْبَأُ اللَّهُ بِهِ شَيْئًا، وَدِيَوَانٌ لَا يَدْعُ اللَّهُ مِنْهُ شَيْئًا، فَأَمَّا الدِّيَوَانُ الَّذِي لَا يَغْفِرُ اللَّهُ مِنْهُ شَيْئًا: فَلِإِشْرَاكِ بِاللَّهِ، فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ قَالَ: ﴿مَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ﴾ [المائدة: ۷۲]، وَأَمَّا الدِّيَوَانُ الَّذِي لَا يَعْبَأُ اللَّهُ بِهِ شَيْئًا: فَظَلُمَ الْعِبَادَ بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ، كُلُّ عَمَلٍ هُوَ لِلَّهِ خَالِصٌ لَيْسَ لِلْعِبَادِ مِنْهُ نَصِيبٌ فَإِنَّ اللَّهَ قَادِرٌ عَلَى أَنْ يَغْفِرَهُ، وَأَمَّا الدِّيَوَانُ الَّذِي لَا يَدْعُ اللَّهُ مِنْهُ شَيْئًا: فَظَلُمَ الْعِبَادَ بَعْضُهُمْ بَعْضًا، هُوَ قِصَاصٌ بَيْنَكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ "

7070- Hz. Âişe'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Yüce Allah katında kıyamet gününde amel defterleri üç çeşittir. Allah bunlardan birisinin içindekilerden hiçbir şeyi affetmez. Diğerinin içindekileri hiç önemsemmez. Diğerinin içindekilerden ise hesabı sorulmadık bir şey bırakmaz. İçindekilerden hiçbir şeyi affetmediği defter, içinde Allah'a şirk koşma olan defterdir. Zira Yüce Allah: «**Biliniz ki kim Allah'a ortak koşarsa muhakkak Allah ona cenneti haram kılar**»² buyurur. İçindekileri önemsemediği defter, kulun kendisiyle Rabbi arasında olan, diğer kulları ilgilendirmeyen şeylerin yazılı olduğu defterdir. Yüce Allah bu tür şeyleri bağışlamaya kadirdir. Hesabını sormadık bir şey bırakmadığı defter ise, kulların birbirine yaptığı zulümlerin yazıldığı defterdir. Kıyamet gününde size bu tür şeylerin kısası yapılacaktır.”³

¹ İsnâdı güçlü değildir. Hâkim, Müstedrek (4/575-576) ve Ebû Nuaym, Ahbâru Isbehân (2/2).

² Mâide Sur. 72

³ İsnâdı kavi değildir. Ahmed, Müsned (6/240).

٧٠٧١ - أَخْبَرَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يَحْيَى بْنُ عَبْدِ الْجَبَّارِ السُّكَّرِيُّ، بِعَدَادٍ، أَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ مُحَمَّدٍ الصَّفَّارُ، نَا عَبَّاسُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ التَّرْقُفِيُّ، نَا تَمِيمُ بْنُ الْجَلِيلِ أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ، نَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ الْمُهَاجِرِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ مُجَاهِدٍ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، " أَنَّ مَلِكًا مِنَ الْمُلُوكِ خَرَجَ يَسِيرُ فِي مَمْلَكَتِهِ وَهُوَ مُسْتَخْفٍ مِنَ النَّاسِ حَتَّى نَزَلَ عَلَى رَجُلٍ لَهُ بَقَرَةٌ، فَرَأَتْهُ عَلَيْهِ تِلْكَ الْبَقَرَةُ فَإِذَا حِلَابُهَا مِقْدَارُ حِلَابِ ثَلَاثِينَ بَقَرَةً، فَحَدَّثَ الْمَلِكُ نَفْسَهُ أَنْ يَأْخُذَهَا، فَلَمَّا كَانَ الْعَدُّ غَدًا بِالْبَقَرَةِ إِلَى مَرْعَاهَا، ثُمَّ رَأَتْ فَحُلِبَتْ يَنْقُصُ لَبَنُهَا عَلَى النَّصْفِ، وَجَاءَ مِقْدَارُ حِلَابِ خَمْسَ عَشْرَةَ بَقَرَةً، فَدَعَا الْمَلِكُ صَاحِبَ مَنْزِلِهِ، فَقَالَ: أَخْبِرْنِي مِمَّنْ بَقَرَتُكَ هَذِهِ؟ أَرَعْتَ الْيَوْمَ فِي غَيْرِ مَرْعَاهَا بِالْأَمْسِ؟ أَوْ شَرِبْتَ فِي غَيْرِ مَشْرَبِهَا بِالْأَمْسِ؟ فَقَالَ: لَا مَا رَعْتُ فِي غَيْرِ مَرْعَاهَا بِالْأَمْسِ، وَلَا شَرِبْتُ فِي غَيْرِ مَشْرَبِهَا بِالْأَمْسِ، قَالَ: فَقَالَ: مَا بَالُ لَبَنِهَا نَقَصَ عَلَى النَّصْفِ؟ قَالَ: رَأَى الْمَلِكُ هُوَ أَنْ يَأْخُذَهَا فَتَقْصُرَ لَبَنُهَا، فَإِنَّ الْمَلِكَ إِذَا ظَلَمَ أَوْ هَمَّ بِالظُّلْمِ ذَهَبَتِ الْبَرَكَةُ، قَالَ: وَأَنْتَ مِنْ أَيْنَ تَعْرِفُ الْمَلِكَ؟ قَالَ: هُوَ ذَاكَ كَمَا قُلْتُ لَكَ، قَالَ: فَعَاهَدَ الْمَلِكُ رَبَّهُ فِي نَفْسِهِ أَنْ لَا يَأْخُذَهَا وَلَا يَمْلِكُهَا، وَلَا تَكُونَ لَهُ فِي مُلْكٍ أَبَدًا، قَالَ: فَعَدَّتِ الْبَقَرَةُ فَرَعَتْ، ثُمَّ رَأَتْ ثُمَّ حُلِبَتْ فَإِذَا لَبَنُهَا قَدْ عَادَ عَلَى مِقْدَارِ ثَلَاثِينَ بَقَرَةً، قَالَ: فَقَالَ الْمَلِكُ بَيْنَهُ وَبَيْنَ نَفْسِهِ فَاعْتَبَرَ، فَقَالَ: إِنَّ الْمَلِكَ إِذَا ظَلَمَ أَوْ هَمَّ بِالظُّلْمِ ذَهَبَتِ الْبَرَكَةُ، لَا جَرَمَ، لَأَعْدِلَنَّ أَوْ لَأَكُونَنَّ عَلَى أَفْضَلٍ أَوْ نَحْوٍ مِنْ ذَلِكَ "

7071- İbn Abbâs bildiriyor: Kralın biri tebdili kıyafet ile memleketini dolaşmaya çıktı ve ineği olan bir adama misafir oldu. İnek meradan geldiği zaman onu sağdılar. Otuz inek kadar süt verdi. Kral içinden bu ineği almayı geçirdi. Diğer gün sabah inek meraya çıktı, ancak akşam geri dönüp sağdıklarında bir gün öncesinde verdiği sütün yarısı kadar, on beş inek sütü kadar süt verdi. Kral evin sahibini çağırıp: "Bana ineğe ne olduğunu söyle! Dünkü meradan farklı bir merada mı otlandı? Dünkü sudan farklı bir sudan mı içti?" dedi. Adam: "Hayır başka bir yerden otlanıp su içmedi" karşılığını verdi. Kral: "O zaman bunun sütüne ne oldu ki yarı yarıya düştü?" diye sorunca, adam: "Kral bu ineği almayı düşününce sütü yarıya düştü. Çünkü kral zulüm yaptığı veya zulüm yapmayı düşündüğü zaman

bereket de gider” dedi. Kral: “Sen kralı nereden tanıyorsun ki?” diye sorunca, adam: “Durum sana söylediğim gibidir” karşılığını verdi.

Bunun üzerine kral içinden bu ineği almayacağına, hiçbir zaman mülkü yapmayacağına dair Rabbine söz verdi. Diğer gün sabah inek otlanmaya gitti. Akşam gelip sağıldığında sütü eskisi gibi otuz inek sütü kadar olmuştu. Kral bu durumdan ibret alarak içinden: “Görüyorum ki eğer kral zulmeder veya zulmetmeyi düşünürse bereket yok olup gider. Bundan sonra mutlaka âdil olacak en güzel şekilde hükmedeceğim” dedi.¹

٧٠٧٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، نَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ بْنِ إِسْحَاقَ الْقَاضِي، نَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ الْبَرَاءِ، نَا عَبْدُ الْمُنْعِمِ بْنُ إِدْرِيسَ، نَا عَبْدُ الصَّمَدِ بْنُ مَعْقِلٍ، عَنْ وَهْبِ بْنِ مُنْبِهِ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: " قَالَ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ: يَا رَبِّ أَمَهَلْتُ فِرْعَوْنَ أَرْبَعِمِائَةِ سَنَةٍ وَهُوَ يَقُولُ: ﴿أَنَا رَبُّكُمْ الْأَعْلَى﴾، وَيُكَذِّبُ بَيِّنَاتِكَ، وَيَجْحَدُ رُسُلَكَ، فَأَوْحَى اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ إِلَيْهِ: إِنَّهُ كَانَ حَسَنَ الْخُلُقِ، سَهْلَ الْحِجَابِ، فَأَحْبَبْتُ أَنْ أَكَافِيَهُ "

7072- İbn Abbâs der ki: Hz. Mûsa: “Rabbim! Firavun «En yüce Rabbiniz benim!» demesine, âyetlerini yalanlamasına ve elçilerini inkar etmesine rağmen ona dört yüz yıl mühlet verdin” deyince, Allah ona: “Çünkü yumuşak bir huyu vardı ve insanlara kapılarını açık tutardı. Buna karşılık onu mükafatlandırmak istedim” diye vahyetti.²

٧٠٧٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، وَمُحَمَّدُ بْنُ مُوسَى قَالَا: نَا أَبُو الْعَبَّاسِ هُوَ الْأَصَمُّ، نَا هَارُونُ بْنُ سُلَيْمَانَ، نَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ، ح وَأَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، وَأَحْمَدُ بْنُ الْحَسَنِ قَالَا: نَا أَبُو الْعَبَّاسِ هُوَ الْأَصَمُّ، نَا أَحْمَدُ بْنُ حَازِمٍ بْنِ أَبِي غَزَّوَةَ، أَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُوسَى، عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ عَاصِمٍ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ، عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ، قَالَ: " إِنَّ أَبْغَضَ النَّاسِ إِلَيَّ أَنْ أَظْلِمَهُ لَرَجُلٍ لَا يَجِدُ أَحَدًا يَسْتَعِينُهُ عَلَيَّ إِلَّا اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ " وَفِي رِوَايَةِ مَنْصُورٍ قَالَ: قَالَ أَبُو الدَّرْدَاءِ: " إِنَّ أَبْغَضَ النَّاسِ إِلَيَّ أَنْ أَظْلِمَهُ مَنْ لَا يَسْتَعِينُهُ عَلَيَّ إِلَّا اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ "

¹ İsnâdı zayıftır. Harâitî, *Mesâviu'l-Ahlâk* (652).

² İsnâdı zayıftır.

7073- Ebu'd-Derdâ der ki: “En fazla, bana karşı Yüce Allah’tan yardım dileycek olan kişiye zulmetmekten nefret ederim.”¹

Mansûr’un rivayetinde ise Ebu'd-Derdâ’nın: “En fazla, bana karşı Yüce Allah’tan başka yardım dileyeceği kimsesi olmayan birine zulmetmekten nefret ederim” dediği zikredilir.

٧٠٧٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَلِيٍّ بْنُ شَذَانَ، أَنَا حَمْرَةُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ عَبَّاسٍ، نَا عَبَّاسُ بْنُ مُحَمَّدٍ، نَا عُيَيْدُ اللَّهِ، أَنَا إِسْرَائِيلُ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ أَبِي الْأَخْوَصِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: "كَادَ الْجَعْلُ أَنْ يُعَذَّبَ فِي جُحْرِهِ بِذَنْبِ ابْنِ آدَمَ، ثُمَّ تَلَا هَذِهِ الْآيَةَ: ﴿وَلَوْ يُؤَاخِذُ اللَّهُ النَّاسَ بِمَا كَسَبُوا مَا تَرَكَ عَلَى ظَهْرِهَا مِنْ دَابَّةٍ﴾ "

7074- Ebu'l-Ahvas der ki: Abdullah (b. Mes'ûd): “İnsanoğlunun günahlarından dolayı neredeyse deliğindeki gübre böceği bile azaba maruz kalacaktı” dedi ve: “*Eğer Allah insanları, yaptıkları yüzünden hemen cezalandıracak olsaydı, yerkürenin sırtında hiçbir canlı bırakmazdı*”² âyetini okudu.³

٧٠٧٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحَسَنِ الْعَلَوِيُّ، أَنَا أَبُو الْفَضْلِ عُبَيْدُوسُ بْنُ الْحُسَيْنِ السَّمْسَارُ، نَا أَبُو حَاتِمٍ الرَّازِيُّ، نَا نُعَيْمُ بْنُ حَمَّادٍ، نَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ حَكِيمٍ الْخُرَاعِيُّ، عَنْ عُمَرَ بْنِ جَابِرٍ الْحَنْفِيِّ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَنَّهُ سَمِعَ رَجُلًا يَقُولُ: إِنَّ الظَّالِمَ لَا يَضُرُّ إِلَّا نَفْسَهُ، فَقَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ: "بَلَى وَاللَّهِ، حَتَّى الْحَبَارَى لَتَمُوتُ فِي وَكْرِهَا هَزْلًا لَطْلَمَ الظَّالِمِ "

7075- Ebû Seleme bildiriyor: Ebû Hureyre, adamın birinin: “Zalim kişi ancak kendine zarar verir” dediğini işitince: “Hayır! Vallahi zalimin zulmünden dolayı yuvasındaki toy kuşları bile zayıf düşüp ölür” karşılığını verdi.⁴

¹ İsnâdı hasendir. Ebû Nuaym, *Hilye* (1/221) ve İbn Ebi Şeybe, *Musannef* (13/308-309).

² Fâtır Sur. 45

³ İsnâdı sahihtir. Taberânî, *M. el-Kebir* 9/242 (9040), İbn Ebi Şeybe, *Musannef* (13/301) ve Hâkim, *Müstedrek* (2/428) Bak: Suyûtî, *ed-Dürrü'l-Mensûr* (7/36).

⁴ İsnâdı ceyyiddir. Hatîb et-Tebrîzî, *el-Mişkât* 3/1420 (5136).

٧٠٧٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، أَنَا دَعَلَجُ بْنُ أَحْمَدَ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ يُونُسَ، نَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ دَاوُدَ، نَا الْأَعْمَشُ، عَنْ مُجَاهِدٍ، قَالَ: "مَرَّ نُوحٌ عَلَيْهِ السَّلَامُ بِالْأَسَدِ فَضَرَبَهُ بِرِجْلِهِ فَخَمَشَهُ الْأَسَدُ، فَبَاتَ سَاهِرًا، فَشَكَاَ نُوحٌ ذَلِكَ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ فَأَوْحَى اللَّهُ إِلَيْهِ: إِنِّي لَا أَحِبُّ الظُّلْمَ"

7076- Mücâhid der ki: Hz. Nuh karşılaştığı bir aslana ayağıyla vurunca aslan da pençesiyle onu tırmaladı. Acısından dolayı Hz. Nuh gece uyuyamadı ve Rabbine şikâyetinde bulundu. Yüce Allah da ona: "Ben zulmü sevmem" diye vahyetti.¹

٧٠٧٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ الْفَضْلِ الْقُطَّانُ، أَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ، نَا يَعْقُوبُ بْنُ سُفْيَانَ، نَا سَعِيدُ بْنُ أَسَدٍ، وَأَبُو عُمَيْرٍ، وَمُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ الرَّمْلِيُّ قَالُوا: نَا حَمْرَةُ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي حَمَلَةَ قَالَ: سَمِعْتُ مُسْلِمَ بْنَ يَسَارٍ، وَسَمِعَ يَدْعُو رَجُلٌ عَلَى رَجُلٍ ظَلَمَهُ، فَقَالَ لَهُ مُسْلِمٌ: "كِلِ الظَّالِمَ إِلَى ظُلْمِهِ، فَإِنَّهُ أَسْرَعُ إِلَيْهِ مِنْ دُعَائِكَ عَلَيْهِ، إِلَّا أَنْ يَتَذَارَكَهُ بِعَمَلٍ، وَقَمِنَ أَنْ لَا يَفْعَلَ"

7077- Ali b. Ebî Hamele der ki: Müslim b. Yesâr, bir adamın kendisine zulmeden birine beddua ettiğini görünce: "Zalimi zulmüyle baş başa bırak! Şayet bunu güzel bir amelle telafi edemezse ve yaptığına tövbe etmezse bu, senin edeceğin duadan daha hızlı kendisine zarar verecektir" dedi.²

٧٠٧٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، أَنَا أَبُو عَمْرٍو بْنُ السَّمَّاكِ، نَا حَبْلُ بْنُ إِسْحَاقَ، نَا أَبُو نُعَيْمٍ، نَا الْوَصَافِيُّ، قَالَ: ذُكِرَ رَجُلٌ مِنْ بَنِي مَرْوَانَ عِنْدَ أَبِي جَعْفَرٍ وَأَنَا عِنْدَهُ، فَقَالَ: "كُفَّ عَنْهُمْ، فَوَاللَّهِ لَأَعْمَالُهُمْ لَتُسْرِعُ فِيهِمْ مِنَ السُّيُوفِ الْمُشْهَرَةِ عَلَيْهِمْ"

7078- el-Vasâfî der ki: Ben de yanındayken Ebû Câfer'in önünde Mervân oğullarından bir adamdan bahsedildi. Ebû Cafer: "Onları boş verin! Vallahi yaptıklarının onlara vereceği zarar, onlara çekilmiş kılıçların vereceği zarardan daha hızlı olacaktır" dedi.³

¹ İsnâdı zayıftır. Ebû Nuaym, *Hilye* (3/289-290).

² İsnâdı hasendir. Fesevî, *Ma'rife* (2/86).

³ İsnâdı zayıftır.

٧٠٧٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، نَا عَلِيُّ بْنُ عِيسَى بْنِ إِبْرَاهِيمَ، نَا جَعْفَرُ بْنُ مَحْمُودٍ الْفَارِسِيُّ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، نَا يَزِيدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، نَا سُفْيَانُ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنِ الْمُنْهَالِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَارِثِ بْنِ نَوْفَلٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: "أَوْحَى اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ إِلَى دَاوُدَ: يَا دَاوُدُ، قُلْ لِلظَّالِمَةِ: لَا تَذْكُرُونِي، فَإِنَّ حَقًّا عَلَيَّ أَنْ مَنْ ذَكَرَنِي أَذْكُرْهُ، وَإِنْ ذَكَرَنِي إِيَّاهُمْ أَنْ أَلْعَنَهُمْ"

7079- İbn Abbâs der ki: Yüce Allah, Hz. Dâvud'a şöyle vahyetti: "Ey Dâvud! Zalimlere beni anmamalarını söyle! Zira beni zikredenleri ben de zikrederim ve onları zikretmem de lanetlemem şeklinde olur."¹

٧٠٨٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحَسَنِ الْعَلَوِيُّ، أَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ دَلْوَيْهِ الدَّقَاقُ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ نَا عَلِيُّ بْنُ عَاصِمٍ، عَنْ أَبِي هَارُونَ الْعَبْدِيِّ، سَمِعْتُ أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ، يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " مَا مِنْ عَبْدٍ يَظْلِمُ رَجُلًا مَظْلَمَةً فِي الدُّنْيَا لَا يَقْصَهُ مِنْ نَفْسِهِ إِلَّا أَقْصَهُ اللَّهُ مِنْهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ "

7080- Ebû Saîd el-Hudrî'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Bir kul dünyada birine zulmedip de kisası yapılmadığı zaman kıyamet gününde Yüce Allah mutlaka bunun kisasını yapar."²

٧٠٨١ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ الْحَمَامِيُّ بِبَغْدَادَ، أَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَلِيٍّ الْخُطْبِيُّ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ نَصْرِ الصَّائِغِ، نَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ حَمْرَةَ، نَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ، عَنِ ابْنِ شَهَابٍ قَالَ: كَتَبَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ إِلَى بَعْضِ عُمَّالِهِ: " أَمَّا بَعْدُ، فَاتَّقِ اللَّهَ فِيمَنْ وُلِّيتَ أَمْرَهُ، وَلَا تَأْمَنْ مِنْ مَكْرِهِ فِي تَأْخِيرِ عُقُوبَتِهِ، فَإِنَّمَا يُعَجِّلُ الْعُقُوبَةَ مَنْ يَخَافُ الْقُوَّةَ "

7081- İbn Şihâb der ki: Ömer b. Abdilazîz, valilerinden birine yazdığı mektupta şöyle dedi: "Sonrasına gelince, sorumlu olduğun kişilere karşı Allah'tan kork. Yüce Allah'ın intikamının geç gelmesi seni cezadan yana

¹ İsnâdında tanımadığım ravi vardır. Ahmed, *Zühd* (s. 73), İbn Ebî Şeybe, *Musannef* (11/558-559, 13/201) ve Hennâd, *Zühd* (787).

² İsnâdı çok zayıftır.

güvende hissettirmesin. Zira vaktin geçmesinden korkan kişi ancak cezayı geciktirmeden verir.”¹

٧٠٨٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، نا أَبُو بَكْرٍ إِسْمَاعِيلُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْفَقِيهَ بِالرِّيِّ، نا أَبُو حَاتِمٍ الرَّازِيُّ، نا أَبُو النَّضْرِ الدَّمَشَقِيُّ، نا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عِيَّاشٍ، نا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ الْحَارِثِ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ وَاسِعٍ، أَنَّهُ كَتَبَ إِلَى رَجُلٍ مِنْ إِخْوَانِهِ: " مِنْ مُحَمَّدٍ بْنِ وَاسِعٍ إِلَى فُلَانٍ بْنِ فُلَانٍ، سَلَامٌ عَلَيْكَ، أَمَّا بَعْدُ، فَإِنْ اسْتَطَعْتَ أَنْ تَبَيِّتَ حِينَ تَبَيَّتَ وَأَنْتَ نَقِيٌّ الْكَفِّ مِنَ الدَّمِ الْحَرَامِ، حَمِيصُ الْبَطْنِ مِنَ الطَّعَامِ الْحَرَامِ، خَفِيفُ الظَّهْرِ مِنَ الْمَالِ الْحَرَامِ فَافْعَلْ، فَإِنْ فَعَلْتَ فَلَا سَبِيلَ عَلَيْكَ ﴿إِنَّمَا السَّبِيلُ عَلَى الَّذِينَ يَظْلِمُونَ النَّاسَ وَيَبْغُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ﴾ [الشورى: ٤٢] وَالسَّلَامُ عَلَيْكَ "

7082- Abdurrahman b. el-Hâris bildiriyor: Muhammed b. Vâsi'nin bana bildirdiğine göre kardeşlerinden birine şöyle bir mektup yazmıştır: "Muhammed b. Vâsi'den Filan oğlu Filana! Allah'ın selamı üzerinde olsun! Sonrasına gelince, elinden geldiği kadarıyla eline haram olan kanı bulaştırmadan, midene haram olan yiyeceği indirmeden, sırtına haram olan malı yüklemeyen geceyi et. Böyle yaparsan cezaya maruz kalmazsın. Zira «Ancak insanlara zulmedenlere ve yeryüzünde haksız yere taşkınlık edenlere ceza vardır.»² Baki selam!”³

٧٠٨٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، حَدَّثَنِي أَبُو مَنْصُورٍ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْفَقِيهَ الرَّاهِدُ، نا أَبُو عَمْرٍو أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ النَّحْوِيُّ بِإِسْنَادٍ لَهُ: أَنَّ يَحْيَى بْنَ خَالِدٍ الْبُرْمَكِيَّ، لَمَّا حُبِسَ كَتَبَ مِنَ الْحَبْسِ إِلَى الرَّشِيدِ: " إِنَّ كُلَّ يَوْمٍ يَمْضِي مِنْ بَوْسِي يَمْضِي مِنْ نِعْمَتِكَ مِثْلُهُ، وَالْمَوْعِدُ الْمَحْشَرُ، وَالْحَكْمُ الدِّيَانُ، وَقَدْ كَتَبْتُ إِلَيْكَ بِأَيَّاتٍ كَتَبَ بِهَا أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ إِلَى مُعَاوِيَةَ بْنِ أَبِي سُفْيَانَ:

أَمَّا وَاللَّهِ إِنَّ الظُّلْمَ شُومٌ وَمَا زَالَ الْمُسِيءُ هُوَ الْمَلُومُ

¹ İsnâdı hasendir. İbnu'l-Cevzî, *Sîret Ömer b. Abdilazîz* (s. 82).

² Şûrâ Sur. 42

³ İsnâdı hasendir.

إِلَى دَيَّانٍ يَوْمَ الدِّينِ نَمْضِي وَعِنْدَ اللَّهِ تَجْتَمِعُ الْخُصُومُ
تَنَامُ وَلَمْ تَنَمْ عَنْكَ الْمَنَايَا تَنَبَّهَ لِلْمَنِيَّةِ يَا نَوُومُ
لِأَمْرِ مَا تَصَرَّمَتِ اللَّيَالِي لِأَمْرِ مَا تَحَرَّكَتِ التُّجُومُ

7083- Ebû Amr Ahmed b. Muhammed en-Nahvî bildiriyor: Yahya b. Hâlid el-Bermekî hapsedildiği zaman hapisten (Harun) Reşîd'e şöyle bir mektup yazdı: "Benim burada geçirdiğim her bir kötü günün benzeri senin nimetlerinden eksiltilecektir. Seninle mahşerde görüşecek ve Deyyân olan Allah aramızda hakem olacaktır. Sana bazı beyitleri de yazıyorum ki zamanında Ali b. Ebî Tâlib bunları Muâviye b. Ebî Süfyân'a da yazmıştı:

"Vallahi zulüm çirkin bir davranıştır

Ve her zaman kötü olan kınanacaktır

Din gününde Deyyân olanın huzuruna çıkacak

Hasımlar Allah'ın önünde toplanacaktır

Sen uyuyorsun, ama ölüm senden gafil değildir

Ey uykuda olan! Ölüme karşı hazırlıklı ol

Günler böylesi bir gün için geçip gidiyor

Yıldızlar böylesi bir an için dönüp duruyor."

٧٠٨٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ أَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ الصَّنْعَانِيُّ، نَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، نَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، عَنْ مَعْمَرٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَقِيلٍ بْنِ أَبِي طَالِبٍ، أَنَّ مُعَاوِيَةَ لَمَّا قَدِمَ الْمَدِينَةَ لَقِيَهُ أَبُو قَتَادَةَ الْأَنْصَارِيُّ، فَقَالَ مُعَاوِيَةُ: يَلْقَانِي النَّاسُ كُلُّهُمْ غَيْرَكُمْ يَا مَعْشَرَ الْأَنْصَارِ فَمَا مَنَعَكُمْ أَنْ تَلْقَوْنِي؟ قَالَ: لَمْ يَكُنْ لَنَا دَوَابٌّ، فَقَالَ مُعَاوِيَةُ: وَأَيْنَ النَّوَاضِحُ؟ فَقَالَ أَبُو قَتَادَةَ: عَقَرْنَاهَا فِي طَلَبِكَ وَطَلَبِ أَبِيكَ يَوْمَ بَدْرٍ، قَالَ: ثُمَّ قَالَ أَبُو قَتَادَةَ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ لَنَا: "إِنَّكُمْ سَتَرَوْنَ أَثَرَهُ بَعْدِي" قَالَ مُعَاوِيَةُ: فَمَا أَمْرُكُمْ؟ قَالَ: أَمَرْنَا أَنْ نَصْبِرَ حَتَّى نَلْقَاهُ، قَالَ: فَاصْبِرُوا حَتَّى تَلْقَوْهُ فَقَالَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ حَسَّانٍ حِينَ بَلَغَهُ ذَلِكَ: "

أَلَا أَبْلُغُ مُعَاوِيَةَ بْنَ حَرْبٍ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ بِنَا كَلَامِي

فَإِنَّا صَابِرُونَ وَمُنْظَرُونَ إِلَى يَوْمِ التَّعَابِنِ وَالْخِصَامِ"

7084- Abdullah b. Muhammed b. Akîl b. Ebî Tâlib bildiriyor: Muâviye, Medine'ye geldiği zaman onu Ebû Katâde el-Ensârî karşıladı. Muâviye: "Ey Ensâr! Sizler dışında herkes beni karşılamaya çıktı! Siz neden beni karşılamaya çıkmadınız?" diye sorunca, Ebû Katâde: "Bineklerimiz yoktu" dedi. Muâviye: "Develerinizi nerede?" diye sorunca, Ebû Katâde: "Bedir savaşı sırasında senin ve babamın peşine düşmüşken kesmiştik" karşılığını verdi. Sonra Ebû Katâde: "Resûlullah (sallâllahu aleyhi vesellem) bize «Benden sonra başkaları sizlere tercih edilecek» buyurmuştu" dedi. Muâviye: "Böylesi bir durumda ne yapmanızı söylemişti?" diye sorunca, Ebû Katâde: "Onunla (âhirette) buluşuncaya kadar sabretmemizi emretmişti" karşılığını verdi. Bunun üzerine Muâviye: "O zaman onunla buluşuncaya kadar sabredin!" dedi. Abdurrahman b. Hassân bu olayı duyunca şöyle bir şiir okudu:

"Müminlerin emiri Muâviye b. Harb'e söyleyin

Bizim de söyleyecek şeylerimiz var, deyin

Çekişip hesaplaşacağımız o güne kadar

Sabredip onları bekleyeceğimizi bildirin."¹

٧٠٨٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، سَمِعْتُ أَبَا سَعِيدٍ أَحْمَدَ بْنَ مُحَمَّدٍ بْنَ رُمْحٍ،
سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ مَعْنٍ بْنَ السُّمَيْدِ الصَّبِيِّ يَقُولُ: سَمِعْتُ عَلِيَّ بْنَ حُجْرٍ يُنْشِدُ:
النُّصْحُ مِنْ رُخْصَةٍ فِي النَّاسِ مَجَانُ وَالْغَشُّ غَالٍ لَهُ فِي النَّاسِ أَثْمَانُ
الْعَدْلُ نُورٌ وَأَهْلُ الْجَوْرِ قَدْ كَثُرُوا وَلِلظُّلُومِ عَلَى الْمَظْلُومِ أَعْوَانُ
تَفَاسَدَ النَّاسُ وَالْبَغْضَاءُ ظَاهِرَةٌ فَالنَّاسُ فِي غَيْرِ ذَاتِ اللَّهِ إِخْوَانُ
وَالْعِلْمُ فَاشٍ وَقَلَّ الْعَامِلُونَ بِهِ وَالْعَامِلُونَ لِغَيْرِ اللَّهِ أَقْرَانُ"

7085- Muhammed b. Ma'n b. es-Sumeydi' ed-Dabbî der ki: Ali b. Hucr'un şöyle bir şiir okuduğunu işittim:

¹ Hâkim'in hocasını tanımıyorum. Diğer ravileri güvenilirdir. Abdurrezzâk, *Musannef* 11/60-61 (19909).

“Ruhsatlarda insanlara nasihat bedavadır

İnsanları aldatmak da pahalı ve gūnahtır

Adalet bir ışıktır, zalimler de çoğaldı

Zalimin mazluma yardımcıları vardır

Kindarlık yayıldı, insanlar da bozuldu

İnsanlar Allah rızası dışında kardeş oldu

İlim yayılmasına rağmen amel edeni azken

Allah rızası dışında amel edenlerse çoğaldı.”¹

٧٠٨٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، سَمِعْتُ أَبَا نَصْرِ الْعُقَيْلِيَّ، سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ الْمُبَارَكِ، سَمِعْتُ حَمْدُونَ الْقَصَّارَ يَقُولُ: " اخْذَرُوا أَنْ لَا يَكُونَ أَيَّامُ مَغْرَاكُمْ أَعْيَادَ الْمُسْلِمِينَ "

7086- Abdullah b. el-Mübârek der ki: Hamdûn el-Kassâr'ın: “Savaşa çıktığınız zamanların (sizden kurtuldular diye) müslümanların bayramı olmasından sakının!” dediğini işittim.

٧٠٨٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو زَكَرِيَّا بْنُ أَبِي إِسْحَاقَ، أَنَا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ دَاوُدَ بْنِ سُلَيْمَانَ الرَّاهِدِ، حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ الْوَاحِدِ الْعَبْسِيُّ، أَنَا وَرِيزَةُ ابْنِ مُحَمَّدٍ الْعَسَانِيُّ، أَنَشِدْنِي غَيْرُ وَاحِدٍ مِنْ أَهْلِ الْأَدَبِ لِمَحْمُودِ الْوَرَّاقِ:

وَعَفَرْتُ ذَاكَ لَهُ عَلَى عِلْمِي	إِنِّي شَكَرْتُ لِظَالِمِي ظُلْمِي
لَمَّا أَبَانَ بِجَهْلِهِ حِلْمِي	وَرَأَيْتُهُ أَسَدَى إِلَيَّ يَدًا
فَرَاخَ مُضَاعَفَ الْجُرْمِ	رَجَعْتُ إِسَاءَتُهُ عَلَيْهِ وَإِحْسَانِي
وَعَدَا بِكَسْبِ الدَّمِّ وَالْإِثْمِ	وَعَدَوْتُ ذَا أَجْرٍ وَمَحْمَدَةٍ
وَأَنَا الْمُسِيءُ إِلَيْهِ فِي الْحِلْمِ	فَكَأَنَّمَا الْإِحْسَانُ كَانَ لَهُ
حَتَّى بَكَيْتُ لَهُ مِنَ الظُّلْمِ	مَا زَالَ يَظْلِمُنِي وَأَرْحُمُهُ

¹ Mizzî, Tehzîbu'l-Kemâl (959).

7087- Verîze b. Muhammed el-Ğassânî bildiriyor: Edebiyatçılardan birçok kişi bana Mahmûd el-Verrâk'ın şu beyitlerini okudu:

“Bana zulmeden kişiye teşekkür ettim

Bilerek de bu zulmünü affettim

Hilmim cehaletini ortaya çıkarınca

Yine bana el uzattığını gördüm

Kötülükleri ve iyiliğim karşısında

Günahı katıyla işlemeye koyuldu

Sevap kazanmış ve övülmüş biri olarak başladım günüme

Kendisi daha da kınandı ve fazlasıyla günahı kattı önüne

Sanki iyiliği kendisi yapmış

Ona kötülüğü yapan ben gibiyim hilmimle

Hâlâ bana zulmeder ve ben ona acırım

Zulmünden onun adına ben sonunda ben ağlarım.”

٧٠٨٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَنشَدَنَا أَبُو بَكْرِ أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْإِسْمَاعِيلِيُّ،
أَنشَدَنِي مُحَمَّدُ بْنُ خَلْفٍ، أَنشَدَنِي هَارُونُ بْنُ مُحَمَّدٍ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْقُرَشِيُّ، أَنشَدَنِي
إِسْحَاقُ بْنُ شُعَيْبٍ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ طَلْحَةَ، أَنشَدَنِي عَمِّي يُونُسُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ
لِمُحَمَّدٍ بْنِ عِيسَى بْنِ طَلْحَةَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ:

فَإِنَّ الظُّلْمَ مَرَّتُهُ وَخِيمُ	فَلَا تَعْجَلْ عَلَى أَحَدٍ يَظْلَمُ
عَلَى أَحَدٍ فَإِنَّ الْفُحْشَ لُؤْمُ	وَلَا تَفْحَشْ وَإِنْ بُلِّيتَ ظُلْمًا
فَإِنَّ الذَّنْبَ يَغْفِرُهُ الْكَرِيمُ	وَلَا تَقْطَعْ أَخَاكَ عِنْدَ ذَنْبٍ
كَمَا قَدْ تُرْقِعُ الْخَلْقَ الْقَدِيمُ	وَلَكِنْ دَارِ عَوْرَتَهُ بِرَفْقٍ
فَإِنَّ الصَّبْرَ فِي الْعُقْبَى سَلِيمُ	وَلَا تَجْزَعْ لِرَيْبِ الدَّهْرِ وَاصْبِرْ
وَلَا مَا فَاتَ تُرْجِعُهُ الْهُمُومُ	فَمَا جَزَعْ لِيُغْنِيَ عَنْكَ شَيْئًا

7088- İshâk b. Şuayb b. İbrâhîm b. Muhammed b. Talha bildiriyor:
Amcam Yûnus b. İbrâhîm bana, Muhammed b. İsa b. Talha b. Ubeydillah'a
ait olan şu şiiri okudu:

“Kimseye zulmetmek için acele etme
Çünkü akıbeti pek kötüdür
Söyleme çirkin sözü, inlesen de zulümden
Çünkü çirkin sözün de farkı yok rezillikten
Hatasından dolayı kardeşinle bağlarını kesme
Çünkü affetmek saygınlığın karakteridir
Bu kusurunu bir yamayla örtmeye çalış
Eski bir giysiyi yamadığın gibi
Zamanın zorluklarından korkma ve sabırlı ol
Muhakkak ki sabrın sonu selamettir
Hiçbir korkunun sana bir faydası olmaz
Üzülmen de geçen hiçbir şeyi geri getirmez.”¹

¹ İsnâdı müselseldir. İbn Ebi'd-Dünya, *Kitâbu'l-Hilm* (s. 72-73).

الْخَمْسُونَ مِنْ شُعَبِ الْإِيمَانِ وَهُوَ بَابٌ فِي التَّمَسُّكِ بِمَا عَلَيْهِ الْجَمَاعَةُ

50. Şube

Cemaatle Birlikte Olmak

Yüce Allah: “*Hep birlikte Allah’ın ipine sarılın, parçalanıp bölünmeyin*”¹ buyurmuştur.

٧٠٨٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو زَكَرِيَّا بْنُ أَبِي إِسْحَاقَ، أَنَا أَبُو الْحَسَنِ الطَّرَائِيفِيُّ، نَا عُثْمَانُ بْنُ سَعِيدٍ، نَا الْقَعْنَبِيُّ، فِيمَا قَرَأَ عَلَى مَالِكٍ، عَنْ سُهَيْلِ بْنِ أَبِي صَالِحٍ، وَأَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَنَا أَبُو الْفَضْلِ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، نَا أَحْمَدُ بْنُ سَلَمَةَ، نَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، أَنَا جَرِيرٌ، عَنْ سُهَيْلٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " إِنَّ اللَّهَ يَرْضَى لَكُمْ ثَلَاثًا، وَيَكْرَهُ لَكُمْ ثَلَاثًا، رَضِيَ لَكُمْ: أَنْ تَعْبُدُوهُ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا، وَأَنْ تَعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا، وَأَنْ تُنَاصِحُوا مَنْ وَلَّاهُ اللَّهُ أَمْرَكُمْ، وَيَكْرَهُ لَكُمْ: قِيلَ وَقَالَ، وَكَثْرَةُ السُّؤَالِ، وَإِضَاعَةُ الْمَالِ " لَيْسَ فِي رِوَايَةِ مَالِكٍ: " وَلَا تَفَرَّقُوا "، أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ فِي الصَّحِيحِ مِنْ حَدِيثِ جَرِيرٍ

7089- Ebû Hureyre’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: “Yüce Allah üç şeyi yapmanızı isterken, üç şeyi yapmanıza da öfkelenir. Ona kulluk edip hiçbir şeyi ortak koşmamanızı, hep birlikte Yüce Allah’ın ipine sarılıp ayrı düşmemenizi ve başınıza getirdiği yöneticilerinize bağlı olmanızı ister. Ancak dedikodu yapmanıza, çokça soru sormanıza ve mallarınızı heba etmenize öfkelenir.”²

Mâlik’in rivayetinde “Ayrı düşmemenizi” ifadesi yoktur.

Müslim, *Sahîh*’de Cerîr’den rivayet etti.³

¹ Âl-i İmrân Sur. 103

² İsnâdı sahihtir.

³ Müslim, *ukdiya* (10).

٧٠٩٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ فُورَكٍ، أَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ، نَا يُونُسُ بْنُ حَبِيبٍ، نَا أَبُو دَاوُدَ، نَا أَبَانُ بْنُ يَزِيدَ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ، عَنْ زَيْدِ بْنِ سَلَامٍ، عَنْ أَبِي سَلَامٍ، عَنْ الْحَارِثِ الْأَشْعَرِيِّ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " وَأَنَا أَمْرُكُمْ بِخَمْسٍ أَمَرَنِي اللَّهُ تَعَالَى بِهِنَّ: الْجَمَاعَةُ وَالسَّمْعُ وَالطَّاعَةُ وَالْهَجْرَةُ وَالْجِهَادُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، فَمَنْ فَارَقَ الْجَمَاعَةَ قِيدَ شِبْرٍ فَقَدْ خَلَعَ رِبْقَةَ الْإِسْلَامِ - أَوْ الْإِيمَانَ مِنْ عُنُقِهِ، أَوْ الْإِيمَانَ مِنْ رَأْسِهِ - إِلَّا أَنْ يُرَاجَعَ، وَمَنْ دَعَا دَعْوَى جَاهِلِيَّةٍ فَهُوَ مِنْ جُنَا جَهَنَّمَ " قِيلَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، وَإِنْ صَامَ وَصَلَّى؟ قَالَ: " وَإِنْ صَامَ وَصَلَّى، تَدَاعَوْا بِدَعْوَى اللَّهِ الَّذِي سَمَّاكُمْ بِهَا الْمُسْلِمِينَ الْمُؤْمِنِينَ عِبَادَ اللَّهِ "

7090- Hâris el-Eş'arî der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Ben de size Allah'ın bana emrettiği beş şeyi emrediyorum. Bunlar; cemaatten ayrılmama, verilen emirleri dinleme, bunlara itaat etme, hicret ve Allah yolunda cihaddır. Cemaatten bir karış dahi ayrılan kişi, geri dönene kadar boynundan İslam'ın (veya imanın) boyunduruğunu çıkarmış olur. Cahiliyenin (kavmiyetçi) çağrılarını yapan kişi cehennemın yakıtı olur" buyurdu. "Ey Allah'ın Resûlü! Oruç tutup namaz kılsa da mı?" diye sorunca, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Evet, oruç tutup namaz kılsa da! Ama siz Yüce Allah'ın size koyduğu «Müslümanlar, Müminler, Allah'ın kulları» gibi isimleri kullanın" buyurdu.¹

٧٠٩١ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، بِبَغْدَادَ، أَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ مُحَمَّدٍ الصَّفَّارُ، نَا الْعَبَّاسُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ التُّرُقُفِيُّ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ، عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ يُوسُفَ بْنِ عُبَيْدٍ، عَنْ غِيلَانَ بْنِ جَرِيرٍ، عَنْ زِيَادِ بْنِ أَبِي رِيَّاحٍ الْقَيْسِيِّ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " مَنْ خَرَجَ مِنَ الطَّاعَةِ وَفَارَقَ الْجَمَاعَةَ فَمَاتَ عَلَى ذَلِكَ فَهِيَ مِيتَةُ الْجَاهِلِيَّةِ، وَمَنْ خَرَجَ مِنْ أُمَّتِي بِظُلْمٍ بَرَّهَا وَفَاجَرَهَا لَا يَحْتَشِمُ - أَوْ قَالَ: لَا يَتَحَاشَى - مِنْ مُؤْمِنِهَا، وَلَا يَبْقَى لِدَى عَهْدِهَا فَلَيْسَ مِنِّي، وَمَنْ قُتِلَ تَحْتَ رَايَةٍ عِمِّيَّةٍ يَغْضَبُ لِلْعَصْبِيَّةِ، وَيَنْصُرُ لِلْعَصْبِيَّةِ، وَيَدْعُو لِلْعَصْبِيَّةِ فَقَتَلَتْهُ جَاهِلِيَّةٌ - أَوْ قَالَ: مِيتَتُهُ جَاهِلِيَّةٌ - شَكَّ أَبُو مُحَمَّدٍ "

7091- Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Kim (yöneticiye) itaatten çıkar ve cemaatten ayrılır da ölürse Cahiliye ölümüyle ölmüş olur. Ümmetime karşı ayaklanıp iyi kötü ayırımı

¹ Ravileri güvenilirdir. Tirmizî 5/148-149 (2863).

yapmadan önüne geleni vuran, mümini öldürmekten çekinmeyen, zümmilere verilen sözde durmayan kişi benden (dinimden) değildir, ben de ondan değilim. Kim (savaş için) çekilmiş bir sancağın altında körü körüne savaşırsa, kabilesi için öfkelenir, kabilesi için savaşırsın ve (haksız yere) kabilesine yardım eder de öldürülürse öldürülmesi (veya ölümü) Cahiliye ölümüdür.”¹

٧٠٩٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَنَا بَكْرُ بْنُ مُحَمَّدٍ الصَّيْرَفِيُّ، نَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِسْحَاقَ الْقَاضِي، نَا حَجَّاجُ بْنُ مِنْهَالٍ، نَا مَهْدِيُّ بْنُ مَيْمُونٍ، عَنْ غِيلَانَ بْنِ جَرِيرٍ، عَنْ زَيْدِ بْنِ رِيَّاحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: " مَنْ خَرَجَ مِنَ الطَّاعَةِ، وَفَارَقَ الْجَمَاعَةَ ثُمَّ مَاتَ، مَاتَ مِيتَةً جَاهِلِيَّةً، وَمَنْ قُتِلَ تَحْتَ رَايَةِ عِمَّةٍ يَعْصِبُ لِلْعَصْبَةِ، وَيُقَاتِلُ لِلْعَصْبَةِ فَلَيْسَ مِنِّي، وَمَنْ خَرَجَ عَلَى أَمْنِي يَضْرِبُ بَرَّهَا وَفَاجِرَهَا، لَا يَتَحَاشَى عَنْ مُؤْمِنِهَا وَلَا يَفِي بِذِي عَهْدِهَا فَلَيْسَ مِنِّي " أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ مِنْ حَدِيثِ مَهْدِيِّ بْنِ مَيْمُونٍ وَغَيْرِهِ

7092- Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Kim (yöneticiye) itaatten çıkar ve cemaatten ayrılır da ölürse Cahiliye ölümüyle ölmüş olur. Kim (savaş için) çekilmiş bir sancağın altında körü körüne savaşırsa, kabilesi için öfkelenir, kabilesi için savaşırsa benden (dinimden) değildir. Ümmetime karşı ayaklanıp iyi kötü ayırımı yapmadan önüne geleni vuran, mümini öldürmekten çekinmeyen, zümmilere verilen sözde durmayan kişi de benden (dinimden) değildir.”²

Müslim, Mehdî b. Meymûn ile başkasından rivayet etti.³

٧٠٩٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحَسَنِ بْنُ أَبِي بَكْرٍ الْأَهْوَازِيُّ، أَنَا أَحْمَدُ بْنُ عُبَيْدٍ الصَّفَّارُ، نَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِسْحَاقَ، نَا حَجَّاجُ بْنُ مِنْهَالٍ، وَعَارِمٌ، وَشَلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ، وَمُسَدَّدٌ، قَالُوا: نَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ الْجَعْدِ أَبِي عُثْمَانَ، وَقَالَ مُسَدَّدٌ: نَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، نَا الْجَعْدُ أَبُو عُثْمَانَ، نَا أَبُو رَجَاءٍ الْغَطَارِدِيُّ، سَمِعْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ، يَرْوِيهِ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: " مَنْ رَأَى

¹ Ravileri güvenilirdir.

² İsnâdı sahihtir.

³ Müslim, imâret (54).

مِنْ أَمِيرِهِ شَيْئًا يَكْرَهُهُ فَلْيَصْبِرْ، فَإِنَّهُ لَيْسَ أَحَدٌ يُفَارِقُ الْجَمَاعَةَ شَيْئًا فَيَمُوتُ إِلَّا مَاتَ مَيِّتَةً جَاهِلِيَّةً "

7093- İbn Abbâs'ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Her kim idarecisinden hoşlanmadığı bir şey görürse sabretsin. Zira cemaatten bir karış dahi olsa ayrılıp o şekilde ölen kişi, Cahiliye ölümü ile ölür."¹

٧٠٩٤ - قَالَ: وَنَا بِهِ مُسَدَّدٌ، نَا عَبْدُ الْوَارِثِ، عَنِ الْجَعْدِ أَبِي عُثْمَانَ، عَنْ أَبِي رَجَاءٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَفَعَهُ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ، ثُمَّ ذَكَرَ الْحَدِيثَ، رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ فِي الصَّحِيحِ، عَنْ أَبِي الثَّعْمَانِ عَارِمٍ، عَنْ حَمَّادٍ

7094- Başka bir kanalla bir önceki hadisin aynısı rivayet edilmiştir.²

Buhârî, *Sahîh*'de Ebu'n-Nu'mân Ârim kanalıyla Hammâd'dan rivayet etti.³

٧٠٩٥ - أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، أَنَا أَحْمَدُ بْنُ عُبَيْدِ الصَّفَّارِ، نَا أَبُو إِسْمَاعِيلَ التِّرْمِذِيُّ، نَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنِي عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ، أَخْبَرَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَالِمٍ، أَخْبَرَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْوَلِيدِ بْنِ عَامِرٍ، نَا الْفَضِيلُ بْنُ فَضَالَةَ، أَنَّ حَبِيبَ بْنَ عُبَيْدٍ، حَدَّثَنِي أَنَّ الْمُقْدَامَ حَدَّثَهُمْ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: " أَطِيعُوا أَمْرَاءَكُمْ، فَإِنْ أَمَرُوكُمْ بِمَا جِئْتُمْ بِهِ، فَإِنَّهُمْ يُؤْجِرُونَ عَلَيْهِ وَتُؤْجِرُونَ بِطَاعَتِهِمْ، وَإِنْ أَمَرُوكُمْ بِشَيْءٍ مِمَّا لَمْ آتِكُمْ بِهِ فَهُوَ عَلَيْهِمْ وَأَنْتُمْ بُرَاءٌ مِنْ ذَلِكَ، إِذَا لَقِيتُمْ اللَّهَ قُلْتُمْ: رَبَّنَا لَا ظُلْمَ فَيَقُولُ: لَا ظُلْمَ، أَرْسَلْتُ إِلَيْنَا رَسُولًا فَأَطَعْنَاهُ - يَعْنِي بِإِذْنِكَ - وَاسْتَخْلَفْتَ عَلَيْنَا خَلَفًا فَأَطَعْنَاهُمْ بِإِذْنِكَ، وَأَمَرْتَ عَلَيْنَا أَمْرَاءَ فَأَطَعْنَاهُمْ بِإِذْنِكَ فَيَقُولُ: صَدَقْتُمْ هُوَ عَلَيْهِمْ، وَأَنْتُمْ مِنْهُ بُرَاءٌ "

7095- Mikdâm'ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Size benim getirdiğim şeyleri (İslam'ı) emrettikleri sürece başınızdaki idarecilere itaat edin. Bu şekilde hem onlar bunun sevabını alır, hem de sizler itaatinizin sevabını alırsınız. Size benim getirmediğim bir şeyi emrettikleri

¹ Ravileri güvenilirdir.

² Ravileri güvenilirdir.

³ Buhârî, *fiten* (8/87) ile *ahkâm* (8/105).

zaman bunun vebali onlaradır ve bunda size bir günah yoktur. Yüce Allah'ın huzuruna çıktığınız zaman da: «Rabbimiz! Bize haksızlık etme!» dersiniz. O da: «Size haksızlık etmeyeceğim» buyurur. Siz: «Rabbimiz! Sen bize elçiler gönderdin. Biz de senin izinle onlara itaat ettik. Sonra başımızda halifeler koydun. Yine senin izinle onlara itaat ettik. Başımızda idareciler de koydun ve yine senin izinle onlara itaat ettik» dedığınız zaman Yüce Allah da: «Doğru söylediniz! Yaptıklarının günahı onlaradır ve siz onlardan berisiniz» buyuracaktır.”¹

٧٠٩٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَنَا أَبُو الْفَضْلِ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، نَا أَحْمَدُ بْنُ سَلَمَةَ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، نَا شُعْبَةُ، عَنْ سَمَاكِ بْنِ حَرْبٍ، عَنْ عَلْقَمَةَ بْنِ وَاثِلٍ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: سَأَلَ سَلَمَةُ بْنُ يَزِيدَ الْجُعْفِيُّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: يَا نَبِيَّ اللَّهِ، أَرَأَيْتَ إِنْ قَامَتْ عَلَيْنَا أُمَرَاءُ يَسْأَلُونَنَا حَقَّهُمْ، وَيَمْنَعُونَا حَقَّنَا، فَمَا تَأْمُرُنَا؟ قَالَ: فَأَعْرَضَ عَنْهُ، ثُمَّ سَأَلَهُ، فَأَعْرَضَ عَنْهُ، ثُمَّ سَأَلَهُ فِي الثَّانِيَةِ أَوْ فِي الثَّالِثَةِ، فَجَذَبَهُ الْأَشْعَثُ بْنُ قَيْسٍ، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: " اَسْمَعُوا وَأَطِيعُوا، فَإِنَّمَا عَلَيْهِ مَا حُمِّلَ، وَعَلَيْكُمْ مَا حُمِّلْتُمْ " رَوَاهُ مُسْلِمٌ فِي الصَّحِيحِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ بَشَّارٍ

وَرَوَيْنَا فِي، حَدِيثِ حُذَيْفَةَ بْنِ الْيَمَانِ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ فِي إِخْبَارِهِ عَنْ أُمِّمَةٍ لَا يَهْتَدُونَ بِهَدْيِهِ، وَلَا يَسْتَنْتُونَ بِسُنَّتِهِ، قَالَ: " تَسْمَعُ وَتُطِيعُ لِلْأَمِيرِ، فَإِنْ ضَرَبَ ظَهْرَكَ وَأَخَذَ مَالَكَ فَاسْمَعْ وَأَطِعْ "

7096- Alkame b. Vâil, babasından bildiriyor: Seleme b. Yezîd el-Cu'fî, Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem): “Ey Allah'ın Peygamberi! Başımıza gelen idareciler haklarını bizden istese, ancak bizim haklarımızı vermese ne yapalım?” diye sorunca, Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) ondan yüz çevirdi. Bir daha sorunca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yine ondan yüz çevirdi. İkinci veya üçüncü defa aynı şeyi sorunca Eş'as b. Kays onu tutup çekti. Resûlullah da (sallallahu aleyhi vesellem): “Siz verilen emirleri dinleyip itaat edin. Onlar

¹ İsnâdında bir sakınca yoktur. Taberânî, M. el-Kebîr 20/278 (658) ve Beyhakî, es-Sünenü'l-Kübrâ (8/158-159) Bak: Heysemî, Mecmau'z-Zevâid (5/220) ve Suyûtî, ed-Dürri'l-Mensûr (2/578).

yüklendikleri görevlerden sorumlular, siz de yüklendiğiniz şeylerden sorumlusunuz” buyurdu.

Müslim, *Sahîh*'de Muhammed b. Beşşâr'dan rivayet etti.¹

Huzeyfe b. el-Yemân'ın da Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem), kendisinden sonra gelen ancak yolundan gitmeyen ve sünnetine uymayan idarecilere itaat konusunda: “İdarecinin verdiği emri dinleyip itaat edersin. Sırtına vurup malını alsa da sen yine de dinleyip itaat et” buyurduğunu bildirmiştir.²

٧٠٩٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ بْنِ يَعْقُوبَ، نَا أَحْمَدُ بْنُ سَهْلٍ، قَالَ: وَأَنَا أَبُو الْفَضْلِ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، نَا أَحْمَدُ بْنُ سَلَمَةَ، قَالَا: نَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، نَا مُعَاذُ بْنُ هِشَامٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، عَنْ قَتَادَةَ، نَا الْحَسَنُ، عَنْ صَبَّاهُ بْنِ مَحْصَنٍ، عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ قَالَ: " سَيَعْمَلُ عَلَيْكُمْ أَمْرَاءُ بَعْدِي، تَعْرِفُونَ وَتُنْكِرُونَ، فَمَنْ كَرِهَ فَقَدْ بَرِئَ، وَمَنْ أَنْكَرَ فَقَدْ سَلِمَ، وَلَكِنْ مَنْ رَضِيَ وَتَابَعَ " قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَلَا نُقَاتِلُهُمْ؟ قَالَ: " لَا، مَا صَلَّوْا " قَالَ قَتَادَةُ: " يَعْنِي مَنْ أَنْكَرَ بِقَلْبِهِ وَكَرِهَ بِقَلْبِهِ " رَوَاهُ مُسْلِمٌ مِنْ حَدِيثِ مُحَمَّدِ بْنِ بَشَّارٍ، وَرَوَيْنَا مِنْ وَجْهِ آخَرَ عَنِ الْحَسَنِ، أَنَّهُ قَالَ: " فَمَنْ أَنْكَرَ بِلِسَانِهِ فَقَدْ بَرِئَ " : وَقَدْ ذَهَبَ زَمَانُ هَذِهِ، " وَمَنْ كَرِهَ بِقَلْبِهِ " فَقَدْ جَاءَ زَمَانُ هَذِهِ

7097- Ümmü Seleme bildiriyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Başınıza gelecek idarecilerinden hem iyi hem kötü şeyler göreceksiniz. Onların kötülüklerinden hoşlanmayan kişi yapılanın günahından berî olmuş, reddeden kişi ise selamete ermiş olur. Asıl vebal yapılanı razı olup göz yumanların olacaktır” buyurdu. “Ey Allah'ın Resûlü! Onlarla savaşalım mı?” diye sorulunca: “Beş vakit namazı kıldıkları sürece hayır!” karşılığını verdi.³

Katâde der ki: “Kalben hoşlanmama ve reddetme kastedilmiştir.”

Müslim, Muhammed b. Beşşâr'dan rivayet etti.⁴

¹ Müslim, *imâret* (49).

² Müslim, *imâret* (52).

³ İsnâdî hasendir.

⁴ Müslim, *imâret* (62, 63).

Başka bir kanalla bize bildirildiğine göre Hasan: “Kötülüklerini diliyle reddedenler yapılanın günahından beri olur” ifadesi konusunda: “Bunun zamanı geçmiştir. “Kalbiyle bundan hoşlanmayan...” ifadesi hakkında da: “Zaman bunun zamanıdır” demiştir.¹

۷۰۹۸ - أَخْبَرَنَا أَبُو سَعْدٍ الْمَالِينِي، أَنَا أَبُو أَحْمَدَ بْنُ عَدِيٍّ الْحَافِظُ، نَا عُمَرُ بْنُ سِنَانٍ، نَا أَحْمَدُ بْنُ أَبِي شُعَيْبٍ الْحَرَّانِيُّ، أَنَا مُوسَى بْنُ أَعْيَنَ، عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ حَبِيبِ بْنِ أَبِي ثَابِتٍ، عَنْ أَبِي الْبُخْتَرِيِّ، قَالَ: قِيلَ لِحَدِيقَةَ: " أَلَا تَأْمُرُ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَى عَنِ الْمُنْكَرِ؟ " قَالَ: " إِنَّ الْأَمْرَ بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّهْيَ عَنِ الْمُنْكَرِ لَحَسَنٌ، وَلَكِنْ لَيْسَ مِنَ السُّنَّةِ أَنْ تَرْفَعَ السَّلَاحَ عَلَى إِمَامِكَ "

7098- Ebu'l-Bahterî der ki: Huzeyfe'ye: “Neden iyiliği emredip kötülükten alıkoymuyorsun?” denilince: “İyiliği emredip kötülükten alıkoymak güzel bir şeydir, ancak kendi yöneticine silah çekmen sünnetten değildir” karşılığını verdi.²

Halîmî der ki: “Âdil olan imama itaat farz, ona muhalefet etmek de haramdır. Ona yapılan biata uymak ve bu yönde verilen sözde durmak da farzdır. Zalim olan imama (lidere/ yöneticiye) gelince ise, kişinin fasıklığının imamlığına engel olmadığını söyleyenler bu yönde gelen rivayetlerin zahirine dayanmış, bunları delil olarak kabul etmişlerdir. Bu rivayetler de âdil olsun, zalim olsun mevcut imama itaati gerekli görmüşlerdir...

Kişinin fasıklığının imamlığına engel olduğunu söyleyenlere göre ise, zalim olan imamın âdil olan imamdan ayrı bir şekilde zikredilmesi, zalim olan imamın zahirde imam olmasındandır. Ancak hakikatine bakılacaksa isbata gerek bırakmaksızın âdil olan imamdan farklıdır. Zalim olan imama karşı gelip itaatinden çıkmak cemaatten ayrılmayı gerekli kılıyorsa bu durumda ona itaat etmek gerekir. Bu da; cemaatten ayrılmayı gerektirmemesi durumunda böylesi bir imama karşı gelinip itaatinden çıkılması gerektiğini göstermektedir.

¹ Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ* (8/158).

² İsnâdında kopukluk vardır. İbn Adiy, *el-Kâmil* (2/814-815).

Cemaatten ayrılmanın anlamına gelince, şayet cumhur (müslümanların geneli) imamın fasıklığının imametine engel olmadığını görüyorsa, müslümanlardan bir azınlık da fasıklığının imametine engel olduğunu düşünüyorsa bu durumda azınlık olan bu kesim bu düşüncesini açığa vuramaz. Çünkü cumhur bu konuda aksini düşünmektedir ve onların bu görüşlerini reddeder. Bu durumda ya müslümanlar arasında tefrika olacak ya da söz konusu imam cumhurun görüşüne dayanarak onlara baskı uygulayacaktır. Bu durumda da azınlık olan kesim güçlerini aşan bir musibete maruz kalacaklardır. Oysa kendilerine emredilen böylesi, musibetlerden uzak durmalarıdır.

Aynı şekilde müslümanların âlimleri başta bulunan imamın fasıklığını imametine engel olduğunu düşünüyorsa, ancak ordu onun elinde olduğu için ona karşı çıkma imkanları yoksa, bu yöndeki görüşlerini açıklamaları durumunda iktidardan yana sıkıntıya girip fitne çıkacaksa bu durumda yapacakları şey ya susmaları ya da cemaate uymalarıdır...¹

Sonrasında Halîmî böylesi bir imamın kıldırması durumunda arkasında namaz kılma, istemesi durumunda zekatı ona verme, davaları onun tayin ettiği kadıların yanında görme, kafirlere karşı cihadda yanında çıkma gibi konuları ele alır. Halîmî'ye göre böylesi bir imamın yanında savaş konusunda, şayet imam kendisi gibi biri tarafından yapılan bir saldırıya karşı koymak için savaşıyorsa kişi imama yapılan saldırıyı hafifletmek için yanında savaşır. Ancak saldırıyı yapan taraf haklı olarak mevcut imamı yerinden etmek için hareket ediyorsa kişi, haklı olan tarafın yanında savaşır. Fakat onları zayıf görüyorsa, varsa bir özür ile savaşa katılmayıp evinde oturur. Savaşa katılmama gibi bir özrü yoksa mevcut imamın yanında savaşa çıkar, fakat elinden geldiği kadarıyla ok atmamaya, kılıç kullanmamaya ve kimseyi vurmamaya çalışır.

٧٠٩٩- أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدِ أَنْ، أَنَا أَبُو بَكْرٍ بْنُ مَحْمُودٍ الْعَسْكَرِيُّ، نَا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْقَلَانِسِيُّ، نَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ، نَا يَعْقُوبُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الزُّهْرِيُّ، ح وَأَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، أَنَا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ الْمِصْرِيُّ، نَا رَوْحُ بْنُ الْفَرَحِ، نَا يَحْيَى بْنُ عَبْدِ

¹ Halîmî, *el-Minhâc* (3/182-183).

اللَّهِ بْنِ بُكَيْرٍ، نَا يَعْقُوبُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ السَّمَّانِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "عَلَيْكَ بِالطَّاعَةِ"

وَفِي رِوَايَةِ الْأَهْوَازِيِّ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: "عَلَيْكَ بِالسَّمْعِ وَالطَّاعَةِ فِي مَنْشِطِكَ وَمَكْرَهِكَ، وَعُسْرِكَ وَيُسْرِكَ، وَأَثَرَةٍ عَلَيْكَ" رَوَاهُ مُسْلِمٌ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ مَنْصُورٍ، وَقُتَيْبَةَ، عَنْ يَعْقُوبَ

7099- Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Sevinçli ve kederli zamanında, iyi gününde kötü gününde, başkası sana tercih edilse bile (verilen emirlere) itaat et!" buyurmuştur.

Ehvâzî'nin rivayetinde ise "...dinleyip itaat et" ibaresi geçmiştir.

Müslim, Saîd b. Mansûr ve Kuteybe kanalıyla Yakub'dan rivayet etti.¹

٧١٠٠ - أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدِ أَنْ، أَنَا أَحْمَدُ بْنُ عُبَيْدٍ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ غَالِبٍ، نَا أَبُو مَعْمَرٍ، نَا عَبْدُ الْوَارِثِ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ جُحَادَةَ، نَا الْوَلِيدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ النَّهْيِيِّ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "يَكُونُ أَمْرَاءُ تَطْمَئِنُّ إِلَيْهِمُ الْقُلُوبُ، وَتَلِينُ لَهُمُ الْجُلُودُ، ثُمَّ يَكُونُ عَلَيْكُمْ أَمْرَاءُ تَشْمِئُ مِنْهُمْ الْقُلُوبُ، وَتَقْشَعُرُ مِنْهُمْ الْجُلُودُ" وَقَالَ: قَالَ رَجُلٌ: أَنْفَاتِلُهُمْ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: "لَا مَا أَقَامُوا الصَّلَاةَ"

7100- Ebû Saîd el-Hudrî der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Başınıza, gönülden sevdiğiniz ve gördüğünüzde size huzur veren yöneticiler gelecektir. Yine sevmeyenler ve gördüğünüzde tüylerinizi diken diken eden yöneticiler de gelecektir" buyurdu. Adamın biri: "Ey Allah'ım Resûlü! Bunlarla savaşılmı mı?" diye sorunca, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): "Namaz kıldıkları sürece hayır" karşılığını verdi.²

٧١٠١ - أَخْبَرَنَا أَبُو نَصْرِ بْنُ قَتَادَةَ، نَا أَبُو الْحَسَنِ السَّرَّاجُ، نَا مُطِينٌ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نُمَيْرٍ، نَا يَحْيَى بْنُ يَعْلَى، نَا أَبِي، نَا عِيْلَانُ، عَنْ قَيْسِ الْهَمْدَانِيِّ يَعْنِي ابْنَ وَهْبٍ،

¹ Müslim, imâret (35).

² İsnâdî zayıftır. Ahmed, Müsned (3/28-209) ve Ebû Ya'lâ, Müsned 2/473 (1300). Bak: Heysemî, Mecmau'z-Zevâid (5/218) ve Suyûtî, ed-Dürri'l-Mensûr (2/578).

أَنَّهُ سَمِعَ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ، يَقُولُ: " أَمَرَنَا أَكَابِرُنَا مِنْ أَصْحَابِ مُحَمَّدٍ ﷺ: أَنْ لَا نَسُبَّ أُمَرَاءَنَا، وَلَا نَعُشُّهُمْ، وَلَا نَعْصِيَهُمْ، وَأَنْ نَتَّقِيَ اللَّهَ وَنَصْبِرَ، فَإِنَّ الْأَمْرَ قَرِيبٌ "

7101- Enes b. Mâlik der ki: “Muhammed’in (sallallahu aleyhi vesellem) ashâbından olan büyüklerimiz idarecilerimize sövmememizi, onları aldatmamamızı, onlara isyan etmememizi, Allah’tan korkup sabretmemizi, (bu durumda) sıkıntılardan kurtuluşun yakın olacağını söylerdi.”¹

٧١٠٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، أَنَا دَعْلُجُ بْنُ أَحْمَدَ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ الْعَبَّاسِ، نَا سُرَيْجُ بْنُ الثَّعْمَانِ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ طَلْحَةَ، عَنْ لَيْثٍ قَالَ: قَالَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ: " لَا يُصْلِحُ النَّاسَ إِلَّا أَمِيرٌ بَرٌّ أَوْ فَاجِرٌ " قَالُوا: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، هَذَا الْبَرُّ فَكَيْفَ بِالْفَاجِرِ؟ قَالَ: " إِنَّ الْفَاجِرَ يُؤْمِنُ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ بِهِ السُّبُلَ، وَيُجَاهِدُ بِهِ الْعَدُوَّ، وَيَجْبِي بِهِ الْفِيءَ، وَتُقَامُ بِهِ الْحُدُودُ، وَيَحْجُجُ بِهِ الْبَيْتُ، وَيَعْبُدُ اللَّهَ فِيهِ الْمُسْلِمُ آمِنًا حَتَّى يَأْتِيَهُ أَجَلُهُ "

7102- Leys der ki: Ali b. Ebî Tâlib: “İyi olsun, kötü olsun müslümanların başında sadece bir imamın (liderin) olması gerekir” dedi. Ona: “Ey müminlerin emiri! İyi olmasını anladık da, kötü ise nasıl olacak?” diye sorduklarında da şöyle dedi: “Kötü olan yöneticiyle Yüce Allah yolların güvenliğini sağlar, düşmanlarla cihad edilir, ganimet elde edilir, hadler uygulanır, hacc edilir ve eceli gelinceye kadar bir müslüman güven içinde Allah’a ibadetini yapar.”²

٧١٠٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، أَنَا أَبُو عَمْرٍو بْنُ السَّمَاكِ، نَا حَنْبَلُ بْنُ إِسْحَاقَ، نَا غَسَّانُ بْنُ الْمُفَضَّلِ أَبُو مُعَاوِيَةَ الْعَلَانِيُّ، نَا عُمَرُ بْنُ عَلِيٍّ، عَنْ سُفْيَانَ بْنِ حُسَيْنٍ قَالَ: قَالَ إِيَّاسُ بْنُ مُعَاوِيَةَ: " لَا بُدَّ لِلنَّاسِ مِنْ ثَلَاثَةِ أَشْيَاءَ: لَا بُدَّ لَهُمْ مِنْ أَنْ تُؤْمَنَ سُبُلُهُمْ، وَيُخْتَارَ لِحُكْمِهِمْ حَتَّى يَعْدَلَ الْحَكَمُ فِيهِمْ ، وَأَنْ يُقَامَ لَهُمُ الثُّغُورُ الَّتِي بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ عَدُوِّهِمْ، فَإِنَّ هَذِهِ الْأَشْيَاءَ إِذَا قَامَ بِهَا السُّلْطَانُ احْتَمَلَ النَّاسُ مَا سِوَى ذَلِكَ مِنْ أَثَرَةِ السُّلْطَانِ، وَكُلُّ مَا يَكْرَهُونَ "

¹ Ravileri güvenilirdir. Suyûtî, *ed-Dürri'l-Mensûr* (2/579).

² İsnâdı zayıftır. Suyûtî, *ed-Dürri'l-Mensûr* (2/579).

7103- İyâs b. Muâviye der ki: “İnsanlar her zaman üç şeye ihtiyaç duyar. Yollarının her zaman için güvenli olması gerekir. Adaletin tesis edilebilmesi için hakimlerin tayin edilmesi gerekir. Yine düşmanlarına karşı savaşların yapılması gerekir. Yönetici bu üç şeyi sağladığı zaman insanlar onun başka alanlardaki tercihlerine veya sevmedikleri yönlerine katlanabilirler.”¹

٧١٠٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو مَنْصُورٍ عَبْدُ الْقَاهِرِ بْنُ طَاهِرٍ الْفَقِيه، أَنَا أَبُو إِسْحَاقَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَحْمَدَ الْبَرَارِيِّ، نَا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ الطُّوسِيِّ، نَا الزُّبَيْرُ بْنُ بَكَّارٍ، حَدَّثَنِي مُبَارَكُ الطَّبْرِيِّ، سَمِعْتُ أَبَا عُبَيْدٍ اللَّهِ الْوَزِيرَ، سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ، أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ الْمَنْصُورَ يَقُولُ لِأَنَّهُ الْمَهْدِيُّ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ: " يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ، إِذَا أَرَدْتَ أَمْرًا فَفَكِّرْ فِيهِ، فَإِنَّ فِكْرَةَ الْعَاقِلِ مِرَاتُهُ تُرِيهِ حَسَنَهُ وَسَيِّئَهُ، يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ، الْخَلِيفَةُ لَا يُصْلِحُهَا إِلَّا التَّقْوَى، وَالسُّلْطَانُ لَا يُصْلِحُهَا إِلَّا الطَّاعَةَ، وَالرَّعِيَّةُ لَا يُصْلِحُهَا إِلَّا الْعَدْلُ، وَأَعْظَمُ النَّاسِ عَفْوًا أَقْدَرُهُمْ عَلَى الْعُقُوبَةِ، وَأَنْقَصُ النَّاسِ عَقْلًا مَنْ ظَلَمَ مَنْ هُوَ دُونَهُ "

7104- Ebû Ubeydillah el-Vezîr der ki: Müminlerin emiri Ebû Cafer el-Mansûr'un, oğlu ve müminlerin emiri Mehdi'ye şöyle dediğini işittim: “Ey Ebû Abdillâh! Bir işi yapmadan önce onu iyice düşün. Zira akıllı kişinin düşünmesi aynası gibidir ve ona iyi ile kötü taraflarını gösterir. Ey Ebû Abdillâh! Halife için gerekli olan takva, sultan için gerekli olan itaat, ahali için de gerekli olan adalettir. Bağışlaması en değerli olan kişi, cezalandırma imkânına sahipken bağışlayan kişidir. Akıllı en kıt olan kişiler de, kendinden daha aşağıda olanlara zulmeden kişilerdir.”²

¹ İsnâdı hasendir. İbn Asâkir, *Tehzîb* (3/182).

² İsnâdı kavi değildir.

فَصَلِّ فِي فَضْلِ الْجَمَاعَةِ وَالْأَلْفَةِ وَكَرَاهِيَةِ الْإِخْتِلَافِ وَالْفِرْقَةِ
وَمَا جَاءَ فِي إِكْرَامِ السُّلْطَانِ وَتَوْقِيرِهِ

Cemaatin ve Ülfetin Fazileti, Tefrikanın Vebali, Sultana Gereken Değerin Verilmesi

٧١٠٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحُسَيْنُ بْنُ شُجَاعِ الصُّوفِيِّ، فِي جَامِعِ الْمَنْصُورِ، أَنَا أَبُو
بَكْرُ بْنُ الْأَنْبَارِيِّ، وَأَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، نَا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، قَالَا: نَا
جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ شَاكِرٍ، نَا حُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْمَرْوَزِيُّ، نَا شَيْبَانُ، عَنْ زِيَادِ بْنِ عِلَاقَةَ،
عَنْ عَرْفَجَةَ بْنِ شُرَيْحٍ الْأَشْجَعِيِّ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " سَتَكُونُ بَعْدِي هَنَاتٌ
وَهَنَاتٌ، فَمَنْ رَأَيْتُمُوهُ يُفَرِّقُ أُمَّةَ مُحَمَّدٍ وَهُمْ جَمِيعٌ فَأَقْتُلُوهُ كَانَتْ أُمَّةٌ مِنَ النَّاسِ " لَيْسَ
فِي رِوَايَةِ الصُّوفِيِّ ذِكْرُ الْأَسْلَمِيِّ، وَقَالَ: عَنْ عَرْفَجَةَ بْنِ شُرَيْحٍ فَقَطُ أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ فِي
الصَّحِيحِ مِنْ وَجْهِ آخَرَ، عَنْ شَيْبَانَ

7105- Şurayh el-Eslemî'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "İlerde bir takım fitneler olacaktır. Bir arada bulunan Ümmet-i Muhammed'in birliğini bozmak isteyen kişiyi kim olursa olsun öldürün!"¹

Sûfî'nin rivayetinde Eslem zikredilmez ve sadece "Arfece b. Şurayh'tan" denilir.

Müslim, *Sahîh*'de başka bir kanalla Şeybân'dan rivayet etti.²

٧١٠٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، نَا أَبُو عَلِيٍّ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ زَيْدِ
الْعَدْلِ، نَا أَبُو الْأَزْهَرِ أَحْمَدُ بْنُ الْأَزْهَرِ بْنِ مَنِيعٍ، نَا عَبْدُ الْحَمِيدِ الْحِمَّانِيُّ، عَنْ زِيَادِ بْنِ
عِلَاقَةَ، عَنْ عَرْفَجَةَ الْأَشْجَعِيِّ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " سَتَكُونُ بَعْدِي هَنَاتٌ
وَهَنَاتٌ، فَمَنْ رَأَيْتُمُوهُ فَارَقَ الْجَمَاعَةَ، فَكَأَنَّمَا فَارَقَ بَيْنَ أُمَّتِي، فَأَقْتُلُوهُ كَانَتْ أُمَّةٌ مِنَ النَّاسِ، فَإِنَّ
يَدَ اللَّهِ مَعَ الْجَمَاعَةِ، وَإِنَّ الشَّيْطَانَ مَعَ مُفَارَقَةِ الْجَمَاعَةِ يَرْكُضُ " وَقَالَ مَرَّةً: " عَلَى

¹ İsnâdı hasendir.

² Müslim, *imâret* (59).

الْجَمَاعَةِ " قَالَ شَيْخُنَا: هَكَذَا حَدَّثَنَا عَنْ أَهْلِ الْإِسْلَامِ، وَزِيَادٍ: يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ الْبَجَلِيُّ الْكُوفِيُّ،

7106- Arfece el-Eslemî'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Benden sonra bir takım fitneler olacaktır. Cemaatten ayrıldığını gördüğünüz kişi, ümmetin birliğini bozuyor demektir ve kim olursa olsun onu öldürün! Yüce Allah'ın eli, cemaatle beraberdir. Şeytan ise cemaati dağıtmak isteyeninin yanında koşar."¹

Başka bir defasında rivayet ederken: "Yüce Allah'ın eli, cemaatin üzerindedir" lafzını kullanmıştır.

Hocamız der ki: "Bize bu şekilde rivayet edilmiştir. Himmânî ile Ziyâd arasında bulunan ravi Yahya b. Eyyûb el-Becelî el-Kûfî düşmüştür."

٧١٠٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الشَّافِعِيُّ، نَا الْحَسَنُ بْنُ عَلَوَيْةَ الْقَطَّانُ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ، نَا أَبُو يَحْيَى الْحِمَّانِيُّ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَيُّوبَ، عَنْ زِيَادِ بْنِ عِلَاقَةَ، فَذَكَرَهُ

7107- Başka bir kanalla bir önceki hadisin aynısı bildirilmiştir.²

٧١٠٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، وَأَبُو بَكْرِ الْقَاضِي، وَأَبُو عَبْدِ اللَّهِ إِسْحَاقُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ يُوسُفَ الشُّوسِيِّ، وَأَبُو عَلِيٍّ الرَّوْذِبَارِيُّ، قَالُوا: أَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ بْنُ يَعْقُوبَ الْأَصَمِّ، نَا أَبُو عُبَيْدَةَ أَحْمَدُ بْنُ الْفَرَحِ، نَا بَقِيَّةُ، عَنْ مُعَانِ بْنِ رِفَاعَةَ، حَدَّثَنِي عَبْدُ الْوَهَّابِ بْنُ بُخْتِ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: "ثَلَاثٌ لَا يُغْلُ عَلَيْهِنَّ قَلْبُ مُؤْمِنٍ: إِخْلَاصُ الْعَمَلِ لِلَّهِ، وَمُتَاصَحَةُ أُولِي الْأَمْرِ، وَلُزُومُ جَمَاعَةِ الْمُسْلِمِينَ، فَإِنَّ دَعْوَتَهُمْ تُحِيطُ مِنْ وَرَائِهِمْ"

7108- Enes b. Mâlik'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Üç durumda müslümanın kalben samimi olması gerekir. Biri, amellerini sırf Allah rızası için yapmasıdır. Diğeri, yöneticilerle karşılıklı

¹ İsnâdında kopukluk vardır.

² İsnâdı hasendir. Taberânî, M. el-Kebîr 17/144 (362).

nasihatlerde bulunmasıdır. Diğeri de, müslümanların cemaatinden ayrılmamasıdır. Zira cemaatin duası, müslümanları bir arada tutar.”¹

٧١٠٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يَحْيَى بْنُ عَبْدِ الْجَبَّارِ الشُّكْرِيُّ، بِغَدَادَ، أَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ مُحَمَّدٍ الصَّفَّارُ، نَا عَبَّاسُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ التَّرْقُفِيُّ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُبَارَكِ، نَا مُعَاوِيَةُ بْنُ يَحْيَى أَبُو مُطِيعٍ، نَا بُحَيْرُ بْنُ سَعْدٍ، عَنْ خَالِدِ بْنِ مَعْدَانَ، عَنْ الْعِرْبَاضِ بْنِ سَارِيَةَ قَالَ: وَعَظَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَوْعِظَةً بَلِيغَةً، ذَرَفَتْ مِنْهَا الْعُيُونُ، وَوَجِلَتْ مِنْهَا الْقُلُوبُ قَالَ قَائِلٌ: كَأَنَّ هَذِهِ مَوْعِظَةُ مُودَّعٍ، فَمَا تَأْمُرُنَا؟ قَالَ: " عَلَيْكُمْ بِالسَّمْعِ وَالطَّاعَةِ لِمَنْ وَلَّاهُ اللَّهُ أَمْرَكُمْ، وَإِنْ كَانَ عَبْدًا حَبِشِيًّا، أَلَا وَسِيرَى مَنْ بَقِيَ مِنْكُمْ بَعْدِي اخْتِلَافًا كَثِيرًا، فَمَنْ أَدْرَكَ ذَاكَ مِنْكُمْ فَعَلَيْهِ بِسُنَّتِي وَسُنَّةِ الْخُلَفَاءِ الْمُهَدِّدِينَ، عَضُّوا عَلَيْهَا بِالتَّوَاجِدِ، إِيَّاكُمْ وَمُحَدَّثَاتِ الْأُمُورِ فَإِنَّهَا ضَلَالَةٌ " كَذَا قَالَ

7109- İrbâd b. Sâriye der ki: Bir gün Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bizlere çok duygusal bir konuşma yaptı ki gözlerimizi yaşartıp kalplerimizi titretti. Biri: “Ey Allah'ın Resûlü! Bu vedalaşan birinin konuşmasına benziyor. (Senden sonra) bize ne yapmamızı tavsiye edersin?” deyince, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Habeşli bir köle olsa dahi Yüce Allah'ın başınıza geçirdiği kişinin emirlerini dinleyip itaat edin. İçinizden ömrü yetecek olanlar benden sonra pek çok ihtilafa şahit olacaklardır. Böylesi bir zamana yetişenler benim ve doğru yolda olan raşit halifelerin sünnetine uysun. Bu sünnetlere sıkıca tutunun. Dinde olmayıp da sonradan dine sokulan şeylerden sakının. Zira bu tür şeyler dalâlet demektir.”²

٧١١٠ - وَأَخْبَرَنَا أَبُو الْقَاسِمِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْخَرْقِيُّ، نَا حَبِيبُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ دَاوُدَ الْقَزَّازِ، إِمْلَاءً، نَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُسْلِمٍ الْبَصْرِيُّ، نَا أَبُو عَاصِمٍ الصَّحَّاحُ بْنُ مَخْلَدٍ، عَنْ ثَوْرِ يَعْنِي ابْنَ بَزِيدَ، عَنْ خَالِدِ بْنِ مَعْدَانَ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَمْرِو السَّلْمِيِّ، عَنْ الْعِرْبَاضِ بْنِ سَارِيَةَ، أَنَّهُ قَالَ: صَلَّى لَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ صَلَاةَ الصُّبْحِ، ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَيْنَا بِوَجْهِهِ وَوَعَظَنَا بِمَوْعِظَةٍ بَلِيغَةٍ ذَرَفَتْ مِنْهَا الْأَعْيُنُ وَوَجِلَتْ مِنْهَا الْقُلُوبُ، فَقَالَ

¹ İsnâdında bir sakınca yoktur. İbn Mâce 1/84 (230), Tirmizî, ilm (5/34-35).

² İsnâdında kopukluk vardır. Tirmizî 5/44 (2676).

قَائِلٌ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، كَأَنَّهَا مُوعِظَةٌ مُودِعٌ فَأَوْصِنَا، قَالَ: "أَوْصِيكُمْ بِتَقْوَى اللَّهِ، وَالسَّمْعِ وَالطَّاعَةِ، وَإِنْ كَانَ عَبْدًا حَبَشِيًّا، فَإِنَّهُ مَنْ يَعِشْ مِنْكُمْ فَسَيَرَى اخْتِلَافًا كَثِيرًا، فَعَلَيْكُمْ بِسُنَّتِي وَسُنَّةِ الْخُلَفَاءِ الرَّاشِدِينَ الْمَهْدِيِّينَ، وَعَضُّوا عَلَيْهَا بِالنَّوَاجِدِ، وَإِيَّاكُمْ وَمُحَدَّثَاتِ الْأُمُورِ، فَإِنَّ كُلَّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ"

7110- İrbâd b. Sâriye der ki: Bir gün Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) sabah namazını kıldırdıktan sonra bize doğru döndü ve çok duygusal bir konuşma yaptı. Konuşmasıyla gözlerimiz yaşarıp kalplerimiz titredi. Biri: "Ey Allah'ın Resûlü! Bu vedalaşan birinin konuşmasına benziyor. (Senden sonra) bize ne yapmamızı tavsiye edersin?" deyince, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Sizlere Allah'a karşı takva sahibi olmanızı, başınızda Habeşli bir köle olsa dahi emirlerini dinleyip itaat etmenizi öğütlüyorum. İçinizden ömrü yetecek olanlar benden sonra pek çok ihtilafa şahit olacaklardır. Böylesi bir zamanda benim ve doğru yolda olan raşit halifelerin sünnetlerine uyun. Bu sünnetlere sıkıca tutunun. Dinde olmayıp da sonradan dine sokulan şeylerden sakının. Zira bu tür şeylerden her biri bidattır ve her bidat dalâlet demektir."¹

٧١١١ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْقَاسِمِ زَيْدُ بْنُ أَبِي هَاشِمٍ الْعَلَوِيُّ، أَنَا أَبُو جَعْفَرٍ بْنُ دُحَيْمٍ، نَا إِبْرَاهِيمَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ، أَنَا وَكَيْعٌ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنِ الْمُسَيَّبِ بْنِ رَافِعٍ، عَنْ ذَرٍّ، عَنْ يَسِيرِ بْنِ عَمْرٍو، قَالَ: خَرَجْنَا مَعَ ابْنِ مَسْعُودٍ قُلْنَا: أَوْصِنَا قَالَ: "عَلَيْكُمْ بِالْجَمَاعَةِ، فَإِنَّ اللَّهَ لَنْ يَجْمَعَ أُمَّةَ مُحَمَّدٍ ﷺ عَلَى ضَلَالَةٍ وَاصْبِرُوا حَتَّى يَسْتَرِيحَ بَرٌّ أَوْ يُسْتَرَأَحَ مِنْ فَاجِرٍ"

7111- Yesâr b. Amr der ki: İbn Mes'ûd ile birlikte çıktığımızda ona: "Bize öğütte bulun" dedim. İbn Mes'ûd: "Cemaatten ayrılmayın! Zira Yüce Allah, Muhammed (sallallahu aleyhi vesellem) ümmetini yanlış üzerinde bir araya getirecek değildir. İyiler rahat edene (ölene) veya günahkarlardan yana rahat edilene kadar da sabredin" dedi.²

٧١١٢ - أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، أَنَا أَحْمَدُ بْنُ عُبَيْدِ الصَّفَّارِ، نَا عِيَّاشُ بْنُ تَوَيْمٍ السَّكْرِيُّ، نَا دَاوُدُ بْنُ رُشَيْدٍ، نَا بَقِيَّةٌ، عَنْ صَفْوَانَ بْنِ عَمْرٍو، أَخْبَرَنِي رَاشِدُ بْنُ سَعْدٍ،

¹ İsnâdı hasendir. Ebû Dâvud 5/13 (4607), Tirmizî, ilm (4/45) ve İbn Mâce 1/101 (44).

² İsnâdı ceyyiddir.

حَدَّثَنِي ثَوْبَانُ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " يَا ثَوْبَانُ، لَا تَسْكُنِ الْكُفُورَ، فَإِنَّ سَاكِنَ الْكُفُورِ كَسَاكِنِ الْقُبُورِ "

7112- Sevbân der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Ey Sevbân! (Cemaatten uzak) köyde ikamet etme! Zira köyde oturan kabirde oturuyor gibidir" buyurdu.¹

٧١١٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو سَعْدٍ الْمَالِينِيُّ، أَنَا أَبُو أَحْمَدَ بْنُ عَدِيٍّ، نَا حَنْبَلُ بْنُ مُحَمَّدٍ، نَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الْجَبَّارِ الْحَبَائِرِيُّ، نَا أَبُو مَهْدِيٍّ سَعِيدُ بْنُ سِنَانٍ، حَدَّثَنِي رَاشِدُ بْنُ سَعْدٍ، عَنْ ثَوْبَانَ، مَوْلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " يَا ثَوْبَانُ، لَا تَسْكُنِ الْكُفُورَ، فَإِنَّ سَاكِنَ الْكُفُورِ كَسَاكِنِ الْقُبُورِ، لَا تَأْمُرَنَّ عَلَى عَشْرَةٍ، فَإِنَّ مَنْ تَأْمَرَ عَلَى عَشْرَةٍ جَاءَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَغْلُولًا يَدُهُ إِلَى عُنُقِهِ، فَكَهُ الْحَقُّ أَوْ أَوْفَقَهُ الظُّلْمُ "

7113- Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) azatlısı Sevbân der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Ey Sevbân! (Cemaatten uzak) köyde ikamet etme! Zira köyde oturan kabirde oturuyor gibidir. On kişiye dahi olsa idareci olma! Zira kişi on kişiye dahi olsa idarecilik yapmışsa kıyamet gününde elleri bağlı bir şekilde huzura çıkar. Artık ya adaleti onu çözer, ya da zulmü helak eder."²

٧١١٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، أَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ مُحَمَّدٍ الصَّفَّارُ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ الصَّغَانِيُّ، أَنَا ابْنُ أَبِي مَرْيَمَ، نَا دَاوُدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ الْبَصْرِيِّ، عَنْ سُلَيْمَانَ التِّيمِيِّ، عَنْ أَبِي عُثْمَانَ النَّهْدِيِّ، عَنْ سَلْمَانَ الْفَارِسِيِّ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " الْبَرَكَةُ فِي ثَلَاثَةٍ: فِي الْجَمَاعَةِ، وَالْثَرِيدِ، وَالسُّخُورِ "

7114- Selmân el-Fârisî'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Bereket; cemaatte, tiritte ve sahur yemeğinde olmak üzere üç şeydedir."³

٧١١٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَنَا أَحْمَدُ بْنُ عُثْمَانَ بْنِ يَحْيَى الْأَدْمِيُّ، نَا عِيسَى بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الطَّلِيلِسِيُّ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ عِمْرَانَ بْنِ أَبِي لَيْلَى، حَدَّثَنِي ابْنُ أَبِي لَيْلَى، ح

¹ İsnâdı hasendir. Buhârî, *el-Edebü'l-Müfred* 151 (579).

² İsnâdı zayıftır. İbn Adiy, *el-Kâmil* (3/1196) Bak: Zehebî, *Mizân* (2/143-144).

³ İsnâdı zayıftır. Taberânî, *M. el-Kebîr* 6/308 (6127) ve Deylemî, *Müsnedü'l-Firdevs* 2/31 (2195) Bak: Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid* (3/151).

وَأَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدِ أَنْ أَحْمَدُ بْنُ عُيَيْدٍ الصَّفَّارُ، نَا ابْنُ أَبِي قَمَاشٍ، نَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ الْجَبَلِيُّ، عَنْ عِمْرَانَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي لَيْلَى، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ الْحَكَمِ، عَنْ مِقْسَمٍ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: " قَضَمُ الْمِلْحِ فِي الْجَمَاعَةِ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَكْلِ الْفَالَوذجِ فِي الْفُرْقَةِ "

7115- İbn Abbâs der ki: "Cemaatin içinde tuz yemem benim için tek başıma paluze yememden daha iyidir."¹

٧١١٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ الْمُوصِلِيُّ، نَا أَبُو عُثْمَانَ الْبَصْرِيُّ، نَا أَبُو أَحْمَدَ الْفَرَّاءُ، نَا يَعْلَى بْنُ عُيَيْدٍ، نَا الْأَعْمَشُ، ح وَأَخْبَرَنَا أَبُو عَلِيٍّ الرَّوْذِبَارِيُّ، نَا أَبُو الْعَبَّاسِ عَبْدِ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ حَمَّادٍ الْعَسْكَرِيُّ، بِبَغْدَادَ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ عُيَيْدٍ اللَّهِ بْنِ زَيْدٍ، نَا وَهْبُ بْنُ جَرِيرٍ، نَا شُعْبَةُ، عَنْ الْأَعْمَشِ، عَنْ زَيْدِ بْنِ وَهْبٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: " إِنَّكُمْ سَتَرُونَ بَعْدِي أَثَرَةً، وَأُمُورًا تُنْكِرُونَهَا " قُلْنَا: فَمَا تَأْمُرُنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: " أَعْطِهِمْ حَقَّهُمْ الَّذِي جَعَلَ اللَّهُ لَهُمْ، وَسَلُّوا اللَّهَ حَقَّكُمْ " وَفِي رِوَايَةٍ يَعْلى، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " إِنَّهُ سَيَكُونُ أَثَرَةٌ وَأُمُورٌ تُنْكِرُونَهَا " قَالُوا: فَمَا يَصْنَعُ مَنْ أَدْرَكَ ذَلِكَ مِنَّا يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: " أَدُّوا الْحَقَّ الَّذِي عَلَيْكُمْ، وَسَلُّوا اللَّهَ الَّذِي لَكُمْ "

أخرجاه في الصحيح من حديث الأعمش

7116- Abdullah (b. Mes'ûd) der ki: Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "Benden sonra başkalarının sizlere tercih edileceğini ve kabul edemeyeceğiniz şeylerin yapıldığını göreceksiniz" buyurdu. "Ey Allah'ın Resûlü! Böylesi bir durumda ne yapmamızı emredersin?" diye sordüğümüzde: "Yüce Allah'ın onlara tanıdığı hakları siz de tanıyın ve kendi haklarınızı Allah'tan isteyin" buyurdu.

Ebû Ya'lâ'nın rivayeti ise şöyledir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "(Benden sonra) başkalarının sizlere tercih edileceğini ve kabul edemeyeceğiniz şeylerin yapıldığını göreceksiniz" buyurdu. "Ey Allah'ın Resûlü! İçimizden böylesi bir zamana yetişenler ne yapsın?" denilince: "Üzerinize düşen hakları yerine getirin, sizin olan hakları ise Allah'tan isteyin" buyurdu.

¹ İsnâdı hasendir.

Buhârî ile Müslim *Sahîh*'de A'meş'ten zikretmişlerdir.¹

٧١١٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَنَا أَبُو الْحَسَنِ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُوسَى السَّنِّيُّ بِمَرَوْ، أَنَا أَبُو الْمُؤَجَّهِ مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرٍو، أَنَا عَبْدَانُ بْنُ عُثْمَانَ، عَنْ أَبِي حَمْرَةَ، عَنْ قَيْسِ بْنِ وَهَبٍ الْهَمْدَانِيِّ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: "نَهَانَا كُبْرَاؤُنَا مِنْ أَصْحَابِ مُحَمَّدٍ ﷺ قَالُوا: لَا تَسُبُّوا أَمْرَاءَكُمْ وَلَا تَغْشَوْهُمْ، وَلَا تَعْصُوهُمْ، وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاصْبِرُوا، فَإِنَّ الْأَمْرَ إِلَى قَرِيبٍ"

7117- Enes b. Mâlik der ki: Muhammed'in (sallallahu aleyhi vesellem) ashâbından olan büyüklerimiz bize: "İdarecilerinize sövmeyin, onları aldatmayın, onlara isyan etmeyin! Allah'tan korkup sabredin, sıkıntılardan kurtuluşun yakın olduğunu bilin" derdi.²

٧١١٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو نَصْرِ بْنِ قَتَادَةَ، أَنَا أَبُو الْحَسَنِ السَّرَّاجُ، نَا مُطَيِّنٌ، نَا أَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ، نَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ، نَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ إِسْمَاعِيلَ بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ، أَنَّ سُلَيْمَانَ بْنَ حَبِيبٍ حَدَّثَهُمْ، عَنْ أَبِي أُمَامَةَ الْبَاهِلِيِّ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: "لَيَنْقُضَنَّ عُرَى الْإِسْلَامِ عُرْوَةُ عُرْوَةً، فَكُلَّمَا انْتَقَضَتْ عُرْوَةٌ تَشَبَّثَ النَّاسُ بِالَّتِي تَلِيهَا، فَأَوَّلُهُنَّ نَقْضُ الْحُكْمِ، وَآخِرُهُنَّ الصَّلَاةُ"

7118- Ebû Umâme el-Bâhilî'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "İslam'ın esasları teker teker bırakılacaktır. Biri bırakıldığı zaman insanlar hemen arkasından geleni bırakmaya teşebbüs edeceklerdir. İlk bırakılacak esas, adaletle hükümdür. En son bırakılacak olan da namazdır."³

٧١١٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَنَا أَبُو الْحَسَنِ عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ عُقْبَةَ الشَّيْبَانِيُّ بِالْكُوفَةِ، نَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ إِسْحَاقَ بْنِ أَبِي الْعَنْبَسِ الْقَاضِي، نَا جَعْفَرُ بْنُ عَوْنٍ، عَنْ سُفْيَانَ

¹ Buhârî, *menâkib* (4/177) ile *fiten* (8/87) ve Müslim, *imâret* (45).

² İsnâdı ceyyiddir. 7101. hadiste geçti.

³ İsnâdında bir sakınca yoktur. Ahmed, *Müsned* (5/251), Taberânî, *M. el-Kebîr* 8/116 (4786) ve Hâkim, *Müstedrek* (4/92).

التَّوْرِيِّ، عَنْ شَيْبِ بْنِ غَرْقَدَةَ، عَنِ الْمُسْتَظِلِّ بْنِ حُصَيْنٍ، قَالَ: سَمِعْتُ عُمرَ بْنَ الْخَطَّابِ يَقُولُ: " قَدْ عَلِمْتُ وَرَبَّ الْكَعْبَةِ مَتَى يَهْلِكُ الْعَرَبُ - مِرَارًا يَقُولُهُنَّ - حِينَ يَسُوسُ أُمُورَهُمْ مَنْ لَمْ يَصْحَبِ الرَّسُولَ وَلَمْ يُعَالِجْ أَمْرَ الْجَاهِلِيَّةِ "

7119- Mustazil b. Husayn der ki: Ömer b. el-Hattâb'ın: "Kâbe'nin Rabbine andolsun ki Arapların (müslümanların) ne zaman helak olacaklarını biliyorum!" dediğini işittim. Bu sözü birkaç defa tekrarladıktan sonra da şöyle devam etti: "Bu da Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ashâbından olmayan ve Cahiliye adetlerini de (kötü yolları) bilmeyen kişiler başlarına geçtiği zaman olacaktır."¹

Beyhakî der ki: "Sonraki rivayetler bu sözün açıklaması mahiyetindedir."

٧١٢٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو ذَرٍّ مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي الْحُسَيْنِ بْنِ أَبِي الْقَاسِمِ الْمَذْكُورِ، أَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُؤَمَّلِ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ عِيسَى، نَا الْفَضْلُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْبَيْهَقِيُّ، نَا أَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ، نَا أَبُو مُعَاوِيَةَ، نَا الْأَعْمَشُ، عَنْ شَقِيقٍ، قَالَ: قَالَ لِي: " يَا أَبَا سُلَيْمَانَ، إِنَّ أَمْرَاءَنَا هَؤُلَاءِ لَيْسَ عِنْدَهُمْ وَاحِدَةٌ مِنْ اثْنَتَيْنِ: لَيْسَ عِنْدَهُمْ تَقْوَى أَهْلِ الْإِسْلَامِ، وَلَا أَحْلَامُ الْجَاهِلِيَّةِ "

7120- A'meş bildiriyor: Şakîk bana: "Ey Ebû Süleyman! Bizim idarecilerimizde şu iki şeyden biri bulunmamaktadır. Biri, müslümanların sahip olması gereken takva, diğeri de Cahiliye insanların erdemidir" dedi.²

٧١٢١ - حَدَّثَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السُّلَمِيُّ، سَمِعْتُ عَلِيَّ بْنَ الْمُؤَمَّلِ، سَمِعْتُ الْكَدِيمِيَّ، سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ الْعُتْبِيَّ، يَقُولُ: " أَتَى أَعْرَابِيٌّ وَالِيًا، فَقَالَ لَهُ الْوَالِي: لَتَقُولَنَّ الْحَقَّ أَوْ لَاوَجِعَنَّكَ، فَقَالَ: وَأَنْتَ أَيْضًا فَاعْمَلْ بِهِ، فَوَاللَّهِ لَمَا وَعَدَكَ اللَّهُ بِهِ أَعْظَمَ مِمَّا وَعَدْتَنِي بِهِ مِنْ نَفْسِكَ "

7121- Muhammed b. Abdillâh el-Utbî der ki: Bedevinin biri valinin yanına gidince vali ona: "Ya hakkı söyler, ya da seni cezalandırırım" dedi. Bedevi: "O zaman sen de bu söze göre davran! Zira bu yönde Yüce Allah'ın

¹ Ravileri güvenilirlerdir. İbn Sa'd, *Tabakât* (6/129), Hâkim, *Müstedrek* (4/428), Ebû Nuaym, *Hilye* (7/243) ve İbn Ebî Şeybe, *Musannef* (12/193).

² Beyhakî'nin hocasını tanımıyorum. Diğer ravileri ise güvenilirlerdir.

sana vaad ettiği ceza bana vereceğini söylediğin cezadan daha ağır olacaktır” karşılığını verdi.¹

¹ İsnâdı zayıftır.

الْحَادِي وَالْخَمْسُونَ مِنْ شُعَبِ الْإِيمَانِ، وَهُوَ بَابٌ فِي الْحُكْمِ بَيْنَ النَّاسِ

51. Şube

İnsanlar Arasında Hüküm Vermek

Yüce Allah: *“Hiç şüphesiz Allah size, emanetleri ehline teslim etmenizi ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adaletle hükmetmenizi emreder. Allah size ne güzel öğüt veriyor. Şüphesiz Allah işitir ve görür”*¹ buyurmuştur.

Yine: *“Allah’ın sana gösterdiği şekilde insanlar arasında hükmedesin diye sana Kitab’ı hak ile indirdik; hainlerden taraf olma!”*² buyurmuştur.

Yüce Allah kendini vasfederken: *“Adaleti yerine getiren”*³ buyurur.

Yine: *“Adaletli davranın. Çünkü Allah, âdaletli davrananları sever”*⁴ buyurmuştur.

Bunun yanında hüküm, ölçü, tartı ve şahitlikte âdil olmayı emreden pek çok âyet bulunmaktadır.

Halîmî der ki: “Yüce Allah kendini “kıst” yani adaletle vasfetmiş, kullarına da kendi aralarındaki ilişkilerde, ölçü ve tartılarda bu adaletin gereklerine göre hareket etmelerini ve buna bağlı kalmalarını emretmiştir. Bu da bize insanların hem hüküm vermede, hem de kendi aralarındaki ilişkileri düzenleyen dini hükümlerin uygulanmasında riâyet etmesi gereken bir adaletin olduğunu göstermektedir. Bunlar dışında kalan konularda ise insanların birbirlerine karşı insafli davranması emredilmiştir. Örneğin kişi kendi hakkı olmayan bir şeyi talep etmemeli, kendisinden bir şey istenen kişi de istenen şeyi karşılama imkanı varsa bu talebi geri çevirmemelidir.

¹ Nisâ Sur. 58

² Nisâ Sur. 105

³ Âl-i İmrân Sur. 18

⁴ Hucurât Sur. 9

Hüküm verme konusunda, hâkimin hüküm verirken arzularına göre hareket etmemeli, hakkı bırakıp başka bir şeye yönelmemelidir. Yüce Allah bu yönde Hz. Dâvud'a: *"Ey Dâvud! Gerçekten biz seni yeryüzünde halife yaptık. İnsanlar arasında hak ile hüküm ver. Nefis arzusuna uyma, yoksa seni Allah'ın yolundan saptırır"*¹ buyurmuştur.

Hâkim, insanlar arasından seçilip de kendisine: "İstedğin gibi hüküm ver!" denilen kişi değildir. Böylesi bir hak, ne Allah'a yakın bir meleğe, ne de gönderilmiş bir peygambere dahi tanınmış değildir. Hâkim, Allah'ın, kullarına yönelik hükümlerini icra etmekle görevlendirilmiş kişidir. Hasımların ihtilaf ettiği konuda Allah'ın hükümlerine uygun olmayan her türlü sözü de reddedilmelidir. Hâkim iken öylesi bir söz söylemesinin vebali de, hakim olmayan kişinin aynı sözü söylemesinin vebalinden daha ağırdır. Zira hâkime bir emanet verilmiş o da buna ihanet etmiş, Allah adına yalan söylemiştir. Emanete ihanet münafıklık, Allah adına yalan söylemek de sapkınlıktır.

Yüce Allah bu konuda: *"Ey iman edenler! Allah'a ve Peygamber'e hainlik etmeyin. Bile bile kendi (aranızdaki) emanetlerinize de hainlik etmeyin"*² buyurur.

Yine: *"Kıyamet günü Allah'a karşı yalan söyleyenleri görürsün, yüzleri kapkara kesilmiştir"*³ buyurur.

İmamın da insanlar arasında hüküm verecek kişiyi seçerken bu kişinin ilminin yanında bazı hasletleri de taşınmasına dikkat etmelidir. Bu görev için seçeceği kişi ağırbaşlı, sebat gösterebilen, anlayış sahibi, sabırlı, hilim sahibi, âdil ve güvenilir biri olmalıdır. Dini konularda hak yemeyen, değersiz hırslardan uzak duran biri olmalıdır. Allah'ın hükümlerini uygulamada sebat ve mukavemet gösterilmeli, Allah'ın öfkesine karşı her dem tetikte ve dikkatte olmalıdır. Sözünün arkasında durmalı ve bu konuda kimseden çekinmemelidir. Bunun yanında sözünü asla geri çekmeyen bir zorba olmamalı, ikisi arasında hayırlı bir yol takip edebilmelidir.

¹ Sâd Sur. 26

² Enfâl Sur. 27

³ Zümer Sur. 60

İmam (lider) böylesi vasıflara sahip olan kişiyi hâkim olarak seçtikten sonra onu kendi haline bırakmamalıdır. Görevi süresince davranışlarını, tutumlarını devamlı kontrol etmeli, bunlardan değiştirilmesi gerekenler varsa müdahale edip değiştirmeli, onaylanması gereken durumları varsa da en güzel şekilde onaylayıp desteklemelidir. Şayet ücretsiz hâkimlik yapacak birini bulamazsa bu göreve seçtiği kişiye, bu görevi hakkıyla ve gereği gibi yerine getirebilmesi için ihtiyaçlarına yetecek kadar devlet hazinesinden maaş tahsis etmelidir...¹

Hâlîmî bu konuyu uzunca anlattıktan sonra da şöyle devam eder: “Hâkim, görevi süresince verdiği hükümler konusunda «Bu, Allah’ın hükmüdür! Bu da, divanın hükmüdür» gibi sözler sarf etmemelidir. Zira hüküm ancak Allah’ın olduğu için bunu diyen kişi Allah’a şirk koşmuş olur.

Yüce Allah bu yönde: *“İyi bilin ki hüküm yalnız O’nundur. O, hesap görenlerin en çabuğudur”*² buyurur.

Yine: *“Bilin ki yaratmak da, emretmek de yalnız O’na mahsustur. Âlemlerin Rabbi olan Allah’ın şanı yücedir”*³ buyurur.

Yine: *“O, hükmüne hiçbir kimseyi ortak etmez”*⁴ buyurur.

Bu mânâda bu âyetlerin yanında pek çok âyet bulunmaktadır. Bunun yanında hüküm verme işinden uzak durmayı tavsiye eden, hatta böylesi bir görevden sakınmanın gerektiğini ifade eden rivayetler de mevcuttur. Ancak bu rivayetler böylesi bir işin kötü, çirkin, günah ve değersizliğine dair değil, böylesi bir görevin ağır bir görev olduğuna, saygın ve değerli bir görev olmasının yanında tehlikeli olduğuna dikkat çekmek içindir. Böylesi bir görevden uzak duranlar da daha çok bu görevi hakkıyla yerine getirememe çekincesiyle uzak durmuşlardır.”

Beyhakî der ki: Kişi böylesi bir görevi hakkıyla ifa edemeyeceğini düşünüyorsa bu işe kalkışmamalıdır. Bu görevi yerine getirebileceğini

¹ Halîmî, *el-Minhâc* (3/187).

² En’âm Sur. 62

³ A’râf Sur. 54

⁴ Kehf Sur. 26

düşünen kişiler ise bu konuda âlim ve güvenilir olan kişilerle istişare etmelidir. Zira kişi kendisinde bulunan bazı kusur ve hataları göremeyebilir. Ancak böylesi kişilerle istişare ettiği zaman onun göremediği şeyleri görüp kendisine söyleyeceklerdir. Halîmî, hem bu konuyu, hem de buna bağlı diğer konuları detaylı bir şekilde açıklamıştır.

es-Sünenü'l-Kübrâ'da kadılık konusu içinde bu yönde değişik hadis ve rivayetler zikretmiştik.¹ Daha fazla bilgi sahibi olmak isteyenler söz konusu yere müracaât edebilirler.

٧١٢٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ الْقَاسِمُ بْنُ الْقَاسِمِ السَّيَّارِيُّ بِمَرَوْ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ مُوسَى بْنِ حَاتِمٍ، نَا عَلِيُّ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ شَقِيقٍ، أَنَا أَبُو حَمَزَةَ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ قَيْسٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " لَا حَسَدَ إِلَّا فِي اثْنَتَيْنِ رَجُلٌ آتَاهُ اللَّهُ مَالًا فَاسْلَطَهُ عَلَى هَلَكْتِهِ فِي الْحَقِّ، وَآخَرَ آتَاهُ اللَّهُ الْحِكْمَةَ فَهُوَ يَقْضِي بِهَا وَيُعْلِمُهَا " أَخْرَجَاهُ فِي الصَّحِيحِ مِنْ حَدِيثِ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أَبِي خَالِدٍ

7122- Abdullah'ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellam) şöyle buyurmuştur: "İki kişiden başkası kıskanılmaz. Bunlardan biri, Yüce Allah'ın kendisine mal verdiği, ancak bu malı hak yolunda harcamaya zorunlu kıldığı kişidir. Diğeri de Yüce Allah'ın kendisine verdiği hikmetle hüküm veren ve bunu insanlara öğreten kişidir."²

Buhârî ile Müslim, *Sahîh*'de İsmâîl b. Ebî Hâlid'den rivayet ettiler.³

٧١٢٣ - أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدِانَ، أَنَا أَحْمَدُ بْنُ عُبَيْدٍ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ الْفَرَجِ الْأَزْرَقِيُّ، نَا أَبُو النَّضْرِ، نَا شُعْبَةُ، عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ مَيْسَرَةَ، قَالَ: سَمِعْتُ كُرْدُوسَ بْنَ قَيْسٍ، وَكَانَ قَاضِي الْعَامَّةِ بِالْكُوفَةِ، أَخْبَرَنِي رَجُلٌ مِنْ أَصْحَابِ بَدْرٍ، أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: " لَأَنْ أَقْعَدَ فِي مِثْلِ هَذَا الْمَجْلِسِ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ أُعْتِقَ أَرْبَعَ رِقَابٍ " قَالَ شُعْبَةُ: فَقُلْتُ: لِأَيِّ مَجْلِسٍ يَعْنِي؟ قَالَ: كَانَ قَاضِيًا

¹ Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ* (10/103-145).

² İsnâdı zayıftır.

³ Buhârî, *ilm* (1/26), *zekât* (2/112), *ahkâm* (8/105) ile *i'tisâm* (8/150) ve Müslim, *salâtü'l-müsâfirin* (268).

7123- Abdulmelik b. Meysere der ki: Kufe'nin başkadısı olan Kürdûs b. Kays'ın şöyle dediğini işittim: "Bedir savaşına katılanlardan bir adamın bana bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): «Böylesi bir mecliste oturmam benim için dört köleyi azat etmenden daha iyidir» buyurmuştur."¹

Şu'be der ki: Abdulmelik'e: "Hangi meclisi kastediyor?" diye sorduğumda: "(Kürdûs) kadılık yapıyordu (kadılık meclisi)" dedi.

٧١٢٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الصَّنْعَانِيُّ، نَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، أَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، أَنَا مَعْمَرٌ، عَنْ مُوسَى بْنِ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ رَجُلٍ، مِنْ آلِ أَبِي رَيْعَةَ، أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ أَبَا بَكْرٍ، حِينَ اسْتُخْلِفَ قَعَدَ فِي بَيْتِهِ حَزِينًا فَدَخَلَ عَلَيْهِ عُمَرُ، فَأَقْبَلَ عَلَى عُمَرَ يُلُومُهُ، فَقَالَ: أَنْتَ كَلَّفْتَنِي هَذَا، وَشَكَا إِلَيْهِ الْحُكْمَ بَيْنَ النَّاسِ، فَقَالَ عُمَرُ: أَوْ مَا عَلِمْتَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ، قَالَ: " إِنْ الْوَالِي إِذَا اجْتَهَدَ فَأَصَابَ الْحَقَّ فَلَهُ أَجْرَانِ، وَإِذَا اجْتَهَدَ فَأَخْطَأَ فَلَهُ أَجْرٌ وَاحِدٌ " قَالَ: وَكَانَتْ سَهْلَ عَلَى أَبِي بَكْرٍ، حَدِيثُ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ

7124- Mûsa b. İbrâhîm, Rabîa oğullarından bir adamdan bildiriyor: Hz. Ebû Bekr, halife seçilmesinden dolayı evinde üzgün bir şekilde otururken yanına Hz. Ömer girdi. Ebû Bekr, Ömer'e: "Bu işi sen bana yükledin" diyerek ona sitem etti ve insanlar arasında hüküm vermenin zorluğundan yakındı. Ömer de: "Sen Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): «Hâkim hüküm verirken içtihatla bulunup da isabet ederse iki sevap, içtihadı hatalı olursa da bir sevap alır» buyurduğunu duymadın mı?" dedi. Ömer'in naklettiği bu hadis, Ebû Bekr'i rahatlatı.²

٧١٢٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ بْنُ يُونُسَ، أَنَا أَحْمَدُ بْنُ سَعِيدٍ الْأَخْمِيمِيُّ، نَا مُوسَى بْنُ الْحَسَنِ، نَا الْحَسَنُ بْنُ بِشْرِ بْنِ سَلَمٍ النَّخَعِيُّ، نَا شَرِيكُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ النَّخَعِيُّ، عَنْ الْأَعْمَشِ، عَنْ سَعْدِ بْنِ عُيَيْدَةَ، عَنْ ابْنِ بُرَيْدَةَ الْأَسْلَمِيِّ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " الْقُضَاةُ ثَلَاثَةٌ: قَاضِيَانِ فِي النَّارِ، وَقَاضٍ فِي الْجَنَّةِ، قَاضٍ قَضَى بَعْضَ الْحَقِّ وَهُوَ

¹ İsnâdında bir sakınca yoktur. Dârimî, rikâk (s. 715) ve Ahmed, Müsned (3/474, 5/366).

² İsnâdında biyografisini bulamadığım ravi vardır. Abdurrezzâk, Musannef 11/328 (20674).

يَعْلَمُ فَذَلِكَ فِي النَّارِ، وَقَاضٍ قَضَى وَهُوَ لَا يَعْلَمُ فَأَهْلَكَ حُقُوقَ النَّاسِ فَذَلِكَ فِي النَّارِ،
وَقَاضٍ قَضَى بِالْحَقِّ فَذَلِكَ فِي الْجَنَّةِ "

7125- İbn Bureyde el-Eslemî'nin, babasından bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Kadılar üç çeşittir ve ikisi cehennemde, biri de cennettedir. Hakkı bildiği halde onunla hükmetmeyen kişi cehennemdedir. Hakkı bilmediği halde hüküm verip insanların haklarını heba eden kişi de cehennemdedir. Hakka göre hüküm veren kişi ise cennettedir."¹

٧١٢٦ - أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ إِسْحَاقَ الْفَاكِهِيَّ، بِمَكَّةَ، أَنَا أَبُو يَحْيَى عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ زَكْرِيَّا، نَا يَحْيَى بْنُ قَزَعَةَ، نَا أَبُو سَلَيْمَانَ دَاوُدُ بْنُ خَالِدٍ اللَّيْثِيُّ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: " إِنَّ الَّذِي يَتَوَلَّى الْقَضَاءَ فِيمَا بَيْنَ النَّاسِ هُوَ الْمَذْبُوحُ بِغَيْرِ سَكِّينَ " قَالَ الْإِمَامُ أَحْمَدُ: " وَهَذَا يَرْجِعُ إِلَى الَّذِينَ أَشَارَ إِلَيْهِمَا فِي الْخَبَرِ الْأَوَّلِ، وَأَوْعَدَهُمَا بِالنَّارِ، وَفِي أَمْثَالِهِمَا وَرَدَ أَيْضًا مَا "

7126- Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "İnsanlar arasında hüküm verme işini üstlenen kişi ,bıçaksız bir şekilde boğazlanan kişi gibidir."²

Beyhakî der ki: "Bu da bir önceki rivayette zikredilen ve cehennemlik olduğu söylenen kadılara yöneliktir. Sonraki rivayetler de bu yöndedir."

٧١٢٧ - أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، أَنَا أَحْمَدُ بْنُ عُبَيْدٍ، نَا أَبُو غَالِبٍ ابْنُ ابْنَةِ مُعَاوِيَةَ بْنِ عَمْرٍو، نَا أَحْمَدُ بْنُ الْخَلِيلِ الشَّيْبَانِيُّ، وَنَا سَنَّةُ إِحْدَى وَأَرْبَعِينَ وَوُلِدَ سَنَةَ أَرْبَعٍ وَسِتِّينَ وَمِائَةٍ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنِي مُجَالِدٌ، عَنْ عَامِرٍ، عَنْ مَسْرُوقٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " مَا مِنْ حَاكِمٍ يَحْكُمُ بَيْنَ النَّاسِ إِلَّا حُشِرَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ،

¹ İsnâdı zayıf olan hasen bir hadistir. Tirmizî 3/613 (1322), Ebû Dâvud 4/5 (3573) ve İbn Mâce 2/776 (2315).

² İsnâdı hasendir. Ebû Dâvud 4/4 (3571, 3572) ve Tirmizî 3/614 (1325).

وَمَلَكٌ آخِذٌ بِقَفَاهُ حَتَّى يَقِفَ عَلَى جَهَنَّمَ، ثُمَّ يُرْجِعُ رَأْسَهُ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ فَإِذَا قَالَ: أَلْقِهِ
أَلْقَاهُ فَأَهْوَى فِي النَّارِ أَرْبَعِينَ خَرِيفًا "

7127- Abdullah (b. Mes'ûd) bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "İnsanlar arasında hüküm veren her bir hâkim, kıyamet günü haşredildiğinde bir melek onu ensesinden tutup cehenneme getirir. Sonra melek başını Yüce Allah'a doğru kaldırır. Eğer «At!» emri gelirse onu cehenneme atar ki, kırk yıl boyunca düşüp durur."¹

٧١٢٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، أَنَا أَبُو عَمْرٍو بْنُ السَّمَّالِ، نَا حَنْبَلُ بْنُ إِسْحَاقَ، حَدَّثَنِي أَبُو عَبْدِ اللَّهِ، نَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، عَنْ مَعْمَرٍ، قَالَ: لَمَّا عَزَلُوهُ شَيْعَتُهُ - يَعْنِي ابْنَ شُبْرُمَةَ - فَلَمَّا انْصَرَفَ النَّاسُ وَأَفْرَدَنِي وَإِيَّاهُ السَّيْرُ، نَظَرَ إِلَيَّ فَقَالَ لِي: يَا أَبَا عُرْوَةَ أَحْمَدُ اللَّهُ، أَمَا إِنِّي لَمْ أَسْتَبْدِلْ بِقَمِيصِي هَذَا قَمِيصًا مُنْذُ دَخَلْتُهَا، ثُمَّ سَكَتَ سَاعَةً، ثُمَّ قَالَ: " يَا أَبَا عُرْوَةَ، إِنَّمَا أَقُولُ لَكَ حَلَالًا، فَأَمَّا الْحَرَامُ فَلَا سَبِيلَ إِلَيْهِ " قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ أَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ: وَكَانَ ابْنُ شُبْرُمَةَ وَلِيَّ قَضَاءِ الْيَمَنِ

7128- Ma'mer der ki: İbn Şubrume kadılık görevinden azledildiği zaman onu yolcu edenlerin içinde ben de bulundum. İnsanlar dağıldıktan sonra yolda ikimiz baş başa kalınca bana baktı ve: "Ey Ebû Urve! Allah'a hamdolsun ki bu göreve başladığımdan şu ana kadar şu üzerimdeki gömleği bile yenisiyle değiştirmiş değilim" dedi. Bir süre suskun kaldıktan sonra da: "Ey Ebû Urve! Ben sana helal olan şeyi söyledim. Haram olan şeylere ise hiç bulaşmadım" dedi.²

Ebû Abdillâh Ahmed b. Hanbel der ki: "İbn Şubrume, Yemen kadılığından sorumluydu."

٧١٢٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ الْفَضْلِ، نَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ مَاتِي، نَا أَحْمَدُ بْنُ حَارِمٍ، بِنِ أَبِي غَرَزَةَ، أَنَا حَسَنُ بْنُ قُتَيْبَةَ، نَا فَائِدُ بْنُ الْحَسَنِ قَالَ: قَالَ شُرَيْحٌ: " إِذَا دَخَلْتَ الْهَدْيَةَ مِنَ الْبَابِ خَرَجْتَ الْحُكُومَةَ مِنَ الْكُؤَةِ "

¹ İsnâdı zayıftır. İbn Mâce 2/775 (2311).

² Ravileri güvenilirlerdir. İbn Sa'd, Tabakât (6/350-351).

7129- Şurayh der ki: “Hediye kapıdan girdiği zaman hâkimlik pencereden çıkar.”¹

٧١٣٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، نا أَبُو الْعَبَّاسِ الْأَصَمُّ، نا سَعِيدُ بْنُ عُثْمَانَ التَّنُوخِيُّ، نا مُعَاوِيَةُ بْنُ حَفْصٍ، نا عَمْرُو بْنُ ثَابِتٍ أَبُو الْمُقَدَّامِ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: قَالَ أَبُو ذَرٍّ: " إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ عِنْدَ لِسَانِ كُلِّ حَاكِمٍ، وَيَدِ كُلِّ قَاسِمٍ، فَإِذَا هُوَ عَدَلَ هَدَّاتِ الشَّكَاةِ عَنِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ، وَإِذَا هُوَ جَارَ كَثُرَتِ الشَّكَاةُ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ، فَاهْدُوا الْأَصْوَاتِ عَنِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ "

7130- Ebû Zer der ki: “Yüce Allah hüküm veren her bir kişinin sözüne, bu hükmü uygulayan her bir kişinin eline bakar. Bunlar adaletle davrandıkları zaman Allah’a olan yakınmalar azalır. Ancak zulmettikleri zaman Allah’a olan yakınmalar çoğalır. Onun için Allah’a yapılan yakınmaları dindirir.”²

٧١٣١ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَلِيٍّ بْنُ شَذَانَ الْبَغْدَادِيُّ، بِهَا، أَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ النَّحْوِيُّ، نا يَعْقُوبُ بْنُ سُفْيَانَ، نا أَبُو بَشِيرٍ عَبْدُ الْأَعْلَى بْنُ الْقَاسِمِ الْهَمْدَانِيُّ اللَّوْلُؤِيُّ، نا أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عُمَيْرٍ، عَنْ زَيْدِ بْنِ عُقْبَةَ، عَنْ سَمُرَةَ بْنِ جُنْدُبٍ قَالَ: قَالَ عُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: " الرَّجَالُ ثَلَاثَةٌ، وَالنِّسَاءُ ثَلَاثٌ، فَأَمَّا النِّسَاءُ: فَامْرَأَةٌ عَفِيفَةٌ مَسْلَمَةٌ لَيْتَنَ وَدُودَةٌ وَلُودَةٌ تُعِينُ أَهْلَهَا عَلَى الدَّهْرِ، وَلَا تُعِينُ الدَّهْرَ عَلَى أَهْلِهَا - وَقَلِيلًا مَا تَجِدُهَا - وَامْرَأَةٌ وَغَاءٌ لَا تَزِيدُ عَلَى أَنْ تَلِدَ الْأَوْلَادَ، وَالثَّالِثَةُ غُلٌّ قَمِلَ يَجْعَلُهَا اللَّهُ فِي عُتْقٍ مَنْ شَاءَ، فَإِذَا شَاءَ أَنْ يَنْزِعَهُ نَزَعَهُ، وَالرَّجَالُ ثَلَاثَةٌ: رَجُلٌ عَفِيفٌ هَيِّنٌ لِّئِنْ ذُو رَأْيٍ وَمَشُورَةٍ، وَإِذَا نَزَلَ أَمْرٌ ائْتَمَرَ رَأْيُهُ وَصَدَرَ الْأُمُورَ مَصَادِرَها، وَرَجُلٌ لَا رَأْيَ لَهُ، وَإِذَا نَزَلَ بِهِ أَمْرٌ أَتَى ذَا الرِّأْيِ وَالْمَشُورَةَ فَتَنَزَلَ عِنْدَ رَأْيِهِ، وَرَجُلٌ حَائِرٌ بَائِرٌ لَا يَأْتَمُرُ رَشْدًا، وَلَا يُطِيعُ مُرْشِدًا "

7131- Hz. Ömer der ki: “Erkekler de, kadınlar da üç çeşittir. Kadınlardan biri, iffetli, müslüman, yumuşak, sevgi dolu ve doğurgandır. Hayatın zorluklarına karşı ailesinin karşısında değil, yanında yer alıp onlara yardım

¹ İsnâdı zayıftır. Ebû Nuaym, *Hilye* (4/64).

² İsnâdı zayıftır.

eder. Böylesi kadınlar nadir bulunur. Bir diğer kadın da kap gibidir ve çocuk doğurmaktan başka bir işe yaramaz. Diğer bir kadın da baştaki bit gibidir. Yüce Allah böylesini erkeklerden dilediğinin başına koyar ve dilediği zaman da çekip alır. Erkekler de üç çeşittir. Biri iffetli, yumuşak huylu, akıllı ve bilgisine başvurulana biridir. Bir sıkıntıyla karşı karşıya kaldığı zaman düşünüp taşınır ve bu sıkıntının içinden çıkar. Diğer, kıt görüşlü biridir. Başına bir sıkıntı geldiği zaman tecrübeli birine gidip danışır ve onun sözüne göre hareket eder. Bir diğeri de, bir hedefi olmayan şaşkın kişidir. Ne doğru yolu bulabilir, ne de doğru yolu gösteren birini dinler.”¹

٧١٣٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ إِسْحَاقَ، نَا أَبُو عُثْمَانَ الْحَنَاطُ، نَا الْعَبَّاسُ بْنُ سَهْلٍ، نَا ابْنُ أَبِي فُدَيْكٍ، عَنْ عُمَرَ بْنِ حَفْصٍ، عَنْ أَبِي عِمْرَانَ الْجَوْنِيِّ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ قَالَ: " مَنْ أَرَادَ أَمْرًا فَشَاوَرَ فِيهِ، وَقَضَى لِلَّهِ، هُدًى لِرَّشْدِ الْأُمُورِ " لَا أَحْفَظُهُ إِلَّا بِهَذَا الْإِسْنَادِ

7132- İbn Ömer'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Kişi bir iş yapacağı zaman birine danışırsa Yüce Allah o işinde onu en doğrusunu yapmaya muvaffak kılar" buyurmuştur.²

Hadisi sadece bu isnadla biliyorum.

٧١٣٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو نَصْرِ بْنِ قَتَادَةَ، نَا أَبُو الْقَاسِمِ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْحُسَيْنِ بْنِ بَالُوَيْهٍ الصُّوفِيُّ، إِمْلَاءً، نَا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ عَلِيٍّ، نَا أَبُو جَعْفَرٍ مُحَمَّدُ بْنُ نَصْرِ بْنِ بَلَخِيٍّ، نَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ يُوسُفَ الْبَلَخِيٍّ، سَمِعْتُ ابْنَ عُيَيْنَةَ، وَحَمَادَ بْنَ زَيْدٍ يَقُولَانِ: " لَا تَتِمُّ الرَّئَاسَةُ لِلرَّجَالِ إِلَّا بِأَرْبَعٍ: عِلْمٍ جَامِعٍ، وَوَرَعٍ تَامٍ، وَحِلْمٍ كَامِلٍ، وَحُسْنِ التَّدْبِيرِ، فَإِنْ لَمْ يَكُنْ هَذِهِ الْأَرْبَعَةُ فَمَائِدَةٌ مَنْصُوبَةٌ، وَكَفَتْ مَبْسُوطَةً، وَبَذَلٌ مَبْدُولٌ، وَحُسْنُ الْمَعَاشَرَةِ مَعَ النَّاسِ، فَإِنْ لَمْ يَكُنْ هَذِهِ الْأَرْبَعُ فَبَضْرِبُ السَّيْفِ، وَطَعْنُ الرُّمْحِ، وَشَجَاعَةُ الْقَلْبِ، وَتَدْبِيرُ الْعَسَاكِرِ، فَإِنْ لَمْ يَكُنْ فِيهِ مِنْ هَذِهِ الْخِصَالِ شَيْءٌ فَلَا يَنْبَغِي لَهُ أَنْ يَطْلُبَ الرَّئَاسَةَ "

¹ İsnadı hasendir. İbn Ebî Şeybe, *Musannef* (4/309-310).

² İsnadında tanımadığım ravi vardır.

7133- İbrâhîm b. Yûsuf el-Belhî der ki: İbn Uyeyne ile Hammâd b. Zeyd'in şöyle dediğini işittim: "Bir erkeğin idareci olabilmesi için dört hasleti taşması gerekir. Bunlar da yeterli ilim, gerektiği gibi bir vera (günah korkusu), kamil bir hilim ve işleri çekip çevirme kabiliyetidir. Kişi şayet bu dört haslete sahip değilse sofrası her dem serili, eli açık, çok gayretli olmalı ve insanlarla iyi geçinmelidir. Şayet bu dört haslete de sahip değilse iyi kılıç kullanmalı, iyi mızrak atmalı, cesur bir yüreğe sahip olmalı ve askerleri disiplin altında tutabilmelidir. Kişi, sayılan bu hasletlerden hiçbirini taşııyorsa da idareciliği talep etmemelidir."¹

٧١٣٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحُسَيْنُ بْنُ الْحَسَنِ الْغَضَائِرِيُّ، بِبَغْدَادَ، نَا أَحْمَدُ بْنُ سَلْمَانَ، نَا الْحَارِثُ بْنُ مُحَمَّدٍ، وَبِشْرُ بْنُ مُوسَى قَالَ: نَا عَفَّانُ بْنُ مُسْلِمٍ، حَدَّثَنِي عُمَرُ بْنُ عَلِيٍّ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي هَلَالٍ - رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ الْجَزِيرَةِ - سَمِعْتُهُ مِنْهُ غَيْرَ مَرَّةٍ، عَنْ مَيْمُونِ بْنِ مِهْرَانَ، قَالَ: قُلْتُ لِعُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ لَيْلَةً: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، مَا بَقَاؤُكَ عَلَى مَا أَرَى؟ أَمَّا فِي أَوَّلِ اللَّيْلِ فَأَنْتَ عَلَى حَاجَاتِ النَّاسِ، وَأَمَّا وَسَطُ اللَّيْلِ مَعَ جُلَسَائِكَ، وَأَمَّا آخِرُ اللَّيْلِ فَاللَّهُ أَعْلَمُ إِلَى مَا تَصِيرُ، قَالَ: فَضَرَبَ عَلَى كَتِفِي، وَقَالَ: "وَيَحْكُ يَا مَيْمُونُ، إِنِّي وَجَدْتُ لِقَاءَ الرَّجَالِ يُلْقَحُ الْعُقُولَ "

7134- Meymûn b. Mihrân der ki: Bir gece Ömer b. Abdilazîz'e: "Ey müminlerin emiri! Senin bu halin ne olacak? Gecenin başında halkın işleriyle uğraşıyorsun. Gecenin ortasında seninle beraber olanlarla oturuyorsun. Gecenin sonunda ise ne durumda olduğunu Allah bilir" dediğimde, Ömer omzuma vurup: "Yazık sana ey Meymûn! İnsanların akıllarını aşılamanın en iyi yolunun onlarla yüz yüze görüşmek olduğunu gördüm" karşılığını verdi.²

٧١٣٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْفَتْحِ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ اللَّاسَلَكِيُّ الرَّئِيسُ بِالرِّيِّ، أَنَا أَبُو الْحَسَنِ عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنُ عُمَرَ، أَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي حَاتِمٍ، نَا أَبُو سَعِيدٍ الْأَشْجَحِيُّ، نَا عِيسَى بْنُ

¹ İsnâdmda tanımadığım ravi vardır.

² Ebû Nuaym, *Hilye* (5/340).

يُونُسَ، عَنِ الْأَوْزَاعِيِّ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ، قَالَ: " قَالَ سُلَيْمَانُ بْنُ دَاوُدَ لِإِبْنِهِ: يَا بُنَيَّ، لَا تَقْطَعْ أَمْرًا حَتَّى تُؤَامَرَ مُرْشِدًا، فَإِنَّكَ إِذَا فَعَلْتَ ذَلِكَ لَمْ تَحْزَنْ عَلَيْهِ "

7135- Yahya b. Ebî Kesîr der ki: Hz. Süleyman b. Dâvud, oğluna şöyle dedi: "Evladım! Bir iş yapacağın zaman mutlaka bilen birine danış! Danıştığın zaman yaptığın hiçbir işten dolayı üzülmezsin."¹

٧١٣٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو سَعْدٍ الْمَالِينِيُّ، أَنَا أَبُو أَحْمَدَ بْنُ عَدِيٍّ، نَا أَحْمَدُ بْنُ خَالِدِ بْنِ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ مِسْرَحٍ بِحَرَّانَ، نَا عَمِّي الْوَلِيدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُسْرَحٍ، نَا مَخْلَدُ بْنُ يَعْنِي ابْنَ يَزِيدَ، عَنْ عَبَّادِ بْنِ كَثِيرٍ الرَّمْلِيِّ، عَنْ ابْنِ طَاوُسٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: لَمَّا نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ: ﴿وَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ﴾ [آل عمران: ١٥٩] الْآيَةُ، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " أَمَّا إِنْ أَلَّاهُ وَرَسُولُهُ غَنِيَّانِ عَنْهُمَا، وَلَكِنْ جَعَلَهَا اللَّهُ رَحْمَةً لَأُمَّتِي، فَمَنْ شَاوَرَ مِنْهُمْ لَمْ يُعْذَمْ رُشْدًا، وَمَنْ تَرَكَ الْمَشُورَةَ مِنْهُمْ لَمْ يُعْذَمْ غَيًّا " بَعْضُ هَذَا الْمَتَنِ يُرْوَى عَنِ الْحَسَنِ الْبَصْرِيِّ مِنْ قَوْلِهِ، وَهُوَ مَرْفُوعًا غَرِيبٌ

7136- İbn Abbâs der ki: "İşlerde onlara danış"² buyruğu nazil olduğu zaman Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Yüce Allah'ın ve Resûlünün aslında öylesi bir danışmaya ihtiyacı yoktur, ancak Allah bunu ümmetime bir rahmet kılmıştır. İşlerinden danışarak iş yapanlar doğruyu bulurlar. Danışmadan iş yapanlar ise yanlış yola girmekten korunamazlar."³

Metnin bazı bölümleri Hasan el-Basrî'nin kendi sözü olarak da rivayet edilmiştir. Merfû garîb (tek kanallı) bir rivayettir.

٧١٣٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، قَالَ: قَرَأْتُ بِحِطِّ أَبِي عَمْرٍو الْمُسْتَمْلِي، سَمِعْتُ أَحْمَدَ بْنَ سَعِيدٍ الدَّارِمِيَّ، سَمِعْتُ النَّضَرَ بْنَ شُمَيْلٍ يَقُولُ: " مَا سَعِدَ أَحَدٌ بِاسْتِغْنَاءِ رَأْيِي، وَلَا هَلَكَ امْرُؤٌ دَعَا مَشُورَةً "

¹ Ebû Nuaym, *Hilye* (3/71) ve İbn Ebî Şeybe, *Musannef* (9/9).

² Âl-i İmrân Sur. 159

³ İsnâdı zayıftır. İbn Adiy, *el-Kâmil* (4/1644) Bak: Suyûtî, *ed-Dürri'l-Mensûr* (2/359).

7137- Ahmed b. Saîd ed-Dârimî bildiriyor: Nadr b. Şümeyl'in şöyle dediğini işittim: "Bir işte başkalarım görüşlerini almayan kişi mutlu olamaz. İşlerinde istişare eden kişi de musibete maruz kalmaz."¹

¹ Ravileri güvenilirlerdir.

الثَّانِي وَالْخَمْسُونَ مِنْ شُعَبِ الْإِيمَانِ وَهُوَ بَابٌ فِي الْأَمْرِ بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّهْيِ عَنِ الْمُنْكَرِ

52. Şube

İyiliği Emredip Kötülükten Sakındırmak

Yüce Allah şöyle buyurur: “Sizden hayra çağıran, iyilikle emreden, kötülükten men eden bir cemaat olsun. İşte kurtuluşa erenler onlardır.”¹ Allah bu âyetle iyiliği emretmeyi, kötülükten da alıkoymayı emretmiş, başka bir âyette ise iyiliği emredenleri ve kötülükten alıkoyanları överek şöyle buyurmuştur: “Siz, insanlar için çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz. İyiliği emreder, kötülükten men eder ve Allah’a iman edersiniz.”² Müminlerin vasfedildiği başka bir âyette ise şöyle buyurmuştur: “İyiliği emredip kötülükten alıkoyanlar ve Allah’ın koyduğu sınırları hakkıyla koruyanlardır...”³ İsrail oğullarından lanetlediği bir kavmi vasfederken ise şöyle buyurdu: “İşledikleri herhangi bir kötülükten birbirlerini vazgeçirmeye çalışmazlardı.”⁴ Yani birbirlerini kötülüklerden alıkoymuyorlardı. Bu konuda Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) şu hadisler nakledilmiştir:

٧١٣٨ - مَا أَخْبَرَنَا أَبُو طَاهِرٍ الْفَقِيه، أَنَا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ الْفَضْلِ الْفَحَّامُ،
نَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى الدُّهْلِيُّ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ، نَا سُفْيَانُ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ بَزِيمَةَ، قَالَ:
سَمِعْتُ أَبَا عُبَيْدَةَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " إِنَّ أَوَّلَ مَا وَقَعَ
النَّقْصُ فِي بَنِي إِسْرَائِيلَ كَانَ الرَّجُلُ يَرَى أَخَاهُ عَلَى الذَّنْبِ فَيَنْهَاهُ، ثُمَّ لَا يَمْنَعُهُ مِنْهُ مِنَ الْعَدِ
أَنْ يَكُونَ خَلِيطُهُ وَشَرِيئُهُ، فَضَرَبَ اللَّهُ بِقُلُوبِ بَعْضِهِمْ عَلَى بَعْضٍ، وَأَنْزَلَ فِيهِمُ الْقُرْآنَ:
﴿لُعِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ عَلَى لِسَانِ دَاوُدَ وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ﴾ إِلَى قَوْلِهِ: ﴿وَلَكِنَّ

¹ Âli-İmrân Sur. 104

² Âli-İmrân Sur. 110

³ Tevbe Sur. 112

⁴ Mâide Sur. 79

كَثِيرًا مِنْهُمْ فَاسِقُونَ ﴿٨١﴾ [المائدة: ٨١] " قَالَ: وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مُتَكِنًا فَجَلَسَ، قَالَ: " كَلَّا وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ حَتَّى تَأْخُذُوا عَلَى يَدَيِ الظَّالِمِ، وَتَأْطُرُوهُ عَلَى الْحَقِّ أَطْرًا " هَكَذَا رَوَاهُ سُفْيَانُ الثَّوْرِيُّ، وَرَوَاهُ يُونُسُ بْنُ رَاشِدٍ، وَشَرِيكٌ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ بَزِيمَةَ، عَنْ أَبِي عُيَيْدَةَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ وَقَدْ ذَكَرْنَا إِسْنَادَهُمَا فِي كِتَابِ الشُّنَنِ، وَرَوِيَ مِنْ وَجْهِ آخَرَ عَنْ سَالِمِ الْأَفْطَسِ، عَنْ أَبِي عُيَيْدَةَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ

7138- Ebû Ubeyde b. Abdillâh b. Mes'ûd'un bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "İsrail oğullarına (din bakımından) eksiklik ilk olarak şu şekilde düştü: Kişi kardeşini günah işlerken görünce onu bundan alıkoymaz, ertesi gün onunla tekrar karşılaşır, fakat çünkü yaptığı, onunla birlikte yemesine, içmesine ve oturmasına mani olmazdı. Bunu yaptıklarında Allah onların kalplerini birbirine karıştırdı. Allah onlar hakkında: "İsrail oğullarından kâfir olanlar, Dâvud ve Meryem oğlu İsa diliyle lânetlenmişlerdir.... Eğer Allah'a, Peygamber'e ve ona indirilene (Kur'ân'a) inanıyor olsalardı, onları (müşrikleri) dost edinmezlerdi. Fakat onlardan birçoğu fasık kimselerdir."¹ Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bunu söylerken yaslanmıştı. Oturdu ve şöyle buyurdu: "Hayır; canım elinde olana yemin ederim ki, zalimin zulmüne engel olmadıkça ve onu hakka döndürmedikçe (Sizin de kalpleriniz birbirine karıştırılmaktan kurtulamaz)"

Süfyân es-Sevrî hadisi bu şekilde nakletmiştir.

Yûnus b. Râşid ve Şerîk bu hadisi Ali b. Bezîme kanalıyla Ebû Ubeyde'den, o da Abdullâh b. Mes'ûd'dan bu şekilde nakletmiştir. İkisinin de senedini Sünen kitabında naklettik.

Yine başka bir yolla Sâlim el-Eftas kanalıyla Ebû Ubeyde'den, o da (babası) Abdullâh'tan nakledilmiştir.

٧١٣٩ - كَمَا أَخْبَرَنَا أَبُو الْحَسَنِ الْعَلَوِيُّ، أَنَا أَبُو الْفَضْلِ عَبْدُوسُ السَّمْسَارُ، نَا أَبُو حَاتِمٍ الرَّازِيُّ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ مِهْرَانَ، نَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ، عَنْ عُيَيْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي زِيَادٍ، عَنْ سَالِمِ بْنِ عَجَلَانَ الْأَفْطَسِ، عَنْ أَبِي عُيَيْدَةَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "

¹ Mâide Sur. 78-81

هَلْ تَدْرُونَ فِيمَا سَخَطَ اللَّهُ عَلَى بَنِي إِسْرَائِيلَ؟ " قَالُوا: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ، قَالَ: " إِنَّ الرَّجُلَ كَانَ يَرَى الرَّجُلَ مِنْهُمْ عَلَى مَعْصِيَةٍ فَيَنْهَاهُ بَعْدَ النَّهْيِ، ثُمَّ يَلْقَاهُ بَعْدَ فَيَصَافِحُهُ وَيُؤَاكِلُهُ وَيُشَارِبُهُ، كَأَنَّهُ لَمْ يَرَهُ عَلَى مَعْصِيَتِهِ حَتَّى كَثُرَ ذَلِكَ فِيهِمْ، فَلَمَّا رَأَى اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ ذَلِكَ مِنْهُمْ ضَرَبَ بِقُلُوبٍ بَعْضِهِمْ عَلَى بَعْضٍ، ثُمَّ لَعَنَهُمْ عَلَى لِسَانِ دَاوُدَ وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ، ذَلِكَ بِمَا عَصَوْا وَكَانُوا يَعْتَدُونَ، وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَتَأْمُرُنَّ بِالْمَعْرُوفِ، وَلَتَنْهَوُنَّ عَنِ الْمُنْكَرِ، وَلَتَأْخُذُنَّ عَلَى يَدَيِ الظَّالِمِ، وَلَتَأْطُرُنَّهُ عَلَى الْحَقِّ أَطْرًا، أَوْ لَيَضْرِبَنَّ اللَّهُ بِقُلُوبٍ بَعْضَكُمْ عَلَى بَعْضٍ ثُمَّ يَلْعَنُكُمْ كَمَا لَعَنَ مَنْ قَبْلَكُمْ "

7139- Abdullah b. Mes'ûd'un bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Yüce Allah'ın, İsrail oğullarına neden gazaplandığını biliyor musunuz?" Sahabe: "Allah ve Resûlü daha iyi bilir" karşılığını verince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Kişi, birinin günah işlediğini görünce bir müddet onu alıkoyar, sonra onunla karşılaşınca kendisiyle tokalaşır onunla yer, içer ve sanki günah işlemiyormuş gibi davranırdı. Bu durum onlarda artınca Allah onların kalplerini birbirine vurdu, sonra Hz. Dâvud ve İsa b. Meryem'in diliyle onları lanetledi. Bunun sebebi de isyan etmeleri ve taşkınlık yapmalarıydı. Canım elinde olana yemin ederim ki; ya iyiliği emredip kötülükten alıkoyarsınız ve zalime engel olup hakka çevirirsiniz ya da Allah sizin kalplerinizi birbirine vurup, sizden öncekileri lanetlediği gibi lanetler."

٧١٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو مَنْصُورٍ الظَّفَرِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ الْعَلَوِيُّ، نَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ مَاتِي الْكُوفِيِّ، نَا أَحْمَدُ بْنُ حَارِمٍ الْغِفَارِيُّ، نَا عَبِيدُ اللَّهِ بْنُ مُوسَى، نَا سُفْيَانُ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَمْرِو الْفَقِيمِيِّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " وَإِذَا رَأَيْتُمْ أُمَّتِي لَا تَقُولُ لِلظَّالِمِ أَنْتَ ظَالِمٌ، فَقَدْ تَوَدَّعَ مِنْهُمْ " مُحَمَّدُ بْنُ مُسْلِمٍ هَذَا هُوَ أَبُو الزُّبَيْرِ الْمَكِّيُّ، وَلَمْ يَسْمَعْ مِنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ الْعَاصِ، كَذَا قَالَ يَحْيَى بْنُ مَعِينٍ وَغَيْرُهُ،

7140- Abdullah b. Amr'ın bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Ümmetimin zalime zalim demediğini görürseniz, onlardan ayrıl."

İsnâdındaki Muhammed b. Müslim, Ebu'z-Zübeyr el-Mekkî'dir ve Abdullah b. Amr b. el-Âs'tan hadis dinlememiştir. Yahya b. Maîn ve

başkaları da aynı şeyi söylemiştir.

٧١٤١ - وَقَدْ رَوَى ابْنُ شِهَابٍ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَمْرٍو، عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ، عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ أَبِيهِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَخْبَرَنَا أَبُو سَعْدٍ الْمَالِينِيُّ، أَنَا أَبُو أَحْمَدُ بْنُ عَدِيٍّ، نَا عُمَرُ بْنُ بَكَّارٍ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدٍ اللَّهِ الْمُتَادِي، نَا شِبَابَةُ، نَا ابْنُ شِهَابٍ، فَذَكَرَهُ بِنَحْوِهِ

7141- İbn Şihâb, “Hasan b. Amr —Ebu’z-Zübeyr —Amr b. Şuayb — babası —Abdullah b. Amr” kanalıyla Resûlullah’tan (sallallahu aleyhi vesellem) aynı şeyi nakletmiştir.¹

Beyhakî der ki: “Hadis şu mânâyâ gelmektedir: Müslümanlar kendilerine bir zarar gelmesinden korkup zalime zalim olduğunu söylemeyi bıraktıkları zaman, zararı bu sözü söylemenin getireceği zarardan daha çetin, vebali bu görevi yerine getirememekten daha ağır olan bir durumun içine düşerler. Bunun yanında canlarına ve mallarına bir zarar gelmemesi için müşriklerle cihadi bırakmaları daha kolay olur. İşte böylesi bir durumda oldukları zaman artık onlardan ümit kesilmelidir. Zira yoklukları ile varlıkları bir olur.”²

٧١٤٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، نَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، نَا حَامِدُ بْنُ أَبِي حَامِدٍ الْمُقْرِئُ، نَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَعْدٍ، نَا عَمْرُو بْنُ أَبِي قَيْسٍ، عَنْ عَطَاءٍ، عَنْ مُحَارِبِ بْنِ دِثَارٍ، عَنْ ابْنِ بُرَيْدَةَ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: لَمَّا قَدِمَ جَعْفَرُ بْنُ أَبِي طَالِبٍ مِنْ أَرْضِ الْحَبَشَةِ لِقَايَةِ النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ: " أَخْبَرَنِي بِأَعْجَبِ شَيْءٍ رَأَيْتُهُ بِأَرْضِ الْحَبَشَةِ " فَقَالَ: مَرَّتْ امْرَأَةٌ عَلَى رَأْسِهَا مِكْتَلٌ فِيهِ طَعَامٌ، فَمَرَّ بِهَا رَجُلٌ عَلَى فَرَسٍ فَأَصَابَهَا فَرَمَى بِهَا، فَجَعَلَتْ أَنْظُرُ إِلَيْهَا وَهِيَ تُعِيدُهُ فِي مِكْتَلِهَا وَهِيَ تَقُولُ: وَيْلٌ لَكَ يَوْمَ يَضَعُ الْمَلِكُ كُرْسِيَهُ فَيَأْخُذُ لِلْمَظْلُومِ مِنَ الظَّالِمِ، فَضَحِكَ النَّبِيُّ ﷺ حَتَّى بَدَتْ نَوَاجِذُهُ فَقَالَ: " كَيْفَ تَقْدَسُ أُمَّةٌ لَا يُؤْخَذُ لِضَعْفِهَا مِنْ شَرِيفِهَا حَقُّهُ وَهُوَ غَيْرُ مُتَعَنٍّ؟ "

7142- İbn Bureyde’nin bildirdiğine göre babası şöyle dedi: Câfer b. Ebî Talib, Habeşistan’dan gelince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onu karşılayıp:

¹ Senedi kopukluk vardır. Hatîb, *Târîh* (11/222-223) ve İbn Adiy, *el-Kâmil* (6/2135).

² Bkz: Halîmî, *el-Minhâc* (3/316).

"Habeşistan'da gördüğün en ilginç şeyi bana anlat" buyurdu. Câfer şöyle karşılık verdi: "Başının üzerinde yiyecek dolu bir sepet bulunan bir kadın gördüm. Bir atlı gelip sepete vurarak yiyeceğini dağıttı. Ben ona bakmaya başlarken, kadın dökülen yiyecekleri zembile doldururken şöyle demeye başladı: "Melik'in Kürsî'sini koyup mazlumun zalimdeki hakkını alacağı günde vay haline!" Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) dişleri gözükecek şekilde güldü ve: "Zayıfın hakkını, güçlüsünden çekinmeden alamadığı bir ümmet nasıl takdis olunabilir?" buyurdu.

٧١٤٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَعْدٍ، نَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَبِي طَالِبٍ، نَا خَشْنَامُ بْنُ سَعِيدِ الْجَلَّابِ، نَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُوسَى الرَّازِيِّ، نَا ابْنُ أَبِي زَائِدَةَ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ عَقِيلٍ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " لَا قُدْسَتْ أُمَّةٌ لَا تَأْخُذُ لِضَعِيفِهَا حَقَّهُ مِنْ قُوَّيْهَا غَيْرَ مُتَمَتِّعٍ "

7143- Câbir b. Abdillâh'ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Zayıfın hakkını, güçlüsünden çekinmeden alamadığı bir ümmet takdis olunamaz?"

٧١٤٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو طَاهِرٍ الْفَقِيه، أَنَا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْفَحَّامُ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، نَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ، أَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبِي خَالِدٍ، ح وَأَخْبَرَنَا أَبُو عَلِيٍّ الرَّوْذَبَارِيُّ، أَنَا أَبُو بَكْرٍ بْنُ دَاسَةَ، نَا أَبُو دَاوُدَ نَا عَمْرُو بْنُ عَوْنٍ، أَنَا هُشَيْمٌ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ، عَنْ قَيْسٍ، قَالَ: نَا أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، بَعْدَ أَنْ حَمِدَ اللَّهُ وَآتَى عَلَيْهِ: يَا أَيُّهَا النَّاسُ، إِنَّكُمْ تَقْرَأُونَ هَذِهِ الْآيَةَ وَتَضَعُونَهَا عَلَى غَيْرِ مَوْضِعِهَا، ﴿عَلَيْكُمْ أَنْفُسُكُمْ لَا يَضُرُّكُمْ مَنْ ضَلَّ إِذَا اهْتَدَيْتُمْ﴾ [المائدة: ١٠٥]، وَإِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: " مَا مِنْ قَوْمٍ يُعْمَلُ فِيهِ بِالْمَعَاصِي تَقْدُرُونَ عَلَى أَنْ تُغَيِّرُوا ثُمَّ لَا تُغَيِّرُونَ، إِلَّا يُوشِكُ أَنْ يَعْمَهُمُ اللَّهُ مِنْهُ بِعِقَابٍ " لَفَظُ حَدِيثِ هُشَيْمٍ، وَفِي رِوَايَةِ يَزِيدَ: " أَنَّ النَّاسَ إِذَا رَأَوْا الظَّالِمَ لَمْ يَأْخُذُوا عَلَى يَدَيْهِ أَوْشَكُوا أَنْ يَعْمَهُمُ اللَّهُ بِعِقَابٍ " وَقَالَ فِي أَوَّلِهِ: قَامَ أَبُو بَكْرٍ الصِّدِّيقُ فَحَمِدَ اللَّهُ وَآتَى عَلَيْهِ ثُمَّ قَالَ: " يَا أَيُّهَا النَّاسُ، إِنَّكُمْ تَقْرَأُونَ هَذِهِ الْآيَةَ " وَذَكَرَ الْآيَةَ

7144- Kays der ki: Hz. Ebû Bekr, Allah'a hamd ve sena ettikten sonra şöyle dedi: "Ey insanlar! Sizler, *"Ey iman edenler! Siz kendinizi düzeltin. Siz doğru yolda olursanız, yoldan sapan kimse size zarar veremez. Hepinizin*

*dönüşü Allah'adır. O zaman Allah, size yaptıklarınızı haber verecektir*¹ okuyorsunuz, ancak yanlış mânâ veriyorsunuz. Ben Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurduğunu işittim: "Eğer bir kavmin içinde ma'siyet işleyen biri olur da kavmin bunu değiştirmeye gücü yettiği halde değiştirmezse, mutlaka, Allah'ın hepsinin üzerine azabını indirmesi pek yakındır."

Lafız, Hişâm'a aittir. Yezîd'in rivayetinde lafız şu şekildedir: "İnsanlar zalimi görüp ona engel olmazlarsa mutlaka, Allah'ın hepsinin üzerine azabını indirmesi pek yakındır." Hadisin başında ise hadis şu şekildedir: Ebû Bekr es-Sıddîk kalkıp Allah'a hamd ve sena ettikten sonra: "Ey insanlar sizler şu âyeti okuyorsunuz..."

٧١٤٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، أَنَا إِسْمَاعِيلُ الصَّفَّارُ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ بْنِ أَبِي الْحَسَنِ، نَا عُمَرُ بْنُ حَفْصٍ، نَا أَبِي، نَا الْأَعْمَشُ، نَا أَبُو إِسْحَاقَ، عَنِ ابْنِ حَزْمٍ، عَنْ أَبِي بَكْرٍ، قَالَ: " إِذَا عَمِلَ قَوْمٌ بِالْمَعَاصِي بَيْنَ ظَهْرَانِي قَوْمٍ هُمْ أَعَزُّ مِنْهُمْ فَلَمْ يُعَيِّرُوا عَلَيْهِمْ، أَنْزَلَ اللَّهُ عَلَيْهِمُ الْبَلَاءَ ثُمَّ لَمْ يَنْزِعْهُ مِنْهُمْ "

7145- Hz. Ebû Bekir der ki: "Bir topluluk kendilerinden daha üstün bir toplum içinde açıkça günah işler de bu topluluk kendilerine engel olmazlarsa muhakkak Allah onlara bela indirir, sonra o belayı kendilerinden kaldırmaz."

٧١٤٦ - وَأَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، أَنَا أَبُو جَعْفَرٍ الرَّزَّازُ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ يَزِيدَ، نَا شَبَابَةُ بْنُ سَوَّارٍ، نَا أَبُو جَعْفَرٍ الرَّازِيُّ، عَنِ الرَّبِيعِ بْنِ أَنَسٍ، عَنْ أَبِي الْعَالِيَةِ، قَالَ: كَانَ بَيْنَ رَجُلَيْنِ عِنْدَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ بَعْضُ مَا يَكُونُ بَيْنَ النَّاسِ حَتَّى قَامَ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا إِلَى صَاحِبِهِ، قَالَ: فَقَالَ رَجُلٌ عِنْدَ ابْنِ مَسْعُودٍ: لَوْ قُتِمَتْ إِلَيَّ هَذَيْنِ فَأَمَرْتُهُمَا، أَوْ نَهَيْتُهُمَا، فَقَالَ رَجُلٌ إِلَى جَنْبِهِ: عَلَيْكَ بِنَفْسِكَ، فَإِنَّ اللَّهَ يَقُولُ: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا عَلَيْكُمْ أَنْفُسَكُمْ لَا يَضُرُّكُمْ مَنْ ضَلَّ إِذَا اهْتَدَيْتُمْ﴾ [المائدة: ١٠٥] قَالَ: فَسَمِعَ ذَلِكَ ابْنُ مَسْعُودٍ، وَقَالَ: " لَمْ تَجِءْ بِتَأْوِيلِ هَذِهِ الْآيَةِ بَعْدُ، إِنَّ الْقُرْآنَ نَزَلَ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ وَمِنْهُ آيٌ مَضَى تَأْوِيلُهُنَّ - يَعْنِي قَبْلَ أَنْ يَنْزَلَ - وَمِنْهُ آيٌ وَقَعَ تَأْوِيلُهُنَّ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ "

¹ Mâide Sur. 105

ﷺ، وَمِنْهُ آيٌ وَقَعَ تَأْوِيلُهُنَّ بَعْدَ النَّبِيِّ ﷺ بِسِنِينَ، وَمِنْهُ آيٌ يَقَعُ تَأْوِيلُهُنَّ - بَعْنِي بَعْدَ الْيَوْمِ - وَمِنْهُ آيٌ يَقَعُ تَأْوِيلُهُنَّ عِنْدَ السَّاعَةِ، وَمَا ذُكِرَ عِنْدَ السَّاعَةِ، وَمِنْهُ آيٌ يَقَعُ تَأْوِيلُهُنَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَالْجَنَّةِ، وَالنَّارِ، وَالْحِسَابِ، وَالْمِيزَانِ، مَا دَامَتْ قُلُوبُكُمْ وَاحِدَةً وَأَهْوَاؤُكُمْ وَاحِدَةً، لَمْ يَلْبَسْكُمْ شَيْعًا وَبُذِيقَ بَعْضِكُمْ بِأَسَ بَعْضٍ، فَأَمُرُوا وَانْهَوْا، فَإِذَا اخْتَلَفَتْ قُلُوبُكُمْ وَأَهْوَاؤُكُمْ وَالْبَسْكُمْ شَيْعًا وَأَذَاقَ بَعْضِكُمْ بِأَسَ بَعْضٍ بَعْدَ ذَلِكَ جَاءَ تَأْوِيلُ هَذِهِ الْآيَةِ، فَأَمُرُوا وَنَفْسُهُ "

7146- Ebu'l-Âliye anlatıyor: Abdullah b. Mes'ûd'un yanında iken insanların arasında olduğu gibi iki kişinin arasında bir sorun olmuştu. Her ikisi de birbirlerine kalkınca, Abdullah'ın meclisinde oturanlardan biri: "Onlara iyiliği emredip kötülükten nehyetmek için kalksan" dedi. Diğer bir kişi yanındakine: "Sen kendi nefsin bak. Yüce Allah: «*Ey iman edenler! Siz kendinizi düzeltin. Siz doğru yolda olursanız, yoldan sapan kimse size zarar veremez*»¹ buyuruyor" diye karşılık verince, bunu işiten İbn Mes'ûd şöyle dedi: "Bu âyetin tevili henüz gelmiş değildir. Kur'an indirildiği yere indirildi ve bir kısım âyetlerin tevili Kur'an inmeden önce geçti. Bir kısım âyetlerin tevili, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) zamanında gelmiş, bir kısım âyetlerin tevili Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) yıllar sonra gelmiştir. Bir kısım âyetlerin tevili de bu günden sonra, bir kısım âyetlerin tevili de kıyamet günü zamanındadır. Bir kısım âyetlerin tevili Hesap, Cennet, Cehennem ve Mizan zamanıdır. Kalpleriniz ve istekleriniz bir oldukça, fırkalara ayrılmadıkça ve birbirinize acılar tattırmadığınız müddetçe iyiliği emredip kötülükten nehyedin. Kalpleriniz ve istekleriniz ayrı olduğu zaman, fırkalara ayrılıp birbirinize acılar tattırdığınız zaman bu âyetin tevili de gelmiş olur. İşte o zaman herkes kendi nefsinden sorumludur."

٧١٤٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو طَاهِرٍ الْفَقِيه، أَنَا أَبُو بَكْرٍ الْفَحَّامُ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، نَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ الْفَرَّايِ، نَا صَدَقَةُ بْنُ زَيْدٍ الْخُرَّاسَانِي، عَنْ عُتْبَةَ بْنِ أَبِي حَكِيمٍ، عَنْ أَبِي أُمَيَّةَ الشَّعْبَانِي، قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا ثَعْلَبَةَ الْحُسَيْنِي عَنْ هَذِهِ الْآيَةِ: ﴿لَا يَضُرُّكُمْ مَن ضَلَّ إِذَا

¹ Mâide Sur. 105

اِهْتَدَيْتُمْ ﴿[المائدة: ١٠٥] كَيْفَ نَصْنَعُ فِيهَا؟ فَقَالَ أَبُو ثَعْلَبَةَ: وَاللَّهِ لَقَدْ سَأَلْتُ عَنْهَا خَبِيرًا، سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: " ائْتَمِرُوا بِالْمَعْرُوفِ، وَتَنَاهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ، حَتَّى إِذَا رَأَيْتَ شُحًا مُطَاعًا، وَهَوًى مُتَّبَعًا، وَدُنْيَا مُؤْتَرَةً، وَاعْجَابَ كُلِّ ذِي رَأْيٍ بِرَأْيِهِ، وَرَأَيْتَ أَمْرًا لَا يَدَانِ لَكَ بِهِ فَعَلَيْكَ بِالْخَوَاصِّ " قَالَ الْفَرَيَابِيُّ: أَرَاهُ قَالَ: " وَإِيَّاكَ وَالْعَوَامَّ، فَإِنَّ مِنْ وَرَائِكُمْ أَيَّامًا الصَّبْرُ فِيهِنَّ مِثْلُ الْقَبْضِ عَلَى الْجَمْرِ، وَلِلْعَامِلِ فِيهِنَّ أَجْرُ خَمْسِينَ رَجُلًا يَعْمَلُونَ بِمِثْلِ عَمَلِهِ "

7147- Ebû Umeyye eş-Şa'bânî anlatıyor: Ebû Sa'lebe el-Huşenî'ye, "Siz doğru yolda olursanız, yoldan sapan kimse size zarar veremez" ¹ âyetini sorup: "Bu âyetle nasıl amel edeceğiz?" dediğimde şöyle cevap verdi: Vallahi, bunu bilen birine sordun. Ben bu âyeti Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) sorduğumda şöyle buyurdu: "Birbirinize iyiliği emredin, kötülükten sakındırın. İtaat edilen bir cimrilik, tabi olunan nefsi arzular (âhirete) tercih edilen dünya ve her görüş sahibinin kendi görüşünü beğendiğini görürsen kendine düşeni yap ve Seçkin kimselerle beraber olmaya bak."

Firyâbî der ki: Gördüğüm kadarıyla şöyle buyurdu: "Avamla beraber olmaktan sakın. Şüphesiz sizin ardınızdan sabır günleri gelecektir. O günde sabretmek, avuçta kor tutmak kadar zor olacaktır. O günlerde iyi amel işleyene, onun yaptığıının benzerini yapan elli kişinin sevabı vardır."

٧١٤٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، نَا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، أَنَا الْعَبَّاسُ بْنُ الْوَلِيدِ، أَنَا مُحَمَّدُ بْنُ شُعَيْبٍ، قَالَ: أَتَيْتُ أَبَا ثَعْلَبَةَ الْخُسَيْنِيَّ - فَذَكَرَهُ بِنَحْوِهِ - غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ: " فَعَلَيْكَ بِنَفْسِكَ وَدَعْ أَمْرَ الْعَامَّةِ "

7148- Aynı mânâda bir hadis başka bir kanalla nakledilmiştir ancak farklı olarak: "Avamın işlerini bırak ve sen kendi nefsine dikkat et" ibaresi vardır.

٧١٤٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَلِيٍّ الرَّوْذُبَارِيُّ، أَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ أَيُّوبَ، أَنَا أَبُو حَاتِمٍ الرَّازِيُّ، نَا الْحَكَمُ بْنُ مُوسَى، نَا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ، عَنْ حَفْصِ بْنِ غِيْلَانَ، عَنْ مَكْحُولٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، قِيلَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، مَتَى نَتْرُكُ الْأَمْرَ بِالْمَعْرُوفِ وَالتَّهْيِ عَنِ الْمُنْكَرِ؟

¹ Mâide Sur. 105

قَالَ: " إِذَا ظَهَرَ فِيكُمْ مَا ظَهَرَ فِي بَنِي إِسْرَائِيلَ قَبْلَكُمْ " قَالُوا: وَمَا ذَاكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: " إِذَا ظَهَرَ الْإِدْهَانُ فِي خِيَارِكُمْ، وَالْفَاحِشَةُ فِي شَرَارِكُمْ، وَالْفَقْهُ فِي رَذَالَتِكُمْ "

7149- Enes b. Mâlik'in bildirdiğine göre Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem): "Ey Allah'ın Resûlü! İyiliği emredip kötülükten nehyetmeyi ne zaman bırakacağız?" denilince: "Sizden önceki İsrâil oğullarında zuhur eden şey sizde de zuhur ettiği zaman" buyurdu. Ashâb: "Ey Allah'ın Resûlü! Zuhur eden şey nedir?" diye sorunca: "İyilerinizin arasında aldatmacanın, şerlilerinizin arasında fuhşun, idareciliğin küçüklere bırakılması ve fıkıhın rezillerde zuhur etmesidir" buyurdu.

٧١٥٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، أَنَا أَبُو عَمْرٍو بْنُ السَّمَّاكِ، أَنَا أَبُو الْأَحْوَصِ الْقَاضِي، نَا ابْنُ عَائِدٍ، نَا الْهَيْثَمُ، فَذَكَرَهُ بِإِسْنَادِهِ وَزَادَ فِيهِ: " وَتَحَوَّلَ الْمُلْكُ فِي صِغَارِكُمْ، وَالْفَقْهُ فِي رَذَالَتِكُمْ "

7150- Başka bir kanalla bu hadisin aynısı rivayet olunmuştur; ancak: "Mülk küçüklerinizin eline geçince ve fıkıh rezillerinizde olunca" ibaresi geçmiştir.

٧١٥١ - أَخْبَرَنَا أَبُو طَاهِرٍ الْفَقِيه، أَنَا أَبُو بَكْرٍ الْفَحَّامُ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، نَا وَهْبُ بْنُ جَرِيرٍ، عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ سِمَاكِ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: " إِنَّكُمْ مُصِيبُونَ وَمَنْصُورُونَ وَمَفْتُوحٌ لَكُمْ، فَمَنْ أَدْرَكَ ذَلِكَ فَلْيَتَّقِ اللَّهَ، وَلْيَأْمُرْ بِالْمَعْرُوفِ، وَلْيَنْهَ عَنِ الْمُنْكَرِ، وَمَنْ كَذَبَ عَلَيَّ مُتَعَمِّدًا فَلْيَتَّبِعُوا مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ "

7151- Abdurrahman b. Abdillâh b. Mes'ûd'un, babasından bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Ganimetler elde edecek, size yardım edilecek ve fetihler gerçekleştireceksiniz. O zamana yetişen kişi, Allah'tan korksun ve iyiliği emredip kötülükten alıkoysun. Kasıtlı olarak benim adıma yalan söyleyen, cehennemdeki oturacağı yeri hazırlasın."

٧١٥٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَلِيٍّ الرَّوْذَبَارِيُّ، أَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ أَبِي بَرْزَاءٍ، أَنَا أَبُو حَاتِمٍ الرَّازِيُّ، نَا دَاوُدُ الْجَعْفَرِيُّ، نَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنْ عَمْرِو بْنِ أَبِي عَمْرٍو، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ حُذَيْفَةَ بْنِ الْيَمَانِ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: " وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ، لَتَأْمُرَنَّ بِالْمَعْرُوفِ وَلَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ، أَوْ لَيُوشِكَنَّ اللَّهُ أَنْ يَبْعَثَ عَلَيْكُمْ عِقَابًا مِنْهُ، ثُمَّ تَدْعُوهُ فَلَا يَسْتَجِيبُ لَكُمْ "

7152- Huzeyfe b. el-Yemân'ın bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: *“Canım elinde olan Allah'a yemin ederim ki: ya iyiliği emredip kötülükten alıkoyarsınız veya Allah size bir ceza gönderir de ona dua edersiniz ve duanızı kabul etmez.”*

Beyhakî der ki: Kitap ve sünnet iyiliği emredip kötülükten sakındırmanın vacip olduğunu göstermektedir. Yüce Allah iyiliği emredip kötülükten sakındırmayı, müminlerle münafıklar arasındaki fark yapmıştır. Çünkü Allah, *“Münafık erkekler ve münafık kadınlar birbirlerindendir (birbirlerinin benzeridir). Kötülüğü emredip iyiliği yasaklarlar”*¹ ve *“Mümin erkekler ve mümin kadınlar birbirlerinin dostlarıdır. İyiliği emreder, kötülükten alıkoyarlar”*² buyurmuştur.

Bu da müminlerin, akidelerinin sahih gidişlerinin doğru olmasının en büyük ve kuvvetli özelliğinin, iyiliği emretmek ve kötülükten alıkoymak olduğunu göstermektedir. Bunu da herkes layıkıyla yapamaz. Bunlardan had uygulama ve tazir cezası gibi olan bazı şeyleri Müslümanların idarecisi uygular. Her memlekette ve şehirde salih, güçlü, âlim ve güvenilir bir kişiyi görevlendirir, ona olanları gözetlemesini, gördüğü veya işittiği kötülüğü değiştirmesini, emredilmesi gereken her iyiliği emretmesini, had (şer'i ceza) uygulanması gereken her fasika had uygulamasını emreder. Bu kuralları koyan (Yüce Allah) bunların nasıl tatbik edileceğini en iyi bilir.

İlim ve salih amele sahip olan bütün âlimlerin, gücü nispetinde iyiliğe çağırıp kötülükten sakındırması gerekir. Eğer kötülüğü ortadan kaldırmaya ve bunu yapana engel olmaya gücü varsa bunu yapar, eğer gücü yoksa ve ancak birinden yardım alınca yapabiliyorsa, yine öyle yapar. Ancak had ve cezayı gerektiren şeylerde sadece idareci tasarrufta bulunabilir. Sadece sözle engel olmaya gücü yetiyorsa sözle engel olur. Eğer sadece kalbiyle reddedebiliyorsa, öyle yapar. İyiliği emretmek te kötülükten sakındırmak gibidir. Eğer ıslah eden âlimin sözü dinleniyorsa bunu yapar. Eğer sözü dinlenmiyorsa, kalbiyle o iyiliğin yapılmasını temenni eder. Umulur ki böyle yapması affedilmesine vesile olur.

¹ Tevbe Sur. 67

² Tevbe Sur. 71

٧١٥٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، نَا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، نَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مَرْزُوقٍ، نَا سَعِيدُ بْنُ عَامِرٍ، نَا شُعْبَةُ، عَنْ قَيْسِ بْنِ مُسْلِمٍ، عَنْ طَارِقِ بْنِ شَهَابٍ، أَنَّ مَرْوَانَ خَطَبَ يَوْمَ الْعِيدِ قَبْلَ الصَّلَاةِ فَقَامَ إِلَيْهِ رَجُلٌ، فَقَالَ: إِنَّمَا الصَّلَاةُ قَبْلَ الْخُطْبَةِ، قَالَ: تَرِكَ ذَلِكَ يَا أَبَا فَلَانٍ، فَقَالَ أَبُو سَعِيدٍ: أَمَّا هَذَا فَقَدْ قَضَى مَا عَلَيْهِ، ثُمَّ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " مَنْ رَأَى مِنْكُمْ مِنْكَرًا فَلْيَنْكَرْ بِيَدِهِ، فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَبِلِسَانِهِ، فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَبِقَلْبِهِ، وَذَلِكَ أَضْعَفُ الْإِيمَانِ " أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ فِي الصَّحِيحِ مِنْ حَدِيثِ شُعْبَةَ

7153- Târik b. Şihâb'ın bildirdiğine göre Mervân (b. el-Hakem) bayram günü namazdan önce hutbe verince bir adam kalkıp: "Namazın hutbeden önce kılınması gerekir" dedi. Mervân: "Ey Ebû falan! Bu artık terk edilmiştir" deyince Ebû Saîd: "Bu adam üzerine düşeni yerine getirdi" deyip şöyle devam etti: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Sizden bir kötülük gören onu eliyle inkar etsin. Buna gücü yetmezse diliyle yapsın, buna da gücü yetmezse kalbiyle yapsın. Bu da, imanın en zayıf şeklidir."

Müslim bu hadisi Sahîh'te Şu'be'den rivayet etti.

٧١٥٤ - وَرَوَيْنَا عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: " مَا مِنْ نَبِيٍّ بَعَثَهُ اللَّهُ فِي أُمَّتِهِ إِلَّا كَانَ لَهُ مِنْ أُمَّتِهِ حَوَارِيُّونَ، وَأَصْحَابٌ يَأْخُذُونَ بِسُنَّتِهِ، وَيَقْتَدُونَ بِأَمْرِهِ، ثُمَّ إِنَّهَا تَخْلُفُ خُلُوفٌ يَقُولُونَ مَا لَا يَفْعَلُونَ، وَيَفْعَلُونَ مَا لَا يَقُولُونَ، وَيَفْعَلُونَ مَا لَا يُؤْمِنُونَ، فَمَنْ جَاهَدَهُمْ بِيَدِهِ فَهُوَ مُؤْمِنٌ، وَمَنْ جَاهَدَهُمْ بِلِسَانِهِ فَهُوَ مُؤْمِنٌ، وَمَنْ جَاهَدَهُمْ بِقَلْبِهِ فَهُوَ مُؤْمِنٌ، لَيْسَ وَرَاءَ ذَلِكَ مِنَ الْإِيمَانِ حَبَّةُ خَرْدَلٍ " أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنِي أَبُو بَكْرِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، أَنَا الْحَسَنُ بْنُ سَفْيَانَ، نَا عَمْرُو بْنُ مُحَمَّدٍ النَّاقِدُ، نَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سَعْدٍ، نَا أَبِي، عَنْ صَالِحِ بْنِ كَيْسَانَ، عَنِ الْحَارِثِ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَكَمِ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْمُسَوَّرِ، عَنْ أَبِي رَافِعٍ، عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ، بِهَذَا الْحَدِيثِ، رَوَاهُ مُسْلِمٌ عَنْ عَمْرِو النَّاقِدِ، وَغَيْرُهُ،

7154- Abdullah b. Mes'ûd'dan bize bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Allah'ın bir ümmete gönderdiği her peygamberin mutlaka o ümmetten, sünnetini uygulayan, emirlerine uyan havarileri vardır. Sonra nesiller çıkar ve yapmadıkları şeyleri söylerler, söylemedikleri şeyleri yaparlar, kendilerine emredilmeyen şeyleri yaparlar. Onlarla eliyle cihad eden mümindir. Onlarla diliyle

cihad eden mümindir. Onlarla kalbiyle cihad eden mümindir. Bunun dışında kalanın ise hardal tanesi kadar bile imanı yoktur."

Müslim bu hadisi Amr en-Nâkid ve başkasından rivayet etti.¹

Beyhakî der ki: "Bu hadis, imanla ilgili rivayet ettiğimiz: "En yükseği, Allah'tan başka ilah olmadığına şahitlik etmek, en düşüğü ise yolda eziyet veren şeyleri kaldırmaktır" hadisiyle çelişmemektedir. Çünkü "ednâ (=en düşük)" farklı "ad'af (en zayıf)" farklı bir şeydir. "Ednâ" ifadesi, her ne kadar sonuç olarak yakınlıkla alakalı bir ifade olsa da yakın olan bir şeyden giderek uzaklaşmak anlamındadır. "Ad'af" ise bir şeye giderek yakınlaşan, sonunda ona varacak olan, ancak aynı alanda ondan daha yakın bir şeyleri olan anlamındadır." Sonrasında Halîmî konuyu detaylıca anlatır.²

٧١٥٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الصَّنْعَانِيُّ، نَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، أَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، عَنْ مَعْمَرٍ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنِ السَّائِبِ بْنِ يَزِيدَ، أَنَّ رَجُلًا قَالَ لِعُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ: لَأَنْ لَا أَخَافُ فِي اللَّهِ لَوْمَةً لَأَيْمٍ خَيْرٌ لِي، أَمْ أُقْبَلُ عَلَى نَفْسِي؟ فَقَالَ: "أَمَّا مَنْ وَلِيَ مِنْ أَمْرِ الْمُسْلِمِينَ شَيْئًا فَلَا يَخَافُ فِي اللَّهِ لَوْمَةً لَأَيْمٍ، وَمَنْ كَانَ خَلْوًا فَلْيُقْبَلْ عَلَى نَفْسِهِ، وَلْيَنْصَحْ لَوْلِيٍّ أَمْرِهِ"

7155- Sâib b. Yezîd bildiriyor: Bir adam Ömer b. el-Hattâb'a: "Allah yolunda kınayanın kınamasından korkmadan doğruyu söylemem mi daha hayırlıdır, yoksa kendi hâline bakmam mı?" diye sorunca, Ömer şöyle cevap verdi: "Müslümanların idaresini eline alanın, Allah yolunda, kınayanın kınamasından korkmaması gerekir. Tek başına olan ise kendi haline baksın ve idarecisine nasihatta bulunsun."

Halîmî der ki: İyiliği emredip kötülükten alıkoyanın, yumuşak davranması gereken yerde yumuşak davranmalı, sert davranması gereken yerde ise sert davranmalıdır. İnsanların her tabakasıyla da onların anlayacağı şekilde konuşmalı, günaha meyletmemeli, halkı aldatmamalı ve ilk önce kendini ıslah edip doğrultmalı, sonra başkasını ıslah edip doğrultmaya çalışmalıdır. Yüce

¹ Müslim, *îmân* (80).

² Bkz: Halîmî, *el-Minhâc* (3/218).

Allah, "Siz, insanlara iyiliği emredip kendinizi mi unutuyorsunuz..."¹ buyurmuştur.

٧١٥٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، أَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ صَفْوَانَ، نَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ
بْنِ أَبِي الدُّنْيَا، حَدَّثَنِي أَبُو جَعْفَرٍ الصَّرَفِيُّ، نَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، قَالَ: سَمِعْتُ
مُحَمَّدَ بْنَ النَّضْرِ الْحَارِثِيَّ، فَجَالَ فِي نَفْسِي مِنْهُ شَيْءٌ، فَحَدَّثَنِي مُفَضَّلُ بْنُ يُونُسَ، عَنْ
مُحَمَّدِ بْنِ النَّضْرِ، قَالَ: ذُكِرَ رَجُلٌ عِنْدَ الرَّبِيعِ بْنِ خُثَيْمٍ فَقَالَ: " مَا أَنَا عَنْ نَفْسِي بِرَاضٍ
فَاتَّقَرَّغَ مِنْهَا إِلَى ذِمٍّ غَيْرِهَا، إِنَّ الْعِبَادَ خَافُوا اللَّهَ عَلَى ذُنُوبٍ غَيْرِهِمْ وَأَمْنُوهُ عَلَى ذُنُوبٍ
أَنْفُسِهِمْ "

7156- Muhammed b. en-Nadr der ki: Rabî b. Huseym'in yanında bir adamdan bahsedilince şöyle dedi: "Ben, başkasını kınayacağıma kendi nefsimle meşgul olup onu kınamayı tercih ederim. İnsanlar, başkalarının günahı sebebiyle Allah'tan korktular; ancak kendi günahları konusunda kendilerini Ona karşı güvende hissettiler."

٧١٥٧ - قَالَ وَنَا عَبْدُ اللَّهِ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، عَنْ زَكَرِيَّا بْنِ أَبِي خَالِدٍ، قَالَ
رَجُلٌ: تَعَبَّدْتُ بَبَيْتِ شِعْرِ سَمِعْتُهُ: "
لِنَفْسِي أَكْبَى لَسْتُ أَكْبَى لِغَيْرِهَا لِنَفْسِي فِي نَفْسِي عَنِ النَّاسِ شَاغِلٌ "

7157- Zekeriyya b. Ebî Hâlid der ki: Bir adam şöyle dedi: İşittiğim şu şiirle kendimi ibadete verdim:

Başkası için değil kendi nefsim için aşıyorum

Kendi nefsimle meşguliyetten başkasıyla meşgul olamam.

٧١٥٨ - قَالَ وَنَا عَبْدُ اللَّهِ، حَدَّثَنِي الْعَبَّاسُ بْنُ جَعْفَرٍ، نَا هَاشِمُ بْنُ الْوَلِيدِ، سَمِعْتُ
الْفُضَيْلَ بْنَ عِيَّاضٍ، عَنْ هِشَامِ بْنِ حَسَّانَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سَبْرِينَ، قَالَ: " التَّقِيُّ عَنْ ذِكْرِ
الْخَاطِئِينَ مَشْغُولٌ "

7158- Muhammed b. Sîrîn: "Takva sahibi, günahkârlarla meşgul olacak zamanı olmayan kişidir" demiştir.

¹ Bakara Sur. 44

٧١٥٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ إِسْحَاقَ، نَا أَبُو عُثْمَانَ
الْحَنَاطُ، نَا يَعْقُوبُ بْنُ شَيْبَةَ، نَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ، أَنَا الْمَسْعُودِيُّ، عَنْ عَوْنِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ،
قَالَ: " إِذَا أَرَى أَحَدَكُمْ عَلَى نَفْسِهِ، فَلَا يَقُولَنَّ: مَا فِيَّ خَيْرٌ، فَإِنَّ فِيْنَا التَّوْحِيدَ، وَلَكِنْ
لَيَقُلَّ: قَدْ خَشِيتُ أَنْ يُهْلِكَنِي مَا فِيَّ مِنَ الشَّرِّ، وَمَا أَحْسِبُ أَحَدًا يَفْرُغُ لِعَيْبِ النَّاسِ إِلَّا
عَنْ غَفْلَةٍ غَفَلَهَا مِنْ نَفْسِهِ، وَلَوْ اهْتَمَّ لِعَيْبِ نَفْسِهِ مَا تَفَرَّغَ لِعَيْبِ أَحَدٍ وَلَا لِدَمِّهِ "

7159- Avn b. Abdillâh der ki: Kişi kendi nefsinı ayıplarken: “Bende hiç hayır yoktur” demesin. Çünkü bizde tevhid vardır. Eğer diyecekse: “Bendeki kötülüğün beni helak etmesinden korktum” desin. Kişinin, ancak kendi kusurlarından gafil olduğu zaman insanların kusurlarıyla meşgul olacağını düşünüyorum. Eğer kişi kendi kusuruyla meşgul olacak olursa, başkasının kusurunu görecek ve ayıplayacak zaman bulamaz.

٧١٦٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَنَا الْحَسَنُ، نَا أَبُو عُثْمَانَ، نَا أَحْمَدُ بْنُ أَبِي
الْحَوَارِيِّ، سَمِعْتُ عَوَامَّ بْنَ سَمِيعٍ، قَالَ: " كَانَ سُلَيْمَانُ الْخَوَّاصُ يَمُرُّ بِاللَّحَامِ يَأْخُذُ مِنْهُ
لِقِطٍّ لَهُ، فَإِذَا هُوَ يُكَلِّمُ امْرَأَةً، قَالَ: تَقُولُ لَهُ: يَا سُلَيْمَانُ، مِنْ أَجْلِ قِطِّ نَمْسِكَ عَنِ الْكَلَامِ؟
فَجَاءَ إِلَى مَنْزِلِهِ، فَأَخْرَجَ الْقِطَّ فَطَرَدَهَا ثُمَّ صَارَ مِنَ الْغَدِ إِلَى اللَّحَامِ فَوَعَظَهُ "

7160- Avvâm b. Semî’ der ki: Süleymân el-Havvâs kasabın yanından geçince kedisi için et alırken, onu bir kadınla konuşurken görünce, kendi kendine: “Ey Süleymân! Bir kedi yüzünden konuşmaktan vaz mı geçelim” deyip evine geldi ve kediyi kovdu. Ertesi gün de kasaba gidip ona nasihat etti.

Halîmî der ki: Fuhşiyat yapan idarecinin de iyiliği emredip kötülükten alıkoyması gerekir. Çünkü idarecilik bunu gerektirir. İdareci iyiliği emredip kötülükten alıkoymayacak olursa idareci olamaz ve bunu kendisinden başka yapacak yetkili yoktur. Çünkü bu işleri idareci yapmadığı takdirde sorumluluk başkalarına düşer.¹

¹ Halîmî, *el-Minhâc* (3/219).

٧١٦١ - أَخْبَرَنَا أَبُو طَاهِرٍ الْفَقِيه، أَنَا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْفَحَّامُ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، نَا يَعْلَى بْنُ عُيَيْدٍ، نَا الْأَعْمَشُ، عَنْ شَقِيقٍ قَالَ: قِيلَ لِأَسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ: أَلَا تُكَلِّمُ فَلَانًا؟ قَالَ: وَاللَّهِ لَا أَقُولُ لِرَجُلٍ إِنَّكَ خَيْرُ النَّاسِ وَإِنْ كَانَ عَلَيَّ أَمِيرًا بَعْدَ أَنْ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: "يُجَاءُ بِالرَّجُلِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَيُلْقَى فِي النَّارِ فَتَنْدَلِقُ أَقْتَابُهُ، فَيَدُورُ بِهَا فِي النَّارِ كَمَا يَدُورُ الْحِمَارُ بِرَحَاهُ، فَتُطِيفُ بِهِ أَهْلُ النَّارِ فَيَقُولُونَ: يَا فَلَانُ مَا لَكَ؟ مَا أَصَابَكَ؟ أَلَمْ تَكُنْ تَأْمُرُنَا بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَانَا عَنِ الْمُنْكَرِ؟ قَالَ: كُنْتُ أَمُرُكُمْ بِالْمَعْرُوفِ وَلَا آتِيهِ، وَأَنْهَأُكُمْ عَنِ الْمُنْكَرِ وَآتِيهِ " أَخْرَجَاهُ فِي الصَّحِيحِ مِنْ حَدِيثِ الْأَعْمَشِ

7161- Şakîk der ki: Usâme b. Zeyd'e: "Falan kişiyi konuşturmayacak mısın?" diye sorulunca, Usâme şöyle cevap verdi: Vallahi, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurduğunu işittikten sonra, valim/ komutanım bile olsa kişiye: "Sen insanların en hayırlısısın" demem: "Kıyamet günü kişi getirilip Cehenneme atılır ve bağırsakları dökülür. Sonra o kişi (bağırsakları etrafında) değirmen merkebinin değirmende döndüğü gibi döner. Bunun üzerine cehennem halkı o kişinin başına toplanıp şöyle derler: «Ey falan! Neyin var? Sana ne oldu? Sen bize dünyada iyilikle emredip bizi kötülükten alıkoymaz mıydın?» Bu kişi: «Ben size iyiliği emrederdim, ancak ben yapmazdım, kötülükten sakındırırdım, ancak o kötülüğü ben yapardım» cevabını verir."

Buhârî ve Müslim bu hadisi Sahîh'te A'meş'ten rivayet ettiler.

٧١٦٢ - حَدَّثَنَا أَبُو سَعْدٍ الرَّاهِدِيُّ، أَنَا أَبُو الْحَسَنِ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ صُبَيْحٍ، نَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ . . . ، نَا الْحَجَّاجُ بْنُ قَتَيْبَةَ، نَا بِشْرُ بْنُ الْحُسَيْنِ، نَا الزُّبَيْرُ بْنُ عَدِيٍّ، عَنِ الضَّحَّاكِ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ فَقَالَ: يَا ابْنَ عَبَّاسٍ، إِنِّي أُرِيدُ أَنْ أَمُرَ بِالْمَعْرُوفِ وَأَنْهَى عَنِ الْمُنْكَرِ، قَالَ: "أَوْ بَلَغْتَ؟" قَالَ: أَرَجُو، قَالَ: "فَإِنْ لَمْ تَخْشَ أَنْ تَفْتَضَحَ بِثَلَاثَةِ أَحْرَفٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ فَافْعَلْ" قَالَ: وَمَا هُنَّ؟ قَالَ: "قَوْلُهُ عَزَّ وَجَلَّ: ﴿تَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبِرِّ وَتَنْسَوْنَ أَنْفُسَكُمْ﴾ [البقرة: ٤٤] أَحْكَمْتَ هَذِهِ الْآيَةَ؟" قَالَ: لَا، قَالَ: فَالْحَرْفُ الثَّانِي؟ قَالَ: "قَوْلُهُ عَزَّ وَجَلَّ: ﴿لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ كَبِرَ مَقْتًا عِنْدَ اللَّهِ أَنْ تَقُولُوا مَا لَا تَفْعَلُونَ﴾ [الصف: ٣] أَحْكَمْتَ هَذِهِ الْآيَةَ؟" قَالَ: لَا، قَالَ: فَالْحَرْفُ الثَّالِثُ؟ قَالَ: "قَوْلُ الْعَبْدِ الصَّالِحِ شُعَيْبٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ: ﴿مَا أُرِيدُ

أَنْ أُخَالِفَكُمْ إِلَى مَا أَنْهَاكُمْ عَنْهُ ﴿هُود: ٨٨﴾ أَحَكَمْتَ هَذِهِ الْآيَةَ؟ " قَالَ: لَا، قَالَ: " فَأَبْدَأْ بِنَفْسِكَ "

7162- Dahhâk'ın bildirdiğine göre İbn Abbâs'a bir adam gelerek: "Ey İbn Abbâs! İyiliği emredip kötülükten alıkoymak istiyorum" deyince, İbn Abbâs: "Sen bu dereceye geldin mi?" diye sordu. Adam: "Erdiğimi dilerim?" cevabını verince, İbn Abbâs: "Eğer Allah'ın Kitab'ındaki üç âyete muhatab olmaktan korkmuyorsan yapabilirsin" dedi. Adam: "O âyetler hangileridir?" diye sorunca, İbn Abbâs: "*Kitab'ı okuyup durduğunuz halde kendinizi unuttur da başkalarına mı iyilikle emredersiniz. Düşünmez misiniz?*"¹ âyeti. Bu âyetin gereğini yerine getirdin mi?" diye sordu. Adam: "Hayır, peki ikinci âyet hangisidir?" karşılığını verince, İbn Abbâs: "*Ey inananlar! Yapmayacağınız şeyi niçin söylersiniz? Yapmayacağınız şeyi söylemeniz, Allah katında büyük gazaba sebep olur*"² âyetleridir. Peki, bu âyetlerin gereğini yerine getirdin mi?" dedi. Adam: "Hayır, peki üçüncü âyet hangisidir?" karşılığını verince, İbn Abbâs: Sâlih kul Hz. Şuayb'ın söylediği şu sözdür: "...Size yasak ettiğim şeylerde, aykırı hareket etmek istemem..."³ peki, bu âyetin gereğini yerine getirdin mi?" diye sordu. Adam: "Hayır" cevabını verince, İbn Abbâs: "O zaman nasihat etmeye kendinden başla" dedi

٧١٦٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو طَاهِرٍ الْفَقِيه، أَنَا أَبُو بَكْرٍ الْفَحَّامُ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، نَا مُحَمَّدُ بْنُ عُيَيْدٍ، نَا طَلْحَةُ، عَنْ عَطَاءٍ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ: قُلْنَا لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، لَئِنْ لَمْ نَأْمُرْ بِالْمَعْرُوفِ، وَنَنْهَى عَنِ الْمُنْكَرِ، حَتَّى لَا يَبْقَى مِنَ الْمَعْرُوفِ شَيْئًا إِلَّا عَمَلْنَا بِهِ وَلَا يَبْقَى مِنَ الْمُنْكَرِ شَيْئًا، إِلَّا ائْتَهَيْنَا عَنْهُ لَا نَأْمُرُ إِذَا بِمَعْرُوفٍ، وَلَا نَنْهَى عَنْ مُنْكَرٍ، فَقَالَ لَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " مُرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَإِنْ لَمْ تَعْمَلُوا بِهِ كُلُّهُ، وَانْهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ وَإِنْ لَمْ تَنْتَهُوا عَنْهُ كُلُّهُ "

¹ Bakara Sur. 44

² Saf Sur. 2, 3

³ Hûd Sur. 88

7163- Ebû Hureyre der ki: Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vasellem): "Ey Allah'ın Resûlü! Bütün iyilikleri kendimiz yapmadıkça ve bütün kötülüklerden sakınmadıkça iyiliği emretmeyip kötülükten sakındırmayalım mı?" diye sorduğumuzda şöyle cevap verdi: "Hepsini yapmasanız bile iyiliği emredin, hepsinden sakınmasanız bile kötülükten alıkoyun."

Beyhakî der ki: Talha b. Amr el-Mekkî hadiste zayıftır. Bu hadis sahih olsa bile önceki hadise ters düşmez. Kişi çoğu zaman itaat üzere olur, ancak bazen günah işleyebilir ve hemen tövbe eder. Önceki hadiste kastedilen ise kişinin çoğu zaman günah üzere olması ve bazen itaat üzere olmasıdır.

٧١٦٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ فُورَكٍ، أَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ، نَا يُونُسُ بْنُ حَبِيبٍ، نَا أَبُو دَاوُدَ، نَا شُعْبَةُ، عَنِ عَمْرِو بْنِ مَرْثَةَ، عَنْ أَبِي الْبَخْتَرِيِّ، عَنْ رَجُلٍ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: " لَا يَحْقِرَنَّ أَحَدُكُمْ نَفْسَهُ أَنْ يَرَى أَمْرَ اللَّهِ عَلَيْهِ فِيهِ، فَقَالَ: فَلَا يَقُولُ بِهِ فَيَلْقَى اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ وَقَدْ أَضَاعَ ذَلِكَ فَيَقُولُ: مَا مَنَعَكَ؟ فَيَقُولُ: خَشِيَ النَّاسَ، فَيَقُولُ: فَإِنِّي كُنْتُ أَحَقَّ أَنْ تَخْشَى "

7164- Ebû Saîd el-Hudrî'nin bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vasellem) şöyle buyurdu: "Kimse kendi nefsinı küçümsemesin. Eğer kişi bir şey görür de Allah için o şeyi söylemesi gerekir de söylemezse, kıyamet gününde Allah ona: «Falan şeyi söylemekten seni alıkoyan neydi?» diye sorar. Bu kişi de: «İnsanlardan korkmam beni söylemekten alıkoydu» cevabını verir. Bunun üzerine Allah: «Önce benden korkman gerekirdi» buyurur."

Beyhakî der ki: Bu, gücü yettiği halde insanların kötülemesinden korkup iyiliği emrederek kötülükten alıkoymayı terk eden için geçerlidir.

٧١٦٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي طَاهِرٍ الدَّقَاقُ، بِبَغْدَادَ، نَا أَحْمَدُ بْنُ سَلْمَانَ الْفَقِيهَ، نَا عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ مُحَمَّدٍ، نَا عَبْدُ الصَّمَدِ بْنُ عَبْدِ الْوَارِثِ، نَا شُعْبَةُ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَبِي نَضْرَةَ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " لَا يَمْنَعَنَّ أَحَدُكُمْ مَهَابَةً أَنْ يَتَكَلَّمَ بِحَقِّ إِذَا عَلِمَهُ " قَالَ أَبُو سَعِيدٍ: " فَمَا زَالَ بِنَا الْبَلَاءِ حَتَّى قَصَرْنَا، وَإِنَّا لَنُبَلِّغُ فِي السَّرِّ "، قَالَ شُعْبَةُ: وَحَدَّثَنِي أَبُو مَسْلَمَةَ، عَنْ أَبِي نَضْرَةَ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ

7165- Ebû Saîd'in bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "Kişi korktuğu için bildiği hakkı söylemekten geri durmasın" buyurdu.

Ebû Saîd der ki: "Bu konuda gerekeni ihmal ettiğimiz için belalara maruz kaldık."

Şu'be der kî: Ebû Mesleme, Ebû Nadra kanalıyla Ebû Saîd'den, o da Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) aynı rivayette bulundu.↓

٧١٦٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بَشْرَانَ، أَنَا أَبُو جَعْفَرٍ الرَّزَّازُ، نَا يَحْيَى بْنُ جَعْفَرٍ، أَنَا عَلِيُّ بْنُ عَاصِمٍ، أَنَا الْجُرَيْرِيُّ، وَأَبُو مَسْلَمَةَ سَعِيدُ بْنُ يَزِيدَ، عَنْ أَبِي نَضْرَةَ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " لَا يَمْنَعَنَّ أَحَدَكُمْ أَنْ يَقُولَ فِي الْحَقِّ إِذَا رَأَاهُ وَعَلِمَهُ " قَالَ أَبُو سَعِيدٍ: " حَمَلَنِي هَذَا الْحَدِيثُ أَنْ رَكِبْتُ إِلَى مُعَاوِيَةَ وَوَعظته ثُمَّ أَقْبَلْتُ "

7166- Ebû Saîd'in bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "Kişi gördüğü ve bildiği hakkı söylemekten geri durmasın" buyurdu.

Ebû Saîd der ki: Bu hadis sebebiyle bineğime binerek yola çıktım ve Muâviye'ye nasihatla bulunup geri döndüm.

٧١٦٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَنَا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الشَّافِعِيُّ، نَا إِسْحَاقُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ مِثْمُونٍ، نَا سَعِيدُ بْنُ سُلَيْمَانَ، نَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ مَعْمَرٍ، عَنْ نَهَارِ الْعُبَيْدِيِّ، أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ، يَذْكُرُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: " إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ لَيَسْأَلُ الْعَبْدَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ حَتَّى يَسْأَلَ: مَا مَنَعَكَ إِذْ رَأَيْتَ الْمُنْكَرَ أَنْ تُنْكِرَهُ، وَإِذَا لَقِيَ اللَّهَ عَبْدًا حُجَّتَهُ قَالَ: يَا رَبِّ وَثَّقْتُ بِكَ، وَفَرَّقْتَ مِنَ النَّاسِ " تَابَعَهُ يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، وَإِسْمَاعِيلُ بْنُ جَعْفَرٍ، عَنْ أَبِي طَوَالَةَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ

7167- Ebû Saîd el-Hudrî'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Kıyamet günü Allah kulu sorguya çeker. Hatta: «Kötülüğü gördüğün zaman neden engel olmadın?» diye sorar. Allah kula savunma delilini telkin edince kul: «Ey Rabbim! Sana (merhametine) güvendim ve halktan korktuğum için» cevabını verir."

Yahya b. Saîd ve İsmâîl b. Câfer, Ebû Tuvâle Abdullah b. Abdirrahman'dan rivayette bulunarak ona mütabaat etmiştir.

٧١٦٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو طَاهِرٍ الْفَقِيه، أَنَا أَبُو بَكْرٍ الْقَطَّانُ، نَا أَحْمَدُ بْنُ يُوسُفَ، قَالَ: ذَكَرَ سُفْيَانُ، عَنْ هِشَامِ بْنِ سَعْدٍ، عَنْ نَهَارٍ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يَسْأَلُ الْعَبْدَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، فَيَقُولُ: مَا لَكَ إِذْ رَأَيْتَ الْمُنْكَرَ فَلَمْ تُنْكِرْهُ؟ " قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " فَيُلْقِنُ حُجَّتَهُ فَيَقُولُ: يَا رَبِّ خِفْتُ النَّاسَ وَرَجَوْتُكَ "

7168- Ebû Saîd el-Hudrî'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Kıyamet günü Allah kulu sorguya çeker ve: «Kötülüğü gördüğün zaman neden engel olmadın?» diye sorar. Allah kula savunma delilini telkin edince kul: «Ey Rabbim! İnsanlardan korktuğum ve rahmetini umduğum için korktuğum için» cevabını verir."

Beyhakî der ki: Bu hadiste kastedilen kişinin, insanların kötülüklerini engelleyecek güçte olmasına rağmen onlardan korktuğu için yapmayanın olması muhtemeldir.

أَحَادِيثٌ فِي وُجُوبِ الْأَمْرِ بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّهْيِ عَنِ الْمُنْكَرِ عَلَى مَنْ قَدَرَ عَلَيْهِمَا بِمَا قَدَرِ عَلَيْهِ، وَمَا فِي تَرْكِ ذَلِكَ مِنَ الْفَسَادِ

Gücü Nisbetinde İyiliği Emredip Kötülükten Alıkoymanın Gerekliliği ve Bunu Terk Edince Gerçekleşecek Fesatlarla İlgili Hadisler

٧١٦٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو طَاهِرٍ الْفَقِيه، أَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْفَحَّامُ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى الذُّهَلِيُّ، نَا جَعْفَرُ بْنُ عَوْنٍ، أَنَا الْأَعْمَشُ، عَنِ الشَّعْبِيِّ، عَنِ النُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " مَثَلُ الْوَاقِعِ فِي حُدُودِ اللَّهِ وَالْمُدَاهِنِ فِيهَا كَمَثَلِ قَوْمٍ اسْتَهْمُوا فِي سَفِينَةٍ، بَعْضُهُمْ سَفْلٌ، وَبَعْضُهُمْ عَلُوٌّ، وَكَانَ الَّذِينَ فِي السَّفْلِ يَسْتَقُونَ مِنَ الْعُلُوِّ، فَيَمْرُتُونَ عَلَيْهِمْ فَيُؤْذُونَهُمْ، فَقَالَ الَّذِينَ فِي الْعُلُوِّ: أَذَيْتُمُونَا، تَصُبُّونَ عَلَيْنَا الْمَاءَ، فَأَخَذُوا فَاسًا فَجَعَلُوا يَحْفَرُونَ فِي السَّفِينَةِ، فَقَالَ الَّذِينَ فِي الْعُلُوِّ: مَا تَصْنَعُونَ؟ فَإِنْ تَرَكُوهُمْ وَمَا يُرِيدُونَ غَرِقُوا جَمِيعًا، وَإِنْ أَخَذُوا عَلَى أَيْدِيهِمْ نَجَوْا جَمِيعًا " أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ فِي الصَّحِيحِ مِنْ حَدِيثِ الْأَعْمَشِ

7169- Nu'mân b. Beşîr'in bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Allah'ın çizdiği sınırları çiğneyip riyakârlık ve yağcılıkla

Müslüman geçinenlerin durumu, denizdeki bir geminin alt ve üst katını kura çekerek paylaşan insanların durumuna benzer. Bunlardan kimisine geminin alt kısmı kimine de üst kısmı düşer. Aşağıdakiler su almak için yukarı inip çıkarken yukarıdakileri rahatsız ederler. Yukarıdakiler: «Bizi rahatsız ediyorsunuz. Üzerimize su sıçratıyorsunuz» deyince, aşağıdakiler bir kazma alıp gemiyi delmeye başlarlar. Yukarıdakiler: «Ne yapıyorsunuz» derler. Eğer onların yaptıklarına izin verirlerse hepsi batarlar. Eğer engel olurlarsa hepsi kurtulur.”

Buhârî bu hadisi *Sahîh*'te A'meş'ten rivayet etti.

٧١٧٠ - أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، أَنَا أَحْمَدُ بْنُ عُبَيْدٍ، نَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ الْفَضْلِ، نَا سَهْلُ بْنُ عُثْمَانَ، نَا حَفْصُ بْنُ الْأَعْمَشِ، عَنِ الشَّعْبِيِّ، عَنِ النُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " خُذُوا عَلَى أَيْدِي سَفَهَائِكُمْ "

7170- Nu'mân b. Beşîr'in bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): “Sefihlerinizin yaptığı kötülüklere engel olunuz” buyurdu.

٧١٧١ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، نَا أَبُو الْعَبَّاسِ الْأَصَمُ، نَا يَحْيَى بْنُ أَبِي طَالِبٍ، نَا أَبُو أَحْمَدَ الزُّبَيْرِيُّ، نَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ إِيَادٍ بْنِ لَقِيطٍ، عَنْ أَبِيهِ إِيَادِ بْنِ لَقِيطٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي لَيْلَى، امْرَأَةُ ابْنِ الْخَصَّاصِيَّةِ - وَكَانَ اسْمُهُ قَبْلَ زَحْمًا، فَسَمَّاهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بُشَيْرًا - قَالَ: حَدَّثَنِي بَشِيرٌ أَنَّهُ سَأَلَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَنْ صَوْمِ الْجُمُعَةِ، وَأَنْ لَا يُكَلِّمَ ذَلِكَ الْيَوْمَ أَحَدًا؟ قَالَ: فَقَالَ لَهُ: " لَا تَصُومَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ إِلَّا فِي أَيَّامٍ كُنْتَ تَصُومُهَا أَوْ فِي شَهْرٍ، وَأَنْ لَا تُكَلِّمَ أَحَدًا، فَلَعَمْرِي لَأَنْ تُكَلِّمَ فَتَأْمُرَ بِالْمَعْرُوفِ أَوْ تَنْهَى عَنْ مُنْكَرٍ خَيْرٌ مِنْ أَنْ تَسْكُتَ "

7171- İbnu'l-Hasâsiyye'nin hanımı -ki Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), İbnu'l-Hasâsa'nın Zahm olan adını Beşîr olarak değiştirmiştir- bildiriyor: Beşîr Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) Cuma günü oruç tutmayı ve o gün kimseyle konuşmamayı sorunca Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Cuma günleri, sadece daha önce tuttuğun gün ve aylarda oruç tut. Kimseyle konuşmamaya gelince, konuşup iyiliği emretmen veya kötülükten alıkoyman, susmaktan daha hayırlıdır.”

٧١٧٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو طَاهِرٍ الْفَقِيه، أَنَا أَبُو بَكْرٍ الْفَحَّامُ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى الدُّهْلِيُّ، نَا عَلِيُّ بْنُ عَاصِمٍ، عَنْ أَبِي عَلِيٍّ الرَّحْبِيِّ، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ

ﷺ: " لَا يَنْبَغِي لِأَمْرِي يَقُومُ مَقَامًا فِيهِ مَقَالٌ حَقٌّ إِلَّا تَكَلَّمْتُ بِهِ، فَإِنَّهُ لَنْ يُقَدَّمَ أَجَلُهُ، وَلَا يَحْرِمُهُ رِزْقًا هُوَ لَهُ "

7172- İbn Abbâs'ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Kişinin hakkı söylemesi gereken yerde mutlaka konuşması gerekir. Bu onun ne ecelini öne alır, ne de kendisine ait rızıktan mahrum eder."

٧١٧٣ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَنَا أَبُو إِسْحَقَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ فِرَاسٍ، نَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، نَا أَبُو عُبَيْدٍ، نَا عَلِيُّ بْنُ عَاصِمٍ، فَذَكَرَ هَذَا الْإِسْنَادَ وَزَادَ فِي أَوَّلِ الْحَدِيثِ: " لَا تَقِفَنَّ عِنْدَ رَجُلٍ يَقْتُلُ، فَإِنَّ اللَّعْنَةَ تَنْزِلُ عَلَى مَنْ حَضَرَهُ حِينَ لَمْ يَدْفَعُوا عَنْهُ، وَلَا تَقِفَنَّ عِنْدَ رَجُلٍ يَضْرِبُ مَظْلُومًا، فَإِنَّ اللَّعْنَةَ تَنْزِلُ عَلَى مَنْ حَضَرَهُ "

قَالَ: وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " لَا يَنْبَغِي لِأَمْرِي يَشْهَدُ مَقَامًا فِيهِ مَقَالٌ حَقٌّ إِلَّا تَكَلَّمْتُ فِيهِ، فَإِنَّهُ لَنْ يُقَدَّمَ أَجَلُهُ، وَلَنْ يَحْرِمُهُ رِزْقًا هُوَ لَهُ "

7173- Ali b. Âsım aynı senetle hadisi nakletmiştir; ancak hadisin başında şu ibare vardır: "Birini öldüren adamın yanında durma. Çünkü bu lanet bu sırada onun yanında olup engel olmayana iner. Mazluma vuranın da yanında durma. Çünkü lanet orada hazır olana iner."

Yine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Kişinin hakkı söylemesi gereken yerde mutlaka konuşması gerekir. Bu, onun ne ecelini öne alır, ne de kendisine ait rızıktan mahrum eder."

٧١٧٤ - أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدِ نَ، أَنَا أَحْمَدُ بْنُ عُبَيْدِ الصَّفَّارِ، نَا أَحْمَدُ بْنُ عُبَيْدِ اللَّهِ التَّرْسِيِّ، نَا يَحْيَى بْنُ أَبِي بُكَيْرٍ، نَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، نَا أَبُو طَالِبٍ، عَنْ أَبِي أُمَامَةَ، أَنَّ رَجُلًا سَأَلَ النَّبِيَّ ﷺ عِنْدَ الْجَمْرَةِ الْأُولَى: أَيُّ الْجِهَادِ أَفْضَلُ؟ فَأَعْرَضَ عَنْهُ، ثُمَّ سَأَلَهُ عِنْدَ الْجَمْرَةِ الْوُسْطَى فَأَعْرَضَ عَنْهُ، ثُمَّ سَأَلَهُ عِنْدَ الْعَقَبَةِ، فَوَضَعَ رِجْلَهُ فِي الْغُرْزِ ثُمَّ قَالَ: أَيُّ الْجِهَادِ أَفْضَلُ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: " أَفْضَلُ الْجِهَادِ كَلِمَةُ حَقٍّ عِنْدَ سُلْطَانٍ جَائِرٍ " هَذَا شَاهِدٌ مُرْسَلٌ جَيِّدٌ

7174- Ebû Umâme'nin bildirdiğine göre bir adam birinci Cemre'nin yanında Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem): "Hangi cihad daha üstündür?" diye sorunca, Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) ona cevap vermedi. Orta Cemre'nin yanında aynı soruyu sordu, ancak Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yine cevap

vermedi. Akabe (Cemresi)'nin yanında ise ayağını bineğinin üzengisine koyup: “Ey Allah'm Resûlü! Hangi cihad daha üstündür?” diye sordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Cihadın en üstünü, zâlim sultanın yanında hakkı söylemektir*” buyurdu.

Hadis mürsel ceyyiddir.

٧١٧٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، نا أَبُو الْعَبَّاسِ الْأَصَمُّ، نا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ بْنِ عَفَّانَ، نا أَبُو دَاوُدَ الْحَفَرِيُّ، عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ عَلْقَمَةَ بْنِ مَرْثَدٍ، عَنْ طَارِقِ بْنِ شِهَابٍ قَالَ: سئِلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: أَيُّ الْجِهَادِ أَفْضَلُ؟ قَالَ: " كَلِمَةُ عَدْلٍ عِنْدَ إِمَامٍ جَائِرٍ "

7175- Târik b. Şihâb'ın bildirdiğine göre Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem): “Hangi cihad daha üstündür?” diye sorulunca: “*Zâlim idarecinin yanında söylenen hak sözdür*” cevabını verdi.

٧١٧٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، نا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرِو الرَّزَّازِ، نا إِسْمَاعِيلُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْفَسَوِيُّ الْقَاضِي، نا مَكِّيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، وَأَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أنا أَبُو أَحْمَدَ بَكْرُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنُ حَمْدَانَ الْمَرْوَزِيُّ، نا أَبُو شِهَابٍ مَعْمَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْبَلْخِيُّ، نا مَكِّيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، نا هِشَامُ بْنُ حَسَّانٍ، وَالْحَسَنُ بْنُ دِينَارٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ وَاسِعٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الصَّامِتِ، عَنْ أَبِي ذَرٍّ، قَالَ: أَوْصَانِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " أَنْ أَنْظُرَ إِلَى مَنْ دُونِي، وَلَا أَنْظُرَ إِلَى مَنْ هُوَ فَوْقِي، وَأَوْصَانِي بِحُبِّ الْمَسَاكِينِ، وَالذُّنُوبِ مِنْهُمْ، وَأَوْصَانِي أَنْ أَقُولَ الْحَقَّ وَإِنْ كَانَ مَرًّا، وَأَوْصَانِي أَنْ أَصِلَ رَجِيمِي وَإِنْ أَدْبَرْتُ، وَأَوْصَانِي أَنْ لَا أَخَافَ فِي اللَّهِ لَوْمَةً لَائِمٍ، وَأَوْصَانِي أَنْ لَا أَسْأَلَ النَّاسَ شَيْئًا، وَأَوْصَانِي أَنْ أَسْتَكْثِرَ مِنْ: لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ، فَإِنَّهَا مِنْ كَنْزِ الْجَنَّةِ " أَلْفَاظُهُمْ سَوَاءً

7176- Ebû Zer der ki: Dostum (sallallahu aleyhi vesellem) bana yedi şeyi vasiyet etti: Benden daha yukarıda değil, daha aşağıda olana bakmamı emretti. Miskinleri sevip onlara yakın olmamı emretti. Kimseden bir şey istemememi emretti. Acı da olsa doğruyu söylememi emretti. Akrabam bana sırtını dönse bile onunla alakamı kesmememi emretti. Allah yolunda, kınayanın kınamasından çekinmememi emretti. İnsanlardan bir şey istemememi emretti. “Lâ havle velâ kuvvete illa billah” sözünü çokça söylememi emretti ve bunun Cennet hazinelerinden olduğunu söyledi

٧١٧٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحَسَنِ عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ الْمُقَرِّيُّ، أَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ إِسْحَاقَ، نَا يُونُسُ بْنُ يَعْقُوبَ الْقَاضِي، نَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ طَلْحَةَ بْنِ مُصَرِّفٍ، عَنْ زَيْدٍ، عَنْ عَامِرٍ، عَنْ أَبِي جُحَيْفَةَ، عَنْ عَلِيٍّ قَالَ: " الْجِهَادُ ثَلَاثٌ: جِهَادٌ بِيَدٍ، وَجِهَادٌ بِلِسَانٍ، وَجِهَادٌ بَقَلْبٍ، فَأَوَّلُ مَا يَغْلِبُ عَلَيْهِ جِهَادُ الْيَدِ، ثُمَّ جِهَادُ اللِّسَانِ، وَإِذَا كَانَ الْقَلْبُ لَا يَعْرِفُ مَعْرُوفًا، وَلَا يُنْكِرُ مُنْكَرًا، نُكِّسَ فَجُعِلَ أَعْلَاهُ أَسْفَلُهُ "

7177- Hz. Ali der ki "İlk terk edeceğiniz cihad elle yapılan cihaddır. Sonra dille yapılan cihadı, daha sonra da kalple yapılan cihadı terk edersiniz. İyiliği iyilik olarak, kötülüğü de kötülük olarak bilmeyen her kalp ters çevrilerek altı üstüne getirilir."

٧١٧٨ - وَبِإِسْنَادِهِ: نَا مُحَمَّدُ بْنُ طَلْحَةَ، عَنْ جَامِعِ بْنِ شَدَّادٍ، قَالَ: كُنْتُ عِنْدَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدَ الْفَارِسِيِّ، فَأَتَاهُ نَعِيُّ الْأَسْوَدِ بْنِ يَزِيدَ، فَأَتَيْنَاهُ نَعْرَبِيهِ، فَقَالَ: مَاتَ أَخِي الْأَسْوَدُ ثُمَّ قَالَ: قَالَ عَبْدُ اللَّهِ: " يَذْهَبُ الصَّالِحُونَ أَسْلَافًا وَيَبْقَى أَصْحَابُ الرَّيْبِ " قَالُوا: يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ: وَمَا أَصْحَابُ الرَّيْبِ؟ قَالَ: " قَوْمٌ لَا يَأْمُرُونَ بِمَعْرُوفٍ، وَلَا يُنْهَوْنَ عَنْ مُنْكَرٍ "

7178- Câmi b. Şeddâd der ki: Abdurrahman b. Yezîd el-Fârisî'nin yanındayken, Esved b. Yezîd'in ölüm haberi geldi. Taziye için gidince: "Kardeşim Esved vefat etti" dedikten sonra şöyle devam etti: Abdullah: "İlk olarak salihler giderler ve geriye şüphe içinde olanlar kalır" deyince: "Şüphe içinde olanlar ne demektir?" diye sordular. Abdullah: "İyiliği emretmeyen ve kötülükten alıkoymayanlardır" cevabını verdi.

٧١٧٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحَسَنِ الْمُقَرِّيُّ، أَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ إِسْحَاقَ، نَا يُونُسُ بْنُ يَعْقُوبَ، نَا حَفْصُ بْنُ عُمَرَ، نَا شُعْبَةُ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ خَالِدِ بْنِ زُفَرٍ، عَنْ حُذَيْفَةَ قَالَ: " الْإِسْلَامُ ثَمَانِيَّةٌ أَشْهُمٌ - أَظُنُّهُ قَالَ -: فَالْإِسْلَامُ سَهْمٌ، وَالصَّلَاةُ سَهْمٌ، وَالزَّكَاةُ سَهْمٌ، وَصَوْمُ رَمَضَانَ سَهْمٌ، وَالْحَجُّ سَهْمٌ، وَالْجِهَادُ سَهْمٌ، وَالْأَمْرُ بِالْمَعْرُوفِ سَهْمٌ، وَالتَّهْنِي عَنِ الْمُنْكَرِ سَهْمٌ، وَقَدْ خَابَ مَنْ لَا سَهْمَ لَهُ " هَذَا مَوْقُوفٌ،

7179- Huzeyfe der ki: "İslam dini sekiz bölümün toplamından ibarettir. Bir bölümü Müslüman olmaktır, bir bölümü namazdır, bir bölümü zekattır, bir bölümü Ramazan orucudur, bir bölümü hactır, bir bölümü cihaddır, bir

bölümü iyiliği emretmektir, bir bölümü kötülükten alıkoymaktır. Bu bölümlerden herhangi bir payı olmayan kişi hüsrana uğramış demektir.”

Hadis, mevkuftur.

٧١٨٠ - وَقَدْ رَوَيْنَا مِنْ حَدِيثِ حَبِيبِ بْنِ حَبِيبٍ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنِ الْحَارِثِ، عَنْ عَلِيٍّ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ مَرْفُوعًا، كَمَا أَخْبَرَنَا أَبُو سَعْدٍ الْمَالِينِيُّ، أَنَا أَبُو أَحْمَدَ بْنُ عَدِيٍّ، نَا أَبُو يَعْلَى، نَا سُؤَيْدُ بْنُ سَعِيدٍ، نَا حَبِيبُ بْنُ حَبِيبٍ، أَخُو حَمَزَةَ، فَذَكَرَهُ مَرْفُوعًا، وَقَالَ: الْإِسْلَامُ سَهْمٌ، وَلَمْ يَشْكُ، وَرَوَايَةُ شُعْبَةَ أَصَحُّ وَاللَّهُ أَعْلَمُ

7180- Bu hadisi Habîb b. Habîb, Ebû İshâk kanalıyla Hâris'ten, o da Hz. Ali'den, Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) merfu olarak: “Bir bölümü Müslüman olmaktır” şeklinde nakledilmiştir.

Şu'be'nin rivayeti daha sahihtir. Allah en iyisini bilir.

٧١٨١ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحَسَنِ الْعَلَوِيُّ، أَنَا أَبُو الطَّيِّبِ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ بْنِ الْحَسَنِ الصُّوفِيِّ، نَا سَهْلُ بْنُ عَمَّارٍ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدٍ، نَا سَالِمُ الْمُرَادِيُّ، عَنْ عَمْرِو بْنِ هَرَمٍ، عَنْ جَابِرِ بْنِ زَيْدٍ، عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " إِنَّهُ يُصِيبُ مِنْ أُمَّتِي آخِرَ الزَّمَانِ مِنْ سُلْطَانِهِمْ شِدَائِدٌ، لَا يَنْجُو مِنْهُ إِلَّا رَجُلٌ عَرَفَ دِينَ اللَّهِ فَصَدَّقَ بِهِ، وَرَجُلٌ عَرَفَ دِينَ اللَّهِ فَسَكَتَ عَلَيْهِ، فَإِنْ رَأَى مَنْ يَعْمَلُ الْخَيْرَ أَحَبَّهُ عَلَيْهِ، وَإِنْ رَأَى مَنْ يَعْمَلُ بِيَاطِلٍ أَبْغَضَهُ عَلَيْهِ، فَذَلِكَ يَنْجُو عَلَى إِبْطَائِهِ كُلِّهِ "

7181- Ömer b. el-Hattâb'ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Âhir zamanda ümmetim idarecilerinden zulüm görecektir. Ondan sadece Allah'ın dinini bilip inanan, Allah'ın dinini bilip susan kurtulacaktır. Onda bir iyilik görüp seven, ondaki kötülüğü görünce de buğzeden, sessiz kalmasına rağmen kurtuluşa erendir.”¹

٧١٨٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو زَكَرِيَّا بْنُ أَبِي إِسْحَاقَ، أَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ بْنُ يَعْقُوبَ، نَا أَبُو أَحْمَدَ بْنُ عَبْدِ الْوَهَّابِ، نَا جَعْفَرُ بْنُ عَوْنٍ، أَنَا مِسْعَرٌ، عَنْ قَيْسِ بْنِ مُسْلِمٍ، عَنْ طَارِقِ بْنِ شِهَابٍ،

¹ İsnâdı zayıftır. Hatîb, *el-Mişkât* (3/1425-14269).

قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ فَقَالَ: " هَلْكَ مَنْ لَمْ يَأْمُرَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَ عَنِ الْمُنْكَرِ " قَالَ عَبْدُ اللَّهِ: " هَلْكَ مَنْ لَمْ يَعْرِفِ الْمَعْرُوفَ بِقَلْبِهِ، وَيُنْكِرِ الْمُنْكَرَ بِقَلْبِهِ "

7182- Târik b. Şihâb der ki: Bir adam Abdullah b. Mes'ûd'a gelerek: "İyiliği emredip kötülükten alıkoymayan helak olmuştur" deyince, İbn Mes'ûd: "İyiliği kalbiyle bilmeyen ve kötülüğü de kalbiyle reddetmeyen helak olmuştur" karşılığını verdi.

٧١٨٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ بْنُ يُوسُفَ الْأَصْبَهَانِيُّ، أَنَا أَبُو سَعِيدٍ بْنُ الْأَعْرَابِيِّ، نَا سَعْدَانُ بْنُ نَصْرِ، نَا أَبُو مُعَاوِيَةَ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ عُمَارَةَ، عَنِ الرَّبِيعِ بْنِ عَمِيلَةَ، نَا عَبْدُ اللَّهِ، حَدَّثَنَا مَا سَمِعْنَا حَدِيثًا، هُوَ أَحْسَنَ مِنْهُ إِلَّا كِتَابَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ، وَرَوَايَةً عَنِ النَّبِيِّ ﷺ: قَالَ: " إِنَّ بَنِي إِسْرَائِيلَ لَمَّا طَالَ عَلَيْهِمُ الْأَمَدُ فَقَسَتْ قُلُوبُهُمْ اخْتَرَعُوا كِتَابًا مِنْ عِنْدِ أَنْفُسِهِمْ اسْتَهْوَتْهُ قُلُوبُهُمْ، وَاسْتَحْلَتْهُ أَلْسِنَتُهُمْ، وَكَانَ الْحَقُّ يَحُولُ بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ كَثِيرٍ مِنْ شَهَوَاتِهِمْ حَتَّى نَبَذُوا كِتَابَ اللَّهِ وَرَاءَ ظُهُورِهِمْ كَأَنَّهُمْ لَا يَعْلَمُونَ " فَقَالَ: " اعْرِضُوا هَذَا الْكِتَابَ عَلَى بَنِي إِسْرَائِيلَ فَإِنْ تَابَعُوكُمْ عَلَيْهِ فَاتْرُكُوهُمْ، وَإِنْ خَالَفُوكُمْ فَاقْتُلُوهُمْ " قَالَ: " لَا بَلِ ابْعَثُوا إِلَى فُلَانٍ رَجُلٍ مِنْ عُلَمَائِهِمْ، فَإِنْ تَابَعَكُمْ لَمْ يَخْتَلِفْ عَلَيْكُمْ أَحَدٌ، وَإِنْ خَالَفَكُمْ فَاقْتُلُوهُ، فَلَنْ يَخْتَلِفَ عَلَيْكُمْ أَحَدٌ بَعْدَهُ، فَأَرْسَلُوا إِلَيْهِ، فَأَخَذَ وَرَقَةً فَكَتَبَ فِيهَا كِتَابَ اللَّهِ، ثُمَّ أَدْخَلَهَا فِي قَرْنٍ ثُمَّ عَلَّقَهَا فِي عُنُقِهِ ثُمَّ لَيْسَ عَلَيْهَا الثِّيَابُ، ثُمَّ أَتَاهُمْ فَعَرَضُوا عَلَيْهِ الْكِتَابَ فَقَالُوا: أَتُؤْمِنُ بِهَذَا؟ فَأَشَارَ إِلَى صَدْرِهِ - يَعْنِي الْكِتَابَ الَّذِي فِي الْقَرْنِ - فَقَالَ: آمَنْتُ بِهَذَا، وَمَا لِي لَا أُؤْمِنُ بِهَذَا؟ فَخَلُّوا سَبِيلَهُ قَالَ: وَكَانَ لَهُ أَصْحَابٌ يَعْشُونَ، فَلَمَّا حَضَرَتْهُ الْوَفَاةُ أَتَوْهُ فَلَمَّا نَزَعُوا ثِيَابَهُ وَجَدُوا الْقَرْنَ فِي جَوْفِهِ الْكِتَابَ، فَقَالُوا: أَلَا تَرَوْنَ إِلَى قَوْلِهِ: آمَنْتُ بِهَذَا، وَمَا لِي لَا أُؤْمِنُ بِهَذَا؟ فَإِنَّمَا عَنَى بِهَذَا هَذَا الْكِتَابَ الَّذِي فِي الْقَرْنِ، قَالَ: فَاخْتَلَفَتْ بَنُو إِسْرَائِيلَ عَلَى بَضْعٍ وَسَبْعِينَ فِرْقَةً، خَيْرٌ مِلَلِهِمْ أَصْحَابُ ذِي الْقَرْنِ "، قَالَ عَبْدُ اللَّهِ: وَإِنَّ مَنْ بَقِيَ مِنْكُمْ سَيَرَى مُنْكَرًا، وَيَحْسِبُ امْرِيَّ يَرَى مُنْكَرًا لَا يَسْتَطِيعُ أَنْ يُعْبِرَهُ أَنْ يُعْلِمَ اللَّهُ مِنْ قَلْبِهِ أَنَّهُ لَهُ كَارَةٌ

7183- Râbi b. Amîle bildiriyor: Abdullah (b. Mes'ûd) bize, Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) öyle bir hadis aktardı ki Allah'ın Kitabı dışında ondan daha güzelini işitmedik. Hadis şudur: "İsrâil oğullarının üzerinden uzun bir zaman geçince kalpleri katılaştı ve yanlarından bir kitap çıkardılar. Gönülleri bunu istedi

ve dillerine tatlı geldi. Hak ise birçok şeyde onların istekleri ile kendi aralarını ayırıyordu. Onlar sanki Allah'ın kitabını bilmiyormuş gibi omuz ardı etmiş ve: «Bu kitabı İsrâil oğullarına arz edin. Eğer size uyarlarsa onları bırakın, eğer uymazlarsa onları öldürün» dediler. Bazıları: «Hayır, bu kitabı» –aralarında bilgili olan- “filan kişiye gönderin. Eğer o buna uyarsa, ondan sonra da kimse size karşı gelmez. Eğer bu kişi bunu kabul etmezse onu öldürün. Yine ondan sonra kimse size karşı gelmez» dedi. Bunun üzerine ona bu kitabı gönderdiler. Bu kişi bir kâğıt alarak üzerine Allah'ın kitabını yazdı ve bir boynuzun içine yerleştirip boynuna astı. Sonra da elbiselerini giydi. İsrâil oğulları bu kişiye kitabı arz ederek: «Buna iman ediyor musun?» dedi. Bu kişi göğsünü ima ederek: «Ben buna iman ettim» karşılığını verdi. Yine boynuzu kastederek: «Ben buna niye iman etmeyeyim ki?» dedi. Bunun üzerine onu bıraktılar. Bu kişinin yanına gidip gelen arkadaşları vardı. Öldüğü zaman içinde Allah'ın kitabının yazılı olduğu boynuzu üzerinde asılı buldular ve: «Ben buna iman ettim, ben buna niye iman etmeyeyim dediğini görmediniz mi? O, bu kitabı kastetmiştir» dediler. Bunun üzerine İsrâil oğulları yetmiş küsur fırkaya ayrıldı. Onların en hayırlı fırkası, boynuz sahibi olan fırkadır.”

Abdullah: “Muhakkak ki, sizden hayatta kalacak olanlar hoş olmayan kötü şeyler görecektir. Kişinin kötü bir şey görüp de onu değiştirememesi durumunda, kalben o kötü şeye buğzettiğini Allah'ın bilmesi bu kişi için yeterlidir” diye ekledi.

٧١٨٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَلِيٍّ بْنُ أَحْمَدَ الْمُعَاذِيُّ، أَنَا أَبُو عَلِيٍّ الصَّوَّافُ،
نَا بِشْرُ بْنُ مُوسَى، نَا أَبُو نُعَيْمٍ، نَا سُفْيَانُ، عَنْ حَبِيبٍ، عَنْ أَبِي الطُّفَيْلِ، قَالَ: سُئِلَ
حَدِيقَةُ: مَا مَيِّتُ الْأَحْيَاءِ؟ قَالَ: " لَا يُنْكِرُ الْمُنْكَرَ بِيَدِهِ، وَلَا يَلْسَانِهِ وَلَا بِقَلْبِهِ "

7184- Ebu't-Tufeyl der ki: Huzeyfe'ye: “Yaşayan ölüler ne demektir?” diye sorulunca: “Kötülüğü ne eliyle, ne diliyle ne de kalbiyle reddetmeyenlerdir” cevabını verdi.

٧١٨٥ - أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ الْمُقَرِّيُّ، أَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ إِسْحَاقَ، نَا يُوسُفُ
بْنُ يَعْقُوبَ، نَا عَمْرُو بْنُ مَرْزُوقٍ، نَا شُعْبَةُ، عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ إِسْحَاقَ، قَالَ: سَمِعْتُ سَعِيدَ بْنَ
جُبَيْرٍ، قَالَ: سَأَلْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ، قُلْتُ: أَمِيرِي أَمْرُهُ بِالْمَعْرُوفِ، وَأَنْهَاةُ عَنِ الْمُنْكَرِ؟ قَالَ: " إِنْ خَشِيتَ أَنْ يَقْتُلَكَ، فَلَا "

7185- Saîd b. Cübeyr der ki: İbn Abbâs'a: "Valime iyiliği emredip kötülükten sakındırayım mı?" diye sorunca: "Seni öldürmesinden korkarsan hayır" cevabını verdi.

٧١٨٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو نَصْرِ بْنِ قَتَادَةَ، أَنَا أَبُو مَنْصُورٍ النَّضْرِيُّ، نَا أَحْمَدُ بْنُ نَجْدَةَ، نَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ، نَا أَبُو عَوَانَةَ، وَجَرِيرٌ، عَنْ مُعَاوِيَةَ، عَنْ إِسْحَاقَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، قَالَ: قُلْتُ لِابْنِ عَبَّاسٍ: أَمَرُ إِمَامِي بِالْمَعْرُوفِ؟ قَالَ: "إِنْ حَشِيتَ أَنْ يَقْتُلَكَ فَلَا، فَإِنْ كُنْتَ فَاعِلًا فَعِيمَا بَيْنَكَ وَبَيْنَهُ" زَادَ أَبُو عَوَانَةَ: "وَلَا تَعِبْ إِمَامَكَ"

7186- Saîd b. Cübeyr der ki: İbn Abbâs'a: "Valime iyiliği emredeyim mi?" diye sorunca: "Seni öldürmesinden korkarsan hayır. Eğer yapacaksan da baş başa olduğunuzda yap" cevabını verdi.

Ebû Avâne: "Valini ayıplama" ibaresini eklemiştir.

٧١٨٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الصَّنَعَانِيُّ، نَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، أَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، عَنْ مَعْمَرٍ، عَنِ ابْنِ طَاوُوسٍ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: أَتَى رَجُلٌ إِلَى ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: أَلَا أَقُومُ إِلَى هَذَا السُّلْطَانِ فَاْمُرُهُ وَأَنْتَاهُ؟ قَالَ: "لَا تَكُنْ لَكَ فِتْنَةٌ" قَالَ: أَفَرَأَيْتَ إِنْ أَمَرَنِي بِمَعْصِيَةٍ؟ قَالَ: "فَذَاكَ الَّذِي تُرِيدُ، فَكُنْ حِينَئِذٍ رَجُلًا"

7187- Tâvus der ki: Bir adam İbn Abbâs'a gelerek: "Şu idareciye gidip kendisine iyiliği emrederek kötülükten sakındırayım mı?" diye sorunca, İbn Abbâs: "Hayır, bu senin (ilahi) imtihana düşmene sebep olur" cevabını verdi. Adam: "Bana, Allah'a isyan etmemi emrederse ne yapayım?" diye sorunca, İbn Abbâs: "Sen bunu istiyorsun, işte o zaman adam ol" cevabını verdi

٧١٨٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، وَأَبُو مُحَمَّدٍ بْنُ الْمُقَرِّئِ، قَالَا: نَا أَبُو الْعَبَّاسِ الْأَصَمُّ، نَا الْخَضِرُ بْنُ أَبَانَ، نَا سَيَّارٌ، نَا جَعْفَرٌ، عَنْ مَالِكٍ قَالَ: "إِنَّ اللَّهَ، عَزَّ وَجَلَّ أَمَرَ بِقَرِيَّةٍ أَنْ تُعَذَّبَ فَضَجَّتِ الْمَلَائِكَةُ، قَالَتْ: إِنَّ فِيهِمْ عَبْدَكَ فَلَانَا، قَالَ: أَسْمِعُونِي ضَحِيحَةً، فَإِنْ وَجَّهَهُ لَمْ يَتَمَعَّرْ غَضَبًا لِمَحَارِمِي" هَذَا هُوَ الْمَحْفُوظُ مِنْ قَوْلِ مَالِكِ بْنِ دِينَارٍ، وَقَدْ رُوِيَ مِنْ وَجْهِ آخَرَ ضَعِيفٍ مَرْفُوعًا كَمَا

7188- Mâlik der ki: Allah bir köye azab edilmesini emredince melekler feryad ederek: "Orada falan (salih) kulun var" dediler. Allah: "Onun

feryadını bana duyurun. Onun yüzü haramlarım işlendiği için kızgınlıktan değişmiyor” buyurdu.

Mâlik b. Dinâr'ın sözünden hıfzedilen budur. Bu, zayıf olan başka bir yolla aşağıda geçtiği şekilde merfu olarak nakledilmiştir.

٧١٨٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، وَمُحَمَّدُ بْنُ مُوسَى، قَالَا: نَا أَبُو الْعَبَّاسِ هُوَ الْأَصَمُّ، نَا أَبُو أُسَامَةَ، نَا عُيَيْدُ بْنُ إِسْحَاقَ الْعَطَّارُ، نَا عَمَّارُ بْنُ سَيْفٍ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ أَبِي سُفْيَانَ، عَنْ جَابِرٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "أَوْحَى اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ إِلَى جِبْرِيلَ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَنْ أَقْلِبَ مَدِينَةَ كَذَا وَكَذَا بِأَهْلِهَا، قَالَ: فَقَالَ: يَا رَبِّ إِنَّ فِيهِمْ عَبْدَكَ فَلَانًا لَمْ يَعْصِكَ طَرْفَةَ عَيْنٍ، قَالَ: فَقَالَ: أَقْلِبْهَا عَلَيْهِمْ، فَإِنَّ وَجْهَهُ لَمْ يَتَمَعَّرَ فِي سَاعَةٍ قَطُّ "

7189- Câbir'in bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Yüce Allah Cibrîl’e: «Falan şehri halkıyla beraber yerle bir et» diye vahyedince, Cibrîl: «Ey rabbim! Aralarında sana bir an bile isyan etmeyen falan kulun vardı» dedi. Allah: «Onları yerle bir et. Onun yüzü (işlenen günahlara karşı) bir an bile değişmedi» buyurdu.”

٧١٩٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو نَصْرِ بْنُ قَتَادَةَ، أَنَا أَبُو الْحَسَنِ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَامِدِ الْقَطَّانِ، نَا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ الصُّوفِيُّ، نَا يَحْيَى بْنُ مَعِينٍ، نَا سَعِيدُ بْنُ عَامِرٍ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ سُلَيْمَانَ قَالَ: قَالَ مَالِكُ بْنُ دِينَارٍ، "اصْطَلَحْنَا عَلَى حُبِّ الدُّنْيَا، فَلَا يَأْمُرُ بَعْضُنَا بَعْضًا، وَلَا يَنْهَى بَعْضُنَا بَعْضًا، وَلَا يَذَرُنَا اللَّهُ تَعَالَى عَلَى هَذَا، فَلَيْتَ شِعْرِي أَيُّ عَذَابٍ يَنْزِلُ؟ "

7190- Mâlik b. Dînar der ki: “Dünya sevgisi konusunda anlaştık ve artık birbirimize iyiliği emretmiyor, kötülükten alıkoymuyoruz. Allah bizi bu durumda bırakmaz. Acaba bize hangi azab inecek.”

٧١٩١ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَلِيٍّ الرَّوْذُبَارِيُّ، أَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ أَيُّوبَ، أَنَا أَبُو حَاتِمٍ الرَّازِيُّ، حَدَّثَنِي أَبُو مَعْمَرٍ الْهَذَلِيُّ، نَا أَبُو عُبَيْدَةَ الْحَدَّادُ وَهُوَ عَبْدُ الْوَاحِدِ بْنُ وَاصِلٍ، نَا رَاشِدٌ، إِمَامُ مَسْجِدِ ابْنِ أَبِي عَرُوبَةَ، عَنْ عَمْرِو بْنِ مَالِكٍ، عَنْ أَبِي الْجَوَّازِ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، فِي قَوْلِهِ عَزَّ وَجَلَّ: ﴿وَلَوْلَا دَفْعُ اللَّهِ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ﴾ [البقرة: ٢٥١]، قَالَ: "يَدْفَعُ اللَّهُ بِمَنْ يُصَلِّي عَمَّنْ لَا يُصَلِّي، وَبِمَنْ يُحُجُّ عَمَّنْ لَا يُحُجُّ، وَبِمَنْ يُزَكِّي عَمَّنْ لَا يُزَكِّي "

7191- İbn Abbâs: "...Eğer Allah'ın; insanların bir kısmıyla diğerlerini savması olmasaydı, yeryüzü bozulurdu..."¹ âyetini açıklarken şöyle dedi: "Yüce Allah, namaz kılan kişinin hürmetine namaz kılmayanın, hacca giden kişinin hürmetine hacca gitmeyenin zekat veren kişinin hürmetine de zekat vermeyenin üzerinden belayı def eder."

Derim ki: Bu, Allah'ın dilediği kadar böyle devam eder, sonra fesat çoğalınca onları bırakır ve hepsi helak olurlar. Hadiste geldiği üzere sonra Allah onları niyetlerine göre diriltir.

٧١٩٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يَحْيَى بْنُ عَبْدِ الْجَبَّارِ الشُّكْرِيُّ بِبَغْدَادَ، أَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ مُحَمَّدٍ الصَّفَّارُ، نَا سَعْدَانُ بْنُ نَصْرِ، نَا سُفْيَانُ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ زَيْنَبِ بِنْتِ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ حَبِيبَةَ، عَنْ أُمِّهَا أُمِّ حَبِيبَةَ، عَنْ زَيْنَبِ، زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ، قَالَتْ: اسْتَيْقِظَ النَّبِيُّ ﷺ مِنْ نَوْمٍ مُحَمَّرًا وَجْهُهُ وَهُوَ يَقُولُ: " لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ - ثَلَاثَ مَرَّاتٍ -، وَبِلِّ لِلْعَرَبِ مِنْ شَرِّ قَدْ اقْتَرَبَ، فَتُحِ مِنْ رَدَمٍ يَأْجُوجَ وَمَأْجُوجَ مِثْلُ هَذِهِ - وَحَلَّقَ خَلْقَهُ بِأَصْبَعِهِ، قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَتَهْلِكُ وَفِينَا الصَّالِحُونَ؟ قَالَ: " نَعَمْ، إِذَا كَثُرَ الْخَبْثُ " أَخْرَجَاهُ فِي الصَّحِيحِ مِنْ حَدِيثِ سُفْيَانَ بْنِ عُيَيْنَةَ

7192- Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) hanımı Zeyneb der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yüzü kızarmış bir şekilde şöyle diyerek uykusundan uyandı: "Lâ ilahe illallah. Lâ ilahe illallah. Lâ ilahe illallah. Yaklaşan şerden dolayı Arapların vay haline! Bu gün Yecûc ve Mecûc'un seddinden şu kadarı açıldı" diyerek uyandı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) böyle derken parmağını halka şeklinde yaptı. Ben: "Ey Allah'ın Resûlü! Aramızda salih kişiler bulunduğu halde helak mi olacağız?" dediğimde: "Evet, pislik çoğaldığı zaman" buyurdu.

Buhârî ve Müslim bu hadisi Sahîh'te Süfyân b. Uyeyne'den rivayet ettiler.

٧١٩٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحَسَنِ الْعَلَوِيُّ، نَا أَبُو حَامِدٍ أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ الْحَسَنِ الْحَافِظُ، إِمْلَاءً عَلَيْنَا مِنْ حِفْظِهِ سَنَةَ خَمْسٍ وَعِشْرِينَ وَثَلَاثِمِائَةٍ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى الدُّهْلِيُّ، نَا عَمْرُو بْنُ عُثْمَانَ الرَّقِّيُّ، نَا زُهَيْرُ بْنُ مُعَاوِيَةَ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ،

¹ Bakara Sur. 251

قَالَتْ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ اللَّهَ سُبْحَانَهُ يُنْزِلُ سَطَوْتَهُ بِأَهْلِ الْأَرْضِ، وَمِنْهُمْ الصَّالِحُونَ، فَيَهْلِكُونَ بِهَلَاكِهِمْ، فَقَالَ: " يَا عَائِشَةُ، إِنَّ اللَّهَ سُبْحَانَهُ إِذَا أَنْزَلَ سَطَوْتَهُ عَلَى أَهْلِ نِقْمَتِهِ فَوَافَى ذَلِكَ آجَالَ قَوْمٍ صَالِحِينَ، فَأَهْلِكُوا بِهَلَاكِهِمْ، ثُمَّ يُعْتَنُونَ عَلَى نِيَّاتِهِمْ وَأَعْمَالِهِمْ "

7193- Hz. Âişe der ki: Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem): "Ey Allah'ın Resûlü! Aralarında salihler olduğu halde Yüce Allah yeryüzü halkına azabını indirip onlarla birlikte helak eder mi?" diye sorunca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Ey Âişe! Allah günahkar kullarına azabını indirince bunu salihlerin eceline denk getirir ve onlarla birlikte vefat ederler. Sonra da niyetlerine ve amellerine göre diriltirler."¹

٧١٩٤ - حَدَّثَنَا أَبُو الْحَسَنِ الْعَلَوِيُّ، أَنَا أَبُو نَصْرِ مُحَمَّدُ بْنُ حَمْدَوَيْهِ الْمُقْرِي نَا مُحَمَّدُ بْنُ آدَمَ، نَا شَفِيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ، عَنْ جَامِعِ بْنِ أَبِي رَاشِدٍ، عَنْ مُنْذِرِ الثَّوْرِيِّ، عَنْ الْحُسَيْنِ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ عَائِشَةَ، قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " إِذَا ظَهَرَ الشُّؤْءُ فِي الْأَرْضِ أَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ بِأَهْلِ الْأَرْضِ بَأْسَهُ " قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، وَفِيهِمْ أَهْلُ طَاعَتِهِ؟ قَالَ: " نَعَمْ، ثُمَّ يَصِيرُونَ إِلَى رَحْمَةِ اللَّهِ "

7194- Hz. Âişe der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Yeryüzünde kötülük yayılınca Allah yeryüzü halkına azabını indirir" buyurunca: "Ey Allah'ın Resûlü! Aralarında itaat ehli olmasına rağmen mi?" diye sorunca: "Evet. Sonra (âhirette) Allah'ın rahmetine kavuşurlar" buyurdu.

٧١٩٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، وَأَبُو مُحَمَّدٍ بْنُ أَبِي حَامِدٍ الْمُقْرِي، قَالَا: نَا الْأَصَمُّ، نَا الْحَضِرُ، نَا سَيَّارٌ، نَا جَعْفَرٌ، سَمِعْتُ مَالِكَ بْنَ دِينَارٍ، قَرَأَ هَذِهِ الْآيَةَ: ﴿وَكَانَ فِي الْمَدِينَةِ تِسْعَةُ رَهْطٍ يُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ وَلَا يُصْلِحُونَ﴾ [النمل: ٤٨] قَالَ: " فَكَمْ الْيَوْمَ فِي كُلِّ قَبِيلَةٍ، وَحَيٍّ مِنَ الَّذِينَ يُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ، وَلَا يُصْلِحُونَ؟ "

7195- Câfer der ki: İbn Dînâr; "Şehirde dokuz kişilik bir çete vardı. Bunlar yeryüzünde bozgunculuk yapıyorlar ve ıslaha çalışmıyorlardı"²

¹ İsnâdî zayıftır. İbn Hibbân, Sahih 9/210 (7270), İbn Adiy, el-Kâmil (5/1790), Ahmed, Müsned (6/259) ve Ebû Nuaym, Hilye (5/11).

² Neml Sur. 48

âyetini okuduktan sonra: “Bugün her kabilede ve toplulukta yeryüzünde fesat çıkaran ve ıslah etmeyen niceleri var” dedi.

٧١٩٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، نا أَبُو الْعَبَّاسِ الْأَصَمُ، نا بَحْرُ بْنُ نَصْرِ، وَأَحْمَدُ بْنُ عِيسَى، قَالَا: نا بِشْرُ بْنُ بَكْرٍ، نا الْأَوْزَاعِيُّ، ح وَأَخْبَرَنَا أَبُو عَمْرٍو الرِّزْجَاهِيُّ، نا أَبُو مُحَمَّدٍ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ عَلِيٍّ بْنِ زِيَادٍ الدَّقَاقُ، أنا أَبُو إِسْحَاقَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْأَنْمَاطِيُّ، نا الْحُسَيْنُ بْنُ عِيسَى، أنا ابْنُ الْمُبَارَكِ، أنا الْأَوْزَاعِيُّ، سَمِعْتُ بِلالَ بْنَ سَعْدٍ يَقُولُ: " إِنَّ الْمَعْصِيَةَ إِذَا خَفِيَ لَمْ تَضُرَّ إِلَّا صَاحِبَهَا، وَإِذَا أُعْلِنَتْ فَلَمْ تُغَيِّرْ ضَرَّتِ الْعَامَّةَ " وفي رِوَايَةٍ ابْنِ بِشْرَانَ: " إِنَّ الْخَطِيئَةَ إِذَا خَفِيَ لَمْ تَضُرَّ، إِلَّا عَامِلَهَا، وَإِذَا ظَهَرَتْ ضَرَّتِ الْعَامَّةَ "

7196- Bilal b. Sa'd der ki: “Günah gizli kaldığı zaman sadece sahibine zarar verir. Ancak açıktan işlenince ve kimse bunu değiştirmezse herkese zarar verir.”

İbn Bişrân'ın rivayetinde ibare: “Günah gizli kaldığı zaman sadece sahibine zarar verir. Ancak açıktan işlenince herkese zarar verir” şeklindedir.

٧١٩٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنِي أَبُو بَكْرٍ بْنُ أَبِي نَصْرِ، نا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ عِيسَى الْقَاضِي، نا الْقَعْنَبِيُّ، عَنْ مَالِكٍ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أَبِي حَكِيمٍ، أَنَّهُ أَخْبَرَهُ أَنَّهُ سَمِعَ عَمْرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ يَقُولُ: كَانَ يُقَالُ: " إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ لَا يُعَذِّبُ الْعَامَّةَ بِذَنْبِ الْخَاصَّةِ، وَلَكِنْ إِذَا عَمِلَ الْمُتَكَبِّرُ جَهَارًا اسْتَحَقُّوا الْعُقُوبَةَ كُلُّهُمْ "

7197- Ömer b. Abdilazîz der ki: Şöyle denirdi: “Allah bir kısım insanın günahıyla herkesi cezalandırmaz. Ancak kötülük açıktan yapılıncı hepsi azaba müstahak olur.”

٧١٩٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، فِي آخِرِينَ قَالُوا: نا أَبُو الْعَبَّاسِ، نا عُبَيْدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي جَعْفَرٍ الْمَخْزُومِيُّ الدِّمَاطِيُّ، بِهَا، نا أَبِي، نا مُسْلِمٌ يَعْنِي ابْنَ مَيْمُونٍ الْخَوَاصَّ، وَكَانَ بِالرَّمْلَةِ، عَنْ زُفَرٍ، حَدَّثَنِي الْمُثَنَّى بْنُ الصَّبَّاحِ، عَنْ عَمْرٍو بْنِ شُعَيْبٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " مَنْ أَمَرَ بِمَعْرُوفٍ فَلَيْكُنْ أَمْرُهُ بِمَعْرُوفٍ "

7198- Amr b. Şuayb'ın, babası kanalıyla dedesinden bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): “İyiliği emreden kişinin hali de iyi olsun” buyurdu.

٧١٩٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ الْمُؤَمِّلِيُّ، نَا أَبُو عُثْمَانَ الْبَصْرِيُّ، أَنَا أَبُو أَحْمَدَ الْفَرَّاءُ، أَنَا يَعْلَى، نَا الْأَعْمَشُ، عَنْ زَيْدِ بْنِ وَهَبٍ، قَالَ: قِيلَ لِعَبْدِ اللَّهِ: هَلْكَ فُلَانٌ تَقْطُرُ لِحَيْتِهِ خَمْرًا فَقَالَ: " إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ قَدْ نَهَى أَنْ تَتَجَسَّسَ، فَإِنْ ظَهَرَ لَنَا نَأْخُذْهُ "

7199- Zeyd b. Vehb der ki: Abdullah (b. Mes'ûd)'a: “Velîd b. Ukbe helak oldu. Sakalından şarap damlıyor” denilince: “Allah kusurları araştırmamızı yasakladı, ancak bir suç bize açıkça görünecek olursa gereğini yaparız” karşılığını verdi

٧٢٠٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ الْفَضْلِ، أَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ، نَا يَعْقُوبُ بْنُ سُفْيَانَ، نَا ابْنُ نُمَيْرٍ، نَا أَبُو بَكْرٍ بْنُ نُمَيْرَةَ، عَنْ أَبِي مَعْمَرٍ، أَنَّهُ قَامَ إِلَى الْحَجَّاجِ فَقَالَ: " لَا تُسْرِفْ فِي الْقَتْلِ، إِنَّهُ كَانَ مَنْصُورًا "، فَقَالَ الْحَجَّاجُ: أَمَّكَنَّ اللَّهُ مِنْ دَمِكَ، فَقَالَ: " إِنَّ مَنْ فِي بَطْنِهَا أَكْثَرُ مِمَّنْ عَلَى ظَهْرِهَا "

7200- Ebû Bekr b. Numeyr'in bildirdiğine göre Ebû Ma'mer, (Zâlim lakaplı valî) Haccâc'ın karşısına dikilip: “Öldürmede meşru ölçüleri aşma. Çünkü ona yardım edilmiştir” deyince Haccâc: “Allah senin kanını akıtma imkanını da vermiştir” karşılığını verdi. Ebû Ma'mer: “Yerin içindekiler, üstündekilerden daha fazladır” dedi.¹

¹ İsnâdî hasendir. Suyûtî, *ed-Dürri'l-Mensûr* (7/574).

الثَّالِثُ وَالْخَمْسُونَ مِنْ شُعْبِ الْإِيمَانِ، وَهُوَ بَابٌ فِي التَّعَاوُنِ عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَى

53. Şube

İyilik ve Takvada Yardımlaşmak

Yüce Allah şöyle buyurur: “İyilik ve (Allah’ın yasaklarından) sakınma üzerinde yardımlaşın, günah ve düşmanlık üzerine yardımlaşmayın.”¹ Âyetten anlaşılan, iyilikte yardımlaşmanın iyilik olmasıdır. Çünkü ihtiyaç anında iyilikte yardımlaşma olmadığı zaman iyilik ortadan kalkar. Bu konuda yardımlaşma olursa, iyilik te olur. Bu sebeple iyilikte yardımlaşmanın da bizzat iyilik olduğu söylenmiştir. İtaatlerin çoğunun cemaatle birlikte yerine getirilmesi de iyilikte yardımlaşmanın bir çeşididir.

٧٢٠١ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، نا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، نا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ الصَّغَانِيُّ، وَالْعَبَّاسُ الدُّورِيُّ، قَالَا: نا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ، أَنَا حُمَيْدٌ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ، وَفِي رِوَايَةِ الدُّورِيِّ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: " انصُرْ أَخَاكَ ظَالِمًا، أَوْ مَظْلُومًا "، فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، هَذَا نَنْصُرُهُ مَظْلُومًا، فَكَيْفَ نَنْصُرُهُ ظَالِمًا؟ قَالَ: " تَمْنَعُهُ مِنَ الظُّلْمِ " أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ مِنْ وَجْهِ آخَرَ عَنْ حُمَيْدٍ، وَأَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ مِنْ حَدِيثِ أَبِي الزُّبَيْرِ، عَنْ جَابِرٍ بِمَعْنَاهُ

7201- Enes b. Mâlik’in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Zalim olsun mazlum olsun kardeşine yardım et” buyurunca, sahabe: “Ey Allah’ın Resûlü! Mazluma yardı etmeyi anladık ta; zalime nasıl yardım edeceğiz?” diye sordular. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vassellem): “Zulmüne engel olarak” cevabını verdi.

Buhârî bu hadisi başka bir kanalla Humeyd’den, Müslim de Ebu’z-Zübeyr kanalıyla Câbir’den aynı mânâda rivayet ettiler.

Beyhakî der ki: Hadisin mânâsı, zalimin, zulüm yaparak kendine zulmetmesidir. Bu konuda yüce Allah: “Kim bir kötülük yapar, yahut kendine

¹ Mâide Sur. 2

*zulmeder, sonra da Allah'tan bağışlama dilerse, Allah'ı çok bağışlayıcı ve çok merhamet edici bulur*¹ buyurur.

Mazluma da, zulmü ondan uzaklaştırmak için yardım edilmesi gerekir. Zalime de kendine zulmetmemesi için yardım edilmesi gerekir. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) her müslümana, zulmettiğini görür ve ona yardım etmeye gücü olursa kardeşine yardım etmesini emretmiştir. Çünkü İslam, tıpkı nesep kardeşlerinin tek vücut olmaları gibi, böyle yapanları tek vücut yapar. Çünkü din, akrabalıktan daha kuvvetlidir ve ona daha fazla önem verilmesi gerekir. Yüce Allah'ın, *"Müminler ancak kardeşirler. Öyleyse kardeşlerinizin arasını düzeltin"*² buyruğu da buna işaret etmektedir.

Bu konuda Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) aşağıdaki hadisler nakledilmiştir:

٧٢٠٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ جَنَاحُ بْنُ نَذِيرٍ بْنُ جَنَاحٍ الْقَاضِي بِالْكُوفَةِ، نَا أَبُو جَعْفَرٍ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ بْنِ دُحَيْمٍ، نَا أَحْمَدُ بْنُ حَارِمٍ، نَا جَعْفَرُ بْنُ عَوْنٍ، أَنَا الْأَعْمَشُ، عَنْ خَيْثَمَةَ، قَالَ: سَمِعْتُ الثُّعْمَانَ بْنَ بَشِيرٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: " إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ مِثْلُ رَجُلٍ - أَوْ كَرَجُلٍ - وَاحِدٍ إِذَا اشْتَكَى عَيْنَاهُ اشْتَكَى كُلُّهُ، وَإِذَا اشْتَكَى رَأْسَهُ اشْتَكَى كُلُّهُ " أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ مِنْ وَجْهِ آخِرٍ، عَنْ الْأَعْمَشِ،

7202- Nu'mân b. Beşîr der ki: Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurduğunu işittim: *"Müminler bir tek insan gibidir. Eğer insan gözünden rahatsız olursa, bütün vücudu bundan etkilenir. Eğer başında bir ağrısı olursa yine bundan bütün bedeni etkilenir."*

Müslim bu hadisi başka bir kanalla A'meş'ten rivayet etti.

٧٢٠٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، أَنَا أَبُو جَعْفَرٍ الرَّزَّازُ، أَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، نَا إِسْحَاقُ الْأَزْرَقُ، نَا زَكَرِيَّا، عَنْ الشَّعْبِيِّ، عَنْ الثُّعْمَانَ بْنِ بَشِيرٍ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ وَأَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنِي أَبُو مَنْصُورٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْقَاسِمِ الْعَنَكِيُّ، نَا أَحْمَدُ بْنُ نَصْرِ، نَا أَبُو نُعَيْمٍ، نَا زَكَرِيَّا، قَالَ: سَمِعْتُ غَامِرًا يَقُولُ: سَمِعْتُ الثُّعْمَانَ بْنَ بَشِيرٍ

¹ Nisa Sur. 110

² Hucurat Sur. 10

يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " مَثَلُ الْمُؤْمِنِينَ فِي تَرَاحُمِهِمْ وَتَوَادُّهِمْ، وَتَوَاضُلِهِمْ كَمَثَلِ الْجَسَدِ، إِذَا اشْتَكَى عَضْوٌ مِنْهُ تَدَاعَى لَهُ سَائِرُ الْجَسَدِ، بِالْحُمَى وَالسَّهَرِ " لَفْظُ حَدِيثِ أَبِي نُعَيْمٍ، وَفِي رِوَايَةِ إِسْحَاقَ: " تَعَاطَفِهِمْ " بَدَلَ تَوَاضُلِهِمْ رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ، عَنْ أَبِي نُعَيْمٍ، وَأَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ مِنْ وَجْهِ آخَرَ، عَنْ زَكَرِيَّا

7203- Nu'mân b. Beşîr'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Müminler birbirlerine merhamet etmede, birbirlerini sevmekte ve birbirleriyle alaka kurmada bir vücuda benzerler. Vücudun bir uzvu hasta olduğu zaman, diğer uzuvlar da bu sebeple ateşli hastalığa ve uykusuzluğa tutulurlar."

Lafız, Ebû Nuaym'a aittir. İshâk'ın rivayetinde ise, "alaka kurma" yerine "şefkat" kelimesi geçmiştir. Buhârî de bu hadisi Ebû Nuaym'dan ve Müslim ise başka bir yolla Zekerîyyâ'dan rivayet etti.

٧٢٠٤ - وَأَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، وَأَبُو الْفَضْلِ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، نَا أَحْمَدُ بْنُ سَلَمَةَ، نَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، أَنَا جَرِيرٌ، عَنْ مُطَرِّفٍ، عَنْ الشَّعْبِيِّ، عَنِ الثُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: " مَثَلُ تَرَاحُمِ الْمُؤْمِنِينَ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ، وَنُصْحِ بَعْضِهِمْ بَعْضًا، وَشَفَقَةِ بَعْضِهِمْ عَلَى بَعْضٍ كَرَجُلٍ اشْتَكَى بَعْضُ جَسَدِهِ، فَتَدَاعَى لَهُ جَسَدُهُ كُلُّهُ بِالسَّهَرِ إِذْ أَلَمَ بَعْضُ جَسَدِهِ " رَوَاهُ مُسْلِمٌ فِي الصَّحِيحِ، عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ

7204- Nu'mân b. Beşîr der ki: Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurduğunu işittim: "Müminlerin birbirine merhameti ve birbirlerine karşı samimiyeti, birbirlerine karşı şefkati, bir adamın vücudu gibidir. Vücut bir yerinden rahatsız olunca bütün bedeni uykusuzluğa tutulur."

Müslim bu hadisi Sahîh'te İshâk b. İbrâhîm'den rivayet etti.

٧٢٠٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو عُمَانَ سَعِيدُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ عَبْدِ نَ، نَا أَبُو الْعَبَّاسِ الْأَصَمُّ، نَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الْحَمِيدِ الْحَارِثِيُّ الْكُوفِيُّ، نَا أَبُو أُسَامَةَ، عَنْ بُرَيْدِ بْنِ أَبِي بُرْدَةَ، عَنْ أَبِي مُوسَى، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: " إِنَّ الْمُؤْمِنَ لِلْمُؤْمِنِ كَالْبُنْيَانِ يَشُدُّ بَعْضُهُ بَعْضًا وَشَبَكَ بَيْنَ أَصَابِعِهِ " أَخْرَجَاهُ مِنْ حَدِيثِ أَبِي أُسَامَةَ

7205- Ebû Mûsa'nın bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Bir müminin diğer mümin kardeşlerine karşı ilgisi, birbirine bağlayıp destekleyen bir binanın taşları gibidir." Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) böyle derken parmaklarını birbirine kenetledi.

Buhârî¹ ve Müslim² bu hadisi Ebû Usâme'den rivayet ettiler.

٧٢٠٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحَسَنِ الْعَلَوِيُّ، أَنَا أَبُو حَامِدٍ بْنُ الشَّرْقِيِّ، وَأَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدٌ بْنُ الْحُسَيْنِ الْقُطَّانُ، قَالَا: نَا أَبُو الْأَزْهَرِ، نَا أَبُو أُسَامَةَ، عَنْ بُرَيْدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي بُرْدَةَ، عَنْ جَدِّهِ أَبِي بُرْدَةَ، عَنْ أَبِي مُوسَى، قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا جَاءَهُ السَّائِلُ - قَالَ: وَفِي رَوَايَةِ الْقُطَّانِ، عَنْ أَبِي مُوسَى - قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " اشفَعُوا فلتُوجَرُوا، وَلَيَقْضِ اللَّهُ عَلَى لِسَانِ نَبِيِّهِ مَا شَاءَ "

7206- Ebû Mûsa der ki: Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) bir dilenci gelince: "Bana ulaşmak isteyenlere aracı olun ki, hem siz sevabını alın, hem de Allah, Peygamber'inin diliyle istediği hükmü versin" derdi.

٧٢٠٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، نَا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، نَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الْحَمِيدِ، نَا أَبُو أُسَامَةَ، فَذَكَرَهُ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ، غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ: " إِذَا أَتَاهُ - أَوْ رَبَّمَا قَالَ: إِذَا جَاءَهُ - سَائِلٌ، أَوْ صَاحِبُ الْحَاجَةِ قَالَ: اشفَعُوا، " وَقَالَ: " عَلَى لِسَانِ رَسُولِهِ مَا شَاءَ " أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ، عَنْ أَبِي كُرَيْبٍ، عَنْ أَبِي أُسَامَةَ، وَأَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ مِنْ وَجْهِ آخَرَ عَنْ يَزِيدَ

7207- Ebû Usâme aynı senetle bu hadisi rivayet etmiş ancak farklı olarak: "Bir dilenci veya ihtiyaç sahibi gelince: "Aracılık yapın, ecriniz verilir. Allah da Resûlü'nün dili üzere dilediği hükmü verir" ibaresi vardır.

Buhârî³ bu hadisi Ebû Kureyb kanalıyla Ebû Usâme'den ve Müslim ise başka bir yolla Yezîd'den rivayet etti.

٧٢٠٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحَسَنِ عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، أَنَا أَحْمَدُ بْنُ عُبَيْدٍ الصَّفَّارُ، نَا عُبَيْدُ بْنُ شَرِيكٍ، نَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ، حَدَّثَنِي اللَّيْثُ، عَنْ عُقَيْلٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، أَنَّ سَالِمَ

¹ Buhârî, mezâlim (98)

² Müslim, sıla (65).

³ Buhârî, edeb (80), tevhid (193).

بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، أَخْبَرَهُ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ أَخْبَرَهُ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: " الْمُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ، لَا يَظْلِمُهُ وَلَا يُسْلِمُهُ، مَنْ كَانَ فِي حَاجَةِ أَخِيهِ كَانَ اللَّهُ فِي حَاجَتِهِ، وَمَنْ فَرَّجَ عَنْ مُسْلِمٍ كُرْبَةً فَرَّجَ اللَّهُ عَنْهُ بِهَا كُرْبَةً مِنْ كُرْبِ يَوْمِ الْقِيَامَةِ، وَمَنْ سَتَرَ عَلَى مُسْلِمٍ سِتْرَهُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ " رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ، عَنْ يَحْيَى بْنِ بُكَيْرٍ، وَرَوَاهُ مُسْلِمٌ، عَنْ قُتَيْبَةَ، عَنِ اللَّيْثِ

7208- Abdullah b. Ömer'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Müslüman müslümanın kardeşidir. Ona zulmetmez, onu düşmana terk ve teslim etmez. Kim, bir kardeşinin ihtiyacını karşılarsa, Allah ta onun ihtiyacını karşılar. Kim, bir kardeşinin sıkıntısını giderirse, Allah ta onun kıyamet sıkıntılarından birini giderir. Her kim de bir müslümanın ayıbını örterse, Allah ta kıyamette onun ayıplarını örter."

Buhârî bu hadisi Yahya b. Bukeyr'den, Müslim¹ ise Kuteybe kanalıyla Leys'ten rivayet etti.

٧٢٠٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْقَاسِمِ عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنُ يَعْقُوبَ الْإِيَادِيُّ، بِبَغْدَادَ، نَا أَبُو جَعْفَرٍ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، إِمْلَاءً نَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الْجَبَّارِ الْغَطَّارِيُّ، نَا أَبُو بَكْرٍ بْنُ عِيَّاشٍ، عَنْ الْأَعْمَشِ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " مَنْ فَرَّجَ عَنْ مُؤْمِنٍ كُرْبَةً فَرَّجَ اللَّهُ عَنْهُ كُرْبَتَهُ، وَمَنْ سَتَرَ عَلَى مُؤْمِنٍ سِتْرَ اللَّهِ عَوْرَتَهُ، وَلَا يَزَالُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ فِي عَوْنِهِ مَا دَامَ فِي عَوْنِ أَخِيهِ " مُخَرَّجٌ مِنْ وَجْهِ آخَرَ عَنِ الْأَعْمَشِ

7209- Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Kim, bir müminin sıkıntısını giderirse, Allah ta onun sıkıntılarından birini giderir. Kim, bir müminin ayıbını örterse, Allah ta onun ayıbını örter. Kişi kardeşine yardım ettiği müddetçe Allah ta ona yardım eder."

Bu hadis başka bir yolla A'meş'ten nakledilmiştir.

٧٢١٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحَسَنِ بْنُ أَبِي عَلِيٍّ السَّقَّاءُ، أَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَزْدَادَ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ أَيُّوبَ، أَنَا هِشَامُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ، نَا شُعْبَةُ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي بُرْدَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: " عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ فِي كُلِّ يَوْمٍ صَدَقَةٌ " قِيلَ: فَإِنْ لَمْ يَجِدْ؟ قَالَ: " يَعْمَلُ بِيَدِهِ فَيَنْفَعُ نَفْسَهُ وَيَتَصَدَّقُ " قِيلَ: فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ أَوْ لَمْ يَجِدْ؟ قَالَ: " يَأْمُرُ

¹ Müslim, sîla (145).

بِالْمَعْرُوفِ أَوْ بِالْخَيْرِ " قِيلَ: فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ؟ - وَرُبَّمَا قَالَ: فَإِنْ لَمْ يَجِدْ؟ - قَالَ: " يُعِينُ ذَا الْحَاجَةِ وَالْمَلْهُوفَ " قِيلَ: فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ؟ قَالَ: " يَكْفُ عَنِ الشَّرِّ، فَإِنَّهَا صَدَقَةٌ " أَخْرَجَاهُ فِي الصَّحِيحِ مِنْ حَدِيثِ شُعْبَةَ

7210- Saïd b. Ebî Bürde, babası kanalıyla dedesinden (Ebû Mûsa'dan) bildiriyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Her Müslümanın her gün için bir sadaka vermesi gerekir" buyurunca, sahabe: "Eğer bulamazsa?" diye sordu. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "Eliyle çalışır ve hem kendine faydalı olur, hem sadaka verir" buyurdu. Sahabe: "Eğer yapamazsa veya bulamazsa?" diye sorunca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "İyiliği veya hayrı emreder" cevabını verdi. Sahabe: "Eğer gücü yetmezse? -veya- bulamazsa?" diye sorunca, Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "Darda olan ihtiyaç sahibine yardım eder" cevabını verdi. Sahabe: "Eğer buna da gücü yetmezse?" diye sorunca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Şerden uzak durur. Bu da bir sadakadır" cevabını verdi.

Buhârî¹ ve Müslim² bu hadisi Sahîh'te Şu'be'den rivayet ettiler.

٧٢١١ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، وَأَبُو بَكْرِ مُحَمَّدُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ رَجَاءٍ، قَالَا: نَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْوَهَّابِ الْفَرَّاءِ، نَا مُحَاضِرُ بْنُ الْمُودَعِ، نَا هِشَامُ بْنُ عُرْوَةَ، ح وَأَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنِي أَبُو الْوَلِيدِ، أَنَا أَبُو الْقَاسِمِ ابْنُ بِنْتِ أَحْمَدَ بْنِ مَنِيعٍ، نَا خَلْفُ بْنُ هِشَامٍ، نَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي مِرْوَاكِحٍ الْغَطَفَانِيِّ، عَنْ أَبِي ذَرٍّ، قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَيُّ الْأَعْمَالِ أَفْضَلُ؟ وَفِي رِوَايَةٍ مُحَاضِرٍ: أَيُّ الْعَمَلِ أَفْضَلُ؟ قَالَ: " إِيْمَانٌ بِاللَّهِ، وَجِهَادٌ فِي سَبِيلِهِ " قَالَ: قُلْتُ: أَيُّ الرِّقَابِ أَفْضَلُ؟ قَالَ: " أَنْفُسُهَا عِنْدَ أَهْلِهَا، وَأَكْثَرُهَا ثَمَنًا "، وَفِي رِوَايَةٍ مُحَاضِرٍ: " وَأَعْلَاهَا ثَمَنًا " قَالَ: قُلْتُ: أَرَأَيْتَ إِنْ لَمْ أَفْعَلْ؟ قَالَ: " تُعِينُ صَانِعًا أَوْ تَصْنَعُ لِأَخْرَقَ " قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَرَأَيْتَ إِنْ ضَعُفْتُ عَنْ بَعْضِ الْعَمَلِ؟ قَالَ: " فَكُفَّ شَرَكَ عَنِ النَّاسِ، فَإِنَّهَا صَدَقَتُكَ عَلَى نَفْسِكَ "، وَفِي رِوَايَةٍ مُحَاضِرٍ

¹ Buhârî, zekat (121).

² Müslim, zekat (55).

قَالَ: قُلْتُ: أَرَأَيْتَ إِنْ ضَعُفْتُ عَنْ ذَلِكَ؟ قَالَ: " تَدْعُ النَّاسَ مِنَ الشَّرِّ، فَإِنَّهَا صَدَقَةٌ تَصَدَّقُ بِهَا عَلَى نَفْسِكَ " رَوَاهُ مُسْلِمٌ، عَنْ خَلْفٍ، عَنْ هِشَامٍ

7211- Ebû Zer der ki: Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem): "Ey Allah'ın Resûlü! Hangi ameller -veya amel- daha üstündür?" diye sorunca: "Allah'a iman etmek ve yolunda cihad etmek" cevabını verdi. Ben: "Hangi köleleri azad etmek daha üstündür?" diye sorunca: "Sahipleri tarafından en değerli ve pahalı olandır" cevabını verdi. Ben: "Eğer bunu yapamazsam durum ne olur?" diye sorunca: "İş yapan birine yardım edersin veya işini beceremeyenin işini görürsün" cevabını verdi. Ben: "Ey Allah'ın Resûlü! Bazı amelleri yapamazsam?" deyince: "İnsanlara zarar vermekten sakınırsın. Bu da senin için bir sadakadır" cevabını verdi.

Muhâdir'in rivayeti ise şu şekildedir: Ben: "Buna gücüm yetmezse ne yapayım?" diye sorunca, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "İnsanlara zarar vermekten sakınırsın. Bu da senin kendin için yaptığın bir sadakadır" cevabını verdi.

Müslim¹ bu hadisi Halef kanalıyla Hişâm'dan rivayet etti.

٧٢١٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحَسَنِ عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ الْمُقَرِّيُّ، أَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ إِسْحَاقَ، نَا يُوسُفُ بْنُ يَعْقُوبَ، نَا أَحْمَدُ بْنُ عَيْسَى، نَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ، أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ، أَنَّ سَعِيدَ بْنَ أَبِي هِلَالٍ حَدَّثَهُ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ، مَوْلَى الْمُهَدِّيِّ، عَنْ أَبِي ذَرٍّ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: " لَيْسَ مِنْ نَفْسِ بَنِي آدَمَ إِلَّا عَلَيْهَا صَدَقَةٌ فِي كُلِّ يَوْمٍ طَلَعَتْ فِيهِ الشَّمْسُ " قِيلَ: وَمَا هِيَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ وَمِنْ أَيْنَ لَنَا صَدَقَةٌ نَتَصَدَّقُ بِهَا؟ فَقَالَ: " إِنْ أَبْوَابُ الْخَيْرِ لَكَثِيرَةٌ: التَّسْبِيحُ، وَالتَّحْمِيدُ، وَالتَّكْبِيرُ، وَالتَّهْلِيلُ، وَتَأْمُرُ بِالْمَعْرُوفِ، وَتَنْهَى عَنِ الْمُنْكَرِ، وَتُمِيطُ الْأَذَى عَنِ الطَّرِيقِ، وَتُسْمِعُ الْأَصَمَّ وَتَهْدِي الْأَعْمَى، وَتُدِلُّ الْمُسْتَدِلَّ عَلَى حَاجَتِهِ، وَتَسْعَى بِشِدَّةٍ سَاقِيكَ مَعَ اللَّهْفَانِ الْمُسْتَعِثِّ، وَتَحْمِلُ بِشِدَّةٍ ذِرَاعَيْكَ مَعَ الضَّعِيفِ، فَهَذَا كُلُّهُ صَدَقَةٌ مِنْكَ عَلَى نَفْسِكَ "

¹ Müslim, îmân (136).

7212- Ebû Zer'in bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: *"Her insan için güneşin doğduğu her gün için bir sadaka vermesi gerekir."* Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem): *"Bu nedir ey Allah'ın Resûlü? Her gün için sadaka vermeye nasıl gücümüz yeter?"* diye sorulunca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: *"Hayır kapıları çoktur. Tesbih, hamd, tekbir, tehlil getirmen, iyiliği emredip kötülükten alıkoyman, yolda halka eziyet veren şeyleri kaldırmak, sağıra anlayacağı bir şekilde anlatman, görme özürlüye rehberlik etmen, bir ihtiyacı konusunda senden yol göstermeni isteyen kimseye yol göstermen, darda kalıp yardım isteyen yardımına koşman, zorda kalıp yardım isteyen zayıfa yardım etmen, bütün bunlar senin kendine yapacağın sadaka çeşitlerindendir."*

٧٢١٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ الْفَضْلِ الْقَطَّانُ، وَأَبُو الْحَسَنِ عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ دَاوُدَ الرَّزَّازِ، قَالَا: أَنَا أَبُو عَمْرٍو عُثْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ السَّمَّاكِ، نَا أَبُو جَعْفَرٍ مُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدِ اللَّهِ الْمُنَادِي، أَنَا أَبُو بَدْرٍ شُجَاعُ بْنُ الْوَلِيدِ، نَا سُلَيْمَانُ بْنُ مِهْرَانَ، عَنْ عَمْرِو بْنِ مُرَّةَ، عَنْ أَبِي الْبَخْتَرِيِّ، عَنْ أَبِي ذَرٍّ، قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، ذَهَبَ الْأَغْنِيَاءُ بِالْأَجْرِ، قَالَ: " أَلَسْتُمْ تُصَلُّونَ وَتُصُومُونَ وَتُجَاهِدُونَ؟ " قَالَ: قُلْتُ: بَلَى، وَهُمْ يَفْعَلُونَ كَمَا نَفْعَلُ: يُصَلُّونَ وَيُصُومُونَ وَيُجَاهِدُونَ، وَيَتَصَدَّقُونَ وَلَا نَتَصَدَّقُ، قَالَ: " إِنَّ فِيكَ صَدَقَةً كَثِيرَةً، إِنَّ فِي فَضْلِ بَيَانِكَ عَنِ الْأَرْثَمِ تُقَرُّ عَنْهُ حَاجَتُهُ صَدَقَةً، وَفِي فَضْلِ سَمْعِكَ عَلَى الَّذِي لَا يَسْمَعُ " - وَفِي رِوَايَةِ الرَّزَّازِ: " عَلَى عَنْهُ " - " حَاجَتُهُ صَدَقَةً وَفِي فَضْلِ بَصْرِكَ عَلَى الضَّرِيرِ تَهْدِيهِ الطَّرِيقَ صَدَقَةً، وَفِي فَضْلِ قُوَّتِكَ عَلَى الضَّعِيفِ تُعِينُهُ صَدَقَةً، وَفِي إِمَالِكَ الْأَذَى عَنِ الطَّرِيقِ صَدَقَةً، وَفِي مُبَاضَعَتِكَ أَهْلَكَ صَدَقَةً " قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَيُّنِّي أَحَدُنَا شَهَوْتُهُ وَيُوجِرُ؟ قَالَ: " أَرَأَيْتَ لَوْ جَعَلْتُهُ فِي غَيْرِ حِلِّهِ أَكَانَ عَلَيْكَ وَزْرٌ؟ " قَالَ: قُلْتُ: نَعَمْ، قَالَ: " أَفَتَحْتَسِبُونَ بِالْشَّرِّ، وَلَا تَحْتَسِبُونَ بِالْخَيْرِ؟ " رِوَايَةُ أَبِي الْبَخْتَرِيِّ، عَنْ أَبِي ذَرٍّ مُرْسَلَةً وَلَهَا شَوَاهِدُ صَحِيحَةٌ فِي الْفَاضِلِ "

7213- Ebû Zer der ki: Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem): *"Ey Allah'ın Resûlü! Zenginler mallarını kullanarak sevapların tümünü alıyorlar"* dediğimde, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): *"Siz (fakir)ler namaz kılıp, oruç tutup cihada katılmıyor musunuz?"* diye sordu. *"Evet, bunları yapıyoruz, ama onlar da bizim gibi namazlarını kılıyor, oruçlarını tutuyor ve cihada katılıyorlar. Ancak onlar sadaka veriyor, biz ise veremiyoruz"* dediğimde, şu karşılığı

verdi: “Sen de bu halinde birçok sadaka verebilirsin. Derdini anlatamayan birinin yerine konuşman ve sorununu yetkili birine iletmen senin için bir sadakadır. İştirmeyen birinin yerine duymak ve sorununu yetkili birine iletmen senin için bir sadakadır. Çörmeyen birine yardımcı olup yolu göstermen senin için bir sadakadır. Zayıf birine gücünle yardım edip yanında durman senin için bir sadakadır. İnsanlara zararı dokunacak bir şeyi yoldan kaldırmak senin için bir sadakadır. Eşinle ilişkiye girmen de senin için bir sadakadır.” Ona: “Ey Allah’ın Resûlü! Kişi şehvetini giderme karşılığında da mı sevap alacak?” dediğimde: “Bu şehvetini meşru olmayan bir yerde giderse günaha girmiş olmaz mıydı?” diye sordu. “Evet, günaha girmiş olur” karşılığını verdiğimde: “Kötülükten sakınmanın karşılığını bekliyorsunuz da iyi bir şeyi yapmanın mı karşılığını beklemiyorsunuz?” buyurdu.

Ebu'l-Bahterî'nin Ebû Zer'den mürsel olan rivayetinin lafzen sahih olan şahitleri vardır.

٧٢١٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحَسَنِ الْمُقَرِّيُّ، أَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ إِسْحَاقَ، نَا يُوسُفُ بْنُ يَعْقُوبَ، نَا مُسَدَّدٌ، نَا يَزِيدُ بْنُ رَوْحٍ، ح وَقَالَ: وَنَا مُسَدَّدٌ، نَا بِشْرُ بْنُ الْمُفَضَّلِ، قَالَا: نَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ إِسْحَاقَ، عَنْ سَعِيدِ الْمُقْبَرِيِّ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ نَهَى النَّاسَ عَنِ الْأَفْنِيَةِ وَالصُّعْدَاتِ أَنْ يَجْلِسُوا بِهَا، فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، لَا نَسْتَطِيعُ ذَلِكَ وَلَا نُطِيقُهُ، قَالَ: " فَأَمَّا لَا، فَأَدَّوْا حَقَّهَا " قَالُوا: وَمَا حَقُّهَا يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: " رَدُّ التَّحِيَّةِ، وَتَشْمِيتُ الْعَاطِسِ إِذَا حَمِدَ اللَّهَ، وَغَضُّ الْبَصَرِ، وَإِرْشَادُ السَّبِيلِ "

7214- Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) tenha yerlerde ve yollarda oturulmasını yasaklayınca sahabe: “Ey Allah’ın Resûlü! Bunu yapamayız ve buna gücümüz yetmez” dediler. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Eğer mutlaka oturacaksanız hakkını veriniz” buyurunca sahabe: “Hakkı nedir ey Allah’ın Resûlü?” diye sordular. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): “Selama karşılık vermek, hapsiran hamd edince onu teşmî etmek. (Bakılması helal olmayan şeyden) gözü korumak ve yol göstermektir” cevabını verdi.

٧٢١٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَلِيٍّ الرَّوْذِبَارِيُّ، أَنَا أَبُو بَكْرٍ بْنُ دَاسَةَ، نَا أَبُو دَاوُدَ، نَا الْحُسَيْنُ بْنُ عِيسَى التَّيْسَابُورِيُّ، نَا ابْنُ الْمُبَارَكِ، نَا جَرِيرُ بْنُ حَازِمٍ، عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ سُوَيْدٍ، عَنْ أَبِي

حُجَبِرِ الْعَدَوِيِّ، قَالَ: سَمِعْتُ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ فِي هَذِهِ الْقِصَّةِ: " وَتُعِينُوا الْمَلْهُوفَ، وَتَهْدُوا الضَّالَّ "

7215- Ebû Huceyr el-Adevî der ki: Ömer b. el-Hattâb'ın, bu kıssayla ilgili Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): "Zorda kalana yardım etmeniz ve yolunu kaybedene yol göstermenizdir" buyurduğunu söylediğini işittim.

٧٢١٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحَسَنِ الْعَلَوِيُّ، نَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ مُحَمَّدُ بْنُ سَعِيدٍ بْنُ حَمُوَيْهِ النَّسَوِيُّ، نَا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ شَاكِرٍ، نَا يُونُسُ بْنُ عُيَيْدٍ اللَّهِ، نَا شُعْبَةُ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنِ الْبَرَاءِ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ مَرَّ بِهِمْ وَهُمْ جُلُوسٌ عَلَى الطَّرِيقِ، فَقَالَ: " أَمَّا إِنْ كُنْتُمْ فَاعِلِينَ، فَاهْدُوا السَّبِيلَ، وَرُدُّوا السَّلَامَ، وَأَعِينُوا الْمَظْلُومَ "

7216- Berâ'nın bildirdiğine göre yolda otururken Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yanlarından geçti ve: "Eğer mutlaka burada oturacaksınız, (yol sorana) yol gösterin, selamı alın ve mazluma yardım edin" buyurdu.

٧٢١٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَنَا الْحَسَنُ بْنُ حَلِيمٍ الْمُرَوِّزِيُّ، نَا أَبُو الْمُؤَجَّجِ، أَنَا عَبْدَانُ، أَنَا عَبْدُ اللَّهِ، نَا مَالِكُ بْنُ مَعُولٍ، أَنَا الشَّعْبِيُّ، قَالَ: مَا جَلَسَ الرَّبِيعُ بْنُ خُنَيْمٍ مَجْلِسًا عَلَى ظَهْرِ الطَّرِيقِ قَالَ: " أَخَافُ أَنْ يُظْلَمَ رَجُلٌ فَلَا أَنْصُرُهُ، أَوْ يَعْتَدِي رَجُلٌ عَلَى آخَرَ فَأُكَلِّفَ عَلَيْهِ الشَّهَادَةَ، أَوْ يُسَلَّمَ عَلَيَّ فَلَا أَرُدُّ السَّلَامَ، أَوْ يَقَعَ عَنْ حَامِلَةٍ حَمَلَهَا فَلَا أُحْمِلُ عَلَيْهَا " قَالَ: فَانْشَأَ الشَّعْبِيُّ يَذْكُرُ هَذَا، وَكُنَّا نَدْخُلُ عَلَيْهِ بَيْتَهُ

7217- Şa'bî der ki: Rabî b. Huseym yolun üzerindeki mecliste oturmada ve şöyle dedi: "Zulme uğrayan birine yardım edememekten, birine haksızlık eden bir kişiye şahit olmaktan, bana verilen selamı almamaktan korkarım." Şa'bî bize: "Buna karşılık biz onun yanına evine girerdik" derdi.¹

٧٢١٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، نَا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ الصَّغَانِيُّ، نَا مُعَاوِيَةُ بْنُ عَمْرٍو، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ الْفَزَارِيِّ، عَنْ صَفْوَانَ بْنِ عَمْرٍو، عَنْ أَبِي الْيَمَانِ، عَنْ زَيْدِ بْنِ الْأَسْوَدِ قَالَ: " لَقَدْ أَدْرَكْتُ أَقْوَامًا مِنْ سَلَفِ هَذِهِ الْأُمَّةِ، قَدْ

¹ Ravileri güvenilirdir. İbn Ebî Şeybe, *Musannef* (9/81-82, 13/398), İbn Sa'd, *Tabakât* (6/183) ve Ebû Nuaym, *Hilye* (2/116).

كَانَ الرَّجُلُ إِذَا وَقَعَ فِي هَوًى أَوْ دَجَلَةً نَادَى: يَا لِعِبَادِ اللَّهِ، فَيَتَوَاتَبُوا إِلَيْهِ فَيَسْتَخْرِجُونَهُ وَدَابَّتُهُ مِمَّا هُوَ فِيهِ، وَلَقَدْ وَقَعَ رَجُلٌ ذَاتَ يَوْمٍ فِي دَجَلَةٍ، فَنَادَى: يَا لِعِبَادِ اللَّهِ، فَتَوَاتَبَ النَّاسُ إِلَيْهِ، فَمَا أَدْرَكَتْ إِلَّا مَقَاصِهِ فِي الطِّينِ، فَلَأَنَّ أَكُونَ أَدْرَكَتُ مِنْ مَتَاعِهِ شَيْئًا فَأُخْرِجَهُ مِنْ تِلْكَ الْوَحْلَةِ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ دُنْيَاكُمْ الَّتِي تَرْغَبُونَ فِيهَا "

7218- Yezîd b. el-Esved der ki: Bu ümmetin selefinden topluluklara yetiştim. Kişi kuyuya veya bataklığa düşünce: "Ey Allah'ın kulları yetişin!" diye seslenirdi. Halk ta ona yetişip hem kendisini, hem bineğini bulunduğu yerden çıkarırlardı. Bir gün bir adam bataklığa düşünce: "Ey Allah'ın kulları yetişin!" diye seslendi. Halk ona doğru koştu. Ben vardığımda göğsüne kadar çamur içinde olduğunu gördüm. Ona yetişip eşyalarından bir kısmını çıkarmış olmam, benim için rağbet ettiğiniz dünyanızdan daha hayırlıdır."¹

٧٢١٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو سَعْدٍ الْمَالِينِيُّ، أَنَا أَبُو أَحْمَدَ بْنُ عَدِيٍّ، نَا أَبُو قُصَيِّ إِسْمَاعِيلُ بْنُ مُحَمَّدٍ، نَا سُلَيْمَانُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْقُشَيْرِيُّ، نَا ثَوْرُ بْنُ يَزِيدَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْكَدِرِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " مَنْ قَادَ أَعْمَى أَرْبَعِينَ خَطْوَةً، وَجَبَتْ لَهُ الْجَنَّةُ "

7219- Abdullah b. Ömer'in bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Bir âmâya kırk adım kılavuzluk yapana cennet vacip olur."²

٧٢٢٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو طَاهِرٍ الْفَقِيهِيُّ، أَنَا أَبُو حَامِدٍ بْنُ بِلَالٍ الْبَزَّازُ، نَا أَبُو الْأَزْهَرِ أَحْمَدُ بْنُ الْأَزْهَرِ، نَا أَبُو الْمُغِيرَةِ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُنْكَدِرِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " مَنْ قَادَ مَكْفُوفًا أَرْبَعِينَ خَطْوَةً غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ " كَذَا وَجَدْتُهُ فِي أَصْلِ سَمَاعِهِ

¹ İsnâdında kopukluk vardır.

² İsnâdı zayıftır. İbn Adiy, *el-Kâmil* (2/135).

7220- Abdullah b. Ömer b. el-Hattâb'ın bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Bir âmâya kırk adım kılavuzluk yapanın geçmiş günahları bağışlanır."¹

٧٢٢١ - وَحَدَّثَنَا أَبُو الْقَاسِمِ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مُحَمَّدٍ السَّرَاجُ، أَنَا أَبُو الْحَسَنِ مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ الْمَنْصُورِيُّ، نَا شُعَيْبُ بْنُ مُحَمَّدٍ الدَّرَّاعُ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ بَكْرٍ الْقَصِيرُ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ الْأَنْصَارِيُّ، ح وَأَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ طَلْحَةَ بْنِ مَنْصُورِ بْنِ هَانِي الْقَطَّانُ، نَا خَشْنَامُ بْنُ بَشِيرٍ، نَا عَبْدُ الْوَهَّابِ بْنُ الصَّحَّاحِ، نَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عِيَّاشٍ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ الْأَنْصَارِيُّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْكَدِرِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " مَنْ قَادَ مَكْفُوفًا أَرْبَعِينَ خُطْوَةً فَصَاعِدًا غَفَرَ اللَّهُ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ "

7221- Abdullah b. Ömer'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Bir âmâya kırk adım ve daha fazla kılavuzluk yapanın geçmiş günahları bağışlanır."²

٧٢٢٢ - أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يَحْيَى بْنُ عَبْدِ الْجَبَّارِ الشُّكْرِيُّ، بِغَدَادَ، أَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ مُحَمَّدٍ الصَّفَّارُ، نَا سَعْدَانُ بْنُ نَصْرِ، نَا سُلَيْمُ بْنُ سَالِمٍ الْبَلْخِيُّ، نَا عَلِيُّ بْنُ عُرْوَةَ الدَّمَشْقِيُّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْكَدِرِ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: " مَنْ قَادَ أَعْمَى أَرْبَعِينَ خُطْوَةً وَجَبَتْ لَهُ الْجَنَّةُ " عَلِيُّ بْنُ عُرْوَةَ هَذَا ضَعِيفٌ، وَمَا قَبْلَهُ إِسْنَادُهُ أَيْضًا ضَعِيفٌ

7222- Abdullah b. Ömer'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Bir âmâya kırk adım kılavuzluk yapana cennet vacip olur."³

Ali b. Urve zayıftır. Bu ve önceki hadisin senetleri zayıftır.

٧٢٢٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ بْنُ يُوسُفَ، أَنَا أَبُو إِسْحَاقَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْقُرَشِيُّ، بِمَرْوٍ، نَا يُوسُفُ بْنُ مُوسَى الْمَرْوَرُودِيُّ، نَا أَحْمَدُ بْنُ مَنِيعٍ، نَا يُوسُفُ بْنُ عَطِيَّةَ الصَّفَّارُ، نَا

¹ İsnadı zayıftır.

² İsnadı zayıftır. İbn Adiy, *el-Kâmil* (6/2167).

³ İsnadı zayıftır. Ebû Ya'lâ, *Müsned* 9/466 (5613), Ebû Nuaym, *Hilye* (3/158) ve İbn Adiy, *el-Kâmil* (5/1851).

سُلَيْمَانُ التَّمِيمِيُّ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " مَنْ قَادَ أَعْمَى أَرْبَعِينَ أَوْ خَمْسِينَ ذِرَاعًا كَانَتْ لَهُ كَعْتَقِي رَقَبَةٍ " يُوسُفُ بْنُ عَطِيَّةَ هَذَا ضَعِيفٌ

7223- Enes b. Mâlik'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Bir âmâya kırk veya elli arşın kılavuzluk eden, bir köle azad etmiş gibi sevap alır."¹

Yûsuf b. Atiyye zayıftır.

٧٢٢٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السُّلَمِيُّ، أَنَا أَبُو الْحَسَنِ الْمُحْمُودِيُّ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ الْحَافِظُ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، نَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، عَنْ عُمَرَ بْنِ عِمْرَانَ، عَنِ الْحَجَّاجِ، عَنْ أَبِي نَضْرَةَ، قَالَ: " مَنْ قَادَ أَعْمَى أَرْبَعِينَ خَطْوَةً غُفِرَ لَهُ " هَكَذَا وَجَدْتُهُ: عَنْ أَبِي نَضْرَةَ

7224- Ebû Nadra der ki: "Bir âmâya kırk adım kılavuzluk edenin günahları bağışlanır."²

Hadisi Ebû Nadra'dan bu şekilde buldum.

٧٢٢٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ دِينَارٍ، نَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ نَصْرِ اللَّبَّادِ، نَا أَبِي، نَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُبَارَكِ، ح وَأَخْبَرَنَا أَبُو الْحَسَنِ بْنُ عَبْدِ دَانَ، أَنَا أَحْمَدُ بْنُ عُبَيْدِ الصَّفَّارِ، نَا ابْنُ زُرَّوَانَ الْخَيَّاطُ، نَا الْحَسَنُ بْنُ عِيسَى التَّيْسَابُورِيُّ، نَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُبَارَكِ، نَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سُلَيْمَانَ، أَنَّ إِسْمَاعِيلَ بْنَ يَحْيَى الْمَعَاوِرِيَّ أَخْبَرَهُ، عَنْ سَهْلِ بْنِ مُعَاذٍ بْنِ أَنَسٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: " مَنْ حَمَى مُؤْمِنًا مِنْ مُنَافِقٍ يَعْيبُهُ بَعَثَ اللَّهُ مَلَكًا يَحْمِي لَحْمَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِنْ نَارِ جَهَنَّمَ، وَمَنْ رَمَى مُسْلِمًا بِشَيْءٍ يُرِيدُ بِهِ شَيْنَهُ - وَفِي رِوَايَةِ اللَّبَّادِ - وَمَنْ قَفَا مُسْلِمَةً بِشَيْءٍ يُرِيدُ شَيْنَهَا بِهِ حَبَسَهُ اللَّهُ عَلَى جِسْرِ جَهَنَّمَ حَتَّى يَخْرُجَ مِمَّا قَالَ " رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ فِي السُّنَنِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ إِسْمَاعِيلَ، عَنِ ابْنِ الْمُبَارَكِ

¹ İsnâdı zayıftır. İbnu'l-Cevzî, *el-Mevdûât* (2/177) ve İbn Hacer, *el-Metâlibu'l-Âliye* 2/405 (2590).

² İsnâdı zayıftır.

7225- Sehl b. Muâz b. Enes'in babasından bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Kim bir mümini, onu ayıplayan bir münafığa karşı savunursa, Allah kıyamet günü onun tenini cehennemden koruyacak bir melek gönderir. Kim de bir müslümanın kötülüğünü isteyerek ona iftira atarsa, dediğinden (temize) çıkıncaya kadar Allah onu cehennem köprüsünde bekletir."¹

Ebû Dâvud bu hadisi Sünen'de Abdullah b. Muhammed b. İsmâîl kanalıyla İbnu'l-Mübârek'ten rivayet etti.²

٧٢٢٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ الْقَاسِمُ بْنُ الْقَاسِمِ السَّيَّارِيُّ، أَنَا أَبُو الْمُوَجِّهِ، نَا عَبْدَانُ، أَنَا عَبْدُ اللَّهِ، أَنَا لَيْثُ بْنُ سَعْدٍ، حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ سُلَيْمٍ بْنِ زَيْدٍ، مَوْلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، أَنَّهُ سَمِعَ إِسْمَاعِيلَ بْنَ بَشِيرٍ مَوْلَى ابْنِ فَضَالَةَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ، وَأَبَا طَلْحَةَ بْنَ سَهْلٍ الْأَنْصَارِيِّ، يَقُولَانِ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " مَا مِنْ أَمْرٍ يَخْذُلُ مُسْلِمًا فِي مَوْطِنٍ يُنْتَهَكُ فِيهِ حُرْمَتُهُ، وَيُنْتَقَصُ فِيهِ عَرْضُهُ إِلَّا خَذَلَهُ اللَّهُ فِي مَوْطِنٍ يُحِبُّ فِيهِ نَصْرَتَهُ، وَمَا مِنْ أَمْرٍ يَنْصُرُ مُسْلِمًا فِي مَوْطِنٍ يُنْتَقَصُ فِيهِ مِنْ عَرْضِهِ وَتُنْتَهَكُ فِيهِ حُرْمَتُهُ إِلَّا نَصَرَهُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ فِي مَوْطِنٍ يُحِبُّ فِيهِ نَصْرَتَهُ "

7226- Câbir b. Abdillâh ile Ebû Talha b. Sehl el-Ensârî'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Kim bir müslümanı saygınlığının kaybolması, şerefının elden gitmesi söz konusu olan bir yerde yardımsız bırakırsa, Allah da onu kendisine yardım edilmesini istediği bir yerde yalnız bırakır. Kim de bir müslümana şerefının elden gitmesi ve saygınlığının yitirilmesi söz konusu olan bir yerde yardım ederse, Allah da ona kendisine yardım edilmesini istediği bir yerde yardım eder."³

٧٢٢٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، وَأَبُو سَعِيدٍ بْنُ أَبِي عَمْرٍو، قَالَا: نَا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، نَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ، حَدَّثَنِي إِدْرِيسُ بْنُ يَحْيَى، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ يَعْني عَبْدَ اللَّهِ الْفُتَيْبَانِيَّ، حَدَّثَنِي مُوسَى بْنُ جَبْرِ، عَنْ أَبِي أُمَامَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " مَنْ أَذِلَّ عِنْدَهُ مُؤْمِنٌ وَهُوَ يَقْدِرُ عَلَى أَنْ يَنْصُرَهُ فَلَمْ يَنْصُرْهُ أَذَلَّهُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَى رُءُوسِ

¹ İsnâdı zayıftır.

² Ebû Dâvud 5/196 (4883).

³ İsnâdı hasendir. Ebû Dâvud 5/197 (4884).

الْخَلَائِقِ، وَمَنْ أَكَلَ بِمُؤْمِنٍ أَكْلَةً أَطْعَمَهُ اللَّهُ مِثْلَهَا مِنْ طَعَامِ أَهْلِ النَّارِ، وَمَنْ لَبَسَ بِمُؤْمِنٍ لُبْسَةً أَلْبَسَهُ اللَّهُ مِثْلَهَا مِنْ لِبَاسِ أَهْلِ النَّارِ "

7227- Ebû Umâme'nin bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu alayhi vesellam) şöyle buyurdu: "Kimin yanında bir mümin küçük düşürülür de ona yardım edebileceği halde etmezse, kıyamet günü Allah onu mahlukatın karşısında küçük düşürür. Kim de bir mümine haksızlık etme pahasına bir gelir elde ederek yerse, Allah ona aynı şekilde cehennem halkının yiyeceğinden yedirir. Kim de bir mümine haksızlık etme pahasına bir gelir elde ederek onunla giyinirse, Allah ona aynı şekilde cehennem halkının giyeceğinden giydirir."¹

٧٢٢٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، نَا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ الصَّغَانِيُّ، ح وَأَخْبَرَنَا أَبُو طَاهِرٍ الْفَقِيه، نَا أَبُو بَكْرٍ الْقَطَّانُ، نَا عَلِيُّ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ أَبِي عَيْسَى، قَالَا: نَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُوسَى، نَا ابْنُ أَبِي لَيْلَى، عَنِ الْحَكَمِ، عَنِ ابْنِ أَبِي الدَّرْدَاءِ، عَنِ أَبِيهِ، قَالَ: نَالَ رَجُلٌ مِنْ رَجُلٍ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَرَدَّ عَلَيْهِ رَجُلٌ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " مَنْ رَدَّ عَنْ عَرَضِ أَخِيهِ كَانَ لَهُ حِجَابًا مِنْ نَارٍ " قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ: ابْنُ أَبِي الدَّرْدَاءِ هَذَا هُوَ عَبْدُ بْنُ أَبِي الدَّرْدَاءِ

7228- İbn Ebi'd-Derdâ'nın, babasından bildirdiğine göre bir adam Resûlullah'ın (sallallahu alayhi vesellem) yanında bir adama sövünce, başka bir kişi onu savundu. Bunun üzerine Hz. Peygamber (sallallahu alayhi vesellem): "Kim kardeşinin ırzını savunursa, bu kendisi için cehenneme karşı bir perde olur" buyurdu.²

Ebû Abdullah der ki: İbn Ebi'd-Derdâ, Abbâd b. Ebi'd-Derdâ'dır.

٧٢٢٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، وَمُحَمَّدُ بْنُ مُوسَى، قَالَا: نَا أَبُو الْعَبَّاسِ بْنُ يَعْقُوبَ، نَا الْعَبَّاسُ بْنُ مُحَمَّدٍ الدُّورِيُّ، نَا أَحْمَدُ بْنُ الْحَجَّاجِ الْمَرْزِيُّ، نَا ابْنُ الْمُبَارَكِ، نَا أَبُو بَكْرٍ التَّهْشَلِيُّ، عَنِ مَرْزُوقٍ، وَابْنِ بُكَيْرٍ، عَنْ أُمِّ الدَّرْدَاءِ، عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: " مَنْ رَدَّ عَنْ عَرَضِ أَخِيهِ رَدَّ اللَّهُ عَنْ وَجْهِهِ النَّارَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ "

¹ İsnâdında beis yoktur. Ahmed, *Müsned* (3/487) ve Taberânî, *M. el-Kebir* 6/89 (5554) Bak: Heysemi, *Mecma* (7/267).

² İsnâdında tanımadığım biri vardır. İbn Ebi Şeybe, *Musanef* (8/388).

7229- Ebu'd-Derdâ'nın bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "Kim kardeşinin ırzını savunursa, Allah ta kıyamet gününde onun yüzünden Cehennem ateşini savar" buyurdu.¹

٧٢٣٠ - أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي الْمَعْرُوفِ، أَنَا أَبُو سَهْلٍ الْإِسْفَرَايْنِيُّ، أَنَا أَبُو جَعْفَرٍ الْحَدَّادُ، نَا عَلِيُّ بْنُ الْمَدِينِيِّ، نَا جَرِيرٌ، عَنْ لَيْثِ بْنِ أَبِي سُلَيْمٍ، عَنْ شَهْرِ بْنِ حَوْشَبٍ، عَنْ أُمِّ الدَّرْدَاءِ، فَذَكَرَهُ، غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ: عَنْهُ نَارَ جَهَنَّمَ ثُمَّ تَلَا: ﴿إِنَّا لَنَنْصُرُ رُسُلَنَا وَالَّذِينَ آمَنُوا﴾ [غافر: ٥١]

7230- Bu hadis başka bir kanalla nakledilmiş; ancak hadisin sonunda: "...onun yüzünden Cehennem ateşini savar" sözünden sonra, *"Doğrusu Biz, peygamberlerimize ve inananlara dünya hayatında ve şahidlerin şahidlik edecekleri günde yardım ederiz"*² âyetini okuduğu söylenmiştir.³

٧٢٣١ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، أَنَا أَبُو بَكْرٍ الشَّافِعِيُّ، نَا أَبُو يَحْيَى النَّاقِدُ، نَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ حَمَزَةَ الزُّبَيْرِيُّ، نَا عَبْدُ الْعَزِيزِ، عَنْ حُمَيْدٍ، عَنِ الْحَسَنِ، عَنْ أَنَسٍ، أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: " مَنْ نَصَرَ أَخَاهُ بِالْغَيْبِ نَصَرَهُ اللَّهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ " هَكَذَا رَوَاهُ عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُحَمَّدٍ الدَّرَاوَرْدِيُّ، عَنْ حُمَيْدٍ، عَنِ الْحَسَنِ، عَنْ أَنَسٍ، وَرَوَاهُ يُونُسُ بْنُ عُبَيْدٍ، عَنِ الْحُسَيْنِ، عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ مَوْفُوفًا

7231- Enes'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Kim kardeşine gıyabında yardım ederse, Allah ta ona dünyada ve âhirette yardım eder."⁴

Abdulaziz b. Muhammed ed-Derâverdî hadisi Humeyd kanalıyla Hasan'dan, o da Enes'ten bu şekilde rivayet etti. Yûnus b. Ubeyd de Hasan kanalıyla İmrân b. Husayn'dan mevkuf olarak rivayet etti.

¹ İsnâdı hasendir. Tirmizî 4/327 (1931).

² Mûmin Sur. 51

³ İsnâdı zayıftır. Ahmed, Müsned (6/449) ve İbn Ebi'd-Dünya, Zemmu'l-Ğıbe (102) Bak: Suyuti, ed-Dürrü'l-Mensûr (7/292).

⁴ İsnâdı hasendir. İbn Ebi'd-Dünyâ, es-Samt (246), Zemmu'l-Ğıbe (108).

٧٢٣٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَنَا أَبُو بَكْرٍ أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ بْنِ أَيُّوبَ مِنْ أَصْلِ كِتَابِهِ، أَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِسْحَاقَ الْقَاضِي، نَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُنْهَالِ، نَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ، نَا يُونُسُ، عَنْ الْحَسَنِ، عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ، قَالَ: " مَنْ نَصَرَ أَخَاهُ الْمُسْلِمَ بِظَهْرِ الْغَيْبِ وَهُوَ يَسْتَطِيعُ نَصْرَهُ نَصَرَهُ اللَّهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ " وَرَوَى عَنْ أَنَسٍ بِإِسْنَادِهِ مَرْفُوعًا

7232- İmrân b. Husayn der ki: "Kim gücü yettiği için müslüman kardeşine gıyabında yardım ederse, Allah ta ona hem dünyada, hem âhirette yardım eder."¹

Bu hadis Enes'ten aynı senetle merfû olarak nakledilmiştir.

٧٢٣٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، نَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ الْكَعْبِيُّ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ أَيُّوبَ، أَنَا حَفْصُ بْنُ عُمَرَ، نَا مُعَاذُ بْنُ مُعَاذٍ، عَنْ يُونُسَ بْنِ عُبَيْدٍ، عَنْ الْحَسَنِ بْنِ أَبِي الْحَسَنِ، عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " مَنْ نَصَرَ أَخَاهُ بِالْغَيْبِ وَهُوَ يَسْتَطِيعُ نَصْرَتَهُ نَصَرَهُ اللَّهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ "

7233- İmrân b. Husayn'ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Kim gücü yettiği için müslüman kardeşine gıyabında yardım ederse, Allah ta ona hem dünyada, hem âhirette yardım eder."²

٧٢٣٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، أَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ مُحَمَّدٍ الصَّبَّارُ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ غَالِبِ بْنِ حَرْبٍ، نَا عَاصِمُ بْنُ عَلِيٍّ، نَا عَبْدُ الْحَكِيمِ بْنُ مَنْصُورٍ، نَا يُونُسُ بْنُ عُبَيْدٍ، عَنْ الْحَسَنِ، عَنْ عِمْرَانَ، أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: " مَنْ نَصَرَ أَخَاهُ بِالْغَيْبِ وَهُوَ يَسْتَطِيعُ نَصْرَهُ، نَصَرَهُ اللَّهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ "

7234- İmrân b. Husayn'ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Kim gücü yettiği için müslüman kardeşine gıyabında yardım ederse, Allah ta ona hem dünyada, hem âhirette yardım eder."³

¹ Ravileri güvenilirdir. Bezzâr, *Müsned* (4/111).

² Ravileri güvenilirdir. Bezzâr, *Müsned* 4/110-111 (3315, 3316, 3317) Bak: Heysemî, *Mecma* (7/267).

³ İsnâdı zayıftır.

٧٢٣٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ إِسْحَاقَ، نَا أَبُو عُثْمَانَ
الْحَنَاطُ، نَا الْوَلِيدُ بْنُ شُجَاعٍ، نَا سَعِيدُ بْنُ عَبْدِ الْجَبَّارِ الرُّيْدِيُّ، نَا يَزِيدُ بْنُ الْأَسْوَدِ، عَنْ
صَالِحِ بْنِ رَبِيعٍ، سَمِعْتُ أُمَّ الدَّرْدَاءِ، تَقُولُ: " مَنْ وَعَظَ أَخَاهُ سِرًّا فَقَدْ زَانَهُ، وَمَنْ وَعَظَهُ
عَلَانِيَةً فَقَدْ شَانَهُ "

7235- Ümmü'd-Derdâ der ki: "Kardeşine gizlice nasihat eden, ona iyilik etmiş olur. Herkesin içinde nasihat eden ise kötölemiş olur."¹

٧٢٣٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَنَا الْحَسَنُ بْنُ أَبِي عُثْمَانَ، نَا أَحْمَدُ بْنُ أَبِي
الْحَوَارِيِّ، نَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مُطَرِّفٍ، قَالَ: " كَانَ الْحَسَنُ بْنُ حَيٍّ إِذَا أَرَادَ أَنْ يَنْصَحَ أَخًا
لَهُ كَتَبَهُ فِي الْوَاحِ وَنَاقَلَهُ "

قُلْتُ: وَفِي مِثْلِ هَذَا رَوَيْنَا عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ كَانَ مَا يُوَاجِهُهُ رَجُلًا بِشَيْءٍ يَكْرَهُهُ وَلَكِنْ
يَقُولُ: " مَا بَالُ أَقْوَامٍ يَقُولُونَ كَذًا وَكَذَا؟ "

7236- Abdurrahman b. Mutarrif der ki: Hasan b. Hayy bir kardeşine nasihat etmek istediği zaman, nasihatları levhalara yazıp ona verirdi.

Derim ki: Bu konuda Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) bize nakledildiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bir kişiye hoşlanmayacağı şekilde davranmaz, ancak hoşlanmadığı şeyi görünce: "Bazılarına ne oluyor da şöyle söyle diyorlar" derdi.²

٧٢٣٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، نَا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، نَا الْحَسَنُ بْنُ
مُكْرَمٍ، نَا أَبُو عَاصِمٍ، وَحَدَّثَنَا الْإِمَامُ أَبُو الطَّيِّبِ سَهْلُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ سُلَيْمَانَ، أَنَا أَبُو عَمْرٍو
إِسْمَاعِيلُ بْنُ نُجَيْدٍ السُّلَمِيُّ، نَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْبَصْرِيُّ، نَا الضَّحَّاكُ بْنُ مَخْلَدٍ، نَا
عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي زِيَادٍ، عَنْ شَهْرِ بْنِ حَوْشَبٍ، عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ يَزِيدَ، قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ
اللَّهِ ﷺ: " مَنْ ذَبَّ عَنْ لَحْمِ أَخِيهِ بِالْمَغِيبِ كَانَ حَقًّا عَلَى اللَّهِ أَنْ يُعْتَقَهُ " أَيُّ: يُنَجِّيه

¹ İsnâdı zayıftır.

² Ebû Dâvud 4/405 (4182), 5/143-144 (4789).

مِنَ النَّارِ، لَفْظُ حَدِيثِ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ، وَفِي رِوَايَةِ الْإِمَامِ: نَا شَهْرُ بْنُ حَوْشَبٍ، وَقَالَ: " كَانَتْ حَقًّا عَلَى اللَّهِ أَنْ يَقِيَهُ مِنَ النَّارِ "

7237- Esmâ bint Yezîd'in bildirdiğine göre Peygamberimiz (sallallahu alayhi vesellem): "Kişi, gıyabında müslüman kardeşinin gıybetine engel olduğu zaman Yüce Allah'ın onu cehennemden azat etmesi haktır" buyurmuştur."¹

Lafız, Ebû Abdillâh'ındır. İmamın Havşeb'den olan rivayeti ise: "Allah'ın onu cehennemden koruması haktır" şeklindedir.

٧٢٣٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو طَاهِرٍ الْفَقِيه، أَنَا أَبُو بَكْرِ الْقَطَّانُ، نَا أَحْمَدُ بْنُ يُوسُفَ السَّلَمِي، نَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ، نَا سُفْيَانُ، عَنْ كَثِيرِ بْنِ زَيْدٍ، عَنْ الْمُطَّلِبِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ حَنْطَبٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " الْمُؤْمِنُ أَخُو الْمُؤْمِنِ حَيْثُ يَغِيبُ يَحْفَظُهُ مِنْ وَرَائِهِ، وَيَكْفُ عَنْهُ ضَيْعَتَهُ، وَالْمُؤْمِنُ مِرَّةَ الْمُؤْمِنِ " كَذَا قَالَ التَّوْرِيُّ

7238- Muttalib b. Abdillâh b. Hantab'ın bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Mümin, müminin kardeşidir. Gıyabında onu korur ve malını korur. Mümin müminin aynasıdır."²

Sevrî bu şekilde irad etmiştir.

٧٢٣٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، وَمُحَمَّدُ بْنُ مُوسَى، قَالَا: نَا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، نَا الرَّبِيعُ بْنُ سُلَيْمَانَ، نَا ابْنُ وَهْبٍ، نَا سُلَيْمَانُ بْنُ بِلَالٍ، عَنْ كَثِيرِ بْنِ زَيْدٍ، عَنِ الْوَلِيدِ بْنِ رَبَاحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: " الْمُؤْمِنُ مِرَّةَ الْمُؤْمِنِ، وَالْمُؤْمِنُ أَخُو الْمُؤْمِنِ مِنْ حَيْثُ لَقِيَهُ يَكْفُ عَنْهُ ضَيْعَتَهُ، وَيَحُوطُهُ مِنْ وَرَائِهِ "

7239- Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu alayhi vesellem) şöyle buyurdu: "Mümin, müminin aynasıdır. Mümin, müminin kardeşidir. Onun malını korur ve gıyabında muhafaza eder."³

¹ İsnâdı hasendir. Taberânî, M. el-Kebîr 24/175-176 (442, 687), İbnu'l-Mübârek, Zühed (687), Ahmed, Müsned (6/461), Ebû Nuaym, Hilye (6/67) ve İbn Adiy, el-Kâmil (4/1635).

² Hadis mürseldir.

³ İsnâdı hasendir. İbn Vehb, el-Câmi (37).

٧٢٤٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَنَا عَلَّانُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْكَرْخِيُّ، بِهَمْدَانَ، نَا الْحُسَيْنُ بْنُ إِسْحَاقَ الْعِجْلِيُّ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ مَرْوَانَ، نَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ بَشَّارٍ الرَّمَادِيُّ قَالَ: قُلْتُ لِسُفْيَانَ بْنِ عُيَيْنَةَ: أَيُّسْرُكَ أَنْ يُهْدَى، إِلَيْكَ عَيْبُكَ؟ قَالَ: " أَمَّا مِنْ صَدِيقٍ فَنَعَمْ، وَأَمَّا مِنْ مُوَبِّخٍ، أَوْ شَامِتٍ فَلَا "

7240- İbrâhîm b. Beşşâr er-Remâdî der ki: Süfyân b. Uyeyne'ye: "Kusurunun sana gösterilmesinden memnun olur musun?" diye sorunca: "Dostum yaparsa evet. Ancak kastı beni azarlamak veya kınamak olandan ise hayır" cevabını verdi.

٧٢٤١ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، سَمِعْتُ أَبَا سَعِيدٍ أَحْمَدَ بْنَ مُحَمَّدٍ الشَّرْمَقَانِيَّ، سَمِعْتُ أَحْمَدَ بْنَ مُحَمَّدٍ بْنِ عَمْرِو الشَّافِعِيِّ، سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ عَبْدِ، سَمِعْتُ سَهْلَ بْنَ يَحْيَى، سَمِعْتُ ابْنَ الْمُبَارَكِ، يَقُولُ: " مَنْ طَابَ أَصْلُهُ حَسُنَ مَحْضَرُهُ "

7241- İbnu'l-Mübarek şöyle dedi: "Aslı iyi olanın (meclislerde hayırla) anılması da güzel olur."¹

٧٢٤٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، أَنَا أَبُو الْحَسَنِ الْبَصْرِيُّ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرِو بْنِ نَافِعٍ أَبُو جَعْفَرٍ، نَا عَلِيُّ بْنُ الْحَسَنِ، نَا سَعِيدٌ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " الْمُؤْمِنُونَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ نَصْحَةٌ مُوَادَّةٌ، وَإِنْ افْتَرَقَتْ مَنَازِلُهُمْ وَأَبْدَانُهُمْ، وَالْفَجَرَةُ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ عَشَشَةٌ، فَيَتَجَادَلُونَ وَإِنْ اجْتَمَعَتْ مَنَازِلُهُمْ وَأَبْدَانُهُمْ " فِي هَذَا الْإِسْنَادِ ضَعْفٌ

7242- Enes'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Müminler, menzilleri ve kendileri birbirlerinden ayrı olsalar bile, birbirlerine karşı samimi davranırlar ve sevgi beslerler. Facirler ise, menzilleri bir olsa ve yan yana olsalar bile birbirlerini aldatırlar."²

Bu isnâdda zayıflık vardır.

¹ İsnâdı zayıftır.

² İsnâdı zayıftır. Ebu's-Şeyh, *et-Tevbîh* (13) ve Deylemî, *Müsnedu'l-Firdevs* 4/189 (6584).

٧٢٤٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، وَأَبُو بَكْرِ أَحْمَدُ بْنُ الْحَسَنِ، وَأَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السُّلَمِيُّ، قَالُوا: أَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، أَنَا أَبُو الْفَضْلِ الْعَبَّاسُ بْنُ الْوَلِيدِ بْنِ مَرْيَدِ الْبَيْرُوتِيِّ، أَخْبَرَنِي أَبِي، أَخْبَرَنِي عَبْدُ الْوَهَّابِ بْنُ هِشَامِ بْنِ الْغَارِ، عَنْ أَبِيهِ هِشَامٍ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: " مَنْ كَانَ وَصْلَةً لِأَخِيهِ الْمُسْلِمِ إِلَى ذِي سُلْطَانٍ فِي مَبْلَغٍ بَرٍّ، أَوْ تَيْسِيرٍ عَسِيرٍ أَعَانَهُ اللَّهُ عَلَى إِجَارَةِ الصَّرَاطِ يَوْمَ دَحْضِ الْأَقْدَامِ " قَالَ: ثُمَّ لَقِيتُ مُحَمَّدَ بْنَ عَبْدِ الْوَهَّابِ، فَحَدَّثَنِي بِهِ عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ مِثْلَهُ

7243- İbn Ömer'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Kimin Müslüman kardeşine idarecinin yanında yapabileceği bir iyilik veya kolaylaştıracağı bir zorluk olur da ona yardım ederse, ayakların kayacağı günde Allah onun Sırat'tan geçmesine yardım eder."¹

Abbâs der ki: Daha sonra Muhammed b. Abdilvehhâb ile karşılaşınca bana babası kanalıyla dedesinden, İbn Ömer'den, o da Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) aynı rivayette bulundu.

٧٢٤٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، وَأَبُو بَكْرِ الْقَاضِي، قَالَا: نَا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي دَاوُدَ الْمُنَادِي أَبُو جَعْفَرٍ، نَا يُوسُفُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُؤَدِّبِ، نَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُسْلِمٍ، عَنْ نَصْرِ بْنِ حَاجِبٍ، عَنْ صَفْوَانَ بْنِ سُلَيْمٍ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: قَامَ سَائِلٌ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَسَأَلَهُ فَأَعْرَضَ عَنْهُ، ثُمَّ سَأَلَهُ فَأَعْرَضَ عَنْهُ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، مَا كُنْتُ تَعْرِضُ عَنِ السَّائِلِ فَقَالَ: " مَا أَعْرَضْتُ عَنْهُ إِلَّا أَنْ يَكُونَ مِنْ حَاجَتِي، وَلَكِنْ أَرَدْتُ أَنْ يَشْفَعَ لَهٗ بَعْضُكُمْ فَيُوجَرَ، فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ فِي حَاجَةِ الْمُسْلِمِ مَا كَانَ فِي حَاجَةِ أَخِيهِ، وَمَنْ سَرَّهُ أَنْ يَعْلَمَ مَا مَنَزَلَتْهُ عِنْدَ اللَّهِ فَلْيَنْظُرْ مَا مَنَزَلَتْهُ اللَّهُ عِنْدَهُ، فَإِنَّهُ يُنْزِلُ الْعَبْدَ حَيْثُ يُنْزِلُهُ مِنْ نَفْسِهِ "

7244- Câbir b. Abdillâh der ki: Bir dilenci kalkıp Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) bir şey istedi, ancak Allah'ın Resûlü ondan yüz çevirdi. Adam bir daha isteyince Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) yine yüz çevirdi. Bunun

¹ İsnâdî zayıftır. İbn Hibbân, *Sahih* 1/372-373 (531) ve Taberânî, *M. es-Sağîr* (1/161) Bak: Münzirî, *et-Tergîb* (3/393).

üzerine Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem): “Ey Allah'ın Resûlü! Daha önce dilenciden yüz çevirmezdin” denilince Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Ondan yüz çevirmemin bir sebebi vardı. Ancak sizden birinin ona acıyıp sevap almasını istedim. Müslüman kardeşinin ihtiyacını giderdiği müddetçe Allah ta onun ihtiyacını giderir. Allah katındaki değerini bilmek isteyen, Allah'ın, yanındaki değerine baksın. Çünkü Allah kula, kulun kendisine verdiği değer kadar değer verir.”¹

٧٢٤٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا إِسْحَاقَ إِبْرَاهِيمَ بْنَ مُحَمَّدٍ بْنِ يَحْيَى، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا الْعَبَّاسِ الدَّغُولِيَّ، يَقُولُ: نَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ بْنِ خَاقَانَ، نَا عَلِيُّ بْنُ خَشْرَمٍ، قَالَ: سَمِعْتُ يَعْلَى بْنَ عَمْرِو الصَّبِّيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ ابْنَ الْمُبَارَكِ يَقُولُ: " لَمَّا رُئِيَ لُقْمَانُ يَعْدُو خَلْفَ قَيْصَرَ فَرَا سِخَ، فَقِيلَ لَهُ: يَا وَلِيَّ اللَّهِ، تَعْدُو خَلْفَ هَذَا الْكَافِرِ؟ قَالَ: نَعَمْ لَعَلِّي أَسْأَلُهُ فِي مُؤْمِنٍ فَيُجِيبُنِي فِيهِ "

7245- İbnu'l-Mübârek der ki: Hz. Lokmân'ın Kayser'in (Roma kralının) birkaç fersah etrafında dolaştığı görülünce: “Ey Allah'ın velisi! Bu kafirin ardında mı dolaşıyorsun?” denildi. Hz. Lokman: “Evet; belki bir mümin için ondan bir şey isterim de kabul eder” cevabını verdi.²

٧٢٤٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَلِيٍّ بْنُ شاذَانَ الْبَغْدَادِيُّ، أَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ، نَا يَعْقُوبُ بْنُ سُفْيَانَ، نَا عَمْرُو بْنُ خَالِدٍ الْأَسَدِيُّ، أَنَا أَبُو حَمْرَةَ الثَّمَالِيُّ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ حُسَيْنٍ، قَالَ: خَرَجَ الْحَسَنُ يَطُوفُ بِالْكَعْبَةِ، فَقَامَ إِلَيْهِ رَجُلٌ فَقَالَ: يَا أَبَا مُحَمَّدٍ، اذْهَبْ مَعِيَ فِي حَاجَةٍ إِلَى فُلَانٍ، فَتَرَكَ الطَّوْفَ وَذَهَبَ مَعَهُ، فَلَمَّا ذَهَبَ قَامَ إِلَيْهِ رَجُلٌ حَاسِدٌ لِلرَّجُلِ الَّذِي ذَهَبَ مَعَهُ، فَقَالَ: يَا أَبَا مُحَمَّدٍ، تَرَكْتَ الطَّوْفَ وَذَهَبْتَ مَعَهُ؟ قَالَ: فَقَالَ لَهُ الْحَسَنُ: وَكَيْفَ لَا أَذْهَبَ مَعَهُ؟ وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَالَ: " مَنْ ذَهَبَ فِي حَاجَةٍ لِأَخِيهِ الْمُسْلِمِ فَقَضَيْتُ حَاجَتَهُ كُتِبَتْ لَهُ حَجَّةٌ وَعُمْرَةٌ، وَإِنْ لَمْ يُقْضَ كُتِبَتْ لَهُ عُمْرَةٌ فَقَدْ اكْتَسَبَتْ حِجَّةً وَعُمْرَةً وَرَجَعَتْ إِلَى طَوَافِي "

¹ İsnâdında beis yoktur.

² İsnâdında tanımadığım biri vardır.

7246- Ali b. Hüseyn der ki: Hz. Hasan Kâbe'yi tavaf etmek için çıkınca bir adam kalkıp: "Ey Ebû Muhammed! Falanın ihtiyacını gidermek için benimle gel" dedi. Hasan tavafı bırakıp adamla gitti. Onlar gidince, Hasan'la giden adamı kıskanan bir kişi kalkıp: "Ey Ebû Muhammed! Tavafı yarıda bırakıp onunla mı gittin?" dedi. Hasan ona şu karşılığı verdi: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurduğu halde nasıl gitmeyeyim: «Müslüman kardeşinin ihtiyacı için gidip ihtiyacını giderene bir hac ve umre sevabı yazılır. Eğer ihtiyacını gideremezse bir umre sevabı yazılır.» Ben bir hac ve umre sevabı kazanıp tavafa geri döndüm.”¹

٧٢٤٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو مَنْصُورٍ أَحْمَدُ بْنُ عَلِيٍّ بْنُ مُحَمَّدٍ الدَّامِغَانِيُّ نَزِيلُ بَيْهَقَ، أَنَا أَبُو أَحْمَدَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَدِيِّ الْحَافِظُ، نَا أَحْمَدُ بْنُ عَلِيٍّ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ شُعَيْبِ الْمَدَائِنِيِّ، بِمِصْرَ، نَا أَحْمَدُ بْنُ عَلِيٍّ بْنِ الْأَفْطَحِ، نَا يَحْيَى بْنُ زَهْدَمَ يَعْنِي ابْنَ الْحَارِثِ، حَدَّثَنِي أَبِي، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " مَنْ قَضَى لِأَخِي مِنْ أُمَّتِي حَاجَةً يُرِيدُ أَنْ يَسْرَهُ بِهَا فَقَدْ سَرَّنِي، وَمَنْ سَرَّنِي فَقَدْ سَرَّ اللَّهَ، وَمَنْ سَرَّ اللَّهَ أَدْخَلَهُ اللَّهُ الْجَنَّةَ "

7247- Enes b. Mâlik'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Ümmetimden birini memnun etmek için ihtiyacını gideren beni memnun etmiş olur. Beni memnun eden, Allah'ı memnun etmiş olur. Allah ta kendisini memnun eden cennete sokar.”²

Beyhakî der ki: "Allah'ın memnun olması, Kulun güzel itaatini kabul edip ondan razı olmasıdır.”

٧٢٤٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَلِيٍّ بْنُ شاذَانَ الْبَغْدَادِيُّ، أَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ النَّحْوِيُّ، نَا يَعْقُوبُ بْنُ سُفْيَانَ، حَدَّثَنِي أَبُو الْمُغَلَّسِ عَبْدُ رَبِّهِ بْنُ خَالِدِ بْنِ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ قُدَامَةَ الثَّمِيمِيِّ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبِي يَذْكُرُ، عَنْ عَائِدِ بْنِ رَبِيعَةَ الثَّمِيمِيِّ، أَنَّ عَلِيَّ بْنَ بَحِيرٍ حَدَّثَهُ، عَنِ الْحَارِثِ بْنِ شُرَيْحٍ، أَنَّهُ انْطَلَقَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ حَتَّى صَلَّى مَعَهُ فِي الْمَسْجِدِ الَّذِي بَيْنَ مَكَّةَ وَالْمَدِينَةِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " إِنَّ الْمُسْلِمَ أَخُو الْمُسْلِمِ، إِذَا لَقِيَهُ رَدَّ عَلَيْهِ

¹ Hadis uydurmadır. İbn Asâkir, *Tehzîb Târih Dımaşk* (4/218).

² İsnâdî zayıftır. Deylemî, *Müsnedü'l-Firdevs* 3/546 (5702).

مِنَ السَّلَامِ بِمِثْلِ مَا حَيَّاهُ بِهِ أَوْ أَحْسَنَ مِنْ ذَلِكَ، وَإِذَا اسْتَأْمَرَهُ نَصَحَ لَهُ، وَإِذَا اسْتَنْصَرَهُ عَلَى الْأَعْدَاءِ نَصَرَهُ، وَإِذَا اسْتَنْعَتَهُ قَصَدَ السَّبِيلَ يَسْرُهُ وَنَعَتَ لَهُ، وَإِذَا اسْتَعَارَهُ أَحَدٌ عَلَى الْعُدُوِّ أَعَارَهُ، وَإِذَا اسْتَعَارَهُ أَحَدٌ عَلَى الْمُسْلِمِ لَمْ يُعِرْهُ وَإِذَا اسْتَعَارَهُ الْجُبَّةَ أَعَارَهُ، لَا يَمْنَعُهُ الْمَاعُونُ وَالْحَدِيدُ " يَا رَسُولَ اللَّهِ: وَمَا الْمَاعُونُ؟ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " الْمَاعُونُ فِي الْحَجَرِ وَالْمَاءِ وَالْحَدِيدِ " قَالُوا: وَأَيُّ الْحَدِيدِ؟ قَالَ: " قَدْرُ الثُّحَاسِ، وَحَدِيدُ الْفَاسِ الَّذِي تَمْتَهِنُونَ بِهِ "، قَالُوا: فَمَا هَذَا الْحَجَرُ؟ قَالَ: " الْقِدْرُ مِنَ الْحِجَارَةِ "

7248- Ali b. Bahîr'in Hâris b. Şureyh'ten bildirdiğine göre Hâris Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile gidip Mekke ile Medine arasındaki mescidde namaz kıldı. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Müslüman, müslümanın kardeşidir. Onunla karşılaştığı zaman verilen selama aynıyla veya daha iyisiyle karşılık verir. Başına geçtiği zaman ona nasihatle bulunur. Düşmana karşı kendisinden yardım istediği zaman ona yardım eder. Yol sorduğu zaman yardımcı olur ve gerekli tarifleri yapar. Düşmana karşı bir saldırı için kendisinden ödünç bir şey istediğinde ona verir, ancak Müslüman birine saldırmak için bir şeyi ödünç istediğinde vermez. Ondan cübbesini ödünç isterse verir. Aynı şekilde mâun’u ondan esirgemez.” Ashâb: “Ey Allah’ın Resûlü! Mâun da ne?” diye sorduklarında, Hz. Peygamber: “Mâun; taş, su ve demirden olur” buyurdu. Ashâb: “Demir olanı ne?” diye sorduklarında: “Bakır tencereler ile işlerinizde kullandığınız demir kazmalarıdır” buyurdu. Ashâb: “Taş olanları ne?” diye sorduklarında: “Taştan yapılmış kaplardır” buyurdu.¹

٧٢٤٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، نَا أَبُو الْعَبَّاسِ الْأَصَمُّ، نَا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ بْنِ عَفَّانَ، نَا ابْنُ نُمَيْرٍ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ أَبِي عَمْرِو الشَّيْبَانِيِّ، عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ الْأَنْصَارِيِّ، قَالَ: أَتَى النَّبِيَّ ﷺ، فَقَالَ: إِنِّي أَبْذِعُ بِي فَاحْمِلْنِي، قَالَ: " مَا عِنْدِي مَا أَحْمِلُكَ عَلَيْهِ، وَلَكِنْ أَتَيْتَ فُلَانًا " فَأَتَاهُ فَحَمَلَهُ، فَأَتَى رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَأَخْبَرَهُ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " مَنْ دَلَّ عَلَى خَيْرٍ فَلَهُ مِثْلُ أَجْرِ فَاعِلِهِ " أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ، مِنْ وَجْهِ آخَرَ عَنِ الْأَعْمَشِ

7249- Ebû Mes'ûd el-Ensârî'nin bildirdiğine göre Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) gidip: “Ey Allah’ın Resûlü! Benim hayvanım yola devam etmekten

¹ İsnadında tanımadığım biri vardır. Suyûtî, *ed-Dürri'l-Mensûr* (8/644).

kesildi kaldı. Bana bir binek hayvanı ver” dedi. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): “Sana verecek hayvanım yok. Ancak falana git” buyurunca Ebû Mes’ûd adama gitti ve o da kendisine binek verdikten sonra dönüp Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) gelip durumu anlattı. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): “Kim bir hayra öncülük ederse ona da hayrı işleyen kimsenin sevabı gibi sevab vardır” buyurdu.¹

Müslim² bu hadisi başka bir yolla A'meş'ten rivayet etti.

۷۲۵۰ - أَخْبَرَنَا أَبُو طَاهِرٍ الْفَقِيه، أَنَا أَبُو بَكْرٍ الْقَطَّانُ، نَا أَبُو الْأَزْهَرِ، نَا الْأَسْوَدُ بْنُ عَامِرٍ، نَا شَرِيكٌ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ أَبِي عَمْرٍو الشَّيْبَانِي، عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ الْأَنْصَارِيِّ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: " الدَّالُّ عَلَى خَيْرٍ كَفَاعِلِهِ "

7250- Ebû Mes'ûd el-Ensârî'nin bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): “Bir hayra öncülük eden onu yapan gibidir” buyurdu.³

۷۲۵۱ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، وَأَبُو بَكْرٍ الْقَاضِي، نَا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، نَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْعَبْسِيُّ الْكُوفِيُّ، ح وَأَخْبَرَنَا أَبُو زَكْرِيَّا بْنُ أَبِي إِسْحَاقَ، أَنَا أَبُو بَكْرٍ بْنُ أَبِي دَارِمٍ الْحَافِظُ، بِالْكُوفَةِ، نَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، نَا جَعْفَرُ بْنُ عَوْنٍ، عَنْ طَلْحَةَ بْنِ عَمْرٍو، عَنْ عَطَاءٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: " كُلُّ مَعْرُوفٍ صَدَقَةٌ، وَالدَّالُّ عَلَى الْخَيْرِ كَفَاعِلِهِ، وَاللَّهُ يُحِبُّ إِغَاثَةَ اللَّهْفَانِ " وَفِي حَدِيثٍ الْأَصَمِّ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ

7251- İbn Abbâs'ın bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Her iyilik sadakadır. İyiliğe öncülük eden iyiliği yapan gibidir. Allah zorda kalana yardım etmeyi sever.”⁴

¹ Ravileri güvenilirlerdir.

² Müslim, imâre (133).

³ İsnâdı hasendir. Ahmed, Müsned (5/274), Taberânî, M. el-Kebîr (17/227, 228, 629, 631); İbn Adiy, el-Kâmil (2/741-742), Ebû Nuaym, Hilye (6/266) ve Harâitî, Mekârimu'l-Ahlâk (17).

⁴ İsnâdı zayıftır.

٧٢٥٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَنَا أَبُو عَمْرٍو عُثْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، بِغَدَادَ، نَا الْحُسَيْنُ بْنُ حُمَيْدٍ بْنِ الرَّبِيعِ، نَا عَلِيُّ بْنُ بَهْرَامَ أَبُو جُحَيْفَةَ الْعَطَّارُ، نَا ابْنُ أَبِي كَرِيمَةَ، عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ، عَنْ عَطَاءٍ، عَنْ جَابِرٍ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: " الْمُؤْمِنُ مَأْلُوفٌ، وَلَا خَيْرَ فِيمَنْ لَا يَأْلَفُ وَلَا يُؤْلَفُ، وَخَيْرُ النَّاسِ مَنْ نَفَعَ النَّاسَ "

7252- Câbir'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Müminle ünsiyet kurulabilir. Kimseyle ünsiyet kurmayan ve kendisiyle ünsiyet kurulmayan müminde hayır yoktur. İnsanların en hayırlısı da insanlara en faydalı olanıdır."¹

٧٢٥٣ - أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدِ نَ، أَنَا أَحْمَدُ بْنُ عُبَيْدٍ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ، نَا عَمْرٍو بْنُ عَاصِمٍ الْكِلَابِيُّ، حَدَّثَنِي عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ الْوَارِعِ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " خُلُقَانِ يُحِبُّهُمَا اللَّهُ، وَخُلُقَانِ يَبْغُضُهُمَا اللَّهُ، فَأَمَّا اللَّذَانِ يُحِبُّهُمَا اللَّهُ: فَالسَّخَاءُ وَالسَّمَاخَةُ، وَأَمَّا اللَّذَانِ يَبْغُضُهُمَا اللَّهُ فَسُوءُ الْخُلُقِ وَالْبُخْلُ، وَإِذَا أَرَادَ اللَّهُ بِعَبْدٍ خَيْرًا اسْتَعْمَلَهُ عَلَى قَضَاءِ حَوَائِجِ النَّاسِ "

7253- Abdullah b. Amr'ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Allah iki huyu sever, iki huyu da sevmeyiz: Allah'ın sevdiği huylar, cömertlik ve müsamahakârlıktır. Sevmeyen huylar ise kötü ahlâk ve cimriliktir. Allah bir kul hakkında hayır dilerse onu insanların ihtiyacını gidermede kullanır."²

٧٢٥٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، قِرَاءَةً، وَأَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ الشُّلَمِيُّ امْلَأَةً، قَالَ: نَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الصَّفَّارُ، نَا أَبُو سَعِيدٍ عِمْرَانُ بْنُ عَبْدِ الرَّحِيمِ الْأَصْبَهَانِيُّ، نَا أَحْمَدُ بْنُ يَحْيَى الْمِصْبِصِيُّ، نَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ، عَنِ الْأَوْزَاعِيِّ، عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ، عَنْ عَطَاءٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " مَا مِنْ عَبْدٍ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِ نِعْمَةً فَاسْتَبَعَهَا عَلَيْهِ إِلَّا جَعَلَ إِلَيْهِ شَيْئًا مِنْ حَوَائِجِ النَّاسِ، فَإِنْ تَبَرَّمَ بِهِمْ فَقَدْ عَرَّضَ تِلْكَ النِّعْمَةَ لِلزَّوَالِ "

¹ İsnâdı hasendir. İbn Hibbân, *el-Mecrûhîn* (2/78) Bak: Zehebi, *Mizân* (3/248) ve Heysemî, *Mecma* (8/787).

² İsnâdı zayıftır. Deylemî, *Müsnedü'l-Firdevs* 2/199 (2989).

7254- Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Allah bir kulu bir nimetle kuşattığı zaman mutlaka insanların o nimete ihtiyaç duymasını sağlar. Eğer onların ihtiyacını vermemezlik ederse, o nimeti yok olmaya maruz bırakır."¹

٧٢٥٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، حَدَّثَنِي عَلَّانُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْكَرْخِيُّ، نَا الْحُسَيْنُ بْنُ إِسْحَاقَ الْعَجَلِيُّ، نَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْعَنْوِيُّ، نَا جَرِيرُ بْنُ عَبْدِ الْحَمِيدِ، عَنْ كَيْثٍ، عَنْ مُجَاهِدٍ، ﴿وَجَعَلَنِي مُبَارَكًا﴾ [مریم: ٣١]، قَالَ: "نَافِعًا لِلنَّاسِ"

7255- Leys'in bildirdiğine göre Mücâhid: "*Beni mübarek kıldı*"² âyetinin mânâsının: "İnsanlara faydalı kıldı" olduğunu söyledi.³

٧٢٥٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، نَا أَبُو الْحَسَنِ أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنُ سَهْلٍ بْنُ سَهْلَوَيْهِ الْمُرَكِّي، وَأَنَا سَأَلْتُهُ نَا أَبُو نَصْرِ أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنُ نَصْرِ اللَّبَّادُ، نَا أَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ، عَنْ الْأَوْزَاعِيِّ، عَنْ عَبْدِ بْنِ أَبِي لُبَابَةَ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "إِنَّ لِلَّهِ أَقْوَامًا اخْتَصَّاهُمْ بِالنَّعْمِ لِمَنَافِعِ الْعِبَادِ، وَيُقِرُّهَا فِيهِمْ مَا بَدَّلُوهَا، فَإِذَا مَنَعُوهَا نَزَعَهَا عَنْهُمْ وَحَوَّلَهَا إِلَى غَيْرِهِمْ"

7256- İbn Ömer'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Allah'ın, insanlara faydalı olmaları için nimetler verdiği seçilmiş kulları vardır. Bunlar nimetleri dağıttıkları sürece Allah bu nimetleri onlarda daim kılar. Fakat bu nimetleri vermezlik ederlerse onlardan çekip alır ve başkasına verir."⁴

٧٢٥٧ - وَأَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، نَا أَبُو الْحَسَنِ بْنُ هَانِيٍّ، - لَفْظًا مِنْ أَصْلِ كِتَابِهِ - نَا جَدِّي أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنُ نَصْرِ، فَذَكَرَهُ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ، غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ: نَا الْأَوْزَاعِيُّ، عَنْ عَبْدِ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ، وَهَكَذَا رَوَى عَنْ أَبِي مُطِيعٍ مُعَاوِيَةَ بْنُ حُلَيْيٍّ الشَّامِيِّ، وَأَبِي

¹ İsnâdı zayıftır. Deylemî, *Müsnedü'l-Firdevs* (4/12) ve Ebû Nuaym, *Ahbârü İsbehân* (1/80).

² Meryem Sur. 31

³ İsnâdı zayıftır. Suyûtî, *ed-Dürü'l-Mensûr* (5/509).

⁴ İsnâdındaki Hâkim'in hocasını ve hocasının hocasını tanımıyorum. Hadis hasendir. Hatîb, *Târih* (9/459), Ebû Nuaym, *Hilye* (6/115, 10/215) ve İbn Ebi'd-Dünyâ, *Kadâu'l-Havâic* (5).

عُثْمَانُ عَبْدُ اللَّهِ بْنِ زَيْدٍ الْحَمَصِيُّ الْكَلْبِيُّ، عَنِ الْأَوْزَاعِيِّ، وَقَدْ قِيلَ فِي رِوَايَةِ أَبِي مُطِيعٍ،
عَنِ الْأَوْزَاعِيِّ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ

7257- Bu hadis başka bir kanalla nakledilmiştir."¹

٧٢٥٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحَسَنِ الْمُقَرِّيُّ، أَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ إِسْحَاقَ، نَا الْحَسَنُ بْنُ
سُفْيَانَ، نَا عَمْرُو بْنُ الْحَصَنِ الْكِلَابِيُّ، نَا ابْنُ عُلاَثَةَ، وَأَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ
الْحَافِظُ، نَا بُكَيْرُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْحَدَّادُ الصُّوفِيُّ، بِمَكَّةَ، نَا أَيُّوبُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْعَرَبِيُّ، نَا عَمْرُو
بْنُ الْحَصَنِ الْعَقِيلِيُّ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُلاَثَةَ، عَنْ ثَوْرٍ بْنِ يَزِيدَ، عَنْ خَالِدِ بْنِ
مَعْدَانَ، عَنْ مَالِكِ بْنِ عَامِرٍ، عَنْ مُعَاذٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " مَا عَظُمَتْ نِعْمَةُ اللَّهِ
عَلَى عَبْدٍ إِلَّا كَثُرَتْ مَوْنُهُ النَّاسِ عَلَيْهِ، فَمَنْ لَمْ يَحْمِلْ تِلْكَ الْمَوْنَةَ عَلَى نَفْسِهِ - وَفِي
رِوَايَةِ الْحَسَنِ: " فَمَنْ لَمْ يَحْمِلْ مَوْنَةَ النَّاسِ فَقَدْ عَرَضَ تِلْكَ النِّعْمَةَ لِلزَّوَالِ "، قَالَ أَبُو
عَبْدِ اللَّهِ: هَذَا حَدِيثٌ لَا أَعْلَمُ أَنَّا كَتَبْنَاهُ إِلَّا بِإِسْنَادِهِ، وَهَذَا الْكَلَامُ مَشْهُورٌ، عَنِ الْفَضِيلِ
بْنِ عِيَّاضٍ

7258- Muâz'ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellam) şöyle
buyurdu: "Yüce Allah'ın nimeti bir kulun gözünde büyüdüğüçe, insanların o nimete
ihtiyaçları da artar. İnsanların bu ihtiyacına tahammül edemeyen kişi, bu nimeti
yok olmaya maruz bırakır."²

Ebû Abdillâh der ki: Bu hadisi sadece bu isnâdla biliyoruz ve bu söz
Fudayl b. İyâd'dan onun sözü olarak meşhurdur.↓

٧٢٥٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، نَا أَبُو النَّضْرِ الْفَقِيهُ، نَا الْفَضْلُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ
الْيَشْكُرِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ الْفَيْضَ بْنَ إِسْحَاقَ، سَمِعْتُ الْفَضِيلَ بْنَ عِيَّاضٍ، يَقُولُ: " أَمَّا
عَلِمْتُمْ أَنَّ حَاجَةَ النَّاسِ إِلَيْكُمْ نِعْمَةٌ مِنَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ؟ فَاحْذَرُوا أَنْ تَمْلُوا النِّعَمَ فَتَصِيرَ نَقْمًا "
قُلْتُ: وَقَدْ رَوَيْ دَلِيلَ بِإِسْنَادٍ ضَعِيفٍ عَنْ ثَوْرٍ، كَمَا

¹ Hadis hasendir.

² İsnâdı zayıftır. İbn Hibbân, *el-Mecrûhîn* (2/275)

7259- Fudayl b. İyâd der ki: “İnsanların size olan ihtiyacının Allah’ın size olan nimeti olduğunu bilmiyor musunuz? Nimetlerden usanmaktan sakının. Yoksa bu nimetler sizin için musibet olur.”¹

٧٢٦٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو سَعْدٍ الْمَالِينِيُّ، أَنَا أَبُو أَحْمَدَ بْنُ عَدِيٍّ، أَنَا عُمَرُ بْنُ سِنَانٍ، وَجَمَاعَةٌ مَعَهُ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ الْوَزِيرِ الْوَاسِطِيِّ، نَا خَالِدُ بْنُ مَعْدَانَ، عَنْ ثَوْرِ بْنِ يَزِيدَ، فَذَكَرَهُ دُونَ ذِكْرِ مَالِكِ بْنِ يُحَاوِرَ فِي إِسْنَادِهِ،

7260- Bu hadis Sevr’den zayıf isnâdla nakledilmiştir. Farklı olarak ravi zincirinde Mâlik b. Yuhâmir’in adı geçmemiştir.²

Beyhakî der ki: Bu hadis, tümü de mahfûz olmayan başka (münker) yollarla rivayet olunmuştur.

٧٢٦١ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، أَنَا أَبُو عَمْرٍو بْنُ السَّمَّاكِ، نَا الْحَسَنُ بْنُ عَمْرِو السَّيِّعِيِّ، سَمِعْتُ بِشْرًا يَقُولُ: " مَا بَالُ أَحَدِكُمْ إِذَا وَقَعَ أَخُوهُ فِي الْأَمْرِ لَا يَقُومُ قَبْلَ أَنْ يَقُولَ: قُمْ؟ مَنْ لَمْ يَكُنْ مَعَكَ فَهُوَ عَلَيْكَ "

7261- Bîşr der ki: “Size ne oluyor da, kardeşi düştüğü zaman kendisine: “Kalk (yetiş!) deyince kalkmıyor. Senin yanında olmayan karşındadır.”³

٧٢٦٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ الْفَضْلِ الْقُطَّانُ، أَنَا أَبُو سَهْلٍ بْنُ زِيَادٍ الْقُطَّانُ، نَا أَبُو إِسْمَاعِيلَ السُّلَمِيُّ، نَا أَبُو صَالِحٍ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ صَالِحٍ، حَدَّثَنِي اللَّيْثُ بْنُ سَعْدٍ، عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: " إِنْ دَاوَدَ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ فِيهِ يَخَاطُبُ رَبَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: يَا رَبِّ، أَيُّ عِبَادِكَ أَحَبُّ إِلَيْكَ؟ أُجِبُهُ بِحُبِّكَ، قَالَ: يَا دَاوُدُ، أَحَبُّ عِبَادِي إِلَيَّ نَقِيُّ الْقَلْبِ، نَقِيُّ الْكَفِّينِ، لَا يَأْتِي إِلَى أَحَدٍ سُوءًا، وَلَا يَمْشِي بِالنَّمِيمَةِ، تَزُولُ الْجِبَالُ وَلَا يَزُولُ، وَأَحَبُّنِي وَأَحَبُّ مَنْ يُحِبُّنِي، وَحَبِّبَنِي إِلَى عِبَادِي، قَالَ: يَا رَبِّ، إِنَّكَ لَتَعْلَمُ أَنِّي أُحِبُّكَ وَأُحِبُّ مَنْ يُحِبُّكَ، فَكَيْفَ أُحِبُّكَ إِلَى

¹ İsnâdı zayıftır.

² İsnâdı zayıftır. İbn Adiy, *el-Kâmil* (1/178) ve İbn Hibbân, *el-Mecrûhîn* (1/130).

³ Ravileri güvenilirdir.

عِبَادِكَ؟ قَالَ: ذَكَرْتُهُمْ بِآيَاتِي وَبِأَلَايِي وَنَعْمَائِي، يَا دَاوُدُ، إِنَّهُ لَيْسَ مِنْ عَبْدٍ يُعِينُ مَظْلُومًا أَوْ يَمْشِي مَعَهُ فِي مَظْلَمَتِهِ إِلَّا أَتَبْتُ قَدَمَيْهِ يَوْمَ تَزُلُّ الْأَقْدَامُ"

7262- İbn Abbâs'ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Hz. Dâvud, Rabbi ile konuşurken: «Ey Rabbim! En fazla sevdiğin kulun kimdir? Ben de onu senin sevginle seveyim» dedi. Yüce Allah: «Ey Dâvud! En fazla sevdiğim kul; kalbi, elleri temiz olan, kimseye kötülük yapmayan ve söz taşımayandır. Dağlar yok olsa da beni seven, beni seveni seven, beni kullarıma sevdiren kişi yok olmaz» buyurdu. Dâvud: «Ey Rabbim! Seni ve seni seveni sevdiğimi biliyorsun. Ancak seni kullarına nasıl sevdireyim?» diye sorunca, Yüce Allah: «Onlara âyetlerimi, musibetlerimi ve nimetlerimi hatırlat. Ey Dâvud! Mazlum kişiye yardım eden veya ona destek olanın, ayakların kayacağı günde ayaklarını sabit kılarım» buyurdu."¹

٧٢٦٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، نَا أَبُو الْحُسَيْنِ عَلِيُّ بْنُ الْفَضْلِ السَّامِرِيُّ، نَا الْحَسَنُ بْنُ عَرْفَةَ الْعَبْدِيُّ، حَدَّثَنِي عَلِيُّ بْنُ ثَابِتٍ الْجَزْرِيُّ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مَيْسَرَةَ الْأَشْجَعِيِّ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ، وَأَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَا: سَمِعْنَا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: " مَنْ مَشَى فِي حَاجَةِ أَخِيهِ الْمُسْلِمِ حَتَّى يُتِمَّهَا لَهُ أَظَلَّهُ اللَّهُ بِخَمْسَةِ آلَافِ مَلِكٍ يَدْعُونَ، وَيُصَلُّونَ عَلَيْهِ، إِنْ كَانَ صَبَاحًا حَتَّى يُمْسِيَ، وَإِنْ كَانَ مَسَاءً حَتَّى يُصْبِحَ، وَلَا يَرْفَعُ قَدَمًا إِلَّا كُتِبَتْ لَهُ بِهَا حَسَنَةٌ، وَلَا يَضَعُ قَدَمًا إِلَّا حُطَّ عَنْهُ بِهَا خَطِيئَةٌ " وَقَالَ مَرَّةً أُخْرَى: سَيِّئَةٌ، جَعْفَرُ بْنُ مَيْسَرَةَ ضَعِيفٌ، وَهَذَا حَدِيثٌ مُنْكَرٌ

7263- Ebû Hureyre der ki: Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurduğunu işittik: "Kişi, ihtiyacı olan bir kardeşinin yanında durup elinden gelen yardımı yaparsa, Allah onu kendisine dua eden elli bin meleklerle gölgelendirir. Eğer sabahsa akşama kadar, akşamsa sabaha kadar. Her adımını kaldırışında bir sevap, adımını yere koyuşunda da bir günahı silinir."²

Senedindeki Câfer b. Meysere zayıftır. Bu hadis te münkerdir.

¹ İsnâdında kopukluk vardır. İbn Ebî Şeybe, *Musannef* (13/201)

² İsnâdı zayıftır. Ebû Nuaym, *Ahbâru Isbehân* (2/332-333) Bak: Heysemî, *Mecma* (2/299).

٧٢٦٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو طَاهِرٍ الْفَقِيه، أَنَا أَبُو طَاهِرٍ الْمُحَمَّدُ آبَادِي، نَا أَبُو دَاوُدَ الْحَفَافُ، أَخُو أَبِي يَحْيَى الْخَفَافِ، أَنَا غَسَّانُ بْنُ الْفَضْلِ، نَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عَبْدِ الصَّمَدِ الْعَمِّي، عَنْ زِيَادِ بْنِ أَبِي حَسَّانٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " مَنْ أَعَاثَ مَلْهُوفًا كَتَبَ اللَّهُ لَهُ ثَلَاثًا وَسَبْعِينَ مَغْفِرَةً، وَاحِدَةً فِيهَا صَلَاحُ أَمْرِهِ كُلِّهِ، وَثِنْتَانِ وَسَبْعُونَ لَهُ دَرَجَاتٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ " قَالَ أَحْمَدُ: وَكَذَلِكَ رَوَاهُ مُسْلِمٌ بْنُ الصَّلْتِ، عَنْ زِيَادٍ، وَتَفَرَّدَ بِهِ: زِيَادُ بْنُ أَبِي حَسَّانٍ

7264- Enes b. Mâlik'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesallam) şöyle buyurdu: "Zorda olana yardım edene Allah yetmiş üç bağışlanma yazar. Bunlardan biri işlerinin düzgün olması, yetmiş ikisinde ise kıyamet günü ona derece olarak verilir."¹

Beyhakî der ki: Müslim b. es-Salt bu hadisi Ziyâd'dan bu şekilde rivayet etti. Ziyâd b. Ebî Hassân bunu rivayette tek kalmıştır.

٧٢٦٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو سَعْدٍ الْمَالِئِيُّ، أَنَا أَبُو أَحْمَدَ بْنُ عَدِيٍّ الْحَافِظُ، نَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَلِيٍّ الْغَمَرِيُّ، نَا مُعَلَّى بْنُ مَهْدِيٍّ، نَا عَبْدُ الْمُؤْمِنِ أَبُو عُبَيْدَةَ، عَنْ زِيَادِ بْنِ أَبِي حَسَّانٍ، نَا أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ، قَالَ: بَيْنَمَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ذَاتَ يَوْمٍ فِي جَمَاعَةٍ مِنْ أَصْحَابِهِ، إِذْ جَاءَتْ امْرَأَةٌ لَهَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ حَاجَةٌ، فَلَمْ يَجِدْ مَسَاعًا، فَقَامَ رَجُلٌ مِنْ مَجْلِسِهِ فَقَالَ لَهَا: " هَلُمَّ تَكَلَّمِي بِحَاجَتِكَ "، فَقَامَتْ فِي مَقَامِهِ فَكَلَّمَتْ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ بِحَاجَتِهَا ثُمَّ انْصَرَفَتْ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " هَلْ بَيْنَكَ وَبَيْنَهَا قَرَابَةٌ؟ " قَالَ: لَا، قَالَ: " فَعَرَفْتَهَا؟ " قَالَ: لَا، قَالَ: " فَرَحِمْتَهَا؟ " قَالَ: نَعَمْ، قَالَ: " رَحِمَكَ اللَّهُ كَمَا رَحِمْتَهَا " تَفَرَّدَ بِهِ: زِيَادُ بْنُ أَنَسٍ، وَقَدْ رَوَى مَعْنَاهُ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ هُدَيْلٍ، عَنْ ابْنِ الْمُثَنِّكِرِ، عَنْ جَابِرٍ، فَقُلْنَا فِي بَابِ مُقَارِبَةِ أَهْلِ الدِّينِ

7265- Enes b. Mâlik der ki: Bir gün Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesallam) ashâbından bir grupta beraberken bir kadının bir ihtiyacı için Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesallam) geldi; ancak Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesallam) yaklaşacak yer bulamadı. O meclistekilerden bir adam kalkıp kadına: "Gel ve ihtiyacını

¹ İsnâdî çok zayıftır. Bezzâr, *Müsned* (2/398-399); İbn Hibbân, *el-Mecrûhîn* (1/304), Ebû Ya'îlâ, *Müsned* (7/255) ve İbn Ebî'd-Dünyâ, *Kadâu'l-Havâic* (29).

söyle” deyince, kadın o adamın yerinde durup ihtiyacını söyledi ve gitti. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) adama: “*Aranızda akrabalık var mı?*” diye sorunca adam: “Hayır” cevabını verdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Peki onu tanıdın mı?*” diye sorunca, adam: “Hayır” cevabını verdi. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): “*Ona acıdın mı?*” diye sorunca adam: “Evet” cevabını verdi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Ona acıdığın gibi Allah ta sana merhamet etsin*” buyurdu.¹

Ziyâd bu hadisi Enes’ten nakletmede tek kalmıştır.

Aynı mânâda bir rivayeti Abdullah b. Huzeyl, İbnu’l-Münkedir kanalıyla Câbir’den rivayet etti. O hadisi dindarların birbirine yakın olması konusunda naklettik.

٧٢٦٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، فِي آخِرِينَ قَالُوا: نَا أَبُو الْعَبَّاسِ الْأَصَمُّ، نَا يَزِيدُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ عَبْدِ الصَّمَدِ الدَّمَشَقِيِّ، نَا صَفْوَانُ بْنُ صَالِحٍ، نَا الْوَلِيدُ، نَا عَبْدُ الصَّمَدِ بْنُ الْعَلَا السَّامِيُّ، عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " لِدِرْهَمٍ أُعْطِيَهِ فِي عَقْلِ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ خَمْسَةِ فِي غَيْرِهِ " وَرُوِيَ فِي مَعْنَاهُ، عَنْ الشَّعْبِيِّ، أَنَّهُ قَالَ: " لَأَنْ أُعْطِيَ دِرْهَمَيْنِ فِي نَائِيَةِ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ أَتَصَدَّقَ بِخَمْسَةِ "

7266- Enes b. Mâlik’in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Bir köleyi azad etmek için vereceğim bir dirhem benim için başka şey için vereceğim beş dirhemden daha değerlidir*” buyurdu.²

Aynı mânâda bir hadis Şa’bî’den: “*Belaya maruz kalan birine vereceğim iki dirhem benim için beş dirhemi sadaka olarak vermekten daha değerlidir*” şeklinde nakledilmiştir.

٧٢٦٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، وَمُحَمَّدُ بْنُ مُوسَى، قَالَا: نَا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، نَا الْعَبَّاسُ بْنُ مُحَمَّدٍ الدُّورِيِّ، نَا يَحْيَى بْنُ أَبِي بُكَيْرٍ، نَا زُهَيْرٌ، نَا عُمَارَةُ بْنُ

¹ İsnâdı zayıftır. İbn Adiy, *el-Kâmil* (3/1051-1052).

² İsnâdı zayıftır.

غَزِيَّةَ، عَنْ يَحْيَى بْنِ رَاشِدٍ الدَّمَشَقِيِّ، أَنَّهُمْ جَلَسُوا إِلَى ابْنِ عُمَرَ قَالَ: فَمَا رَأَيْتُهُ أَرَادَ الْجُلُوسَ مَعَنَا حَتَّى قُلْنَا: هَلُمَّ إِلَى الْمَجْلِسِ يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَالَ: فَرَأَيْتُهُ تَدْمَمُ، قَالَ: فَجَلَسَ فَسَكَتْنَا فَلَمْ يَتَكَلَّمْ مِنَّا أَحَدٌ، فَقَالَ: مَا لَكُمْ لَا تَنْطِقُونَ؟ أَلَا تَقُولُونَ: سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ؟ فَإِنَّ الْوَاحِدَ بَعَشْرَةٌ، وَالْعَشْرَةُ بِمِائَةٍ، وَالْمِائَةُ بِأَلْفٍ، وَمَا زِدْتُمْ زَادَكُمْ اللَّهُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: "مَنْ حَالَتْ شَفَاعَتُهُ دُونَ حَدٍّ مِنْ حُدُودِ اللَّهِ فَقَدْ ضَادَّ اللَّهَ فِي أَمْرِهِ، وَمَنْ مَاتَ وَعَلَيْهِ ذَنْبٌ فَلَيْسَ بِالْدِّينَارِ وَالْدِّرْهَمِ، وَلَكِنَّهَا الْحَسَنَاتُ وَالسَّيِّئَاتُ، وَمَنْ خَاصَمَ فِي بَاطِلٍ وَهُوَ يَعْلَمُهُ لَمْ يَزَلْ فِي سُخْطِ اللَّهِ حَتَّى يَنْزِعَ، وَمَنْ قَالَ فِي مُؤْمِنٍ مَا لَيْسَ فِيهِ أَسْكَنَهُ اللَّهُ رَذَاغَةَ الْخَبَالِ حَتَّى يَخْرُجَ مِمَّا قَالَ"

7267- Yahya b. Râşid ed-Dımaşkî bildiriyor: İbn Ömer'in yanında oturduk. Biz: "Gel mecliste otur, ey Ebû Abdırrahman" diyene kadar bizimle beraber oturmak istememişti. Biz ona böyle deyince bir şeyler mırıldandığını gördüm. Yanımıza oturdu ve ne o, ne de bizden kimse konuşmadı. Bunun üzerine bize şöyle dedi: "Neden konuşmuyorsunuz? Allah'a hamd eder onu bütün eksikliklerden tenzih ederim" demiyor musunuz? Zira bunlardan her biri on, her onu yüz ve her yüzü bindir. Kim de arttırırsa Allah da ona arttırır. Ben Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellam) şöyle buyurduğunu işittim: "Şeri cezalardan birinin düşmesi için aracılık eden kişi, Allah'ın hükmüne karşı savaş açmış olur. Kim de borçlu olarak ölürse bu borcunu kıyamet günü dinar ve dirhemle değil, sevap ve günahlarla öder. Kim de bilerek haksız yere biriyle tartışırsa, bu işi terk edene kadar Allah'ın gazabı altında kalır. Kim bilmediği bir şey hakkında mümin birine bir iftirada bulunursa dediğinden geri dönene kadar Allah onu zillet çamuru içinde kılar."¹

٧٢٦٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، أَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ مُحَمَّدٍ الصَّفَّارُ، نَا أَحْمَدُ بْنُ مَنْصُورٍ، نَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، أَنَا مَعْمَرٌ، عَنِ ابْنِ طَاوُوسٍ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: جَاءَ بَحِيرُ بْنُ رَيْسَانَ إِلَى ابْنِ عَبَّاسٍ يَسْتَعِينُ بِهِ عَلَى ابْنِ الزُّبَيْرِ، وَكَانَ عَامِلًا لَهُ، فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: "أَنْتَ أَمْرُؤُ ظُلُومٍ، لَا يَجِلُّ لِأَحَدٍ أَنْ يَشْفَعَ فِيكَ، وَلَا يَدْفَعَ عَنْكَ"

¹ Ebû Dâvud 4/23 (3597) ve İbn Mâce 2/778 (2320).

7268- Tâvus der ki: İbnu'z-Zübeyr'in görevlendirdiği bir vali olan Bahîr b. Reysân, İbn Abbâs'a gelip İbnu'z-Zübeyr'e karşı kendisine yardım etmesini isteyince, İbn Abbâs: "Sen zalim birisin. Hiç kimsenin senin için aracı olması ve sana arka çıkması helal değildir" dedi.¹

٧٢٦٩ - أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدِ أَنْ أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الصَّفَّارِ، نا أَبُو إِسْمَاعِيلَ التِّرْمِذِيُّ، حَدَّثَنِي إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنِي عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ، نا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَالِمٍ، نا الزُّبَيْرُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ الْوَلِيدِ، نا عَامِرٌ، نا عِيَّاشُ بْنُ مُؤْنَسٍ، أَنَّ أَبَا الْحَسَنِ نِمْزَانَ الرَّحْبِيِّ حَدَّثَهُ، أَنَّ أَوْسَ بْنَ شُرْحَبِيلَ - أَحَدَ بَنِي الْمَجْمَعِ - حَدَّثَهُ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: " مَنْ مَشَى مَعَ ظَالِمٍ يُقْوِيهِ وَهُوَ يَعْلَمُ أَنَّهُ ظَالِمٌ فَقَدْ خَرَجَ مِنَ الْإِسْلَامِ " لَمْ يُنَبِّتْ شَيْخُنَا إِسْنَادَهُ، وَهُوَ كَمَا كَتَبْتُهُ صَحِيحٌ لَا شَكَّ فِيهِ، وَقَالَ جَرِيرُ بْنُ عُثْمَانَ مَرَّةً: شُرْحَبِيلُ بْنُ أَوْسٍ

7269- Mecma oğullarından olan Evs b. Şurahbîl'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Zalimle, zalim olduğunu bildiği halde yürüyüp onu destekleyen, İslam dininden çıkmış olur."²

Şeyhimizin senedi sâbit değildir. Senedi yazdığım şekliyle sahihtir. Cerîr b. Osmân bir defasında isnâdındaki ravi için: "Şurahbil b. Evs" demiştir.

٧٢٧٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو سَعْدٍ الْمَالِينِيُّ، ثنا أَبُو أَحْمَدَ بْنُ عَدِيٍّ، ثنا ابْنُ نَاجِيَةَ، نا ابْنُ الْمُثَنَّى، وَالْحَسَنُ بْنُ خَالِدٍ قَالَا: نا زِيَادُ بْنُ الرَّبِيعِ الْيَحْمِدِيُّ أَبُو خَدَّاشٍ، نا عَبَّادُ بْنُ كَثِيرٍ الشَّامِيُّ - مِنْ أَهْلِ فَلَسْطِينَ - عَنِ امْرَأَةٍ مِنْهُمْ يُقَالُ لَهَا: فَسِيلَةُ، أَنَّهَا سَمِعَتْ أَبَاهَا يَقُولُ: سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ: أَمِنَ الْعَصْبِيَّةُ أَنْ يُحِبَّ الرَّجُلُ قَوْمَهُ؟ قَالَ: " لَا، وَلَكِنْ مِنَ الْعَصْبِيَّةِ أَنْ يُعِينَ الرَّجُلُ قَوْمَهُ عَلَى الظُّلْمِ " قَالَ أَبُو مُوسَى وَهُوَ مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى: فَسِيلَةُ هَذِهِ يُقَالُ إِنَّهَا بِنْتُ وَائِلَةَ بْنِ الْأَسْقَعِ

7270- Filistin halkından olan Abbâd b. Kesîr eş-Şâmî, kendilerinden olan Feşîle adındaki bir kadından, babasının şöyle dediğini bildirir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Ey Allah'ın Resûlü! Kişinin kavmini sevmesi kavmiyetçilik

¹ Isnâdı ceyyiddir. Abdürrezzâk, *Musannef* (11/245-246, 426-427).

² Isnâdında sakınca yoktur. Münzirî, *et-Terğîb* (3/199).

midir?” diye sorduğumda: “Hayır değildir, ancak kişinin kavmine zulmünde yardım etmesi kavmiyetçiliktir” buyurdu.¹

Muhammed b. el-Müsenna, Fesîle’nin, Vâsile b. el-Eska’nın kızı olduğu söylendiğini bildirir.

٧٢٧١ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحَسَنِ عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْهَاشِمِيُّ، نَا عُثْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ السَّمَاكِ، نَا أَبُو قَلَابَةَ عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ مُحَمَّدٍ، نَا يَحْيَى بْنُ حَمَّادٍ، نَا رَجَاءُ أَبُو يَحْيَى صَاحِبُ السَّقَطِ، قَالَ: سَمِعْتُ يَحْيَى بْنَ أَبِي كَثِيرٍ يُحَدِّثُ، عَنْ أَيُّوبَ السَّخْتِيَانِيِّ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " مَنْ مَشَى مَعَ قَوْمٍ يَرَى مِنْهُمْ أَنَّهُ شَاهِدٌ، وَلَيْسَ بِشَاهِدٍ فَهُوَ شَاهِدٌ زُورٍ، وَمَنْ أَعَانَ عَلَى خُصُومَةٍ بِغَيْرِ عِلْمٍ كَانَ فِي سَخَطِ اللَّهِ حَتَّى يَنْزِعَ، وَقِتَالِ الْمُؤْمِنِ كُفْرًا، وَسِبَابُهُ فُسُوقٌ "

7271- Ebû Hureyre’nin bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Kim bir konuda şahit olmadığı halde bir topluluğun yanında şahit diye yer alırsa o kişi yalancı bir şahittir. Kim haklıyı haksızı bilmeden taraflardan birine yardım ederse bu işi bırakana kadar Allah’ın gazabı altında olur. Müslümanla savaşmak küfür, ona sövmek ise fasıklıktır.”²

٧٢٧٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو زَكَرِيَّا بْنُ أَبِي إِسْحَاقَ، أَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ إِسْحَاقَ، نَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْخُرَّاسَانِيِّ، نَا الْحَسَنُ بْنُ سَلَامٍ، نَا عُيَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُوسَى، نَا إِسْرَائِيلُ، عَنْ سِمَاكِ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " مَنْ أَعَانَ قَوْمًا عَلَى ظُلْمٍ فَهُوَ كَالْبُعِيرِ الْمُتَرَدِّي، فَهُوَ يَنْزِعُ بِذَنْبِهِ "

7272- Abdurrahman b. Abdillâh’ın babasından bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Bir kaime zulümlerinde yardımcı olan kişi, çukura düşüp kuyruğundan çekilerek çıkarılan deve gibidir.”³

¹ İsnâdı zayıftır. İbn Mâce 2/1302 (3949) ve Ebû Dâvud 5/341 (5119).

² İsnâdı zayıftır. Münziri, et-Terğib (3/199)

³ İsnâdı hasendir. Ahmed, Müsned (1/393), İbn Hibbân, Sahih (7/573), Hâkim, Müstedrek (4/159) ve Ebû Nuaym, Hilâye (7/102).

٧٢٧٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحَسَنِ الْمُقَرَّرِيُّ عَلِيُّ بْنُ أَبِي عَلِيٍّ الْإِسْفَرَايِينِيُّ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ يُونُسَ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ غَالِبِ بْنِ حَرْبٍ، نَا أَحْمَدُ بْنُ جَمِيلٍ، نَا عُمَارَةُ بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنْ مُحَمَّدٍ، - أَظُنُّهُ ابْنَ عَمْرِو - عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: سِئِلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: أَيُّ الْأَعْمَالِ أَفْضَلُ؟ قَالَ: " أَنْ تُدْخَلَ عَلَى أَخِيكَ الْمُسْلِمِ سُورًا أَوْ تَقْضَى عَنْهُ دَيْنًا، أَوْ تُطْعِمَهُ خُبْزًا " وَكَذَلِكَ رَوَاهُ الْوَلِيدُ بْنُ شُبَّاعٍ، عَنْ عَمَّارِ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ مُحَمَّدٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرِو، وَعَمَّارُ بْنُ مُحَمَّدٍ فِيهِ نَظَرٌ، وَهَذَا الْحَدِيثُ شَاهِدٌ مُرْسَلٌ

7273- Ebû Hureyre der ki: Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem): "Hangi ameller daha üstündür?" diye sorulunca: "Müslüman kardeşini mutlu etmen veya borcunu ödemen ya da ona ekmek vermendir" cevabını verdi.¹

Velîd b. Şucâ' bu hadisi Ammâr b. Muhammed kanalıyla Muhammed b. Amr'dan bu şekilde rivayet etti. Ammâr b. Muhammed eleştirilmiştir. Bu hadis şahitleriyle mürseldir.↓

٧٢٧٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، وَأَبُو بَكْرِ الْقَاضِي، قَالَا: نَا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، نَا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ بْنِ عَفَّانَ، نَا الْحُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ الْجُعْفِيُّ، عَنْ سُفْيَانَ بْنِ عُيَيْنَةَ، عَنْ ابْنِ الْمُنْكَدِرِ، يَرْفَعُهُ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ، قَالَ: " مِنْ أَفْضَلِ الْعَمَلِ إِدْخَالُ السُّورِ عَلَى الْمُؤْمِنِ: يَقْضَى عَنْهُ دَيْنًا، يَقْضَى لَهُ حَاجَةٌ، يُنْفَسُ عَنْهُ كُرْبَةٌ " قَالَ سُفْيَانُ: وَقِيلَ لِابْنِ الْمُنْكَدِرِ: مَا بَقِيَ مِمَّا يُسْتَلَذُّ؟ قَالَ: " الْإِفْضَالُ عَلَى الْإِخْوَانِ "

7274- İbnu'l-Münkedir'in bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Amellerin en üstününden biri, müminin borcunu ödeyerek, bir ihtiyacını gidererek, bir sıkıntıdan kurtararak kalbine mutluluk koymaktır."²

Süfyân der ki: İbnu'l-Münkedir'e: "Geriye zevk alınacak ne kaldı?" denilince: "Kardeşlere ihsanda bulunmak" cevabını verdi.

٧٢٧٥ - أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدِانَ، أَنَا أَحْمَدُ بْنُ عُبَيْدٍ، نَا عُبَيْدُ بْنُ شَرِيكِ، نَا نَعِيمُ بْنُ حَمَّادٍ، نَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُبَارَكِ، نَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مَوْهَبٍ، عَنْ مَالِكِ بْنِ مُحَمَّدٍ،

¹ Müellifin hocasını ve hocasının hocasını tanımıyorum. Hadis şahitleriyle hasendir. İbn Ebî'd-Dünya, *Kaddû'l-Havâic* (112).

² İsnâdı hasen, mürsel hadistir.

حَارِثَةُ الْأَنْصَارِيِّ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " مَنْ يَنْعَشْ حَقًّا بِلِسَانِهِ جَرَى لَهُ أَجْرُهُ حَتَّى يَأْتِيَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ هُوَ فِيهِ ثَوَابُهُ "

7275- Enes b. Mâlik'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Kim hak olan bir söz söylerse (ve kendisinden sonra bu sözüyle amel edilirse), Allah kıyamete kadar onun sevabını devam ettirir. Sonra Allah kıyamet günü ona sevabını verir."¹

٧٢٧٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، فِي التَّارِيخِ، أَنَا مُحَمَّدُ بْنُ صَالِحٍ، نَا أَبُو حَامِدٍ أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ النَّاشِكِئِي، نَا الْحَسَنُ بْنُ عِيْسَى، نَا ابْنُ الْمُبَارَكِ، نَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَوْهَبٍ، عَنْ مَالِكِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ حَارِثَةَ الْأَنْصَارِيِّ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " مَا مِنْ رَجُلٍ يَغْتَشَى بِلِسَانِهِ حَقًّا يُعْمَلُ بِهِ إِلَّا أُجْرِيَ عَلَيْهِ أَجْرُهُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ، ثُمَّ يُرِيهِ اللَّهُ ثَوَابَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ " قُلْتُ: فِي كِتَابِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَوْهَبٍ وَالصَّوَابُ: عُيَيْدُ اللَّهِ بْنُ مَوْهَبٍ، وَاللَّهُ أَعْلَمُ

7276- Enes b. Mâlik'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Kim hak olan bir söz söyler de kendisinden sonra bu sözüyle amel edilirse, Allah kıyamete kadar onun sevabını devam ettirir. Sonra Allah kıyamet günü ona sevabını gösterir."²

Kitapta Abdullah b. Mevhib olarak geçmektedir; ancak doğru olan, Ubeydullah b. Mevhib'dir. Allah en doğrusunu bilir.

٧٢٧٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، نَا خَلْفُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْبَخَارِيُّ، نَا صَالِحُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْحَافِظُ، نَا مَرْوَانُ بْنُ جَعْفَرِ السَّمُرِيِّ، - مِنْ وَلَدِ سَمُرَةَ بْنِ جُنْدَبٍ بِالْكُوفَةِ - نَا الْمُسْتَلِيمُ بْنُ سَعِيدٍ، نَا مَنْصُورُ بْنُ زَادَانَ، عَنِ الْحَسَنِ، عَنْ سَمُرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " أَفْضَلُ الصَّدَقَةِ صَدَقَةُ اللِّسَانِ " قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، وَمَا صَدَقَةُ اللِّسَانِ؟ قَالَ: " الشِّفَاعَةُ يُفَكُّ بِهَا الْأَسِيرُ، وَيُحَقَّنُ بِهَا الدَّمُ، وَيَجْرِي بِهَا الْمَعْرُوفُ، وَالْإِحْسَانُ إِلَى الْأَخِ الْمُسْلِمِ " وَكَذَلِكَ رَوَى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى الذُّهَلِيِّ، عَنْ مَرْوَانَ بْنِ جَعْفَرٍ، وَقَدْ

¹ İsnâdı zayıftır.

² İsnâdı zayıftır. Ahmed, *Müsned* (3/266) ve Heysemî, *Mecma* (1/167).

7277- Semure der ki: Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): “En üstün sadaka dilin sadakasıdır” buyurunca, sahabe: “Ey Allah'ım Resûlü! Dilin sadakası nedir?” diye sordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Aracılık edip bir esiri kurtarmak, kan dökülmesini engellemek, Müslüman kardeşe iyilik gelmesi için güzel söz söylemektir.”¹

Bu hadis, Muhammed b. Yahya ez-Zühli kanalıyla Mervân b. Câfer'den bu şekilde nakledilmiştir.

٧٢٧٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْقَاسِمِ مُجَالِدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُجَالِدٍ الْبَجَلِيُّ بِالْكُوفَةِ، نَا مُسْلِمُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ مُسْلِمٍ التَّمِيمِيُّ، نَا الْحَضْرَمِيُّ، نَا مَرْوَانُ بْنُ جَعْفَرٍ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ هَانِئٍ الطَّائِيُّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَزِيدَ، عَنِ الْمُسْتَلِمِ بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ أَبِي بَكْرٍ، عَنِ الْحَسَنِ، عَنْ سَمُرَةَ بْنِ جُنْدُبٍ فَذَكَرَهُ مَرْفُوعًا، وَقَالَ: "إِلَى أَخِيكَ الْمُسْلِمِ" وَزَادَ: "وَيَدْفَعُ عَنْهُ الْكَرِيهَةَ"

7278- Bu hadis başka bir kanalla Semure'den: "...Müslüman kardeşine..." ve "Ondan istenmeyen şeyi uzaklaştırmaktır" ziyadesiyle nakledilmiştir.²

٧٢٧٩ - وَأَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدِ نَازِكٍ، أَنَا أَحْمَدُ بْنُ عُبَيْدٍ، نَا هِشَامُ بْنُ عَلِيٍّ، نَا أَبُو الرَّبِيعِ، نَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ جَعْفَرٍ، عَنْ أَبِي بَكْرٍ الْهَذَلِيُّ، عَنِ الْحَسَنِ، عَنْ سَمُرَةَ بْنِ جُنْدُبٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "أَفْضَلُ الصَّدَقَةِ الشَّفَاعَةُ، بِهَا يُفَكُّ الْأَسِيرُ"

7279- Semure b. Cundub'un bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): “En üstün sadaka, bir esire şefaati olup onu esaretten kurtarmaktır” buyurdu.³

٧٢٨٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَنَا أَبُو عَلِيٍّ الْحُسَيْنِيُّ بْنُ عَلِيٍّ الْحَافِظُ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ سُلَيْمَانَ الْوَاسِطِيُّ، نَا أَبُو هَمَّامٍ يَعْني ابْنَ أَبِي بَدْرٍ، نَا الْمُغِيرَةُ بْنُ سِقْلَابٍ، عَنْ مَعْقِلِ بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ، عَنْ عَمْرِو، عَنْ جَابِرٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "مَا مِنْ صَدَقَةٍ"

¹ Isnâdı zayıftır. Bak: Aclûnî, *Kesfu'l-Hafâ* (1/172-173).

² Isnâdı çok zayıftır. Taberâni, *M. el-Kebîr* 7/279 (6962) Bak: Heysemî, *Mecma* (8/194).

³ Ebû Bekr el-Huzelî sebebiyle isnâdı zayıftır. Deylemî, *Müsnedü'l-Firdevs* (1/354) Bak: Zehebî, *el-Mizân* (4/497).

أَفْضَلَ مِنْ قَوْلٍ " قَالَ أَبُو عَلِيٍّ: " مَعْقِلُ بْنُ عُبَيْدٍ اللَّهُ لَمْ يُتَابِعْ عَلَيْهِ، وَلَا أَعْلَمُ رَوَى عَنْهُ غَيْرَ الْمُغِيرَةِ بْنِ سِقْلَابٍ، وَهُوَ حَرَانِي لَا بَأْسَ بِهِ "، وَرَوَى إِبْرَاهِيمُ بْنُ يَزِيدَ، عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ مُرْسَلًا

7280- Câbir'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Sözden daha üstün sadaka yoktur" buyurdu.¹

Ebû Ali der ki: Ma'kil b. Ubeydillah'a mutabaat edilmemiştir ve ondan Muğire b. Siklâb'dan başkasının rivayette bulunduğunu bilmiyorum. O da Harran'lıdır.

İbrâhîm b. Yezîd de Amr b. Dînar kanalıyla Ebû Hureyre'den bu hadisi mürsel olarak rivayet etti.

٧٢٨١ - وَأَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ، أَنَا أَبُو عَلِيٍّ، نَا عَلِيُّ بْنُ إِسْمَاعِيلَ بْنِ يُونُسَ الصَّفَّارُ الْبَغْدَادِيُّ، نَا سَعْدَانُ بْنُ نَصْرٍ، نَا فَهْرُ بْنُ زِيَادٍ، نَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ يَزِيدَ، عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " مَا مِنْ صَدَقَةٍ أَحَبَّ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ مِنْ قَوْلِ الْحَقِّ "

7281- Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Allah katında hak sözden daha üstün sadaka yoktur."²

٧٢٨٢ - وَقِيلَ عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ، عَنْ طَاوُوسٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ، قَالَ أَبُو عَلِيٍّ: وَلَيْسَ بِمَحْفُوظٍ أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ، أَنَا أَبُو عَلِيٍّ، نَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ بَشِيرٍ بْنِ صَالِحٍ الْحَافِظُ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ عِيسَى بْنِ أَبِي مُوسَى الْأَنْطَاكِيُّ، نَا يَحْيَى بْنُ زِيَادٍ الرَّقِّيُّ، بِمِصْرَ، نَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ يَزِيدَ، فَذَكَرَهُ

7282- Bu hadisin İbrâhîm'den, Amr b. Dînar kanalıyla Tâvus'tan, o da Ebû Hureyre'den Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) nakledildiği de söylenmiştir; ancak Ebû Ali bunun mahfûz bir rivayet olmadığını söylemiştir.³

¹ İsnâdı zayıftır. İbn Adiy, *el-Kâmil* (6/2358) ve Ebû Nuaym, *Hilye* (7/301). Bak: Zehebî, *el-Mîzan* (4/163)

² İsnâdı zayıftır ve Amr ile Ebû Hureyre arasında kopukluk vardır.

³ İsnâdı çok zayıftır.

٧٢٨٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، نا أَبُو الْعَبَّاسِ الْأَصَمُّ، نا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ الصَّغَانِيُّ، نا أَحْمَدُ بْنُ عِمْرَانَ الْأَخْنَسِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا بَكْرٍ بْنَ عَيَّاشٍ يُحَدِّثُ، عَنْ سُلَيْمَانَ التَّيْمِيِّ، عَنْ أَنَسٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " إِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ جَمَعَ اللَّهُ أَهْلَ الْجَنَّةِ صُفُوفًا، فَإِذَا أَهْلُ النَّارِ صُفُوفًا، فَيَنْظُرُ الرَّجُلُ مِنْ صُفُوفِ أَهْلِ النَّارِ إِلَى الرَّجُلِ مِنْ صُفُوفِ أَهْلِ الْجَنَّةِ، فَيَقُولُ لَهُ: يَا فَلَانُ، أَمَّا تَذْكُرُ يَوْمَ اصْطَنَعْتُ إِلَيْكَ فِي الدُّنْيَا مَعْرُوفًا؟ قَالَ: فَيَقُولُ: اللَّهُمَّ إِنَّ هَذَا اصْطَنَعَ لِي فِي الدُّنْيَا مَعْرُوفًا، قَالَ: فَيَقَالُ لَهُ: خُذْ بِيَدِهِ فَادْخُلْهُ الْجَنَّةَ بِرَحْمَةِ اللَّهِ " قَالَ أَنَسٌ: أَشْهَدُ أَنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُهُ، " تَفَرَّدَ بِهِ: أَحْمَدُ بْنُ عِمْرَانَ الْأَخْنَسِيُّ هَذَا، عَنْ أَبِي بَكْرٍ بْنَ عَيَّاشٍ، وَهُوَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مُنْكَرٌ " وَذَكَرَ الْبُخَارِيُّ فِي التَّارِيخِ فِي الْمُحَمَّدِيِّينَ: مُحَمَّدُ بْنُ عِمْرَانَ الْأَخْنَسِيُّ، كَانُوا يَبْغَدَادَ يَتَكَلَّمُونَ فِيهِ: مُنْكَرُ الْحَدِيثِ، عَنْ أَبِي بَكْرٍ بْنَ عَيَّاشٍ، فَيُشَبِّهُ أَنْ يَكُونَ الْبُخَارِيُّ أَرَادَ، هَذَا غَيْرَ أَنَّ الصَّنْعَانِيَّ، وَأَبَا قَبِيصَةَ الْبَغْدَادِيَّ، رَوَى هَذَا الْحَدِيثَ عَنْ أَحْمَدَ بْنَ عِمْرَانَ الْأَخْنَسِيِّ، وَأَحْمَدُ بْنُ عِمْرَانَ ثِقَةٌ فِيمَا زَعَمَ ابْنُ عَدِيٍّ وَغَيْرُهُ، وَاللَّهُ أَعْلَمُ

7283- Enes'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Kıyamet günü Allah cennetlikleri saflar halinde, cehennemlikleri de saflar halinde toplar. Cehennemliklerin saflarından kişi cennetliklerin saflarına bakıp: «Ey falan! Dünyadayken sana iyilik yaptığım günü hatırlıyor musun?» der. Cennetlik olan kişi: «Allahım! Bu adam dünyada bana iyilik yaptı» der. Bunun üzerine cennetlik olan kişiye: «Elinden tutup Allah'ın rahmetiyle onu cennete sok» denir.”¹

Enes der ki: Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) böyle dediğine şahitlik ederim.” Ahmed b. İmrân el-Ahnesî bu hadisi Ebû Bekr b. Ayyâş'tan rivayette tek kalmıştır. Hadis bu isnâdla münkerdir.

Buharî Tarih'te, Muhammed'lerle ilgili şöyle dedi: “Muhammed b. İmrân el-Ahnesî Bağdad'da Ebû Bekr b. Ayyâş'tan olan hadislerinin münker olduğu söylenir.” Buhârî bu sözüyle es-San'ânî'yi ve Ebû Kabîsa el-Bağdâdî'yi kastetmemiş gibidir. Bunlar hadisi Ahmed b. İmrân el-

¹ İsnâdı çok zayıftır. Hatîb, Târih (4/332), İbn Ebi'd-Dünya, Kadâu'l-Havâic (19) ve Hâfız, el-Lisân (1/235).

Ahnesî'den rivayet etmişlerdir. Ahmed b. İmrân, İbn Adiy ve başkasının söylediğine göre güvenilirdir. Allah en doğrusun bilir.

٧٢٨٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو حَازِمٍ الْحَافِظُ، نا أَبُو الْفَضْلِ أَحْمَدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ الْأَزْدِيُّ، أنا كَامِلُ بْنُ مُكْرَمٍ، حَدَّثَنِي أَبُو نَصْرِ مَنصُورُ بْنُ أَسَدٍ الْحِمِيرِيُّ، نا مُحَمَّدُ ابْنُ الْحَنْفِيَّةِ، " أَيُّهَا النَّاسُ اَعْلَمُوا أَنَّ حَوَائِجَ النَّاسِ إِلَيْكُمْ نِعْمَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ إِلَيْكُمْ، فَلَا تَمْلُوهَا فَتَحُولَ نِقْمًا، وَاعْلَمُوا أَنَّ أَفْضَلَ الْمَالِ مَا أَفَادَ دُخْرًا، وَأَوْرَثَ ذِكْرًا، وَأَوْجَبَ أَجْرًا، وَلَوْ رَأَيْتُمُ الْمَعْرُوفَ رَجُلًا لَرَأَيْتُمُوهُ حَسَنًا جَمِيلًا يَسُرُّ النَّاطِرِينَ، وَيَفُوقُ الْعَالَمِينَ "

7284- Muhammed b. el-Hanefiyye der ki: "Bilin ki insanların size olan ihtiyacı, Allah'ın sizin için bir nimetidir. Bundan usanmayın, yoksa (bu nimet) musibete döner. Bilin ki en üstün olan mal biriktirildiğinde faydalı olan, zikri miras bırakan, sevap kazanmaya vesile olan maldır. İyiliği insan şeklinde görseydiniz, onun bakanları mutlu eden güzel ve herkesten üstün bir insan suretinde görürdünüz."¹

٧٢٨٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، أنا أَبُو عَلِيٍّ الْحُسَيْنُ بْنُ صَفْوَانَ، نا أَبُو بَكْرٍ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ الْقُرَشِيُّ، حَدَّثَنِي الْحُسَيْنُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، حَدَّثَنِي أَبُو نَصْرِ الْعَامِلِيُّ قَالَ: كَانَ يُقَالُ: " زَكَاةُ النَّعْمِ اتِّخَاذُ الصَّنَائِعِ وَالْمَعْرُوفُ " قَالَ: وَأَنْشَدَنِي الْحُسَيْنُ:

وَإِذَا ادَّخَرْتَ صَنِيعَةً تَبْغِي بِهَا شُكْرًا فَعِنْدَ ذَوِي الْمَكَارِمِ فَادَّخِرْ
وَإِذَا افْتَقَرْتَ فَكُنْ لِعِرْضِكَ صَائِنًا وَعَلَى الْخَصَاصَةِ بِالْقَنَاعَةِ فَاسْتَرْ

7285- Ebû Nasr el-Âmilî şöyle denildiğini anlatır: Nimetlerin zekatı, yararlı işler ile beraber iyilik yapmaktır.

Hüseyin (b. Abdirrahmân) şu şiiri okudu:

Şükretmek için bir amelde bulunacaksan

Bu hakkını asil olanların yanında kullan

Eğer yoksul düşersen namusunda doğru ol

¹ İsnâdında tanımadığım biri vardır.

Sıkıntıya düştüğünde kanaatle ayıplarını ört.¹

٧٢٨٦ - أَنشَدَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَنشَدَنِي عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ الْأُمَوِيُّ
بُخَارَى، أَنشَدَنَا أَبُو سَهْلٍ بْنُ زِيَادٍ، أَنشَدَنَا الْمُبَرِّدُ لِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ طَاهِرٍ:
لَيْسَ فِي كُلِّ سَاعَةٍ وَأَوَانٍ تَهَيَّأَ صَنَائِعُ الْإِحْسَانِ
فَإِذَا أُمَكِنْتَ فَقَدَّمَنْ فِيهَا حَذَرًا مِنْ تَعَذُّرِ الْإِمْكَانِ

7286- Muberrid, Abdullah b. Tâhir'e şu şiiri okudu:

Her vakit ve her zamanda mümkün olmaz

İyilik yapabilme fırsatları doğmaz

Böyle bir fırsat ve imkân doğdu mu, çabuk tut elini, koş iyiliğe

Bir gün imkân bulamayacaksın korkusuyla

٧٢٨٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، سَمِعْتُ أَبَا نَصْرِ الْمَعْتَرِ بْنَ مَنْصُورٍ، يَقُولُ:
سَمِعْتُ أَبَا عَلِيٍّ الْحُسَيْنَ بْنَ عُبَيْدِ اللَّهِ الشَّيْخَ الصَّالِحَ، يَقُولُ: " رَأَيْتُ أَبَا عَثْمَانَ سَعِيدَ بْنَ
إِسْمَاعِيلَ الزَّاهِدَ فِي الْمَنَامِ بَعْدَ وَفَاتِهِ بِثَلَاثٍ، فَقُلْتُ لَهُ: يَا أَبَا عَثْمَانَ، أَيُّ الْأَعْمَالِ وَجَدْتَهُ
أَفْضَلَ؟ قَالَ: الْإِفْضَالُ عَلَى الْمُسْلِمِينَ بِلَا مَنَّةٍ، وَلَا دَاعِيَةٍ تُوجِبُ الْإِفْضَالَ "

7287- Ebû Ali Hüseyin b. Ubeydillah der ki: Ebû Osmân Saîd b. İsmâîl ez-Zâhid'i vefatından üç gün sonra rüyamda gördüm ve: "Ey Ebû Osmân! Hangi amellerin daha faziletli olduğunu gördün?" diye sordum. Bana: "İnsanları minnet altında bırakmadan iyilikte bulunmak" cevabını verdi.²

٧٢٨٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحَسَنِ بْنُ أَبِي الْمَعْرُوفِ الْفَقِيهَ، أَنَا بِشَرِّ بْنِ أَحْمَدَ الْإِسْفَرَايِينِي، أَنَا
أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ الْحَدَّادِ، نَا عَلِيُّ بْنُ الْمَدِينِيِّ، نَا وَهْبُ بْنُ جَرِيرٍ، نَا أَبِي، قَالَ: سَمِعْتُ
الْأَعْمَشَ يُحَدِّثُ، عَنْ عَمْرِو بْنِ مُرَّةَ، عَنْ أَبِي الْبَخْتَرِيِّ قَالَ: قَالَ سَلْمَانَ: " الْمُؤْمِنُ
لِلْمُؤْمِنِ كَالْيَدَيْنِ، تَقِي إِحْدَاهُمَا الْأُخْرَى "

¹ İbn Ebi'd-Dünyâ, *Kadâu'l-Havâic* (88).

² İsnâdında hakkında bilgim olmayan biri vardır.

7288- Selmân: “Müminin diğer müminle konumu, biri diğerini koruyan iki eli gibidir” demiştir.¹

٧٢٨٩ - قَالَ: وَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ، قَالَ: سَمِعْتُ الْأَوْزَاعِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ بِلَالَ بْنَ سَعْدٍ، يَقُولُ: " أَخٌ لَكَ كُلَّمَا لَقَيْكَ ذَكَرَكَ بِحَظِّكَ مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ خَيْرٌ لَكَ مِنْ أَخٍ كُلَّمَا لَقَيْكَ وَضَعَ فِي يَدِكَ دِينَارًا "

7289- Bilâl b. Sa'd der ki: “Seninle karşılaştığında sana Allah’ı hatırlatan kardeşin, her karşılaşmanızda eline bir dinar koyan kardeşinden daha hayırlıdır.”²

٧٢٩٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، وَمُحَمَّدُ بْنُ مُوسَى، قَالَا: نَا أَبُو الْعَبَّاسِ الْأَصَمُّ، نَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الْحَمِيدِ الْحَارِثِيُّ، نَا أَبُو أُسَامَةَ قَالَ مِسْعَرٌ: حَدَّثَنِي عَنْ جَوَابٍ، عَنْ أَبِي قِلَابَةَ، عَنْ الْحَسَنِ، قَالَ: يَجْرِي أَجْرُ الشَّفَاعَةِ مَا جَرَتْ مَنَفَعَتُهَا،

7290- Hasan(-ı Basrî) der ki: “Birine aracı olmanın sevabı, faydası devam ettiği sürece devam eder.”³

٧٢٩١ - قَالَ: وَنَا أَبُو أُسَامَةَ، حَدَّثَنِي سُفْيَانُ، عَنْ زِيَادِ بْنِ أَبِي عُمَانَ، عَنْ ثَابِتِ بْنِ النَّبَّانِيِّ، عَنْ الْحَسَنِ، قَالَ: " مَنْ دَفَعَتْ إِلَيْهِ صَدَقَةٌ فَوَضَعَهَا فِي مَوْضِعِهَا فَلَهُ مِثْلُ أَجْرِ صَاحِبِهَا مِنْ غَيْرِ أَنْ يُنْتَفَصَ صَاحِبُهَا شَيْئًا " وَقَدْ رَوَيْنَا فِي مَعْنَى هَذَا حَدِيثًا ثَابِتًا مَا

7291- Hasan(-ı Basrî) der ki: “Kendisine bir sadaka verilince onu gerekli yere harcayana, verenin sevabı eksilmeden, kendisine de aynı sevap verilir.”⁴

Bu mânâda sabit bir hadis bize aşağıda geçtiği şekliyle nakledilmiştir.

٧٢٩٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، وَمُحَمَّدُ بْنُ مُوسَى، قَالَا: نَا أَبُو الْعَبَّاسِ هُوَ الْأَصَمُّ، نَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الْحَمِيدِ الْحَارِثِيُّ، نَا أَبُو أُسَامَةَ، حَدَّثَنِي بُرَيْدٌ، عَنْ جَدِّهِ أَبِي

¹ Müellifin hocasını tanımıyorum.

² Ahmed, *Zühd* (385) ve Ebû Nuaym, *Hilye* (5/225).

³ İsnâdı hasendir.

⁴ İsnâdı ceyyiddir.

بُرْدَةَ، عَنْ أَبِي مُوسَى، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: " إِنَّ الْخَارِجَ الْأَمِينَ الَّذِي يُعْطِي مَا أُمِرَ بِهِ كَامِلًا مُوقَرًّا طَيِّبَةً بِهَا نَفْسُهُ، حَتَّى يَدْفَعَهُ إِلَى الَّذِي أُمِرَ بِهِ أَحَدُ الْمُتَصَدِّقِينَ " أَخْرَجَاهُ فِي الصَّحِيحِ مِنْ حَدِيثِ أَبِي أُسَامَةَ

7292- Ebû Mûsa'nın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Verilmesi emredilen şeyi gönül hoşluğuyla emrolunan kişiye eksiksiz, tam olarak verinceye kadar koruyan emin kasadar, sadaka veren iki kişiden biridir."¹

Buhârî² ve Müslim³ bu hadisi *Sahîh*'te Ebû Usâme'den rivayet ettiler.

٧٢٩٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يَحْيَى الشُّكْرِيُّ، بِغَدَادَ، أَنَا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الشَّافِعِيُّ، نَا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ الْأَزْهَرِ الْبَاوَرْدِيُّ، نَا الْمُفَضَّلُ بْنُ عَسَّانَ الْعَلَابِيِّ، نَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ أَبَانَ، نَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ قَالَ: " وَاللَّهِ إِنْ كَانَ أَبُوُ لِيَحْمِلَ الْبِضَاعَةَ لِلْمَرْأَةِ أَوْ الْعُجُوزِ مِنْ أَهْلِ الْبَصْرَةِ إِلَى مَكَّةَ بِمَا يَبْلُغُ نِصْفَ دِرْهَمٍ "

7293- Hammâd b. Zeyd der ki: "Vallahi Eyyûb (es-Sahtiyânî), Basra halkından olan bir kadının veya ihtiyarın yarım dirhem bile değmeyen eşyasını Basra'dan Mekke'ye kadar taşırdı."⁴

٧٢٩٤ - وَنَا الْعَلَابِيُّ، نَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ أَبَانَ، عَنِ الثَّوْرِيِّ، قَالَ: كَانَ مَنْصُورٌ يَقُولُ لِلْعُجُوزِ مِنْ عَجَائِرِ حَيِّهِ: " لَكَ حَاجَةٌ فِي السُّوقِ؟ لَكَ شَيْءٌ؟ فَإِنِّي أُرِيدُ أَنْ آتِيَ السُّوقَ "

7294- Sevrî der ki: Mansûr, kabilesinden ihtiyar bir kadına: "Çarşıda ihtiyacın var mı, bir şeye ihtiyacın var mı? Ben çarşıya gitmek istiyorum" derdi.⁵

¹ Ravileri güvenilirlerdir.

² Buhârî, *zekat* /119/120)

³ Müslim, *zekat* (79).

⁴ İsnâdı zayıftır.

⁵ İsnâdı zayıftır.

٧٢٩٥ - قَالَ: وَنَا الْعَلَّابِيُّ، نَا عَبْدُ الْعَزِيزِ، نَا شَيْخٌ مِنْ بَنِي تَيْمِ اللَّهِ، قَالَ: كَانَ طَلْحَةُ بْنُ مُصَرِّفٍ يَأْتِي أُمَّ عُمَارَةَ بْنَ عُمَيْرٍ التَّيْمِيَّ يَقُولُ لَهَا: " أَلَيْكَ حَاجَةٌ؟ لَكَ شَيْءٌ، حِفْظًا لِعُمَارَةَ "، فَلَمْ أَرَلْ أَرَاهَا يَأْتِيهَا وَيَشْتَرِي لَهَا الشَّيْءَ بِدَانِقٍ وَبِأَكْثَرٍ وَبِأَقَلِّ حَتَّى مَاتَتْ وَمَاتَ

7295- Teymullah oğullarından bir ihtiyar der ki: Talha b. Musarrif, Ümmü Umâre b. Umeyr et-Teymî'ye gider ve Umâre'ye hürmetinden: "Bir şeye ihtiyacın var mı?" derdi. İkisi de vefat edene kadar onun bu kadına gidip bir danik ve daha fazlasına veya azına ihtiyaçlarını aldığını gördüm.¹

٧٢٩٦ - قَالَ: وَنَا الْعَلَّابِيُّ، نَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ، نَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، قَالَ: " نَعِيَ يَعْلى بْنُ حَكِيمٍ مِنَ الشَّامِ إِلَى أُمِّهِ، وَلَمْ يَكُنْ هَهُنَا أَحَدٌ غَيْرَهَا، فَاتَى أَبُو بَابِهَا ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ بِالْعِدَاةِ وَالْعَشِيِّ فَيَقْعُدُ مَعَهَا " قَالَ: " وَلَمْ يَزَلْ يَصِلُهَا حَتَّى مَاتَتْ "

7296- Hammâd b. Zeyd der ki: "Şam halkından Ya'lâ b. Hakîm'in vefat haberi annesine verildiği zaman, burada kendisinden başka kimse yoktu. Eyyûb üç gün boyunca sabah akşam kadının kapısına gidip onunla oturdu ve kadın vefat edene kadar onunla alakasını kesmedi."²

٧٢٩٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، وَمُحَمَّدُ بْنُ مُوسَى، قَالَا: نَا أَبُو الْعَبَّاسِ الْأَصَمُّ، نَا عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ عَبْدِ الْحَمِيدِ، نَا رَوْحٌ، نَا أُسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ، ح وَأَخْبَرَنَا أَبُو زَكَرِيَّا بْنُ أَبِي اسْحَاقَ، أَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ بْنُ يَعْقُوبَ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْوَهَّابِ، نَا جَعْفَرُ بْنُ عَوْنٍ، أَنَا أُسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ أَبَانَ بْنِ صَالِحٍ، عَنْ مُجَاهِدٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: " إِنَّ لِلَّهِ عَزَّ وَجَلَّ مَلَائِكَةً فِي الْأَرْضِ سِوَى الْحَفَظَةِ يَكْتُبُونَ مَا يَسْقُطُ مِنْ وَرَقِ الشَّجَرِ، فَإِذَا أَصَابَ أَحَدُكُمْ عَرَجَةٌ فِي الْأَرْضِ لَا يَقْدِرُ فِيهَا عَلَى الْأَعْوَانِ فَلْيَصِحَّ، فَلْيَقُلْ: عِبَادَ اللَّهِ أَغِيثُونَا أَوْ أَعِينُونَا رَحِمَكُمُ اللَّهُ، فَإِنَّهُ سَيُعَانُ " لَفْظُ حَدِيثِ جَعْفَرٍ، وَفِي رِوَايَةِ رَوْحٍ: " إِنَّ لِلَّهِ مَلَائِكَةً فِي الْأَرْضِ يُسَمِّنُونَ الْحَفَظَةَ، يَكْتُبُونَ مَا يَقَعُ فِي الْأَرْضِ مِنْ وَرَقِ الشَّجَرِ، فَمَا أَصَابَ أَحَدًا مِنْكُمْ عَرَجَةٌ أَوْ احتَاجَ إِلَى عَوْنٍ بِفَلَاةٍ مِنَ الْأَرْضِ فَلْيَقُلْ: أَعِينُونَا عِبَادَ اللَّهِ، رَحِمَكُمُ اللَّهُ، فَإِنَّهُ يُعَانُ إِنْ شَاءَ اللَّهُ "

¹ İsnâdı zayıftır.

² İsnâdı ceyyidir.

7297- İbn Abbâs der ki: “Yüce Allah’ın yeryüzünde hafaza melekleri dışında, düşen ağaç yapraklarını yazan melekleri vardır. Sizden biri yürürken topallarsa ve yardım edecek kimseyi bulamazsa: «Ey Allah’ın kulları! İmdadımıza yetişin -veya- yardım edin. Allah size merhamet etsin» diye bağırsın. Muhakkak kendisine yardım edilecektir.” Lafız Câfer’e aittir.

Ravh’ın rivayeti ise şu şekildedir: “Yeryüzünde Yüce Allah’ın Hafaza adında melekleri vardır. Bunlar yere düşen ağaç yapraklarını yazarlar. Sizden biri, ıssız bir yerde topallarsa veya bir şeye ihtiyacı olursa: «Yardım edin ey Allah’ın kulları. Allah size merhamet etsin» desin. İnşallah ona yardım edilecektir.”¹

٧٢٩٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَنَا أَحْمَدُ بْنُ سَلْمَانَ الْفَقِيه، بِعَدَادٍ، نَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبِي، يَقُولُ: " حَجَجْتُ خَمْسَ حَجَجٍ، اثْنَتَيْنِ رَاكِبًا، وَثَلَاثَ مَاشِيًا، أَوْ ثَلَاثَ رَاكِبًا، وَاثْنَتَيْنِ مَاشِيًا، فَضَلَلْتُ الطَّرِيقَ فِي حَجَّةٍ، وَكُنْتُ مَاشِيًا فَجَعَلْتُ أَقُولُ: يَا عَبْدَ اللَّهِ، ذُلُّنِي عَلَى الطَّرِيقِ " قَالَ: فَلَمْ أَزَلْ أَقُولُ ذَلِكَ حَتَّى وَقَفْتُ عَلَى الطَّرِيقِ، أَوْ كَمَا قَالَ أَبِي

7298- Abdullah b. Ahmed b. Hanbel der ki: Babamın şöyle dediğini işittim: “Beş defa hac; bunların ikisini binekle, üçünü ise yürüyerek -veya- ikisini yürüyerek, üçünü binekle yaptım. Bir defasında yürürken yolu kaybettim ve: «Ey Allah’ın kulları! Bana yolu gösterin» demeye başladım. Böyle demeye devam ettim ve sonunda yolu buldum.”²

٧٢٩٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، أَنَا إِسْمَاعِيلُ الصَّفَّارُ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ، نَا يَزِيدُ، أَنَا سُلَيْمَانُ التَّيْمِيُّ، وَأَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، أَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ مُحَمَّدٍ الصَّفَّارُ، نَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، نَا الْأَنْصَارِيُّ، نَا سُلَيْمَانُ التَّيْمِيُّ، عَنْ أَبِي عُثْمَانَ، عَنْ سَلْمَانَ، قَالَ: " لَوْ يَعْلَمُ النَّاسُ عَوْنَ اللَّهِ لِلضَّعِيفِ مَا غَالَوْا بِالظَّهْرِ " وَفِي رِوَايَةٍ يَزِيدَ بْنُ هَارُونَ: " مَا فِي عَوْنِ اللَّهِ بِالضَّعِيفِ "

¹ İsnâdı hasendir.

² İsnâdı ceyyiddir.

7299- Selmân der ki: “İnsanlar, Allah’ın zayıfa nasıl yardım ettiğini bilseler, binekleri bu kadar pahalıya saymazlardı.” Yezîd b. Harun’un rivayeti: “... Allah’ın nasıl zayıfın yardımında olduğunu” şeklindedir.¹

٧٣٠٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا إِسْحَاقَ مُحَمَّدَ بْنَ يَحْيَى، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا الْعَبَّاسِ السَّرَّاجَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ الْحَسَنَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ الْجَرَوِيَّ، يَقُولُ: "عَاتَبَ رَجُلٌ أَخًا لَهُ فَقَالَ: هَلْ دَلَّلتَنِي قَطُّ عَلَى مَرِيضٍ؟ هَلْ دَلَّلتَنِي قَطُّ عَلَى جَنَازَةٍ؟ هَلْ دَلَّلتَنِي عَلَى خَيْرٍ؟"

7300- Hasan b. Abdilazîz el-Cerevî der ki: Bir adam bir kardeşine serzenişte bulunarak: “Bana hiçbir hastayı gösterdin mi, bir cenazeyi gösterdin mi, bir hayra yönlendirdin mi?” dedi.²

٧٣٠١ - أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، أَنَا أَحْمَدُ بْنُ عُثَيْدٍ الصَّفَّارُ، نَا تَمَّتَامُ، وَمُحَمَّدُ بْنُ الْفَضْلِ بْنِ جَابِرٍ، قَالَا: نَا حَسَنُ بْنُ عَبْدِ الْأَوَّلِ، نَا أَبُو خَالِدٍ الْأَحْمَرُ، وَأَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدٌ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَحْمَدَ الْأَصْبَهَانِيِّ الْحَافِظِ، أَنَا أَبُو حَفْصٍ عُمَرُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عُثْمَانَ، بِبَغْدَادَ، نَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ، نَا أَحْمَدُ بْنُ عِمْرَانَ الْأَخْنَسِيِّ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا خَالِدٍ الْأَحْمَرَ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أَبِي خَالِدٍ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ السَّائِبِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "الْخَيْرُ كَثِيرٌ، وَمَنْ يَعْمَلْ بِهِ قَلِيلٌ" لَفْظُ حَدِيثٍ تَمَّتَامٍ، قَالَ ابْنُ جَابِرٍ: سَمِعْتُ إِسْمَاعِيلَ بْنَ أَبِي خَالِدٍ، عَنْ عَطَاءِ الْحَدِيثِ، وَقَالَ الْأَخْنَسُ: عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ

7301- Abdullah b. Amr’ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Hayır çoktur, ancak onunla amel eden azdır.”³

Lafız Temmâm’a aittir. İbn Câbir der ki: İsmâîl b. Ebî Hâlid, hadisi Atâ’dan nakletti. Ahnes ise Resûlullah’tan (sallallahu aleyhi vesellem) aktardı.

¹ Ravileri güvenilirdir. Ebû Nuaym, *Hilye* (1/200) ve Ahmed, *Zühd* (151).

² Ravileri güvenilirdir.

³ İsnâdı zayıftır. Ebu’ş-Şeyh, *el-Emsâl* (21); Bezzâr, *Müsned* (1/126) ve Heysemî, *Mecma* (1/125).

الرَّابِعُ وَالْخَمْسُونَ مِنْ شُعَبِ الْإِيمَانِ، وَهُوَ بَابُ الْحَيَاءِ بِفُصُولِهِ

54. Şube

Hayâ (Utanma Duygusu) ve Kısımları

٧٣٠٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو طَاهِرٍ مُحَمَّدُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ مَحْمَشٍ الزَّيْدِيُّ الْفَقِيه، مِنْ أَصْلِ سَمَاعِهِ، أَنَا أَبُو طَاهِرٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ الْمُحَمَّدُ أَبَاذِي، نَا حَامِدُ بْنُ مُحَمَّدٍ، نَا إِسْحَاقُ بْنُ سُلَيْمَانَ الرَّازِي، قَالَ: سَمِعْتُ مَالِكَ بْنَ أَنَسٍ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ سَمِعَ رَجُلًا، يَعْظُ أَخَاهُ فِي الْحَيَاءِ، فَقَالَ: " دَعُهُ، فَإِنَّ الْحَيَاءَ مِنَ الْإِيمَانِ " رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ يُوسُفَ، عَنْ مَالِكٍ، وَأَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ، مِنْ حَدِيثِ ابْنِ عُيَيْنَةَ، وَمَعْمَرٍ، عَنِ الزُّهْرِيِّ

7302- Sâlim b. Abdillâh'ın, babasından bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu alayhi vesellem), fazla utangaç olan kardeşine nasihat eden bir adamla karşılaşıncı: "Onu rahat bırak! Zira hayâ imandandır" buyurdu.¹

Buhârî² bu hadisi Abdullah b. Yûsuf kanalıyla Mâlik'ten; Müslim³ ise İbn Uyeyne ve Ma'mer kanalıyla Zühri'den rivayet etti.

٧٣٠٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنِي أَبُو النَّضْرِ الْفَقِيه، نَا عُثْمَانُ بْنُ سَعِيدٍ، نَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ، نَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ أَبِي سَلَمَةَ، نَا ابْنُ شَهَابٍ، عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: مَرَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَى رَجُلٍ وَهُوَ يُعَاتِبُ أَخَاهُ فِي الْحَيَاءِ، يَقُولُ: إِنَّكَ تَسْتَحْيِي، حَتَّى كَأَنَّهُ قَدْ أَضَرَّ بِكَ، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " دَعُهُ، فَإِنَّ الْحَيَاءَ مِنَ الْإِيمَانِ " رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ يُونُسَ

¹ İsnâdı sahihtir.

² Buhârî, *îmân* (11)

³ Müslim, *îmân* (59).

7303- Sâlim b. Abdillâh b. Ömer'in, babasından bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), fazla utangaç olan kardeşine serzenişte bulunarak: "Sen çok utanıyorsun ve bu sana zarar veriyor" diyen bir adamın yanından geçerken: "Onu rahat bırak! Zira hayâ imandandır" buyurdu.¹

Buhârî² bu hadisi Ahmed b. Yûnus'tan rivayet etti.

٧٣٠٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَتْنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ الْحَسَنِ الْقَاضِي، نَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْحُسَيْنِ، نَا آدَمُ بْنُ أَبِي إِيَّاسٍ، نَا شُعْبَةُ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَبِي السَّوَّارِ الْعَدَوِيِّ، قَالَ: سَمِعْتُ عِمْرَانَ بْنَ حُصَيْنٍ، يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "إِنَّ الْحَيَاءَ لَا يَأْتِي إِلَّا بِخَيْرٍ" قَالَ: فَقَالَ لَهُ بُشَيْرُ بْنُ كَعْبٍ: إِنَّهُ مَكْتُوبٌ فِي الْحِكْمَةِ: إِنَّ مِنَ الْحَيَاءِ وَقَارًا، وَإِنَّ مِنَ الْحَيَاءِ سَكِينَةً، فَقَالَ لَهُ عِمْرَانُ بْنُ حُصَيْنٍ: أَحَدَّثَكَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، وَتُحَدِّثُنِي عَنْ صَحِيفَتِكَ؟ رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ، عَنْ آدَمَ بْنِ أَبِي إِيَّاسٍ، وَأَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ، مِنْ حَدِيثِ عُذْرٍ، عَنْ شُعْبَةَ

7304- İmrân b. Husayn'ın bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "Hayâ, ancak hayır getirir" buyurdu.³

Buşeyr b. Ka'b: "Hikmette: «Şüphesiz vakar hayâdandır, kuşkusuz huzur da hayâdandır» yazılıdır" deyince İmrân b. Husayn şöyle karşılık verdi: "Ben sana Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) hadis söylüyorum, sen kitabından mı söylüyorsun!"

Buhârî⁴ bu hadisi Âdem b. Ebî İyâs'tan, Müslim⁵ ise Gündar kanalıyla Şu'be'den rivayet etti.

¹ Ravileri güvenilirlerdir.

² Buhârî, *edeb* (100).

³ İsnâdı zayıf, hadis ise sahihtir.

⁴ Buhârî, *edeb* (100).

⁵ Müslim, *îmân* (60).

٧٣٠٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، نَا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدِ اللَّهِ الْمُتَدِي، نَا زَيْدُ بْنُ هَارُونَ، ح وَأَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي طَاهِرٍ الدَّقَّاقُ، بِبَغْدَادَ، أَنَا أَبُو الْحَسَنِ إِسْحَاقُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الْفَضْلِ الْبَزَّازُ، نَا الْحَارِثُ بْنُ أَبِي أُسَامَةَ، نَا زَيْدُ بْنُ هَارُونَ، أَنَا أَبُو نَعَامَةَ الْعَدَوِيُّ، عَنْ حُمَيْدِ بْنِ هِلَالٍ، عَنْ بَشِيرِ بْنِ كَعْبٍ، عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " الْحَيَاءُ خَيْرٌ كُلُّهُ " قَالَ بَشِيرٌ: فَقُلْتُ: إِنَّ مِنْهُ ضَعْفًا، وَإِنَّ مِنْهُ عَجْزًا، فَقَالَ: أُحَدِّثُكَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، وَتَجِيءُ بِالْمَعَارِضِ؟ لَا أُحَدِّثُكَ بِحَدِيثٍ مَا عَرَفْتُكَ، فَقَالُوا: يَا أَبَا نُجَيْدٍ، إِنَّهُ طَيِّبٌ وَإِنَّهُ، فَلَمْ يَزَالُوا بِهِ حَتَّى سَكَنَ وَحَدَّثَ، لَفْظُهُمَا سَوَاءٌ، كَذَا قَالَ فِي إِسْنَادِهِ: عَنْ أَبِي نَعَامَةَ، عَنْ حُمَيْدِ بْنِ هِلَالٍ، عَنْ بَشِيرٍ، عَنْ عِمْرَانَ، وَخَالَفَهُ النَّضْرُ بْنُ شَمِيلٍ، فَرَوَاهُ عَنْ أَبِي نَعَامَةَ

7305- İmrân b. Husayn der ki: Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): “Hayânın hepsi hayırdır” buyurdu. Beşîr der ki: Ben: “Ama hayânın bazıısı zayıflık, bazıısı acizliktir” deyince, İmrân b. Husayn: “Ben sana Resûlullah’tan (sallallahu aleyhi vesellem) hadis söylüyorum, sen ise itirazlarla geliyorsun; artık sana hadis anlatmayacağım” dedi. Oradakiler: “Ey Ebû Nuceyd! Bu iyi biridir” deyip sakinleşip hadis anlatmaya devam edene kadar ona ısrar ettiler.¹

İki hadisin de lafzı aynıdır. Senedi “Ebû Nuâme —Humeyd b. Hilal — Beşîr —İmrân” şeklindedir. Nadr b. Şumeyl ise ona muhalefet ederek Ebû Nuâme’den rivayet etti.

٧٣٠٦ - كَمَا أَخْبَرَنَا أَبُو صَالِحٍ بْنُ أَبِي طَاهِرٍ الْعَنْبَرِيُّ ابْنُ بَنْتِ يَحْيَى بْنِ مَنْصُورٍ الْقَاضِي، أَنَا جَدِّي، نَا أَحْمَدُ بْنُ سَلَمَةَ، نَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، أَنَا النَّضْرُ بْنُ شَمِيلٍ، نَا أَبُو نَعَامَةَ الْعَدَوِيُّ، سَمِعْتُ حُجَيْرَ بْنَ الرَّبِيعِ، يَقُولُ: قَالَ لِي عِمْرَانُ بْنُ حُصَيْنٍ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: " الْحَيَاءُ كُلُّهُ خَيْرٌ، وَالْحَيَاءُ لَا يَأْتِي إِلَّا بِخَيْرٍ " فَقَالَ بَشِيرُ بْنُ كَعْبٍ: إِنَّا نَجِدُ فِي كِتَابِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: مِنْهُ وَقَارٌ، وَمِنْهُ ضَعْفٌ، فَقَالَ: مَنْ هَذَا يَا حُجَيْرُ؟

¹ İsnadı hasendir. Ahmed, *Müsned* (4/442) ve Hatîb, *Târih* (6/399).

فَقَالَ: لَا بَأْسَ بِهِ رَجُلٌ مِنَّا فَقَالَ: تَسْمَعُنِي أُحَدِّثُكَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَتُحَدِّثُنِي عَنِ الْكُتُبِ؟ لَا أُحَدِّثُكُمْ الْيَوْمَ حَدِيثًا، رَوَاهُ مُسْلِمٌ، عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ

7306- Hucayr b. er-Rabî der ki: İmrân b. Husayn bana: “Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): «Hayânın hepsi hayırdır ve hayâ sadece hayır getirir» buyurduğunu işittim” deyince Buşeyr b. Ka'b: “Biz Allah'ın Kitab'ında, hayânın bazısının vakar, bazısının zayıflık olduğunu görüyoruz” karşılığını verdi. İmrân: “Kim bu, ey Hucayr?” diye sorunca: “Zararsız biri, bizden bir adamdır” cevabını verdim. İmrân: “Ona Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) hadis söylediğimi işittiği halde bana kitaplardan bahsediyor” bugün artık size hadis nakletmeyeceğim” dedi.¹

Müslim² bu hadisi İshâk b. İbrâhîm'den rivayet etti.

٧٣٠٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، نَا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، نَا يَحْيَى بْنُ أَبِي طَالِبٍ، نَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ، أَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مُطَرِّفٍ، عَنْ حَسَّانَ بْنِ عَطِيَّةَ، عَنْ أَبِي أُمَامَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: " الْحَيَاءُ وَالْعِيُّ شُعَبَتَانِ مِنَ الْإِيمَانِ، وَالْبَذَاءُ وَالنِّيَانُ شُعَبَتَانِ مِنَ النِّفَاقِ "

7307- Ebû Umâme'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Hayâ ve konuşmada sadelik (az konuşmak) imanun iki bölümüdür. Edepsizlik ve gevezelik ise münafıklıktan iki bölümdür.”³

٧٣٠٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، وَأَبُو بَكْرِ أَحْمَدُ بْنُ الْحَسَنِ الْقَاضِي، قَالَا: نَا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، نَا أَحْمَدُ بْنُ عِصَامٍ بْنِ عَبْدِ الْمَجِيدِ الْأَصْبَهَانِيُّ، نَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ أَبِي شَيْبَةَ الْخَزَّازُ أَبُو إِسْحَاقَ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرٍو، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " الْحَيَاءُ مِنَ الْإِيمَانِ، وَالْإِيمَانُ فِي الْجَنَّةِ، وَالْبَذَاءُ مِنَ الْجَفَاءِ، وَالْجَفَاءُ فِي النَّارِ " وَكَذَلِكَ رَوَاهُ مُعَاذُ بْنُ مُعَاذٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ عَلَقَمَةَ، وَغَيْرُهُ

¹ İsnâdındaki müellifin hocasını tanımıyorum. Diğer ravileri güvenilirlerdir.

² Müslim, *îmân* (64).

³ Ravileri güvenilirlerdir. Tirmizî 4/375 (2027).

7308- Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Hayâ imandandır. İman ise kişiyi cennete götürür. Edepsizlik ise zulümdür ve zulmün kişiyi götüreceği yer ise cehennemdir.”¹

Muâz b. Muâz bu hadisi Muhammed b. Amr b. Alkame ile başkasından bu şekilde rivayet etti.

٧٣٠٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرِ أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْأَشْنَانِيُّ، أَنَا أَبُو الْحَسَنِ الطَّرَائِيفِيُّ، نَا عُثْمَانُ بْنُ سَعِيدٍ، نَا أَحْمَدُ بْنُ أَبِي غَالِبٍ الْبَغْدَادِيُّ، وَسَعِيدُ بْنُ سُلَيْمَانَ الْوَاسِطِيُّ، عَنْ هُشَيْمٍ، وَأَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَنَا أَبُو النَّضْرِ الْفَقِيهُ، نَا صَالِحُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْحَافِظُ، نَا سَعِيدُ بْنُ سُلَيْمَانَ الْوَاسِطِيُّ، نَا هُشَيْمٌ، عَنْ مَنْصُورِ بْنِ زَادَانَ، عَنِ الْحَسَنِ، عَنْ أَبِي بَكْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " الْحَيَاءُ مِنَ الْإِيمَانِ، وَالْإِيمَانُ فِي الْجَنَّةِ، وَالْبَذَاءُ مِنَ الْجَفَاءِ، وَالْجَفَاءُ فِي النَّارِ "

7309- Ebû Bekre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Hayâ imandandır. İman ise kişiyi cennete götürür. Edepsizlik ise zulümdür ve zulmün kişiyi götüreceği yer ise cehennemdir” buyurdu.²

٧٣١٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ مُحَمَّدُ بْنُ الْفَضْلِ بْنِ نَظِيفِ الْفَرَا، بِمَكَّةَ، نَا أَبُو الْحُسَيْنِ أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ السَّبَّيْعِيُّ الْبَغْدَادِيُّ إِمْلَاءً بِمَضَرَ، نَا مُوسَى بْنُ هَارُونَ، نَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَوْنٍ، نَا هُشَيْمٌ، أَنَا مَنْصُورٌ، عَنِ الْحَسَنِ، عَنْ أَبِي بَكْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: " الْحَيَاءُ مِنَ الْإِيمَانِ، وَالْإِيمَانُ فِي الْجَنَّةِ "

7310- Ebû Bekre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Hayâ imandandır. İman ise kişiyi cennete götürür” buyurdu.³

٧٣١١ - وَنَا مُوسَى بْنُ هَارُونَ، نَا وَهْبُ بْنُ بَقِيَّةَ، أَنَا هُشَيْمٌ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنِ الْحَسَنِ، عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ فِي مِثْلِهِ، قَالَ: وَسَمِعْتُ مُوسَى بْنَ

¹ İsnâdı hasendir. Tirmizî 4/365 (2009).

² Ravileri güvenilirdir. İbn Mâce 2/1400 (1484).

³ İsnâdı hasendir. İbnu'l-Ca'd, Müsned 2/1028 (2980) ve Taberânî, M. el-Kebîr 18/178 (409) Bak: Heysemi, Mecma 88/26).

هَارُونَ يَقُولُ: رَوَاهُ هُشَيْمٌ بِوَاسِطَةٍ، فَقَالَ: عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ، وَرَوَاهُ بَيْعَدَادٌ عَنْ أَبِي بَكْرَةَ

7311- Bu hadis başka bir kanalla İmrân b. Husayn'dan nakledilmiştir.¹

Mûsa b. Hârûn der ki: Huşeym bunu Vâsıt'ta, İmrân b. Husayn'dan, Bağdad'ta ise Ebû Bekre'den rivayet etti.

٧٣١٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحَسَنِ عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنُ عَلِيٍّ الْمُقَرِّيُّ، أَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ إِسْحَاقَ، نَا مُسَبِّحُ بْنُ حَاتِمٍ الْعُكْلِيُّ، نَا عَبْدُ الْجَبَّارِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: خَطَبَ الْمَأْمُونُ وَذَكَرَ الْحَيَاءَ فَمَدَحَهُ وَأَكْثَرَ فِي مَدْحِهِ، ثُمَّ قَالَ: نَا هُشَيْمٌ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنِ الْحَسَنِ، عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ، وَأَبِي بَكْرَةَ قَالَا: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " الْحَيَاءُ مِنَ الْإِيمَانِ، وَالْإِيمَانُ فِي الْجَنَّةِ، وَالْبَدَأُ مِنَ الْجَفَاءِ، وَالْجَفَاءُ فِي النَّارِ "

7312- Abdulcebbâr b. Abdillâh der ki: (Halife) Memûn bize hutbe verip hayâdan bahsederek uzun süre övdükten sonra şöyle dedi: Huşeym'in, Mansûr kanalıyla Hasan'dan, onun da İmrân b. Husayn ile Ebû Bekre'den bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Hayâ imandandır. İman ise kişiyi cennete götürür. Edepsizlik ise zulümdür ve zulmün kişiyi götüreceği yer ise cehennemdir."²

٧٣١٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَلِيٍّ بْنُ شاذَانَ، أَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ، نَا يَعْقُوبُ بْنُ سُفْيَانَ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي السَّرِيِّ، ح وَأَخْبَرَنَا أَبُو الْحَسَنِ الْمُقَرِّيُّ، أَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ إِسْحَاقَ، نَا الْحَسَنُ بْنُ سُفْيَانَ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُتَوَكِّلِ، نَا أَبُو بَشِيرٍ بَكْرُ بْنُ بَشِيرٍ، نَا عَبْدُ الْحَمِيدِ بْنُ سَوَّارٍ، حَدَّثَنِي إِيَّاسُ بْنُ مُعَاوِيَةَ بْنِ قُرَّةَ، قَالَ: كُنَّا عِنْدَ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ، فَذَكَرَ عِنْدَهُ الْحَيَاءَ، فَقَالَ: الْحَيَاءُ مِنَ الْإِيمَانِ، فَقَالَ عُمَرُ: بَلْ هُوَ الدِّينُ كُلُّهُ، فَقَالَ إِيَّاسُ: حَدَّثَنِي أَبِي، عَنْ جَدِّي قَالَ: كُنَّا عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ فَذَكَرَ عِنْدَهُ الْحَيَاءَ فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ الْحَيَاءُ مِنَ الدِّينِ؟ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: " بَلْ هُوَ الدِّينُ كُلُّهُ " ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " إِنَّ

¹ İsnâdı hasendir. İbnu'l-Ca'd, *Müsned* 2/1028-1029 (2981) ve Taberânî, *M. el-Kebîr* 18/178 (409) Bak: Heysemî, *Mecma* 88/26).

² İsnâdında tanımadığım biri vardır. Taberânî, *M. es-Sağîr* (2/115) Bak: Heysemî, *Mecma* (1/91).

الْحَيَاءُ وَالْعَفَافُ وَالْعِيَّةُ - عَنِ اللِّسَانِ لَا عَنِ الْقَلْبِ وَالْعَمَلِ - مِنَ الْإِيمَانِ، وَإِنَّهُمْ يُرَدُّنَ فِي
الْآخِرَةِ وَيُنْقِصَنَّ مِنَ الدُّنْيَا، وَمَا يُرَدُّنَ فِي الْآخِرَةِ أَكْثَرُ مِمَّا يُنْقِصَنَّ مِنَ الدُّنْيَا، وَإِنَّ الشُّحَّ
وَالْفُحْشَ وَالْبَذَاءَ مِنَ النَّفَاقِ، وَإِنَّهُمْ يُرَدُّنَ فِي الدُّنْيَا، وَيُنْقِصَنَّ مِنَ الْآخِرَةِ، وَمَا يُنْقِصَنَّ مِنَ
الدُّنْيَا أَكْثَرُ مِمَّا يُرَدُّنَ فِي الدُّنْيَا " قَالَ إِيَّاسُ: " أَمَرَنِي عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ فَأَمْلَيْتُهَا عَلَيْهِ
فَكَتَبْتُهَا بِخَطِّهِ ثُمَّ صَلَّى بِنَا الظُّهْرَ وَالْعَصْرَ وَهِيَ فِي كُمِّهِ مَا يَضَعُهَا " لَفْظُ حَدِيثِ الْحَسَنِ،
وَفِي رِوَايَةِ يَعْقُوبَ: حَدَّثَنِي بُكَيْرُ بْنُ بَشِيرٍ السُّلَمِيُّ، وَقَالَ: عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ قُرَّةِ الْمُرْنِيِّ،
ثُمَّ قَالَ فِي آخِرِهِ: قَالَ إِيَّاسُ، فَحَدَّثْتُ بِهِ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ فَأَمَرَنِي فَأَمْلَيْتُهَا عَلَيْهِ ثُمَّ كَتَبْتُ
بِخَطِّهِ، ثُمَّ صَلَّى بِنَا الظُّهْرَ وَالْعَصْرَ، وَإِنَّهَا لَفِي كَفِّهِ مَا يَضَعُهَا

7313- İyâs b. Muâviye b. Kurra der ki: Ömer b. Abdilazîz'in yanındayken hayâdan bahsedilip: "Hayâ imandandır" denilince Ömer: "Bilakis, dinin tamamıdır" dedi. İyâs b. Muâviye b. Kurra dedi ki: Babamın bildirdiğine göre dedem şöyle dedi: Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanındayken hayâdan (utanma duygusundan) bahsedildi ve: "Ey Allah'ın Resûlü! Hayâ dinden midir?" diye sordular. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "Bilakis, dinin tamamıdır" buyurup şöyle devam etti: "Hayâ, iffet ve (amel ile kalpte değil dilde olan) sadelik imandandır. Bunlar kişinin âhiretteki kazancını arttırır; ama dünyadaki kazancını azaltırlar. Ancak âhirette kazandırdıkları dünyada kaybettirdiklerinden daha fazladır. Edepsizlik, cimrilik ve müstehecnlik olmak üzere üç şey de kişinin âhiretteki kazancını azaltır, dünyadaki kazancını arttırırlar. Ancak âhirette kaybettirdikleri dünyada kazandırdıklarından çok daha fazladır." İyâs der ki: Ömer b. Abdilazîz bunu kendisine yazdırmamı söyledi ve kendi hattıyla yazdı. Sonra bize öğle ve ikinci namazını kıldırıldı. Bu yazıyı cebine koydu ve çıkarmadı.¹

Lafız Hasan'ındır. Yâkûb'un rivayeti ise şu şekildedir: Bukeyr b. Bişr es-Sülemî bunu babası kanalıyla dedesi Kurra el-Müzenî'den nakledip sonunda şöyle dedi: İyâs: "Bu hadisi Ömer b. Abdilazîz'e anlattığımda bunu

¹ İsnâdı zayıftır. Taberânî, M. el-Kebîr 19/29-30 (63) ve Vekî, Ahbâru'l-Kudât (1/318-319) Bak: Heysemî, Mecma (8/27).

kendisine yazdırmamı söyleyip kendi eliyle yazdı. Sonra yazı elindeyken bize öğle ve ikinci namazını kıldırdı” dedi.

٧٣١٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو طَاهِرٍ الْفَقِيه، أَنَا أَبُو طَاهِرٍ الْمُحَمَّدَ أَبَا ذِي، نَا حَامِدُ بْنُ مُحَمَّدٍ، نَا إِسْحَاقُ بْنُ سُلَيْمَانَ الرَّازِي، نَا مَالِكٌ، ح وَأَخْبَرَنَا أَبُو زَكَرِيَّا بْنُ أَبِي إِسْحَاقَ، أَنَا أَبُو الْحَسَنِ الطَّرَائِيفِي، نَا عُثْمَانُ بْنُ سَعِيدٍ، نَا الْقَعْنَبِيُّ، فِيمَا قَرَأَ عَلَى مَالِكٍ، عَنْ سَلَمَةَ بْنِ صَفْوَانَ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ طَلْحَةَ بْنِ رُكَانَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " لِكُلِّ دِينٍ خُلُقٌ، وَخُلُقُ الْإِسْلَامِ الْحَيَاءُ " وَفِي رِوَايَةِ إِسْحَاقَ: " وَإِنَّ خُلُقَ الْإِيمَانِ الْحَيَاءُ " هَذَا مُرْسَلٌ

7314- Yezîd b. Talha b. Rukâne'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Her dinin bir ahlâkı (karakteri) vardır. İslam’ın ahlâkı da hayâdır.” Bu hadis İshâk’ın rivayetinde: “İmanın ahlâkı da hayâdır” şeklindedir.¹

٧٣١٥ - حَدَّثَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السُّلَمِيُّ، أَنَا أَبُو عَمْرٍو بْنُ مَطَرٍ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ السَّلَامِ، نَا الْحُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ بْنِ يَزِيدَ الْهَمْدَانِيُّ، نَا أَبِي، عَنْ مَالِكٍ، فَذَكَرَهُ وَقَالَ: عَنْ أَبِيهِ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " لِكُلِّ دِينٍ خُلُقٌ " وَرَوَاهُ أَيْضًا عَلِيُّ بْنُ الْحَسَنِ الصَّفَّارُ، عَنْ وَكَيْعٍ، عَنْ مَالِكٍ، عَنْ سَلَمَةَ بْنِ صَفْوَانَ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ رُكَانَةَ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ يَحْيَى بْنُ مَعِينٍ: " حَدِيثُ رُكَانَةَ هَذَا مُرْسَلٌ، لَيْسَ فِيهِ عَنْ أَبِيهِ " وَرُويَ مِنْ وَجْهِ آخَرَ ضَعِيفٍ مُسْنَدًا

7315- Hüseyin b. Ali b. Yezîd el-Hemadânî, babası kanalıyla Mâlik’ten bu hadisi: “Her dinin bir ahlâkı vardır” şeklinde başlayarak rivayet etti.²

Yine bu hadisi Ali b. el-Hasan es-Saffâr, “Vekî —Mâlik —Seleme b. Safvân —Yezîd b. Rukâne —babası” kanalıyla rivayet etti. Yahya b. Maîn der ki: Rukâne’nin bu hadisi mürseldir ve ravi zincirinde babası zikredilmemiştir. Yine bu hadis başka bir yolla zayıf isnâdla nakledilmiştir.³

¹ Hadis mürseldir ve ravileri güvenilirlerdir. İbn Ebî Şeybe, *Musannef* (8/338) ve Kudâî, *Müsnevu’ş-Şihâb* (1019) Bak: İbn Hacer, *el-Metâlibu’l-Âliye* (2/408).

² İsnâdı zayıftır. İbn Hacer, *el-İsâbe* (2/219-220).

³ İbn Abdîlber, *et-Temhîd* (9/258).

٧٣١٦ - أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدِانَ، أَنَا أَحْمَدُ بْنُ عُبَيْدٍ، نَا أَبُو إِسْمَاعِيلَ التِّرْمِذِيُّ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ وَهَبٍ، نَا بَقِيَّةُ، عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ يَحْيَى، عَنْ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " لِكُلِّ دِينٍ خُلُقٌ، وَإِنَّ خُلُقَ الْإِسْلَامِ الْحَيَاءُ " كَذَا رَوَى عَنْ بَقِيَّةَ، عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ يَحْيَى

7316- Enes b. Mâlik'in bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Her dinin bir ahlâkı (karakteri) vardır. İslam'ın ahlâkı da hayâdır."¹

Hadis Ukbe kanalıyla Muâviye b. Yahya'dan bu şekilde nakledilmiştir.

٧٣١٧ - وَرَوَاهُ عِيسَى بْنُ يُونُسَ، عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ يَحْيَى، عَنِ الزُّهْرِيِّ دُونَ ذِكْرِ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ فِيهِ، أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدِانَ، أَنَا أَحْمَدُ بْنُ عُبَيْدٍ، نَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ الْفَضْلِ الْبُلْخِيُّ، نَا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ، نَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ، فَذَكَرَهُ، وَرَوَى مِنْ وَجْهِ آخَرَ، عَنْ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ، أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْخَافِظُ، حَدَّثَنِي أَبُو عَلِيٍّ الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ مَخْلَدٍ بْنُ حَفْصٍ، نَا عَلِيُّ بْنُ زُهَيْرٍ

7317- İsa b. Yûnus bunu Muâviye b. Yahya kanalıyla Zühri'den, o da Ömer b. Abdilazîz'i zikretmeden rivayet etti. Başka bir yolla Ömer b. Abdilazîz'in adı geçerek rivayet olunmuştur.²

٧٣١٨ - وَأَخْبَرَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْحَرَصِيُّ، أَنَا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ حُمَيْدٍ بْنُ سَهْلٍ الْمُوصِلِيُّ، بِبَغْدَادَ، نَا صَالِحُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي مُقَاتِلٍ، نَا عَلِيُّ بْنُ زُهَيْرٍ الشَّيْبَانِيُّ، نَا عَلِيُّ بْنُ عَيَّاشٍ، حَدَّثَنِي أَبُو مُطِيعٍ الْأَطْرَابَلْسِيُّ، نَا عَبَادُ بْنُ كَثِيرٍ، عَنْ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ أَنَسٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " إِنَّ لِكُلِّ دِينٍ خُلُقًا، وَخُلُقُ الْإِسْلَامِ الْحَيَاءُ " وَرَوَاهَا أَيْضًا صَالِحُ بْنُ حَسَّانٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ كَعْبٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ،

7318- Enes'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Her dinin bir ahlâkı (karakteri) vardır. İslam'ın ahlâkı da hayâdır."¹

¹ İsnâdı zayıftır.

² Muâviye b. Yahya sebebiyle isnâdı zayıftır. İbn Mâce 2/1399 (4181).

٧٣١٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَنَا أَبُو إِسْحَاقَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ يَحْيَى، أَنَا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ هَاشِمٍ، نَا حُمَيْدُ بْنُ الرَّيِّعِ، نَا سَعِيدُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْوَرَّاقُ، نَا صَالِحُ بْنُ حَسَّانٍ فَذَكَرَهُ، وَهَذَا أَيْضًا ضَعِيفٌ

7319- Sâlih b. Hassân, Muhammed b. Ka'b kanalıyla İbn Abbâs'tan, o da Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) rivayet etti. Bu hadis zayıftır.²

٧٣٢٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرٍ أَحْمَدُ بْنُ الْحَسَنِ الْقَاضِي، نَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ الصَّحَّاحِ الْمِصْرِيُّ، بِمَكَّةَ، نَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ بْنِ زَيْدٍ الصَّائِغِ، بِمَكَّةَ، نَا بِشْرُ بْنُ عُثَيْسٍ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، عَنْ عَمْرِو بْنِ مُحَمَّدٍ الْأَسْلَمِيِّ، عَنْ فُلَيْحِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْخَطْمِيِّ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " خَمْسٌ مِنْ سُنَنِ الْمُرْسَلِينَ: الْحَيَاءُ، وَالْحِلْمُ، وَالْحِجَامَةُ، وَالسَّوَاكُ، وَالتَّعَطُّرُ " وَهَذَا قَدْ ذَكَرَهُ الْبُخَارِيُّ فِي التَّارِيخِ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَبْدِ الْمَلِكِ، عَنِ ابْنِ أَبِي فُذَيْكٍ وَهُوَ مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، عَنْ عُمَرَ بْنِ مُحَمَّدٍ الْأَسْلَمِيِّ، فَعُمَرَ يَنْفَرِدُ بِهِ وَرُويَ مِنْ وَجْهِ آخَرَ كَمَا "

7320- Fuleyh b. Abdillâh el-Hatmî'nin, babası kanalıyla dedesinden bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Beş şey peygamberlerin sünnetindendir: Hayâ, hilim, hacamat, misvak ve koku kullanmak."³

Buhârî bu hadisi Tarih'te Abdurrahman b. Abdilmelik kanalıyla İbn Ebî Fudeyk'ten (Muhammed b. İsmâîl), o da Ömer b. Muhammed el-Eslemî'den rivayet etti. Ömer bunu rivayette tek kalmıştır. Bu hadis aşağıda geçtiği şekliyle başka bir yolla nakledilmiştir.

٧٣٢١ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحَسَنِ الْعَلَوِيُّ، أَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ الْحَسَنِ الْحَافِظُ، نَا أَبُو أَحْمَدَ الْفَرَّاءِ، نَا قُدَامَةُ بْنُ مُحَمَّدٍ، نَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ شَيْبَةَ، عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ، عَنْ عَطَاءٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " مِنْ سُنَنِ الْمُرْسَلِينَ: الْحِلْمُ، وَالْحَيَاءُ،

¹ İsnâdı çok zayıftır. Ebû Nuaym, *Hilye* (5/363).

² İsnâdı çok zayıf, hadis ise geldiği kanallarla hasendir. İbn Mâce 2/1399 (4182).

³ İsnâdı çok zayıftır. Bezzâr, *Müsned* (1/244) ve Taberânî, *M. el-Kebîr* 22/293-294 (749) Bak: Heysemî, *Mecma* (2/99).

وَالْحِجَامَةُ، وَالسَّوَاكُ، وَالتَّعَطُّرُ، وَكَثْرَةُ الْأَزْوَاجِ " تَفَرَّدَ بِهِ قُدَامَةُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْحَضْرَمِيُّ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ، وَلَيْسَا بِالْقَوِيِّينِ وَأَصَحُّ مَا رُويَ فِيهِ مَا

7321- İbn Abbâs'ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Hilim, hayâ, hacamat, misvak, koku kullanmak ve çok evlenmek, peygamberlerin sünnetindendir."¹

Kudâme b. Muhammed el-Hadramî bu hadisi İsmâîl'den rivayette tek kalmıştır. Bunların ikisi de zayıftır.

٧٣٢٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، نَا أَبُو الْعَبَّاسِ الْأَصَمُّ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ الصَّغَانِيُّ، نَا سَعِيدُ بْنُ سُلَيْمَانَ، نَا عَبَّادُ بْنُ الْعَوَّامِ، عَنْ حَجَّاجٍ، عَنْ مَكْحُولٍ، عَنْ أَبِي الشَّامَلِ، عَنْ أَبِي أَيُّوبَ الْأَنْصَارِيِّ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: " أَرْبَعٌ مِنْ شَتَّى الْمُرْسَلِينَ: التَّعَطُّرُ، وَالنَّكَاحُ، وَالسَّوَاكُ، وَالْحَيَاءُ " وَكَذَلِكَ رَوَاهُ حَفْصُ بْنُ غِيَاثٍ، عَنْ حَجَّاجِ بْنِ أَرْطَاةَ

7322- Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Dört şey peygamberlerin sünnetindendir: Koku kullanmak, evlenmek, misvak ve hayâ." Hafs b. Giyâs bu hadisi Haccâc b. Ertâa'dan bu şekilde rivayet etti.²

٧٣٢٣ - أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ الْأَصْبَهَانِيُّ، أَنَا أَبُو سَعِيدٍ بْنُ الْأَعْرَابِيِّ، نَا جَعْفَرُ بْنُ الْحَجَّاجِ، نَا أَيُّوبُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْوَزَّانُ، نَا الْوَلِيدُ، نَا ثَابِتُ بْنُ يَزِيدَ، عَنِ الْأَوْزَاعِيِّ، عَنْ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عُرْوَةَ، سَمِعْتُ عَائِشَةَ، تَقُولُ: كَانَ نَبِيُّ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ فِي مَكَارِمِ الْأَخْلَاقِ: " عَشْرَةٌ تَكُونُ فِي الرَّجُلِ وَلَا تَكُونُ فِي ابْنِهِ، وَتَكُونُ فِي الْإِبْنِ وَلَا تَكُونُ فِي أَبِيهِ، وَتَكُونُ فِي الْعَبْدِ وَلَا تَكُونُ فِي سَيِّدِهِ، يَقْسِمُهَا اللَّهُ لِمَنْ أَرَادَ بِهِ السَّعَادَةَ: صِدْقُ الْحَدِيثِ، وَصِدْقُ الْبَاسِ، وَهُوَ أَنْ لَا يَشْبَعَ وَجَارُهُ وَصَاحِبُهُ جَائِعَانِ، وَإِعْطَاءُ السَّائِلِ، وَالْمُكَافَأَةُ

¹ İsnâdı çok zayıftır. Taberânî, M. el-Kebîr 11/186 (11445) Bak: İbn Hacer, el-Lisan (1/410), Zehebi, Mizân (1/334) ve Heysemî, Mecma (4/253).

² Ebu's-Şimâl sebebiyle isnâdı zayıftır. Tirmizî (3/391).

بِالصَّنَائِعِ، وَحِفْظِ الْأَمَانَةِ، وَصِلَةِ الرَّحِمِ، وَالتَّذَمُّمِ لِلْجَارِ، وَالتَّذَمُّمِ لِلصَّاحِبِ، وَإِقْرَاءِ الضَّيْفِ، وَرَأْسُهُنَّ الْحَيَاءُ "

7323- Hz. Âişe der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ahlâkın üstünlüğünü hakkında şöyle derdi: "On şey kişide olur oğlunda olmaz, oğulda olur aneak babasında olmaz, kölede olur, sahibinde olmaz. Allah bunları bahtiyar olmasını dilediği kişiye verir: Bu on huy; doğru sözlü olmak, insanlara karşı doğru olmak. Bu da komşusu ve dostu açken tok olmamaktır. İsteyene vermek, yapılan iyilikleri mükafatlandırmak, emaneti korumak, akrabalık bağlarını gözetmek, komşunun haklarına riayet etmek, dostun haklarına riayet etmek, misafiri ağırlamak ve en başta geleni de hayâ sahibi olmaktır."¹

٧٣٢٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، نَا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ دَاوُدَ بْنِ سُلَيْمَانَ، نَا يُونُسُ بْنُ مُوسَى الْمَرْوُورِيُّ، نَا أَيُّوبُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْوَرَّانُ، فَذَكَرَهُ بِإِسْنَادِهِ نَحْوَهُ، غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ: عَنْ عَائِشَةَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ، وَلَمْ يَذْكُرْ قَوْلَهُ: " وَهُوَ أَنْ لَا يَشْبَعَ وَجَارُهُ وَصَاحِبُهُ جَائِعَانِ "، قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ: " ثَابِتُ بْنُ يَزِيدَ الَّذِي أَدْخَلَهُ الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْأَوْزَاعِيِّ مَجْهُولٌ، وَبِتَبْعِي أَنْ يَكُونَ الْحَمْلُ فِيهِ عَلَيْهِ " قُلْتُ: وَقَدْ رَوِيَ ذَلِكَ بِإِسْنَادٍ آخَرَ ضَعِيفٍ مَوْقُوفًا عَلَى عَائِشَةَ وَهُوَ بِهِ أَشْبَهُ

7324- Aynı mânâda bir hadis Hz. Âişe'den: "Komşusu ve arkadaşı aç iken..." sözü zikredilmeden nakledilmiştir.²

Ebû Abdillâh der ki: Velîd b. Müslim ile Evzâî arasındaki Sâbit b. Yezîd mechûldür.

Beyhakî der ki: Bu hadis zayıf ve mevkuf olan başka bir isnâdla nakledilmiştir.

٧٣٢٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحَسَنِ عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ الْمُقْرِئُ، أَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ إِسْحَاقَ، نَا أَبُو عِمْرَانَ التُّسْتَرِيُّ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ حُلَيْدٍ، نَا فَضِيلٌ، أَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عِيَّاشٍ، عَنْ الْأَفْرِيقِيِّ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي مَنْصُورٍ، قَالَ: قَالَتْ عَائِشَةُ: " أَخْلَاقُ الْمَكَارِمِ عَشْرٌ:

¹ İsnâdı çok zayıftır. Temmâm, *Fevâid* 15/102 (1) ve Hakîm Tirmizî, *Nevâdiru'l-Usul* (229).

² İsnâdı çok zayıftır.

صِدْقُ الْحَدِيثِ، وَصِدْقُ الْبَأْسِ، وَأَذَاءُ الْأَمَانَةِ، وَصِلَةُ الرَّحِمِ، وَالتَّدْمُّمُ لِلْجَارِ، وَالتَّدْمُّمُ لِلصَّاحِبِ، وَالْمُكَافَأَةُ لِلصَّنَائِعِ، وَإِقْرَاءُ الضَّيْفِ، وَإِعْطَاءُ السَّائِلِ، وَرَأْسُ ذَلِكَ الْحَيَاءُ "

7325- Hz. Âişe der ki: "Ahlâkın on güzelliği vardır: Doğru sözlü olmak, insanlara karşı doğru olmak, emaneti sahibine vermek, akrabalık bağlarını gözetmek, komşunun haklarına riayet etmek, dostun haklarına riayet etmek, yapılan iyilikleri mükafatlandırmak, misafiri ağırlamak, isteyene vermek ve en başta geleni de hayâ sahibi olmaktır."¹

٧٣٢٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَلِيٍّ الرَّوْذِبَارِيُّ، أَخْبَرَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ أَيُّوبَ الطُّوسِيِّ، حَدَّثَنَا أَبُو حَاتِمٍ الرَّازِيُّ، حَدَّثَنَا الشَّافِعِيُّ هُوَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ التِّيمِيُّ أَبُو غِرَارَةَ، ح وَأَخْبَرَنَا أَبُو طَاهِرٍ الْفَقِيه، أَخْبَرَنَا أَبُو طَاهِرٍ الْمُحَمَّدِيُّ، أَبَاذِي، حَدَّثَنَا أَبُو عِمْرَانَ مُوسَى بْنُ هَارُونَ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ عِيَّاشٍ الشَّافِعِيُّ، حَدَّثَنَا أَبُو غِرَارَةَ، أَخْبَرَنِي أَبِي، عَنِ الْقَاسِمِ، عَنْ عَائِشَةَ، قَالَتْ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: " الرَّفْقُ يُمْنُ، وَالْخُرْقُ شُؤْمٌ، وَإِذَا أَرَادَ اللَّهُ بِأَهْلِ بَيْتٍ خَيْرًا أَدْخَلَ عَلَيْهِمُ الرَّفْقَ، فَإِنَّ الرَّفْقَ لَمْ يَكُنْ فِي شَيْءٍ قَطُّ إِلَّا زَانَهُ، وَإِنَّ الْخُرْقَ لَمْ يَكُنْ فِي شَيْءٍ قَطُّ إِلَّا شَانَهُ، الْحَيَاءُ مِنَ الْإِيمَانِ، وَالْإِيمَانُ فِي الْجَنَّةِ، وَلَوْ كَانَ الْحَيَاءُ رَجُلًا لَكَانَ رَجُلًا صَالِحًا، وَإِنَّ الْفُحْشَ مِنَ الْفُجُورِ، وَإِنَّ الْفُجُورَ فِي النَّارِ، وَلَوْ كَانَ الْفُحْشُ رَجُلًا لَكَانَ رَجُلًا شَوْءًا، وَإِنَّ اللَّهَ لَمْ يَخْلُقْنِي فَحَاشًا " لَفْظُ حَدِيثِ أَبِي حَاتِمٍ،

7326- Hz. Âişe der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Yumuşak huyluluk uğur, kabalık ise uğursuzluk getirir. Yüce Allah bir ev halkına hayır dilediği zaman o eve yumuşak huyluluğu sokar. Yumuşak huyluluk da bulunduğu yeri süsler, güzelleştirir. Kabalık ise bulunduğu her yeri çirkinleştirip bozar. Hayâ imandandır, imanın götüreceği yer de Cennettir. Hayâ insanlar arasında dolaşan biri olsaydı, mutlaka salih biri olurdu. Ahlâksızlık fücurdandır, fücür da kişiyi Cehenneme götürür. Ahlâksızlık insanlar arasında dolaşan biri olsaydı mutlaka kötü biri olurdu. Allah beni çirkin söz söyleyen biri olarak yaratmadı."² Lafız Ebû Hâtim'indir.

¹ İsnâdı zayıftır. Harâîti, el-Müntekâ (274).

² İsnâdı zayıftır. Hatib, el-Muvaddah (1/319)

٧٣٢٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ الصَّنْعَانِيُّ بِمَكَّةَ، حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عَبَّادٍ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ وَأَخْبَرَنَا أَبُو سَعِيدٍ مُحَمَّدُ بْنُ مُوسَى، نَا أَبُو الْعَبَّاسِ الْأَصَمُّ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، أَنَا يَحْيَى بْنُ مَعِينٍ، نَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، أَنَا مَعْمَرٌ، عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ أَنَسٍ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: " مَا كَانَ الْفُحْشُ فِي شَيْءٍ قَطُّ إِلَّا شَانَهُ، وَلَا كَانَ الْحَيَاءُ فِي شَيْءٍ قَطُّ إِلَّا زَانَهُ " لَفْظُهُمَا سَوَاءٌ، زَادَ إِسْحَاقُ: عَنْ عَبْدِ الرَّزَّاقِ، قَالَ مَعْمَرٌ: " وَبَلَعَنِي أَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يُحِبُّ الْحُرَّ الْحَلِيمَ الْمُتَعَفِّفَ، وَيُبْغِضُ الْفَاحِشَ الْبَذِيءَ السَّائِلَ الْمُلْحِفَ "

7327- Enes b. Mâlik'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Edepsizlik bulaştığı bir şeyi mutlaka kirletir. Hayâ ise bulunduğu yeri güzelleştirir" buyurmuştur.¹

Ma'mer der ki: "Bana ulaşana göre Yüce Allah, hoşgörülü ve iffetli kişileri sever; edepsiz, kaba ve yüz­süz bir şekilde el açan kişileri sevmez."

٧٣٢٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْبَيْهَقِيُّ، أَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ الْحُسَيْنِ الْبَيْهَقِيُّ، نَا دَاوُدُ بْنُ الْحُسَيْنِ الْبَيْهَقِيُّ، نَا حُمَيْدُ بْنُ زَنْجَوِيٍّ، نَا عُثْمَانُ بْنُ صَالِحٍ، نَا ابْنُ لَهْيَعَةَ، عَنْ أَبِي قَبِيلٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: " إِذَا أَبْغَضَ اللَّهُ عَبْدًا نَزَعَ مِنْهُ الْحَيَاءَ، فَإِذَا نَزَعَ مِنْهُ الْحَيَاءَ لَمْ تَلْقَهُ إِلَّا بَغِيضًا مُبْغِضًا، أَوْ نَزَعَ اللَّهُ مِنْهُ الْأَمَانَةَ، فَإِذَا نَزَعَ مِنْهُ الْأَمَانَةَ نَزَعَ مِنْهُ الرَّحْمَةَ، فَإِذَا نَزَعَ مِنْهُ الرَّحْمَةَ نَزَعَ مِنْهُ رِبْقَةَ الْإِسْلَامِ، وَإِذَا نَزَعَ مِنْهُ رِبْقَةَ الْإِسْلَامِ لَمْ تَلْقَهُ إِلَّا شَيْطَانًا مَرِيدًا "

7328- Abdullah b. Amr'ın bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Allah bir kulu sevmeyince utanma duygusunu ondan çekip alır. Ondan hayâyı çekince de herkesin ondan nefret ettiğini, onun da herkesten nefret ettiğini veya güvenilirliği ondan aldığını görürsün. Güvenirliği ondan çekip alınca merhameti de ondan çekip alır. Merhameti ondan çekip alınca İslam'ın bağını ondan çekip alır. İslam'ın bağını ondan çekip alınca onun sadece sapkın bir şeytan olduğunu görürsün."²

¹ İsnâdı sahihtir. Tirmizî 4/349 (1974)

² İsnâdında sakınca yoktur. Ancak müellifin hocasını tanımıyorum.

٧٣٢٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، وَأَحْمَدُ بْنُ الْحَسَنِ الْقَاضِي، قَالَا: نَا أَبُو الْعَبَّاسِ الْأَصَمُّ، نَا أَبُو عُتْبَةَ، نَا بَقِيَّةُ، نَا سَعِيدُ بْنُ بَشِيرٍ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ مُورِقِ الْعَجَلِيِّ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: " الْحَيَاءُ وَالْإِيمَانُ فِي طَلْقٍ، فَإِذَا انْتَرَعَ أَحَدُهُمَا مِنَ الْعَبْدِ اتَّبَعَهُ الْآخَرُ "

7329- İbn Abbâs der ki: “Hayâ ve iman birbirine bağlıdır. Bunlardan biri kuldan çekilip alınınca diğeri de onu takip eder.”¹

٧٣٣٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، وَأَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السُّلَمِيُّ، قَالَا: أَنَا أَبُو الْقَاسِمِ عَلِيُّ بْنُ الْمُؤَمِّلِ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ يُونُسَ الْكُذَيْمِيُّ، أَنَا الْمُعَلَّى بْنُ الْمُفَضَّلِ، نَا ابْنُ الْمُبَارَكِ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مُسْلِمٍ بْنِ بَشِيرٍ بْنِ مُجَلٍّ، عَنْ عِكْرَمَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " إِنْ الْحَيَاءُ وَالْإِيمَانُ فِي قَرْنٍ، فَإِذَا سَلِبَ أَحَدُهُمَا تَبِعَهُ الْآخَرُ "

7330- İbn Abbâs’ın bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Hayâ ve iman birbirine bağlıdır. Bunlardan biri çekilip alınınca diğeri de onu takip eder.”²

٧٣٣١ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، نَا أَبُو جَعْفَرٍ مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرٍو بْنِ الْبُخَارِيِّ إِمْلَاءً، نَا مُحَمَّدُ بْنُ غَالِبٍ بْنِ حَرْبٍ الضَّبِّيُّ، نَا أَبُو سَلَمَةَ، نَا جَرِيرُ بْنُ حَارِمٍ، أَنَا يَعْلَى بْنُ حَكِيمٍ، أَظُنُّهُ عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: " إِنْ الْحَيَاءُ وَالْإِيمَانُ قَرْنَا جَمِيعًا، فَإِذَا رُفِعَ أَحَدُهُمَا رُفِعَ الْآخَرُ " قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ غَالِبٍ: " حَدَّثَنَا بِهِ أَبُو سَلَمَةَ فِي الْفَوَائِدِ فَاسْتَدَّهُ، وَحَدَّثَنَا بِهِ فِي حَدِيثِ جَرِيرِ بْنِ حَارِمٍ وَلَمْ يَقُلْ فِيهِ: عَنِ النَّبِيِّ ﷺ "

7331- İbn Ömer’in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Hayâ ve iman birbirine bağlıdır. Bunlardan biri çekilip alınınca diğeri de çekilip alınır.”³

¹ İsnâdı zayıftır.

² İsnâdı zayıftır. Deylemî, *Müsnedü'l-Firdevs* 2/150 (2769) Bak: Hatib, *Mişkâtü'l-Mesâbih* (3/1411).

³ Ravileri güvenilirlerdir. Ebû Nuaym, *Hilye* (4/297), Buhâri, *el-Edebu'l-Müfred* (1313) ve İbn Ebî Şeybe, *Musannef* (8/337) Bak: Hatib, *el-Mişkât* (3/1410).

Muhammed b. Gâlib der ki: Ebû Seleme el-Fevâid'de bunu müsned olarak nakletti. Ayrıca Cerîr b. Hâzım'dan, Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) dayandırmadan nakletti.

٧٣٣٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، نَا أَبُو الْعَبَّاسِ هُوَ الْأَصَمُّ، نَا يَحْيَى بْنُ أَبِي طَالِبٍ، أَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ بْنُ عَطَاءٍ، أَنَا عَوْفٌ، عَنِ الْحَسَنِ، أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ لِعَايِدِ بْنِ الْمُنْذِرِ وَهُوَ الْأَشْجُ: "إِنَّ فِيكَ خَلَّتَيْنِ يُحِبُّهُمَا اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ" قَالَ: مَا هُمَا؟ قَالَ: "الْحِلْمُ وَالْحَيَاءُ" قَالَ: يَا نَبِيَّ اللَّهِ اسْتَفَدْتُهِ مِنَ الْإِسْلَامِ أَمْ شَيْءٌ جِئْتُ عَلَيْهِ؟ قَالَ: "بَلْ جِئْتُ عَلَيْهِ" قَالَ: الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي جَبَلَنِي عَلَى مَا يُحِبُّ

7332- Hasan(-ı Basrî)'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Âbid b. el-Münzir el-Eşecc'e: "Sende, Allah'ın sevdiği iki özellik vardır" buyurunca, Âbid: "Onlar nedir?" diye sordu. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "Hilim (ağırbaşlılık) ve hayâ (utanma duygusu)" cevabını verince "Ey Allah'ın Resûlü! Bunları İslam'dan mı kazandım, yoksa fıtratımda mı var?" diye sordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Bilakis, bunlar senin fıtratında var" cevabını verince, Âbid: "Fıtratımı sevdiği şekilde yapan Allah'a hamd olsun" dedi.¹

٧٣٣٣ - أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، أَنَا أَحْمَدُ بْنُ عُبَيْدٍ، نَا ابْنُ نَاجِيَةَ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بَرِيْعٍ، نَا بِشْرُ بْنُ الْمُفَضَّلِ، نَا قُرَّةُ بْنُ خَالِدٍ، عَنْ أَبِي حَمْرَةَ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: لِأَشَجِّ بْنِ عَبْدِ الْقَيْسِ: "إِنَّ فِيكَ خَصْلَتَيْنِ يُحِبُّهُمَا اللَّهُ: الْحَيَاءُ وَالْأَنَاءُ" وَرَوَاهُ الْحَجَبِيُّ، عَنْ بِشْرِ، وَقَالَ فِي الْحَدِيثِ: "الْحِلْمُ وَالْأَنَاءُ"

7333- İbn Abbas'ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Eşac b. Abdilkays'a: "Sende, Allah'ın sevdiği iki özellik vardır. Bunlar hayâ ve teennidir" buyurdu.²

Hacebî bu hadisi Bişr'den: "Hilim ve teenni" şeklinde rivayet etti.³

¹ İsnadı mürseldir. İbn Sa'd, *Tabakât* (S/559).

² Ravileri güvenilirlerdir. Müslim, *îmân* (48).

³ Müslim, *îmân* (22).

Halîmî der ki: “Hayânın hakikati, kınanmaktan çekinmek, büyülenmekten ve kötü sözden sakınmak olsa gerektir. Çünkü utanan kişi yapması halinde başkaları tarafından kınanmasını gerektirecek veya beraberinde kınanmasını getirecek olan şeylerden uzak durur. Kınanması, insanların yaptıklarına ters düştüğü için yaptığının çirkin görülmesinden dolayı olabileceği gibi kendisinden, yaptığından daha farklı bir davranış beklendiğinden dolayı da olabilir.

Ancak onura gelecek herhangi bir tenkitten dolayı değil de, bedene gelecek herhangi bir cezadan dolayı kötü olan bir şeyi yapmamak hayâ olarak nitelendirilemez. Bu, daha çok boyun eğme, teslim olma ve benzeri şeylerle isimlendirilir. Hayâ ise, Allah’tan hayâ etmeyi de içine alan kapsamlı bir isimdir. Çünkü Allah’ın kınaması her türlü kınamanın, Allah’ın övgüsü de her türlü övgünün üstündedir. Asıl kınanmış kişi de Rabbi tarafından kınanan, asıl övülmüş kişi de Rabbi tarafından övülen kişidir.”¹

٧٣٣٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ جَنَاحُ بْنُ نَذِيرٍ بْنِ جَنَاحٍ الْمُحَارِبِيُّ، أَنَا أَبُو جَعْفَرٍ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ دُحَيْمٍ، نَا أَحْمَدُ بْنُ حَازِمٍ بْنِ أَبِي غَرَزَةَ، أَنَا يَعْلَى بْنُ عُيَيْدٍ، نَا أَبَانُ بْنُ إِسْحَاقَ، عَنِ الصَّبَّاحِ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ مُرَّةَ الْهَمْدَانِيِّ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " اسْتَحْيُوا مِنَ اللَّهِ حَقَّ الْحَيَاءِ " قَالُوا: إِنَّا نَسْتَحْيِي مِنَ اللَّهِ يَا رَسُولَ اللَّهِ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ قَالَ: " لَيْسَ ذَاكَ، وَلَكِنْ مَنِ اسْتَحْيَا مِنَ اللَّهِ حَقَّ الْحَيَاءِ فَلْيَحْفَظِ الرَّأْسَ وَمَا وَعَى، وَلْيَحْفَظِ الْبَطْنَ وَمَا حَوَى، وَلْيَذْكُرِ الْمَوْتَ وَالْبَلَى، وَمَنْ أَرَادَ الْآخِرَةَ تَرَكَ زِينَةَ الدُّنْيَا، فَمَنْ فَعَلَ ذَلِكَ فَقَدْ اسْتَحَى مِنَ اللَّهِ حَقَّ الْحَيَاءِ " وَرُوِيَ فِي ذَلِكَ عَنْ هِشَامٍ، عَنِ الْحَسَنِ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ مُرْسَلًا، وَفِي ذَلِكَ تَأْكِيدٌ لِهَذَا الْمُسْنَدِ

7334- Abdullah b. Mes’ûd’un bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Allah’tan hakkıyla hayâ edin” buyurunca: “Ey Allah’ın Resûlü! Allah’a hamd olsun ki O’ndan hayâ ediyoruz” karşılığını verdiler. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “O, sizin anladığınız gibi değildir! Allah’tan gereği biçimde haya etmek demek; baş ve başta bulunan organlarla, karın ve karının içerisine aldığı organları her türlü haramdan korumak, ölümü ve toprak altında

¹ Halîmî, *el-Minhâc* (3/230-231).

çürümeyi daima hatırlamaktır. Âhireti isteyen dünyanın süsünü bırakır. Bu şekilde davranan Allah'tan gereği biçimde hayâ etmiş olur.”¹

Aynı hadis Hişâm kanalıyla Hasan'dan, Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) mürsel olarak nakledilmiştir. Bu rivayet te müsned olan rivayeti desteklemektedir.

٧٣٣٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ إِسْحَاقَ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عُمَانَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ ذَا النُّونَ يَقُولُ: ثَلَاثَةٌ مِنْ أَعْلَامِ الْحَيَاءِ: وَزْنُ الْكَلَامِ قَبْلَ التَّقَوُّ بِهِ، وَمُجَانِبَةُ مَا يَحْتَاجُ إِلَى الْإِعْتِذَارِ مِنْهُ، وَتَرْكُ إِجَابَةِ السَّفِيهِ جِلْمًا عَنْهُ، قَالَ ذُو النُّونِ: فَأَمَّا الْحَيَاءُ مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ فَهُوَ مَا قَالَ الرَّسُولُ ﷺ: "أَنْ لَا تَنْتَسِيَ الْمَقَابِرَ وَالْبَلَى، وَأَنْ تَحْفَظَ الرَّأْسَ وَمَا حَوَى، وَالْبَطْنَ وَمَا وَعَى، وَأَنْ تَتْرَكَ زِينَةَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا"

7335- Ebû Osmân der ki: Zünnûn'un şöyle dediğini işittim: “Üç şey hayânın göstergelerindendir: Konuşmaya başlamadan önce sözleri düşünmek, özür dilenmesine sebebiyet verecek şeyleri yapmaktan kaçınmak, sefihe (temyiz gücü olmayana) acıyarak ona cevap vermemek.” Zünnûn der ki: “Allah'tan hayâ etmek ise Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) buyurduğu gibi olur: “Kabirleri ve ölüp toprak altında çürümeyi unutmaman, baş ve başta bulunan organlarla, karın ve karının içerisine aldığı organları her türlü haramdan koruman ve dünya süsünü bırakman.”²

٧٣٣٦ - قُلْتُ: وَقَدْ رَوَيْنَا عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، قَالَ: "كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَشَدَّ حَيَاءً مِنَ الْعَذْرَاءِ فِي خُدْرِهَا، وَكَانَ إِذَا كَرِهَ شَيْئًا عَرَفْنَاهُ فِي وَجْهِهِ" أَخْبَرَنَا أَبُو زَكَرِيَّا بْنُ أَبِي إِسْحَاقَ فِي آخِرِينَ، قَالُوا: نَا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، نَا هَارُونُ بْنُ سُلَيْمَانَ الْأَصْبَهَانِي، نَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ قَتَادَةَ، قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ أَبِي عُتْبَةَ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ يَقُولُ، فَذَكَرَهُ أَخْرَجَاهُ فِي الصَّحِيحِ مِنْ حَدِيثِ ابْنِ مَهْدِيٍّ وَغَيْرِهِ

¹ Isnâdı zayıftır. Tirmizî 4/637 (2458)

² Isnâdı ceyyiddir.

7336- Beyhakî der ki: Ebû Saîd el-Hudrî'den bize bildirildiğine göre şöyle dedi: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) örtüsüne bürünmüş kızdan daha utangaçtı ve bir şeyden memnuniyetsizliğini yüzünden anlardık."¹

Buhârî² ve Müslim³ bu hadisi *Sahîh*'te İbn Mehdî ve başkasından rivayet etti.

٧٣٣٧ - أَخْبَرَنَا الْإِمَامُ أَبُو عَثْمَانَ، أَنَا أَبُو عَلِيٍّ زَاهِرُ بْنُ أَحْمَدَ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ مُعَاذٍ، نَا الْحُسَيْنُ بْنُ الْحَسَنِ الْمَرْوَزِيُّ، أَنَا ابْنُ الْمُبَارَكِ، نَا يُونُسُ بْنُ يَرِيدَ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: قَالَ أَبُو بَكْرٍ الصِّدِّيقُ وَهُوَ يَخْطُبُ النَّاسَ: " يَا مَعْشَرَ الْمُسْلِمِينَ، اسْتَحْيُوا مِنَ اللَّهِ، فَوَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ إِنِّي لَأَظَلُّ حِينَ أَذْهَبُ إِلَى الْعَائِطِ فِي الْفَضَاءِ مُتَقَنَّعًا بِثَوْبِي اسْتَحْيَاءً مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ "

7337- Urve b. ez-Zübeyr'in, babasından bildirdiğine göre Ebû Bekr es-Sıddîk hutbe verirken: "Ey müslümanlar! Allah'tan hayâ edin. Canım elinde olana yemin ederim ki; tuvalete ihtiyaç gidermek için gidince bile Allah'tan utanıp giysilerime bürünüyorum" dedi.⁴

٧٣٣٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو طَاهِرٍ الْفَقِيه، أَنَا أَبُو حَامِدٍ بْنُ يَحْيَى بْنِ بِلَالٍ، نَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ بَشِيرٍ، نَا بِهِزُ بْنُ أَسَدٍ، نَا شُعْبَةُ، حَدَّثَنِي مَنْصُورٌ، ح وَأَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ الْحَسَنِ الْقَاضِي، نَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْحُسَيْنِ، نَا آدَمُ، نَا شُعْبَةُ، عَنْ مَنْصُورِ بْنِ الْمُعْتَمِرِ، قَالَ: سَمِعْتُ رَبِيعِيَّ بْنَ جِرَاشٍ، يُحَدِّثُ عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " إِنَّ مِمَّا أَدْرَكَ النَّاسُ مِنْ كَلَامِ النَّبِيِّ الْأُولَى إِذَا لَمْ تَسْتَحِ فَاصْنَعْ مَا شِئْتَ " لَفْظُ حَدِيثِهِمَا سَوَاءٌ، رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ، عَنْ آدَمَ بْنِ أَبِي إِيَّاسٍ

¹ Ravileri güvenilirlerdir.

² Buhârî, *menakib* (167).

³ Müslim, *fadâil* (1809-1810).

⁴ İsnâdî hasendir. İbnu'l-Mübârek, *Zühd* /107/316) ve Ebû Nuaym, *Hilye* (1/34).

7338- Ebû Mes'ûd'un bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "İnsanların ilk peygamberlikten beri duyageldikleri sözlerden biri: «Utanmadıktan sonra dilediğini yap!» sözüdür" buyurdu.¹

Behz'in de Âdem'in de hadislerinin lafızları aynıdır.

Buhârî² bu hadisi Âdem b. Ebî İyâs'tan rivayet etti.

٧٣٣٩ - وَأَخْبَرَنَا أَبُو عَلِيٍّ الرَّوَدْبَارِيُّ، أَنَا أَبُو طَاهِرٍ الْمُحَمَّدِيَّ، نَا عُثْمَانُ بْنُ سَعِيدٍ الدَّارِمِيُّ، نَا الْقَعْنَبِيُّ، ح قَالَ: وَنَا أَبُو الْمُثَنَّى، نَا الْقَعْنَبِيُّ، نَا شُعْبَةُ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ رَبِيعٍ بْنِ جَرَّاشٍ، عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: " إِنَّ مِنْ كَلَامِ النَّبَوَّةِ الْأُولَى: إِذَا لَمْ تَسْتَحْ فَاصْنَعْ مَا شِئْتَ " لَفْظُ أَبِي الْمُثَنَّى

7339- Ebû Mes'ûd'un bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "İnsanların ilk peygamberlikten beri duyageldikleri sözlerden biri: «Utanmadıktan sonra dilediğini yap!» sözüdür" buyurdu.³

Lafız Ebu'l-Müsennâ'nındır.

Halîmî der ki: Bunun mânâsı hakkında iki görüş vardır: Birincisi şudur: Hadis, hayâsızlığın, kişinin kendini kötü sondan güvende hissetmemesine sebeptir. Akıllıların yanında ayıplanmak, vücuda verilen cezadan daha ağırdır. Ayıplanmaktan çekinmeyi hiçbir şey kötülük yapmaktan alıkoyamaz. Böyle bir kişinin hayâ perdesi yırtık, yüz­süz ve değersiz olur. İnsanlar böylesi kişileri hayvandan daha aşağı sayarlar. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu hadisle hayâyı terk etmenin zararlarına vurgu yapmış, kişinin hayâlî olmasını ve bu hayâsı sebebiyle kötülüklerden uzaklaşmasını istemiştir. Diğer mânâsı ise kişinin utanılacak şeyi yapmadıktan sonra dilediğini yapabilmesi ve bunda bir sakınca olmadığıdır. İki mânâ da güzel ve doğrudur. Allah en doğrusunu bilendir.⁴

¹ İsnâdı sahihtir.

² Buhârî, *enbiya* (152).

³ Ravileri güvenilirlerdir. Ebû Dâvud 5/148-149 (4797).

⁴ *Minhâc* (3/232).

٧٣٤٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، نا عَمْرُو بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ مَنْصُورٍ، نا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ سَوَّارٍ، قَالَ: سَمِعْتُ بِشَرَ بْنَ الْحَكَمِ، يَقُولُ: " قَوْلُهُ: إِذَا لَمْ تَسْتَحِ فَاصْنَعْ مَا شِئْتَ، لَيْسَ هَذَا عَلَى عَمَلِ الْفُجُورِ، وَلَكِنْ إِذَا صَحَّتْ نِيَّةُ الرَّجُلِ فَأَرَادَ أَنْ يُصَلِّيَ عِنْدَ النَّاسِ فَلَمْ يَسْتَحِ مِنْهُمْ، وَقَدْ أَرَادَ وَجْهَ اللَّهِ، هَذَا إِذَا لَمْ يَسْتَحِ مِنَ النَّاسِ وَعَمِلَ لِلَّهِ "

7340- Bısr b. el-Hakem der ki: "Utanmadıktan sonra dilediğini yap!" sözünün mânâsı, kötülüğün yapılması değildir. Bunun asıl mânâsı, kişinin niyeti halis olduktan sonra, halkın yanında, sadece Allah'ın rızasını gözeterek utanmadan namaz kılmasıdır. Bu hadiste kastedilen, insanlardan utanmadan Allah için davranış sergilemektir."¹

٧٣٤١ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، نا أَبُو جَعْفَرٍ مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ، نا فَتْحُ بْنُ عَمْرِو، نا أَبُو أُسَامَةَ، أَنَا الْمُفَضَّلُ بْنُ مَهْلَهْلٍ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ رَبِيعِ بْنِ جَرَّاشٍ، عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ الْأَنْصَارِيِّ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " إِنْ آخِرَ مَا يَبْقَى مِنَ التَّوْبَةِ الْأُولَى، إِذَا لَمْ تَسْتَحِ فَاصْنَعْ مَا شِئْتَ " قَالَ أَبُو أُسَامَةَ يَقُولُ: " اسْتَكَثِرَ مِنَ الْخَيْرِ مَا اسْتَطَعْتَ " قَالَ أَحْمَدُ: وَقَرَأْتُ فِي كِتَابِ الْعَرَبِيِّينَ فِي مَعْنَى هَذَا الْحَدِيثِ، قَالَ: هَذَا أَمْرٌ مَعْنَاهُ الْخَيْرُ كَأَنَّهُ قَالَ: مَنْ لَمْ يَسْتَحِ صَنَعَ مَا شَاءَ، وَمِثْلُهُ قَوْلُهُ: فَلْيَتَبَوَّأْ مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ، قَالَ: وَقَالَ نُعْلَبَةُ: هَذَا عَلَى الْوَعِيدِ مَعْنَاهُ: إِذَا لَمْ تَسْتَحِ فَاصْنَعْ مَا شِئْتَ فَإِنَّ اللَّهَ مُجَازِيكَ، وَمِثْلُهُ قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿فَمَنْ شَاءَ فَلْيُؤْمِنْ وَمَنْ شَاءَ فَلْيُكْفُرْ﴾ [الكهف: ٢٩]، قَالَ أَبُو سُلَيْمَانَ الْخَطَّابِيُّ: مَعْنَى قَوْلِهِ: التَّوْبَةُ الْأُولَى إِنْ الْحَيَاءُ لَمْ يَزَلْ مَمْدُوحًا عَلَى أَلْسِنِ الْأَنْبِيَاءِ وَالْمُرْسَلِينَ، وَمَأْمُورًا بِهِ لَمْ يُنْسَخْ فِيمَا نُسخَ مِنَ الشَّرَائِعِ، فَلَاؤُلُونَ وَالْآخِرُونَ فِيهِ عَلَى مِنْهَاجٍ وَاحِدٍ، وَقَوْلُهُ: إِذَا لَمْ تَسْتَحِ لَفْظُهُ لَفْظُ أَمْرٍ، وَمَعْنَاهُ الْخَيْرُ، يَقُولُ: إِذَا لَمْ يَكُنْ لَكَ حَيَاءٌ يَمْنَعُكَ مِنَ الْقَبِيحِ صَنَعْتَ مَا شِئْتَ، يُرِيدُ مَا تَأْمُرُكَ بِهِ النَّفْسُ وَتَحْمِلُكَ عَلَيْهِ مِمَّا لَا يُحْمَدُ عَاقِبَتُهُ، وَحَقِيقَتُهُ مَنْ لَمْ يَسْتَحِ صَنَعَ مَا شَاءَ، وَفِيهِ وَجْهٌ آخَرُ هُوَ: أَنْ يَكُونَ أَرَادَ بِهِ أَفْعَلَ مَا شِئْتَ مِنْ شَيْءٍ لَا يُسْتَحَيَا مِنْهُ، أَيْ مَا يُسْتَحَيَا مِنْهُ فَلَا يَفْعَلُهُ، وَفِيهِ ثَالِثٌ: وَهُوَ أَنْ يَكُونَ مَعْنَاهُ الْوَعِيدُ، كَقَوْلِهِ عَزَّ وَجَلَّ: ﴿اعْمَلُوا مَا شِئْتُمْ﴾ [فصلت: ٤٠]

¹ Hâkim'in hocasını tanımiyorum. Diğer ravileri güvenilirlerdir.

7341- Ebû Mes'ûd el-Ensârî'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “İnsanların ilk peygamberlikten beri duyageldikleri sözlerden biri; «Utanmadıktan sonra dilediğini yap!» sözüdür.”¹

Ebû Usâme der ki: “Mânâsı: “Hayırdan dilediğin kadar çok yap” demektir.”

Ahmed der ki: Urenî'lerin kitabında bu hadisle aynı mânâda bir şey okudum ve mânâsı: “Utanmayan kişi dilediği gibi hareket eder” anlamındadır. “Cehennemdeki yerini hazırlasın” sözü de buna benzemektedir.

Sa'lebe der ki: Bu bir tehdittir ve mânâsı şudur: “Utanmazsan dilediğini yap. Çünkü Allah yaptığının karşılığını verecek. *“Dileyen iman etsin, dileyen inkar etsin”*² âyeti de bunun gibidir.

Ebû Süleymân el-Hattâbî der ki: “İlk peygamberlikten kasıt, hayânın, bütün peygamberlerin diliyle övülmesi ve emredilmesidir. Şeriatlerin neshedilmesiyle bu neshedilmemiştir. İlk gelenler ve sonra gelenler bu konuda aynı şeyi ölçü almışlardır.

“Eğer utanmıyorsan” sözü emir sözüdür; ancak mânâ olarak haber sözüdür. Bu da: “Eğer seni kötülükten alıkoyacak utanman yoksa dilediğini yap” anlamındadır. Bundan kasıt ta nefsin emrettiği kötü şeylerden kaçınmaktır. Utanmayan kişi aslında dilediği gibi hareket eder.

Bunun başka mânâsı da vardır: “Yapmaktan utanılmayacak her şeyi yapabilirsin. Yani utanılacak şeyi yapma. Üçüncü mânâsı da: “Bu durumdaki kişiye bir tehdid olmasıdır. Tıpkı: *“Dilediğinizi yapın”*³ âyeti gibi.

(Beyhakî der ki) Derim ki: Anlattığımız bu görüşler, değişik lafızlarla olsa da aynı mânâyâ gelmektedir.

¹ İsnâdı zayıftır. Taberânî, *M. el-Kebîr* 17/238 (660).

² Kehf Sur. 29

³ Fusilet Sur. 40

Halîmî der ki: Kişi cemaate önem verirse halktan utanır. Bu da iki türlü olur: ya komşularının kendisini kötülemesinden çekinir ve onu övmeleri için mescidden uzak durmaz ki bu, riya'dır ve makbul bir şey değildir.

Diğeri ise gerçekten Allah'tan hayâ etmesidir. Bu kişi cemaatten ayrılırsa, Allah'ın kendisini dünyadayken cezalandırmasından çekinir. Bu ceza da Müslümanların onu ayıplamasıdır. Eğer kişi cemaatle beraberse Allah onu dünyadayken, Müslümanların kendisini övmesini sağlayarak ödüllendirir. Böylece kişinin, halkın ayıplamasından korkması ve onu övmelerinden hoşlanması başkasına değil Allah'a bağlıdır. Çocuk babasından, kadın kocasından, cahil âlimden, küçük büyükten, bir kişi çok kişiden utanır ve eksiği olan kendisinden daha iyi olan gibi amel yapmak ister, ayıplanacak şeyleri yapmaktan korkar. Kişinin hayası işte budur. Bu da övülmüştür.¹

٧٣٤٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحُسَيْنُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ أَيُّوبَ، أَنَا أَبُو حَاتِمٍ الرَّازِيُّ، نَا أَبُو الْأَشْوَدِ، نَا ابْنُ لَهْيَعَةَ، عَنْ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ اللَّيْثِيِّ، . أَنَّ أَبَا دَاوُدَ، مَوْلَى بَنِي مُحَمَّدٍ الزُّهْرِيِّ حَدَّثَهُ أَنَّهُ، سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: " فَضَّلْتُ الْمَرْأَةَ عَلَى الرَّجُلِ بِتِسْعَةٍ وَتِسْعِينَ جُزْءًا مِنَ اللَّذَّةِ، وَلَكِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ أَلْقَى عَلَيْهِنَّ الْحَيَاءَ "

7342- Ebû Hureyre der ki: Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurduğunu işittim: "Kadına erkekten doksan dokuz kat daha fazla cinsel haz verilmiştir. Ancak Allah onlara (bunun yanında) hayâ (utanma duygusu) vermiştir."²

٧٣٤٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السُّلَمِيُّ، إِمْلَاءً، أَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ مُوسَى، نَا مُحَمَّدُ بْنُ غَالِبٍ، أَنَا أَبُو الْوَلِيدِ، نَا لَيْثُ بْنُ سَعْدٍ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ، عَنْ أَبِي الْخَيْرِ، سَمِعَ سَعِيدَ بْنَ زَيْدٍ، أَنَّ رَجُلًا قَالَ لِلنَّبِيِّ ﷺ: أَوْصِنِي، قَالَ: " أَوْصِيكَ بِتَقْوَى اللَّهِ، وَأَنْ تَسْتَحْيِيَ مِنَ اللَّهِ كَمَا تَسْتَحْيِي رَجُلًا صَالِحًا مِنْ قَوْمِكَ " كَذَا قَالَ: سَعِيدُ بْنُ زَيْدٍ، وَقَالَ غَيْرُهُ: سَعِيدُ بْنُ يَزِيدَ الْأَزْدِيُّ، وَرَوَاهُ عَبْدُ الْحَمِيدِ بْنُ جَعْفَرٍ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي

¹ Halîmî, *el-Minhâc* (3/232-233).

² İsnâdı çok zayıftır. Zehebî, *el-Mizân* (4/521) ve Deylemî, *Müsnedü'l-Firdevs* 3/125 (4338).

حَبِيبٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ يَزِيدَ الْأَزْدِيِّ، عَنِ ابْنِ عَمٍّ لَهُ قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، فَذَكَرَهُ، وَرَوِيَ هَذَا عَنْ جَعْفَرِ بْنِ الزُّبَيْرِ وَهُوَ ضَعِيفٌ، عَنْ الْقَاسِمِ، عَنْ أَبِي أُمَامَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ

7343- Saîd b. Zeyd'in bildirdiğine göre bir adam Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem): “Bana tavsiyede bulun” deyince, Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Allah’tan sakınmanı ve kavminden salih olan bir adamdan hayâ ettiğin gibi Allah’tan hayâ etmeni tavsiye ederim.”¹

Ebu'l-Hayr; “Saîd b. Zeyd” derken başkası “Saîd b. Yezîd el-Ezdî” demiştir.

Abdulhamîd b. Câfer bu hadisi Yezîd b. Ebî Habîb kanalıyla Saîd b. Yezîd el-Ezdî’den, o da amcası oğlundan: Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem): “Ey Allah'ın Resûlü!” dedim, şeklinde rivayet etti.²

Yine bu hadis Câfer b. ez-Zübeyr kanalıyla -ki zayıf bir ravidir- Kâsım’dan, o Ebû Umâme’den, o da Resûlullah’tan (sallallahu aleyhi vesellem) rivayet etti.

٧٣٤٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، نا أَبُو الْعَبَّاسِ الْأَصَمُّ، نا هِلَالُ بْنُ الْعَلَاءِ الرَّقِّيُّ، نا أَبُو هَمَّامٍ، نا الْمُعَارِكُ بْنُ عَبَّادٍ الْبَصْرِيُّ، عَنْ أَبِي عَبَّادٍ، عَنْ جَدِّهِ أَبِي سَعِيدٍ الْمَقْبُرِيِّ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " لَيْسَتْ أَحَدُكُمْ مِنْ مَلَائِكَةِ الْمَلَائِكَةِ مَعَهُ كَمَا يَسْتَحْيِي مِنْ رَجُلَيْنِ صَالِحَيْنِ مِنْ صَالِحِ جِيرَانِهِ، وَهُمَا مَعَهُ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ " إِسْنَادُهُ ضَعِيفٌ، وَلَهُ شَاهِدٌ ضَعِيفٌ

7344- Ebû Hureyre’nin bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Kişi, yanında olan meleklerden, salih olan iki komşusundan hayâ ettiği gibi hayâ etsin. Çünkü bu melekler gece gündüz kendisiyle beraberdir.”³

Senedi zayıftır ve zayıf olan şahitleri vardır. ↓

¹ Ravileri güvenilirdir. Abdurrahman es-Sülemî, *Âdâbu's-Suhbe* (12/1), Hafız, *el-İsâbe* (2/50) ve Harâîti, *Mekârimu'l-Ahlâk* (50).

² Taberânî, *M. el-Kebîr* 6/84-85 (5539).

³ İsnâdı çok zayıftır. Deylemî, *Müsnedu'l-Firdevs* 3/460 (5422).

٧٣٤٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، أَنَا أَبُو سَهْلٍ بْنُ زِيَادٍ الْقَطَّانُ، نَا أَحْمَدُ بْنُ عَلِيٍّ الْأَبَّارُ، نَا سُلَيْمَانُ بْنُ الثُّعْمَانِ، نَا الْحَسَنُ بْنُ أَبِي جَعْفَرٍ، نَا لَيْثٌ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " أَلَمْ أَنْهَكُمُ عَنِ التَّعَرِّيِّ، إِنَّ مَعَكُمْ مَنْ لَا يُفَارِقُكُمْ فِي نَوْمٍ وَلَا يَقْطَعُ إِلَّا حِينَ يَأْتِي أَحَدُكُمْ أَهْلُهُ أَوْ حِينَ يَأْتِي خَلَاءَهُ، أَلَا فَاسْتَحْيُوا، أَلَا فَافْكُرُواهَا "

7345- Zeyd b. Sâbit'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Size bütün giysilerinizi çıkarmayı yasaklamamış mıydım? Sizinle beraber ne uykuda, ne de uyanıkken sizden ayrılmayanlar vardır. Sadece kişi ailesine yaklaşıncı veya tuvalete gidince kendisinden ayrılırlar. Onlardan hayâ edin. Onlara iyi davranın."¹

٧٣٤٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، أَنَا أَبُو الْحَسَنِ عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ الْمِصْرِيُّ، نَا يَحْيَى بْنُ عُثْمَانَ بْنِ صَالِحٍ، نَا أَبِي، نَا بَكْرُ بْنُ مُضَرَ، عَنْ عَمْرٍو بْنِ الْحَارِثِ، عَنْ جَمِيلِ الْحَدَّاءِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: " اللَّهُمَّ لَا تُدْرِكُنِي أَوْ لَا أُدْرِكْ زَمَانَ قَوْمٍ لَا يَتَّبِعُونَ الْعَلِيمَ، وَلَا يَسْتَحْيُونَ مِنَ الْحَلِيمِ، قَوْمٌ قُلُوبُهُمْ قُلُوبُ الْأَعَاجِمِ، وَالسِّنْتُهُمْ أَلْسِنَةُ الْعَرَبِ " قَالَ أَبِي: الْأَعَجَمُ الدَّوَابُّ، وَتَفْسِيرُ ذَلِكَ قَوْلُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ: " الْعَجَمَاءُ جَرَحُهَا جُبَارٌ "

7346- Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Allahım! Beni bilen peşinden gitmeyen, hilim sahibinden utanmayan, kalpleri Acemlerin kalbi, diliyse Arapların dili gibi olan topluluğa yetiştirme."²

Babam: "Acemden kasıt hayvanlardır" dedi. Bu kelimenin açıklaması: "Acemâ (dilsiz hayvanın) hayvanın verdiği zarar hederdir" hadisinde geçmektedir.

٧٣٤٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السُّلَمِيُّ، سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الْحَسَنِ بْنِ خَالِدٍ الْمَخْرَمِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ الْفَرْعَانِيَّ، قَالَ: كَانَ الْجُنَيْدُ جَالِسًا مَعَ رُوَيْمٍ، وَالْجُرَيْرِيُّ، وَابْنُ عَطَاءٍ، فَقَالَ الْجُنَيْدُ: " مَا نَجَا مِنْ نَجَا إِلَّا بِصِدْقِ الْمَلْجَأِ "، قَالَ

¹ İsnâdı zayıftır.

² İsnâdı zayıftır. Ahmed, Müsned (5/340).

اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: ﴿وَعَلَى الثَّلَاثَةِ الَّذِينَ خُلِفُوا حَتَّىٰ إِذَا صَاقَتْ عَلَيْهِمُ الْأَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ وَصَاقَتْ عَلَيْهِمْ أَنْفُسُهُمْ وَظَنُّوا أَنَّهُ لَا مَلْجَأَ مِنَ اللَّهِ إِلَّا إِلَيْهِ﴾ [التوبة: ١١٨] الْآيَةَ وَقَالَ رُوَيْمٌ: " مَا نَجَا مَنْ نَجَا إِلَّا بِصِدْقِ الثَّقَى " قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: ﴿وَيُنَجِّي اللَّهُ الَّذِينَ اتَّقَوْا بِمَفَازَتِهِمْ﴾ [الزمر: ٦١] الْآيَةَ وَقَالَ الْجُرَيْرِيُّ: " مَا نَجَا مَنْ نَجَا إِلَّا بِمُرَاعَاةِ الْوَفَاءِ " قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: ﴿الَّذِينَ يُؤْفُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ وَلَا يَقْضُونَ الْمِيثَاقَ﴾ [الرعد: ٢٠] وَقَالَ ابْنُ عَطَاءٍ: " مَا نَجَا مَنْ نَجَا إِلَّا بِتَحْقِيقِ الْحَيَاءِ " ، قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: ﴿أَلَمْ يَعْلَم بِأَنَّ اللَّهَ يَرَى﴾ [العلق: ١٤]

7347- Muhammed b. Abdillâh el-Fer'ânî der ki: Cüneyd; Ruveyym, Cüreyrî ve İbn Atâ ile birlikte otururken dedi ki: "Kurtulan ancak doğruluğa sığınarak kurtulur. Allah bu konuda şöyle buyurmaktadır: *"Savaştan geri kalan üç kişinin de tövbelerini kabul etti. Yeryüzü bütün genişliğine rağmen onlara dar gelmiş, vicdanları da kendilerini sıktıkça sıkılmış, böylece Allah'ın (ın azabı)ndan yine O'na sığınmaktan başka çare olmadığını anlamışlardı."*

Ruveyym ise şöyle dedi: "Ancak doğru şekilde sakınarak kurtulabilir. Allah: *"Allah, kendisine karşı gelmekten sakınanları başarıları sebebiyle kurtarır. Onlara kötülük dokunmaz. Onlar üzülmeyenler de"*² buyurmuştur.

Cüreyrî şöyle dedi: *"Kişi ancak verdikleri ahde vefa göstererek kurtulur. Allah: "Onlar, Allah'a verdikleri sözü yerine getiren ve sözleşmeyi bozmayanlardır"*³ buyurmuştur.

İbn Atâ ise şöyle dedi: *"Kurtulan ancak gerçek hayâ sahibi olarak kurtulabilir. Allah: "Allah'ın, her şeyi gördüğünü bilmiyor mu"*⁴ buyurmuştur.¹

¹ Tevbe Sur. 118

² Zümer Sur. 61

³ Ra'd Sur. 20

⁴ Alak Sur. 14

٧٣٤٨ - سَمِعْتُ أَبَا سَعِيدٍ بَنَ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ أَبِي عُثْمَانَ الرَّاهِدَ، سَمِعْتُ عَلِيَّ بْنَ جَهْضَمٍ، بِمَكَّةَ، سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ الْفَارِسِيَّ، يَقُولُ: سُئِلَ جُنَيْدٌ عَنِ الْحَيَاءِ، فَقَالَ: "رُؤْيُ الْأَلَاءِ، وَرُؤْيُ التَّقْصِيرِ، فَيَتَوَلَّدُ مِنْ بَيْنِ هَذَيْنِ الْحَالَيْنِ حَالَةٌ تُسَمَّى الْحَيَاءُ"

7348- Ebû Abdillâh el-Fârisî der ki: Cüneyd'e hayâ (utanma duygusu) sorulunca şöyle cevap verdi: "Allah'ın nimetlerini görmek ve (bu nimetlere karşı) kendi noksanlarını görmektir. Bu iki durumdan bir hâl ortaya çıkar ve buna hayâ denir."²

٧٣٤٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ إِسْحَاقَ، سَمِعْتُ سَعِيدَ بْنَ عُثْمَانَ الْحَطَّاطَ، سَمِعْتُ ذَا الثُّونِ، يَقُولُ: "اعْلَمُوا أَنَّ الَّذِي أَهَاجَ الْحَيَاءَ مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ مَعْرِفَتُهُمْ بِإِحْسَانِ اللَّهِ إِلَيْهِمْ، وَعِلْمُهُمْ بِتَضْيِيعِ مَا افْتَرَضَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنْ شُكْرِهِ، وَلَيْسَ لِشُكْرِهِ نِهَآيَةً، كَمَا لَيْسَ لِعَظَمَتِهِ نِهَآيَةً"

7349- Zünnûn der ki: "Bilin ki Allah'tan hayâ etmeyi arttıran şey, kişilerin Allah'ın kendilerine olan ihsanını ve kendilerinin bu ihsana karşı gerektiği gibi şükredemediklerini bilmeleridir. Allah'ın azametinin sonu olmadığı gibi O'na şükretmenin de bir sonu yoktur."³

٧٣٥٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السُّلَمِيُّ، سَمِعْتُ عَبْدَ الْوَاحِدِ بْنَ بَكْرِ يَقُولُ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ أَحْمَدَ بْنَ يَعْقُوبَ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ ذَا الثُّونِ، يَقُولُ: "الْحَيَاءُ وَجُودُ الْهَيْبَةِ فِي الْقَلْبِ، مَعَ خَشْيَةٍ مَا سَبَقَ مِنْكَ إِلَى رَبِّكَ"

7350- Zünnûn: "Hayâ, Rabbine karşı yaptıklarınla birlikte, kalpte heybetin olmasıdır" dedi.⁴

٧٣٥١ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السُّلَمِيُّ، سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ مُحَمَّدٍ الرَّازِيَّ، سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الْفَضْلِ يَقُولُ: "الْحَيَاءُ يَتَوَلَّدُ مِنَ النَّظَرِ إِلَى إِحْسَانِ الْمُحْسِنِ، ثُمَّ مِنَ النَّظَرِ إِلَى جَفَائِكَ إِلَى الْمُحْسِنِ، فَإِذَا كُنْتَ كَذَلِكَ رُزِقْتَ الْحَيَاءُ إِنْ شَاءَ اللَّهُ"

¹ İsnâdı ceyyiddir.

² İsnâdında tanımadığım biri vardır. Kuşeyrî, *Risâle* (2/459).

³ İsnâdı ceyyiddir.

⁴ Hatîb, *Târih* (1/375), Ebû Nuaym, *Ahbâru Isbehân* (2/303) ve Kuşeyrî, *Risâle* (2/455).

7351- Muhammed b. el-Fadl şöyle dedi: “Hayâ, iyilik kişinin iyiliğine baktıktan sonra, bu kişiye kaba davranmaktan doğar. Eğer sen böyleysen inşallah sana hayâ verilmiştir.”¹

٧٣٥٢ - أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ السُّلَمِيُّ، سَمِعْتُ نَصْرَ بْنَ مُحَمَّدٍ بْنَ أَحْمَدَ بْنَ يَعْقُوبَ الْعَطَّارَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا مُحَمَّدٍ الْبَلَّاذُرِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ يُوسُفَ بْنَ الْحُسَيْنِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ ذَا الثَّوْنِ يَقُولُ: " لِلَّهِ عِبَادُ تَرَكَوا الذَّنْبَ اسْتَحْيَاءَ مِنْ كَرَمِهِ بَعْدَ أَنْ تَرَكَوهُ خَوْفًا مِنْ عُقُوبَتِهِ، وَلَوْ قَالَ لَكَ: اْعْمَلْ مَا شِئْتَ، فَلَسْتُ أَخْذُكَ بِذَنْبٍ، كَانَ يَنْبَغِي لَكَ أَنْ يُزِيدَكَ كَرَمُهُ اسْتَحْيَاءَ مِنْهُ، وَتَرَكََا لِمَعْصِيَتِهِ إِنْ كُنْتَ حُرًّا كَرِيمًا عَبْدًا شَكُورًا، فَكَيْفَ وَقَدْ حَدَّثَكَ؟ "

7352- Zünnûn der ki: “Allah’ın öyle kulları vardır ki; onun vereceği cezadan korkmanın yanında kereminden utanarak günah işlemeyi bıraktılar. (Allah) sana: «Dilediğini yap. Günahın sebebiyle seni cezalandırmayacağım» dese, O’nun bu cömertliği sebebiyle O’ndan daha çok utanman ve günahı terk etmen gerekir. Sen değerli bir hür ve şükreden bir kulken ve seni uyarmasına rağmen nasıl günah işlersin.”²

٧٣٥٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنِي جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنُ نُصَيْرٍ، حَدَّثَنِي الْجَنَيْدُ بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَ: قَالَ لِي السَّرِيُّ: " لَيْلَةٌ بَيْنَ الْمَغْرِبِ وَالْعِشَاءِ الْآخِرَةِ: أَحْفَظْ عَنِّي هَذَا الْكَلَامَ " ثُمَّ قَالَ: " الشَّوْقُ وَالْوَلَهُ يُزْفِرَانِ عَلَى الْقَلْبِ، فَإِنْ وَجَدَا فِيهِ الْحَيَاءَ وَالْأَنْسَ أَوْطَنَا وَإِلَّا رَحَلَا، أَحْفَظْ عَنِّي، هَذَا الْكَلَامُ يَا غُلَامُ لَا يُضَيِّعُ "

7353- Cüneyd b. Muhammed dedi ki: es-Serî (es-Sekatî) bana: “Bir gece akşam ve yatsı arasında: “Benden şu sözleri belle” deyip şöyle devam etti: “Özlem ve şefkat kalpte çırpınıp dururlar. Onda hayâ ve ünsiyeti bulurlarsa kalbe yerleşirler. Yoksa çekip giderler. Bu sözleri benden iyi belle ve unutma ey çocuk”³

¹ İsnâdındaki Ebû Abdırrahman es-Sülemî eleştirilmiştir. Diğer ravileri güvenilirlerdir.

² Sülemî, *Tabakâtu's-Sûfiyye* (24).

³ Kuşeyrî, *Risâle* (2/455).

٧٣٥٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السُّلَمِيُّ، سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ أَحْمَدَ بْنَ جَعْفَرٍ، سَمِعْتُ زَنْجَوِيَّهَ اللَّبَّانَ، سَمِعْتُ عَلِيَّ بْنَ الْحَسَنِ الْهَلَالِيَّ، سَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ بْنَ الْأَشْعَثِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ الْقُضَيْلَ بْنَ عِيَّاضٍ، يَقُولُ: " خَمْسٌ مِنْ عَلَامَاتِ الشَّقَاءِ: الْقُسْوَةُ فِي الْقَلْبِ، وَجُمُودُ الْعَيْنِ، وَقَلَّةُ الْحَيَاءِ، وَالرَّغْبَةُ فِي الدُّنْيَا، وَطُولُ الْأَمَلِ "

7354- Fudayl b. İyâd: “Beş şey bedbahtlık göstergesidir: Kalpteki katılık, gözlerin donması (yaş akıtmaması), hayânın azlığı, dünyaya rağbet etmek ve uzun emel” dedi.¹

٧٣٥٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنِي أَبُو الْقَاسِمِ يُوسُفُ بْنُ صَالِحٍ النَّحْوِيُّ، نَا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْقَاسِمِ الْأَنْبَارِيُّ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ الْمَقْدُومِيَّ، نَا أَبِي، عَنْ سَهْلِ بْنِ عُثْمَانَ، عَنْ ابْنِ أَبِي زَائِدَةَ، عَنْ مُجَالِدٍ، عَنْ الشَّعْبِيِّ، قَالَ: " كَانَ النَّاسُ يَتَعَامَلُونَ بِالدِّينِ زَمَانًا، ثُمَّ ذَهَبَ الدِّينُ، فَتَعَامَلُوا بِالْوَفَاءِ زَمَانًا، ثُمَّ ذَهَبَ الْوَفَاءُ، فَتَعَامَلُوا بِالْمُرُوءَةِ زَمَانًا، ثُمَّ ذَهَبَتِ الْمُرُوءَةُ، فَتَعَامَلُوا بِالْحَيَاءِ زَمَانًا، ثُمَّ ذَهَبَ الْحَيَاءُ، فَصَارُوا إِلَى الرَّغْبَةِ وَالرَّهْبَةِ "

7355- Şa'bî der ki: Bir zamanlar insanlar birbirlerine dine göre muamele ediyorlardı. Sonra din gidince bir müddet vefayla muamele etmeye başladılar. Vefa da gidince bir müddet yiğitlikle muamele etmeye başladılar. Yiğitlik te gidince bir müddet hayâyla muamele etmeye başladılar. Sonra hayâ da gidince korku ve ümitle muamele etmeye başladılar.”²

٧٣٥٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ الْأَصْبَهَانِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ بْنَ فِرَاسٍ الْفَقِيهَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الْمُؤَمِّلِ الْعَدَوِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ رَجُلًا مِنَ الْبَوَادِي، يَقُولُ: " ذَهَبَتِ الْمَكَارِمُ إِلَّا مِنَ الصُّحُفِ "

7356- Muhammed b. el-Muемmel el-Adevî der ki: Bedevilerden bir adamın: “Güzel hasletler gitti ve sadece kitaplarda kaldılar” dediğini işittim.³

¹ Ravileri güvenilirlerdir. Kuşeyrî, *Risâle* (2/458).

² İsnâdı zayıftır. Kuşeyrî, *Risâle* (2/455-456).

³ İsnâdında tanımadığım biri vardır.

٧٣٥٧ - أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدِانَ، أَنَا أَحْمَدُ بْنُ عُبَيْدٍ، نَا ابْنُ أَبِي قَمَّاشٍ، نَا مُعَلَّى بْنُ أَسَدٍ، نَا عُمَرُ بْنُ مُسَاوِرٍ، عَنْ أَبِي حَمْرَةَ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: إِذَا أَرَدْتَ حَاجَةً فَبَاكِرْ حَاجَتَكَ، فَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: "اللَّهُمَّ بَارِكْ لِأُمَّتِي فِي بُكُورِهَا" " وَإِذَا سَأَلْتَ رَجُلًا حَاجَةً فَالْقُهُ بِوَجْهِكَ، فَإِنَّ الْحَيَاءَ فِي الْعَيْنَيْنِ " وَرَوَاهُ أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ السُّلَمِيُّ، عَنْ مُعَلَّى بْنِ أَسَدٍ، وَزَادَ فِي مَتْنِهِ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ: " لَا تَطْلُبَنَّ حَاجَةً إِلَى أَعْمَى، وَلَا تَطْلُبْهَا لَيْلًا " وَزَادَ فِي الْحَدِيثِ الْمُسْنَدِ: " وَاجْعَلْ ذَلِكَ يَوْمَ الْخَمِيسِ "

وَرَوَاهُ مُحَمَّدُ بْنُ جَامِعٍ، عَنْ عُمَرَ بْنِ مُسَاوِرٍ، بِتَمَامِهِ، غَيْرَ أَنَّهُ لَمْ يَذْكُرِ الزِّيَادَةَ فِي الْمُسْنَدِ،

7357- İbn Abbâs der ki: Bir ihtiyacının karşılanmasını istiyorsan onu elde etmek için erken davran. Çünkü Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Allahım! Ümmetimden erken işe koyulanlara bereketler ihsan et” diye dua etti. Bir insandan bir ihtiyacını isteyeceksen onunla yüz yüze gel. Çünkü hayâ gözlerdedir.¹

Ahmed b. Yûsuf es-Sülemî bu hadisi Muallâ b. Esed'den rivayet etti ve İbn Abbâs'ın şöyle dediğini ilave etti: “Gözleri görmeyen birinden ihtiyacını isteme. Yine ihtiyacını gece vakti de isteme.” Merfû olan kısmında ise: “O günü de Perşembe günü yap” ilavesi vardır.

Muhammed b. Câmi bu hadisin tamamını Ömer b. Musâvir'den rivayet etti; ancak yukarıdaki ilaveyi zikretmedi.

٧٣٥٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو سَعْدٍ الْمَالِينِيُّ، أَنَا ابْنُ عَدِيٍّ، نَا عِمْرَانُ السَّخْتِيَانِيُّ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ جَامِعٍ، نَا عُمَرُ بْنُ مُسَاوِرٍ الْعِجْلِيُّ، نَا أَبُو جَمْرَةَ الضُّبَعِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ، يَقُولُ: لَا تَطْلُبَنَّ حَاجَةً لَيْلًا، وَلَا تَطْلُبْهَا إِلَى أَعْمَى، فَإِذَا طَلَبْتَ حَاجَةً فَاسْتَقْبِلِ الرَّجُلَ بِوَجْهِهِ، فَإِنَّ الْحَيَاءَ فِي الْعَيْنَيْنِ، وَبَاكِرْ حَاجَتَكَ، فَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: "اللَّهُمَّ بَارِكْ لِأُمَّتِي فِي بُكُورِهَا" "

¹ İsnâdı zayıftır. Bezzâr, *Müsned* (2/80), İbn Adiy, *el-Kâmil* (5/1716) ve Ebu's-Şeyh, *el-Emsâl* (195)

7358- İbn Abbâs der ki: İhtiyacını (kimseden) gece isteme, yine gözleri görmeyen birinden de isteme. Birinden bir şey isteyeceğin zaman onunla yüz yüze gel. Çünkü hayâ gözlerdedir. İhtiyacını elde etmek için de erken davran. Çünkü Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Allahım! Ümmetinden erken işe koyulanlara bereketler ihsan et” diye dua etti.¹

٧٣٥٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ الْوَاعِظَ، سَمِعْتُ عَلِيَّ بْنَ مُحَمَّدٍ الْجُرْجَانِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ يَحْيَى بْنَ مُعَاذٍ الرَّازِيَّ يَقُولُ: " هَبِيتُ النَّاسَ مِنَ الْمُؤْمِنِ عَلَى قَدَرِ هَبِيتِهِ مِنَ اللَّهِ، وَحَيَاؤُهُمْ مِنْهُ عَلَى قَدَرِ حَيَائِهِ مِنَ اللَّهِ، وَحُبُّهُمْ لَهُ عَلَى قَدَرِ حُبِّهِ لِلَّهِ عَزَّ وَجَلَّ "

7359- Yahya b. Muâz er-Râzî: “Müminin insanlar karşısındaki heybeti, onun Allah’tan korkusu kadardır. Ondan hayâ etmeleri de onun Allah’tan hayâ etmesi kadardır. Ona olan sevgileri de onun Allah’a karşı olan sevgisi kadardır” dedi.²

٧٣٦٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنِي أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ التَّرْفُفِيُّ، نَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ دُوسٍ النَّيْسَابُورِيُّ، نَا قَطَنُ بْنُ إِبرَاهِيمَ، نَا عَمْرُو بْنُ عَوْنٍ الْوَاسِطِيُّ، نَا خَالِدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ عُيَيْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ عُمَرَ بْنِ عَلِيٍّ، قَالَ: قَالَ زَيْدُ بْنُ عَلِيٍّ: " إِنِّي لَا أَتَحَيَّي مِنْ عَظَمَتِهِ أَنْ أَفْضِيَ إِلَيْهِ بِشَيْءٍ أَسْتَخْفِيهِ مِنْ غَيْرِهِ "

7360- Zeyd b. Ali: “Onun azametinden utanırım ve başkasından gizlediğim şeyi Ona gösteremem” dedi.³

٧٣٦١ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا مُحَمَّدٍ الْبَاوَرِدِيَّ، يَقُولُ: أَنَا عَبْدُ اللَّهِ الْعُمَرِيُّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَحْمَدَ بْنَ أَبِي الْحَوَارِي، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا سُلَيْمَانَ الدَّرَانِيَّ يَقُولُ: " قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: إِنَّكَ إِنْ اسْتَحْيَيْتَ مِنِّي أَنْسَيْتُ النَّاسَ عُيُوبَكَ،

¹ İsnâdı zayıftır. İbn Adiy, *el-Kâmil* (5/1716) Bak: Heysemî, *Mecma* (4/61).

² Ravilerden Muhammed b. Abdillâh el-Vâiz tanınmayan biridir. Sülemî, *Tabakâtu's-Sûfiyye* (318).

³ Hatîb, *Târih* (2/381).

وَأَنْسَيْتُ بِقَاعِ الْأَرْضِ ذُنُوبَكَ، وَمَحَوْتُ مِنَ الْكِتَابِ زَلَّاتِكَ، وَلَمْ أَنْفِشْكَ الْحِسَابَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ "

7361- Ebû Süleymân ed-Dârânî der ki: "Yüce Allah şöyle buyurdu: "Eğer benden hayâ edersen, ayıplarını insanlara unuttururum. Günahlarını yeryüzüne unuttururum. Yanlışlarını amel defterinden silerim ve kıyamet günü hesaba çekilirken seni inceden inceye hesaba çekmem."¹

فَصْلٌ فِي سِتْرِ الْعَوْرَةِ

Avret Mahallini Örtmek

Halîmî der ki: "Allah'tan sonra insanlardan hayâ etmek, avret mahallini örtmeyi gerektirir. Çünkü şariat, avret mahallini örtmeyi emretmiştir. İnsanlar da tabiatları gereği avret mahallini açmayı düşüklük, sefihlik ve ahlâksızlık sayarlar."²

٧٣٦٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَنَا أَبُو بَكْرٍ أَحْمَدُ بْنُ سَلْمَانَ الْفَقِيهَ، قَالَ: قُرِئَ عَلَى مُحَمَّدِ بْنِ مَسْلَمَةَ الْوَاسِطِيِّ وَأَنَا أَسْمَعُ: نَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ، أَنَا بِهِزُ بْنُ حَكِيمِ بْنِ مُعَاوِيَةَ الْقَشِيرِيِّ، ح قَالَ: وَأَخْبَرَنَا أَحْمَدُ بْنُ سَلْمَانَ، نَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عِيْسَى الْقَاضِي، نَا أَبُو مَعْمَرٍ الْمُنْقَرِي، نَا عَبْدُ الْوَهَّابِ، نَا بِهِزُ بْنُ حَكِيمٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، عَنْ جَدِّي، قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، عَوْرَاتُنَا مَا نَأْتِي مِنْهَا وَمَا نَذَرُ؟ قَالَ: " احْفَظْ عَوْرَتَكَ إِلَّا مِنْ زَوْجَتِكَ وَمَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ " قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِذَا كَانَ الْقَوْمُ بَعْضُهُمْ فِي بَعْضٍ؟ قَالَ: " إِنْ اسْتَطَعْتَ أَنْ لَا يَرَيْنَهَا أَحَدٌ فَلَا يَرَيْنَهَا " قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِذَا كَانَ أَحَدُنَا خَالِيًا؟ قَالَ: " فَاللَّهُ أَحَقُّ أَنْ يُسْتَحَى مِنْهُ مِنَ النَّاسِ " قَالَ: وَوَضَعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَدَهُ عَلَى فَرْجِهِ قَالَ أَحْمَدُ: لَفْظُ حَدِيثِ عَبْدِ الْوَارِثِ بْنِ سَعِيدٍ.

7362- Behz b. Hakîm der ki: Babamın bildirdiğine göre dedem şöyle dedi: Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem): "Ey Allah'ın Resûlü! Örtülmesi gereken yerlerinizi kime karşı örtelim, kime karşı örtmeyelim?" diye sorduğumda:

¹ İsnâdı ceyyiddir.

² El-Minhâc (3/233).

"Hanımından ve cariyenden başka herkese karşı örtülmesi gereken yerlerini ört" cevabını verdi. Ben: "Erkek erkeklerle beraber olursa nereler örtülmeli?" diye sorunca: "Gücün yettiğince avret yerlerini kimseye göstermemeye çalış" buyurdu. Ben: "Ey Allah'ın Resûlü! Kişi tek başına olunca ne yapması gerekir?" diye sorunca: "Kendisinden hayâ edilip utanılmaya en layık olan zât, Allah'tır" buyurdu ve Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellam) elini avret mahalli üzerine koydu.¹

Ahmed der ki: Lafız Abdulvâris b. Saîd'e aittir.

Halîmî der ki: "Kendisinden hayâ edilip utanılmaya en layık olan zat, Allah'tır" buyruğu, kişinin kendi avretini görmemesi için örtmesi gerektiği için olabilir. Çünkü Allah'tan gizlenmek mümkün değildir. Ancak örtünmeyen kişiyi, Allah'a karşı edebi terk etmiş olur. Örtünen de Allah'a karşı edepli davranmış olur. Bu şekilde kişi Allah'tan hayâ ederek örtünmüş olur. Tevfik, Allah'tandır.²

٧٣٦٣ - حَدَّثَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ الْمُحَبُّوبِيُّ، نَا أَحْمَدُ بْنُ سَيَّارٍ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ خَلْفٍ الْعَسْقَلَانِيُّ، نَا مُعَاذُ بْنُ خَالِدٍ، نَا زُهَيْرُ بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنْ شُرَحْبِيلَ بْنِ سَعْدٍ، أَنَّهُ سَمِعَ جَبَّارَ بْنَ صَخْرٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ: " إِنَّا نُهَيْتَا أَنْ نُرِيَ عَوْرَاتِنَا "

7363- Cebbâr b. Sahr der ki: Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellam): "Avret yerimizi göstermemiz yasaklanmıştır" buyurduğunu işittim.³

٧٣٦٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْحُسَيْنِ الْقَاضِي، نَا الْحَارِثُ بْنُ أَبِي أُسَامَةَ، ح وَأَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحُسَيْنُ بْنُ شُجَاعٍ بْنِ الْحُسَيْنِ الصُّوفِيُّ، بِبَغْدَادَ، أَنَا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ الْهَيْثَمِ الْأَنْبَارِيُّ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ يَزِيدَ الرَّيَّاحِيِّ، قَالَ: نَا رَوْحٌ، نَا زَكَرِيَّا بْنُ إِسْحَاقَ، نَا عَمْرُو بْنُ دِينَارٍ، قَالَ: سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ يُحَدِّثُ،

¹ İsnâdı hasendir. Tirmizî 5/110 (2794), İbn Mâce 1/618 (1920) ve Ebû Dâvud 4/304 (4017).

² El-Minhâc (3/233-234).

³ İsnâdı zayıftır. İbn Ebî Hâtim, el-İlel (2/276).

" أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يَنْفُلُ مَعَهُمُ الْحِجَارَةَ لِلْكَعْبَةِ وَعَلَيْهِ إِزَارٌ " فَقَالَ لَهُ الْعَبَّاسُ عَمُّهُ: يَا ابْنَ أَخِي، لَوْ حَلَلْتُ لَكَ إِزَارَكَ فَجَعَلْتُهُ عَلَى مَنْكَبِيكَ دُونَ الْحِجَارَةِ؟ قَالَ: فَحَلَّهُ فَجَعَلَهُ عَلَى مَنْكَبِيهِ فَسَقَطَ مَغْشِيًّا عَلَيْهِ، فَمَا رَأَيْ بَعْدَ ذَلِكَ الْيَوْمَ عُرْيَانًا أَخْرَجَاهُ مِنْ حَدِيثِ رُوْحٍ

7364- Câbir b. Abdillâh'ın bildirdiğine göre (Kâbe inşa edilirken) Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) üzerinde bir izarla (alt giysiyle) halkla beraber taş taşıyordu. Amcası Abbâs ona: "Yeğenim! İzarını kaldırıp omzuna taşıdığın taşın altına koysan" dedi ve izarı kaldırıp omzuna koydu. Ancak kaldırır kaldırmaz baygın bir şekilde yere düştü. O günden sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hiçbir zaman çıplak görülmedi.¹

Buhârî² ve Müslim³ bu hadisi Ravh'tan rivayet ettiler.

٧٣٦٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ بْنُ فِرَاسٍ، بِمَكَّةَ، أَنَا أَبُو حَفْصٍ الْجُمَحِيُّ، نَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، نَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ زِيَادٍ، سَبْلَانَ، نَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ الْأُمَوِيُّ، ح وَأَخْبَرَنَا أَبُو نَصْرِ بْنُ قَتَادَةَ، نَا أَبُو الْحَسَنِ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ زَكَرِيَّا، نَا أَبُو عَلِيٍّ الْقَبَائِيُّ، نَا سَعِيدُ بْنُ يَحْيَى الْأُمَوِيُّ، نَا أَبِي، نَا عُثْمَانُ بْنُ حَكِيمٍ الْأَنْصَارِيُّ، أَخْبَرَنِي أَبُو أُمَامَةَ بْنُ سَهْلٍ بْنُ حُنَيْفٍ، عَنِ الْمِسْوَرِ بْنِ مَخْرَمَةَ، قَالَ: أَقْبَلْتُ بِحَجَرٍ أَحْمَلُهُ ثَقِيلًا وَعَلَيَّ إِزَارٌ خَفِيفٌ، فَانْحَلَّ إِزَارِي وَمَعِيَ الْحُجْرُ لَمْ أَسْتَطِعْ أَنْ أَضَعُهُ حَتَّى بَلَغْتُ بِهِ مَوْضِعَهُ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " ارْجِعْ إِلَى ثَوْبِكَ فَخُذْهُ، وَلَا تَمْشُوا عُرَاءً " لَفْظُ حَدِيثِ أَبِي نَصْرِ، وَحَدِيثُ ابْنِ فِرَاسٍ مُخْتَصَرٌ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " لَا تَمْشُوا عُرَاءً "، وَلَمْ يَذْكُرِ الْقِصَّةَ، رَوَاهُ مُسْلِمٌ فِي الصَّحِيحِ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ يَحْيَى بِتَمَامِهِ

7365- Misver b. Mahreme der ki: Üzerimde hafif bir izarla ağır bir taş taşıyordum. Bu sırada izarım çözülüp düştü; ancak ben taş yerine götürünceye kadar bırakamadım. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bana: "Çit ve giysini al. Çıplak olarak yürümeyin" buyurdu.⁴

¹ İsnâdı sahihtir.

² Buhârî, *salat* (96)

³ Müslim, *hayd* (77).

⁴ İsnâdında tanımadığım biri vardır; ancak hadis sahihtir.

Lafız, Ebû Nasr'a aittir. İbn Firâs bu hadisi, kıssayı anlatmadan muhtasar olarak: “Çıplak olarak yürümeyin” şeklinde rivayet etti.

Müslim¹ bu hadisin tamamını *Sahîh*'te Saîd b. Yahya'dan rivayet etti.

٧٣٦٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، نَا أَبُو الْفَضْلِ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، نَا أَحْمَدُ بْنُ سَلَمَةَ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ، نَا ابْنُ أَبِي فَدَيْكٍ، نَا الضَّحَّاكُ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ، عَنْ أَبِيهِ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: " لَا يَنْظُرُ الرَّجُلُ إِلَى عَوْرَةِ الرَّجُلِ، وَلَا تَنْظُرُ الْمَرْأَةُ إِلَى عَوْرَةِ الْمَرْأَةِ، وَلَا يُفْضِي الرَّجُلُ إِلَى الرَّجُلِ فِي الثَّوْبِ، وَلَا تُفْضِي الْمَرْأَةُ إِلَى الْمَرْأَةِ فِي الثَّوْبِ " رَوَاهُ مُسْلِمٌ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ رَافِعٍ

7366- Abdurrahman b. Ebî Saîd'in, babasından bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Erkek erkeğin avretine bakmasın. Kadın da kadının avretine bakmasın. İki erkek bir giysinin (örtünün) içine girmesin. İki kadın da bir giysinin içine girmesin.”²

Müslim³ bu hadisi Muhammed b. Râfi'den rivayet etti.

٧٣٦٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحَسَنِ عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ الْمُقْرِئُ، أَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ إِسْحَاقَ، نَا يُونُسُ بْنُ يَعْقُوبَ، نَا أَبُو الرَّيِّعِ، نَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ جَعْفَرٍ، نَا الْعَلَاءُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أَبِي كَثِيرٍ، مَوْلَى مُحَمَّدِ بْنِ جَحْشٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جَحْشٍ، قَالَ: مَرَّ النَّبِيُّ ﷺ وَأَنَا مَعَهُ عَلَى مَعْمَرٍ، وَفَخِذَاهُ مَكْشُوفَتَانِ فَقَالَ: " يَا مَعْمَرُ، غَطِّ فَخِذَكَ، فَإِنَّ الْفَخِذَ عَوْرَةٌ "

7367- Muhammed b. Cahş der ki: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ben de yanımdayken Ma'mer'in yanından geçerken: “Ey Ma'mer! Uyluğunu ört. Çünkü uyluk avrettir” buyurdu.”⁴

¹ Müslim, *hayd* (78).

² İsnâdı hasendir.

³ Müslim, *hayd* (267).

⁴ Müellifin hocasını tanımıyorum. Hadis hasendir. Tirmizî 5/111 (2795, 2796, 2797) ve Ebû Dâvud 4/303 (4014).

٧٣٦٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَنَا أَبُو بَكْرٍ بْنُ إِسْحَاقَ، نَا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، نَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ، نَا اللَّيْثُ بْنُ سَعْدٍ، حَدَّثَنِي يُونُسُ بْنُ يَزِيدَ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، أَنَّهُ قَالَ: أَخْبَرَنِي عَامِرُ بْنُ سَعْدٍ بْنُ أَبِي وَقَّاصٍ، أَنَّ أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ قَالَ: " نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنْ لَيْسَتَيْنِ وَبَيْعَتَيْنِ: نَهَى عَنِ الْمَلَامَسَةِ وَالْمُنَابَذَةِ فِي الْبَيْعِ، - وَالْمَلَامَسَةُ: مَسُّ الرَّجُلِ ثَوْبَ الْآخَرِ بِيَدِهِ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَلَا يَقْلِبُهُ إِلَّا بِذَلِكَ، وَالْمُنَابَذَةُ: أَنْ يَنْبِذَ الرَّجُلُ إِلَى الرَّجُلِ ثَوْبَهُ، وَيَنْبِذَ الْآخَرُ ثَوْبَهُ، وَيَكُونُ ذَلِكَ بَيْنَهُمَا مِنْ غَيْرِ نَظَرٍ وَلَا تَرَاوٍ - وَاللَّبْسَتَيْنِ اشْتِمَالُ الصَّمَاءِ - وَالصَّمَاءُ: أَنْ يَجْعَلَ ثَوْبُهُ عَلَى أَحَدٍ عَاتِقَيْهِ، فَيَبْدُو أَحَدُ شِقَيْهِ لَيْسَ عَلَيْهِ ثَوْبٌ - وَاللَّبْسَةُ الْآخَرَى: احْتِبَاؤُهُ بِثَوْبِهِ وَهُوَ جَالِسٌ لَيْسَ عَلَى فَرْجِهِ مِنْهُ شَيْءٌ " رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ، عَنْ يَحْيَى بْنِ بُكَيْرٍ

7368- Ebû Saîd el-Hudrî der ki: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) iki tür giysiyi ve iki tür alışverişi yasakladı. Mülânese ve münâbeze usulüyle yapılan alışverişi yasakladı. Mülânese: Kişinin gece ve gündüz sadece eliyle dokunması ve incelemeden almasıdır. Münâbeze ise: kişinin bir başkasına giysiyi atması, müşterinin giysiye bakmadan aldığı satış türüdür. Yasakladığı iki giysiden biri, kişinin giysisini omuzlarından birine atması ve diğer yarısının çıplak kalmasıdır. Diğer giysi türü ise oturduğunda avret yeri açıkta kalacak şekilde tek parçalık bir kumaşla örtünmesidir.”¹

Buhârî² bu hadisi Yahya b. Bukeyr'den rivayet etti.

٧٣٦٩ - أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، أَنَا أَحْمَدُ بْنُ عُيَيْدٍ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ بِشْرِ، أَخُو خَطَّابٍ، أَنَا عُيَيْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ الْجُشَمِيِّ، نَا يَزِيدُ بْنُ خَالِدٍ، نَا ابْنُ جُرَيْجٍ، أَخْبَرَنِي حَبِيبُ بْنُ أَبِي ثَابِتٍ، عَنْ عَاصِمِ بْنِ ضَمْرَةَ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " لَا تُبْرِزْ فَخْذَيْكَ، وَلَا تَنْظُرْ إِلَى فَخْذِ حَيٍّ وَلَا مَيِّتٍ "

7369- Ali b. Ebî Talib'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Uyluğunu (baldırını) açma ve dirinin de ölünün de uyluğuna bakma.”¹

¹ İsnâdı sahihtir.

² Buhârî, libâs (42).

٧٣٧٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو زَكَرِيَّا بْنُ أَبِي إِسْحَاقَ الْمُرَكِّي، نا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، نا بَحْرُ بْنُ نَصْرِ بْنِ سَابِقٍ، نا ابْنُ وَهْبٍ، أَخْبَرَنِي عُقْبَةُ بْنُ نَافِعٍ، عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ أَسَدٍ، عَنْ رَجُلٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَوْمًا إِلَى غَنَمٍ لَهُ وَفِيهَا أَجِيرٌ لَهُ يَرْعَاهَا، فَإِذَا الْأَجِيرُ يَتَجَرَّدُ فِيهَا فَدَعَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: " كَمْ لَكَ عِنْدَنَا مِنْ أَجْرِكَ؟ " فَقَالَ: لِمَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ أَلَمْ أَحْسِنِ الرَّعَايَةَ وَالْوَلَايَةَ؟ قَالَ: " لَا، إِنِّي أُحِبُّ أَنْ يَكُونَ فِينَا مَنْ يَسْتَحْيِي مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ إِذَا خَلَا "

7370- Enes b. Mâlik der ki: Bir gün Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bir işçinin otlatığı koyunlarının yanına gitti ve işçinin çıplak olduğunu gördü. Onu çağırıp "Bizden ne kadar alacağın var?" diye sordu. İşçi: "Neden ey Allah'ın Resûlü? Koyunları güzel otlatmadım mı? Onlara iyi bakmadım mı?" diye sorunca Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "Hayır, ancak ben aramızda, yalnız kalınca da Allah'tan hayâ eden birinin olmasını isterim" buyurdu.²

٧٣٧١ - وَأَخْبَرَنَا أَبُو زَكَرِيَّا، نا أَبُو الْعَبَّاسِ، نا بَحْرُ بْنُ نَصْرِ، نا ابْنُ وَهْبٍ، أَخْبَرَنِي ابْنُ لَهْيَعَةَ، عَنْ خَالِدِ بْنِ يَزِيدَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي هِلَالٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي جَهْمٍ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ اسْتَأْجَرَ أَجِيرًا يَرْعَى لَهُ، أَوْ فِي بَعْضِ أَعْمَالِهِ، فَأَتَاهُ رَجُلٌ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَرَأَيْتَ فَلَانًا كَاشِفًا عَنْ عَوْرَتِهِ مَا يُبَالِي؟ فَأَرْسَلَ إِلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ، فَأَتَاهُ كَاشِفًا عَنْ عَوْرَتِهِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " مَنْ لَمْ يَسْتَحِ مِنَ اللَّهِ فِي الْعَلَانِيَةِ لَمْ يَسْتَحِ مِنْهُ فِي السِّرِّ، فَأَعْطُوهُ حَقَّهُ حَتَّى يَنْطَلِقَ "

7371- Muhammed b. Ebî Cehm'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) koyunlarını otlatmak veya başka işler için bir çoban kiraladı. Bir adam Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) gelip: "Ey Allah'ın Resûlü! Falanı görmüyor musun? Kimseyi umursamadan avretini açıyor" deyince Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) adamı çağırdı. Adam avreti açık bir şekilde

¹ İsnâdı çok zayıftır. Ebû Dâvud 3/501 (3140) 4/303 (4015) ve İbn Mâce 1/469 (1460).

² İsnâdı zayıftır.

gelince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Açıkta Allah’tan utanmayan, gizliyen de utanmaz. Buna hakkını verin de gitsin*” buyurdu.¹

٧٣٧٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، وَأَبُو زَكْرِيَّا، قَالَا: نَا أَبُو الْعَبَّاسِ، نَا بَحْرُ بْنُ نَصْرِ، نَا ابْنُ وَهْبٍ، حَدَّثَنِي عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ، أَنَّ سُلَيْمَانَ بْنَ زِيَادٍ الْحَضْرَمِيَّ حَدَّثَهُ، أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ الْحَارِثِ بْنَ جَزْءِ الرُّبَيْدِيِّ حَدَّثَهُ أَنَّهُ مَرَّ وَصَاحِبٌ لَهُ يُقَالُ لَهُ أَيْمَنُ، وَفَتِيَّةٌ مِنْ قُرَيْشٍ قَدْ حَلُّوا أَرْزَهُمْ فَجَعَلُوهَا مَخَارِيقَ يَجْتَلِدُونَ بِهَا وَهُمْ عُرَاةٌ، قَالَ عَبْدُ اللَّهِ: فَلَمَّا مَرَرْنَا بِهِمْ قَالَ: إِنَّ هَؤُلَاءِ مُحْتَسِبُونَ - أَوْ قَالُوا: قَسِيْسُونَ - فَدَعَوْهُمْ، ثُمَّ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ خَرَجَ عَلَيْهِمْ، فَلَمَّا أَبْصَرُوهُ تَبَدَّدُوا، فَرَجَعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مُغْضَبًا حَتَّى دَخَلَ، وَكُنْتُ أَنَا وَرَاءَ الْحَجَرِ فَاسْمَعُهُ يَقُولُ: "سُبْحَانَ اللَّهِ، لَا مِنْ اللَّهِ اسْتَحْيُوا، وَلَا مِنْ رَسُولِهِ اسْتَرْوُوا" وَأَيْمَنُ - أَوْ قَالَ: أُمُّ أَيْمَنَ عِنْدَهُ - يَقُولُ: اسْتَغْفِرْ لَهُمْ يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَالَ عَبْدُ اللَّهِ: "فَلَا وَاللَّهِ مَا اسْتَغْفَرَ لَهُمْ" وَرَوَاهُ ابْنُ لَهْيَعَةَ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ زِيَادٍ، وَقَالَ: وَفِيهِ وَأُمُّ أَيْمَنَ عِنْدَهُ تَقُولُ: اسْتَغْفِرْ لَهُمْ يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَالَ: "غَفَرَ اللَّهُ لَهُمْ" وَهُوَ فِي زِيَادَاتِ الْقَوَائِدِ

7372- Süleymân b. Ziyâd el-Hadramî'nin Abdullah b. el-Haris b. Cez' ez-Zübeydî'den bildirdiğine göre Eymen adındaki bir arkadaşıyla giderlerken Kureyş'ten bazı gençlerin izarlarını çıkarıp çıplak kalarak birbirlerine (bu izarlarla) vurduklarını gördü. Abdullah şöyle devam etti: Onların yanından geçerken Eymen: “Bunlar sevap uman -veya keşiş olan- kişilerdir. Onları (kendi hallerine) bırakın” dedi. Sonra Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) yanlarına çıkınca onu görüp dağıldılar. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) içeriye girene kadar kızgın kaldı. Ben ise odanın arkasında onun şöyle dediğini işitiyordum: “*Sübhânallah! Ne Allah’tan utanıyorlar ne de Resûlullah’ı gördükleri için örtünüyorlar.*” Eymen veya Ümmü Eymen’de Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanındaydı. Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem): “Ey Allah’ın Resûlü! Onlar için bağışlanma dile” dedi. Abdullah der ki: “Vallahi onlar için bağışlanma dilemedi.”²

¹ İsnâdı mürseldir.

² İsnâdı sahihtir. Ahmed, *Müsned* (4/191) Bezzâr, *Müsned* (2/429- 430) ve Ebû Ya’lâ, *Müsned* 3/109-110 (1540)

İbn Lehîa bu hadisi Süleymân b. Ziyâd'dan rivayet etti. Ancak farklı olarak: Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanında Ümmü Eymen vardı ve: "Onlar için bağışlanma dile" dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Allah onları bağışlasın" diye dua etti.

٧٣٧٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ الْفَضْلِ، أَنَا أَبُو سَهْلٍ بْنُ زِيَادٍ الْقَطَّانُ، نَا إِسْحَاقُ الْحَرَبِيُّ، نَا عَفَّانُ، نَا حَمَّادُ، أَنَا ثَابِتٌ، عَنْ أَنَسٍ، " أَنَّ أَبَا مُوسَى الْأَشْعَرِيَّ، كَانَ يَلْبَسُ ثُبَّانًا يَنَامُ فِيهِ مَخَافَةً أَنْ تَنَكْشِفَ عَوْرَتُهُ "

7373- Enes'in bildirdiğine göre Ebû Mûsa el-Eş'arî uyurken avretinin açılmasından korktuğu için don giyip öyle yatardı.¹

فَصْلٌ فِي الْحَمَّامِ

Hamam

٧٣٧٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَلِيٍّ الرَّوْذُبَارِيُّ، أَنَا أَبُو بَكْرٍ بْنُ دَاسَةَ، نَا أَبُو دَاوُدَ، نَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، نَا حَمَّادُ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ شَدَّادٍ، عَنْ أَبِي عُدْرَةَ، عَنْ عَائِشَةَ، " أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنْ دُخُولِ الْحَمَّامَاتِ، ثُمَّ رَخَّصَ لِلرِّجَالِ أَنْ يَدْخُلُوهَا فِي الْمَيَازِرِ "

7374- Hz. Âişe'nin bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vasellem) önce hamamlara girmeyi yasakladı, daha sonra erkeklerin peştamallarıyla girmesine izin verdi.²

٧٣٧٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، نَا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ الْأَدِيبُ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْعَبْدِيُّ، نَا أَبُو الْأَصْبَعِ عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ يَحْيَى، نَا مُحَمَّدُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ، عَنِ ابْنِ طَاوُسٍ، ح وَعَنِ السَّخْتِيَّانِيِّ، عَنْ طَاوُسٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " اتَّقُوا يَتِيمًا يُقَالُ لَهُ الْحَمَّامُ " قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّهُ يُذْهِبُ الدَّرَنَ

¹ Ravileri güvenilirdir.

² Ebû Uzra'nın bilinmemesi sebebiyle isnâdı zayıftır. Ebû Dâvud 4/300 (400) ve Tirmizî 5/113 (2802).

وَيَنْفَعُ الْمَرِيضَ، قَالَ: " فَمَنْ دَخَلَهُ فَلْيَسْتَتِرْ " وَكَذَلِكَ رَوَاهُ مُوسَى بْنُ أُعَيْنَ، عَنِ ابْنِ إِسْحَاقَ، عَنِ ابْنِ طَاوُسٍ مَوْصُولًا، كَمَا

7375- İbn Abbâs der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "*Adına hamam denilen mekandan uzak durun*" buyurunca sahabe: "Ey Allah'ın Resûlü! Hamam kiri gideriyor ve hastaya faydalıdır" karşılığını verdiler. Bunun üzerine Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "*O zaman oraya giren gereği gibi örtünsün*" buyurdu.¹

Mûsa b. A'yan bu hadisi İbn İshâk'tan, İbn Tâvus'tan mevsul olarak bu şekilde rivayet etti.

٧٣٧٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، نَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الصَّفَّارُ، نَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِسْحَاقَ، نَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ، نَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، نَا أَيُّوبُ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ طَاوُسٍ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " أَنْهَاكُمْ عَنِ بَيْتٍ يُقَالُ لَهُ الْحَمَامُ " فَذَكَرَهُ بِنَحْوِهِ مُرْسَلًا، وَهُوَ الْمَحْفُوظُ

7376- Abdullah b. Tâvus, babasından: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "*Adına hamam denilen mekana girmenizi yasaklıyorum*" buyurduğunu söyleyip aynı mânâda bir rivayette bulundu. Mahfûz olan da budur (üstteki İbn Abbâs hadisi değil).²

٧٣٧٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحَسَنِ عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ الْمُقَرِّيُّ، أَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ إِسْحَاقَ، نَا يُوسُفُ بْنُ يَعْقُوبَ، نَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ بَشَّارٍ، عَنْ سُفْيَانَ بْنِ عُيَيْنَةَ، نَا ابْنُ طَاوُسٍ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " اخْذَرُوا بَيْتًا يُقَالُ لَهُ الْحَمَامُ " قَالُوا: إِنَّهُ يُنْقَى الْوَسَخَ، وَيَذْهَبُ الْأَذَى، وَيَنْفَعُ لِكَذَا وَكَذَا، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " فَمَنْ دَخَلَهُ مِنْكُمْ فَلْيَسْتَتِرْ " وَكَذَلِكَ رَوَاهُ رَوْحُ بْنُ الْقَاسِمِ، عَنِ ابْنِ طَاوُسٍ وَجَمَاعَةٍ، عَنْ سُفْيَانَ الثَّوْرِيِّ، عَنِ ابْنِ طَاوُسٍ مُرْسَلًا، وَرَوَى عَنِ الثَّوْرِيِّ مَوْصُولًا، وَلَيْسَ بِمَحْفُوظٍ

¹ Hâkim'in hocasını tanımıyorum. Hadis sahihtir. Taberânî, M. el-Kebîr 11/27 (10932), Hâkim, Müstedrek (4/288) ve Bezzâr, Müsned (1/162)

² Ravileri güvenilirdir ve hadis mürseldir.

7377- Abdullah b. Tâvus, babasından bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): “*Adına hamam denilen mekandan uzak durun*” buyurunca sahabe: “Ey Allah'ın Resûlü! Hamam kiri temizliyor, hastalığı gideriyor ve şu şu faydaları da vardır” karşılığını verdiler. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*O zaman oraya giren gereği gibi örtünsün*” buyurdu.¹

Ravh b. el-Kâsım bu hadisi İbn Tâvus kanalıyla bir topluluktan nakletti. Yine Süfyân es-Sevrî kanalıyla İbn Tâvus'tan mürsel olarak nakletti. Bu hadis Sevrî'den mevsûl olarak ta nakledilmiştir.²

٧٣٧٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ الْفَضْلِ الْقَطَّانُ، أَنَا أَبُو سَهْلٍ بْنُ زِيَادٍ الْقَطَّانُ، نَا سَعِيدُ بْنُ عُثْمَانَ الْأَهْوَازِيُّ، نَا صَلْتُ بْنُ مَسْعُودٍ، نَا يَحْيَى بْنُ عُثْمَانَ، نَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ طَاوُوسٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "يُنْسُ الثَّيْتُ الْحَمَامُ" قَالَ قَائِلٌ - أَوْ قَائِلُونَ -: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّهُ يُدَاوَى فِيهِ الْمَرِيضُ، وَيَذْهَبُ فِيهِ الْوَسْخُ، قَالَ: "فَإِنْ فَعَلْتُمْ، فَلَا تَفْعَلُوا إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْتَوُونَ"

7378- İbn Abbâs'ın bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): “*Adına hamam denilen yer ne kötüdür*” buyurunca bir sahabe veya birçok sahabe: “Ey Allah'ın Resûlü! Orada hasta tedavi ediliyor ve kirler gideriliyor” karşılığını verdiler. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*O zaman oraya gireceğiniz zaman gereği gibi örtünün*” buyurdu.³

٧٣٧٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَلِيٍّ بْنُ شاذَانَ الْبَغْدَادِيُّ بِهَا، أَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ النَّحْوِيُّ، نَا يَعْقُوبُ بْنُ سُفْيَانَ، نَا عَمْرُو بْنُ الرَّبِيعِ بْنِ طَارِقٍ، وَأَخْبَرَنَا أَبُو نَصْرِ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ قَتَادَةَ، نَا أَبُو الْحُسَيْنِ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَامِدٍ الْعَطَّارُ، أَنَا أَحْمَدُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ عَبْدِ الْجَبَّارِ الصُّوفِيُّ، نَا يَحْيَى بْنُ مَعِينٍ، نَا عَمْرُو بْنُ الرَّبِيعِ بْنِ طَارِقٍ، حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ، عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ وَهُوَ ابْنُ حُنَيْنٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ ثَابِتٍ بْنِ شُرَحْبِيلَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سُوَيْدٍ - وَفِي رِوَايَةِ يَعْقُوبَ: عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سُوَيْدٍ، وَلَمْ يَقُلِ الْخَطْمِيُّ - عَنْ أَبِي أَيُّوبَ

¹ Müellifin hocasını tanımıyorum. Diğer ravileri güvenilirdir. Abdürrezzâk, *Musannef* 1/290 (1116).

² Abdürrezzâk, *Musannef* 1/290 (1117) ve İbn Ebî Şeybe, *Musannef* (1/110).

³ İsnâdı zayıftır. İbn Adiy, *el-Kâmil* (7/2679) Bak: Heysemî, *Mecma* (1/278).

الْأَنْصَارِيِّ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: " مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيُكْرِمْ جَارَهُ، وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيُكْرِمْ ضَيْفَهُ، وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيَقْتُلْ خَيْرًا أَوْ لِيَصُمْتُ، وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلَا يَدْخُلِ الْحَمَّامَ إِلَّا بِمِئْزَرٍ، وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ مِنْ نِسَائِكُمْ فَلَا يَدْخُلَنَّ الْحَمَّامَ " قَالَ: فَنَمِيتُ ذَلِكَ إِلَى عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ فِي خِلَافَتِهِ، فَكَتَبَ إِلَى أَبِي بَكْرٍ بْنِ عَمْرِو بْنِ حَزْمٍ: أَنْ سَلْ مُحَمَّدَ بْنَ ثَابِتٍ عَنْ حَدِيثِهِ فَإِنَّهُ رِضًا، فَسَأَلَهُ ثُمَّ كَتَبَ إِلَيَّ عُمَرَ فَمَنَعَ عُمَرَ النِّسَاءَ مِنَ الْحَمَّامِ، لَفْظُ حَدِيثٍ يَعْقُوبُ، وَلَمْ يَقُلْ يَحْيَى: وَهُوَ ابْنُ حُنَيْنٍ، وَلَمْ يَذْكُرْ إِكْرَامَ الضَّيْفِ، وَعَبْدُ اللَّهِ هَذَا إِنْ كَانَ الْحَطْمِيُّ فَاسْمُ أَبِيهِ يَزِيدُ، وَلَكِنْ كَانَ فِي كِتَابِ ابْنِ شَوَيْدٍ عَنْهُمَا جَمِيعًا، رَوَاهُ شَيْخُنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ مِنْ حَدِيثِ عَمْرِو بْنِ يَحْيَى، حَدَّثَنِي أَبُو يُوسُفَ يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، وَرَوَاهُ مِنْ حَدِيثِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ صَالِحٍ، عَنْ اللَّيْثِ، عَنْ يَعْقُوبَ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ حَمِيرٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ ثَابِتٍ بْنِ شُرَحْبِيلَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ يَزِيدَ الْحَطْمِيِّ

7379- Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahualeyhi vesellam) şöyle buyurdu: "Allah'a ve âhiret gününe iman eden komşusuna ikramda bulunsun. Yine Allah'a ve âhiret gününe iman eden misafirine ikramda bulunsun. Yine Allah'a ve âhiret gününe iman eden ya hayır konuşsun ya da sussun. Yine Allah'a ve âhiret gününe iman eden hamama peştamalsız girmesin. Yine Allah'a ve âhiret gününe iman eden kadınlarınız hamama girmesinler."

(Rabî b. Târik) der ki: Hilafeti döneminde bunu Ömer b. Abdilazîz'e anlattığımda, Ebû Bekr b. Amr b. Hazm'a mektup yazıp: "Muhammed b. Sâbit'e bunu sor. Çünkü o, hadiste dürüst biridir" dedi. Ebû Bekr, Muhammed b. Sâbit'e sorduktan sonra Ömer'e mektup yazınca, Ömer kadınların hamama gitmesini yasakladı.¹

Yâkûb bu hadisi rivayet ederken, Yahya b. Huneyn'i zikretmemiştir. Yine misafire ikramda bulunmayı da zikretmemiştir. İsnâdında geçen Abdullah, el-Hatmi ise, babasının adı Yezîd'dir.

Hocamız Ebû Abdillâh el-Hâfız bunu Amr b. Yahya kanalıyla Ebû Yûsuf Yâkûb b. İbrâhîm'den rivayet etti. Ayrıca "Abdullah b. Sâlih —Leys

¹ İsnâdında beis yoktur. Münzirî, *et-Terğîb* (1/143).

—Yâkûb —Abdurrahman b. Himyer —Muhammed b. Sâbit b. Şurahbîl — Abdullah b. Yezîd el-Hatmî” isnâdıyla da rivayet etti.¹

۷۳۸۰ - أَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرِ أَحْمَدُ بْنُ الْحَسَنِ الْقَاضِي، نَا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الْحَكَمِ، أَنَا ابْنُ وَهْبٍ، حَدَّثَنِي عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ، أَنَّ عُمَرَ بْنَ السَّائِبِ حَدَّثَهُ، أَنَّ الْقَاسِمَ بْنَ أَبِي الْقَاسِمِ حَدَّثَهُ، أَنَّهُ سَمِعَ قَاصَّ الْأَجْنَادِ، بِالْقُسْطَنْطِينِيَّةِ يُحَدِّثُ: عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ أَنَّهُ قَالَ: أَيُّهَا النَّاسُ، إِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: " مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلَا يَقْعُدُ عَلَى مَائِدَةٍ يُدَارُ عَلَيْهَا الْخَمْرُ، وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلَا يَدْخُلُ الْحَمَّامَ إِلَّا بِإِزَارٍ، وَمَنْ كَانَتْ تُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلَا تَدْخُلُ الْحَمَّامَ "

7380- Kâsım b. Ebi'l-Kâsım'ın bildirdiğine göre Kostantiniyye'de askerlerin kıssacısı, Hz. Ömer'in şöyle dediğini anlattı: “Ey insanlar! Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurduğunu işittim: “Allah'a ve âhiret gününe iman eden, içki içilen sofraya oturmasın. Allah'a ve âhiret gününe iman eden, peştamalsız olarak hamama girmesin. Allah'a ve âhiret gününe iman eden kadın, hamama girmesin.”²

۷۳۸۱ - أَخْبَرَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ الْأَصْبَهَانِيُّ، أَنَا أَبُو سَعِيدٍ أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ زِيَادٍ الْبَصْرِيُّ، بِمَكَّةَ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ الصَّنْعَانِيُّ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ شُرَحْبِيلَ، نَا سُفْيَانُ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ سَالِمِ بْنِ أَبِي الْجَعْدِ، عَنْ أَبِي الْمَلِيحِ، عَنْ عَائِشَةَ، قَالَتْ: أَتَتْ عَائِشَةَ نِسَاءٌ مِنْ أَهْلِ الشَّامِ، فَقَالَتْ: لَعَلَّكُمْ مِنَ الْكُورَةِ الَّتِي يَدْخُلُ نِسَاؤُهَا الْحَمَّامَاتِ؟ قُلْنَ: نَعَمْ، قَالَتْ: فَإِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: " أَيُّمَا امْرَأَةٍ وَضَعَتْ ثِيَابَهَا فِي غَيْرِ بَيْتِهَا فَقَدْ هَتَكَتْ سِتْرَ مَا بَيْنَهَا وَبَيْنَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ " وَكَذَلِكَ رَوَاهُ شُعْبَةُ، عَنْ مَنْصُورٍ

7381- Ebu'l-Melîh'in, Hz. Âişe'den bildirdiğine göre Hz. Âişe'ye Şam halkından kadınlar gelince, onlara: “Sanırım sizler kadınları hamama giren

¹ Taberânî, *M. el-Kebîr* 4/147 (3873) ve Hâkim, *Müstedrek* (4/289).

² Askerlerin kıssacısının bilinmemesi sebebiyle isnâdı zayıftır. Ahmed, *Müsned* (1/20) Bak: Münzirî, *et-Terğîb* (1/144) ve Heysemî, *Mecma* (1/277).

bölgedensiniz” dedi. Kadınlar: “Evet” karşılığını verince, Hz. Âişe dedi ki: Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurduğunu işittim: “*Gıysisini evinden başka yerde çıkaran kadın, Allah ile arasındaki perdeyi yırtmış olur.*”¹

Şu'be bu hadisi Mansur'dan bu şekilde rivayet etti.²

٧٣٨٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، وَأَبُو سَعِيدٍ بْنُ أَبِي عَمْرٍو، قَالَا: نَا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، نَا يَحْيَى بْنُ أَبِي طَالِبٍ، أَنَا يَزِيدُ، نَا أَبُو جَنَابٍ يَحْيَى بْنُ أَبِي حَيَّةَ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ أَبِي رَبَاحٍ، عَنْ عَائِشَةَ، قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "بِئْسَ الْبَيْتُ الْحَمَامُ، بَيْتٌ لَا يَسْتُرُ، وَمَاءٌ لَا يُطَهِّرُ" " وَمَا يَسُرُّ عَائِشَةَ أَنَّ لَهَا مِثْلَ أُحُدٍ ذَهَبًا وَأَنَّهَا دَخَلَتْ الْحَمَامَ "، وَقَالَتْ: " لَوْ أَنَّ امْرَأَةً أَطَاعَتْ رَبَّهَا، وَحَفِظَتْ فَرْجَهَا ثُمَّ آذَتْ زَوْجَهَا بِكَلِمَةٍ بَاتَتْ وَالْمَلَائِكَةُ تَلْعَنُهَا "

7382- Hz. Âişe'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “*Avreti örtmeyen ev ve temizlemeyen su olarak hamam ne kötü evdir.*” Hz. Âişe, hamama girmesi karşılığı Uhud dağı kadar altınının olmasını istemezdi. Hz. Âişe: “Eğer kadın Rabbine itaat ederse ve namusunu korursa, sonra sözüyle kocasına eziyet ederse, melekler kendisini lanetleyerek geceler” dedi.³

٧٣٨٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو زَكَرِيَّا بْنُ أَبِي إِسْحَاقَ، نَا أَبُو الْعَبَّاسِ الْأَصَمُ، نَا بَحْرُ بْنُ نَصْرِ، نَا ابْنُ وَهْبٍ، أَخْبَرَنِي ابْنُ لَهْبَعَةَ، حَدَّثَنِي عُيَيْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ، أَنَّهُ بَلَغَهُ عَنْ عَائِشَةَ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَنَّهُ قَالَ: " أَفٌ لِلْحَمَامِ، حِجَابٌ لَا يَسْتُرُ، وَمَاءٌ لَا يُطَهِّرُ، بُيَانٌ - أَوْ - سَابٌ لِلْمُشْرِكِينَ، وَمَرْجُ الْكُفَّارِ، وَمَرْجُ الشَّيْطَانِ، لَا يَحِلُّ لِرَجُلٍ أَنْ يَدْخُلَهُ إِلَّا بِمَنْدِيلٍ، مُرُوا الْمُسْلِمِينَ لَا يَفْتِنُونَ نِسَاءَهُمْ، الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ، عَلِّمُوهُنَّ الْقُرْآنَ، وَمُرُوهُنَّ بِالتَّسْبِيحِ " هَذَا مُنْقَطِعٌ

¹ İsnâdında tanımadığım vardır, ama hadis sahihtir. Ebû Dâvud 4/301 (4010) ve İbn Mâce 2/1234 (3750).

² Ebû Dâvud 4/301 (4010) ve Tirmizî 5/114 (2803).

³ İsnâdı zayıftır. Zehebî, Mizân (2/287) ve İbnu'l-Cevzi, el-İlelu'l-Mütenâhiye (1/340).

7383- Hz. Âişe'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Vah kişiyi gözlerden gizlemeyen, suyu kişiyi temizlemeyen hamamlara. Orası müşriklerin binası ve kafirlerin ve şeytanların otlağıdır. Erkeğin böylesi hamamlara avret yerini örtmeden girmesi helal değildir. Erkeklerle söyleyin, kadınların ahlâkını bozmasınlar. Erkekler kadınlarına hâkimdirler. Kadınları eğitin ve çokça tesbih etmelerini söyleyin."¹

٧٣٨٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو زَكَرِيَّا بْنُ أَبِي إِسْحَاقَ، نا أَبُو الْعَبَّاسِ الْأَصَمُّ، نا بَحْرُ بْنُ نَصْرِ، نا ابْنُ وَهْبٍ، أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ، أَنَّ دَرَّاجًا أَبَا السَّمْحِ، حَدَّثَهُ عَنِ السَّائِبِ، أَنَّ نِسْوَةً دَخَلْنَ عَلَى أُمِّ سَلَمَةَ مِنْ أَهْلِ حِمَصٍ، قَالَتْ: مَنْ أَصْحَابُ الْحَمَّامَاتِ؟ قُلْنَ: وَبِهَا بَأْسٌ؟ قَالَتْ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: " أَيُّمَا امْرَأَةٍ نَزَعَتْ ثِيَابَهَا فِي غَيْرِ بَيْنِهَا خَرَقَ اللَّهُ عَنْهَا سِتْرًا "

7384- Sâib'in bildirdiğine göre Humus halkından bazı kadınlar Ümmü Seleme'nin yanına girince: "Siz hamamların olduğu yerden misiniz?" diye sordu. Kadınlar: "Bunda bir sakınca var mı?" karşılığını verince Ümmü Seleme: Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurduğunu işittim: "Giysilerini evinden başka yerde çıkaran kadın Allah ile arasında olan perdeyi atmış olur" dedi.²

Beyhakî der ki: Bu rivayetlerle kadınların hamama girmeleri kesinlikle yasaklanmıştır. Bu da tesettürlerinin şiddetle emredilmesi sebebiyledir.

٧٣٨٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ بْنِ الْمُؤَمِّلِ الْمَاسَرَجِسِيُّ، نا أَبُو عُثْمَانَ عَمْرُو بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْبَصْرِيُّ، نا أَبُو أَحْمَدَ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْوَهَّابِ، نا جَعْفَرُ بْنُ عَوْنٍ، نا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ زِيَادِ بْنِ أَنْعَمَ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ رَافِعٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " إِنَّهَا سَتُفْتَحَ عَلَيْكُمْ أَرْضُ الْأَعَاجِمِ، وَتَسْتَجِدُونَ فِيهَا بَيُوتًا يُقَالُ لَهَا الْحَمَّامَاتُ، فَلَا يَدْخُلُهَا الرَّجَالُ إِلَّا بِالْإِزَارِ، وَامْنَعُوا النِّسَاءَ أَنْ يَدْخُلْنَهَا، إِلَّا مَرِيضَةً أَوْ نَفْسَاءً " فَهَذَا حَدِيثٌ يَتَفَرَّدُ بِهِ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ زِيَادٍ الْأَفْرِيقِيُّ، وَأَكْثَرُ أَهْلِ الْعِلْمِ لَا يَحْتَجُّ

¹ İsnâdında kopukluk vardır. Suyûtî, *ed-Dürri'l-Mensûr* (2/519).

² İsnâdı zayıf, hadis sahihtir. Taberânî, *M. el-Kebîr* 23/314 (710) ve Ahmed, *Müsned* (6/301) Bak: Münzirî, *et-Terğîb* (1/145).

بِحَدِيثِهِ، وَقَدْ أَخْرَجَهُ أَبُو دَاوُدَ فِي السُّنَنِ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ يُونُسَ، عَنْ زُهَيْرٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ زِيَادٍ، وَلَيْسَ بِأَضْعَفَ مِنْ أَحَادِيثِ النَّهْيِ عَلَى الْإِطْلَاقِ، وَرُويَ مِنْ وَجْهِ آخَرَ عَنْ عُمَرَ مَرْفُوعًا وَلَيْسَ بِالْقَوِيِّ، وَرُويْنَا عَنْ نَافِعٍ، وَبُكَيرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْأَشَجِّ أَنَّهُمَا حَمَلَا النَّهْيَ فِي ذَلِكَ عَلَى التَّنْزِيهِ، وَاللَّهُ أَعْلَمُ

7385- Abdullah b. Amr'ın bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: *"Acemlerin yurdunu fethedeceksiniz ve orada hamam denilen evler göreceksiniz. Oraya erkekler peştamalsız girmesin. Kadınların da hasta ve loğusa olmayanlarının oraya girmesine engel olun."*¹

Abdurrahman b. Ziyâd el-Afrîkî bu hadisi rivayette tek kalmıştır. Âlimlerin çoğu da onun hadisini huccet kabul etmezler. Ebû Dâvud² bu hadisi Sünen'de Ahmed b. Yûnus kanalıyla Zühre'nden, o da Abdurrahman b. Ziyâd'dan rivayet etti ve bu rivayet, hamama girmeyi yasaklayan diğer hadislerden daha zayıf değildir.

Yine bu hadis başka bir yolla merfû olarak zayıf bir isnâdla nakledilmiştir. Nâfi' ile Bukeyr b. Abdillâh b. el-Eşac'dan bize nakledildiğine göre bu yasaklama, tenzihen mekruh olan yasaklamadır.

٧٣٨٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو زَكَرِيَّا بْنُ أَبِي إِسْحَاقَ، نَا أَبُو الْعَبَّاسِ الْأَصَمُّ، نَا بَحْرُ بْنُ نَصْرِ، نَا ابْنُ وَهْبٍ، أَخْبَرَنِي ابْنُ لَهْيَعَةَ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي جَعْفَرٍ، أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ، قَالَ: لَا يَحِلُّ لِلْمُؤْمِنِ أَنْ يَدْخُلَ الْحَمَّامَ إِلَّا بِمَنْدِيلٍ، وَلَا مُؤْمِنَةً إِلَّا مِنْ سَقَمٍ، فَإِنِّي سَمِعْتُ عَائِشَةَ تَقُولُ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يَقُولُ: "أَيُّمَا امْرَأَةٍ وَضَعَتْ خِمَارَهَا فِي غَيْرِ بَيْتِهَا فَقَدْ هَتَكَتِ الْحِجَابَ فِيمَا بَيْنَهَا وَبَيْنَ رَبِّهَا" وَفِي هَذَا الْأَثَرِ عَنْ عُمَرَ تَأْكِيدٌ لِمَا رَوَاهُ الْأَفْرَاقِيُّ غَيْرَ أَنَّهُ مُنْقَطِعٌ، وَرُويَ عَنْ عُمَرَ مِنْ وَجْهِ آخَرَ أَقْوَى كَمَا

7386- Ömer b. el-Hattâb der ki: "Müminin hamama peştamalsız girmesi, kadının da hasta değilse girmesi helal değildir. Hz. Âişe'nin şöyle dediğini

¹ Isnâdı zayıftır.

² Ebû Dâvud 4/301 (4011) ve İbn Mâce 2/1232 (3748).

işittim: Resûlullah (sallallahu alayhi vesellem) şöyle derdi: "Örtüsünü evinin dışında çıkaran kadın, Rabbiyle arasındaki perdeyi yırtmış olur."¹

Hz. Ömer'den nakledilen bu hadis, el-Afrîkî'nin rivayetini desteklemektedir. Ancak senedi munkatıdır. Bu hadis daha kuvvetli olan başka bir yolla Hz. Ömer'den nakledilmiştir. ↓

٧٣٨٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو زَكَرِيَّا، نا أَبُو الْعَبَّاسِ، نا بَحْرُ بْنُ نَصْرِ، نا ابْنُ وَهْبٍ، أَخْبَرَنِي ابْنُ لَهْيَعَةَ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ، وَابْنِ مَرْحُومِ بْنِ مَيْمُونٍ، أَنَّهُمَا سَمِعَا عِيسَى بْنَ سَيْلَانَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ قَبِيصَةَ بْنَ ذُوَيْبٍ يَقُولُ: سَمِعْتُ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ، يَقُولُ: " لَا يَحِلُّ لِرَجُلٍ يَدْخُلُ الْحَمَّامَ إِلَّا بِمِئْزَرٍ، وَلَا يَحِلُّ لِمَرْأَةٍ أَنْ تَدْخُلَ الْحَمَّامَ " فَقَامَ رَجُلٌ فَقَالَ: لَقَدْ مَنَعْتَهَا مِنْ حِينَ سَمِعْتُكَ تَنْهَى عَنْ ذَلِكَ، وَإِنَّهَا لَسَقِيمَةٌ فَقَالَ عُمَرُ: " إِلَّا مِنْ سَقَمٍ "

7387- Ömer b. el-Hattâb der ki: "Müminin hamama peştamalsız girmesi helal değildir. Kadının da hamama girmesi helal değildir." Bir adam kalkıp: "Sen bunu yasakladığın andan itibaren hanımına hamama girmesini yasakladım. Ancak o hastadır" deyince Hz. Ömer: "Hasta olan hariç" dedi.²

٧٣٨٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، وَأَحْمَدُ بْنُ الْحَسَنِ، قَالَا: نا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، نا الْعَبَّاسُ بْنُ مُحَمَّدٍ، نا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مَهْدِيٍّ، نا عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَبُو حَفْصٍ الْأَبَّارُ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْأَزْدِيِّ، عَنْ أَبِي بُرْدَةَ، عَنْ أَبِي مُوسَى، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " أَوَّلُ مَنْ دَخَلَ الْحَمَّامَاتِ وَصُبِعَتْ لَهُ التَّوْرَةُ سُلَيْمَانُ بْنُ دَاوُدَ، فَلَمَّا دَخَلَ وَجَدَ حَرَةً وَغَمَّهُ، فَقَالَ: أَوْهَ مِنْ عَذَابِ اللَّهِ، أَوْهَ، ثُمَّ أَوْهَ قَبْلَ أَنْ لَا يَكُونَ أَوْهَ " تَفَرَّدَ بِهِ إِسْمَاعِيلُ الْأَزْدِيُّ، قَالَ الْبُخَارِيُّ: " لَا يُتَابَعُ عَلَيْهِ " وَقَالَ مَرَّةً: " فِيهِ نَظَرٌ "

7388- Ebû Mûsa'nın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu alayhi vesellem) şöyle buyurdu: "Hamama ilk giren ve hamam otunu ilk kullanan Hz. Süleymân b. Davud'dur. Girip oranın sıcak ve boğuk olduğunu görünce: «Allah'ın azabından

¹ İsnâdında kopukluk vardır.

² İsnâdı hasendir. İbnu'l-Ca'd, *Müsned* 2/878 (2465) ve İbn Ebî Şeybe, *Musannef* (1/110).

dolayı vay hâlimize! Eyvah demenin fayda etmeyeceği günden önce eyvah ki eyvah» demeye başladı.”¹

İsmâîl el-Ezdî bu hadisi rivayette tek kalmıştır.

٧٣٨٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَنَا أَبُو الطَّيِّبِ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الشَّعِيرِيُّ، نَا أَحْمَدُ بْنُ مُعَاذٍ السُّلَمِيُّ، نَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عُلْقَمَةَ السَّعْدِيُّ، نَا أَبُو حَمْرَةَ الشُّكْرِيُّ، عَنْ يَحْيَى بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " نِعَمَ الْبَيْتُ يَدْخُلُهُ الرَّجُلُ الْحَمَامُ، وَذَلِكَ لِأَنَّهُ إِذَا هُوَ دَخَلَهُ سَأَلَ اللَّهَ الْجَنَّةَ، وَاسْتَعَاذَ بِاللَّهِ مِنَ النَّارِ، بِئْسَ الْبَيْتُ يَدْخُلُهُ الرَّجُلُ الْمُسْلِمُ بَيْتُ الْعُرُوسِ، وَذَلِكَ بَأَنَّهُ يُرْغَبُ فِي الدُّنْيَا وَيُنْسِيهِ الْآخِرَةُ " وَفِي إِسْنَادِهِ ضَعْفٌ

7389- Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vasellem) şöyle buyurdu: “Hamam, kişinin girdiği ne güzel yerdir. Çünkü oraya girince Allah'tan cenneti ister, Cehennem'den de Allah'a sığınır. Erkeğin girdiği gelin evi ne kötü bir evdir. Çünkü oraya girmek dünyaya rağbet ettirip ve âhireti unutturur.”²

Senedinde zayıflık vardır.

٧٣٩٠ - أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدِ أَنْ، أَنَا أَحْمَدُ بْنُ عُبَيْدٍ، نَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِسْحَاقَ، نَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الْوَهَّابِ، نَا عَبْدُ الْوَاحِدِ يَعْنِي ابْنَ زِيَادٍ، نَا عُمَارَةُ بْنُ الْقَعْقَاعِ، عَنْ أَبِي زُرْعَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: " نِعَمَ الْبَيْتُ الْحَمَامُ، يُذْهَبُ الدَّرَنُ، وَيُذَكَّرُ النَّارَ " وَهَذَا مَوْقُوفٌ وَإِسْنَادُهُ صَحِيحٌ

7390- Ebû Hureyre der ki: “Hamam, ne güzel yerdir. Kiri götürür ve cehennemi hatırlatır.”³

Hadis mevkûf, senedi ise sahihtir.

¹ İsnâdı çok zayıftır. Buhâri, *Târih* 1/1 (323-324), İbn Ebî Şeybe, *Musannef* (14/140), İbn Adiy, *el-Kâmil* (1/83), İbn Ebî Âsım, *el-Evâil* (135) ve Taberânî, *M. el-Evsat* 1/285 (464) Bak: Heysemî, *Mecma* (8/207).

² İsnâdı zayıftır. Deylemî, *Müsnedu'l-Firdevs* 4/260 (6768).

³ Ravileri güvenilirlerdir. İbn Ebî Şeybe, *Musannef* (1/109) Bak: İbn Hacer, *Metâlibu'l-Âliye* 1/50 (184).

٧٣٩١ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، وَمُحَمَّدُ بْنُ مُوسَى قَالَا: نَا أَبُو الْعَبَّاسِ الْأَصَمُّ، نَا يَحْيَى بْنُ أَبِي طَالِبٍ، أَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ بْنُ عَطَاءٍ، أَنَا قُرَّةُ بْنُ خَالِدٍ، أَخْبَرَنِي عَطِيَّةُ الْجَدَلِيُّ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ، قَالَ: "نِعَمَ الْبَيْتُ الْحَمَامُ، يُذْهِبُ الْوَسَخَ، وَيُذَكِّرُ النَّارَ"

7391- İbn Ömer: "Hamam, ne güzel evdir. Kiri götürür ve cehennemi hatırlatır" dedi.¹

٧٣٩٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنِي أَبُو بَكْرٍ بْنُ بَالَوَيْهِ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ غَالِبٍ، نَا عَلِيُّ بْنُ الْجَعْدِ، نَا شُعْبَةُ، عَنْ حَمَّادٍ، عَنْ مُجَاهِدٍ، قَالَ: جَعَلَ النَّاسُ يَحْلِقُونَ رُءُوسَهُمْ بِمِئْنَى، وَأَمَرَ ابْنُ عُمَرَ حَمَامًا فَجَعَلَ يَأْخُذُ مِنْ شَعْرِ صَدْرِهِ، فَأَكَبَ النَّاسُ عَلَيْهِ يَنْظُرُونَ، قَالَ: "إِنِّي لَسْتُ أَصْنَعُ هَذَا لِلسُّنَّةِ - يَعْنِي أَكْرَهُ الْحَمَامَ - وَذَلِكَ أَنَّهُ مِنْ رَقِيقِ الْعَيْشِ"

7392- Mücâhid der ki: İnsanlar Mina'da başlarını tıraş etmeye başlayınca İbn Ömer hamam yapılmasını söyledi ve göğsünün kıllarından almaya başladı. İnsanlar etrafında toplanıp bakmaya başlayınca da: "Bunu sünnet olduğu için değil -yani hamamdan hoşlanmıyorum- rahatlamak için yapıyorum" dedi.²

٧٣٩٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، نَا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ الصَّعَانِيُّ، أَنَا أَسْوَدُ بْنُ عَامِرٍ، نَا أَبُو بَكْرٍ بْنُ عَيَّاشٍ، عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ أَبِي سُلَيْمَانَ، عَنْ عَطَاءٍ، عَنْ صَفْوَانَ بْنِ يَعْلَى بْنِ أُمَيَّةَ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "إِنَّ اللَّهَ حَيِّيٌّ سَتِيرٌ، فَإِذَا أَرَادَ أَحَدُكُمْ أَنْ يَغْتَسِلَ فَلْيَتَوَارَ بِشَيْءٍ" وَرَوَاهُ زُهَيْرُ بْنُ مَعَاوِيَةَ، عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ فَرَادَ فِيهِ: "يُحِبُّ الْحَيَاءَ وَالسَّتَرَ"، إِلَّا أَنَّهُ أَرْسَلَهُ فَلَمْ يَذْكُرْ فِي إِسْنَادِهِ صَفْوَانَ بْنِ يَعْلَى، وَرَوَاهُ ابْنُ جُرَيْجٍ، عَنْ عَطَاءٍ، فَأَغْفَلَهُ فَلَمْ يَذْكُرْهُمَا فِيهِ

7393- Safvân b. Ya'lâ b. Umeyye'nin babasından bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu elehyi vesellem) şöyle buyurdu: "Muhakkak ki Allah utangaçtır, (ayıplara) kapalıdır. Sizden biri yıkanacağı zaman örtünsün."³

¹ İsnâdı hasendir.

² İsnâdı hasendir. İbn Sa'd, *Tabakât* (4/155).

³ İsnâdı hasendir. Ebû Dâvud 4/302-303 (4013) ve Nesâî, *Sünen* (1/200).

Züheyr b. Muâviye bu hadisi Abdülmelik'ten rivayet etmiş ve: "Hayâ ve örtünmeyi sever" ibaresini eklemiştir. Ancak hadisi mürsel olarak nakletmiş ve Safvân b. Umeyye'yi zikretmemiştir. İbn Cüreyc de bu hadisi Atâ'dan rivayet etti.

٧٣٩٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو زَكْرِيَّا بْنُ أَبِي إِسْحَاقَ، نَا أَبُو الْعَبَّاسِ الْأَصَمُّ، نَا بَحْرُ بْنُ نَصْرِ، نَا ابْنُ وَهْبٍ، أَخْبَرَنِي ابْنُ جُرَيْجٍ، أَنَّ عَطَاءَ بْنَ أَبِي رَبَاحٍ أَخْبَرَهُ، قَالَ: لَمَّا كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِالْأَنْبَاءِ أَقْبَلَ، فَإِذَا هُوَ بِرَجُلٍ يَغْتَسِلُ بِالْبِرَارِ عَلَى حَوْضٍ، فَرَجَعَ النَّبِيُّ ﷺ فَقَامَ فَلَمَّا رَأَوْهُ قَائِمًا خَرَجُوا إِلَيْهِ مِنْ رِحَالِهِمْ، فَقَالَ: "إِنَّ اللَّهَ حَيِّيُّ يُحِبُّ الْحَيَاءَ، وَسَتِيرٌ يُحِبُّ السَّتْرَ، فَإِذَا اغْتَسَلَ أَحَدُكُمْ فَلْيَتَوَارَ" فَأَخْبَرَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَتِيكٍ، وَيُوسُفُ بْنُ الْحَكَمِ قَدْ قَالَ مَعَ ذَلِكَ: "اتَّقُوا اللَّهَ"، وَقَالَ: "لِيُفَرِّغَ عَلَيْهِ أَجِيرُهُ أَوْ غُلَامُهُ، فَإِذَا لَمْ يَكُنْ فَلْيَغْتَسِلْ إِلَى بَعِيرِهِ"

7394- Atâ b. Ebî Rebâh der ki: Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) Ebvâ'da iken bir havuzun başında çıplak ve orta yerde yıkanan bir adamla karşılaştı. Onu görünce geri dönüp bir yerde bekledi. Müslümanlar Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu şekilde durup beklediğini görünce çadırlarından çıktılar. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Allah hayâ sahibidir ve hayâ sahibi olanları sever. Yine örtü sahibidir ve örtünenleri sever. Bundan dolayı biriniz yıkanacağı zaman örtünüp gizlensin" buyurdu. Atâ böyle deyince, Abdullah b. Atîk ve Yûsuf b. el-Hakem dediler ki: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bunun yanında: "Allah'tan korkun" buyurdu. Aynı şekilde devamen: "Kişi yıkanacaksa işçisi veya kölesi ona su döksün. Hiç kimse yoksa devesinin arkasında gizlensin" buyurdu.¹

٧٣٩٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو زَكْرِيَّا، نَا أَبُو الْعَبَّاسِ، نَا بَحْرُ بْنُ نَصْرِ، نَا ابْنُ وَهْبٍ، أَخْبَرَنِي ابْنُ لَهْيَعَةَ، وَاللَّيْثُ بْنُ سَعْدٍ، عَنْ عُقَيْلِ بْنِ خَالِدٍ، عَنْ ابْنِ شِهَابٍ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: "لَا تَغْتَسِلُوا فِي الصَّحَرَاءِ، إِلَّا أَنْ تَجِدُوا مُتَوَارَى، فَإِنْ لَمْ تَجِدُوا مُتَوَارَى فَلْيَحْطُ أَحَدُكُمْ خَطًّا كَالدَّائِرَةِ، ثُمَّ يَسْمِي اللَّهَ وَيَغْتَسِلُ فِيهَا" هَذَا مُرْسَلٌ

¹ İsnâdı mu'daldır. Abdürrezzâk, Musannef 1/288-289 (1111).

7395- İbn Şihâb'ın bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Eğer örtünüp gizlenecek bir yer bulamazsanız sahrada yıkanmayın. Eğer gizlenecek bir şey bulamazsanız, daire şeklinde bir çizgi çizin. Sonra Besmele çekip bu dairenin içinde yıkanın."¹

Senedi mürseldir.

٧٣٩٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو زَكْرِيَّا، نا أَبُو الْعَبَّاسِ، نا بَحْرُ بْنُ نَصْرِ، نا ابْنُ وَهْبٍ، قَالَ: سَمِعْتُ حَبِوَةَ بْنَ شُرَيْحٍ، عَنِ الْحَجَّاجِ بْنِ شَدَّادٍ، أَنَّهُ سَمِعَ الْحَجَّاجَ، يَقُولُ: سَأَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنْ أَبِي بَكْرٍ، وَعُمَرَ فَلَمْ يَكُونَا حَاضِرَيْنِ، ثُمَّ أَتَيَا بَعْدُ، فَسَأَلَهُمَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "أَيْنَ كُنْتُمَا؟" قَالَا: "كُنَّا نَغْتَسِلُ، قَالَ: "كَيْفَ صَنَعْتُمَا؟" قَالَ أَحَدُهُمَا: دَخَلَ صَاحِبِي الْمَاءَ فَاعْتَسَلَ وَحَوَّلْتُ إِلَيْهِ قَفَايَ، وَسَتَرْتُ بَيْنِي وَبَيْنَهُ بِثَوْبٍ، فَلَمَّا فَرَغَ وَخَرَجَ دَخَلْتُ الْمَاءَ أَغْتَسِلُ فَصَنَعَ مِثْلَ مَا صَنَعْتُ فَقَالَ لَهُمَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "أَحْسَنْتُمَا" هَذَا أَيْضًا مُرْسَلٌ

7396- Haccâc der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Ebû Bekr ve Ömer'i sordu; ancak orada değillerdi. Daha sonra geldiklerinde Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onlara: "Neredeydiniz?" diye sordu. Onlar: "Yıkanıyorduk" cevabını verince Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "Nasıl yaptınız?" diye sordu. Biri: "Arkadaşım suya girdi ve yıkandı. Bu sırada ben sırtımı ona döndüm ve aramıza bir örtü koydum. Yıkayıp çıkınca, ben yıkanmak için suya girdim. O da benim yaptığım gibi yaptı" cevabını verince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "İyi yapmışsınız" buyurdu.²

İsnâdı mürseldir.

٧٣٩٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو زَكْرِيَّا، نا أَبُو الْعَبَّاسِ، نا بَحْرُ بْنُ نَصْرِ، نا ابْنُ وَهْبٍ، أَنَا أُسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ نَافِعٍ، "أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ، كَانَ لَا يَدْخُلُ مَاءً إِلَّا وَعَلَيْهِ إِزَارٌ"

7397- Nafi'nin bildirdiğine göre Abdullah b. Ömer üzerinde peştamal olmadan suya girmezdi.³

¹ İsnâdı mürseldir.

² İsnâdı mürseldir. Abdürrezzâk, *Musannef* (1/285).

³ Ravileri güvenilirlerdir. İbn Sa'd, *Tabakât* (4/153).

٧٣٩٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو زَكْرِيَّا، نا أَبُو الْعَبَّاسِ، نا بَحْرٌ، نا ابْنُ وَهْبٍ، أنا اللَّيْثُ، عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: " اتَّقُوا اللَّهَ، وَاسْتَحْيُوا، وَتَوَارَوْا، وَلَا يَغْتَسِلْ أَحَدٌ مِنْكُمْ إِلَّا وَعَلَيْهِ سِتْرَةٌ، وَلَيْسَتْهُ أَخُوهُ وَلَوْ يَتَوْبُهُ "

7398- Câbir b. Abdillâh der ki: "Allah'tan sakının ve utanın ve örtünün. Sizden kimse, üzerinde örtü olmadan yıkanmasın. Kardeşi onu giysisiyle de olsa örtsün."¹

٧٣٩٩ - قَالَ: وَنا ابْنُ وَهْبٍ، أَخْبَرَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ سَلْمَانَ، عَنْ عَمْرِو مَوْلَى الْمُطَّلِبِ، عَنِ الْحَسَنِ، قَالَ: وَبَلَغَنِي أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: " لَعَنَ اللَّهُ النَّاطِرَ وَالْمَنْظُورَ إِلَيْهِ "

7399- Hasan(-ı Basrî)'nin bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "Allah bakana da, kendisine bakılana da lanet etsin" buyurdu.²

٧٤٠٠ - قَالَ: وَنا ابْنُ وَهْبٍ، حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَجْلَانَ، أَنَّ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ، قَالَ: " النَّظَرُ إِلَى عَوْرَةِ الصَّغِيرِ كَالنَّظَرِ إِلَى عَوْرَةِ الْكَبِيرِ "

7400- Ömer b. Abdilazîz: "Küçüğün avret yerine bakmak, büyüğün avret yerine bakmak gibidir" demiştir.³

٧٤٠١ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، نا أَبُو الْعَبَّاسِ الْأَصَمُّ، نا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ بْنُ عَفَّانَ، نا أَبُو أُسَامَةَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْكَدِرِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَامِرِ بْنِ رَبِيعَةَ، قَالَ: اغْتَسَلْتُ أَنَا وَآخَرُ، فَرَأَا عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ، وَأَحَدُنَا يَنْظُرُ إِلَى صَاحِبِهِ، قَالَ: " إِنِّي لَأَخْشَى أَنْ يَكُونَا مِنَ الْخَلْفِ الَّذِي قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ ﴿فَخَلَفَ مِنْ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ أَضَاعُوا الصَّلَاةَ وَاتَّبَعُوا الشَّهَوَاتِ فَسُوفَ يَلْقَوْنَ غِيًّا﴾ [مريم: ٥٩] "

7401- Abdullah b. Âmir b. Rabîa der ki: Ben ve bir kişi yıkanırken birimiz diğerine bakıyordu. Bu sırada Ömer b. el-Hattâb bizi gördü ve şöyle dedi: "Bunların Allah'ın buyurduğu şu nesilden olmasından korkarım.

¹ İsnâdı hasendir.

² İsnâdı zayıftır. Hatîb et-Tebrizî, *Mişkâtü'l-Masâbih* 2/936 (3125).

³ İsnâdı hasendir. Suyûtî, *ed-Dürü'l-Mensûr* (5/526-527).

“Nihayet onların peşinden öyle bir nesil geldi ki, bunlar namazı bıraktılar; nefislerinin arzularına uydular. Bu yüzden ileride sapıklıklarının cezasını çekecekler.”¹

٧٤٠٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ، سَمِعْتُ أَبَا الطَّيِّبِ مُحَمَّدَ بْنَ أَحْمَدَ الذَّهَلِيَّ، يَقُولُ: دَخَلَ أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْفَقِيهَ الْحَمَّامَ، فَرَأَى بَعْضَ إِخْوَانِهِ عُرْيَانًا فَعَمَّضَ عَيْنَيْهِ، فَقَالَ لَهُ الْعُرْيَانُ: مُنْذُ كَمْ عَمِيتَ؟ قَالَ: " مُنْذُ هَتَكَ اللَّهُ سِتْرَكَ "

7402- Ebu't-Tayyib Muhammed b. Ahmed ez-Zühelî der ki: Ebu'l-Abbâs Muhammed b. Abdirrahman el-Fakîh hamama girince kardeşlerinden birinin çıplak olduğunu görüp gözlerini kapattı. Çıplak olan kardeşi: “Ne zamandan beri körsün?” diye sorunca: “Allah örtünü yırttıktan sonra” cevabını verdi.²

٧٤٠٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، حَدَّثَنِي أَبُو سَعِيدٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْفَضْلِ الْمَذْكُورُ، نَا أَبُو قُرَيْشٍ، نَا عَبْدَ اللَّهِ بْنُ يَزِيدَ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْمَرْوَزِيُّ، قَالَ: " كَانَ ابْنُ الْمُبَارَكِ إِذَا دَخَلَ الْحَمَّامَ ثُمَّ خَرَجَ صَلَّى رَكَعَتَيْنِ وَاسْتَغْفَرَ لِمَا رُئِيَ مِنْهُ وَرَأَى مِنْ نَفْسِهِ "

7403- Muhammed b. Abdillâh el-Mervezî der ki: “İbnu'l-Mübârek hamama girip çıktıktan sonra iki rekat namaz kılıp, görünen avretinden ve gördüğü avretten dolayı istiğfar ederdi.”³

٧٤٠٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنِي أَبُو إِسْحَاقَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ حَاتِمِ الرَّاهِدِ، نَا السَّرِيِّ بْنُ خُزَيْمَةَ، نَا أَبُو غَسَّانَ، نَا مِندَلُ بْنُ عَلِيٍّ الْعَنْزِيُّ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " إِذَا أَتَى أَحَدُكُمْ أَهْلُهُ فَلْيَسْتِزِرْ، وَلَا يَتَجَرَّدَانِ تَجَرَّدَ الْعَيْرَيْنِ " تَفَرَّدَ بِهِ: مِندَلُ بْنُ عَلِيٍّ

7404- Abdullah (b. Mes'ûd)'un bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Sizden biri ailesiyle beraber olurken örtünsün ve eşekler gibi çıplak olmasın.”¹

¹ Meryem Sur. 59

² İsnâdı ceyyiddir.

³ İsnâdında tanımadıklarım vardır.

Mindel b. Ali bunu rivayette tek kalmıştır.

٧٤٠٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو سَعْدٍ الْمَالِينِيُّ، أَنَا أَبُو أَحْمَدَ بْنُ عَدِيِّ الْحَافِظُ، أَنَا الْجُنَيْدِيُّ، نَا الْبُخَارِيُّ، نَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي الْأَسْوَدِ، نَا الْحَسَنُ أَبُو الْقَاسِمِ، قَالَ: ذَكَرْنَا لِشَرِيكَ حَدِيثَ مِّنْدَلٍ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ: " إِذَا أَتَى أَهْلَهُ فَلَا يَتَجَرَّدَا تَجَرُّدَ الْعَيْرَيْنِ " فَقَالَ: كَذَبٌ، أَنَا أَخْبَرْتُ الْأَعْمَشَ، عَنْ عَاصِمٍ، عَنْ أَبِي قِلَابَةَ

7405- Hasan Ebu'l-Kâsım der ki: Şerîk'e Mindel'in, Ebû Vâil kanalıyla Abdullah'tan naklettiği: "Sizden biri ailesiyle beraber olurken eşekler gibi çıplak olmasın" hadisini zikrettiğimizde: "Yanlış söylemiş. Ben, A'meş kanalıyla Âsım'dan, o da Ebû Kılâbe'den (mürsel olarak) naklettim" dedi.²

فَصْلٌ فِي حِجَابِ النِّسَاءِ وَالتَّغْلِيطِ فِي سَرِّهِنَّ

Kadınların Başlarını Örtmesi ve İyice Örtünmeleri

Sünen kitabında, Namaz ve Nikah konusunda bu mânâda yeterli hadis zikrettik. Burada da bunlardan bazılarını aktaracağız.

٧٤٠٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحَسَنِ عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ الْمُقَرِّئُ، أَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ إِسْحَاقَ، نَا يُونُسُ بْنُ يَعْقُوبَ، نَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ، نَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ أَبِي قِلَابَةَ، قَالَ: قَالَ أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ: أَنَا أَعْلَمُ النَّاسِ بِهَذِهِ الْأَشْيَاءِ: " لَمَّا أُهْدِيَتْ زَيْنَبُ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ كَانَتْ مَعَهُ فِي الْبَيْتِ، وَصَنَعَ طَعَامًا فَجَاءَ الْقَوْمُ فَكَانُوا فِي الْبَيْتِ، فَجَعَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَخْرُجُ وَالْقَوْمُ مَكَانَهُمْ، ثُمَّ يَرْجِعُ وَهُمْ قَعُودٌ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتَ النَّبِيِّ إِلَّا أَنْ يُؤْذَنَ لَكُمْ إِلَى طَعَامٍ غَيْرِ نَاطِرِينَ إِنَّهُ وَلَكِنْ إِذَا دُعِيتُمْ فَادْخُلُوا﴾ [الأحزاب: ٥٣] قَرَأَهَا إِلَى قَوْلِهِ: ﴿فَاسْأَلُوهُمْ مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ﴾ [الأحزاب: ٥٣] فَضَرَبَ الْحِجَابَ وَقَامَ الْقَوْمُ " رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ فِي الصَّحِيحِ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ حَرْبٍ

¹ İsnâdı zayıftır. İbn Mâce 1/618-619 (1921).

² İsnâdı zayıftır. İbn Ebî Şeybe, Musannef (4/402).

7406- Enes b. Mâlik der ki: Şu konuları en iyi ben bilirim: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Zeyneb ile evlenince, yemek yaptı(rdı) ve halk (davet üzere) eve geldi. (Yemekten sonra) Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) dışarıya çıkıyor, ancak evdekiler ise yerlerinde kalıyorlar, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) dönünce hâlâ orada olduklarını görüyordu. Bunun üzerine şu âyet nazil oldu: *“Ey inananlar! Peygamber’in evlerine, yemeğe çağrılmaksızın vakitli vakitsiz girmeyin; fakat davet edilerseniz girin ve yemeği yiyince dağılın. Sohbet etmek için de girip oturmayın. Bu haliniz Peygamber’i üzüyor, o da size bir şey söylemeye çekiniyordu. Allah gerçeği söylemekten çekinmez. Peygamber’in eşlerinden bir şey isteyeceğinizde onu perde arkasından isteyin.”*¹ Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onlara âyeti okuyup perdeyi indirince oradakiler kalkıp gittiler.

Buhâri² bu hadisi *Sahîh*’te Süleymân b. Harb’den rivayet etti.

٧٤٠٧ - أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ الْمُقْرِئُ، أَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ إِسْحَاقَ، نَا يُوسُفُ بْنُ يَعْقُوبَ الْقَاضِي، نَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ، وَمُسَدَّدٌ، قَالَا: نَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ سَلَمِ الْعَلَوِيِّ، عَنْ أَنَسٍ، قَالَ: لَمَّا نَزَلَتْ آيَةُ الْحِجَابِ كُنْتُ أَدْخُلُ كَمَا كُنْتُ أَدْخُلُ، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: "وَرَأَيْكَ يَا بُنَيَّ"

7407- Enes der ki: Hicâb âyeti inince, ben daha önce olduğu gibi Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına girerken Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bana: “Geri dön ey oğul” buyurdu.³

٧٤٠٨ - قَالَ: وَنَا يُوسُفُ، نَا شَيْبَانُ بْنُ فَرُّوحٍ، نَا جَرِيرُ بْنُ حَازِمٍ، نَا سَالِمٌ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: كُنْتُ أَدْخُلُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ بِغَيْرِ إِذْنٍ، قَالَ: فَجِئْتُ يَوْمًا لِأَدْخُلَ، فَقَالَ: "عَلَى مَكَانِكَ يَا بُنَيَّ، إِنَّهُ قَدْ حَدَثَ بَعْدَكَ أَمْرٌ، لَا تَدْخُلُ عَلَيْنَا إِلَّا بِإِذْنٍ"

7408- Enes b. Mâlik der ki: Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına izin almadan girerdim. Bir gün girmek için gelince bana: “Yerinde dur, dön ey oğul. Senden sonra yeni bir şey oldu. Artık yanımıza izinsiz girme” buyurdu.¹

¹ Ahzâb Sur. 53

² Buhâri, *tefsîr* (25).

³ İsnâdî zayıftır. Ahmed, *Müsned* (3/133, 227, 238) ve İbn Adiy, *el-Kâmil* (3/1176).

Beyhakî der ki: İzin almak, bütün zamanlar için geçerlidir. Üç vakitte izin alınması ise hizmetçiler için geçerlidir. Köle ve bülüğ çağına gelmemiş kişiler hakkında Halîmî'nin ileri sürdüğü görüşü açık bulmadım. Eğer hizmetçi hür ve balığse bu üç saat dışında yanlarına girebilir ve bu sırada avret yerlerini görebilir. Bu da mahrem olmayan için caiz değildir. Halîmi mahrem konumunda olan kölenin de bütün vakitlerde izin alarak girebileceğini söyler.²

٧٤٠٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو سَعْدٍ الْمَالِينِيُّ، أَنَا أَبُو أَحْمَدَ بْنُ عَدِيٍّ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدِ الْوَاحِدِ بْنِ عَبْدِوسٍ، نَا مُوسَى بْنُ أَيُّوبَ النَّصِيبِيِّ، نَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ بَشِيرٍ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ خَالِدِ بْنِ دُرَيْكٍ، عَنْ عَائِشَةَ، قَالَتْ: دَخَلْتُ أَسْمَاءُ بِنْتُ أَبِي بَكْرٍ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَعَلَيْهَا ثِيَابٌ شَامِيَّةٌ رَقَاقٌ، فَأَعْرَضَ عَنْهَا ثُمَّ قَالَ: " مَا هَذَا يَا أَسْمَاءُ؟ إِنَّ الْمَرْأَةَ إِذَا بَلَغَتِ الْمَحِيضَ لَمْ يَصْلَحْ أَنْ يَرَى مِنْهَا إِلَّا هَذَا، وَهَذَا " وَأَشَارَ إِلَى وَجْهِهِ وَكَفِّهِ

7409- Hz. Âişe der ki: Esmâ binti Ebî Bekr, üzerinde Şam işi ince giysilerle Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına girince, Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) yüzünü çevirdikten sonra: "Bu nedir ey Esmâ! Kadın, hayız olacak yaşa gelince sadece şurası şurası gözükebilir" buyurup yüzüne ve ellerine işaret etti.³

٧٤١٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْخَافِظُ، أَنَا أَبُو أَحْمَدَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ إِسْحَاقَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ الْفَاكِهِيِّ، نَا أَبُو يَحْيَى بْنُ أَبِي مَسْرَةَ، نَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يَزِيدَ الْمُقْرِئُ، نَا حَبِوَةُ، أَخْبَرَنِي أَبُو هَانِيٍّ، أَنَّ أَبَا عَلِيٍّ الْجَنْبِيَّ عَمَرُو بْنُ مَالِكٍ حَدَّثَهُ، عَنْ فَصَّالَةَ بْنِ عُبَيْدٍ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَنَّهُ قَالَ: " ثَلَاثَةٌ لَا تَسْأَلُ عَنْهُمْ: رَجُلٌ فَارَقَ الْجَمَاعَةَ، وَعَصَى إِمَامَهُ فَمَاتَ عَاصِيًّا، وَأَمَةٌ أَوْ عَبْدٌ أَبْقَى مِنْ سَيِّدِهِ فَمَاتَ، وَأَمْرَأَةٌ غَابَ عَنْهَا زَوْجُهَا وَقَدْ كَفَّاهَا مَوْوَنَةُ الدُّنْيَا فَتَبَرَّجَتْ بَعْدَهُ فَلَا تَسْأَلُ عَنْهُمْ "

¹ İsna'dı zayıftır.

² El-Minhâc (3/234).

³ Hâlid ve Âişe arasında kopukluk vardır ve isnâdı zayıftır. Ebû Dâvud 4/375 (4104).

7410- Fadâle b. Ubeyd'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Üç kişiyi sorma: cemaatten ayrılıp idarecisine isyan eden ve asi olarak ölen kişiyi, efendisinden kaçıp bu şekilde ölen cariye veya köleyi ve kocası dünyalık ihtiyacını temin ettikten sonra (dışarı) gidince, açılıp saçılan kadını. Bunları sorma."¹

٧٤١١ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحَسَنِ عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ الْمُقْرِئُ، أَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ، نَا يُونُسُ بْنُ يَعْقُوبَ، نَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْهَرَوِيُّ، نَا وَكَيْعُ بْنُ الْجَرَّاحِ، نَا أَبُو هِلَالٍ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: "خُلِقَ الرَّجُلُ مِنَ الْأَرْضِ، فَجُعِلَتْ نَهْمَتُهُ الْأَرْضَ، وَخُلِقَتِ الْمَرْأَةُ مِنَ الرَّجُلِ فَجُعِلَتْ نَهْمَتُهَا فِي الرَّجُلِ، فَاحْبِسُوا نِسَاءَكُمْ"

7411- İbn Abbâs der ki: "Erkek topraktan yaratıldı ve toprağa bağlı kılındı. Kadın da erkekten yaratılmış ve ihtiyacı erkegedir. Bu yüzden kadınlarınızı gözetin."²

٧٤١٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو طَاهِرٍ الْفَقِيه، أَنَا أَبُو طَاهِرٍ الْمُحَمَّد، أَبَادِي، نَا أَبُو قَلَابَةَ، نَا عَبْدُ الصَّمَدِ بْنُ عَبْدِ الْوَارِثِ، ح وَأَخْبَرَنَا أَبُو الْحَسَنِ عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ الْمُقْرِئُ، أَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ، نَا يُونُسُ بْنُ يَعْقُوبَ، نَا عَمْرُو بْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: نَا شُعْبَةُ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: "لَعَنَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الْمُتَشَبِّهِينَ مِنَ الرِّجَالِ بِالنِّسَاءِ، وَالْمُتَشَبِّهَاتِ مِنَ النِّسَاءِ بِالرِّجَالِ" لَفْظُ حَدِيثِ الْفَقِيهِ أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ مِنْ حَدِيثِ غُنْدَرٍ عَنْ شُعْبَةَ

7412- İbn Abbâs der ki: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kadınlara benzemeye çalışan erkekleri ve erkeklere benzemeye çalışan kadınları lanetlemiştir."³

Lafız, Tâhir el-Fakîh'e aittir.

Buhârî⁴ bu hadisi Gunder kanalıyla Şu'be'den rivayet etti.

¹ Ravileri güvenilirdir. Bezzâr, *Müsned* (1/61), İbn Hibbân, *Sahih* 7/44 (4541), Taberânî, *M. el-Kebîr* 18/306 (788), Ahmed, *Müsned* (6/19), İbn Ebî Âsım, *Kitâbu's-Sünne* (1/43) ve Hâkim, *Müstedrek* (1/119)

² İsnâdı munkatıdır ve müellifin hocasını tanımıyorum.

³ İsnâdı sahihtir.

⁴ Buhârî, *libâs* (55).

٧٤١٣ - وَأَخْبَرَنَا أَبُو زَكَرِيَّا بْنُ أَبِي إِسْحَاقَ، أَنَا أَبُو الْحَسَنِ الطَّرَائِيفِيُّ، نَا عُثْمَانُ بْنُ سَعِيدٍ، نَا الْقَعْنَبِيُّ، فِيمَا قَرَأَ عَلَى مَالِكٍ، عَنْ مُسْلِمِ بْنِ أَبِي مَرْيَمَ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ السَّمَّانِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَنَّهُ قَالَ: " نِسَاءُ كَاسِيَاتٍ عَارِيَّاتٍ مَائِلَاتٍ مُمِيلَاتٍ، لَا يَدْخُلْنَ الْجَنَّةَ وَلَا يَجِدْنَ رِيحَهَا، وَرِيحُهَا تُوجَدُ مِنْ مَسِيرَةِ خَمْسِ مِائَةِ عَامٍ " هَذَا مَوْقُوفٌ وَقَدْ

7413- Ebû Hureyre der ki: "Giyimli fakat çıplak, kendilerine meylettiren ve kendileri de meyleden kadınlar cennete giremeyecek ve beş yüz yıllık mesafeden bile hissedilen cennetin kokusunu duyamayacaklardır."¹

Hadis mevkûftur.

٧٤١٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، نَا أَبُو مُحَمَّدٍ الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْإِسْفَرَايِينِيُّ، نَا خَالِي يَعْنِي أَبَا عَوَانَةَ، نَا يُونُسُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى، نَا ابْنُ وَهْبٍ، أَخْبَرَنِي مَالِكٌ، عَنْ مُسْلِمِ بْنِ أَبِي مَرْيَمَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: " نِسَاءُ كَاسِيَاتٍ عَارِيَّاتٍ مُتَمِيلَاتٍ، لَا يَدْخُلْنَ الْجَنَّةَ وَلَا يَجِدْنَ رِيحَهَا، وَرِيحُهَا تُوجَدُ مِنْ مَسِيرَةِ خَمْسِ مِائَةِ عَامٍ " قَالَ الْحَاكِمُ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ: " سَنَدُهُ غَرِيبٌ، عَنْ مَالِكٍ، فَإِنَّهُ فِي الْمَوْطَأِ مَوْقُوفٌ "

7414- Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Giyimli fakat çıplak, kendilerine meylettiren ve kendileri de meyleden kadınlar cennete giremeyecek ve beş yüz yıllık mesafeden bile hissedilen cennetin kokusunu duyamayacaklardır."²

Hâkim Ebû Abdillâh der ki: Mâlik'ten gelen senedi, garîb (tek kanallı)dır. Hadis, *Muvattâ*'da Ebû Hureyre'nin sözü olarak geçmektedir.

٧٤١٥ - قَالَ أَحْمَدُ: وَقَدْ رَوَاهُ شُهَيْلُ بْنُ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " صِنْفَانِ مِنَ أَهْلِ النَّارِ لَمْ أَرَهُمَا: قَوْمٌ مَعَهُمْ سِيَاطٌ كَأَذْنَابِ الْبَقَرِ يَضْرِبُونَ بِهَا النَّاسَ، وَنِسَاءُ كَاسِيَاتٍ عَارِيَّاتٍ مُمِيلَاتٍ رُءُوسُهُنَّ كَأَمْثَالِ أُسْنِمَةِ الْبُخْتِ الْمَائِلَةِ، لَا يَدْخُلْنَ الْجَنَّةَ وَلَا يَجِدْنَ رِيحَهَا، وَإِنَّ رِيحَهَا لَتُوجَدُ مِنْ كَذَا وَكَذَا " أَخْبَرَنَا

¹ Ravileri güvenilirdir ve hadis mevkuftur.

² İsnâdı hasendir.

أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنِي أَبُو النَّضْرِ الْفَقِيهُ، نَا عُمَانُ بْنُ سَعِيدٍ، نَا عُمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، نَا جَرِيرٌ، عَنْ سُهَيْلٍ، فَذَكَرَهُ، رَوَاهُ مُسْلِمٌ فِي الصَّحِيحِ، عَنْ زُهَيْرِ بْنِ حَرْبٍ

7415- Beyhakî der ki: Süheyl b. Ebî Sâlih bu hadisi babası kanalıyla Ebû Hureyre'den, şu şekilde rivayet etti: "Cehennem halkından olan iki sınıf insan vardır ki, onları henüz görmüyorum: Bunlardan biri ellerinde sığırkuyruğu gibi kamçılar olup insanları dövenlerdir. Diğeri; giyimli fakat çıplak, kendilerine meylettiren ve kendileri de meyleden, saçlarını deve hörgücü gibi başlarında toplayan kadınlardır ki; bunlar cennete giremeyecek ve çok uzak mesafelerden bile hissedilen cennetin kokusunu dahi duyamayacaklardır."¹

Müslim² bu hadisi Sahîh'te Züheyr b. Harb'den rivayet etti.

٧٤١٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، وَأَحْمَدُ بْنُ الْحَسَنِ، قَالَا: نَا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، نَا الْعَبَّاسُ بْنُ مُحَمَّدٍ، نَا خَالِدُ بْنُ مَخْلَدٍ، ح وَأَخْبَرَنَا أَبُو طَاهِرٍ الْفَقِيهُ، أَنَا أَبُو طَاهِرٍ الْمُحَمَّدِآبَادِيُّ، نَا أَبُو قِلَابَةَ، نَا بِشْرُ بْنُ عُمَرَ، نَا سُلَيْمَانُ بْنُ بِلَالٍ، عَنْ سُهَيْلِ بْنِ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: "لَعَنَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الرَّجُلَ يَلْبَسُ لِبْسَةَ الْمَرْأَةِ، وَالْمَرْأَةُ تَلْبَسُ لِبْسَةَ الرَّجُلِ"

7416- Ebû Hureyre der ki: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kadın elbisesi giyen erkeği ve erkek elbisesi giyen kadını lanetlemiştir."³

٧٤١٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو طَاهِرٍ الْفَقِيهُ، أَنَا أَبُو طَاهِرٍ الْمُحَمَّدِآبَادِيُّ، نَا أَبُو قِلَابَةَ، حَدَّثَنِي أُمِّيَّةُ بْنُ بِسْطَامٍ، نَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ، نَا عُمَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ سَالِمٍ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "ثَلَاثَةٌ لَا يَنْظُرُ اللَّهُ إِلَيْهِمْ: الْعَاقُ بِوَالِدَيْهِ، وَمُذْمَنٌ خَمْرٍ، وَمَتَّانٌ، وَثَلَاثَةٌ لَا يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ: الرَّجُلُ يَلْبَسُ لِبْسَةَ الْمَرْأَةِ، وَالْمَرْأَةُ تَلْبَسُ لِبْسَةَ الرَّجُلِ، وَالِدَيُّوثُ"

7417- İbn Ömer'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Allah şu üç kişiye bakmaz: Anne babasına kötü davranana, içkiye

¹ İsnâdı sahihtir.

² Müslim, libâs (125), cennet (52).

³ İsnâdı hasendir. Ebû Dâvud 4/355 (4098)

müptela olana ve yaptığı iyiliği başa kakana. Üç kişi de cennete giremez: kadın elbisesi giyen erkek, erkek elbisesi giyen kadın ve deyyus.”¹

٧٤١٨ - أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَنَا أَحْمَدُ بْنُ عُبَيْدٍ، نَا عُبَيْدُ بْنُ شَرِيكٍ، نَا نُعَيْمٌ، نَا سُفْيَانُ، عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ، عَنِ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ، عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: " رَأَى النَّبِيُّ ﷺ امْرَأَةً عَلَيْهَا نَعْلٌ، فَلَعَنَ الرَّجُلَةَ مِنَ النِّسَاءِ "

7418- Hz. Âişe der ki: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) erkek ayakkabısı giyen bir kadını görünce, erkeklere benzemeye çalışan kadınları lanetledi.”²

٧٤١٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو نَصْرِ بْنِ قَتَادَةَ، أَنَا أَبُو عَمْرٍو بْنُ مَطَرٍ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ عُثْمَانَ بْنِ أَبِي سُوَيْدٍ، وَأَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، أَنَا أَحْمَدُ بْنُ عُبَيْدٍ، نَا أَبُو سُلَيْمَانَ الْفَرَّاءُ، أَنَا أَبُو مُسْلِمٍ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، نَا الْحَسَنُ بْنُ أَبِي جَعْفَرٍ، نَا ثَابِتٌ، عَنْ أَنَسٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " خَيْرُ شَبَابِكُمْ مَنْ تَشَبَّهَ بِكُهُولِكُمْ، وَشَرُّ كُهُولِكُمْ مَنْ تَشَبَّهَ بِشَبَابِكُمْ "

7419- Enes’in bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Gençlerinizin en hayırlısı, ihtiyarlara benzemeye çalışandır. En kötü ihtiyarlarınız ise gençlerinize benzemeye çalışandır.”³

٧٤٢٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحَسَنِ الْعَلَوِيُّ، أَنَا أَبُو الْفَضْلِ الْعَبَّاسُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ قُوَيْهَارٍ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ يَزِيدَ، نَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سُلَيْمَانَ الزَّيَّاتُ، نَا بَحْرُ بْنُ كَثِيرٍ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: لَعَنَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الْمُخَنَّثِينَ مِنَ الرِّجَالِ، وَالْمَذَكَّرَاتِ مِنَ النِّسَاءِ، قَالَ: " أَخْرِجُوهُمْ مِنَ الْبُيُوتِ "

وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " إِنَّ خَيْرَ شَبَابِكُمْ مَنْ تَشَبَّهَ بِشُيُوخِكُمْ، وَشَرُّ شُيُوخِكُمْ مَنْ تَشَبَّهَ بِشَبَابِكُمْ، وَشَرُّ نِسَائِكُمْ مَنْ تَشَبَّهَ بِرِجَالِكُمْ، وَشَرُّ رِجَالِكُمْ مَنْ تَشَبَّهَ بِنِسَائِكُمْ " تَفَرَّدَ بِهِ: بَحْرُ بْنُ كَثِيرٍ السَّقَّاءُ، عَنْ يَحْيَى بِهَذِهِ الزِّيَادَاتِ

¹ İsnâdı hasendir. Nesâî (5/80)

² İsnâdı hasendir. Ebû Dâvud 4/355 (4099).

³ İsnâdı zayıftır. İbn Adiy, el-Kâmil (2/721).

7420- İbn Abbâs der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kadınlara benzemeye çalışan erkekleri ve erkeklere benzemeye çalışan kadınları lanetleyerek: "Onları evlerinizden çıkarın" buyurdu.¹

Yine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Gençlerinizin en hayırlısı, ihtiyarlara benzemeye çalışandır. En kötü ihtiyarlarınız ise gençlerinize benzemeye çalışandır. Kadınlarınızın en kötüsü erkeklerinize benzemeye çalışanlardır. Erkeklerinizin en kötüsü de kadınlarınıza benzemeye çalışanlardır."

Bahr b. Kesîr es-Sakkâ bu hadisi Yahya'dan, bu ilaveyle rivayette tek kalmıştır.

٧٤٢١ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، أَنَا أَبُو عَمْرِو بْنُ السَّمَّاكِ، نَا حَنْبَلُ بْنُ إِسْحَاقَ، نَا أَبُو مَعْمَرٍ إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، نَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ يَزِيدَ بْنِ مُرْدَايَةَ، عَنْ رَقَبَةَ بْنِ مَسْقَلَةَ، عَنْ الْحَكَمِ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي لَيْلَى قَالَ: "يُعْجِبُنِي أَنْ أَرَى قَفَا الشَّابِّ أَحْسِبُهُ شَيْخًا، فَإِذَا هُوَ شَابٌّ، وَأَبْغَضُ أَنْ أَرَى قَفَا الشَّيْخِ أَحْسِبُهُ شَابًّا، فَإِذَا هُوَ شَيْخٌ"

7421- Abdurrahman b. Ebî Leylâ der ki: "Genci arkadan görünce onu ihtiyar zannedip baktığımda genç olduğunu görmekten hoşlanırım. İhtiyarı arkadan görünce genç olduğunu zannedip önden baktığımda ise ihtiyar olduğunu görmekten rahatsız olurum."²

٧٤٢٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، نَا أَبُو مَنْصُورٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْقَاسِمِ الْعَتَكِيُّ، نَا أَبُو سَعِيدٍ مُحَمَّدُ بْنُ شاذَانَ، نَا بِشْرُ بْنُ الْحَكَمِ، نَا عَبْدُ الْمُؤْمِنِ بْنُ عُبَيْدِ اللَّهِ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرٍو، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: بَيْنَمَا النَّبِيُّ ﷺ جَالِسٌ عَلَى بَابٍ مِنْ أَبْوَابِ الْمَسْجِدِ مَرَّتْ امْرَأَةٌ عَلَى دَابَّةٍ، فَلَمَّا حَادَتْ بِالنَّبِيِّ ﷺ عَثَرَتْ بِهَا، فَأَعْرَضَ النَّبِيُّ ﷺ، وَتَكَشَّفَتْ فَقِيلَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ عَلَيْهَا سَرَائِلَ، فَقَالَ: "رَحِمَ اللَّهُ الْمُتَسَرِّلَاتِ" وَرُوي عَنْ خَارِجَةَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو كَذَلِكَ

7422- Ebû Hureyre der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Mescid'in kapılarından birinde otururken, bir kadın bineğin üzerinde oradan geçti.

¹ İsnâdı çok zayıftır. Tirmizî 5/106 (2785)

² İsnâdı hasendir.

Kadın Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) hizasına geldiğinde binek onu üzerinden atıp kadının giysisi açılınca Resûlullah yüzünü başka yöne çevirdi. Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem): "Ey Allah'ın Resûlü! Kadın şalvar giymiş" denilince, Resûlullah: "Allah şalvar giyen kadınlara merhamet etsin" buyurdu.¹

Bu hadis Hârice kanalıyla Muhammed b. Amr'dan bu şekilde nakledilmiştir.

٧٤٢٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحَسَنِ عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ الْمُقَرِّيُّ، أَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ إِسْحَاقَ، نَا يُوسُفُ بْنُ يَعْقُوبَ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بُكَيْرٍ، نَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ، نَا الْجُرَيْرِيُّ، عَنْ أَبِي نَضْرَةَ، حَدَّثَنِي شَيْخٌ مِنَ الطُّفَاوَةِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: " طِيبُ الرَّجُلِ مَا وَجَدَ رِيحُهُ وَلَمْ يَظْهَرْ لَوْنُهُ، أَلَا وَإِنَّ طِيبَ النِّسَاءِ مَا ظَهَرَ لَوْنُهُ وَلَمْ يُوْجَدْ رِيحُهُ "

7423- Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Erkeklerin sürünecekleri kokunun kokusu fark edilir, fakat rengi olmaz. Kadınların kokuları ise, rengi olur fakat kokusu başkaları tarafından fark edilmez olmalıdır."²

٧٤٢٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، نَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ التَّاجِرُ، نَا السَّرِيُّ بْنُ خُزَيْمَةَ، نَا سَعِيدُ بْنُ سَلْمَانَ الْوَاسِطِيُّ، نَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ زَكَرِيَّا، عَنْ عَاصِمٍ، عَنْ أَنَسٍ، قَالَ: أَتَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَوْمًا يُبَايِعُونَهُ وَفِيهِمْ رَجُلٌ يَدِهِ خُلُقٌ، فَجَعَلَ يُبَايِعُهُمْ وَيُؤَخِّرُهُ حَتَّى جَعَلَهُ فِي آخِرِهِمْ، وَقَالَ ﷺ: " إِنَّ طِيبَ الرَّجَالِ مَا خَفِيَ لَوْنُهُ وَظَهَرَ رِيحُهُ، وَطِيبُ النِّسَاءِ مَا ظَهَرَ لَوْنُهُ وَخَفِيَ رِيحُهُ " قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ: رَوَاهُ إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَبِي طَالِبٍ، وَأَبُو حَامِدٍ بْنُ الشَّرْقِيِّ، عَنِ السَّرِيِّ بْنِ خُزَيْمَةَ،

7424- Enes der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kendisine biat eden bir topluluğun yanına gitti. Onların arasında elinde esans olan bir adam vardı. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) onlardan biat almaya ve o adamı geride bırakmaya başladı ve adam en sona kalınca Resûlullah: "Erkeklerin

¹ İsnâdı hasendir. İbn Adiy, *el-Kâmil* (1/255)

² İsnâdında meçhuller vardır; ancak hadis şahitleriyle hasen derecesine yükselmiştir. Tirmizî 5/107 (788) ve Ebû Dâvud 4/324-325 (4048).

sürünecekleri kokunun kokusu fark edilir, fakat rengi olmaz. Kadınların kokuları ise rengi olur, fakat kokusu başkaları tarafından fark edilmez olmalıdır” buyurdu.¹

İbrâhîm b. Ebî Tâlib ve Ebû Hâmid b. eş-Şarkî bu hadisi Serî b. Huzeyme’den naklettiler.

٧٤٢٥ - وَقَدْ حَدَّثَنَا شَيْخُنَا أَبُو بَكْرٍ بْنُ إِسْحَاقَ مِنْ كِتَابِهِ، أَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ الْأَنْمَاطِيُّ، نَا سَعِيدُ بْنُ سُلَيْمَانَ، فَذَكَرَهُ بِنَحْوِهِ لَفْظًا وَاحِدًا

7425- Aynı mânâda bir hadis başka bir kanalla nakledilmiştir.²

٧٤٢٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ الْقَاسِمُ بْنُ الْقَاسِمِ السَّيَّارِيُّ، بِمَرَوْ، نَا أَبُو الْمُؤَجَّجِ، أَنَا عَبْدَانُ، نَا عَبْدُ اللَّهِ، أَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: " لَعَنَ اللَّهُ الْوَاصِلَةَ وَالْمُسْتَوْصِلَةَ، وَالْوَاشِمَةَ وَالْمُسْتَوْشِمَةَ " قَالَ نَافِعٌ: " الْوَشْمُ مِنَ الْمُثْلَةِ " رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ فِي الصَّحِيحِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُقَاتِلٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْمُبَارَكِ وَأَخْرَجَاهُ مِنْ حَدِيثِ يَحْيَى، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ

7426- İbn Ömer’in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahualeyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Saçına ek yapana ve yaptırana, dövme yapana ve yaptırana Allah lanet etsin.”³

Nâfi der ki: Dövme yapmak müsle (gibi)dir.

Buhârî⁴ bu hadisi *Sahîh*’te Muhammed b. Mukâtil kanalıyla Abdullah b. el-Mübârek’ten; Buhârî⁵ ile Müslim⁶ de Yahya kanalıyla Ubeydullah’tan rivayet ettiler.

¹ Hâkim’in hocasını tanımıyorum. Taberânî, *M. el-Evsat* (1/399-400). Bak: Heysemî, *Mecma* (5/156)

² Ravileri güvenilirlerdir.

³ İsnâdı sahihtir.

⁴ Buhârî, *libâs* (62-63)

⁵ Buhârî, *libâs* (64)

⁶ Müslim, *libâs* (119).

٧٤٢٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْخَافِضُ، وَأَخْبَرَنِي أَبُو عَمْرٍو بْنُ أَبِي جَعْفَرٍ، نَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، نَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، أَنَا جَرِيرٌ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ عَلْقَمَةَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: "لَعَنَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الْوَاشِمَاتِ وَالْمُسْتَوْشِمَاتِ، وَالْمُتَمَصِّصَاتِ وَالْمُتَفَلِّجَاتِ لِلْحَسَنِ الْمُغَيَّرَاتِ خَلَقَ اللَّهُ " فَبَلَغَ ذَلِكَ امْرَأَةً مِنْ بَنِي أَسَدٍ يُقَالُ لَهَا أُمُّ يَعْقُوبَ، وَكَانَتْ تَقْرَأُ الْقُرْآنَ، فَأَتَتْهُ فَقَالَتْ: مَا حَدِيثُ بَلْعَنِي عَنْكَ أَنْكَ لَعَنْتِ الْوَاشِمَاتِ وَالْمُسْتَوْشِمَاتِ، وَالْمُتَمَصِّصَاتِ، وَالْمُتَفَلِّجَاتِ لِلْحَسَنِ الْمُغَيَّرَاتِ خَلَقَ اللَّهُ؟ فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ: " وَمَا لِي لَا أَلْعَنُ مَنْ لَعَنَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ، وَهِيَ فِي كِتَابِ اللَّهِ؟ " فَقَالَتْ الْمَرْأَةُ: لَقَدْ قَرَأْتُ مَا بَيْنَ لَوْحِي الْمُصْحَفِ فَمَا وَجَدْتُهُ، فَقَالَ: " لَئِنْ كُنْتُ قَرَأْتِهِ لَقَدْ وَجَدْتِيهِ، قَالَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى: ﴿وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ، وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا﴾ [الحشر: ٧]، " قَالَتِ الْمَرْأَةُ: وَلَكِنِّي أَرَى شَيْئًا عَلَى امْرَأَتِكَ الْآنَ، قَالَ: " اذْهَبِي فَاَنْظُرِي "، قَالَ: فَذَهَبَتْ فَتَنْظَرَتْ فَلَمْ تَرَ شَيْئًا، قَالَتْ: مَا رَأَيْتُ شَيْئًا، فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ: " أَمَا لَوْ كَانَ ذَلِكَ لَمْ نُجَامِعْهَا " رَوَاهُ فِي الصَّحِيحِ، عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ وَغَيْرِهِ

7427- Alkame'nin bildirdiğine göre Abdullah b. Mes'ûd: "Allah, dövme yapan ve yaptıran kadınlara, yüz(deki kılları) yolanlara, güzellik için diş törpülettirenlere ve Allah'ın yarattığı şekli değiştirenlere lanet etsin" dedi. Bu sözler Esed oğulları kabilesinden, Kur'ân'ı bilen ve kendisine Ümmü Yâkûb denilen bir kadının kulağına yetişince, Abdullah b. Mes'ûd'un yanına geldi ve: "Bana söylenene göre sen, Allah dövme yapan ve yaptıran kadınlara, yüz yolanlara, güzellik için diş törpülettirenlere ve Allah'ın yarattığı şekli değiştirenlere lanet etsin, demişsin" dedi. Bunun üzerine Abdullah b. Mes'ûd: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bunları lanetlemişken ve bu konu Allah'ın Kitab'ında mevcut iken ben niye lanetlemeyeyim ki?!" karşılığını verdi. Kadın: "Ben Kur'ân'ın iki kapağı arasını okudum; ama öyle bir şey görmedim" deyince, Abdullah b. Mes'ûd: "Eğer okumuş olsaydın onu bulurdun. Yüce Allah: "...Peygamber size ne verirse onu alın, sizi neden menederse ondan geri durun..."¹ buyuruyor" dedi. Kadın: "Evet, okudum; ancak kendi hanımının da aynı şeyi yaptığını görüyorum"

¹ Haşr Sur. 7

deyince de: “Git bak bakalım” karşılığını verdi. Kadın gidip bakınca hanımının yasaklanan bu şeylerden birini yapmadığını gördü ve: “Bir şey göremedim” dedi. “Bunun üzerine Abdullah: “Eğer bunlardan birini yapmış olsaydı onunla ilişkiye girmezdim” dedi.¹

Buhârî² ve Müslim³ bu hadisi İshâk b. İbrâhîm ve başkasından rivayet etti.

٧٤٢٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحُسَيْنُ بْنُ شُجَاعٍ الصُّوفِيُّ، بِبَغْدَادَ، أَنَا أَبُو بَكْرٍ بْنُ الْأَثَّارِيِّ، نَا أَحْمَدُ بْنُ الْخَلِيلِ الْبَرْجَلَانِيُّ، نَا يُونُسُ بْنُ مُحَمَّدٍ، نَا فُلَيْحٌ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: " لَعَنَ اللَّهُ الْوَاصِلَةَ وَالْمُسْتَوْصِلَةَ، وَالْوَاشِمَةَ وَالْمُسْتَوْشِمَةَ " أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ مِنْ حَدِيثِ يُونُسَ بْنِ مُحَمَّدٍ، وَقَالَ ابْنُ أَبِي شَيْبَةَ، نَا يُونُسُ بْنُ مُحَمَّدٍ فَذَكَرَهُ

7428- Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Saçına ek yapana ve yaptırana, dövme yapana ve yaptırana Allah lanet etsin.”⁴

Buhârî⁵ bu hadisi Yûnus b. Muhammed'den nakletmiş ve şöyle demiştir: İbn Ebî Şeybe: “Yûnus b. Muhammed bize bildirdi” deyip hadisi aktardı.

٧٤٢٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، نَا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، نَا الدُّورِيُّ، نَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سَعْدٍ، نَا أَبِي، عَنْ صَالِحِ بْنِ كَيْسَانَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ هِشَامٍ، عَنْ بُكَيْرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْأَشَّجِ، عَنْ بُسْرِ بْنِ سَعِيدٍ قَالَ: أَخْبَرْتَنِي زَيْنَبُ الثَّقَفِيَّةُ، أَمْرَأَةُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ لَهَا: " إِذَا خَرَجْتَ إِلَى الْعِشَاءِ الْآخِرَةِ، فَلَا تَمْسِي طَبِيبًا " أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ مِنْ حَدِيثِ مَخْرَمَةَ بْنِ بُكَيْرٍ، وَابْنِ عَجَلَانَ، عَنْ بُكَيْرٍ

¹ İsnâdı sahihtir.

² Buhârî, *libâs* (63).

³ Müslim, *libâs* (120).

⁴ İsnâdı hasendir.

⁵ Buhârî, *libâs* (62).

7429- Abdullah b. Mes'ûd'un hanımı Zeyneb es-Sekafiyye'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ona şöyle buyurdu: "Yatsı namazına çıktığın zaman koku sürünme."¹

Müslim² bu hadisi Mahreme b. Bukeyr ve İbn Aclân kanalıyla Bukeyr'den nakletti.

٧٤٣٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو طَاهِرٍ الْفَقِيه، أَنَا أَبُو حَامِدٍ بْنُ بِلَالٍ، نَا أَحْمَدُ بْنُ مَنْصُورٍ، نَا النَّضْرُ بْنُ شَمِيلٍ، نَا ثَابِتُ بْنُ عُمَارَةَ الْحَنْفِيُّ، نَا عُثَيْمُ بْنُ قَيْسٍ الْكَعْبِيُّ، عَنْ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: "أَيُّمَا امْرَأَةٍ اسْتَعْطَرَتْ فَمَرَّتْ عَلَى قَوْمٍ لِيَجِدُوا رِيحَهَا فَهِيَ زَانِيَةٌ، وَكُلُّ عَيْنٍ زَانِيَةٌ"

7430- Ebû Mûsa el-Eş'arî'nin bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Koku süründükten sonra, o kokuyu fark etsinler diye bir topluluğun yanından geçen kadın, zina yapmış demektir. Ona bakan her göz de zina yapmış demektir."³

٧٤٣١ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، نَا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، نَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سُلَيْمٍ الْبُرْلُوسِيُّ، نَا عِيسَى بْنُ إِبْرَاهِيمَ، نَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُسْلِمٍ، نَا مَطَرُ الْوَرَّاقُ، عَنْ أَبِي نَضْرَةَ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ، قَالَ: خَطَبَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَوْمًا بَعْدَ الْعَصْرِ، فَقَالَ فِي خُطْبَتِهِ: "أَلَا إِنَّ الدُّنْيَا خَضِرَةٌ حُلْوَةٌ، وَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ مُسْتَخْلِفُكُمْ فِيهَا، فَنَظَرُ كَيْفَ تَعْمَلُونَ، فَاتَّقُوا الدُّنْيَا وَاتَّقُوا النَّسَاءَ، فَإِنَّ أَوَّلَ فِتْنَةٍ كَانَتْ فِي بَنِي إِسْرَائِيلَ مِنْ قَبْلِ النَّسَاءِ، حَتَّى إِنَّ الْمَرْأَةَ الْقَصِيرَةَ كَانَتْ تَتَّخِذُ الْخُفَيْنِ مِنَ الْخَشَبِ فَتَحَاذِي الْمَرْأَةَ الطَّوِيلَةَ، وَحَتَّى إِنَّ الْمَرْأَةَ كَانَتْ تَحْشُو خَاتَمَهَا مِنْ أَطْيَبِ الْمِسْكِ، فَإِذَا مَرَّتْ بِنَادِي الْقَوْمِ حَرَّكَتْ خَاتَمَهَا، فَإِذَا وَجَدَ رِيحَهَا سَأَلُوا عَنْهَا " هَذَا حَدِيثٌ رَوَاهُ أَيْضًا خُلَيْدُ بْنُ جَعْفَرٍ، وَغَيْرُهُ، عَنْ أَبِي نَضْرَةَ مُخْتَصَرًا، وَمِنْ ذَلِكَ الْوَجْهِ أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ

7431- Ebû Saîd der ki: Bir gün Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bize ikindiden sonra hutbe verip şöyle buyurdu: "Dünya tatlı ve hoştur. Allah sizi ona vâris

¹ İsnâdı hasendir. Hadis sahihtir.

² Müslim, *salat* (14, 142).

³ İsnâdı hasendir. Ebû Dâvud 4/400-401 (4173), Tirmizî (5/2786).

kılacak ve nasıl hareket edeceğinize bakacaktır. Öyleyse dünyadan sakının, kadından da sakının! İsrail oğullarında ilk fitne kadınlar tarafından çıkmıştır. Onlardan boyu kısa olan kadın ağaçtan (topukları uzun) iki terlik giyer ve böylece uzun olan kadının boyuna ulaşırdı. Hatta kadın yüzüğünü en güzel kokularla doldurur ve topluluğun ortasına gelince yüzüğü hareket ettirirdi. Topluluk kokuyu alınca kadının kim olduğunu sorardı.”¹

Bu hadisi Huleyd b. Câfer ve başkası da Ebû Nadra’dan muhtasar olarak rivayet etti. Müslim² hadisi bu yolla rivayet etti.

٧٤٣٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ الْفَضْلِ الْقَطَّانُ، أَنَا أَبُو سَهْلٍ بْنُ زِيَادٍ الْقَطَّانُ، نَا أَحْمَدُ بْنُ يَحْيَى الْخُلَوَانِيُّ، نَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ، نَا زُهَيْرٌ، نَا لَيْثٌ، عَنْ مُجَاهِدٍ، قَالَ: خَرَجَتْ امْرَأَةٌ مُتَزَيِّنَةً، فَبَلَغَ ذَلِكَ عُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، فَأَرْسَلَ إِلَيْهَا، فَاخْتَبَأَتْ مِنْهُ، فَأَرْسَلَ إِلَى زَوْجِهَا فَاخْتَبَأَ، فَقَامَ فَخَطَبَ فَقَالَ: " مَا هَذِهِ الْحَارِجَةُ؟ أَمْ هَذَا الْمُرْسِلُهَا؟ أَمَا لَوْ أَتَيْتُ بِهَا لَسَتَرْتُ بِهَا، أَوْ لَشَرَدْتُ بِهَا وَبِهِ، فَإِذَا أَرَادَتْ أَنْ تَخْرُجَ لِحَاجَةٍ فَلَتَخْرُجَ مُتَنَكِّرَةً فِي بَدَلَتِهَا، فَإِذَا فَرَعَتْ مِنْ حَاجَتِهَا فَلَتَرْجِعَ إِلَى بَيْتِهَا "

7432- Mücâhid der ki: Bir kadın süslenerek dışarıya çıkınca Ömer b. el-Hattâb bundan haberdar oldu ve kadını çağırdı. Kadın Ömer’den saklanınca, kocasını çağırdı; ancak o da saklandı. Bunun üzerine Hz. Ömer kalkıp hutbe vererek şöyle dedi: “Bu dışarıya çıkan da nedir? Yoksa bu mu (kocasını) onu gönderiyor. Eğer onun yanına gitseydim ya eve hapsederdim ya da ikisini de sürgün ederdim. Eğer (kadın) bir ihtiyacı için çıkacaksa giysisine bürünerek çıksın. İşini bitirince de evine dönsün.”³

٧٤٣٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو طَاهِرٍ الْفَقِيه، نَا أَبُو عُثْمَانَ عَمْرُو بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْبَصْرِيُّ، نَا أَبُو أَحْمَدَ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْوَهَّابِ، أَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ، نَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، نَا أَبُو جَعْفَرٍ الْخَطْمِيُّ، عَنْ عُمَارَةَ بْنِ حُزَيْمَةَ بْنِ ثَابِتٍ، قَالَ: كُنَّا مَعَ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ فِي حَجٍّ أَوْ عُمْرَةٍ، فَلَمَّا كُنَّا بِمَرِّ الظُّهْرَانِ إِذَا امْرَأَةٌ فِي هَوْدَجِهَا وَاضِعَةٌ يَدَهَا عَلَى هَوْدَجِهَا، فَلَمَّا نَزَلَ دَخَلَ الشَّعْبَ

¹ İsnâdı hasendir.

² Müslim, *elfâz* (18).

³ İsnâdı zayıftır.

وَدَخَلْنَا مَعَهُ، فَقَالَ: كُنَّا فِي هَذِهِ الشَّعْبِ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَإِذَا غَرَبَانُ كَثِيرَةٌ، فِيهَا غُرَابٌ أَغْصَمُ، أَحْمَرُ الْمِنْقَارِ وَالرَّجْلَيْنِ، فَقَالَ: رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ مِنَ النَّسَاءِ إِلَّا كَقَدَرِ هَذَا الْغُرَابِ فِي هَذِهِ الْغُرَبَانِ "

7433- Umâre b. Huzeyme b. Sâbit der ki: Amr b. el-Âs ile beraber hac veya umredeydik. Merru'z-Zahrân'a geldiğimizde hevdecinde olan bir kadının, elini hevdecine koyduğunu gördük. Amr konaklayınca kabilenin içine girdi, biz de onunla beraber girdik. Amr şöyle dedi: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile beraber buradayken, aralarında birinin gagası ve ayağı kırmızı olan bir karga sürüsü gördük. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Kadınlardan cennete girecek olanların sayısı şu kargalar içindeki bu kırmızı ayaklı karga kadardır."¹

٧٤٣٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنِي أَبُو النَّضْرِ مُحَمَّدُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنُ يُوسُفَ الْفَقِيه، نَا أَبُو عَلِيٍّ صَالِحُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْبَغْدَادِيُّ الْحَافِظُ، نَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ بَشِيرٍ الْحَكَمُ، نَا بَهْزُ بْنُ أَسَدٍ، عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ أَبِي الْأَحْوَصِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: " النَّسَاءُ عَوْرَةٌ، وَإِنَّ الْمَرْأَةَ لَتَخْرُجُ مِنْ بَيْتِهَا بِلِبَاسٍ يَسْتَشْرِفُهَا الشَّيْطَانُ يَقُولُ: مَا مَرَرْتُ بِأَحَدٍ إِلَّا أَعْجَبْتَنِي، وَإِنَّ الْمَرْأَةَ لَتَلْبَسُ ثِيَابَهَا فَيَقَالُ لَهَا: أَيْنَ تُرِيدِينَ؟ فَتَقُولُ: أَعُودُ مَرِيضًا، أَشْهَدُ جَنَازَةً، أَصَلِّي فِي مَسْجِدٍ، وَمَا عَبْدَتِ امْرَأَةً رَبَّهَا بِمِثْلِ أَنْ تَعْبُدَ فِي بَيْتِهَا " قَالَ أَبُو عَلِيٍّ صَالِحٌ: " وَهَذَا الْحَدِيثُ اسْتَفَدْنَاهُ بِنِسَابِ بَوْرٍ "

7434- Abdullah (b. Mes'ûd)'un bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Kadınlar avrettir. Bir kadın (güzel) bir giysiyle dışarıya çıkınca şeytan onu karşılar ve: «Kimin yanından geçtiysen seni beğendi» der. Kadın elbisesini giyince ona: «Nereye gidiyorsun?» diye sorulur. O: «Hasta ziyaret edeceğim, bir cenazeye katılacağım, mescidde namaz kılacağım» der. (Şunu bilin ki) Kadının evinde Rabbine yaptığı ibadet kadar sevaplı hiçbir yerde ibadet yapamaz."²

Ebû Ali Salih: "Bu hadisten Nisâbûr'da istifade ettik" demiştir.

¹ İsnâdı hasendir.

² Ravileri güvenilirdir. Tirmizî (3/476).

٧٤٣٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو نَصْرِ بْنِ قَتَادَةَ، وَكَتَبَهُ لِي بِخَطِّهِ، نَا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ الصُّبُعِيِّ، أَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ بْنِ زِيَادٍ، نَا ابْنُ أَبِي أُوَيْسٍ، حَدَّثَنِي أَخِي، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ بِلَالٍ، عَنْ شَرِيكَ بْنِ أَبِي نَمِرٍ، عَنْ يَحْيَى بْنِ جَعْفَرٍ بْنِ أَبِي كَثِيرٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ لَيْبَةَ، عَنِ الْقَاسِمِ، عَنْ عَائِشَةَ، قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "لَأَنْ تُصَلِّيَ الْمَرْأَةُ فِي بَيْتِهَا خَيْرٌ مِنْ أَنْ تُصَلِّيَ فِي حُجْرَتِهَا، وَلَأَنْ تُصَلِّيَ فِي حُجْرَتِهَا خَيْرٌ مِنْ أَنْ تُصَلِّيَ فِي الدَّارِ، وَأَنْ تُصَلِّيَ فِي الدَّارِ خَيْرٌ مِنْ أَنْ تُصَلِّيَ فِي الْمَسْجِدِ"

7435- Hz. Âişe'nin bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Kadının odasında namaz kılması, evinde kılmasından daha hayırlıdır. Evinde kılması, avluda kılmasından daha hayırlıdır. Avluda kılması ise mescidde kılmasından daha hayırlıdır."¹

٧٤٣٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، وَأَبُو بَكْرِ الْقَاضِي، قَالَا: نَا أَبُو الْعَبَّاسِ بْنُ يَعْقُوبَ، نَا الْحَسَنُ بْنُ مُكْرَمٍ، نَا أَبُو النَّضْرِ هَاشِمُ بْنُ الْقَاسِمِ، نَا ابْنُ أَبِي ذَنْبٍ، ح وَأَخْبَرَنَا أَبُو طَاهِرٍ الْفَقِيه، أَنَا أَبُو بَكْرِ الْقَطَّانُ، نَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ يُونُسَ، عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ ابْنِ أَبِي ذَنْبٍ، عَنِ الْحَرِثِ بْنِ الْحَكَمِ، عَنْ أَبِي عَمْرٍو بْنِ حِمَاسٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "لَيْسَ لِلنِّسَاءِ سِرَاةُ الطَّرِيقِ" يَعْنِي: وَسَطَ الطَّرِيقِ هَذَا لَفْظُ حَدِيثِ الْفَقِيهِ، وَلَيْسَ فِي رِوَايَةِ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ وَصَاحِبِهِ: - يَعْنِي وَسَطَ الطَّرِيقِ -، وَزَادَ وَقَالَ أَبُو عَلِيٍّ الْحَسَنُ بْنُ مُكْرَمٍ: فَصَحِّبْتُ أَبَا عُبَيْدٍ فِي طَرِيقِ الْجَامِعِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ، فَقَالَ: يَا أَبَا عُبَيْدٍ، لَيْسَ لِلنِّسَاءِ سِرَاةُ الطَّرِيقِ؟ قَالَ: يَمْشِينَ فِي الْجَنَابَاتِ

7436- Ebû Amr b. Himâs'ın bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Kadınların, yolun ortasından yürümeleri caiz değildir."²

Hadisin lafzı Fakîh'e aittir. Ebû Abdillâh'ın rivayetinde yolun ortası mânâsındaki açıklama yoktur. Yine farklı olarak Ebû Ali Hasan b. Mukrem'in şu sözünü aktarmıştır: Cuma günü camiye gitmek için Ebû Ubeyd ile bir yolda beraber yürürken: "Ey Ebû Ubeyd! Kadınlar yolun

¹ İsnâdı zayıftır. Buhâri, Târih 4/2 (265).

² İsnâdı mürseldir. Deylemî, Müsnedu'l-Firdevs 3/410 (S255) Bak: İbn Hacer, el-İsâbe (4/150).

ortasından yürüyemezler mi?” diye sorunca: “Kenarlardan yürürler” cevabını verdi.

٧٤٣٧ - أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، أَنَا أَحْمَدُ بْنُ عُثَيْدٍ، نَا عُثَيْدُ بْنُ شَرِيكٍ، نَا أَبُو الْجُمَاهِرِ سَلَمَةُ، وَمُحَمَّدُ بْنُ عُثْمَانَ التَّنُوخِيُّ، قَالَا: نَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَبِي الْيَمَانِ، عَنْ شَدَّادِ بْنِ أَبِي عَمْرٍو بْنِ حِمَاسٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ حَمْزَةَ بْنِ أَبِي أُسَيْدٍ الْأَنْصَارِيِّ، عَنْ أَبِيهِ، أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ وَهُوَ خَارِجٌ مِنَ الْمَسْجِدِ، فَاخْتَلَطَ الرَّجَالُ مَعَ النِّسَاءِ فِي الطَّرِيقِ، فَقَالَ: رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِلنِّسَاءِ: " اسْتَأْخِرْنَ، لَيْسَ لَكُنَّ أَنْ تَخْفَقَنَّ الطَّرِيقَ عَلَيْكُنَّ حَافَاتِ الطَّرِيقِ " فَكَانَتِ الْمَرْأَةُ تَلْصِقُ بِالْجِدَارِ، حَتَّى إِنَّ ثَوْبَهَا لَيَتَعَلَّقُ بِالشَّيْءِ يَكُونُ فِي الْجِدَارِ مِنْ لُزُومِهَا بِهِ " وَفِي رِوَايَةٍ يَعْقُوبُ: " حَتَّى إِنَّ ثَوْبَهَا لَيَتَعَلَّقُ بِالشَّيْءِ مِنَ الْجِدَارِ مِنْ لُصُوقِهَا بِهِ، وَالْبَاقِي سَوَاءٌ "

7437- Hamza b. Ebû Useyd el-Ensârî'nin babasından bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Mescid'den çıkarken yolda kadın ve erkeklerin karışık olduğunu görünce, kadınlara şöyle buyurdu: “*Geri çekilin. Sizin yolun ortasından gitmeniz doğru olmaz. Size gereken yolun kenarından yürümenizdir*” buyurdu. Bunun üzerine kadınlar duvara sürtünerek yürür oldular. Hatta (yolun kenarında bulunan) duvara sürtünürcesine yürümelerinden dolayı elbiseleri (zaman zaman) duvara takılıyordu.¹

٧٤٣٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو سَعْدٍ الْمَالِينِيُّ، أَنَا أَبُو أَحْمَدَ بْنُ عَدِيٍّ، نَا عَلِيُّ بْنُ سَعِيدٍ، نَا الصَّلْتُ بْنُ مَسْعُودٍ، نَا مُسْلِمُ بْنُ خَالِدٍ، نَا شَرِيكُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي نَمِرٍ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " لَيْسَ لِلنِّسَاءِ وَسْطُ الطَّرِيقِ " قَالَ أَبُو أَحْمَدَ: لَا أَعْلَمُ يَرْوِيهِ عَنْ شَرِيكٍ غَيْرَ مُسْلِمِ بْنِ خَالِدٍ. وَاللَّهُ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى أَعْلَمُ

7438- Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “*Kadınlara, yolun ortasından yürümeleri caiz değildir.*”²

Ebû Ahmed (b. Adiy) der ki: Bu hadisi Şerîk'ten sadece Müslim b. Hâlid'in rivayet ettiğini biliyorum. Allah en doğrusunu bilir.

¹ İsnâdı hasendir. Ebû Dâvud 5/422 (5272).

² İsnâdı hasendir. İbn Adiy, *el-Kâmil* (4/1321) ve İbn Hibbân, *Sahih* 7/447 (5572).

الخَامِسُ وَالْخَمْسُونَ مِنْ شُعَبِ الْإِيمَانِ، وَهُوَ بَابٌ فِي بَرِّ الْوَالِدَيْنِ

55. Şube

Anne Babaya İyilik Etmek

Yüce Allah şöyle buyurur: “Rabbin, sadece kendisine kulluk etmenizi, ana babanıza da iyi davranmanızı kesin bir şekilde emretti. Onlardan biri veya her ikisi senin yanında yaşlanırsa, kendilerine «of!» bile deme; onları azarlama; ikisine de güzel söz söyle. Onlara acıyarak alçak gönüllülük kanatlarını ger ve: «Rabbim! Küçükken beni yetiştirdikleri gibi sen de onlara merhamet et!» de.”¹, “Biz, insana, ana babasına iyilik etmesini emrettik. Sayet onlar seni, hakkında hiçbir bilgin olmayan şeyi bana ortak koşman için zorlarlarsa, bu takdirde onlara itaat etme.”², “Biz, insana anne babasına iyi davranmayı emrettik. Annesi onu ne zahmetle karnında taşıdı ve ne zahmetle doğurdu! Onun (anne karnında) taşınması ve süttten kesilme süresi (toplam olarak) otuz aydır”³, “İnsana da, anne babasına iyi davranmasını emrettik. Annesi, onu her gün biraz daha güçsüz düşerek karnında taşımıştır. Onun süttten kesilmesi de iki yıl içinde olur. (İşte onun için) insana şöyle emrettik: “Bana ve anne babana şükret. Dönüş banadır. Eğer, hakkında hiçbir bilgi sahibi olmadığın bir şeyi bana ortak koşman için seninle uğraşırlarsa, onlara itaat etme. Fakat dünyada onlarla iyi geçin. Bana yönelenlerin yoluna uy. Sonra dönüşünüz ancak banadır. Ben de size yapmakta olduğunuz şeyleri haber vereceğim.”⁴

٧٤٣٩ - حَدَّثَنَا السَّيِّدُ أَبُو الْحَسَنِ مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ بْنِ دَاوُدَ الْعَلَوِيُّ، أَنَا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ دَلْوَيْهِ الدَّقَّاقُ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ الْبُخَارِيُّ، نَا أَبُو الْوَلِيدِ هِشَامُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ، نَا شُعْبَةُ، قَالَ الْوَلِيدُ بْنُ عِزَّارٍ: أَخْبَرَنِي قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عَمْرٍو الشَّيْبَانِيَّ،

¹ İsra Sur. 23-24

² Ankebût Sur. 8

³ Ahkâf Sur. 15

⁴ Lokmân Sur. 14-15

يَقُولُ: أَخْبَرَنِي صَاحِبُ، هَذِهِ الدَّارِ - وَأَوْمَى بِيَدِهِ إِلَى دَارِ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: قَالَ سَأَلْتُ النَّبِيَّ ﷺ: أَيُّ الْعَمَلِ أَحَبُّ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ؟ قَالَ: " الصَّلَاةُ لَوَقْتِهَا "، قُلْتُ: ثُمَّ أَيُّ؟ قَالَ: " بِرُّ الْوَالِدَيْنِ "، قُلْتُ: ثُمَّ أَيُّ؟ قَالَ: " الْجِهَادُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ " قَالَ: وَحَدَّثَنِي بِهِنَّ، وَلَوْ اسْتَزِدُّهُ لَزَادَنِي أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ هَكَذَا، وَأَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ، مِنْ حَدِيثِ عُقْدَرٍ، عَنْ شُعْبَةَ

7439- Ebû Amr eş-Şeybânî der ki: “Şu evin sahibi -diyerek Abdullah (b. Mes’ûd)’un evini işaret etti- bana şöyle dedi: Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem): “Allah katında hangi amel daha üstündür?” diye sorunca: “Vaktinde kılınan namazdır?” cevabını verdi. Ben: “Sonra hangisi?” diye sorunca: “Anne babaya iyilik etmek” cevabını verdi. Ben: “Sonra hangisi?” diye sorunca: “Allah yolunda cihad etmektir” cevabını verdi.¹

Ebû Amr eş-Şeybânî der ki: Bana bunları anlattıktan şöyle dedi: “Eğer Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) daha çok sorsaydım, cevap vermeye devam ederdi.”

Buhârî² hadisi bu şekilde rivayet etti.

Müslim³ bu hadisi Gunder kanalıyla Şu’be’den rivayet etti.

٧٤٤٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرِ أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنُ غَالِبٍ الْخُوارِزْمِيُّ بِبَغْدَادَ، نا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ النَّيسَابُورِيُّ، نا مُحَمَّدُ بْنُ أَيُّوبَ، أنا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ، أنا سُفْيَانُ، عَنْ حَبِيبٍ، عَنْ أَبِي الْعَبَّاسِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو، قَالَ: أَتَى رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَجَاهِدُ؟ قَالَ: " لَكَ أَبَوَانِ؟ " قَالَ: نَعَمْ، قَالَ: " فَفِيهِمَا فَجَاهِدْ " رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ كَثِيرٍ

7440- Abdullah b. Amr der ki: Bir kişi Allah Resûlü’ne (sallallahu aleyhi vesellem) gelip: “Ey Allah’ın Resûlü! Cihad edebilir miyim?” diye sordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Annen baban var mı?” diye sorunca, adam: “Evet, sağdır”

¹ İsnâdı sahih, ravileri güvenilirlerdir.

² Buhârî, *mevâkitu’s-salât* (134), *edeb* (68-69)

³ Müslim, *îmân* (90).

cevabını verdi. Bunun üzerine Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “*Cihad onların yanındadır*” buyurdu.¹

Buhârî² bu hadisi Muhammed b. Kesîr’den rivayet etti.

٧٤٤١ - وَأَخْبَرَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ جَنَاحُ بْنُ نَذِيرٍ بْنُ جَنَاحٍ الْقَاضِي بِالْكُوفَةِ، نَا أَبُو جَعْفَرٍ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ بْنِ دُحَيْمٍ الشَّيْبَانِيُّ، نَا أَحْمَدُ بْنُ حَازِمٍ بْنُ أَبِي غَرَزَةَ، أَنَا مُحَمَّدُ بْنُ كُنَاسَةَ، نَا الْأَعْمَشُ، عَنْ حَبِيبِ بْنِ أَبِي ثَابِتٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بَابَاهُ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو، قَالَ: أَتَى النَّبِيَّ ﷺ رَجُلٌ فَقَالَ: إِنِّي أُرِيدُ الْجِهَادَ، فَقَالَ: " أَحْيِ وَالِدَاكَ؟ " قَالَ: نَعَمْ، قَالَ: " فَفِيهِمَا فَجَاهِدْ "

7441- Abdullah b. Amr der ki: Bir kişi Allah Resûlü’ne (sallallahu aleyhi vesellem) gelip: “Ben cihad etmek istiyorum” dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Annen baban sağ mıdır?*” diye sorunca, adam: “Evet, sağdır” cevabını verdi. Bunun üzerine Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “*Onların rızasını almak (hizmet etmek) suretiyle cihad et*” buyurdu.³

٧٤٤٢ - قَالَ: وَنَا أَحْمَدُ بْنُ حَازِمٍ، أَنَا جَعْفَرُ بْنُ عَوْنٍ، وَأَبُو نُعَيْمٍ، وَعُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُوسَى، عَنْ مِسْعَرِ بْنِ كِدَامٍ، عَنْ حَبِيبِ بْنِ أَبِي ثَابِتٍ، عَنْ أَبِي الْعَبَّاسِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ مِثْلَهُ، وَأَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ مِنْ حَدِيثِ مِسْعَرٍ، وَأَخْرَجَهُ مِنْ حَدِيثِ أَبِي إِسْحَاقَ الْفَزَارِيِّ، وَزَايِدَةَ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ حَبِيبٍ، عَنْ أَبِي الْعَبَّاسِ وَهُوَ السَّائِبُ بْنُ فَرُّوحٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو، وَيُحْتَمَلُ أَنْ يَكُونَ الْأَعْمَشُ، رَوَاهُ عَلَى الْوُجْهَيْنِ جَمِيعًا، وَقَدْ رَوَاهُ أَبُو أُسَامَةَ، وَغَيْرُهُ، عَنِ الْأَعْمَشِ، كَمَا رَوَاهُ ابْنُ كُنَاسَةَ

7442- Bu hadis başka bir kanalla nakledilmiştir.⁴

Müslim⁵ bu hadisi Mis’ar’dan rivayet etti. Ayrıca “Ebû İshâk el-Fezârî — Zâide — A’miş — Habîb — Sâib b. Ferrûh Ebu’l-Abbâs — Abdullah b.

¹ İsnâdı sahihtir.

² Buhârî, *edeb* (69) ve Müslim, *sıla* (5).

³ İsnâdı hasendir.

⁴ İsnâdı sahihtir.

⁵ Müslim, *sıla* (6).

Amr” kanalıyla rivayet etti. A’miş bu hadisi iki yolla nakletmiş olabilir. Ebû Usâme ve başkası bu hadisi A’miş ve İbn Kunâse’den rivayet etti.

٧٤٤٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْخَافِظُ، نَا أَبُو الْحَسَنِ أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْعَنْبَرِيُّ، نَا عُمَانُ بْنُ سَعِيدٍ الدَّارِمِيُّ، نَا أَحْمَدُ بْنُ صَالِحٍ، نَا ابْنُ وَهْبٍ، أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ، أَنَّ نَاعِمًا، مَوْلَى أُمِّ سَلَمَةَ، حَدَّثَهُ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ، قَالَ: أَقْبَلَ رَجُلٌ إِلَى نَبِيِّ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: أَبَايُكَ عَلَى الْهَجْرَةِ وَالْجِهَادِ، وَأَبْتَنِي الْأَجْرَ مِنَ اللَّهِ، قَالَ: " فَهَلْ مِنْ وَالِدَيْكَ أَحَدٌ حَيٌّ؟ " قَالَ: نَعَمْ، بَلْ كِلَاهُمَا، قَالَ: " تَبْتَغِي الْأَجْرَ مِنَ اللَّهِ؟ " قَالَ: نَعَمْ، قَالَ: " ارْجِعِي إِلَى وَالِدَيْكَ، فَأَحْسِنِ صُحْبَتَهُمَا " رَوَاهُ مُسْلِمٌ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ مَنْصُورٍ، عَنْ ابْنِ وَهْبٍ

7443- Abdullah b. Amr b. el-Âs der ki: Bir kişi Allah Resûlü’ne (sallallahu aleyhi vesellem) gelip: “Hicret ve cihad üzerine sana biat ediyorum ve Allah’tan ecir bekliyorum” dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Annen ve babandan herhangi biri sağ mı?” diye sorunca, adam: “Evet, ikisi de sağ” cevabını verdi. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “Allah’tan ecir mi bekliyorsun?” diye sorunca, adam: “Evet” cevabını verdi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Anne babana dön ve onlara iyi muamele et” buyurdu.¹

Müslim² bu hadisi Saîd b. Mansûr kanalıyla İbn Vehb’den rivayet etti.

٧٤٤٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحَسَنِ بْنُ مُحَمَّدٍ الْمُقْرِئُ، أَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ إِسْحَاقَ، نَا يُونُسُ بْنُ يَعْقُوبَ، نَا أَبُو الرَّبِيعِ، نَا حَمَّادٌ، نَا عَطَاءُ بْنُ السَّائِبِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو، أَنَّ رَجُلًا أَتَى النَّبِيَّ ﷺ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، جِئْتُ أَبَايُكَ، وَتَرَكْتُ أَبَوَايَ يَتِيمَانِ، قَالَ: " ارْجِعْ فَأُضَحِّكُهُمَا كَمَا أَبْكَيْتُهُمَا "

7444- Abdullah b. Amr der ki: Bir kişi Allah Resûlü’ne (sallallahu aleyhi vesellem) gelip: “Ey Allah’ın Resûlü! Anne babamı ağlar bir şekilde bırakıp biat

¹ Ravileri güvenilirdir.

² Müslim, *sıla* (1975).

etmek (ve cihad) üzere sana geldim” deyince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Gerî dön ve onları ağılattığın gibi güldür” buyurdu.¹

٧٤٤٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، نَا أَبُو بَكْرٍ بْنُ بَالَوَيْهٍ، نَا بِشْرُ بْنُ مُوسَى الْأَسَدِيُّ، نَا الْقَاسِمُ بْنُ سُلَيْمٍ الصَّوَّافُ، قَالَ: شَهِدْتُ الْوَاسِطِيَّيْنِ أَبَا بِسْطَامٍ شُعْبَةَ بْنَ الْحَجَّاجِ، وَأَبَا مُعَاوِيَةَ هُشَيْمَ بْنَ بَشِيرٍ يُحَدِّثَانِ، عَنْ يَعْلَى بْنِ عَطَاءٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " رَضَا اللَّهُ مِنْ رَضَا الْوَالِدَيْنِ، وَسَخَطَ اللَّهُ مِنْ سَخَطِ الْوَالِدَيْنِ "

7445- Abdullah b. Amr'ın bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Allah’ın rızası, anne babanın rızasındadır. Allah’ın gazabı, da anne babanın gazabındadır.”²

٧٤٤٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحَسَنِ مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ بْنِ دَاوُدَ الْعُلَوِيُّ، أَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ الْحَسَنِ الْحَافِظُ، نَا أَبُو أَحْمَدَ الْفَرَّاءُ، وَالْحَسَنُ بْنُ هَارُونَ، قَالَا: أَخْبَرَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ الْوَلِيدِ، نَا شُعْبَةُ، عَنْ يَعْلَى بْنِ عَطَاءٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " رَضَا اللَّهُ فِي رَضَا الْوَالِدَيْنِ، وَسَخَطَ اللَّهُ فِي سَخَطِ الْوَالِدَيْنِ "

7446- Abdullah b. Amr'm bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Allah’ın rızası, anne babanın rızasındadır. Allah’ın gazabı da anne babanın gazabındadır.”³

٧٤٤٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ الدَّقَّاظُ، نَا عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ مُحَمَّدٍ، نَا أَبُو عَتَابٍ الدَّلَالُ، نَا شُعْبَةُ، فَذَكَرَهُ بِإِسْنَادِهِ مَرْفُوعًا، غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ: " رَضَا الرَّبِّ فِي رَضَا الْوَالِدِ، وَسَخَطُ الرَّبِّ فِي سَخَطِ الْوَالِدِ " وَرَوَيْنَاهُ أَيضًا مِنْ حَدِيثِ خَالِدِ بْنِ الْحَارِثِ، وَأَبِي إِسْحَاقَ الْفَرَارِيِّ، وَزَيْدِ بْنِ أَبِي الزَّرْقَا وَغَيْرِهِمْ مَرْفُوعًا، وَرَوَاهُ آدَمُ بْنُ أَبِي إِبْرَاهِيمَ، وَجَمَاعَةٌ، عَنْ شُعْبَةَ مَوْفُوفًا

¹ İsnâdı hasendir. Ebû Dâvud 3/38 (2528).

² İsnâdında tanımadığım biri vardır. Hatîb, *el-Câmi* 2/230 (698), Hâkim, *Müstedrek* (4/151-152) ve Beğavî, *Şerhu's-Sünne* 13/11 (3423).

³ İsnâdı sahihtir.

7447- Bu hadis başka bir kanalla merfû olarak: “Allah’ın rızası, anne babanın rızasındadır. Allah’ın gazabı da, anne babanın gazabındadır” şeklinde nakledilmiştir.¹

Bu hadis bize Hâlid b. el-Hâris kanalıyla Ebû İshâk el-Fezârî’den, o da Zeyd b. Ebi’z-Zerkâ’dan ve başkası tarafından merfû olarak nakledilmiştir. Âdem b. Ebî İyâs, Müslim b. İbrâhim ve bir grup bunu Şu’be’den mevkuf olarak naklettiler.²

٧٤٤٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو سَعِيدٍ الْخَلِيلُ بْنُ أَحْمَدَ الْقَاضِي الْبُسْتِيُّ، نَا أَبُو الْعَبَّاسِ أَحْمَدُ بْنُ الْمُظَفَّرِ الْبَكْرِيُّ، أَنَا ابْنُ أَبِي حَيْثَمَةَ، نَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ الْمُبَارَكِ، وَأَخْبَرَنَا أَبُو حَامِدٍ بْنُ أَبِي خَلْفٍ الصُّوفِيُّ الْمَهْرَجَانِيُّ، بِهَا، أَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَزْدَادَ بْنِ مَسْعُودٍ، وَمُحَمَّدُ بْنُ أَيُّوبَ، أَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ الْمُبَارَكِ، نَا سُفْيَانُ بْنُ حَبِيبٍ، نَا ابْنُ جُرَيْجٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ طَلْحَةَ، عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ جَاهِمَةَ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: أَتَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ أَسْتَشِيرُهُ فِي الْجِهَادِ، قَالَ: " أَلَاكَ وَالِدَةٌ؟ قُلْتُ: نَعَمْ، قَالَ: " اذْهَبْ فَأَكْرِمْهَا، فَإِنَّ الْجَنَّةَ عِنْدَ رِجْلَيْهَا " وَفِي رِوَايَةِ ابْنِ أَبِي حَيْثَمَةَ: " تَحْتَ رِجْلَيْهَا " كَذَا قَالَ

7448- Muâviye b. Câhime’nin bildirdiğine göre babası şöyle dedi: Resûlullah’a (sallallahu aleyhi vesellem) gidip cihad etmek için ona danıştım. Bana: “*Annen var mı?*” diye sorunca: “Evet” cevabını verdi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): “*Çit ve ona iyilik yap. Çünkü Cennet onun ayaklarının yanındadır*” buyurdu.³

Ebû Hayseme’nin rivayetinde hadis: “*Ayaklarının altındadır*” şeklindedir.

٧٤٤٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، أَنَا أَبُو جَعْفَرٍ الرَّزَّازُ، نَا أَحْمَدُ بْنُ الْوَلِيدِ الْفَحَّامُ، نَا حَبَّاجٌ، قَالَ: قَالَ جُرَيْجٌ، أَخْبَرَنِي مُحَمَّدُ بْنُ طَلْحَةَ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ جَاهِمَةَ، قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ - يَعْنِي

¹ İsnâdı hasendir.

² Tirmizî 4/310-311 (1899).

³ İsnâdında tanımadıklarım vardır. Taberânî, *M. el-Kebîr* 2/198 (2202) Bak: Heysemî, *Mecma* (8/220).

جَاهِمَةً - فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَرَدْتُ أَنْ أَعْزُوَ فَحِثُّكَ أَسْتَشِيرُكَ، فَقَالَ: " هَلْ لَكَ مِنْ أُمٍّ؟ " قَالَ: نَعَمْ، قَالَ: " فَالْزَمْهَا، فَإِنَّ الْجَنَّةَ تَحْتَ رِجْلَيْهَا "، ثُمَّ ثَانِيَةً، ثُمَّ ثَالِثَةً فِي مَقَاعِدَ شَتَّى، وَكَمِثْلُ هَذَا يُرَدُّ عَلَيْهِ

7449- Muâviye b. Câhime der ki: Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) bir adam (Câhime) gelerek: "Ey Allah'ın Resûlü! Savaşa katılmak istedim ve bu konuda sana danışmaya geldim" dedi. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "Annen var mı?" diye sorunca da: "Evet" cevabını verdi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "Çit ve ona iyilik yap. Çünkü Cennet onun ayaklarının altındadır" buyurdu. Adam değişik meclislerde aynı şeyi sormasına rağmen Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) aynı cevabı verdi.¹

٧٤٥٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ إِسْمَاعِيلَ الْفَقِيه، بِالرِّيِّ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ الْفَرَحِ الْأَزْرَقُ، نَا حَجَّاجُ بْنُ مُحَمَّدٍ، فَذَكَرَهُ بِإِسْنَادِهِ غَيْرَ أَنَّهُ، قَالَ: إِنَّ جَاهِمَةَ أَتَى النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ: إِنِّي أَرَدْتُ أَنْ أَعْزُوَ فَحِثُّكَ أَسْتَشِيرُكَ، فَقَالَ: " أَلَاكَ وَالِدَةٌ؟ " قَالَ: نَعَمْ، قَالَ: " اذْهَبْ فَالْزَمْهَا، فَإِنَّ الْجَنَّةَ عِنْدَ رِجْلَيْهَا " وَرَوَاهُ مِنْ حَدِيثِ الصَّنْعَانِيِّ، عَنْ حَجَّاجِ بْنِ مُحَمَّدٍ هَكَذَا، وَقَالَ: إِنَّ جَاهِمَةَ جَاءَ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ، وَرَوَاهُ سَعِيدُ بْنُ يَحْيَى، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ، أَخْبَرَنِي مُحَمَّدُ بْنُ طَلْحَةَ، عَنْ رِيحَانَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ جَاهِمَةَ السُّلَمِيِّ، قَالَ النَّبِيُّ ﷺ، وَهُوَ مِمَّا ذَكَرَهُ الْبُخَارِيُّ عَنْهُ فِي التَّارِيخِ " وَرَوَاهُ حَجَّاجُ، عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ أَصَحُّ، وَاللَّهُ أَعْلَمُ "، وَاخْتَلَفَ فِيهِ عَلَى مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ بْنِ يَسَارٍ، فَقِيلَ: عَنْهُ عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ أَبِي طَلْحَةَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ مُعَاوِيَةَ الْأَسْلَمِيِّ بِهَذَا، وَقِيلَ: عَنْهُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ طَلْحَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ، عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ جَاهِمَةَ الْأَسْلَمِيِّ، أَتَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ بِهَذَا، " وَالصَّوَابُ رِوَايَةُ ابْنِ جُرَيْجٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ طَلْحَةَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ الصَّدِّيقِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ جَاهِمَةَ "، وَكَذَلِكَ رَوَاهُ أَبُو عَاصِمٍ، عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ

7450- Bu hadis başka bir kanalla şu şekilde nakledilmiştir: Câhime Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) gelip: "Savaşa katılmak istedim ve bu konuda

¹ İsnadı hasendir. Nesâî (6/11).

sana danışmaya geldim” dedi. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): “*Annen var mı?*” diye sorunca da: “Evet” cevabını verdi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): “*Git ve ona iyilik yap. Çünkü Cennet onun ayaklarının altındadır*” buyurdu. Adam değişik meclislerde aynı şeyi sormasına rağmen Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) aynı cevabı verdi.¹

Bu hadis bize San’ânî kanalıyla Haccâc b. Muhammed’den: “Câhime Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) geldi” şeklinde nakledilmiştir.

Saîd b. Yahya bu hadisi babası kanalıyla İbn Cüreyc’den, “Muhammed b. Talha —Reyhâne —babası —Muâviye b. Câhim es-Sülemî” rivayet zinciriyle nakledilmiştir ve Buhârî bunu *Târîh*’te² aktarmıştır. Haccâc’ın İbn Cüreyc’den olan rivayeti daha sahihtir.

Muhammed b. İshâk b. Yesâr’ın rivayetinde ihtilaf edilmiş, onun vasıtasıyla Zührî kanalıyla Ebû Talha b. Abdillâh’tan, o da Muâviye el-Eslemî’den nakledildiği söylenmiştir.³

Ayrıca “Muhammed b. İshâk b. Yesâr —Muhammed b. Talha b. Abdurrahman b. Ebî Bekr —Muâviye b. Câhime el-Eslemî” rivayet zinciriyle: “Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) gittim...” şeklinde nakledilmiştir.⁴

Ancak doğru olan İbn Cüreyc’in, “Muhammed b. Talha b. Abdurrahman b. Ebî Bekr es-Sıddîk —babası —Muâviye b. Câhime” şeklinde olan rivayettir.

Ebû Âsım da bu hadisi İbn Cüreyc’den aynı şekilde rivayet etti.⁵

٧٤٥١ - حَدَّثَنَا أَبُو مَنْصُورٍ الظَّفَرِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ زِيَادٍ الْعُلَوِيُّ إِمْلَاءً، أَنَا أَبُو حَامِدٍ أَحْمَدُ بْنُ اللَّيْثِ بْنِ سَهْلٍ بَنَجَارًا، أَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ بْنُ النَّصْرِ الشَّيْبَانِيُّ، نَا إِبْرَاهِيمَ بْنَ

¹ İsnâdındaki Hâkim’in hocasını tanımıyorum.

² Buhârî, *Târîh* 1/1 (108).

³ Buhârî, *Târîh* 1/1 (108).

⁴ İbn Mâce 2/929-930 (2781).

⁵ Buhârî, *Târîh* 1/1 (108).

الْحَجَّاجُ، نَا مَيْمُونُ بْنُ نَجِيحٍ أَبُو الْحَسَنِ، نَا الْحَسَنُ الْبَصْرِيُّ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: أَتَى رَجُلٌ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ، فَقَالَ: إِنِّي أَشْتَهِي الْجِهَادَ، وَإِنِّي لَا أَقْدِرُ عَلَيْهِ، فَقَالَ: " هَلْ بَقِيَ أَحَدٌ مِنْ وَالِدَيْكَ؟ " قَالَ: أُمِّي، قَالَ: " فَاتَّقِ اللَّهَ فِيهَا، فَإِذَا فَعَلْتَ ذَلِكَ فَأَنْتَ حَاجٌّ وَمُعْتَمِرٌ، وَمُجَاهِدٌ، فَإِذَا دَعَاكَ أُمُّكَ فَاتَّقِ اللَّهَ وَبَرِّهَا "

7451- Enes b. Mâlik anlatıyor: Bir kişi Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) gelip: "Cihada gitmek istiyorum, ama güç yetiremiyorum" dedi. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "Anne ve babandan kimse kaldı mı?" diye sorunca, adam: "Annem vardır" dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Onun hakkında Allah'tan kork. Eğer öyle yaparsan; sen hac, umre etmiş gibi mücahid de olursun. Eğer annen seni çağırırsa onun hakkında Allah'tan kork ve ona iyilikte bulun" buyurdu.¹

٧٤٥٢ - حَدَّثَنَا الْإِمَامُ أَبُو الطَّيِّبِ سَهْلُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ سُلَيْمَانَ إِمْلَاءً، أَنَا أَبُو حَامِدٍ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْهَرَوِيُّ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ صَالِحٍ الْأَشْجُ، نَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ أَبِي رَوَّادٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " بَوْمُكَ عَلَى السَّرِيرِ بَرًّا بِوَالِدَيْكَ تُضَحِّكُهُمَا، وَيُضْحِكُكَ أَنْفَضُ مِنْ جِهَادِكَ بِالسَّيْفِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ " عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ هَذَا غَيْرُ قَوِيٍّ، وَلَمْ تَنْبِهِ شَوَاهِدٌ قَدْ مَضَتْ وَاللَّهُ أَعْلَمُ

7452- İbn Ömer'in bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Anne ve babana iyilik olarak yanlarında uzanman, onları güldürmen ve seni güldürmeleri, Allah yolunda kılıçla cihad etmenden daha üstündür."²

Abdullah b. Abdilazîz'den yapılan bu rivayet zayıftır; ancak hadisin şahitleri vardır.

٧٤٥٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، نَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ الْحَافِظُ، نَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ السَّعْدِيُّ، نَا أَبُو بَدْرٍ شُجَاعُ بْنُ الْوَلِيدِ، نَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ شُبْرَمَةَ، ح وَأَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ، وَأَبُو بَكْرِ الْقَاضِي، قَالَا: نَا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، نَا أَحْمَدُ

¹ İsnâdı hasendir. Ebû Ya'lâ, *Müsned* 5/140-150 (2760) ve Taberânî, *M. es-Sağîr* (1/80-81), *el-Evsat* (3/434-435) Bak: Heysemî, *Mecma* (8/138).

² İsnâdı zayıftır. Suyûtî, *ed-Dürü'l-Mensûr* (5/3263).

بُنْ عَصَامِ بْنِ عَبْدِ الْمَجِيدِ الْأَصْبَهَانِيِّ، بِهَا، نَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ أَبُو إِسْحَاقَ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ طَلْحَةَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ شُبْرَمَةَ، عَنْ أَبِي زُرْعَةَ بْنِ عَمْرِو بْنِ جَرِيرٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: أَيُّ النَّاسِ أَحَقُّ مِنِّي بِحُسْنِ الصُّحْبَةِ؟ قَالَ: "أُمُّكَ"، قَالَ: ثُمَّ مَنْ؟ قَالَ: "أُمُّكَ"، قَالَ: ثُمَّ مَنْ؟ قَالَ: "أَبُوكَ" فِي حَدِيثِ أَبِي بَدْرٍ: قَالَ رَجُلٌ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، مَنْ أَحَقُّ النَّاسِ مِنِّي بِحُسْنِ الصُّحْبَةِ؟ أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ مِنْ حَدِيثِ مُحَمَّدِ بْنِ طَلْحَةَ

7453- Ebû Hureyre der ki: Bir adam Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) gelerek: "İnsanlar arasında kendisine en iyi davranmam gereken kimdir?" diye sorunca, Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "Annendir" cevabını verdi. Adam: "Sonra kim?" diye sorunca, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Annendir" cevabını verdi. Adam yine: "Sonra kim?" diye sorunca, Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "Annendir" cevabını verdi. Adam bir daha: "Sonra kim?" diye sorunca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Babandır" cevabını verdi.

Ebû Bedr'in hadisi: adam: "Ey Allah'ın Resûlü! İnsanlar arasında kendisine en iyi davranmam gereken kimdir?" şeklinde başlamıştır.¹

Müslim² bu hadisi Muhammed b. Talha'dan rivayet etti.

٧٤٥٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنِي أَبُو النَّضْرِ الْفَقِيه، نَا مُحَمَّدُ بْنُ أَيُّوبَ، نَا مُسْلِمُ بْنُ أَبِرَاهِيمَ، نَا وَهَيْبُ بْنُ خَالِدٍ، نَا ابْنُ شُبْرَمَةَ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا زُرْعَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: إِنَّ رَجُلًا قَالَ: يَا نَبِيَّ اللَّهِ، مَنْ أَكْبَرُ؟ قَالَ: "أُمُّكَ"، قَالَ: ثُمَّ مَنْ؟ قَالَ: "أُمُّكَ"، قَالَ: ثُمَّ مَنْ؟ قَالَ: "أَبُوكَ" أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ مِنْ حَدِيثِ وَهَيْبٍ، وَاسْتَشْهَدَ الْبُخَارِيُّ بِرِوَايَةِ ابْنِ شُبْرَمَةَ وَهُوَ عَبْدُ اللَّهِ، وَأَخْرَجَاهُ مِنْ حَدِيثِ عُمَارَةَ، عَنْ أَبِي زُرْعَةَ

7454- Ebû Hureyre der ki: Bir adam: "Ey Allah'ın peygamberi! Kime iyilik edeyim?" diye sorunca, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Annene" cevabını verdi. Adam: "Sonra kime?" diye sorunca, Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem):

¹ İsnâdı hasendir.

² Müslim, sîla (4).

“Annene” cevabını verdi. Adam yine: “Sonra kime?” diye sorunca, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Annene” cevabını verdi. Adam bir daha: “Sonra kime?” diye sorunca Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): “Babandır” cevabını verdi.¹

Müslim² bu hadisi Vuheyb'den rivayet etti. Buhârî bu hadise İbn Şubrume b. Abdillâh'ın rivayetini şahit göstermiştir. Müslim³ ve Buhârî⁴ bu hadisi Umâre kanalıyla Ebû Zûr'a'dan naklettiler.

٧٤٥٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو مَنْصُورٍ عَبْدُ الْقَاهِرِ بْنُ طَاهِرٍ الْإِمَامُ، مِنْ أَصْلَى كِتَابِهِ، وَأَبُو نَصْرِ بْنُ قَتَادَةَ، وَعَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَلِيٍّ بْنِ حَمْدَانَ، قَالُوا: أَنَا أَبُو عَمْرٍو إِسْمَاعِيلُ بْنُ نُجَيْدٍ، أَنَا أَبُو مُسْلِمٍ، ثَنَا الْأَنْصَارِيُّ، حَدَّثَنِي بِهِزُ بْنُ حَكِيمٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ، قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، مَنْ أَبُّ؟ قَالَ: "أُمُّكَ"، قَالَ: ثُمَّ مَنْ؟ قَالَ: "ثُمَّ أُمُّكَ، ثُمَّ أَبَاكَ، ثُمَّ الْأَقْرَبُ فَلَا اقْرَبَ"

7455- Behz b. Hakîm, babası kanalıyla dedesinin şöyle dediğini bildirir: Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem): “Ey Allah'ın Resûlü! Kime iyilik edeyim?” diye sordum. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): “Annene” cevabını verince: “Sonra kime?” diye sordum. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Annene, sonra babana, sonra yakınlık derecesine göre akrabalarına” cevabını verdi.⁵

٧٤٥٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، نَا أَبُو بَكْرٍ أَحْمَدُ بْنُ سَلْمَانَ، قَالَ: قُرِئَ عَلَى مُحَمَّدِ بْنِ مَسْلَمَةَ وَأَنَا أَسْمَعُ نَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ، أَنَا بِهِزُ بْنُ حَكِيمٍ بْنُ مُعَاوِيَةَ الْقَشِيرِيُّ، حَدَّثَنِي أَبِي، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، مَنْ أَبُّ؟ قَالَ: "أُمُّكَ"، قُلْتُ: ثُمَّ مَنْ؟ قَالَ: "أُمُّكَ"، قُلْتُ: ثُمَّ مَنْ؟ قَالَ: "أُمُّكَ"، قُلْتُ: ثُمَّ مَنْ؟ قَالَ: "ثُمَّ أَبَاكَ، ثُمَّ الْأَقْرَبُ فَلَا اقْرَبَ"

¹ İsnâdı sahihtir.

² Müslim, sıla (4)

³ Müslim, sıla (1,2)

⁴ Buhârî, edeb (69).

⁵ İsnâdı hasendir. Ebû Dâvud 5/351 (5139) ve Tirmizî 4/309 (1897).

7456- Behz b. Hakîm b. Muâviye el-Kuşeyrî, babası kanalıyla dedesinin şöyle dediğini bildirir: Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem): “Ey Allah'ın Resûlü! Kime iyilik edeyim?” diye sordum. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): “Annene” cevabını verince, ben yine: “Sonra kime?” diye sordum. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Annene” cevabını verince bir daha: “Sonra kime?” diye sordum. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) bir daha: “Annene” cevabını verince: “Sonra kime?” diye sordum Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Sonra babana, sonra yakınlık derecesine göre akrabalarına” cevabını verdi.¹

٧٤٥٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، نَا أَبُو مُحَمَّدٍ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ نَصِيرٍ الْخَلَدِيُّ إِمْلَاءً، نَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَلِيٍّ الْعُمَرِيُّ، نَا الْمُعَلَّى بْنُ مَهْدِيٍّ، أَنَا أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَلِيٍّ بْنِ عَرْفُطَةَ السَّلَمِيِّ، عَنْ خِرَاشٍ أَبِي سَلَامٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "أَوْصِي امْرَأً بِأُمِّهِ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ، وَأَوْصِي امْرَأً بِأَبِيهِ مَرَّتَيْنِ، أَوْصِي امْرَأً بِمَوَالِيهِ الَّذِي يَلِيهِ، وَإِنْ كَانَ عَلَيْهِ مِنْهُ أَدْنَى يُؤَدِّيهِ " تَابَعَهُ عَفَّانُ، عَنْ أَبِي عَوَانَةَ، وَقَالَ مُسَدَّدٌ: عَنْ أَبِي عَوَانَةَ، عَنْ عَلِيٍّ بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَرْفُطَةَ

7457- Hirâş Ebû Selâm der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) üç defa: “Kişiye annesine iyilik etmeyi üç defa tavsiye ederim” buyurdu. İki defa da: “Kişiye babasına iyilik etmesini tavsiye ederim” buyurdu. Bir defa da: “Ona eziyet ediyor olsa bile köleye yanındaki efendisine iyilik etmeyi tavsiye ederim” buyurdu.²

Affân, bu hadisi Ebû Avâne'den rivayet ederek ona mutabaat etmiştir.³ Müsedded bunu Ebû Avâne kanalıyla Ali b. Ubeydillah b. Urfuta'dan rivayet etti.

٧٤٥٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ الْفَضْلِ الْقَطَّانُ، أَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ مُحَمَّدٍ الصَّفَّارُ، نَا عُمَرُ بْنُ مُدْرِكٍ الْقَاضِي، نَا مَكِّيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، نَا السَّرِيُّ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، عَنْ الشَّعْبِيِّ، عَنْ مَسْرُوقٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ، قَالَ: أَتَى النَّبِيَّ ﷺ أَعْرَابِيٌّ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنِّي

¹ İsnâdında sakınca yoktur. Ahmed, *Müsned* (5/3), Hâkim, *Müstedrek* (4/150) ve Taberânî, *M. el-Kebîr* 19/405-406 (962).

² İsnâdı zayıftır. İbn Mâce, edeb (1206, 3657).

³ Ahmed, *Müsned* (4/311) ve Tahâvî, *Müşkilü'l-Âsâr* (2/271).

رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ الْبَادِيَةِ، وَإِنِّي مُوسِرٌ، وَإِنِّي لِي أُمَّا وَأَبَا وَأُخْتًا وَأَخًا وَعَمًّا وَعَمَّةً وَخَالًَا وَخَالََةً، فَأَيُّهُمْ أَوْلَى بِصِلَتِي؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " أُمُّكَ، وَأَبَاكَ، وَأُخْتُكَ وَأَخَاكَ، وَأَدْنَاكَ أَدْنَاكَ "

7458- Abdullah b. Mes'ûd der ki: Bir bedevi Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) gelerek: "Ey Allah'ın Resûlü! Ben çölde yaşayan biriyim ve maddi durumum iyi. Aynı zamanda annem, babam, bir kız kardeşim, bir erkek kardeşim, bir amcam, bir halam, bir dayım ve bir teyzem var. Hangisine iyilik etmem daha önemlidir?" diye sordu. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "Annen, baban, kız kardeşin, erkek kardeşin, sonra sırasıyla daha yakın olanlardır" cevabını verdi.¹

٧٤٥٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ الْفَضْلِ، أَنَا إِسْمَاعِيلُ الصَّفَّارُ، نَا عُمَرُ بْنُ مُدْرِكٍ، نَا حَرَمِيُّ بْنُ حَفْصٍ، نَا زِيَادُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ عَاصِمِ بْنِ بَهْدَلَةَ، عَنْ أَبِي وَاثِلٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ، قَالَ: قَالَ رَجُلٌ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنِّي لِي أُمَّا وَأَبَا وَأُخْتًا وَعَمًّا وَعَمَّةً وَخَالًَا وَخَالََةً، فَأَيُّهُمْ أَوْلَى إِلَيَّ بِصِلَتِي؟ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: " أُمُّكَ وَأَبَاكَ، وَأُخْتُكَ وَأَخَاكَ، وَأَدْنَاكَ أَدْنَاكَ "

7459- Abdullah b. Mes'ûd der ki: Bir adam: "Ey Allah'ın Resûlü! Ben çölde yaşayan biriyim ve maddi durumum iyi. Aynı zamanda annem, babam, bir erkek kardeşim, bir kız kardeşim, bir amcam, bir halam, bir dayım ve bir teyzem var. Hangisine iyilik etmem daha önemlidir?" diye sordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Annen, baban, kız kardeşin, erkek kardeşin, sonra sırasıyla daha yakın olanlardır" cevabını verdi.²

٧٤٦٠ - أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، أَنَا أَحْمَدُ بْنُ عُبَيْدِ الصَّفَّارِ، نَا هِشَامُ بْنُ عَلِيٍّ، نَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ رَجَاءٍ، نَا الْمَسْعُودِيُّ، عَنْ إِيَادِ بْنِ لَقِيطٍ، عَنْ أَبِي رِمَّةَ يَعْنِي التَّيْمِيَّ ثُمَّ الرَّبَابِ، قَالَ: أَتَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ وَهُوَ يَخْطُبُ وَهُوَ يَقُولُ: " يَدُ الْمُعْطِيِّ الْعُلْيَا، أُمُّكَ وَأَبَاكَ، وَأُخْتُكَ وَأَخَاكَ، ثُمَّ أَدْنَاكَ أَدْنَاكَ " ثُمَّ جَاءَ نَاسٌ مِنْ بَنِي يَرْبُوعَ حَتَّى دَخَلُوا

¹ İsnâdı zayıftır. Bezzâr, Müsned 2/376 (188) ve Heysemî, Mecma (8/139).

² İsnâdı zayıftır. Bezzâr, Müsned (2/376-377) ve Heysemî, Mecma (8/139).

الْمَسْجِدَ، فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، مَوْلَاءُ يَرْبُوعَ قَتَلَتْ فَلَانًا، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " لَا تَجْنِي نَفْسٌ عَلَى أُخْرَى "

7460- Ebû Rimse et-Teymî der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hutbe verirken yanına gittim; şöyle diyordu: "Veren el üstündür. Verirken annenden, babandan, kız kardeşinden, erkek kardeşinden başla, sonra yakınlık derecesine göre diğer yakınlarına ver." Sonra Yerbû oğullarından bazıları gelip Mescid'e girince Ensâr'dan bir adam: "Ey Allah'ın Resûlü! Yerbû'un azatlısı falanı öldürdü" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Hiçbir can diğerinin cezasını çekmez" buyurdu.¹

٧٤٦١ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْقَاسِمِ الْخَرْقِيُّ، بَيْغَدَادَ، نَا أَحْمَدُ بْنُ سَلْمَانَ، نَا هِلَالُ بْنُ الْعَلَاءِ، نَا أَبِي، نَا بَقِيَّةُ، حَدَّثَنِي بَحِيرُ بْنُ سَعْدٍ، عَنْ خَالِدِ بْنِ مَعْدَانَ، عَنْ الْمِقْدَامِ بْنِ مَعْدِي كَرِبٍ، أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: " إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يُوصِيكُمْ بِأُمَّهَاتِكُمْ، ثُمَّ يُوصِيكُمْ بِآبَائِكُمْ، ثُمَّ يُوصِيكُمْ بِالْأَقْرَبِ فَلَا قَرَبَ "

7461- Mikdâm b. Ma'dikerib'in bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Allah sizlere annelerinizi vasiyet ediyor. Sonra babalarınızı vasiyet ediyor. Sonra da yakınlık derecelerine göre akrabalarınızı vasiyet ediyor."²

٧٤٦٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو طَاهِرٍ الْفَقِيهِيُّ، نَا حَاجِبُ بْنُ أَحْمَدَ، نَا عَبْدُ الرَّحِيمِ بْنُ مُنِيبٍ، نَا جَرِيرُ بْنُ عَبْدِ الْحَمِيدِ، أَنَا سَهْلُ بْنُ أَبِي صَالِحٍ، وَأَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ الْمُحَبُّوبِيُّ، نَا سَعِيدُ بْنُ مَسْعُودٍ، أَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُوسَى، نَا سُفْيَانُ، عَنْ سَهْلٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ، قَالَ: " لَا يَجْزِي الْوَلَدُ وَالِدَهُ إِلَّا أَنْ يَجِدَهُ مَمْلُوكًا فَيَشْتَرِيَهُ فَيُعْتِقَهُ " وَفِي رِوَايَةِ جَرِيرٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " لَا يَجْزِي وَلَدُ وَالِدِهِ "، فَذَكَرَهُ، أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ مِنْ أَوْجِهِ، عَنْ سُفْيَانَ، وَعَنْ زُهَيْرٍ، وَغَيْرِهِ، عَنْ جَرِيرٍ

¹ İsnâdı hasendir. İbn Mâce 2/890 (2670) ve Nesâî (4/61), (8/53-54).

² İsnâdı zayıftır. Hadis ise başka kanallarla hasendir. İbn Mâce 2/1208 (3661).

7462- Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Çocuk, babasını köle olarak bulup satın alarak azad etmedikçe hakkını ödeyemez."¹

Müslim bu hadisi değişik yollarla Süfyân kanalıyla Züheyr ve başkalarından, onlar da Cerîr'den rivayet etti.²

٧٤٦٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، نَا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، نَا أَحْمَدُ بْنُ شَيْبَانَ، نَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ، عَنْ عَطَاءٍ، وَأَخْبَرَنَا أَبُو طَاهِرٍ الْفَقِيهَ، نَا أَبُو كَبِيرٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ الْقَطَّانُ، نَا أَبُو الْأَزْهَرِ، نَا الْفَضْلُ بْنُ مَوْفَّقٍ، نَا مِسْعَرُ بْنُ كِدَامٍ، عَنْ عَطَاءٍ بْنِ السَّائِبِ، عَنْ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: " الْوَالِدُ بَابٌ مِنْ أَبْوَابِ الْجَنَّةِ، أَوْ أَوْسَطُ أَبْوَابِ الْجَنَّةِ، أَحْفَظُ ذَلِكَ أَوْ ضَيَّعَهُ " وَفِي رِوَايَةٍ سُفْيَانَ: " إِنَّ الْوَالِدَ أَوْسَطُ أَبْوَابِ الْجَنَّةِ، فَاحْفَظْ ذَلِكَ الْبَابَ أَوْ دَعَهُ "

7463- Ebu'd-Derdâ der ki: Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurduğunu işittim: "Baba, cennet kapılarından bir kapıdır –veya Cennetin kapılarının ortada olanıdır- Artık buna ister sahip çık, ister zayı et."³

Süfyân'ın rivayetinde hadis: "Baba, Cennet kapılarının ortada olanıdır. Artık bu kapıya ister sahip çık, ister zayı et" şeklindedir.

٧٤٦٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرِ أَحْمَدُ بْنُ الْحَسَنِ الْقَاضِي، أَنَا أَبُو جَعْفَرٍ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ بْنُ دُحَيْمٍ الشَّيْبَانِيُّ، نَا أَحْمَدُ بْنُ حَارِمٍ بْنُ أَبِي غَرَزَةَ، أَنَا جَعْفَرُ بْنُ عَوْنٍ، عَنْ مِسْعَرٍ، عَنْ عَطَاءٍ بْنِ السَّائِبِ، عَنْ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ السَّلْمِيِّ، أَنَّ رَجُلًا أَمَرَتْهُ أُمُّهُ أَنْ يَتَزَوَّجَ، ثُمَّ أَمَرَتْهُ بِطَلَاقِهَا، فَسَأَلَ أَبَا الدَّرْدَاءِ فَقَالَ: لَا أَمْرُكَ بِطَلَاقِ امْرَأَتِكَ، وَلَا أَمْرُكَ أَنْ تَعُقَّ أُمَّكَ، وَقَالَ أَبُو الدَّرْدَاءِ: سَأَحَدُكَ، سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: " الْوَالِدُ أَوْسَطُ أَبْوَابِ الْجَنَّةِ، فَإِنْ شِئْتَ فَاحْفَظْ، وَإِنْ شِئْتَ فَضَيِّعْ " قَالَ: لَا، بَلْ أَحْفَظْ، فَطَلَّقَهَا

7464- Ebû Abdirrahman es-Sülemî'nin bildirdiğine göre bir adama annesi evlenmesini emrettikten sonra, o kadını boşamasını söyledi. Adam bu

¹ İsnâdı hasendir.

² Müslim, *ıtk* (1148).

³ İsnâdı zayıf, hadis ise geldiği kanallarla hasendir. İbn Mâce 2/1208 (3663).

durumu Ebu'd-Derdâ'ya sorunca: “Ne hanımmı boşamanı, ne de annene asi olmanı söylerim” deyip şöyle devam etti: Sana Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) işittiğimi anlatacağım. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Baba, Cennet kapılarının ortada olanıdır. Artık bu kapıya ister sahip çık, ister zayı et.” Bunun üzerine adam: “Bilakis, ben ona sahip çıkarım” deyip hanımını boşadı.¹

٧٤٦٥ - أَخْبَرَنَا الْأَسْتَاذُ أَبُو بَكْرٍ بْنُ فُورَكٍ، أَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ الْأَصْبَهَانِيُّ، نَا يُونسُ بْنُ حَبِيبٍ، نَا أَبُو دَاوُدَ الطَّيَالِسِيُّ، نَا ابْنُ أَبِي ذَنْبٍ، عَنِ الْحَارِثِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ حَمْرَةَ بِنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: كَانَتْ لِي امْرَأَةٌ كُنْتُ أُحِبُّهَا، وَكَانَ أَبِي يَكْرَهُهَا فَقَالَ لِي: طَلَّقْهَا، فَأَتَيْتُ بِأَيِّ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لَهُ فَقَالَ: " طَلَّقْهَا " فَطَلَّقَهَا

7465- Hamza b. Abdillâh b. Ömer'in bildirdiğine göre babası şöyle dedi: Sevdığım bir hanımım vardı ve babam onu sevmiyordu. Bana: “Onu boş” deyince, babamla birlikte Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) gidip durumu anlattım. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): “Onu boş” buyurunca hanımımı boşadım.²

٧٤٦٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحَسَنِ عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ دَاوُدَ الرَّزَّازِ، أَنَا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الشَّافِعِيُّ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ السُّلَمِيُّ، أَنَا أَيُّوبُ بْنُ سُلَيْمَانَ، نَا أَبُو بَكْرٍ يَعْني ابْنُ أَبِي أُوَيْسٍ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ بِلَالٍ، قَالَ: قَالَ مُحَمَّدٌ، وَمُوسَى بْنُ عُقْبَةَ: نَا ابْنُ شِهَابٍ، نَا سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " إِنِّي أَرَانِي فِي الْجَنَّةِ، فَيَبِينَا أَنَا فِيهَا سَمِعْتُ صَوْتَ رَجُلٍ بِالْقُرْآنِ، فَقُلْتُ: مَنْ هَذَا؟ قَالُوا: حَارِثَةُ بْنُ الثَّعْمَانِ، كَذَلِكَ الْبِرُّ، كَذَلِكَ الْبِرُّ " كَذَا قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي عَتِيقٍ، وَمُوسَى بْنُ عُقْبَةَ

7466- Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Rüyamda Cennetteyken, Kur'ân okuyan bir adamın sesini işittim ve:

¹ İsnâdı sahihtir. Tirmizî 4/311 (1900) ve İbn Mâce 1/675 (2089).

² İsnâdı hasendir. İbn Mâce 1/675 (2088) ve Tirmizî 3/494 (1189).

«Bu kim?» diye sordum. Bana: «Hârise b. en-Nu'mân'dır» cevabını verdiler. İyilik yapmanın insanı götüreceği yer işte budur. İyilik yapmanın insanı götüreceği yer işte budur.¹

Muhammed b. Ebî Atîk ve Mûsa b. Ukbe hadisi bu şekilde rivayet ettiler.

٧٤٦٧ - أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ الْأَصْبَهَانِيُّ، أَنَا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ الْخَلِيلِ الْقَطَّانُ، نَا أَحْمَدُ بْنُ يُوسُفَ السُّلَمِيِّ، نَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، أَخْبَرَنَا مَعْمَرُ بْنُ رَاشِدٍ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عَمْرَةَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ عَائِشَةَ، قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " نِمْتُ فَرَأَيْتُنِي فِي الْجَنَّةِ، فَسَمِعْتُ صَوْتَ قَارِيٍّ يَقْرَأُ، فَقُلْتُ: مَنْ هَذَا؟ قَالُوا: حَارِثَةُ بْنُ النُّعْمَانِ "، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " كَذَاكَ الْبِرُّ، كَذَاكَ الْبِرُّ، كَذَاكَ الْبِرُّ، وَكَانَ أَبَرَّ النَّاسِ بِأُمِّهِ "

7467- Hz. Âişe der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Uyuduğumda rüyamda kendimi cennette gördüm. Orada birinin Kur'ân okuduğunu işittim. «Kim bu?» diye sorduğumda: «Hârise b. en-Nu'mân» dediler. İyilik yapmanın insanı götüreceği yer budur. İyilik yapmanın insanı götüreceği yer budur. İyilik yapmanın insanı götüreceği yer budur." Hârise annesine çok iyi davranan biriydi.²

٧٤٦٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، نَا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، نَا الْعَبَّاسُ بْنُ مُحَمَّدٍ الدُّورِيُّ، نَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سَعْدٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، عَنْ صَالِحِ بْنِ كَيْسَانَ، نَا نَافِعٍ، أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " بَيْنَمَا ثَلَاثَةٌ رَهْطٍ يَتَمَشَّوْنَ، أَخَذَهُمُ الْمَطَرُ، فَأَوُّوا إِلَى غَارٍ فِي جَبَلٍ، فَبَيْنَمَا هُمْ فِيهِ حَطَّتْ صَخْرَةٌ مِنَ الْجَبَلِ، فَأُطْبِقَتْ عَلَيْهِمْ، فَقَالَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ: انْظُرُوا أَعْمَالًا عَمِلْتُمُوهَا لِلَّهِ سُبْحَانَهُ وَاسْأَلُوهُ بِهَا، لَعَلَّهُ يُفَرِّجَ بِهَا عَنْكُمْ، فَقَالَ أَحَدُهُمْ: اللَّهُمَّ إِنَّهُ كَانَ لِي وَالِدَانِ كَبِيرَانِ، وَكَانَتْ لِي امْرَأَةٌ، وَوَلَدٌ صِغَارٌ، وَكُنْتُ أَرْعَى غَنَمِي عَلَيْهِمْ، فَإِذَا رُحْتُ غَنَمِي عَلَيْهِمْ بَدَأْتُ بِأَبَوَيَّ فَسَقَيْتُهُمَا، فَنَأَى بِي يَوْمًا الشَّجَرُ، فَلَمْ آتِ حَتَّى نَامَ أَبَوَايَ، فَطَيَّبْتُ الْإِنَاءَ، ثُمَّ حَلَبْتُ فِيهِ، ثُمَّ قُمْتُ بِحِلَابِي

¹ İsnâdı sahihtir. Nesâî, Sünen (10/44).

² İsnâdı sahihtir. Nesâî, (12/420).

عِنْدَ رَأْسِ أَبِيٍّ، وَالصَّبِيَّةُ يَتَضَاعَوْنَ عِنْدَ رِجْلِي، أَكْرَهُ أَنْ أَبْدَأَ بِهِمْ قَبْلَ أَبِيٍّ، وَأَكْرَهُ أَنْ أُوقِظَهُمَا مِنْ نَوْمِهِمَا، فَلَمْ أَزَلْ كَذَلِكَ حَتَّى أَضَاءَ الْفَجْرُ، اللَّهُمَّ إِنْ كُنْتُ تَعْلَمُ أَنِّي فَعَلْتُ ذَلِكَ ابْتِغَاءً وَجْهِكَ، فَافْرُجْ عَنَّا فُرْجَةً نَرَى مِنْهَا السَّمَاءَ، فَفُرِّجْ لَهُمْ فُرْجَةً، فَرَأَوْا مِنْهَا السَّمَاءَ، وَقَالَ الْآخَرُ: اللَّهُمَّ إِنَّهَا كَانَتْ لِي ابْنَةٌ عَمٌّ فَأَحْبَبْتُهَا حَتَّى كَانَتْ أَحَبَّ النَّاسِ إِلَيَّ، فَسَأَلْتُهَا نَفْسَهَا فَقَالَتْ: لَا حَتَّى تَأْتِيَنِي بِمِائَةِ دِينَارٍ، فَسَعَيْتُ حَتَّى جَمَعْتُ مِائَةَ دِينَارٍ فَأَتَيْتُهَا بِهَا، فَلَمَّا كُنْتُ بَيْنَ رِجْلَيْهَا، قَالَتْ: اتَّقِ اللَّهَ، وَلَا تَفْتَحِ الْخَاتَمَ إِلَّا بِحَقِّهِ، فَقُمْتُ عَنْهَا، اللَّهُمَّ إِنْ كُنْتُ تَعْلَمُ أَنِّي فَعَلْتُ ذَلِكَ ابْتِغَاءً وَجْهِكَ فَافْرُجْ لَنَا فُرْجَةً، فَفُرِّجْ لَهُمْ فِيهَا فُرْجَةً، فَقَالَ الثَّلَاثُ: اللَّهُمَّ إِنِّي كُنْتُ اسْتَأْجَرْتُ أَجِيرًا بَفَرْقِ ذُرَّةٍ، فَلَمَّا قَضَى عَمَلَهُ عَرَضْتُ عَلَيْهِ فَأَبَى أَنْ يَأْخُذَهُ وَرَغِبَ عَنْهُ، فَلَمْ أَزَلْ أَعْمَلُ بِهِ حَتَّى جَمَعْتُ مِنْهُ بَقَرًا وَرَاعِيَهَا، فَجَاءَنِي فَقَالَ: اتَّقِ اللَّهَ وَأَعْطِنِي حَقِّي وَلَا تَظْلِمْنِي، فَقُلْتُ لَهُ: اذْهَبْ إِلَى تِلْكَ الْبَقَرِ وَرَاعِيَهَا فَخُذْهَا، فَقَالَ: اتَّقِ اللَّهَ وَلَا تَهْزَأْ بِي، فَقُلْتُ: إِنِّي لَا أَهْزَأُ بِكَ، فَادْهَبْ إِلَى تِلْكَ الْبَقَرِ وَارْعَاهَا فَخُذْهَا، فَاسْتَأْقَاهَا، اللَّهُمَّ إِنْ كُنْتُ تَعْلَمُ أَنِّي فَعَلْتُ ذَلِكَ ابْتِغَاءً وَجْهِكَ فَافْرُجْ عَنَّا مَا بَقِيَ مِنَّا، فَفَرَّجَ اللَّهُ عَنْهُمْ، فَخَرَجُوا يَتَمَاشَوْنَ " رَوَاهُ مُسْلِمٌ فِي الصَّحِيحِ، عَنْ زُهَيْرِ بْنِ حَرْبٍ، وَغَيْرِهِ، عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ، وَأَخْرَجَاهُ مِنْ وَجْهِ آخَرِ

7468- Abdullah b. Ömer der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesallem) şöyle buyurdu: "Üç kişi yürürken yağmura tutulunca dağdaki bir mağaraya sığındılar. Onlar mağaradayken dağdan bir kaya düşüp mağaranın kapısını kapattı. Bunun üzerine birbirlerine: «Allah için yaptığınız amellere bakın ve o amellerle Allah'tan isteyin. Umulur ki Allah o amellerimizin hümetine sizi bu sıkıntıdan kurtarır» dediler. İçlerinden biri şöyle dedi: «Allahım! Yaşlı anne babam vardı. Yine hanımım ve küçük çocuklarım vardı ve ben koyunlarımı onlar için otlatır, döndüğümde (sütü sağlar ve) ilk önce anne babama içirirdim. Bir gün (hayvanları otlatacak) ağaç aramaktan dolayı geç kaldım ve döndüğümde anne babam uyumuşlardı. Kabı temizleyip süt sağdıktan sonra, sütle beraber anne babamın başucunda durdum. Çocuklar ise ayaklarının yanında açlıktan ağlıyorlardı, ancak ben anne babamdan önce onlara içirmek istemiyordum ve onları da uyandırmak istemiyordum. Bu sebeple tan ağarana kadar bu şekilde bekledim. Allahım, eğer ben bunu sırf senin rızan için yaptı isem, şu kapıyı bize bir parça aralar da oradan gökyüzünü görelim.» Bunun üzerine mağaranın kapısı bir miktar açıldı.

Diğer adam şöyle dedi: «Allahım! Bir amcam kızı vardı ve onu bütün insanlardan daha çok severek onunla birlikte olmak istedim. Kız bana: “Bana yüz dinar vermezsen olmaz” deyince gidip yüz dinar topladım ve gelip kendisine verdim. Tam onunla ilişkiye gireceğim sırada bana: “Allah’tan kork ve dinin uygun görmediği bir yolla bana yaklaşma” deyince kalkıp kızı bıraktım. Allahım, eğer ben bunu sırf senin rızan için yaptım isem, şu kapıyı bize bir parça arala.» Bunun üzerine mağaranın kapısı bir miktar daha açıldı.

Üçüncü adam şöyle dedi: «Allahım! Bir ölçek tahıl karşılığında bir işçi tuttum. Adam işini bitirince ücretini vermek istedim, ancak almayı kabul etmedi. Ben onun bu ücretini çalıştırarak kendisi için çobanlarıyla beraber bir sığır sürüsü biriktirdim. Sonra adam gelip: “Allah’tan kork ve hakkımı ver, bana haksızlık etme” deyince: “Falan sürü ve çobanlarının yanına gidip al” dedim. Adam: “Allah’tan kork ve benimle alay etme” deyince: “Seninle alay etmiyorum. Çit ve o sürüyü çobanlarıyla al” dedim. Adam sürüyü alıp gitti. Allahım, eğer ben bunu sırf senin rızan için yaptım isem, şu kapıyı tamamen bize arala.» Bunun üzerine mağaranın kapısı daha açıldı ve çıkıp yürümeye devam ettiler.”¹

٧٤٦٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو نَصْرِ بْنِ قَتَادَةَ، أَنَا أَبُو الْحَسَنِ مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ السَّرَّاجُ، نَا مُطِينٌ، نَا عَلِيُّ بْنُ حَكِيمٍ، نَا شَرِيكٌ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ مَعْرَاءَ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، قَالَ: مَرَّ رَجُلٌ عَلَى أَصْحَابِ النَّبِيِّ ﷺ، رَجُلٌ لَهُ حَشَمٌ خَلَقًا، فَقَالُوا: لَوْ كَانَ هَذَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ؟ وَجَاءَ النَّبِيُّ ﷺ، فَقَالُوا: لَوْ كَانَ هَذَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ؟ فَقَالَ: "لَعَلَّهُ يَكُذُّ عَلَى أَبِييْنِ شَيْخَيْنِ كَبِيرَيْنِ، فَهُوَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، لَعَلَّهُ يَكُذُّ عَلَى صَبِيَّةٍ صِغَارٍ فَهُوَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، لَعَلَّهُ يَكُذُّ عَلَى نَفْسِهِ لِيُغْنِيَهَا عَنِ النَّاسِ فَهُوَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ"

7469- İbn Ömer der ki: Güçlü bir adam Resûlullah'm (sallallahu aleyhi vesellam) ashâbmın yanından geçerken: “Keşke şu adam gücünü Allah yolunda harcasa” dediler. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellam) gelince de: “Keşke şu adam gücünü Allah yolunda harcasa” dediler. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellam) şöyle buyurdu: “Belki de ihtiyar anne babasına bakmak için çalışmaktadır. Bu da Allah yolunda sayılır. Belki de küçük çocukları için çalışmaktadır. Bu da

¹ İsnâdı sahihtir.

Allah yolunda sayılır. Belki de başkasına muhtaç olmamak için kendi nefsi için çalışmaktadır. Bu da Allah yolunda sayılır.”¹

٧٤٧٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِوَسٍ، نَا عُثْمَانُ بْنُ سَعِيدٍ، نَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَبِي وَهْبٍ، نَا يَحْيَى بْنُ أَبِي الْيُوبِ، عَنْ زَبَّانَ بْنِ فَائِدٍ، عَنْ سَهْلِ بْنِ مُعَاذٍ، عَنْ أَبِيهِ، أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: " مَنْ بَرَّ بِوَالِدَيْهِ زَادَ اللَّهُ فِي عُمُرِهِ "

7470- Sehl b. Muâz'ın babasından bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): “Allah, anne babasına iyilik edenin ömrünü uzatır” buyurdu.²

Sıla-ı rahim (akrabalık bağlarını korumak) konusunda ömrü uzatan şeyler hakkında varid olan rivayetleri aktardık.

٧٤٧١ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْفَتْحِ هَلَالُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْحَقَّارُ بِبَغْدَادَ، أَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ يَحْيَى بْنِ عِيَّاشٍ الْقُطَّانُ، نَا أَبُو الْأَشْعَثِ، نَا حَزْمُ بْنُ أَبِي حَزْمٍ، نَا مَيْمُونُ بْنُ سِيَّاهٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " مَنْ أَحَبَّ أَنْ يُمَدَّ اللَّهُ فِي عُمُرِهِ، وَيُرِيدَ فِي رِزْقِهِ، فَلْيَبِرَّ وَالِدَيْهِ، وَلْيَصِلْ رَحْمَهُ "

7471- Enes b. Mâlik'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Allah'ın, ömrünü ve rızkını uzatmasını isteyen, anne babasına iyilik etsin ve akrabasını ziyaret etsin” buyurdu.³

٧٤٧٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو مَنْصُورٍ أَحْمَدُ بْنُ عَلِيٍّ الدَّامِغَانِيُّ، وَأَبُو الْحَسَنِ عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْبَيْهَقِيُّ قَالَا: نَا أَبُو بَكْرٍ الْإِسْمَاعِيلِيُّ، نَا أَبُو جَعْفَرٍ أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ الْحَذَائِي، نَا مُحَمَّدُ بْنُ حُمَيْدٍ، نَا زَائِرُ بْنُ سُلَيْمَانَ، نَا الْمُسْتَسْلِمُ بْنُ سَعِيدٍ، عَنِ الْحَكَمِ بْنِ أَبَانَ، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: " مَا مِنْ وَلَدٍ بَارٍّ يَنْظُرُ نَظْرَةَ رَحْمَةٍ إِلَّا كَتَبَ اللَّهُ بِكُلِّ نَظْرَةٍ حَبَّةً مَبْرُورَةً "، قَالُوا: وَإِنْ نَظَرَ كُلَّ يَوْمٍ مِائَةَ مَرَّةٍ؟ قَالَ: " نَعَمْ، اللَّهُ أَكْبَرُ وَأَطْيَبُ "

7472- İbn Abbâs'ın bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Allah, anne babasına rahmet bakışıyla bakan çocuğun her

¹ İsnâdı hasendir. Suyûtî, *ed-Dürri'l-Mensûr* (5/264).

² İsnâdı zayıftır. Buhârî, *el-Edebu'l-Müfred* (22), Hâkim, *Müstedrek* (4/154), Ebû Ya'lâ, *Müsned* 3/65 (1494) ve Taberânî, *M. el-Kebîr* 20/198 (447) Bak: Heysemî, *Mecma* (8/137).

³ İsnâdında sakınca yoktur. Buhârî, *edeb* (72).

bakışına kabul edilmiş hac sevabı yazar.” Sahabe: “Eğer günde yüz defa bakarsa?” denilince Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): “*Evet. Allah daha büyük ve iyidir*” buyurdu.¹

٧٤٧٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ إِسْحَاقَ الْبَغَوِيُّ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ السُّلَمِيُّ، نَا أَبُو صَالِحٍ، نَا اللَّيْثُ، نَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَعْيَنَ الْبَصْرِيُّ، مِنْ بَنِي عَجَلٍ، عَنِ الْحَكَمِ بْنِ أَبَانَ، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " إِذَا نَظَرَ الْوَالِدُ إِلَى وَلَدِهِ - يَعْنِي فُسِّرَ بِهِ - كَانَ لِلْوَلَدِ عَتَقُ نَسَمَةٍ "، قَالَ: قِيلَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، وَإِنْ نَظَرَ سِتِّينَ وَثَلَاثِمِائَةَ نَظْرَةً؟ قَالَ: " اللَّهُ أَكْبَرُ مِنْ ذَلِكَ "

7473- İbn Abbâs'ın bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “*Baba, oğluna bakıp mutlu olursa, çocuğa bir köle azad etmiş gibi sevap verilir.*” Sahabe: “Ey Allah'ın Resûlü! Eğer günde üç yüz altmış defa bakarsa?” denilince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “*Allah (cömertlik ve ihsanında) bundan daha yücedir*” buyurdu.²

٧٤٧٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، نَا عُثْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ السَّمَّاءِ، نَا الْحَسَنُ بْنُ عَمْرٍو، قَالَ: سَمِعْتُ بِشَرَ بْنَ الْحَارِثِ، يَقُولُ: " الْوَلَدُ بِالْقُرْبِ مِنْ أُمِّهِ حَيْثُ سَمِعَ نَفْسَهُ أَفْضَلُ مِنَ الَّذِي يَضْرِبُ بِسَيْفِهِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ، وَالنَّظَرُ إِلَيْهَا أَفْضَلُ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ "

7474- Bişr b. el-Hâris: “Çocuğun anneye nefesini duyacak kadar yakın olması, Allah yolunda kılıç sallayandan daha üstündür. Anneye bakmak ta her şeyden daha üstündür” dedi.³

٧٤٧٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ فِي التَّارِيخِ، أَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حَامِدٍ، حَدَّثَنِي مَكِّيُّ بْنُ عَبْدِانَ، نَا الْحَسَنُ بْنُ هَارُونَ، نَا مَنْصُورُ بْنُ جَعْفَرٍ، نَا نَهْشَلُ بْنُ سَعِيدٍ، عَنِ الضَّحَّاكِ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " مَا مِنْ وَلَدٍ بَارٌّ يَنْظُرُ إِلَى وَالِدَتِهِ نَظْرَةً رَحْمَةٍ

¹ İsnâdı zayıftır. Suyûtî, *ed-Dürrü'l-Mensûr* (5/264).

² İsnâdı zayıftır. Taberânî, *M. el-Kebîr* 11/139 (11608) Bak: Heysemî, *Mecma* (8/156).

³ İsnâdı ceyyiddir.

إِلَّا كَانَ لَهُ بِكُلِّ نَظْرَةٍ حَبَّةٌ مَبْرُورَةٌ"، قَالُوا: وَإِنْ نَظَرَ إِلَيْهَا كُلَّ يَوْمٍ مِائَةً مَرَّةً؟ قَالَ: "نَعَمْ، اللَّهُ أَكْبَرُ وَأَطْيَبُ" مَنْصُورُ بْنُ جَعْفَرٍ هُوَ وَالِدُ الْحُسَيْنِ بْنِ مَنْصُورٍ السَّلْمِيِّ التَّيْسَابُورِيِّ

7475- İbn Abbâs'ın bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "Annesine rahmet bakışıyla bakan hiçbir evlat yoktur ki; her bakışında ona kabul edilmiş bir hac sevabı verilmesin" buyurunca sahabe: "Eğer günde yüz defa bakarsa?" diye sordular. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Evet. Allah daha büyük ve iyidir" buyurdu.¹

Mansûr b. Câfer, Hüseyin b. Mansûr es-Sülemî en-Nisâbü'rî'nin babasıdır.

٧٤٧٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنِي أَبُو عَلِيٍّ الْحَافِظُ، أَنَا أَبُو يَعْلَى أَحْمَدُ بْنُ عَلِيٍّ الْمُؤَصِّلِيُّ، نَا أَبُو يَاسِرٍ عَمَّارُ الْمُسْتَمْلِي، نَا سَعِيدُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ حُجَّادَةَ، عَنْ طَلْحَةَ بْنِ مُصَرِّفٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ عَلْقَمَةَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: "النَّظَرُ إِلَى الْوَالِدِ عِبَادَةٌ، وَالنَّظَرُ إِلَى الْكَعْبَةِ عِبَادَةٌ، وَالنَّظَرُ فِي الْمُصْحَفِ عِبَادَةٌ، وَالنَّظَرُ إِلَى أَخِيكَ حُبًّا لَهُ فِي اللَّهِ عِبَادَةٌ"

7476- Abdullah (b. Mes'ûd) der ki: "Babaya bakmak ibadettir. Kâbe'ye bakmak ibadettir. Mushafa bakmak ibadettir. Kardeşine Allah için sevgiyle bakmak ibadettir."²

٧٤٧٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنِي أَبُو عَمْرٍو سَعِيدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي عُمَانَ الْجَدِّي، أَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ الشَّرْقِيُّ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ عُقَيْلٍ أَبُو صَالِحٍ الْعَبْدِيُّ، نَا أَبُو مُقَاتِلٍ، عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ أَبِي رَوَّادٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ طَاوُسٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: "مَنْ قَبَّلَ بَيْنَ عَيْنَيْ أُمِّهِ كَانَ لَهُ سِتْرًا مِنَ النَّارِ" إِسْنَادُهُ غَيْرُ قَوِيٍّ، وَاللَّهُ أَعْلَمُ

7477- İbn Abbâs'ın bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Kim annesinin iki gözü arasını öperse bu, onun için cehenneme karşı bir perde olur."¹

¹ İsnâdı zayıftır. Suyûtî, *ed-Dürü'l-Mensûr* (5/264).

² İsnâdı zayıftır. Suyûtî, *ed-Dürü'l-Mensûr* (5/264-265).

Hadisin senedi zayıftır. Allah en doğrusunu bilir.

٧٤٧٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، نَا عُثْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ السَّمَّكِ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ بْنِ بَحْرِ الْبَرَّازِ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْبَرْحَلَانِيُّ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: سَأَلْتُ بِشْرًا يَعْنِي ابْنَ الْحَارِثِ، عَنْ رَجُلٍ لَهُ أَبٌ بِالثَّغَرِ، وَلَهُ أُمُّ يَبْغَدَادَ، وَأُمُّهُ تَنْهَاهُ أَنْ يَأْتِيَ أَبَاهُ، وَأَبُوهُ يُرِيدُ أَنْ يَأْتِيَهُ، وَيَكُونَ عِنْدَهُ أَيُّضًا؟ قَالَ بِشْرٌ: سَأَلْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ دَاوُدَ عَنْ هَذَا فَقَالَ: " يُقِيمُ عِنْدَ أُمِّهِ، وَلَا يَأْتِي أَبَاهُ إِلَّا أَنْ تَأْذَنَ لَهُ أُمُّهُ "

قُلْتُ لِبِشْرٍ: فَإِنَّ يَزِيدَ، نَا عَنْ هِشَامٍ، عَنِ الْحَسَنِ، قَالَ: " لِلْأُمِّ ثَلَاثَا لِبِشْرٍ، وَلِلْأَبِ الثَّلَاثُ؟ " قَالَ بِشْرٌ: سَمِعْتُ فَضِيلَ بْنَ عِيَّاضٍ، يَذْكُرُ عَنْ هِشَامٍ، عَنِ الْحَسَنِ هَذَا الْحَدِيثَ، فَقُلْتُ لَهُ: فَحَدَّثْتُ بِهِ بِهِزَ بْنَ حَكِيمٍ فَقَالَ: " هَذَا فِي الْعَطِيَّةِ " وَقَالَ بِشْرٌ: " أَرَى الْأَبَ يَأْخُذُ مِنْ مَالِ ابْنِهِ إِذَا كَانَ يَحْتَاجُ مَا يَكْفِيهِ، وَالْأُمُّ أَيُّضًا تَأْخُذُ بِقَدَرِ مَا تَحْتَاجُ، وَقَالَ: الْأَبُ وَالْأُمُّ فِي هَذَا سَوَاءٌ، وَأَمَّا فِي الْإِقَامَةِ فَأَنَا إِلَى الْأُمِّ أَمِيلٌ "

7478- Muhammed b. İbrâhîm el-Barhalânî'nin bildirdiğine göre babası şöyle anlattı: Bişr b. el-Hâris'e, Sağr'da babası, Bağdad'ta annesi olan bir kişinin, annesinin, babasını ziyaret etmesini yasaklaması, babasının da gelmesini ve yanında da kalmasını istemesi durumunda kişinin ne yapması gerektiğini sorduğumda, Bişr şöyle cevap verdi: Bu konuyu Davud'a sordum, bana şöyle dedi: "Annesinin yanında ikamet eder ve annesi izin vermeden babasının yanına gidemez." Bişr'e: "Yezîd'in, Hişâm'dan bildirdiğine göre Hasan(-ı Basrî): «İyiliğin üçte ikisi anneye, üçte biri de babayadır» demiştir" dediğimde, Bişr şöyle karşılık verdi: Fudayl b. İyâd'ın Hişâm kanalıyla Hasan'dan bu hadisi naklettiğini işitince: "Bunu Behz b. Hakîm'e anlattım; ancak o şöyle dedi: "Bu iyilik bağışlarda olur" dediğimde, Bişr şöyle karşılık verdi: "Benim kanaatim, ihtiyaç halinde baba kendisine yetecek kadarını oğlunun malından alır. Anne de ihtiyacı kadar alır. Anne ve baba bu konuda eşittir. İkamet konusunda ise ben anneyi tercih ederim."²

¹ Hadis uydurmadır. Suyûtî, *ed-Dürri'l-Mensûr* (5/265).

² İbn Ebî Şeybe, *Musannef* (8/352) ve Humeydi, *Müsned* 2/476 (1119).

٧٤٧٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ إِسْحَاقَ، نَا أَبُو عُثْمَانَ الْحَنَاطُ، قَالَ: قَالَ ذُو الثَّنُونِ: " ثَلَاثَةٌ مِنْ أَعْلَامِ الْبِرِّ: بِرُّ الْوَالِدَيْنِ بِحُسْنِ الطَّاعَةِ لَهُمَا، وَلِينُ الْجَنَاحِ، وَبَذْلُ الْمَالِ، وَبِرُّ الْوَالِدِ بِحُسْنِ التَّأْدِيبِ لَهُمْ، وَالِدَلَالَةُ عَلَى الْخَيْرِ، وَبِرُّ جَمِيعِ النَّاسِ بِطَلَاقَةِ الْوَجْهِ، وَحُسْنِ الْمَعَاشَرَةِ "

7479- Zünnûn der ki: "Üç şey iyiliğin göstergelerindendir: Anne ve babaya güzelce itaat ederek, onlara kol kanat gererek ve malından harcayarak onlara iyilik etmek, anne babaya karşı edepli davranarak itaat etmek, onları hayra yöneltmek, bütün insanlara güler yüzlü davranarak ve onlarla iyi geçinerek iyilik etmek."¹

٧٤٨٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو نَصْرِ بْنِ قَتَادَةَ، أَنَا أَبُو الْحَسَنِ السَّرَّاجُ، نَا مُطِئْنٌ، نَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ، وَمُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَا، قَالَا: نَا أَبُو مُعَاوِيَةَ، ح وَأَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ بْنُ الْفَضْلِ بْنِ بَطِيفِ الْمَصْرِيِّ، بِمَكَّةَ، نَا الْقَاضِي أَبُو طَاهِرٍ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نَصْرِ الذُّهْلِيُّ إِمْلَاءً، نَا أَبُو بَكْرٍ الْقَاسِمُ بْنُ زَكَرِيَّا الْمُطَرِّزُ، نَا أَبُو كُرَيْبٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَا، وَمُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ بْنِ سَمُرَةَ، قَالَا: نَا أَبُو مُعَاوِيَةَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سُوْقَةَ، عَنْ أَبِي بَكْرٍ بْنِ حَفْصٍ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ، قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنِّي أَذْنَبْتُ ذَنْبًا عَظِيمًا فَهَلْ لِي مِنْ تَوْبَةٍ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " أَلَاكَ وَالِدَةٌ؟ " وَفِي رِوَايَةِ ابْنِ قَتَادَةَ: " أَمَا لَكَ وَالِدَانِ؟ " قَالَ: لَا، قَالَ: " أَلَاكَ خَالَةٌ؟ " قَالَ: نَعَمْ، قَالَ: " فَبِرَّهَا "، وَفِي رِوَايَةِ ابْنِ قَتَادَةَ: " فَبِرَّهَا إِذَا "

7480- İbn Ömer der ki: Bir adam Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) gelerek: "Büyük bir günah işledim, benim için tövbe imkanı var mıdır?" diye sorunca, Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "Annen var mı?" -İbn Katâde'nin rivayetinde "Anne baban yok mu?"- karşılığını verdi. Adam: "Hayır" cevabını verince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Teyzen var mı?" diye sordu. Adam: "Evet" cevabını verince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Ona iyilik et" buyurdu. İbn Katâde'nin rivayeti: "O zaman ona iyilik et" şeklindedir.²

¹ İsnâdı ceyyiddir.

² İsnâdı sahihtir. Tirmizî (4/314).

٧٤٨١ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، وَأَبُو بَكْرِ الْقَاضِي، قَالَا: نَا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، نَا بَحْرُ بْنُ نَصْرِ، نَا بِشْرُ بْنُ بَكْرٍ، نَا سَعِيدُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، عَنْ أُمِّ أَيْمَنَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَوْصَى بَعْضَ أَهْلِ بَيْتِهِ، فَقَالَ: " لَا تُشْرِكْ بِاللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ، وَإِنْ عُدْبَتَ، وَإِنْ حُرِّقْتَ، وَأَطَعِ رَبَّكَ وَوَالِدَيْكَ، وَإِنْ أَمَرَكَ أَنْ تَخْرُجَ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ لَكَ فَاخْرُجْ، وَلَا تَتْرُكِ الصَّلَاةَ مُتَعَمِّدًا، فَإِنْ مَنْ تَرَكَ الصَّلَاةَ مُتَعَمِّدًا فَقَدْ بَرِئَتْ مِنْهُ ذِمَّةُ اللَّهِ، إِيَّاكَ وَالْحَمَرُ، فَإِنَّهَا مِفْتَاحُ كُلِّ شَرٍّ، إِيَّاكَ وَالْمَعْصِيَةَ، فَإِنَّهَا تُسَخِطُ اللَّهَ، لَا تُتَارَعَنَّ الْأَمْرَ أَهْلَهُ، وَإِنْ رَأَيْتَ أَنَّ لَكَ لَا مَفْرَأًا مِنَ الرَّحْفِ إِنْ أَصَابَ النَّاسَ مَوْتُ، وَأَنْتَ فِيهِمْ فَائِبْتُ، وَأَنْفِقْ عَلَى أَهْلِكَ مِنْ طَوْلِكَ، وَلَا تَرْفَعْ عَصَاكَ عَنْهُمْ، وَأَخْفِهِمْ فِي اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ " وَرَوَاهُ مَعْمَرٌ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أُمَيَّةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ مُرْسَلًا يَبْعُضُ مَعْنَاهُ، وَرَوَاهُ رَاشِدُ أَبُو مُحَمَّدٍ، عَنْ شَهْرِ بْنِ حَوْشَبٍ، عَنْ أُمِّ الدَّرْدَاءِ، عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ، قَالَ: أَوْصَانِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِسَبْعٍ، فَذَكَرَهُنَّ، وَرَوَى عَنْ أُمَيَّةَ مَوْلَاةِ النَّبِيِّ ﷺ

7481- Ümmü Eymen'in bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu alayhi vesellem) ailesinden birine nasihat edip şöyle buyurdu: "Sana azap edilse de, yakılsan da Allah'a şirk koşma. Rabbine ve anne babana itaat et. Anne ve baban, senin olan her şeyi bırakmanı emretse bile bırak. Bilerek namazı terk etme. Zira kim namazı bilerek terk ederse Allah'ın zimmetinden uzak olur. İçkiden sakın, çünkü içki her kötülüğün anahtarıdır. Masiyetten sakın, çünkü o Allah'ı öfkelenendir. Aleyhine bir durumla karşılaşsan dahi idarecilerle tartışma. İnsanlar öldürülse bile sen sebat et ve savaştan kaçma. Malından ailene harcamada bulun. Sapanı üzerlerinden indirme (terbiyelerini ver) ve Allah'tan korkmalarını sağla."¹

Ma'mer, İsmâîl b. Umeyye kanalıyla Resûlullah'tan (sallallahu alayhi vesellem) aynı mânâda bir hadisi mürsel olarak rivayet etti. Râşid Ebû Muhammed², Şehr b. Havşeb kanalıyla Ümmü'd-Derdâ'dan, o da Ebu'd-Derdâ'dan: Resûlullah (sallallahu alayhi vesellem) bana yedi şeyi vasiyet etti..." deyip hadisi aktardı. Bu hadis

¹ İsnâdında kopukluk vardır. Suyûtî, *ed-Dürri'l-Mensûr* (5/265), Hennâd, *Zühd* 2/483 (988), Heysemî, *Mecma* (1/295) ve İbn Asâkir, *Târihu Dimaşk* 17/322 (1).

² İbn Mâce 2/1239 (4034).

aynı zamanda Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) azatlısı Umeyye'den¹ nakledilmiştir.

فَصْلٌ فِي عُقُوقِ الْوَالِدَيْنِ وَمَا جَاءَ فِيهِ

Anne Babaya Kötü Davranmak

٧٤٨٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، نا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ الْحَافِظُ، نا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، نا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ، نا الْجُرَيْرِيُّ، ح وَأَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنِي أَبُو مُحَمَّدٍ بْنُ زِيَادٍ الْعَدْلِيُّ، نا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، نا إِسْحَاقُ بْنُ شَاهِينَ، نا خَالِدٌ، عَنِ الْجُرَيْرِيِّ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي بَكْرَةَ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " أَلَا أُنبئُكُمْ بِأكْبَرِ الْكَبَائِرِ؟ " قَالَ: قُلْنَا: بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَالَ: " الْإِشْرَاقُ بِاللَّهِ، وَعُقُوقُ الْوَالِدَيْنِ " وَكَانَ مُتَكَيِّفًا فَجَلَسَ فَقَالَ: " أَلَا وَقَوْلَ الزُّورِ، وَشَهَادَةَ الزُّورِ "، فَمَا زَالَ يَقُولُهَا حَتَّى قُلْنَا: لَا يَسْكُتُ لَفْظُ حَدِيثِ خَالِدٍ، رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ فِي الصَّحِيحِ، عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ شَاهِينَ، وَأَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ مِنْ وَجْهِ آخَرَ، عَنْ سَعِيدِ الْجُرَيْرِيِّ

7482- Abdurrahman b. Ebî Bekre, babasından bildiriyor: Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "Size en büyük günahları bildireyim mi?" diye sorunca: "Evet ey Allah'ın Resûlü!" karşılığını verdik. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Allah'a ortak koşmak ve anne babaya asi olmaktır" buyurdu. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) yaslanmış durumda iken doğrularak: "Yalan söylemek ve yalancı şahitlik etmek te (büyük günahlardandır)" dedi ve bu son cümleyi o kadar tekrarladı ki keşke sussaydı dedik.²

Hadisin lafzı Hâlid'e aittir.

Buhârî³ bu hadisi *Sahîh*'te İshâk b. Şahin'den; Müslim⁴ de başka bir yolla Saîd el-Cüreyrî'den rivayet etti.

¹ Taberânî, *M. el-Kebîr* 24/190 (479).

² İsnâdî sahihtir.

³ Buhârî, *edeb* (70).

⁴ Müslim, *imân* (143).

٧٤٨٣ - أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، نَا الْحُسَيْنُ بْنُ يَعْقُوبَ الْعَدْلُ، نَا الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ زِيَادٍ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ الْقُرَشِيُّ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، نَا شُعْبَةُ، نَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي بَكْرٍ، قَالَ: سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ، قَالَ: ذَكَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الْكِبَائِرَ، أَوْ سُئِلَ عَنِ الْكِبَائِرِ، فَقَالَ: " الْإِشْرَاكُ بِاللَّهِ، وَعُقُوقُ الْوَالِدَيْنِ، وَقَتْلُ النَّفْسِ "، ثُمَّ قَالَ: " أَلَا أُنبِئُكُمْ بِأَكْبَرِ الْكِبَائِرِ، قَوْلُ الزُّورِ "، أَوْ قَالَ: " شَهَادَةُ الزُّورِ " قَالَ شُعْبَةُ: وَأَكْثَرُ ظَنِّي أَنَّهُ قَالَ: " وَشَهَادَةُ الزُّورِ " رَوَاهُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْوَلِيدِ

7483- Enes b. Mâlik der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) büyük günahları zikrederken veya kendisine büyük günahlar sorulunca şöyle buyurdu: “Allah’a ortak koşmak ve anne babaya asi olmak ve cana kıymaktır.” Sonra da: “Size en büyük günahları bildireyim mi? Yalan söylemek –veya- yalancı şahitliktir” buyurdu.¹

Şu’be der ki: Galip zannıma göre: “Ve yalancı şahitliktir” buyurdu.

Buhârî ve Müslim² bu hadisi Muhammed b. el-Velîd’den rivayet ettiler.

٧٤٨٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحَسَنِ عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ الْمُقْرِئُ، أَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ إِسْحَاقَ، نَا يُوسُفُ بْنُ يَعْقُوبَ، نَا عَمْرُو بْنُ مَرْزُوقٍ، أَنَا شُعْبَةُ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ أَبِي بَرَّةَ، عَنْ أَبِي الطُّفَيْلِ قَالَ: سُئِلَ عَلِيُّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: هَلْ خَصَّكُمْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِشَيْءٍ؟ قَالَ: مَا خَصَّنَا بِشَيْءٍ لَمْ يَعْمَ بِهِ النَّاسُ كَافَّةً إِلَّا مَا كَانَ فِي قِرَابِ سَيْفِي هَذَا، وَأَخْرَجَ صَحِيفَةً، فَإِذَا فِيهَا مَكْتُوبٌ: " لَعَنَ اللَّهُ مَنْ ذَبَحَ لِغَيْرِ اللَّهِ، وَلَعَنَ اللَّهُ مَنْ سَرَقَ مَنَارَ الْأَرْضِ، وَلَعَنَ اللَّهُ مَنْ لَعَنَ وَالِدَيْهِ، وَلَعَنَ اللَّهُ مَنْ آوَى مُحْدِثًا " رَوَاهُ مُسْلِمٌ فِي الصَّحِيحِ مِنْ حَدِيثِ شُعْبَةَ

7484- Ebu’t-Tufeyl der ki: Hz. Ali’ye: “Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) size özel olarak söylediği bir şeyler oldu mu?” diye sorulunca: “Şu kılıcımın kınında olanlar hariç bize özel olan ve tüm Müslümanları kapsamayan bir sözü olmadı” karşılığını verdi ve kılıcının kınından bir sahife çıkardı. İçinde şöyle yazıyordu: “Yüce Allah’tan başkası adına hayvan kesene Allah lanet

¹ Ravileri güvenilirdir.

² Buhârî, edeb (71) ve Müslim, îmân (92).

etmiştir. Allah (haksız yere) tarlanın sınırını değiştirene lanet etmiştir. Anne babasına lanet edene Allah lanet etmiştir. Yüce Allah, suçlu birini yanında barındırana lanet etmiştir.”¹

Müslim² bu hadisi Sahîh’te Şu’be’den rivayet etti.

٧٤٨٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَمْرٍو مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْأَدِيبُ، أَنَا أَبُو بَكْرٍ الْإِسْمَاعِيلِيُّ، أَخْبَرَنِي أَبُو يَعْلَى، نَا عَبَّادُ بْنُ مُوسَى الْخُتَكِيُّ، حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ، حَدَّثَنِي أَبِي، عَنْ حُمَيْدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " إِنَّ أَكْبَرَ الْكِبَائِرِ أَنْ يَلْعَنَ الرَّجُلُ وَالِدَيْهِ "، قِيلَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، وَكَيْفَ يَلْعَنُ وَالِدَيْهِ؟ قَالَ: " يَسُبُّ أَبَا الرَّجُلِ فَيَسُبُّ أَبَاهُ، وَيَسُبُّ أُمَّهُ فَيَسُبُّ أُمَّهُ " رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ، عَنْ أَحْمَدَ بْنِ يُونُسَ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سَعْدٍ

7485- Abdullah b. Amr der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “En büyük günah, kişinin anne babasına lanet etmesidir” buyurunca: “Ey Allah’ın Resûlü! Kişi nasıl anne babasına lanet eder?” diye soruldu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Birinin babasına söver, o da onun babasına söverek karşılık verir. Yine birinin annesine söver, o da onun annesine söverek karşılık verir” buyurdu.³

Buhârî⁴ bu hadisi Ahmed b. Yûnus kanalıyla İbrâhîm b. Sa’d’dan rivayet etti.

٧٤٨٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرٍ بْنُ فُورَكٍ، أَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ، نَا يُونُسُ بْنُ حَبِيبٍ، نَا أَبُو دَاوُدَ، نَا شُعْبَةُ، نَا سَعْدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: سَمِعْتُ حُمَيْدَ بْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، يَقُولُ: سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَمْرٍو، يَقُولُ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: " إِنَّ مِنْ أَكْبَرَ الْكِبَائِرِ وَالذُّنُوبِ أَنْ يَسُبَّ الرَّجُلُ وَالِدَيْهِ فِي الْإِسْلَامِ "، قِيلَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، وَكَيْفَ يَسُبُّ وَالِدَيْهِ؟ قَالَ: " يَسُبُّ أَبَا الرَّجُلِ فَيَسُبُّ أَبَاهُ، وَيَسُبُّ أُمَّهُ فَيَسُبُّ أُمَّهُ " أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ مِنْ حَدِيثِ شُعْبَةَ

7486- Abdullah b. Amr der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “En büyük günah, Müslüman olduğu halde kişinin anne babasına sövmesidir” buyurunca:

¹ İsnâdındaki müellifin hocasını tanımıyorum, diğer ravileri güvenilirlerdir.

² Müslim, *udhiye* (45).

³ İsnâdı sahihtir.

⁴ Buhârî, *edeb* (69).

“Ey Allah'ın Resûlü! Kişi nasıl anne babasına lanet eder?” diye soruldu. Resûlullah (sallallahu alayhi vesellem): “Birinin babasına söver, o da babasına söverek karşılık verir. Yine birinin annesine söver, o da annesine söverek karşılık verir” buyurdu.¹

Müslim² bu hadisi Şu'be'den rivayet etti.

٧٤٨٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، نَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ بْنُ يَعْقُوبَ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْوَهَّابِ الْقَرَاءِ، أَنَا يَعْلَى بْنُ عُيَيْدٍ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ سُوقَةَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الثَّقَفِيِّ، عَنْ وَرَّادٍ، قَالَ: كَتَبَ الْمُغِيرَةُ بْنُ شُعْبَةَ إِلَى مُعَاوِيَةَ - وَزَعَمَ وَرَّادٌ أَنَّهُ كَتَبَ بِيَدِهِ - قَالَ: إِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: " إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى حَرَّمَ ثَلَاثَةً، وَنَهَى عَنْ ثَلَاثَةٍ: عُقُوقَ الْأُمّهَاتِ، وَوَادَ الْبَنَاتِ، وَلَا وَهَاتِ، وَنَهَى عَنْ ثَلَاثٍ: قِيلَ وَقَالَ، وَإِضَاعَةَ الْمَالِ، وَالْحَافِ السُّؤَالِ " أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ، مِنْ وَجْهِ آخَرَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سُوقَةَ

7487- Verrâd der ki: Muğîre b. Şu'be, Muâviye'ye -Verrad'ın söylediğine göre kendi eliyle - bir mektup yazarak şöyle dedi: Resûlullah'ın (sallallahu alayhi vesellem) şöyle buyurduğunu işittim: “Allah üç şeyi haram kılmış, üç şeyi yasaklamıştır: Annelere asi olmayı, kızları diri diri toprağa gömmeyi ve hakkı olmayan bir şeye göz dikmeyi veya başkasının hakkına engel olmayı haram kılmıştır. Üç şeyi de yasaklamıştır: Kîl-u kal'i (boş sözler söylemeyi), malı boşuna zayi etmeyi ve çok soru sormayı.”³

Müslim⁴ bu hadisi başka bir yolla Muhammed b. Sûka'dan rivayet etti.

٧٤٨٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَمْرِو الْأَدِيبُ، أَنَا أَبُو بَكْرٍ الْإِسْمَاعِيلِيُّ، نَا الْمُطَرِّزُ قَاسِمُ بْنُ زَكَرِيَّا، نَا عُيَيْدُ اللَّهِ، عَنْ شَيْبَانَ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ الْمُسَبِّبِ بْنِ رَافِعٍ، عَنْ وَرَّادٍ، عَنْ الْمُغِيرَةَ بْنِ شُعْبَةَ، أَنَّهُ كَتَبَ إِلَى مُعَاوِيَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ إِذَا سَلَّمَ مِنَ الصَّلَاةِ، قَالَ: " لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ، وَلَهُ الْحَمْدُ، وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ "، وَقَالَ: "

¹ Ravileri güvenilirdir.

² Müslim, *imân* (92-93).

³ İsnâdî sahihtir.

⁴ Müslim, *akdiye* (14).

إِنَّ اللَّهَ حَرَّمَ عَلَيْكُمْ عُقُوقَ الْأُمِّهَاتِ، وَوَادَّ النَّبَاتِ، وَمَنْعَ وَهَاتِ، وَكَرِهَ لَكُمْ: قِيلَ وَقَالَ، وَكَثْرَةَ السُّؤَالِ، وَإِضَاعَةَ الْمَالِ " رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ، عَنْ سَعْدِ بْنِ حَفْصٍ، عَنْ شَيْبَانَ

7488- Verrâd der ki: Muğîre b. Şu'be, Muâviye'ye -Verrad'ın söylediğine göre kendi eliyle - bir mektup yazarak şöyle dedi: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) namazı bitirince şöyle derdi: "Allah'tan başka ilah yoktur. O tektir ve ortağı yoktur. Mülk onundur. Hamd ona aittir ve Onun her şeye gücü yeter." Sonra şöyle derdi: "Allah annelerinize asi olmayı, kız çocuklarını diri diri toprağa gömmeyi ve hakkı olmayan bir şeye göz dikmeyi veya başkasının hakkına engel olmayı haram kılmıştır. Üç şeyi de kerih görmüştür: Kîl-u kal'i (boş sözler söylemeyi), çok soru sormayı ve malı boşuna zayi etmeyi."¹

Buhârî² bu hadisi Sa'd b. Hafs kanalıyla Şeybân'dan rivayet etti.

٧٤٨٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحَسَنِ عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ الْمُقَرِّيُّ، أَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ إِسْحَاقَ، نَا يُونُسُ بْنُ يَعْقُوبَ، نَا أَبُو الرَّبِيعِ، نَا جَرِيرُ بْنُ عَبْدِ الْحَمِيدِ، عَنْ زِيَادِ بْنِ أَبِي زِيَادٍ، عَنْ مُجَاهِدٍ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ: " لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ وَلَدٌ زَنَّا، وَلَا مُدْمِنٌ خَمْرٍ، وَلَا عَاقٌ لَوَالِدَيْهِ، وَلَا مَنَّانٌ "

7489- Ebû Saîd el-Hudrî der ki: Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurduğunu işittim: "Zina çocuğu, içkiye müptela olan, anne babasına asi olan ve yaptığı iyiliği başa kakan cennete giremez."³

٧٤٩٠ - أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، أَنَا أَحْمَدُ بْنُ عُبَيْدٍ، نَا مُعَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ الصَّقَّارِ، نَا أَبُو بَكْرٍ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، نَا عَبْدُ الرَّحِيمِ بْنُ سُلَيْمَانَ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي زِيَادٍ، عَنْ سَالِمِ بْنِ أَبِي الْجَعْدِ، عَنْ مُجَاهِدٍ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ عَاقٌ، وَلَا مُدْمِنٌ خَمْرٍ، وَلَا مَنَّانٌ "

¹ Ravileri güvenilirdir.

² Buhârî, edeb (70).

³ İsnâdî zayıftır.

7490- Ebû Saîd el-Hudrî'nin bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Anne babasına asi olan, içkiye müptela olan ve yaptığı iyiliği başa kakan cennete giremez."¹

٧٤٩١ - أَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ فُورَكٍ، أَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ، نَا يُونُسُ بْنُ حَبِيبٍ، نَا أَبُو دَاوُدَ، نَا شُعْبَةُ، أَخْبَرَنِي مَنْصُورٌ، قَالَ: سَمِعْتُ سَالِمَ بْنَ أَبِي الْجَعْدِ يُحَدِّثُ، عَنْ نَبِيطٍ، عَنْ جَابَانَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: " لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ عَاقٌ، وَلَا مَنَانٌ، وَلَا وَلَدٌ زَنِيَّةٌ، وَلَا مُدْمِنٌ " وَرَوَاهُ جَرِيرٌ، عَنْ مَنْصُورٍ فَلَمْ يَذْكُرْ فِي إِسْنَادِهِ نَبِيطًا

7491- Abdullah b. Amr'ın bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Anne babasına asi olan, yaptığı iyiliği başa kakan, zina çocuğu olan ve içkiye müptela olan cennete giremez."²

Cerîr bu hadisi Mansûr'dan, senedinde Nabî'ti zikretmeden rivayet etti.

٧٤٩٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، أَنَا أَبُو الْحَسَنِ الْمِصْرِيُّ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرٍو، عَنْ جَالِدٍ، نَا سَعِيدُ بْنُ أَسَدٍ، عَنْ مُوسَى، نَا مُؤَمِّلٌ، عَنْ سُفْيَانَ الثَّوْرِيِّ، عَنْ زَيْدِ الْيَافِعِيِّ، عَنْ جَابَانَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: " لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ مُدْمِنٌ خَمِرٍ، وَلَا قَاطِعٌ رَحِمٍ، وَلَا وَلَدٌ زَنِيَّةٌ، وَلَا عَاقٌ وَالِدَيْهِ، وَلَا مَنْ أَتَى ذَاتَ مُحَرَّمٍ "

7492- Abdullah b. Amr'ın bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "İçki müptelası olan, akrabasıyla bağını kesen, zinadan doğmuş olan, anne babasına asi olan ve mahremiyle zina yapan cennete giremez."³

Eğer hadis sahihse, doğru olan zinadan doğan çocuğun, anne babası gibi zina yapması durumunda cennete girmemesidir. Allah en doğrusunu bilir. Sünen adlı kitabımızda bu konudaki rivayetleri aktardık.

٧٤٩٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السُّلَمِيُّ، وَأَبُو نَصْرِ بْنُ قَتَادَةَ، قَالَا: أَنَا يَحْيَى بْنُ مَنْصُورٍ الْقَاضِي، نَا أَبُو مُسْلِمٍ، نَا أَبُو عَاصِمٍ، عَنْ عُمَرَ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ يَسَارٍ،

¹ İsnâdı zayıftır. İbn Ebî Şeybe, *Musannef* 8/9-8 (354-355).

² İsnâdında sakınca yoktur. İbn Huzeyme, *Tevhid* 2/864 (581), Ahmed, *Müsned* (2/302) ve Abdürrezzâk, *Musannef* (7/454).

³ İsnâdı hasendir. İbn Huzeyme, *Tevhid* 2/866 (584).

عَنْ سَالِمٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "ثَلَاثَةٌ لَا يَنْظُرُ اللَّهُ إِلَيْهِمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَثَلَاثَةٌ لَا يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ، فَأَمَّا الثَّلَاثَةُ الَّذِينَ لَا يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ: فَالْعَاقُ لِوَالِدَيْهِ، وَالْمَرْأَةُ الْمُتَرَجِّلَةُ تَشَبَّهُ بِالرِّجَالِ، وَالذُّيُوثُ، وَأَمَّا الثَّلَاثَةُ الَّذِينَ لَا يَنْظُرُ اللَّهُ إِلَيْهِمْ: فَالْعَاقُ لِوَالِدَيْهِ، وَمُذْمِنٌ خَمْرٍ، وَالْمَنَانُ بِمَا أُعْطِيَ " كَذَا جَاءَ بِهِ أَبُو عَاصِمٍ، وَتَبِعَهُ فِيهِ غَيْرُهُ، فَذَكَرَ الْعَاقُ فِي مَوْضِعَيْنِ

7493- İbn Ömer'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Kıyamet günü Allah şu üç kişiye bakmaz. Üç kişi de cennete giremez. Cennete giremeyecek olan üç kişi şunlardır: Anne babasına asi olan, erkeklere benzemeye çalışan kadın ve deyyus. Kıyamet günü Allah'ın kendilerine bakmayacağı üç kişi de şunlardır: Anne babasına asi olan, içki müptelası olan ve verdiği şeyi başa kakan."¹

Ebû Âsım hadisi bu şekilde rivayet etti. Başkaları da ona iki yerde de anne babaya asi olmayı zikrederek ona mutabaat etmiştir.

حَدِيثُ جُرَيْجِ الْعَابِدِ فِي فَضْلِ حِفْظِ قَلْبِ الْأُمِّ

Annenin Kalbini Kazanmakla İlgili Âbid Cüreyc Hadisi

٧٤٩٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَنَا أَبُو جَعْفَرٍ مُحَمَّدُ بْنُ صَالِحِ بْنِ هَانِيٍّ، نَا السَّرِيَّ بْنَ خُزَيْمَةَ، نَا مُوسَى بْنَ إِسْمَاعِيلَ، نَا سُلَيْمَانُ بْنُ الْمُغِيرَةِ، ح وَأَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَنَا أَبُو عَلِيٍّ الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ الْحَافِظُ، أَنَا أَبُو يَعْلَى، نَا هُدْبَةُ، وَشَيْبَانُ، قَالَا: نَا سُلَيْمَانُ بْنُ الْمُغِيرَةِ، نَا حُمَيْدُ بْنُ هِلَالٍ، عَنْ أَبِي رَافِعٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: "كَانَ جُرَيْجٌ يَتَعَبَّدُ فِي صَوْمَعَتِهِ، فَجَاءَتْهُ أُمُّهُ، فَقَالَتْ: يَا جُرَيْجُ، أَنَا أُمُّكَ، كَلِّمْنِي " قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ: " جَعَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَصِفُ لَنَا صِفَتَهَا حِينَ قَالَتْ هَكَذَا، وَوَضَعَ يَدَهُ الْيُمْنَى عَلَى جَبِينِهِ هَكَذَا "، وَقَالَ مُوسَى فِي حَدِيثِهِ: وَوَضَعَ سُلَيْمَانُ يَدَهُ الْيُمْنَى عَلَى حَاجِبِهِ الْأَيْمَنِ، وَأَمَّا شَيْبَانُ فَقَالَ فِي حَدِيثِهِ: وَوَصَفَ لَنَا أَبُو رَافِعٍ صِفَةَ أَبِي هُرَيْرَةَ يَصِفُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنَّهُ " حَيْثُ دَعَتْهُ كَيْفَ جَعَلَتْ كَفَّهَا فَوْقَ حَاجِبِهَا، ثُمَّ رَفَعَتْ رَأْسَهَا تَدْعُوهُ، فَقَالَتْ: يَا جُرَيْجُ،

¹ İsnâdı hasendir. Taberânî, M. el-Kebîr 12/302 (1318) ve M. el-Evsat (2464).

أَنَا أُمُّكَ فَكَلِّمْنِي، فَصَادَقْتُهُ يُصَلِّي، قَالَ: اللَّهُمَّ أُمِّي وَصَلَاتِي، فَاخْتَارَ صَلَاتَهُ، فَرَجَعَتْ، ثُمَّ أَتَتْهُ الثَّانِيَةَ فَقَالَتْ: يَا جُرَيْجُ، أَنَا أُمُّكَ فَكَلِّمْنِي، قَالَ: فَصَادَقْتُهُ يُصَلِّي، قَالَ: اللَّهُمَّ أُمِّي وَصَلَاتِي، فَاخْتَارَ صَلَاتَهُ، ثُمَّ أَتَتْهُ الثَّالِثَةَ، فَقَالَتْ: يَا جُرَيْجُ، أَنَا أُمُّكَ، كَلِّمْنِي، فَصَادَقْتُهُ يُصَلِّي، قَالَ: اللَّهُمَّ أُمِّي وَصَلَاتِي، فَاخْتَارَ صَلَاتَهُ، فَقَالَتْ: اللَّهُمَّ إِنَّ هَذَا جُرَيْجُ، وَإِنَّهُ ابْنِي، وَإِنِّي قَدْ كَلَّمْتُهُ فَأَنَّى أَنْ يُكَلِّمَنِي، اللَّهُمَّ فَلَا تُمِتَّهُ حَتَّى تُرِيَهُ الْمُؤَمِّسَاتِ، قَالَ: وَلَوْ دَعَتْ عَلَيْهِ أَنْ يُفْتَنَ لَفُتِنَ، قَالَ: وَكَانَ رَاعِي ضَاغٍ يَأْوِي إِلَى دَيْرِهِ، فَخَرَجَتْ امْرَأَةٌ مِنَ الْقَرْيَةِ فَوَقَعَ عَلَيْهَا فَحَمَلَتْ فَوَلَدَتْ غُلَامًا، فَقِيلَ لَهَا: مِمَّنْ هَذَا؟ قَالَتْ: مِنْ صَاحِبِ هَذِهِ الصَّوْمَعَةِ - وَقَالَ مُوسَى: مِنْ صَاحِبِ هَذَا الدَّيْرِ - فَأَقْبَلُوا عَلَيْهِ، قَالَ: فَجَاءُوا بِفُؤُوسِهِمْ، وَمَسَاجِيهِمْ فَنَادَوْهُ وَصَادَفُوهُ يُصَلِّي، فَلَمْ يُكَلِّمُهُمْ، فَأَخَذُوا يَهْدِمُونَ دَيْرَهُ، فَلَمَّا رَأَى ذَلِكَ نَزَلَ إِلَيْهِمْ، فَقَالُوا لَهُ: سَلْ هَذِهِ، فَمَسَحَ رَأْسَ الصَّبِيِّ، وَفِي حَدِيثٍ: فَتَبَسَّمَ، ثُمَّ مَسَحَ رَأْسَ الصَّبِيِّ وَقَالَ: مَنْ أَبُوكَ؟ قَالَ: أَبِي رَاعِي الضَّأْنِ، فَلَمَّا سَمِعُوا ذَلِكَ مِنْهُ وَرَأَوْا مَا رَأَوْا قَالُوا: نَحْنُ نَبْنِي مَا هَدَمْنَا مِنْ دَيْرِكَ بِالذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ، قَالَ: لَا، وَلَكِنْ أَعِيدُوهُ تَرَابًا كَمَا كَانَ." زَادَ شَيْبَانُ فِي حَدِيثِهِ: قَالَ: "ثُمَّ عَلَاهُ " رَوَاهُ مُسْلِمٌ، عَنْ شَيْبَانَ

7494- Ebû Hureyre der ki: (Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu) Cüreyc, manastırında ibadet ederken annesi geldi ve: “Ey Cüreyc! Ben senin annemim. Benimle konuş” dedi. Ebû Hureyre der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bize bunu anlatırken Cüreyc’in annesinin böyle derken nasıl yaptığını tarif etti ve ellerini şu şekilde yanağına koydu. Mûsa hadisinde: “Süleymân da hadisi anlatırken sağ elini sağ kaşına koydu” ibaresi geçmiştir. Şeybân ise hadisinde şöyle geçer: “Ebû Râfi, Ebû Hureyre’nin hadisini anlatırken Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem), Cüreyc’in annesinin ona seslenirken elini nasıl kaşına götürdüğünü ve başını kaldırıp seslenerek: “Ey Cüreyc! Ben senin annemim. Benimle konuş” dediğini, ancak onun namaz kıldığını gördüğünü anlattığını söyledi.”

Cüreyc: “Allahım! Annem ve namaz (arasında tercih yapmak zorundayım)” deyip namazı tercih etti. Annesi üçüncü defa gelip: “Ey Cüreyc! Ben senin annemim. Benimle konuş” dedi, ancak onun namaz kıldığını gördü. Hepsinde de Cüreyc: “Allahım! Annem ve namaz (arasında tercih yapmak zorundayım)” deyip namazı tercih etti. Bunun üzerine

annesi: “Allahım! Bu, Cüreyc oğlumdur. Onunla konuştum; ancak benimle konuşmadı. Allahım! Ona fahişeleri göstermedikçe canını alma!” dedi. Annesi onun fahişe fitnesine düşmesi için dua etseydi, bu fitneye düşerdi. Bir koyun çobanı onun köyüne gelirdi. O köyden bir kadın dışarıya çıkınca çoban kadınla zina etti ve kadın hamile kalarak bir oğlan doğurdu. Kadına: “Bu çocuk kimden?” diye sorulunca: “Şu manastırdaki adamdan” cevabını verdi. Köylüler baltalarıyla ve kürekleriyle Cüreyc’e gelip seslendiler; ancak onu namaz kılarken buldular. Bu sebeple Cüreyc onlarla konuşmadı. Bunun üzerine manastırını yıkmaya başladılar. Cüreyc bunu görüp te yanlarına inince: “Şu kadına sor!” dediler. O da bebeğin başını -bir rivayete göre de - gülümsedikten sonra bebeğin başını- sıvazlayarak: “Baban kimdir?” diye sordu. Bebek: “Koyunların çobanı” cevabını verip, onlar bunu duyunca ve Cüreyc’in durumunu görünce: “Biz, yıktığımız yerleri altın ve gümüşle inşa ederiz” dediler. Cüreyc: “Hayır. Sadece eskiden olduğu gibi toprakla yapın” karşılığını verdi.¹

Şeybân hadisinde: “Sonra manastıra geri çıktı” ibaresi geçmiştir.

Müslim² bu hadisi Şeybân’dan rivayet etti.

٧٤٩٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْخَيْرِ جَامِعُ بْنُ أَحْمَدَ الْوَكِيلُ الْمُحَمَّدُ أَبَا دِيٍّ مِنْ أَصْلِ سَمَاعِهِ، نَا أَبُو طَاهِرٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ الْمُحَمَّدُ أَبَا دِيٍّ، نَا عُثْمَانُ بْنُ سَعِيدٍ الدَّارِمِيُّ، نَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، نَا جَرِيرُ بْنُ حَازِمٍ، قَالَ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ سِيرِينَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " لَمْ يَتَكَلَّمْ فِي الْمَهْدِ إِلَّا ثَلَاثَةٌ: عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ، قَالَ: وَكَانَ فِي بَنِي إِسْرَائِيلَ رَجُلٌ يُقَالُ لَهُ: جُرَيْجٌ، وَكَانَ عَابِدًا، فَأَبْتَنَى صَوْمَعَةً فَجَعَلَ يُصَلِّي فِيهَا، فَأَتَتْهُ أُمُّهُ، فَقَالَتْ: يَا جُرَيْجُ، فَقَالَ: يَا رَبِّ أُمِّي وَصَلَاتِي، فَأَقْبَلَ عَلَى صَلَاتِهِ، فَانْصَرَفَتْ ثُمَّ جَاءَتْهُ يَوْمًا آخَرَ فَفَعَلَ مِثْلَ ذَلِكَ، ثُمَّ جَاءَتْهُ يَوْمًا ثَالِثًا فَفَعَلَ مِثْلَ ذَلِكَ، فَقَالَتْ لَهُ أُمُّهُ: اللَّهُمَّ لَا تُمِتْهُ حَتَّى يَرَى أَوْ يَنْظُرَ فِي وُجُوهِ الْمُؤْمِسَاتِ، قَالَ: فَذَكَرَ يَوْمًا بَنُو إِسْرَائِيلَ جُرَيْجًا وَفَضْلَهُ، فَقَالَتْ: بَغِيٌّ مِنْ بَغَايَا بَنِي إِسْرَائِيلَ: إِنْ شِئْتُمْ لَأَفْتِنَنَّكُمْ، فَقَالُوا: قَدْ شِئْنَا، فَانْطَلَقَتْ

¹ İsnâdı sahihtir.

² Müslim, *sıla* (7).

فَعَرَضَتْ لِجُرَيْجٍ فَلَمْ يَلْتَفِتْ إِلَيْهَا، فَأَتَتْ رَاعِيًا كَانَ يَأْوِي إِلَى صَوْمَعَةِ جُرَيْجٍ بَعْنِمِهِ، فَأَمَّكَتَهُ مِنْ نَفْسِهَا فَحَمَلَتْ فَوَلَدَتْ غُلَامًا، فَقَالَتْ: هُوَ مِنْ جُرَيْجٍ، فَأَتَاهُ بَنُو إِسْرَائِيلَ فَضَرَبُوهُ وَشَتَمُوهُ وَهَدَمُوا صَوْمَعَتَهُ، فَقَالَ: مَا شَأْنُكُمْ؟ فَقَالُوا: زَنَيْتَ بِهِذِهِ الْبَغِيَّةِ، وَوَلَدْتَ غُلَامًا، قَالَ: فَأَيْنَ الْغُلَامُ؟ قَالَ: فَجِئْتُ بِهِ فَقَامَ وَصَلَّى وَدَعَا، ثُمَّ انْصَرَفَ إِلَى الْغُلَامِ فَطَعَنَهُ بِإِصْبَعِهِ فِي صَدْرِهِ وَقَالَ: يَا غُلَامُ، مَنْ أَبُوكَ؟ قَالَ: أَبِي الرَّاعِي، قَالَ فَوَثَبَ النَّاسُ إِلَيْهِ فَجَعَلُوا يُقَبِّلُونَهُ وَقَالُوا: نَبِيِّ صَوْمَعَتِكَ مِنْ ذَهَبٍ، قَالَ: لَا حَاجَةَ لِي فِي ذَلِكَ، ابْنُوهَا كَمَا كَانَتْ مِنْ قَبْلُ، وَبَيْنَا امْرَأَةٌ جَالِسَةٌ وَفِي حَجَرِهَا ابْنٌ لَهَا تُرْضِعُهُ إِذْ مَرَّ بِهَا رَاكِبٌ ذُو شَارَةٍ، فَقَالَتْ: اللَّهُمَّ اجْعَلْ ابْنِي مِثْلَ هَذَا، فَتَرَكَ ثَدْيَهَا، ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَى الرَّاكِبِ فَنَظَرَ إِلَيْهِ فَقَالَ: اللَّهُمَّ لَا تَجْعَلْنِي مِثْلَ هَذَا، ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَى ثَدْيِهَا يَمُصُّهُ " قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ: فَكَانِي أَنْظُرُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ يَحْكِي مَصَّهُ، وَوَضَعُهُ إِصْبَعُهُ فِي فِيهِ، فَجَعَلَ يَمُصُّهَا، ثُمَّ مَرَّ بِأَمَةٍ مَعَهَا النَّاسُ تُضْرَبُ، فَقَالَتْ: اللَّهُمَّ لَا تَجْعَلْ ابْنِي مِثْلَ هَذِهِ، فَتَرَكَ ثَدْيَهَا وَنَظَرَ إِلَيْهَا وَقَالَ: اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي مِثْلَهَا، فَعِنْدَ ذَلِكَ تَرَجَعَا الْحَدِيثَ، فَقَالَتْ: حَلَقَى، أَيُّ بُنْيٍّ، مَرَّ بِبِي الرَّاكِبُ ذُو شَارَةٍ، فَقُلْتُ: اللَّهُمَّ اجْعَلْ ابْنِي مِثْلَ هَذَا، فَقُلْتُ: اللَّهُمَّ لَا تَجْعَلْنِي مِثْلَهُ، ثُمَّ مَرَّ بِهِذِهِ الْأَمَةِ فَقُلْتُ: اللَّهُمَّ لَا تَجْعَلْ ابْنِي مِثْلَ هَذِهِ الْأَمَةِ، فَقُلْتُ: اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي مِثْلَهَا، فَقَالَ: يَا أُمَّتَاهُ، إِنَّ الرَّاكِبَ الَّذِي مَرَّ بِكَ جَبَّارٌ، فَدَعَوْتُ اللَّهَ أَنْ يَجْعَلْنِي مِثْلَهُ فَقُلْتُ: اللَّهُمَّ لَا تَجْعَلْنِي مِثْلَهُ، وَهَذِهِ يَقُولُونَ: سَرَقَتْ، وَلَمْ تَسْرِقْ، وَزَنْتَ، وَلَمْ تَزِنْ، وَهِيَ تَقُولُ: حَسْبِي اللَّهُ " رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ، عَنْ مُسْلِمٍ بْنِ أَبِرَاهِيمَ، عَنْ جَرِيرِ بْنِ حَارِمٍ، وَرَوَاهُ مُسْلِمٌ فِي الصَّحِيحِ، عَنْ زُهَيْرِ بْنِ حَرْبٍ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ هَارُونَ، عَنْ جَرِيرِ

7495- Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: Sadece şu üç kişi beşikteyken konuştu: Hz. İsa b. Meryem; diğeri İsrâil oğullarından, Cüreyc adında âbid bir adam vardı. Bu kişi bir manastır yapıp içinde namaz kılmaya başladı. Annesi gelip: "Ey Cüreyc!" deyince, Cüreyc: "Allahım! Annem ve namaz (arasında tercih yapmak zorundayım)" deyip namazı tercih etti. Annesi gidip başka bir gün gelince, Cüreyc aynı şekilde davrandı. Üçüncü gün de aynı şekilde davranınca annesi: "Allahım! Fahişeleri görmeden – veya onların yüzüne bakmadan- onun canını alma" dedi. Bir gün İsrail oğulları Cüreyc'den ve faziletinden bahsedince İsrail oğullarının fahişelerinden biri: "İsterseniz onu yoldan çıkarırım" dedi. Onlar: "İsteriz" deyince kadın Cüreyc'in

karşısına çıktı; ancak Cüreye ona dönüp bakmadı. Bunun üzerine kadın Cüreye'in manastırına gelip giden bir çobana gidip onunla zina yaptı ve hamile kalıp bir oğlan çocuğu doğurdu. Sonra da: "Bu çocuk Cüreye'dendir" dedi. İsrail oğulları Cüreye'e gidip, dövdüler, sövdüler ve manastırını yıktılar. Cüreye: "Ne istiyorsunuz?" diye sorunca: "Şu fahişeyle zina yaptın ve senden bir çocuk doğurdu" cevabını verdiler. Cüreye: "Çocuk nerede?" diye sorunca, çocuk getirildi ve Cüreye namaza durup dua etmeye başladı. Sonra çocuğun yanına gidip parmağıyla göğsüne dürtüp: "Ey çocuk! Baban kim?" diye sordu. Çocuk: "Babam çobandır" deyince halk Cüreye'e koşup onu öpmeye başladılar ve: "Manastırını altından yaparız" dediler. Cüreye: "Buna ihtiyacım yok. Siz daha önce olduğu gibi yapın" dedi.

(Beşikteyken konuşan üçüncü kişi de şudur) Bir kadın kucağındaki çocuğunu emzirirken, kılık kıyafeti güzel bir adam geçti. Çocuğun annesi: "Allahım! Oğlumu bunun gibi yap" diye dua etti. Çocuk emmeyi bırakıp atlıya döndü ve ona bakıp: "Allahım! Beni bunun gibi yapma" dedi ve tekrar emmeye başladı." Ebû Hureyre ekledi: "Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem), çocuğun nasıl emdiğini anlatırken parmağını ağzına götürüp emdiğini görür gibiyim." Sonra çocuğun annesinin yanından dövülen bir cariyeye geçerken: "Allahım! Oğlumu bunun gibi yapma" dedi. Çocuk emmeyi bırakıp atlıya döndü ve ona bakıp: "Allahım! Beni bunun gibi yap" dedi. O zaman kadınla oğlu konuşmaya başladılar. Anne şöyle dedi: "Boğazı tıkanasica! Oğlum; yanından kılık kıyafeti güzel biri geçince: «Allahım! Oğlumu bunun gibi yap» diye dua ettim, sen: «Allahım! Beni bunun gibi yapma» dedin. Sonra şu cariyeye geçerken: «Allahım! Oğlumu bunun gibi yapma» dedim, sen: «Allahım! Beni bunun gibi yap» dedin." Çocuk annesine şöyle karşılık verdi: "Anneciğim! Yanından geçen atlı zorba biriydi. Sen onun gibi olmam için Allah'a dua ettin, ben de: «Allahım! Beni onun gibi yapma» dedim. Bu cariyeye ise çalmadığı halde çaldığını, zina yapmadığı halde zina yaptığını söylüyorlar, o ise: «Allah bana yeter» diyordu."¹

Buhârî² bu hadisi Müslim b. İbrâhîm kanalıyla Cerîr b. Hâzım'dan; Müslim¹ de Sahîh'te Züheyr b. Harb kanalıyla Yezîd b. Harun'dan, o da Cerîr'den rivayet etti.

¹ Ravileri güvenilirlerdir.

² Buhârî, mezâlim (108)

٧٤٩٦ - أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدِانَ، أَنَا أَحْمَدُ بْنُ عُيَيْدٍ الصَّفَّارُ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ يُونُسَ، نَا ابْنُ الرِّثَّانِ الْأَسَدِيُّ، نَا لَيْثُ بْنُ سَعْدٍ، وَأَخْبَرَنَا أَبُو الْحَسَنِ الْعَلَوِيُّ، أَنَا أَبُو الْأَحْزَرِ مُحَمَّدُ بْنُ عَمَرَ بْنِ جَمِيلٍ الْأَزْدِيُّ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ يُونُسَ الْقُرَشِيُّ، نَا الْحَكَمُ بْنُ الرِّثَّانِ الْيَشْكُرِيُّ، نَا لَيْثُ بْنُ سَعْدٍ، حَدَّثَنِي يَزِيدُ بْنُ حَوْشَبٍ الْفَهْرِيُّ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ - وَفِي رِوَايَةِ الصَّفَّارِ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " لَوْ كَانَ جَرِيحُ الرَّاهِبِ فَقِيهًا عَالِمًا لَعَلِمَ أَنَّ إِجَابَتَهُ أُمَّهُ أَفْضَلُ مِنْ عِبَادَةِ رَبِّهِ " وَكَذَلِكَ رَوَاهُ عَلِيُّ بْنُ الْمُوَصِّلِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يُونُسَ، عَنْ الْحَكَمِ بْنِ الرِّثَّانِ، " وَوَقَعَ فِي كِتَابِي، عَنْ ابْنِ عَبْدِانَ مُحَمَّدِ بْنِ الرِّثَّانِ، وَالْحَكَمِ أَصَحُّ، وَهَذَا إِسْنَادٌ مَجْهُولٌ "

7496- Yezîd b. Havşeb el-Fihri'nin babasından bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Rahip Cüreyc, eğer fakih ve âlim biri olsaydı, annesine cevap vermesinin Rabbine ibadet etmesinden daha üstün olduğunu bilirdi."²

Ali b. el-Mavsil hadisi Muhammed b. Yûnus kanalıyla Hakem b. er-Reyyân'dan bu şekilde rivayet etti. Kitabımda, İbn Abdân Muhammed b. er-Reyyân şeklinde geçmiştir. Hakem şeklinde olanı daha doğrudur. Bu hadisin senedinde meçhûl bir ravi vardır.

٧٤٩٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، أَنَا أَبُو جَعْفَرٍ الرَّزَّازُ، نَا يَحْيَى بْنُ جَعْفَرٍ، أَنَا زَيْدُ بْنُ الْحُبَابِ، نَا يَاسِينَ بْنُ مُعَاذٍ، نَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَرْثَدٍ، عَنْ طَلْقِ بْنِ عَلِيٍّ، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: " لَوْ أَدْرَكْتُ وَالِدَيَّ أَوْ أَحَدَهُمَا وَأَنَا فِي صَلَاةِ الْعِشَاءِ، وَقَدْ قَرَأْتُ فِيهَا بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ تُنَادِي: يَا مُحَمَّدُ، لَأَجَبْتُهَا: لَبَّيْكَ " يَاسِينَ بْنُ مُعَاذٍ ضَعِيفٌ

7497- Talk b. Ali der ki: Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurduğunu işittim: "Anne babama veya birine yetişseydim ve yatsı namazını kılarken Fatıha sûresini okuyunca annem: «Ey Muhammed!» diye seslenseydi, ona: «Buyur» diye cevap verirdim."³

¹ Müslim, sıla (8).

² İsnâdı çok zayıftır. Hatib, Târih (13/43) ve Deylemî, Müsnedu'l-Firdevs 2/341 (5029).

³ İsnâdı zayıftır.

Ravilerden Yâsîn b. Muâz zayıftır.

٧٤٩٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُؤَمِّلِ، نَا الْفَضْلُ بْنُ مُحَمَّدٍ، نَا مُسَدَّدٌ، نَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ، عَنِ الْأَوْزَاعِيِّ، عَنْ مَكْحُولٍ، قَالَ: " إِذَا دَعَتَكَ أُمُّكَ، وَأَنْتَ فِي الصَّلَاةِ فَأَجِبْ "

7498- Mekhûl der ki: "Sen namaz kılarken annen seni çağırırsa ona cevap ver."¹

٧٤٩٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، نَا أَبُو الْعَبَّاسِ الْأَصَمُّ، نَا عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ عَبْدِ الْحَمِيدِ الْمُيْمُونِيُّ، نَا رَوْحٌ، نَا الْأَوْزَاعِيُّ قَالَ: قَالَ مَكْحُولٌ: " إِذَا دَعَتَكَ وَالِدَتُكَ وَأَنْتَ فِي الصَّلَاةِ فَأَجِبْهَا، وَإِذَا دَعَاكَ أَبُوكَ فَلَا تُجِبْهُ حَتَّى تَفْرَغَ مِنْ صَلَاتِكَ "

7499- Mekhûl der ki: "Sen namaz kılarken annen seni çağırırsa ona cevap ver. Baban çağırınca ise namazı bitirmeden cevap verme."²

٧٥٠٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ بْنُ يَعْقُوبَ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ رَجَاءٍ، نَا شَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخٍ، نَا أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ سَهْلٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ، قَالَ: " رَغِمَ أَنْفٌ، ثُمَّ رَغِمَ أَنْفٌ، ثُمَّ رَغِمَ أَنْفٌ رَجُلٍ، أَدْرَكَ أَبَوَيْهِ عِنْدَ الْكِبَرِ، أَحَدُهُمَا أَوْ كِلَاهُمَا فَلَمْ يَدْخُلِ الْجَنَّةَ " رَوَاهُ مُسْلِمٌ، عَنْ شَيْبَانَ بْنِ فَرُّوخٍ

7500- Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Anne babasından birine veya ikisine ihtiyarlıklarında yetişip cennete giremeyenin burnu yerde sürünsün, sonra burnu yerde sürünsün, sonra burnu yerde sürünsün."³

Müslim⁴ bu hadisi Şeybân b. Ferrûh'tan rivayet etti.

¹ Ravileri güvenilirdir. Hennâd, Zühâ 2/477 (972).

² İsnâdı ceyyiddir. Suyûtî, ed-Dürri'l-Mensûr (5/266).

³ İsnâdı sahihtir.

⁴ Müslim, sîla (9).

٧٥٠١ - أَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ فُورَكٍ، أَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ، نَا يُونُسُ بْنُ حَبِيبٍ، نَا أَبُو دَاوُدَ، نَا شُعْبَةُ، عَنْ فَتَادَةَ، سَمِعَ زُرَّارَةَ يُحَدِّثُ، عَنْ أَبِي بِنِ مَالِكٍ، أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: " مَنْ أَدْرَكَ وَالِدَيْهِ أَوْ أَحَدَهُمَا، ثُمَّ دَخَلَ النَّارَ فَأَبْعَدَهُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ "

7501- Ubey b. Mâlik'in bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Anne babasından ikisine veya birine yetişmesine rağmen cehenneme gireni, Allah (rahmetinden) uzaklaştırsın."¹

٧٥٠٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ فُورَكٍ، أَنَا عَبْدُ اللَّهِ، نَا يُونُسُ، نَا أَبُو دَاوُدَ، نَا شُعْبَةُ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ زَيْدٍ قَالَ: سَمِعْتُ زُرَّارَةَ يُحَدِّثُ، عَنْ رَجُلٍ مِنْ قَوْمِهِ يُقَالُ لَهُ مَالِكٌ أَوْ أَبُو مَالِكٍ، عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: " مَنْ ضَمَّ يَتِيمًا بَيْنَ مُسْلِمَيْنِ إِلَى طَعَامِهِ وَشَرَابِهِ حَتَّى يَسْتَعْنِيَ عَنْهُ، وَجَبَتْ لَهُ الْجَنَّةُ الْبَتَّةَ، وَمَنْ أَدْرَكَ وَالِدَيْهِ أَوْ أَحَدَهُمَا ثُمَّ دَخَلَ النَّارَ فَأَبْعَدَهُ اللَّهُ، وَأَيُّمَا مُسْلِمٍ أَعْتَقَ رَقَبَةً مُسْلِمَةً كَانَتْ فَكَأَكُهُ مِنَ النَّارِ "

7502- Zurâre'nin, kavminden olan Mâlik veya Ebû Mâlik'ten bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Müslümanlar arasında bir yetimi sofrasına katıp, ihtiyacı kalmayınca kadar yedirip içirene cennet kesinlikle vacip olur. Anne babasından ikisine veya birine yetişmesine rağmen cehenneme gireni, Allah (rahmetinden) uzaklaştırsın. Müslüman bir köleyi hürriyetine kavuşturan, bu yaptığıyla cehennemden azad olur."²

٧٥٠٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السُّلَمِيُّ، وَأَبُو نَصْرِ بْنُ فَتَادَةَ، قَالَا: نَا يَحْيَى بْنُ مَنْصُورٍ الْقَاضِي، نَا مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْبُوشَنجِيُّ، نَا رَوْحُ بْنُ صَالِحٍ، نَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ، عَنْ زَبَّانَ بْنِ فَائِدٍ، عَنْ سَهْلِ بْنِ مُعَاذٍ، عَنْ أَبِيهِ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: " مِنَ الْعِبَادِ عِبَادٌ لَا يَكْلُمُهُمُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَلَا يَنْظُرُ إِلَيْهِمْ، وَلَا يُزَكِّيهِمْ، وَلَا يُطَهِّرُهُمْ "، قَالَ: مَنْ أُولَئِكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: " الْمُتَبَرِّئُ مِنَ وَالِدَيْهِ رَغْبَةً عَنْهُمَا، وَالْمُتَبَرِّئُ مِنْ وَلَدِهِ، وَرَجُلٌ أَنْعَمَ عَلَيْهِ قَوْمٌ فَكَفَرُوا نِعْمَتَهُمْ، وَتَبَرَّأَ مِنْهُمْ "

¹ Ravileri güvenilirdir. Buhârî, Târih 1/2(40), Ahmed, Müsned (4/344), Taberânî, M. el-Kebîr 1/202 (544), İbnu'l-Ca'd, Müsned 1/504-505 (990).

² İsnâdî zayıftır. Tayâlisî, Müsned (186-187), Taberânî, M. el-Kebîr 19/300 (670) ve Ahmed, Müsned (4/344, 5/29) Bak: Münzirî, et-Terğîb (3/347-348).

7503- Sehl b. Muâz'ın babasından bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Öyle kullar vardır ki, kıyamet gününde Allah onlara rahmet bakışıyla bakmayacak, onları ıslah edip temize çıkarmayacaktır" buyurdu. O: "Ey Allah'ın Resûlü! Bunlar kimlerdir?" diye sorduğunda, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): "Anne babasını istemeyip terk ederek onlardan uzak olan, çocuğundan beri olan ve kendisine iyiliklerde bulunan bir kavmin iyiliklerini inkâr edip onlardan beri olanlardır" buyurdu.¹

٧٥٠٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَنَا أَبُو الْفَضْلِ مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، نَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ الْمُسْتَمْلِي، نَا مُحَمَّدُ بْنُ حُمَيْدٍ، نَا أَبُو زُهَيْرٍ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنِ الشَّعْبِيِّ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " إِنَّ أَشَدَّ النَّاسِ عَذَابًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَنْ قَتَلَ نَبِيًّا، أَوْ قَتَلَ نَبِيًّا، أَوْ قَتَلَ أَحَدَ وَالِدَيْهِ، وَالْمُصَوِّرُونَ، وَعَالِمٌ لَمْ يَنْتَفِعْ بِعِلْمِهِ "

7504- İbn Abbâs'ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Kıyamet gününde en şiddetli azaba maruz kalacak olanlar şunlardır: Peygamber katili veya Peygamber tarafından öldürülen kişi, anne babasından birinin katili olanlar, resim (canlı varlıkların heykellerini) yapanlar ve ilminden faydalanılmayan âlim kişilerdir."²

٧٥٠٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، أَنَا إِسْمَاعِيلُ الصَّفَّارُ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ بْنِ حَمْدَانَ، نَا جَعْفَرُ بْنُ سَلَمَةَ، مَوْلَى خُرَاعَةَ الْوَرَّاقِ الْبَصْرِيِّ، نَا بَكَّارُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ أَبِي بَكْرَةَ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ الْعَزِيزِ، كَثِيرًا يَذْكُرُ عَنْ أَبِيهِ أَبِي بَكْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: " كُلُّ الذُّنُوبِ تُؤَخَّرُ إِلَى مَا شَاءَ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ إِلَّا عُقُوقَ الْوَالِدَيْنِ، فَإِنَّهُ يُعَجَّلُ لِصَاحِبِهِ فِي الْحَيَاةِ قَبْلَ الْمَمَاتِ، وَمَنْ رَأَى رَأَى اللَّهَ بِهِ، وَمَنْ سَمِعَ سَمِعَ اللَّهَ بِهِ " تَابَعُهُ غَيْرُهُ عَنْ بَكَّارٍ

7505- Ebû Bekre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Yüce Allah bütün günahlardan dilediğinin cezasını kıyamet gününe erteler. Ancak anne babaya asi olan kişilerin cezasını dünya hayatında iken ölmeden önce verir. Kim gösteriş için bir şey yaparsa Allah onun bu işi gösteriş için

¹ İsnâdı çok zayıftır. Ahmed, *Müsned* (3/340) ve Taberânî, *M. el-Kebîr* 20/195 (437) Bak: Suyûtî, *ed-Dürri'l-Mensûr* (5/266).

² İsnâdı zayıftır. Deylemî, *Müsnedu'l-Firdevs* 1/217 (829) Bak: Suyûtî, *ed-Dürri'l-Mensûr* (5/226).

yaptığını açığa çıkarır. Kim de nam için bir iş yaparsa Allah onun bu işi nam için yaptığını ifşa eder ve açığa çıkarır.”¹

Başkası bunu Bekkâr’dan rivayet ederek ona mutabaat etmiştir.

٧٥٠٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحَسَنِ الْمُقَرِّيُّ بْنُ السَّقَا الْإِسْفَرَايِينِيُّ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ يُوسُفَ الْفَقِيهِ، نَا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ الصَّبَّاحِ، نَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ وَاقِدٍ، نَا بَكَّارُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، أَخْبَرَنِي أَبِي، عَنْ أَبِي بَكْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " كُلُّ الذُّنُوبِ يَغْفِرُ اللَّهُ مِنْهَا مَا شَاءَ، إِلَّا عُقُوقَ الْوَالِدَيْنِ، فَإِنَّهُ يُعَجَّلُ لِصَاحِبِهِ فِي الْحَيَاةِ قَبْلَ الْمَمَاتِ "

7506- Ebû Bekre’nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Yüce Allah bütün günahlardan dilediğini bağışlar. Ancak anne babaya asi olmanın günahı hariç. Onun cezasını kişi ölmeden önce dünyadayken verir.”²

٧٥٠٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو سَعْدٍ الْمَالِينِيُّ، أَنَا أَبُو أَحْمَدَ بْنُ عَدِيٍّ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ عُمَرَ بْنِ الْعَلَاءِ الصَّرَفِيِّ، نَا سُؤَيْدٌ، نَا صَالِحُ بْنُ مُوسَى، عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ إِسْحَاقَ، عَنْ عَائِشَةَ بِنْتِ طَلْحَةَ، عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ، قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " مَا بَرَّ أَبَاهُ مَنْ شَدَّ إِلَيْهِ الطَّرْفَ "

7507- Müminlerin annesi Hz. Âişe’nin bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): “Babasına sertçe bakan ona iyilik etmemiş olur” buyurdu.³

٧٥٠٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، نَا أَبُو عُمَرَ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْوَاحِدِ الرَّاهِدِيُّ صَاحِبُ ثَعْلَبٍ بِبَغْدَادَ، نَا مُوسَى بْنُ سَهْلٍ الْمُوسِي، نَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ، أَنَا فَايِدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ أَبِي أَوْفَى، قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ هَهُنَا غُلَامًا قَدْ احْتَضَرَ يُقَالُ لَهُ قُلٌّ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ فَلَا يَسْتَطِيعُ أَنْ يَقُولَهَا، قَالَ: " أَلَيْسَ قَدْ كَانَ يَقُولُهَا فِي حَيَاتِهِ؟ " قَالُوا: بَلَى، قَالَ: " فَمَا مَنَعَهُ مِنْهَا عِنْدَ مَوْتِهِ؟ " قَالَ: فَنَهَضَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَنَهَضْنَا مَعَهُ حَتَّى أَتَى الْغُلَامَ، فَقَالَ: " يَا غُلَامُ قُلْ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ " قَالَ: " لَا أَسْتَطِيعُ أَنْ أَقُولَهَا، قَالَ: " وَلِمَ؟ " قَالَ: لِعُقُوقِ وَالِدَتِي، قَالَ: " أَحْيَيْتُ هِيَ؟ "

¹ İsnâdı zayıftır. İbn Ebî Şeybe, *Musannef* (8/355).

² İsnâdı zayıftır ve tanımadığım bir ravisi vardır. Deylemî, *Müsnedü'l-Firdevs* 3/267 (4794) ve Hâkim, *Müstedrek* (4/156) Bak: Zehebî, *Siyer* (17/305-306) ve Münzirî, *et-Terğîb* (3/331).

³ İsnâdı zayıftır. İbn Adiy, *el-Kâmil* (4/1387) Bak: Heysemî, *Mecma* (8/147).

قَالَ: نَعَمْ، قَالَ: " أَرْسَلُوا إِلَيْهَا "، فَأَرْسَلُوا إِلَيْهَا فَجَاءَتْ، فَقَالَ لَهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " ابْنُكِ هُوَ؟ " قَالَتْ: نَعَمْ، قَالَ: " أَرَأَيْتَ لَوْ أَنَّ نَارًا أُجِجَتْ فَقِيلَ لَكَ: إِنْ لَمْ تَشْفَعْ لِي لَهْ قَذَفْنَاهُ فِي هَذِهِ النَّارِ "، قَالَتْ: إِذَا كُنْتُ أَشْفَعُ لَهُ، قَالَ: " فَأَشْهَدِي اللَّهَ، وَأَشْهَدِيَنَا مَعَكَ بِأَنَّكَ قَدْ رَضِيتِ "، قَالَتْ: قَدْ رَضِيتُ عَنْ ابْنِي، قَالَ: " يَا غُلَامُ، قُلْ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ "، فَقَالَ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَنْقَذَهُ مِنَ النَّارِ " تَفَرَّدَ بِهِ فَأَيْدِ أَبُو الْوَرَقَاءِ، وَلَيْسَ بِالْقَوِيِّ، وَاللَّهُ أَعْلَمُ

7508- Abdullah b. Ebî Evfâ der ki: Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) bir adam gelerek: “Ey Allah'ın Resûlü! Şurada ölmek üzere olan bir genç var. Ona: “Lâ ilahe illallah, de” deniyor; ancak o bunu söyleyemiyor” dedi. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): “O kişi bunu hayattayken söylemiyor muydu?” diye sorunca: “Evet, söylüyordu” cevabını verdiler. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Peki neden ölürken söyleyemiyor” buyurup kalktı, biz de onunla kalktık ve gencin yanına gittik. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) gence: “Lâ ilahe illallah, de” deyince genç: “Söyleyemiyorum” karşılığını verdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Neden?” diye sorunca, genç: “Anneme asi olduğum için” cevabını verdi. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): “O hayatta mı?” diye sorunca, genç: “Evet” cevabını verdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Onu çağırın” buyurunca, kadını çağırdılar. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): “Bu senin oğlun mu?” diye sorunca kadın: “Evet” cevabını verdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Bir ateş yakılrsa ve sana: «Eğer buna şefaatçi olmazsan onu ateşe atarız» denilse, tavrın ne olur?” diye sorunca kadın: “O zaman ona şefaatçi olurudum” cevabını verdi. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): “Ondan razı olduğuna dair Allah'ı ve bizi şahit tut” deyince kadın: “Oğlumdan razı oldum” dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Ey genç! Lâ ilahe illallah, de” buyurunca genç: “Lâ ilahe illallah” dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): “Onu cehennemden kurtaran Allah'a hamd olsun” dedi.¹

Fâide Ebu'l-Varrâk bunu rivayette tek kalmıştır ve bu kişi de zayıftır. Allah en doğrusunu bilir.

¹ Ahmed, Müsned (4/382) Bak: Münziri, et-Terğîb 3/331-332).

٧٥٠٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرِ الْقَاضِي، أَنَا أَبُو عَلِيٍّ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ الْمِيدَانِي، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى الذُّهَلِيِّ، نَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، عَنْ مَعْمَرٍ، عَنِ ابْنِ طَاوُسٍ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: " إِنَّ مِنْ السُّنَّةِ أَنْ يُوقَّرَ أَرْبَعَةٌ: الْعَالِمُ، وَذُو الشَّيْبَةِ، وَالسُّلْطَانُ، وَالْوَالِدُ "

7509- Tâvus der ki: "Âlime, yaşlıya, yöneticiye ve babaya olmak üzere dört kişiye saygı göstermek sünnettendir."¹

٧٥١٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الصَّغَانِيُّ، نَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، أَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، عَنْ مَعْمَرٍ، عَنِ ابْنِ طَاوُسٍ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ: " إِنَّ مِنْ السُّنَّةِ أَنْ يُوقَّرَ أَرْبَعَةٌ: فَذَكَرَهُمْ، وَزَادَ وَقَالَ: وَيُقَالُ: " إِنَّ مِنَ الْجَفَاءِ أَنْ يَدْعُو الرَّجُلُ وَالِدَهُ بِاسْمِهِ "

7510- Tâvus der ki: "Âlime, yaşlıya, yöneticiye ve babaya olmak üzere dört kişiye saygı göstermek sünnettendir. Kişinin babasını ismiyle çağırmasının da kabalık olduğu söylenir."²

٧٥١١ - قَالَ: وَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، عَنْ هِشَامِ بْنِ غُرُورَةَ، عَنْ رَجُلٍ، أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ رَأَى رَجُلًا يَمْشِي بَيْنَ يَدَيْ أَبِيهِ، قَالَ: مَا هَذَا مِنْكَ؟ قَالَ: أَبِي، قَالَ: " فَلَا تَمْشِ بَيْنَ يَدَيْهِ، وَلَا تَجْلِسَ حَتَّى يَجْلِسَ، وَلَا تَدْعُهُ بِاسْمِهِ، وَلَا تَنْتَسِبَ لَهُ "

7511- Hişâm b. Urve, bir adamdan bildiriyor: Ebû Hureyre bir adamı başka bir adamın önünde yürürken görünce: "Bu arkada olan adam neyin olur?" diye sordu. Adam: "Babam olur" karşılığını verince, Ebû Hureyre: "Babanın önünde yürüme. O oturmadan sen oturma. Onu ismiyle çağırma. Babanın sövülmesine de sebep olma" dedi.³

٧٥١٢ - وَبِإِسْنَادِهِ أَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، عَنْ مَعْمَرٍ، عَنِ ابْنِ أَبِي ذُئْبٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ، قَالَ: سَأَلَ رَجُلٌ كَعْبًا عَنِ الْعُقُوقِ: مَا تَجِدُونَ فِي كِتَابِ اللَّهِ عُقُوقَ الْوَالِدَيْنِ؟ قَالَ: " إِذَا أَقْسَمَ عَلَيْهِ لَمْ يَبْرَهُ، وَإِذَا سَأَلَهُ لَمْ يُعْطِهِ، وَإِذَا اتَّخَذَهُ خَانًا، فَلَيْكَ الْعُقُوقُ "

7512- Saîd b. Ebî Saîd der ki: Adamın biri Ka'b'a: "Allah'ın Kitab'ında

¹ İsnâdı ceyyiddir.

² Ravileri güvenilirdir ancak Hâkim'in hocası tanınmamaktadır. Abdürrezzâk, *Musannef* 11/137 (20133) ve Suyûtî, *ed-Dürü'l-Mensûr* (5/267).

³ İsnâdında adı verilmeyen bir kişi vardır. Abdürrezzâk, *Musannef* 11/138 (20134)

(eski kutsal yazılarda) babaya asi olma konusunda ne buluyorsunuz?” diyerek babaya asi olma konusunu sordu. Ka’b(u’l-ahbâr) şöyle cevap verdi: “Babası onun üzerine yemin ettiği zaman bu yeminini boşa çıkarır. Babası ondan bir şey istediği zaman vermez. Babasının verdiği emanete ihanet eder. Babaya karşı asi olma budur.”¹

دُعَاءُ الْوَالِدَيْنِ

Anne Babanın Duası

٧٥١٣ - حَدَّثَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السُّلَمِيُّ، أَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ مُوسَى، نَا مُحَمَّدُ بْنُ سُلَيْمَانَ بْنِ الْحَارِثِ، نَا أَبُو عَاصِمٍ النَّبِيلُ، عَنِ الْحَجَّاجِ الصَّوَّافِ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "ثَلَاثُ دَعَوَاتٍ مُسْتَجَابَاتٌ: دُعَاءُ الْوَالِدِ عَلَى وَلَدِهِ، وَدَعْوَةُ الْمَظْلُومِ، وَدَعْوَةُ الْمُسَافِرِ "

7513- Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Üç dua kabul edilir: Babanın oğluna yaptığı dua, mazlumin duası ve yolcunun duası.”²

فَصْلٌ فِي حِفْظِ حَقِّ الْوَالِدَيْنِ بَعْدَ مَوْتِهِمَا

Öldükten Sonra da Anne Babanın Hakkını Gözetmek

٧٥١٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو نَصْرِ بْنِ قَتَادَةَ، أَنَا أَبُو عَمْرٍو بْنُ مَطَرٍ، أَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْوَاحِدِ أَبُو جَعْفَرٍ الْحَارِثِيُّ، نَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ الْعَسِيلِ الْأَنْصَارِيُّ، عَنْ أُسَيْدٍ، عَنْ أَبِيهِ عَلِيِّ بْنِ عُبَيْدٍ، عَنْ أَبِي أُسَيْدٍ - وَكَانَ بَدْرِيًّا - قَالَ: كُنْتُ عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ جَالِسًا، فَجَاءَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، هَلْ بَقِيَ مِنْ بَرِّ وَالِدَيْ فِي مَوْتِهِمَا شَيْءٌ أَبْرَهُمَا بِهِ؟ فَقَالَ: " نَعَمْ، الصَّلَاةُ عَلَيْهِمَا، وَالِاسْتِغْفَارُ لَهُمَا،

¹ Abdürrezzâk, *Musannef* 11/138 (20131) Bak: Suyûtî, *ed-Dürri'l-Mensûr* (5/267).

² İsnâdı hasendir.

وَأِنْفَاذُ عَهْدِهِمَا، وَإِكْرَامُ صَدِيقَيْهِمَا، وَصِلَةُ الرَّحِمِ الَّتِي لَا رَحِمَ لَكَ إِلَّا مِنْ قَبْلِهِمَا، فَهَذَا الَّذِي بَقِيَ عَلَيْكَ "

7514- Bedir savaşına katılanlardan olan Ebû Useyd der ki: Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanında otururken Ensâr'dan bir adam gelip: "Ey Allah'ın Resûlü! Anne babamın vefatından sonra da onlar için yapabileceğim bir iyilik kaldı mı?" diye sorunca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle cevap verdi: "Evet. Onlara dua etmen, bağışlanmalarını dilemen, sözlerini yerine getirmen, dostlarına ikramdan bulunman ve yakınlığı ancak onlar vasıtasıyla olan akrabalarla ilgilenip onlara karşı üzerine düşeni yapman. Yapman gereken şeyler bunlardır."¹

٧٥١٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَنَا أَبُو سَعِيدٍ أَحْمَدُ بْنُ يَعْقُوبَ الثَّقَفِيُّ، نَا عُمَرُ بْنُ حَفْصٍ، نَا عَاصِمُ بْنُ عَلِيٍّ، نَا لَيْثٌ، عَنْ زَيْدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْهَادِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ دِينَارٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، أَنَّهُ كَانَ فِي سَفَرٍ، فَمَرَّ بِهِ أَعْرَابِيٌّ فَقَالَ: أَلَسْتَ فُلَانُ بْنُ فُلَانٍ؟ قَالَ: بَلَى، قَالَ: فَأَعْطَاهُ جِمَارًا كَانَ إِذَا مَلَ رَاحِلَتُهُ يَتَرَوَّحُ بِرُكُوبِهِ، وَعِمَامَتُهُ وَكَانَ يَشْدُ بِهَا رَأْسَهُ، فَلَمَّا أَذْبَرَ الْأَعْرَابِيَّ قَالَ لَهُ بَعْضُ أَصْحَابِهِ: إِنَّ هَذَا كَانَ يَرْضَى بِدِرْهَمٍ أَوْ دِرْهَمَيْنِ، فَأَعْطَيْتُهُ جِمَارَكَ الَّذِي كُنْتَ تَرَوَّحُ عَلَيْهِ إِذَا مَلَّتْ رَاحِلَتُكَ، وَعِمَامَتَكَ الَّتِي كُنْتَ تُشْدُ بِهَا رَأْسَكَ؟ قَالَ: إِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: " إِنَّ أَبْرَّ الصَّلَاةِ صَلَاةُ الرَّجُلِ أَهْلَ وَدَّ أَبِيهِ بَعْدَمَا تَوَلَّى "

7515- Abdullah b. Dinâr'ın bildirdiğine göre İbn Ömer, bir yolculukta yanından bir bedevi geçince: "Sen falan oğlu falan değil misin?" diye sordu. Adam: "Evet" cevabını verince, devesinden usandığı zaman bindiği bir eşeği ve başına sardığı sarığını verdi. Bedevi giderken, arkadaşlarından bazıları İbn Ömer'e: "Bu adam bir veya iki dirheme razı olurdu. Ancak sen devenden usandığın zaman bindiğin eşeğini ve başına sardığın sarığını verdin" dediler. İbn Ömer onlara şöyle karşılık verdi: Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurduğunu işittim: "Kişinin babası

¹ İsnâdı hasendir. Ebû Dâvud 5/352 (5142) ve İbn Mâce 2/1208-1209 (3664).

öldükten sonra baba dostlarıyla alakayı kesmemesi, iyiliğin en güzelidir.”¹

٧٥١٦ - رَوَاهُ مُسْلِمٌ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ الْحُلَوَانِيِّ، عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سَعْدٍ، عَنْ أَبِيهِ، وَاللَّيْثِ بْنِ سَعْدٍ، وَقَالَ فِي آخِرِهِ: " وَإِنَّ أَبَاهُ كَانَ صَدِيقًا لِعُمَرَ " أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْخَافِضُ، أَنَا أَبُو الْوَلِيدِ، نَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَحْمَدَ، نَا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ الْحُلَوَانِيِّ، فَذَكَرَهُ مِنْ حَدِيثِ الْوَلِيدِ بْنِ أَبِي الْوَلِيدِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ دِينَارٍ، وَقَالَ فِيهِ: فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ: إِنَّ أَبَا هَذَا كَانَ وَدًّا لِعُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ

7516- Müslim² bu hadisi Hasan b. Ali el-Hulvânî kanalıyla Yâkûb b. İbrâhîm b. Sa'd'dan, o da babası ile Leys b. Sa'd'dan nakledip sonunda: "Bedevinin babası, Hz. Ömer'in dostuydu" diye ekledi.³

٧٥١٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو طَاهِرٍ الْفَقِيه، قَالَ: ثَنَا أَبُو حَامِدٍ بْنُ بِلَالٍ، ثَنَا يَحْيَى بْنُ الرَّبِيعِ، عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُلْفَمَةَ، عَنْ أَبِي حُسَيْنٍ، عَنِ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ، أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: " وَذُكَ وَذُّ أَبِيكَ لَا يَقْطَعُ وَذُّ أَبِيكَ، فَيُطْفِئُ بِذَلِكَ نُورَكَ "

7517- İbn Ebî Muleyke'nin bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Babanın dostları senin dostun olsun. Babanın dostlarıyla alakayı kesme, yoksa nurun söner."⁴

٧٥١٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْخَافِضُ، وَأَبُو صَادِقٍ بْنُ أَبِي الْفَوَّارِسِ، قَالَا: نَا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، أَنَا أَبُو صَالِحٍ، نَا اللَّيْثُ، عَنْ خَالِدِ بْنِ يَزِيدَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ دِينَارٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ، أَنَّهُ مَرَّ بِأَعْرَابِيٍّ فِي سَفَرٍ، وَكَانَ أَبُو الْأَعْرَابِيِّ صَدِيقًا لِعُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ، فَقَالَ لِلْأَعْرَابِيِّ: أَلَسْتَ فُلَانُ بْنُ فُلَانٍ؟ قَالَ: بَلَى، قَالَ: فَأَمَرَ لَهُ ابْنُ عُمَرَ بِحِمَارٍ لَهُ كَانَ يَعْتَقِبُ، وَنَزَعَ عِمَامَةً كَانَتْ لَهُ عَلَى رَأْسِهِ، فَأَعْطَاهُ إِيَّاهَا، فَقَالَ: شُدَّ بِهَا رَأْسُكَ، فَقَالَ بَعْضُ مَنْ كَانَ مَعَهُ: إِنَّمَا كَانَ يَكْفِي هَذَا دِرْهَمًا، قَالَ ابْنُ عُمَرَ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ، قَالَ: " أَحْفَظْ وَذُّ أَبِيكَ، وَلَا تَقْطَعْهُ، فَيُطْفِئُ اللَّهُ نُورَكَ "

¹ İsnâdı sahihtir.

² Müslim, *sıla* (13).

³ İsnâdı sahihtir. Müslim, *sıla* (11).

⁴ İsnâdında tanımadığım biri vardır, hadis mürseldir.

7518- Abdullah b. Dinâr'ın bildirdiğine göre İbn Ömer bir yolculuktayken bir bedeviye rastladı. Bedevinin babası, Ömer b. el-Hattâb'ın dostuydu. İbn Ömer bedeviye: "Sen falan oğlu falan değil misin?" diye sordu. Adam: "Evet" cevabını verince, İbn Ömer bindiği bir eşeğin ona verilmesini söyledi ve başındaki sarığı çıkarıp bedeviye vererek: "Bunu başına sar" dedi. Yanında olanlardan biri: "Buna bir dirhem vermen yeterdi" deyince, İbn Ömer şu karşılığı verdi: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "*Babanın dostunu gözet ve onunla alakayı kesme, yoksa Allah nurunu söndürür.*"¹

٧٥١٩ - أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، أَنَا أَحْمَدُ بْنُ عُثَيْدٍ الصَّفَّارُ، عَنْ تَمْتَامٍ، نَا مُوسَى بْنُ دَاوُدَ، نَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي بَكْرٍ الْمُلَيْكِيُّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ طَلْحَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ الصَّدِيقِ، عَنْ أَبِيهِ، أَنَّ أَبَا بَكْرٍ الصَّدِيقَ قَالَ لِرَجُلٍ مِنَ الْعَرَبِ كَانَ يَصْحَبُهُ يُقَالُ لَهُ عُفَيْرٌ: يَا عُفَيْرُ، كَيْفَ سَمِعْتَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ فِي الْوُدِّ؟ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: " الْوُدُّ يُتَوَارَثُ، وَالْعَدَاوَةُ كَذَلِكَ " وَقَالَ غَيْرُهُ: مُحَمَّدُ بْنُ طَلْحَةَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ الصَّدِيقِ،

7519- Muhammed b. Talha b. Abdirrahman b. Ebî Bekr es-Sıddîk'in babasından bildirdiğine göre Hz. Ebû Bekr. Ufeyr adındaki Bedevilerden bir dostuna: "Ey Ufeyr! Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) dostlukla ilgili ne dediğini işittin?" diye sordu. Ufeyr şu karşılığı verdi: Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurduğunu işittim: "*Dostluk miras kalır. Düşmanlık ta öyle.*"²

Başkası hadisi, Muhammed b. Talha b. Abdillâh b. Abdirrahman b. Ebî Bekr es-Sıddîk, şeklinde rivayet etti.

٧٥٢٠ - وَرَوَاهُ ابْنُ الْمُبَارَكِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ فُلَانٍ بْنِ طَلْحَةَ، عَنْ أَبِي بَكْرٍ بْنِ حَزْمٍ، عَنْ رَجُلٍ، مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ ﷺ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ بِمِثْلِهِ، أَخْبَرَنَا

¹ İsnâdında tanımadığım biri vardır. Buhârî, *el-Edebu'l-Müfred* (40).

² Hadis zayıftır ve Talha ile Ebû Bekr arasında kopukluk vardır. Taberânî, *M. el-Kebîr* 17/189 (507), Hâkim, *Müstedrek* (4/176) ve Ebu's-Şeyh, *el-Emsâl* (216).

الْفَارِسِيُّ، أَنَا الْأَصْبَهَانِيُّ، نَا أَبُو أَحْمَدَ، نَا الْبُخَارِيُّ، نَا بِشْرُ بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنِ ابْنِ الْمُبَارَكِ فَذَكَرَهُ

7520- İbnu'l-Mübârek bu hadisi Muhammed b. Abdirrahman b. Fulân b. Talha kanalıyla Ebû Bekr b. Hazm'dan, o da Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ashabından olan bir adamdan, Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) rivayet etti.¹

٧٥٢١ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ إِسْحَاقُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ يُوسُفَ الشُّوسِيِّ، نَا أَبُو الْعَبَّاسِ الْأَصَمُّ، أَنَا سَعِيدُ بْنُ عُثْمَانَ التَّنُوخِيُّ، نَا بِشْرُ بْنُ بَكْرٍ، نَا الْأَوْزَاعِيُّ، نَا يَحْيَى بْنُ أَبِي كَثِيرٍ، حَدَّثَنِي جَعْفَرُ، أَنَّهُ سَمِعَ عُرْوَةَ بْنَ الزُّبَيْرِ يَقُولُ فِي سُجُودِهِ: " اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِلزُّبَيْرِ بْنِ الْعَوَّامِ، وَلَا سَمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ "

7521- Câfer'in bildirdiğine göre kendisi, Urve b. ez-Zübeyr'in secdede şöyle dediğini işitti: "Allahım! Zübeyr b. el-Avvâm'ı ve Esmâ binti Ebî Bekr'i bağışla."²

٧٥٢٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو سَعِيدٍ بْنُ أَبِي عَمْرٍو، أَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الصَّفَّارُ، أَنَا أَبُو بَكْرٍ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ أَبِي الدُّنْيَا، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، نَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ بَكْرٍ السَّهْمِيُّ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ النُّعْمَانِ، يَرْفَعُ الْحَدِيثَ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: " مَنْ زَارَ قَبْرَ أَبِيهِ أَوْ أَحَدَهُمَا فِي كُلِّ جُمُعَةٍ غُفِرَ لَهُ وَكُتِبَ بَرًّا "

7522- Muhammed b. en-Nu'mân'ın Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) dayandırdığı bir hadiste Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Anne babasının veya birinin mezarını her Cuma günü ziyaret eden bağışlanır ve iyilerden yazılır."³

٧٥٢٣ - قَالَ: وَحَدَّثَنِي خَالِدُ بْنُ خِرَاشٍ، نَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُحَمَّدٍ الدَّرَّاورِدِيُّ، عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ أَبِي سَلَمَةَ الْمَاجِشُونِ، عَنْ أَيُّوبَ السَّخْتِيَانِيِّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِيرِينَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " إِنَّ الرَّجُلَ لَيَمُوتُ وَالِدَاهُ وَهُوَ عَاقٌ لَهُمَا، فَيَدْعُو لَهُمَا مِنْ بَعْدِ مَمَاتِهِمَا

¹ Hadis zayıftır. Buhâri, Târih 1/1 (108) ve Edebu'l-Müfred (43).

² İsnâdı hasendir.

³ Hadis uydurmadır. Gazzâlî, İhyâ (4/474).

فَيَكْتُبُهُ اللَّهُ مِنَ الْبَارِئِينَ " قَالَ خَالِدٌ: فَحَدَّثْتُ بِهِ حَمَادَ بْنَ زَيْدٍ فَأَعْجِبَ بِذَلِكَ فَقَالَ: " لَمْ أَسْمَعُهُ شَيْخٌ لَقِيَ شَيْخًا "

7523- Muhammed b. Sîrîn'in bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellam) şöyle buyurdu: "Kişinin anne babası, onlara asiyken vefat eder de, vefatlarından sonra onlara dua ederse, Allah bu kişiyi iyilerden yazar."¹

٧٥٢٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السُّلَمِيُّ، أَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ الْحُسَيْنِ بْنِ مَنْصُورٍ، نَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ خَالِدِ الْبَرَاءِيِّ، وَأَخْبَرَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَلِيِّ بْنِ أَحْمَدَ الْمُعَاذِيِّ، أَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ الْعَبَّاسِ بْنِ الْوَلِيدِ بْنِ مُسْلِمِ الْبَرَّارِ، نَا أَبُو الْحَسَنِ أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ بْنِ إِسْحَاقَ الصُّوفِيِّ، قَالَا: نَا الرَّبِيعُ بْنُ ثَعْلَبَةَ، نَا يَحْيَى بْنُ عُقْبَةَ بْنِ أَبِي الْعِزَّارِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جُحَادَةَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " إِنْ أَلْعَبَدَ لَيَمُوتَ وَالِدَاهُ أَوْ أَحَدُهُمَا، وَإِنَّهُ لَهُمَا لَعَاقٌ، فَلَا يَزَالُ يَدْعُو لَهُمَا، وَيَسْتَغْفِرُ لَهُمَا حَتَّى يَكْتُبَهُ اللَّهُ بَارًا " وَفِي رِوَايَةِ السُّلَمِيِّ: " بَرًّا "، الْأَوَّلُ مَعَ إِرْسَالِهِ أَصَحُّ

7524- Enes b. Mâlik'in bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellam) şöyle buyurdu: "Kulun anne babası veya biri, onlara asiyken vefat eder de, vefatlarından sonra onlara dua etmeye ve bağışlanmalarını dilemeye devam ederse, sonunda Allah bu kişiyi iyilerden yazar."²

٧٥٢٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو سَعِيدٍ بْنُ أَبِي عَمْرٍو، أَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الصَّفَّارُ، نَا أَبُو بَكْرٍ بْنُ أَبِي الدُّنْيَا، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، نَا يَحْيَى بْنُ أَبِي بُكَيْرٍ، حَدَّثَنِي الْفَضْلُ بْنُ الْمُؤَقِّ بْنِ خَالِ سَفْيَانَ بْنِ عُيَيْنَةَ، قَالَ: " لَمَّا مَاتَ أَبِي جَرَعْتُ جَرَعًا شَدِيدًا، فَكُنْتُ آتِي قَبْرَهُ فِي كُلِّ يَوْمٍ، ثُمَّ إِنِّي قَصَرْتُ عَنْ ذَلِكَ مَا شَاءَ اللَّهُ، ثُمَّ إِنِّي أَتَيْتُهُ يَوْمًا، فَبَيْنَا أَنَا جَالِسٌ عِنْدَ الْقَبْرِ غَلَبَتْنِي عَيْنَايَ فَنِمْتُ، فَرَأَيْتُ كَأَنَّ قَبْرَ أَبِي قَدْ انْفَرَجَ، وَكَأَنَّهُ قَاعِدٌ فِي قَبْرِهِ، مُتَوَشِّحًا أَكْفَانَهُ عَلَيْهِ سَحْنَةُ الْمَوْتَى، قَالَ: كَأَنِّي بُلِيتُ لَمَّا رَأَيْتُهُ، فَقَالَ: يَا بُنَيَّ، مَا بَطَأَ بِكَ عَنِّي؟ قَالَ: قُلْتُ: وَإِنَّكَ لَتَعْلَمُ بِمَجِيئِي؟ قَالَ: مَا جِئْتُ مِنْ مَرَّةٍ إِلَّا عَلِمْتُهَا، وَقَدْ كُنْتُ تَأْتِيَنِي فَأَسْرُبُ بِكَ، وَيُسْرُ مِنْ حَوْلِي بِدُعَائِكَ، قَالَ: فَكُنْتُ بَعْدُ آتِيَهُ كَثِيرًا "

¹ İsnâdı hasen mürseldir. Gazzâlî, İhyâ (4/474).

² İsnâdı zayıftır. İbn Adîy, el-Kâmil (7/2679-2680)

7525- Süfyân b. Uyeyne'nin dayısının oğlu Fadl b. el-Muvaffik der ki: Babam vefat ettiği zaman büyük bir endişeye kapıldım ve her gün mezarına gidiyordum. Bir süre gidemedim ve sonra bir gün gittim. Mezarın yanında otururken uyuyakaldım ve rüyamda babamın mezarının açıldığını, onun da mezarda oturduğunu gördüm. Kefenini parçalamış, teni ölülerin teni gibiydi. Onu görünce ölecek gibi oldum. Bana: "Ey oğul! Neden gelmekte geciktin?" diye sorunca: "Benim geldiğimi biliyor musun?" karşılığını verdim. Babam: "Ne zaman geldiysen haberim oldu. Yanıma gelince seninle mutlu oluyordum. Etrafımdakiler de duanla mutlu oluyorlardı" dedi. Bundan sonra babamın mezarına çok gitmeye başladım.¹

٧٥٢٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو عُمَانَ سَعِيدُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ النَّيْسَابُورِيُّ، نَا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا الدَّرْدَاءِ هَاشِمَ بْنَ مُحَمَّدٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ رَجُلًا، مِنْ أَهْلِ الْعِلْمِ يَقُولُ: " إِنَّهُ كَانَ يَزُورُ قَبْرَ أَبِيهِ، فَطَالَ عَلَيْهِ ذَلِكَ، فَقُلْتُ: أَزُورُ التُّرَابَ؟ فَأَرَيْتُ فِي مَنَامِي، فَقَالَ: يَا بُنَيَّ مَا لَكَ لَا تَفْعَلُ بِي كَمَا كُنْتَ تَفْعَلُهُ؟ فَقُلْتُ: أَزُورُ التُّرَابَ؟ فَقَالَ: لَا تَعْجَلْ يَا بُنَيَّ، فَوَاللَّهِ لَقَدْ كُنْتُ تُشْرِفُ عَلَيَّ، فَيُبَشِّرُنِي بِكَ جِيرَانِي، وَلَقَدْ كُنْتُ تَنْصَرِفُ فَمَا أَزَالُ أَرَكَ حَتَّى تَدْخُلَ الْكُوفَةَ "

7526- Ebu'd-Derdâ Hâşim b. Muhammed der ki: İlim ehlinden bir adamın şöyle dediğini işittim: Babamın mezarını ziyaret ederdim. Uzun bir süre bu ziyareti bıraktım ve: "Toprağı mı ziyaret ediyorum" dedim. Rüyamda (babamın) şöyle dediğini gördüm: "Evladım! Yaptığını yapma." Ben: "Toprağı mı ziyaret edeyim?" karşılığını verince şöyle dedi: "Acele etme ey oğul! Vallahi sen bana görünüyordun ve komşularım beni seninle müjdeliyorlardı. Sen gidince de Kûfe'ye girinceye kadar seni görüyordum."²

٧٥٢٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرِ أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ إِبْرَاهِيمَ الْأَشْثَانِيُّ، أَنَا أَبُو عَلِيٍّ الْحُسَيْنِيُّ بْنُ عَلِيٍّ الْحَافِظُ، نَا الْفَضْلُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَارِثِ بْنِ سُلَيْمَانَ الْأَنْطَاكِيِّ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ جَابِرِ بْنِ أَبِي عِيَّاشٍ الْمِصِّصِيِّ، نَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُبَارَكِ، نَا يَعْقُوبُ بْنُ الْقَعْقَاعِ،

¹ İsnâdı zayıftır.

² İsnâdında tanımadığım biri vardır.

عَنْ مُجَاهِدٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: " مَا الْمَيِّتُ فِي الْقَبْرِ إِلَّا كَالْغَرِيقِ الْمُتَعَوِّثِ، يَنْتَظِرُ دَعْوَةَ تَلَحُّقُهُ مِنْ أَبِي أَوْ أُمٍّ أَوْ أَخٍ أَوْ صَدِيقٍ، فَإِذَا لَحِقَتْهُ كَانَتْ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا، وَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ لَيَدْخُلُ عَلَى أَهْلِ الْقُبُورِ مِنْ دُعَاءِ أَهْلِ الْأَرْضِ أُمَّتَالِ الْجِبَالِ، وَإِنَّ هَدْيَةَ الْأَحْيَاءِ إِلَى الْأَمْوَاتِ الْإِسْتِغْفَارُ لَهُمْ " قَالَ أَبُو عَلِيٍّ الْحَافِظُ: " وَهَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ مِنْ حَدِيثِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْمُبَارَكِ، لَمْ يَقَعْ عِنْدَ أَهْلِ خُرَّاسَانَ، وَلَمْ أَكْتُبْهُ إِلَّا مِنْ هَذَا الشَّيْخِ "، قَالَ الْإِمَامُ أَحْمَدُ رَحِمَهُ اللَّهُ: قَدْ رَوَاهُ بَعْضُ مَعْنَاهُ مُحَمَّدُ بْنُ خُرَيْمَةَ الْبَصْرِيُّ أَبُو بَكْرٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي عِيَّاشٍ، عَنْ ابْنِ الْمُبَارَكِ، وَابْنِ أَبِي عِيَّاشٍ، يَنْفَرِدُ بِهِ، وَاللَّهُ أَعْلَمُ

7527- Abdullah b. Abbâs'ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Mezardaki ölü, boğulmak üzere iken yardım isteyen gibidir. Babasından, anasından, kardeşinden veya arkadaşından kendisine gelecek duayı bekler. Dualar kendine ulaşınca, dünyanın ve içindekilerin kendisinin olmasından daha çok sevinir. Yüce Allah kabir ehline yeryüzü halkının dualarından dağlar kadar (rahmet) verir. Dirilerin ölümlere hediyesi, onlar için bağışlanma dilemeleridir."¹

Ebû Ali el-Hâfız der ki: Bu hadis Abdullah b. el-Mübârek'ten geldiği şekliyle garîb (tek kanallı)dır ve Horasan halkı tarafından bilinmemektedir. Bunu sadece bu ihtiyardan yazdım.

Beyhakî der ki: Bu hadisin bir bölümünü mânâ olarak Muhammed b. Huzeyme el-Basrî Ebû Bekr, Muhammed b. Ebî Ayyâş kanalıyla İbnu'l-Mübârek'ten rivayet etti. İbn Ebî Ayyâş bunu rivayette tek kalmıştır. Allah en doğrusunu bilir.

٧٥٢٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْقَاسِمِ عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُحَمَّدٍ الْعَطَّارِ بْنُ شُبَّانَ، يَبْعَدَادَ، نَا أَحْمَدُ بْنُ سَلْمَانَ، نَا أَحْمَدُ بْنُ مَسْرُوقٍ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، نَا يَحْيَى بْنُ بِسْطَامٍ، نَا عُثْمَانُ بْنُ سَوْدَةَ، وَكَانَتْ أُمُّهُ مِنَ الْعَابِدَاتِ، وَلِذَلِكَ يُقَالُ لَهَا: رَاهِبَةٌ قَالَ: " فَلَمَّا اخْتُصِرَتْ رَفَعَتْ رَأْسَهَا إِلَى السَّمَاءِ فَقَالَتْ: يَا ذُخْرِي، وَذَخِيرَتِي، وَيَا مَنْ عَلَيْهِ عِمَادِي فِي حَيَاتِي

¹ İsnâdî çok zayıftır. Deylemî, *Müsnedu'l-Firdevs* (4/103). Bak: Zehebî, *el-Mîzan* (3/496) ve Hafız, *el-Lisân* (5/99).

وَبَعْدَ مَوْتِي، لَا تَخْذُلْنِي عِنْدَ الْمَوْتِ، وَلَا تُوحِشْنِي فِي قَبْرِي "، قَالَ: " فَمَاتَتْ، وَكُنْتُ آتِيهَا فِي كُلِّ جُمُعَةٍ فَأَدْعُو لَهَا، وَأَسْتَغْفِرُ لَهَا وَلِأَهْلِ الْقُبُورِ، قَالَ: فَرَأَيْتَهَا لَيْلَةً فِي مَنَامِي، فَقُلْتُ: يَا أُمَاهُ، كَيْفَ أَنْتِ؟ فَقَالَتْ: يَا بُنَيَّ، إِنَّ الْمَوْتَ لَشَدِيدٌ كَرْبُهُ، وَأَنَا بِحَمْدِ اللَّهِ فِي بَرْزَخٍ مَحْمُودٍ، أَفْتَرِشُ فِيهِ الرَّيْحَانَ، وَأَتَوَسَّدُ فِيهِ السُّنْدُسَ، وَالْإِسْتَبْرَقَ إِلَى يَوْمِ النُّشُورِ، فَقُلْتُ: أَلَيْكَ حَاجَةٌ؟ قَالَتْ: نَعَمْ، قُلْتُ: مَا هِيَ؟ قَالَتْ: " لَا تَدْعُ مَا كُنْتُ تَصْنَعُ مِنْ زِيَارَتِنَا وَالِدُكَ لَنَا، فَإِنِّي آنَسُ بِمَجِيئِكَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ، إِذَا أَقْبَلْتُ مِنْ أَهْلِكَ يُقَالُ: يَا رَاهِبَةً، قَدْ أَقْبَلَ مِنْ أَهْلِكَ زَائِرٌ، قَالَتْ: فَأُبَشِّرُ، وَيُبَشِّرُ بِذَلِكَ مَنْ حَوْلِي مِنَ الْأُمَمَاتِ "

7528- Yahya b. Bistâm, Osmân b. Sevde'den bildiriyor: Osmân'ın annesi âbidlerden biriydi ve bu yüzden kendisine rahibe denirdi. Osmân anlatıyor: Annem vefat edeceği zaman başını gökyüzüne kaldırdı ve: "Ey azığım ve biriktirdiğim! Ey hayatımda ve ölümünden sonra güvendiğim! Ölüm anında beni zelil etme ve mezarımda yalnız bırakma!" deyip vefat etti. Ben her Cuma mezarına gidip ona dua eder, onun ve kabir ahalisinin bağışlanmasını dilerdim. Bir gece onu rüyamda gördüm ve: "Anneciğim, nasılsın?" diye sordum. Bana şöyle cevap verdi: "Oğlum! Ölüm çok zordur. Allah'a hamd olsun ki ben Berzah'ın güzel bir yerinde, kulların diriltileceği güne kadar reyhandan döşeklere yatıyor, ipek ve atlas yastıklara yaslanıyorum." Ben: "Bir ihtiyacın var mı?" diye sorunca: "Evet" cevabını verdi. Ben: "Neye ihtiyacın var?" diye sorunca da şöyle cevap verdi: "Bize yaptığın ziyaretleri ve duaları terk etme. Cuma günü gelmenle ben yalnızlığımı gideriyorum. Ailenin yanından bana gelince, bana: «Ey Râhibe! Ailenden bir ziyaretçin geldi» denir ve müjdelenirim. Etrafımdaki ölümlere de aynı şekilde (onlara dua ettin için) müjde verilir."¹

٧٥٢٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، نَا أَبُو الْعَبَّاسِ الْأَصَمُّ، نَا الْعَبَّاسُ بْنُ الْوَلِيدِ، أَخْبَرَنِي أَبِي، نَا الْأَوْزَاعِيُّ، قَالَ: " بَلَغَنِي أَنَّ مَنْ عَقَّ وَالِدَيْهِ فِي حَيَاتِهِمَا، ثُمَّ قَضَى دَيْنًا إِنْ كَانَ عَلَيْهِمَا، وَاسْتَغْفَرَ لَهُمَا وَلَمْ يَسْتَسِبَّ لَهُمَا كُتُبَ بَارَاءٍ، وَمَنْ بَرَّ وَالِدَيْهِ فِي حَيَاتِهِمَا، ثُمَّ لَمْ يَقْضِ دَيْنًا إِذَا كَانَ عَلَيْهِمَا، وَلَمْ يَسْتَغْفِرْ لَهُمَا، وَاسْتَسَبَّ لَهُمَا كُتُبَ عَاقًا "

¹ İsnâdı zayıftır. İbnu'l-Cevzî, *Sıfatu's-Safve* (4/42)

7529- Evzâî der ki: “Bana bildirilene göre anne babası hayatta iken onlara asi olan kişi ölümünden sonra varsa onların borçlarını ödeyip onlara istiğfar eder ve onlara kimsenin sövmesine sebep olmazsa iyi kişilerden yazılır. Anne babasına karşı iyi davranan kişi de onların ölümünden sonra varsa borçlarını ödemez, onlara istiğfar etmez ve onlara sövülmesine sebep olursa anne babasına karşı asi olan kişilerden yazılır.”¹

٧٥٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، أَنَا أَبُو عَمْرٍو بْنُ السَّمَاكِ، نَا حَنْبَلُ بْنُ إِسْحَاقَ، حَدَّثَنِي أَبُو عَبْدِ اللَّهِ، نَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، عَنْ مَعْمَرٍ، قَالَ: قِيلَ لِابْنِ طَاوُسٍ فِي ذَيْنِ أَبِيهِ: لَوْ اسْتَنْظَرْتَ الْعُرَمَاءَ؟ فَقَالَ: "أَسْتَنْظِرُهُمْ، وَأَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ مَنْزِلِهِ مُحْبُوسٌ؟" قَالَ: فَبَاعَ مَالَهُ ثَمَنُ أَلْفٍ بِخَمْسِ مِائَةٍ

7530- Ma'mer der ki: İbn Tâvus'a, babasının borcuyla ilgili olarak: “Alacaklıları bekletsen” denilince: “Ebû Abdîrrahman (Tâvus) menziline gidemiyorken onları bekleteyim mi!” karşılığını verip bin dinar değerindeki malını beş yüze sattı (ve babasının borçlarını ödedi).²

٧٥٣١ - أَخْبَرَنَا أَبُو صَالِحٍ بْنُ أَبِي طَاهِرٍ الْعَنْبَرِيُّ، أَنَا جَدِّي يَحْيَى بْنُ مَنْصُورٍ الْقَاضِي، نَا مُحَمَّدُ بْنُ النَّضْرِ الْجَارُودِيُّ، نَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الدَّورَقِيُّ، نَا الْأَشْجَعِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ مُوسَى، يَرْوِي عَنِ الْحَسَنِ، قَالَ: "أَزْهَدُ النَّاسِ فِي عَالَمِ جِيرَانِهِ، وَشَرُّ النَّاسِ لَمَيِّتٍ أَهْلُهُ يَبْكُونَ عَلَيْهِ، وَلَا يَقْضُونَ دَيْنَهُ"

7531- Hasan(-ı Basrî) der ki: “İnsanların en zahidi, komşularının durumunu bilendir. İnsanların en kötüsü de, vefat ettiğinde ailesinin ardından ağladığı, ancak borcunu ödemediği kişidir.”³

٧٥٣٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَلِيٍّ الرَّوْذِبَارِيُّ، أَنَا أَبُو بَكْرٍ أَحْمَدُ بْنُ كَامِلٍ الْقَاضِي، نَا الْحَارِثُ بْنُ مُحَمَّدٍ، نَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ، نَا زَكَرِيَّا بْنُ إِسْحَاقَ، أَنَا عَمْرُو بْنُ دِينَارٍ، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، أَنَّ رَجُلًا قَالَ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ: إِنَّ أُمَّهُ تُؤَفِّيْتُ، أَيَنْفَعُهَا إِنْ تَصَدَّقْتُ عَنْهَا؟

¹ İsnâdı ceyyiddir. Suyûtî, *ed-Dürre'l-Mensûr* (5/267).

² Ravileri güvenilirdir.

³ İsnâdı ceyyiddir.

قَالَ: " نَعَمْ "، قَالَ: فَإِنَّ لِي مَحْرَافًا، فَإِنِّي أَشْهَدُكَ أَنِّي قَدْ تَصَدَّقْتُ بِهِ عَنْهَا رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ فِي الصَّحِيحِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ رَوْحٍ

7532- İbn Abbâs'ın bildirdiğine göre bir adam Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem), annesinin vefat ettiğini söyleyip: "Onun yerine sadaka versem kendisine faydası olur mu?" diye sordu. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "Evet" cevabını verince, adam: "O zaman sen de şahit ol ki Mihraf denilen bahçeyi annem adına sadaka olarak veriyorum" dedi.¹

Buhârî² bu hadisi *Sahîh*'te Muhammed b. Abdirrahman kanalıyla Ravh'tan rivayet etti.

٧٥٣٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَلِيٍّ الرَّوْذَبَارِيُّ، نَا أَبُو مُحَمَّدٍ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ شَوْذَبٍ، إِمْلَاءً يَوَاسِطَ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي الْعَوَّامِ، نَا مَنْصُورُ بْنُ صُقَيْرٍ، نَا مُوسَى بْنُ أَعْيَنَ الْحَرَانِيُّ، عَنْ عَبَادِ بْنِ كَثِيرٍ، عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَأَيِّ: " إِذَا أَرَدْتَ أَنْ تَصَدَّقَ صَدَقَةً فَاجْعَلْهَا عَنْ أَبِيكَ، فَإِنَّهُ يُلْحَقُهَا، وَلَا يُنْتَقَصُ مِنْ أَجْرِكَ شَيْئًا "

7533- Amr b. Şuayb'ın, babası kanalıyla dedesinden bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Bir sadaka vermek istediğin zaman onu anne babanın adına ver. Bu sadaka(nın sevabı) onlara giderken, senin ecrinden bir şey eksilmez."³

٧٥٣٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو طَاهِرٍ الْفَقِيه، نَا أَبُو عُثْمَانَ عَمْرُو بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْبَصْرِيُّ، نَا أَبُو أَحْمَدَ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْوَهَّابِ، أَنَا أَحْمَدُ بْنُ يَزِيدَ بْنِ دِينَارٍ، بِالسُّقْيَا أَبُو الْعَوَّامِ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ يَعْنِي الْحَارِثِيَّ، عَنْ حَنْظَلَةَ بْنِ أَبِي سُفْيَانَ السَّدُوسِيِّ، عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " مَنْ حَجَّ عَنْ وَالِدَيْهِ بَعْدَ وَفَاتِهِمَا كُتِبَ لَهُ عِتْقٌ مِنَ النَّارِ، وَكَانَ لِلْمَحْجُوجِ عَنْهُمَا أَجْرٌ حَجَّةٍ تَامَةٍ مِنْ غَيْرِ أَنْ يُنْقَصَ مِنْ أَجُورِهِمَا شَيْءٌ "

¹ İsnâdı sahihtir.

² Buhârî, *vasaya* (196).

³ İsnâdı zayıftır.

وَقَالَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " مَا وَصَلَ ذُو رَجِمٍ رَجْمَهُ بِأَفْضَلٍ مِنْ حَبَّةٍ يُدْخِلُهَا عَلَيْهِ بَعْدَ مَوْتِهِ فِي قَبْرِهِ "

وَقَالَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " مَنْ مَشَى عَنْ رَاحِلَتِهِ عَقَبَةً، فَكَانَتْ أَعْتَقَ رَقَبَةٍ " قَالَ أَبُو أَحْمَدَ الْفَقِيه: " سِتَّةُ أَمْيَالٍ " قَالَ الْإِمَامُ أَحْمَدُ: " فِي هَذَا الْإِسْنَادِ شَيْخُ أَبِي مُحَمَّدٍ، وَشَيْخُ شَيْخِهِ مَجْهُولَانِ "

7534- Abdulazîz b. Abdillâh b. Ömer'in, babası kanalıyla dedesinden bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Anne babası vefat ettikten sonra onların yerine hac yapana cehennemden kurtuluş beratı yazılır. Yerlerine hac yapılanlara tam hac sevabı verilirken de hac yapanın sevabından bir şey eksilmez."¹

Yine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Hiçbir akraba, akrabasına, vefatından sonra onun yerine hac yapmak gibi bir iyilik yapamaz."

Yine Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Kim bir tepeyi aşarken bineğinden inip yürürse, bir köle azad etmiş gibi sevap alır."

Ebû Ahmed el-Fakîh: "Altı mil" demiştir.

Beyhakî der ki: Ebû Muhammed ve hocası durumu mechûl ravilerdir.

فَصْلٌ

Fasıl

٧٥٣٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، وَمُحَمَّدُ بْنُ مُوسَى، قَالَا: نَا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، نَا الرَّبِيعُ بْنُ سُلَيْمَانَ، نَا أَيُّوبُ بْنُ سُؤَيْدٍ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ أَبَانَ بْنِ صَالِحٍ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ، أَنَّهُ كَانَ جَالِسًا عِنْدَ ابْنِ عَبَّاسٍ، إِذْ أَتَاهُ أَعْرَابِيٌّ فَقَالَ: إِنِّي خَطَبْتُ امْرَأَةً، فَخَطَبْتُهَا غَيْرِي، فَتَزَوَّجْتُهُ وَتَرَكْتَنِي، فَغَدَوْتُ عَلَيْهِ فَقَتَلْتُهُ، فَهَلْ لِي مِنْ تَوْبَةٍ؟ فَقَالَ: " أَلَاكَ وَالِدَانِ حَيَّانِ أَوْ أَحَدُهُمَا؟ " قَالَ: لَا، قَالَ: " تَقَرَّبْ إِلَى اللَّهِ عَزَّ

¹ İsnâdı zayıftır.

وَجَلَّ بِمَا قَدَرْتَ عَلَيْهِ " ، فَقُلْنَا لَهُ بَعْدَ مَا خَرَجَ ، فَقَالَ : " لَوْ كَانَ حَيِّينِ أَبَوَاهُ أَوْ أَحَدُهُمَا رَجَوْتُ لَهُ أَنَّهُ لَيْسَ شَيْءٌ أَحَطَ لِلذُّنُوبِ مِنْ بَرِّ الْوَالِدَيْنِ "

7535- Atâ b. Yesâr'ın bildirdiğine göre İbn Abbâs'ın yanında otururken bir bedevi geldi ve: "Bir kadını istedim, bir başkası onu isteyince kadın o adamla evlenip beni reddetti. Ben de gidip o adamı öldürdüm. Tövbe etsem kabul edilir mi?" diye sordu. İbn Abbâs: "Anne baban veya biri sağ mı?" diye sorunca, bedevi: "Hayır" cevabını verdi. İbn Abbâs: "Gücünün yettiği şeyle Allah'a yaklaş" dedi. Bedevi gittikten sonra İbn Abbâs'a neden böyle dediğini sorduğumuzda şöyle cevap verdi: "Anne babası veya biri sağ olsaydı, anne babaya iyilik yapmak kadar günahı yok eden bir şey olmamasını umardım."¹

٧٥٣٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ ، وَمُحَمَّدُ بْنُ مُوسَى ، قَالَا : نَا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ ، نَا الرَّبِيعُ بْنُ سُلَيْمَانَ ، نَا أَيُّوبُ بْنُ سُوَيْدٍ ، عَنِ السَّرِيِّ بْنِ يَحْيَى ، عَنْ شُبَيْلِ بْنِ عَزْرَةَ ، ابْنِ عَمٍّ لَهُ عَنْ شَهْرِ بْنِ حَوْشَبٍ ، أَنَّ أَعْرَابِيًّا أَتَى أَبَا ذَرٍّ ، فَقَالَ : يَا أَبَا ذَرٍّ ، إِنَّهُ قَتَلَ حَاجَّ بَيْتِ اللَّهِ ظَالِمًا ، فَهَلْ لَهُ مِنْ مَخْرَجٍ ؟ فَقَالَ لَهُ أَبُو ذَرٍّ : وَيْحَكَ ، أَحْيِ وَالِدَاكَ ؟ قَالَ : لَا ، قَالَ : فَأَحْدُهُمَا ؟ قَالَ : لَا ، قَالَ : لَوْ كَانَا حَيِّينِ أَوْ أَحَدُهُمَا لَرَجَوْتُ لَكَ ، وَمَا أَجِدُ لَكَ مَخْرَجًا إِلَّا فِي إِحْدَى ثَلَاثٍ ، فَقَالَ : لِلَّهِ الْحَمْدُ ، وَمَا هُنَّ ؟ قَالَ : هَلْ تَسْتَطِيعُ أَنْ تُحْيِيَهُ كَمَا قَتَلْتَهُ ؟ قَالَ : لَا ، وَاللَّهِ مَا أَسْتَطِيعُ أَنْ أُحْيِيَهُ ، قَالَ : فَهَلْ تَسْتَطِيعُ أَنْ لَا تَمُوتَ ؟ قَالَ : لَا ، وَاللَّهِ ، مَا مِنَ الْمَوْتِ بُدٌّ ، فَمَا الثَّالِثَةُ ؟ قَالَ : هَلْ تَسْتَطِيعُ أَنْ تَبْتَغِيَ نَفَقًا فِي الْأَرْضِ أَوْ سُلْمًا فِي السَّمَاءِ ؟ فَقَامَ الرَّجُلُ وَلَهُ صِرَاحٌ ، فَلَقِيَهُ أَبُو هُرَيْرَةَ فَحَسِبَ أَنَّهُ رَجُلٌ مَاتَ لَهُ حَمِيمٌ ، فَقَالَ : " يَا عَبْدَ اللَّهِ عَلَيْكَ بِالصَّبْرِ " ، قَالَ : وَمَنْ أَنْتَ ؟ قَالَ : " أَبُو هُرَيْرَةَ " ، قَالَ : إِنَّهُ قَتَلَ حَاجَّ بَيْتِ اللَّهِ ظَالِمًا ، فَهَلْ لَهُ مِنْ تَوْبَةٍ ؟ قَالَ : " وَيْحَكَ ، أَحْيَانِ وَالِدَاكَ ؟ " قَالَ : لَا ، قَالَ : " لَوْ كَانَا حَيِّينِ أَوْ أَحَدُهُمَا رَجَوْتُ لَكَ ، وَلَكِنْ اغْزُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَتَعَرَّضْ لِلشَّهَادَةِ فَعَسَى "

7536- Şehr b. Havşeb'in bildirdiğine göre bir bedevi Ebû Zer'e giderek: "Ey Ebû Zer! Allah'ın evini hac yapan bir adam birini öldürdü. Bu durumdan kurtuluşu için bir yol var mı?" diye sordu. Ebû Zer: "Yazık sana!

¹ İsnâdı zayıftır. Buhârî, *el-Edebu'l-Müfred* (4).

Anne baban sağ mı?” diye sorunca, bedevi: “Hayır” cevabını verdi. Ebû Zer: “Bunlardan biri sağ mı?” diye sorunca, bedevi: “Hayır” cevabını verdi. Ebû Zer: “Bunların ikisi veya biri sağ olsaydı, bir kurtuluş yolunun olmasını umardım. Ancak bu durumda üç şeyden başka kurtuluşun olmadığını düşünüyorum” deyince, bedevi: “Allah’a hamd olsun. Bunlar nedir?” diye sorunca, Ebû Zer: “Onu öldürdüğün gibi diriltebilir misin?” diye sordu. Bedevi: “Hayır. Vallahi, onu diriltemem” cevabını verince Ebû Zer: “Ölmemeyi başarabilir misin?” diye sordu. Bedevi: “Hayır vallahi, ölümden kaçış yoktur. Üçüncüsü nedir?” karşılığını verdi. Ebû Zer: “Bir delik açıp yerin dibine inmeye yahut bir merdiven kurup göğe çıkmaya gücün yeter mi?” diye sorunca, bedevi feryad ederek kalktı. Ebû Hureyre bedeviyle karşılaşınca bir yakınının vefat ettiğini zannetti ve: “Ey Allah’ın kulu! Sabret!” dedi. Bedevi: “Sen de kimsin?” diye sorunca: “Ebû Hureyre” cevabını verdi. Bedevi: “Allah’ın evini hac yapan bir adam birini öldürdü. Bu durumdan kurtuluşu için bir yol var mı?” diye sordu. Ebû Hureyre: “Yazık sana! Anne baban sağ mı?” diye sorunca, bedevi: “Hayır” cevabını verdi. Ebû Hureyre: “Bunların ikisi veya biri sağ olsaydı, bir kurtuluş yolunun olmasını umardım. Ancak Allah yolunda savaşa çıkmak ve şehit olmaya çalışmak, belki bundan kurtuluşuna vesile olur” dedi.¹

٧٥٣٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، أَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ مُحَمَّدٍ الصَّفَّارُ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ، نَا يَزِيدُ، أَنَا سُلَيْمَانُ، عَنْ سَعْدِ بْنِ مَسْعُودٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: " مَا مِنْ مُسْلِمٍ لَهُ أَبَوَانِ، فَيُضْبَحُ وَهُوَ مُحْسِنٌ إِلَيْهِمَا إِلَّا فُتِحَ لَهُ بَابَانِ مِنَ الْجَنَّةِ، وَلَا يُمْسِي وَهُوَ مُحْسِنٌ إِلَيْهِمَا إِلَّا فُتِحَ لَهُ بَابَانِ مِنَ الْجَنَّةِ، وَلَا سَخِطَ عَلَيْهِ وَاحِدٌ مِنْهُمَا فَرَضِيَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ عَنْهُ حَتَّى يَرْضَى " قَالَ: قُلْتُ: وَإِنْ كَانَ ظَالِمًا؟ قَالَ: " وَإِنْ كَانَ ظَالِمًا "، قَالَ: " وَإِنْ كَانَ ظَالِمًا " وَرُويَ مِنْ وَجْهِ آخَرَ كَمَا

7537- İbn Abbâs der ki: “Anne babası sağ olan bir Müslüman, onlara iyilik etmiş bir şekilde sabahlarsa, ona cennette iki kapı açılır. Onlara iyilik etmiş bir şekilde akşamlarsa yine ona cennette iki kapı açılır. Anne

¹ İsnâdı hasendir.

babasından biri kendisine kızınca, onlar razı olmadan Allah bu kişiden razı olmaz.” Saîd b. Mes’ûd der ki: “Anne baba zalim olsa bile mi?” diye sorunca: “Zalim olsalar bile” cevabını verdi.¹

Bu hadis başka bir yolla aşağıda geçtiği şekilde nakledilmiştir.

٧٥٣٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، فِي التَّارِيخِ، أَنَا أَبُو الطَّيِّبِ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْمُبَارَكِ، نَا أَبُو مُحَمَّدٍ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يَحْيَى بْنِ مُوسَى السَّرْحَسِيُّ بَنِيْسَابُورَ، نَا سَعِيدُ بْنُ يَعْقُوبَ الطَّلَقَانِيُّ، نَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُبَارَكِ، عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ الْقَعْقَاعِ، عَنْ عَطَاءٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " مَنْ أَصْبَحَ مُطِيعًا فِي وَالِدَيْهِ أَصْبَحَ لَهُ بَابَانِ مَفْتُوحَانِ مِنَ الْجَنَّةِ، وَإِنْ كَانَ وَاحِدًا فَوَاحِدًا، وَمَنْ أُمْسَى عَاصِيًا لِلَّهِ فِي وَالِدَيْهِ أَصْبَحَ لَهُ بَابَانِ مَفْتُوحَانِ مِنَ النَّارِ، وَإِنْ كَانَ وَاحِدًا فَوَاحِدًا " قَالَ الرَّجُلُ: وَإِنْ ظَلَمَاهُ؟ قَالَ: " وَإِنْ ظَلَمَاهُ، وَإِنْ ظَلَمَاهُ "

7538- İbn Abbâs’ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Kim anne babasını razı ederek sabahlarsa ona Cennetten iki kapı açılır. Eğer birini razı ederse ona bir kapı açılır. Kim de anne babasına karşı asi olarak akşamlarsa kendisine Cehennemden iki kapı açılmış bir şekilde sabahlar. Eğer birine asi olursa ona bir kapı açılır” buyurdu. Bir kişi: “Anne babası ona zulmetse dahi mi?” diye sorunca, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) üç defa: “Anne babası ona zulmetse dahi” karşılığını verdi.²

٧٥٣٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، أَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ مُحَمَّدٍ الصَّفَّارُ، نَا أَحْمَدُ بْنُ مَنْصُورٍ، نَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، نَا مَعْمَرٌ، عَنْ سَعِيدِ الْجُرَيْرِيِّ، أَنَّ رَجُلًا جَاءَ إِلَى ابْنِ عُمَرَ، قَالَ: إِنِّي كُنْتُ أَكُونُ مَعَ النَّجْدَاتِ، وَقَدْ أَصَبْتُ ذُنُوبًا، فَأُحِبُّ أَنْ تُعَدَّ عَلَيَّ الْكَبَائِرَ، فَعَدَّ عَلَيْهِ سَبْعًا أَوْ ثَمَانِيًّا: الْإِشْرَاكَ بِاللَّهِ، وَعُقُوقَ الْوَالِدَيْنِ، وَقَتْلَ النَّفْسِ، وَأَكْلَ الرِّبَا، وَأَكْلَ مَالِ الْيَتِيمِ، وَقَذْفَ الْمُحْصَنَةِ، وَالْيَمِينَ الْفَاجِرَةَ، ثُمَّ قَالَ لَهُ ابْنُ عُمَرَ: " هَلْ لَكَ وَالِدَةٌ؟ " قَالَ:

¹ İsnâdı hasendir. Buhâri, *el-Edebu'l-Müfred* (7) ve İbn Ebî Şeybe, *Musannef* (8/354) Bak: Suyûtî, *ed-Dürri'l-Mensûr* (5/262).

² İsnâdı zayıftır. Hennâd, *Zühâd* 2/458 (993) ve Abdürrezzâk, *Musannef* (11/135-136)

نَعَمْ، قَالَ: " فَأَطْعَمَهَا مِنَ الطَّعَامِ، وَأَلْبَسَ لَهَا مِنَ الْكَلَامِ، فَوَاللَّهِ لَتَدْخُلَنَّ الْجَنَّةَ " وَقَدْ رُويَ فِي هَذَا الْمَعْنَى عَنْ ابْنِ عُمَرَ مَرْفُوعًا فِيمَا تَقَدَّمَ مِنْ هَذَا الْبَابِ

7539- Saîd el-Cureyrî bildiriyor: Bir adam İbn Ömer'e gelerek: "Necdet b. Âmir el-Hâricî'nin adamlarıyla beraberken günahlar işledim. Bana büyük günahları saymanı istiyorum" dedi. İbn Ömer, ona yedi veya sekiz günah saydı. Saydığı günahlar şunlardı: "Allah'a ortak koşmak, anne babanın hakkına riayetsizlik, cana kıymak, faiz yemek, yetim malı yemek, namuslu olan kadınlara iftira atmak ve yalan yere yemin etmek." Sonra İbn Ömer adama: "Annen var mı?" diye sorunca, adam: "Evet" cevabını verdi. İbn Ömer: "Ona yemek yedir, yumuşak söz söyle. Vallahi (böyle yaparsan) Cennete girersin" dedi.¹

Bu mânâyla bir hadis İbn Ömer'den merfu olarak nakledilmiştir.

٧٥٤٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحُسَيْنُ بْنُ عُمَرَ بْنِ بُرْهَانَ، وَأَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ الْفَضْلِ الْقُطَّانُ، وَأَبُو مُحَمَّدٍ الشُّكْرِيُّ، قَالُوا: أَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ مُحَمَّدٍ الصَّفَّارُ، نَا الْحَسَنُ بْنُ عَرَفَةَ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ فَضِيلٍ بْنُ عَزْوَانَ الصَّبَّيُّ، عَنْ دَاوُدَ الْأَوْدِيِّ، عَنْ عَامِرٍ، عَنْ عَلْقَمَةَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: " مَنْ سَرَّهُ أَنْ يَنْظُرَ إِلَى وَصِيَّةِ مُحَمَّدٍ ﷺ الَّتِي عَلَيْهَا خَاتَمُهُ فَلْيَقْرَأْ: ﴿قُلْ تَعَالَوْا أَتْلُ مَا حَرَّمَ رَبِّي عَلَيْكُمْ﴾ [الأنعام: ١٥١] الْآيَاتِ الثَّلَاثِ "

7540- Abdullah (b. Mes'ûd) der ki: "Her kim üzerinde Hz. Muhammed'in (sallallahu alayhi vesellem) mührü bulunan sahifeye bakmaktan hoşlanırsa *"De ki: Gelin Rabbinizin size neleri haram kıldığını okuyayım: O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın, ana-babaya iyilik edin, fakirlik korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyin -sizin de onların da rızkını biz verimiz; kötülüklerin açığına da gizlisine de yaklaşmayın ve Allah'ın yasakladığı cana haksız yere kıymayın! İşte bunlar Allah'ın size emrettikleridir. Umulur ki düşünüp anlarsınız. Rüşd çağına erişinceye kadar, yetimin malına, sadece en iyi tutumla yaklaşın; ölçü ve tartıyı adaletle yapın. Biz herkese ancak gücünün yettiği kadarını yükleriz. Söz söylediğiniz zaman, yakınlarınız dahi olsa adaletli olun, Allah'a verdiğiniz sözü tutun. İşte Allah size, iyice düşünesiniz*

¹ Ravileri güvenilirdir. Abdürrezzâk, Musannef 11/431 (19705) ve Buhâri, el-Edebu'l-Müfred (8).

diye bunları emretti. Şüphesiz bu, benim dosdoğru yolumdur. Buna uyun. (Başka) yollara uymayın. Zira o yollar sizi Allah'ın yolundan ayırır. İşte sakınmanız için Allah size bunları emretti"¹ âyetlerini okusun."²

٧٥٤١ - أَخْبَرَنَا أَبُو طَاهِرٍ الْفَقِيه، أَنَا أَبُو طَاهِرٍ الْمُحَمَّدَ أَبَادِي، أَنَا أَبُو أَحْمَدَ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْوَهَّابِ، أَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى، أَنَا الْمُعْتَمِرُ بْنُ سُلَيْمَانَ، قَالَ: قَالَ أَبِي: "كَانَ مُورِقٌ يَفْلِي أُمَّهُ"

7541- Mu'temir b. Süleymân der ki: Babam: "Muverrik, annesinin saçlarını temizlerdi" dedi.³

٧٥٤٢ - وَأَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى، أَنَا خَارِجَةُ، عَنْ هِشَامٍ، قَالَ: "كَانَ مُحَمَّدُ بْنُ سِيرِينَ لَا يَكُونُ فِطْرًا، وَلَا أَضْحَى إِلَّا صَنَعَ لِأُمِّهِ يَدِهِ الْمُعْصَفَرَاتِ"

7542- Hişâm der ki: "Muhammed b. Sîrîn her Ramazan ve kurban bayramında annesine kendi eliyle kımasını yapardı."⁴

٧٥٤٣ - قَالَ: وَأَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى، أَنَا جَرِيرٌ، عَنْ مُعِيرَةَ، قَالَ: "كَانَ طَلْقُ بْنُ حَبِيبٍ يُدْرِبُ أُمَّهُ " يَعْنِي يُعِينُهَا فِي عَمَلِهَا

7543- Muğîre der ki: "Talk b. Habîb, annesine işlerinde yardım ederdi."⁵

٧٥٤٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عِصْمَةَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ، نَا أَبِي، نَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى، قَالَ: كُنْتُ مَعَ الْمُنْكَدِرِ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ الْمُنْكَدِرِ، فَأَوَّمِي إِلَى دَارٍ قَالَ: كَانَ أَبِي يَأْتِي أَعْلَى السَّطْحِ يُرَوِّحُ عَنْ أُمِّهِ، وَعَمِّي يُصَلِّي إِلَى الصَّبَاحِ، فَقَالَ لَهُ أَبِي: "مَا يَسْرُنِي لَيْلَتِي بِلَيْلَتِكَ"

7544- Yahya b. Yahya der ki: "Münkedir b. Muhammed b. el-Münkedir ile beraberken bir eve işaret edip şöyle dedi: "Babam annesini serinletmek için dama çıkıp yellendirir, amcamda sabaha kadar namaz kılardı. Babam

¹ Enâm Sur. 151-153.

² İsnâdı hasendir. Tirmizî 5/264 (3070).

³ Ravileri güvenilirdir. İbn Sa'd, *Tabakât* (7/215).

⁴ Ravileri güvenilirdir. İbn Sa'd, *Tabakât* (7/218).

⁵ İsnâdı ceyyiddir. İbn Sa'd, *Tabakât* (7/228).

amcama: “Geceyi senin gibi (namazla) geçirmiş olmam, beni (anneme hizmet ederek geçirdiğim gece gibi) mutlu etmez” dedi.¹

٧٥٤٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ الْفَضْلِ الْقَطَّانُ، أَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ، نَا يَعْقُوبُ بْنُ سُفْيَانَ، حَدَّثَنِي أَبُو بَشِيرٍ، نَا سَعِيدُ بْنُ عَامِرٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْمُبَارَكِ، قَالَ: قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ الْمُنْكَدِرِ: " بَاتَ عُمَرُ أَخُوهُ يُصَلِّي، وَبِتُ أَعْمُرُ رَجُلٌ أُمِّي، وَأَحْبُ أَنْ لَيْلَتِي بِلَيْلَتِهِ "

7545- Muhammed b. el-Münkedir der ki: “(Kardeşim) Ömer namaz kılarak geceyi geçirdi. Ben de geceyi annemin ayağına masaj yaparak geçirdim. Buna rağmen gecemin onun (kardeşimin) gecesine geçmesini istemem.”²

٧٥٤٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحَسَنِ بْنُ أَبِي عَلِيٍّ السَّقَّاءُ، أَنَا أَبُو سَهْلٍ بْنُ زِيَادٍ الْقَطَّانُ، نَا إِبْرَاهِيمَ الْحَرَبِيُّ، وَعَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ يُوسُفَ بْنِ فِرَاسٍ، قَالَا: نَا يَعْقُوبُ الدَّوْرَقِيُّ، نَا أَبُو النَّضْرِ، عَنِ الْأَشَجَعِيِّ، قَالَ: طَلَبْتُ أُمَّ مِسْعَرٍ لَيْلَةً مِنْ مِسْعَرٍ مَاءً، قَالَ: " فَقَامَ فَجَاءَ بِالْكُوزِ فَصَادَفَهَا، وَقَدْ نَامَتْ، فَقَامَ عَلَى رِجْلَيْهِ بِيَدِهِ الْكُوزُ إِلَى أَنْ أَصْبَحَتْ فَسَقَاهَا "

7546- Eşcaî der ki: “Bir gece Mis’ar’ın annesi Mis’ar’dan su isteyince kalkıp bardakla su getirdi; ancak uyuduğunu görünce sabaha kadar elinde bardakla ayaklarının yanında bekleyip sabah uyanınca suyu ona verdi.”³

٧٥٤٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ بْنِ عَبْدِ الْحَمِيدِ الصَّنْعَانِيُّ، نَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، أَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، أَنَا مَعْمَرٌ، عَنِ ابْنِ طَاوُسٍ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: " كَانَ رَجُلٌ لَهُ أَرْبَعَةُ بَنُونَ، فَمَرَضَ فَقَالَ أَحَدُهُمْ: إِمَّا أَنْ تُمَرِّضُوهُ، وَلَيْسَ لَكُمْ مِنْ مِيرَاثِهِ شَيْءٌ، وَإِمَّا أَنْ أُمَرِّضَهُ وَلَيْسَ لِي مِنْ مِيرَاثِهِ شَيْءٌ، قَالُوا: بَلْ مَرِّضُهُ وَلَيْسَ لَكَ مِنْ مِيرَاثِهِ شَيْءٌ، قَالَ: فَمَرِّضُهُ حَتَّى مَاتَ وَلَمْ يَأْخُذْ مِنْ مَالِهِ شَيْئًا، قَالَ: وَاتَّبَعَنِي فِي النَّوْمِ، فَقِيلَ لَهُ: أَنْتَ مَكَانَ كَذَا وَكَذَا، فَخُذْ مِنْهُ مِائَةَ دِينَارٍ، فَقَالَ فِي نَوْمِهِ: أَفِيهَا بَرَكَهٌ؟ قَالُوا: لَا، فَأَصْبَحَ فَذَكَرَ ذَلِكَ لِامْرَأَتِهِ، فَقَالَتْ لَهُ: فَخُذْهَا، فَإِنَّ مِنْ بَرَكَتِهَا أَنْ تَكْتَسِيَ مِنْهَا، وَتَعِيشَ "

¹ İsnadı zayıftır. Suyûtî, *ed-Dürri'l-Mensûr* (5/268).

² İsnadı hasendir. Ahmed, *Zühd* (86), İbnu'l-Ca'd, *Müsned* (2/714-715) ve İbn Sa'd, *Tabakât* (191-192) Bak: Suyûtî, *ed-Dürri'l-Mensûr* (5/268).

³ İsnadı zayıftır. İbn Ebi'd-Dünyâ, *Mekârimu'l-Ahlâk* (231).

مِنْهَا، قَالَ: فَأَتَى، فَلَمَّا أَمْسَى أَتَى فِي النَّوْمِ، فَقِيلَ لَهُ: أَنْتِ مَكَانَ كَذَا وَكَذَا، فَخُذْ مِنْهُ عَشْرَةَ دِينَارٍ، فَقَالَ: أَفِيهَا بَرَكَهٌ؟ قَالُوا: لَا، فَلَمَّا أَصْبَحَ ذَكَرَ ذَلِكَ لِامْرَأَتِهِ، فَقَالَتْ لَهُ: مِثْلَ مَقَالَتِهَا الْأُولَى، فَأَتَى أَنْ يَأْخُذَهَا، فَأَتَى فِي النَّوْمِ فِي اللَّيْلَةِ الثَّالِثَةِ أَنْ أَنْتِ مَكَانَ كَذَا وَكَذَا فَخُذْ مِنْهُ دِينَارًا، فَقَالَ: أَفِيهِ بَرَكَهٌ؟ قَالُوا: نَعَمْ، فَذَهَبَ فَأَخَذَ الدِّينَارَ، ثُمَّ خَرَجَ بِهِ إِلَى السُّوقِ، فَإِذَا هُوَ بِرَجُلٍ يَحْمِلُ حُوتَيْنِ، فَقَالَ: بِكُمْ هَذَا؟ قَالَ: بِدِينَارٍ، فَأَخَذَهُمَا مِنْهُ بِالدِّينَارِ، ثُمَّ انْطَلَقَ بِهِمَا، فَلَمَّا دَخَلَ بَيْتَهُ شَقَّ الْحُوتَيْنِ فَوَجَدَ فِي بَطْنِ كُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا دُرَّةً لَمْ يَرَ النَّاسُ مِثْلَهَا، فَبَعَثَ الْمَلِكُ بِدُرَّةٍ يَشْتَرِيهَا فَلَمْ يَوْجَدْ إِلَّا عِنْدَهُ، فَبَاعَهَا بِوَقْرِ ثَلَاثِينَ بَعْلًا ذَهَبًا، فَلَمَّا رَأَاهَا الْمَلِكُ، قَالَ: مَا يَصْلُحُ هَذِهِ إِلَّا بِأَخْتِ، فَاطْلُبُوا مِثْلَهَا وَإِنْ أضعِفْتُمْ، قَالَ: فَجَاءُوهُ، فَقَالُوا: عِنْدَكَ أُخْتُهَا؟ نُعْطِيكَ ضِعْفَ مَا أَعْطَيْنَاكَ، قَالَ: أَوْ تَفْعَلُونَ؟ قَالُوا: نَعَمْ، فَأَعْطَاهُمْ أُخْتُهَا بِضِعْفِ مَا أَخَذَ الْأُولَى "

7547- Tâvus anlatıyor: Bir adamın dört oğlu vardı. Bu kişi hastalandığında çocuklarından biri: “Ona hastalığında siz bakıp mirasından bir şey almamayı mı, yoksa kendisine benim bakıp ta mirasından bir şey almamamı mı istersiniz?” dedi. Kardeşleri: “Ona sen bak ve mirasından bir şey alma” dediler. Bu kişi babası vefat edene kadar bakımını yaptı ve mirasından bir şey almadı.

Sonra bu kişiye rüyasında: “Falan yerde filan kişiye git ve ondan yüz dinar al” denildi. Bu kişi rüyasında iken: “Bu parada bereket var mıdır?” diye sorunca: “Hayır, yoktur” karşılığı verildi. Sabahladığı zaman bu rüyasını hanımına anlattı. Bunun üzerine hanımı: “Onu al, onun bereketi onunla giyecekler alman ve geçimini sağlamandır” dedi. Ancak kocası bunu kabul etmedi.

Akşamladığı zaman yine rüyasında: “Falan yerde filan kişiye git ve ondan on dinar al” denildi. Bu kişi yine: “Bu parada bereket var mıdır?” diye sorunca: “Hayır, yoktur” karşılığı verildi. Sabahladığı zaman bu rüyasını hanımına anlattı. Hanımı yine önceki demiş olduğu şeyleri söyledi. Adam yine böylesi bir parayı almayı kabul etmedi. Üçüncü gece de rüyasında: “Falan yerde filan kişiye git ve ondan bir dinar al” denildi. Bu

kişi: “Bu parada bereket var mıdır?” diye sorunca: “Evet, vardır” karşılığı verildi. Bunun üzerine oraya gidip bir dinar aldı.

Sonra çarşıya gitti ve yanında iki balık bulunan bir kişiyle karşılaştı. Ona: “Bu balıkları kaç satıyorsun?” diye sorunca, adam: “Bir dinar” karşılığını verdi. O da balıkları bir dinara aldı ve evine gitti. Balıkları (temizlemek için) yardığında her birinin karnında daha önce hiç kimsenin bir benzerini görmemiş olduğu iki tane inci buldu. Kral adamlarını bir inci almaları için göndermişti. Kralın istediği inci de ancak bu kişinin yanında bulunuyordu. Bu inciye yaklaşık kırk katır yükü altına karşılık sattı.

Kral inciye görünce: “Bu şey bir diğeri olmadan güzel olur mu? Bunun iki katı fiyatına olsa da bunun gibi bir tane daha bulup alın” dedi. Kralın adamları bu kişinin yanına gelip: “Sende bu incinin aynısı var mıdır? Sana diğeri için verdiğimiz iki katını verelim” dediler. Adam: “Bunu yapacak mısınız?” diye sorunca: “Evet” dediler. Bunun üzerine ikinci inciye onlara ilk sattığı incinin iki katı kadar bir fiyata sattı.¹

٧٥٤٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الصَّغَانِيُّ، نَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، أَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، عَنْ مَعْمَرٍ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ، قَالَ: لَمَّا قَدِمَ أَبُو مُوسَى، وَأَبُو عَامِرٍ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَبَايَعُوهُ وَأَسْلَمُوا، قَالَ: " مَا فَعَلْتَ امْرَأَةً مِنْكُمْ تُدْعَى كَذَا وَكَذَا؟ " قَالُوا: تَرَكْنَاهَا فِي أَهْلِهَا، قَالَ: " فَإِنَّهُ قَدْ غُفِرَ لَهَا "، قَالُوا: بِمَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: " بِرُهَا وَالِدَتَهَا "، قَالَ: " كَانَتْ لَهَا أُمُّ عَجُوزٍ كَبِيرَةٍ، فَجَاءَهُمُ النَّذِيرُ أَنَّ الْعَدُوَّ يُرِيدُ أَنْ يُغِيرُوا عَلَيْكُمْ اللَّيْلَةَ، فَارْتَحِلُوا لِيَلْحَقُوا بِعَظِيمِ قَوْمِهِمْ، وَلَمْ يَكُنْ مَعَهَا مَا تُحْتَمِلُ عَلَيْهِ، فَعَمِدَتْ إِلَى أُمِّهَا فَجَعَلَتْ تَحْمِلُهَا عَلَى ظَهْرِهَا، فَإِذَا أَعْيَتْ وَضَعَتْهَا، ثُمَّ أَلْصَقَتْ بَطْنَهَا بِبَطْنِ أُمِّهَا، وَجَعَلَتْ رِجْلَيْهَا تَحْتَ رِجْلِ أُمِّهَا مِنَ الرَّمْضَاءِ حَتَّى نَجَتْ " هَذَا مُرْسَلٌ

7548- Yahya b. Ebî Kesîr der ki: Ebû Mûsa el-Eş'arî ile Ebû Âmir, Medine'ye gelip Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) biat ettiler ve Müslüman oldular. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): “Sizden filan adında bir kadın vardı, ona

¹ İsnâdında Hâkim'in hocasını tanımıyorum. Diğer ravileri güvenilirlerdir. Abdürrezzâk, *Musannef* 11/467-468 (21027) ve Ebû Nuaym, *Hilye* (4/87) Bak: Suyûtî, *ed-Dürri'l-Mensûr* (5/268).

ne oldu?" diye sorunca, onlar: "Geldiğimizde ailesinin yanındaydı" dediler. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): "O kadın bağışlandı" buyurunca, onlar: "Ey Allah'ın Resûlü! Nasıl bağışlandı?" diye sordular. Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): "Annesine yaptığı iyilikten dolayı" buyurdu ve şöyle devam etti: "O kadının yaşlı bir annesi vardı. Bir ara gözcü geldi ve gece vakti düşmanın saldırıya geçeceği haberini verdi. Kabilenin efendisine ulaşmak için ayrılıp yola düşmelerini söyledi. Ancak bu kadın ile yaşlı annesinin binekleri yoktu. Kadın annesini sırtına alıp yola düştü. Yorulunca da onu sırtından indiriyordu. Sonra karnını annesinin karnına yapıştırdı. Annesinin ayaklarını da kendi ayaklarının üzerine koydu ve gölün o sıcak kumlarını da aşırıp kurtuldular."¹

Hadis mürseldir.

٧٥٤٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْقَاسِمِ زَيْدُ بْنُ جَعْفَرٍ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ عَلِيٍّ الْعَلَوِيُّ، وَأَبُو الْقَاسِمِ عَبْدُ الْوَاحِدِ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ النَّجَّارِ الْمُقَرِّيُّ بِالْكُوفَةِ، قَالَا: أَنَا أَبُو جَعْفَرِ بْنِ عَلِيٍّ بْنِ دُحَيْمٍ، نَا أَحْمَدُ بْنُ حَارِمٍ، نَا عَمْرُو بْنُ حَمَّادٍ، نَا رَجُلٌ، قَالَ: خَرَجَ عَلَيَّ، وَعُمَرُ مِنَ الطَّوَافِ فَإِذَا هُمَا بِأَعْرَابِيٍّ مَعَهُ أُمٌّ لَهُ يَحْمِلُهَا عَلَى ظَهْرِهِ، وَهُوَ يَرْتَجِزُ وَيَقُولُ:

أَنَا مَطِئْتُهَا لَا أَنْفِرُ وَإِذَا الرِّكَابُ ذُعِرَتْ لَا أُدْعَرُ

لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ بِمَا حَمَلْتَنِي وَرَضَعْتَنِي أَكْثَرَ

فَقَالَ عَلِيٌّ: "مُرَّ يَا أَبَا حَفْصٍ، ادْخُلْ بِنَا الطَّوَافَ، لَعَلَّ الرَّحْمَةَ تَنْزِلُ فَتَعْمَمَنَا"، قَالَ: فَدَخَلَ يَطُوفُ بِهَا وَهُوَ يَقُولُ:

أَنَا مَطِئْتُهَا لَا أَنْفِرُ وَإِذَا الرِّكَابُ ذُعِرَتْ لَا أُدْعَرُ

لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ وَمَا حَمَلْتَنِي وَأَرْضَعْتَنِي أَكْثَرَ

وَعَلَيَّ يُجِيبُهُ:

إِنَّ تَبَرَّهَا فَاللَّهُ أَشْكَرُ يُجْزِيكَ بِالْقَلِيلِ الْأَكْثَرَ

¹ İsnâdı mürseldir ve ravileri güvenilirlerdir. Abdürrezzâk, *Musannef* 11/133-134 (20124) ve Suyûtî, *ed-Dürri'l-Mensûr* (5/269).

7549- Amr b. Hammâd, bir adamın şöyle dediğini bildirir: Hz. Ali ve Hz. Ömer tavaftan çıkınca annesini sırtında taşıyan ve şu beyti söyleyen bir adamla karşılaştılar:

Ben onun bineğiyim bundan gocunmam

Başka binekler usansa da, ben usanmam

Buyur ey Rabbim buyur

Beni taşıdığı ve emzirdiği için hakkı daha çoktur

Hz. Ali: “Haydi ey Ebû Hafs! Bizi bir daha tavafa götür, umulur ki (o bedeviye inen) rahmet bizi de kapsar” dedi. Bedevi şöyle diyerek annesiyle tavafa başladı:

Ben onun bineğiyim bundan gocunmam

Başka binekler usansa da ben usanmam

Buyur ey Rabbim buyur

Beni taşıdığı ve emzirdiği için hakkı daha çoktur.

Hz. Ali de ona şöyle karşılık verdi:

Ona iyilik edersen Allah karşılığı daha çok verendir

Az iyiliğine karşı çok ihsan verir.¹

٧٥٥٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، نَا أَحْمَدُ بْنُ سَلْمَانَ، نَا جَعْفَرُ بْنُ شَاكِرٍ، نَا عَفَّانُ، نَا شُعْبَةُ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي بُرْدَةَ، عَنْ أَبِيهِ، أَنَّ رَجُلًا مِنْ أَهْلِ الْيَمَنِ حَمَلَ أُمَّهُ عَلَى عُنُقِهِ، فَجَعَلَ يَطُوفُ بِهَا حَوْلَ الْبَيْتِ وَهُوَ يَقُولُ:

إِنِّي لَهَا بَعِيْهَا الْمُدَلَّلَ إِذَا دُعِرَتْ رِكَابُهَا لَمْ أُدْعَرْ
وَمَا حَمَلْتَنِي أَكْثَرَ

ثُمَّ قَالَ: أَتُرَانِي جَرَيْتُهَا؟ قَالَ ابْنُ عُمَرَ: "لَا، وَلَا يَرْفَعُ"

¹ İsnâdında adı verilmeyen biri vardır.

7550- Saîd b. Ebî Burde'nin babasından bildirdiğine göre Yemen halkından bir adam annesini omuzlarında taşıyıp onunla Kâbe'yi tavaf ederek şöyle dedi:

Ben annemin zelil bir devesiyim;

Başka binekler usansa da ben usanmam

Beni taşıdığı ve emzirdiği için hakkı daha çoktur.

Sonra: "Acaba onların iyiliğinin karşılığını verebildim mi?" diye sorunca, İbn Ömer: "Hayır... Tek bir ah çekmesini dahi ödeyemedin" karşılığını verdi.¹

٧٥٥١ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، أَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ مُحَمَّدٍ الصَّفَّارُ، نَا الْعَبَّاسُ بْنُ مُحَمَّدٍ، نَا سَعِيدُ بْنُ غَامِرٍ الضُّبَعِيُّ، نَا أَسْمَاءُ بْنُ عُبَيْدٍ، قَالَ سَعِيدٌ - وَهُوَ جَدِّي أَبُو أُمِّي - قَالَ: سَمِعْتُ يُونُسَ بْنَ عُبَيْدٍ يَقُولُ: " كَانَ يُرْجَى لِلَّذِي بِهِ رَهَقٌ إِذَا كَانَ بَارًّا، وَكَانَ يَتَخَوَّفُونَ عَلَى أَعْمَالِهِ إِذَا كَانَ عَاقًا "

7551- Yûnus b. Ubeydillah der ki: "Günahkâr olanın, anne babasına iyi davranması sebebiyle affedilmesi umulurdu. Eğer anne babasına asiye amellerinin boşa gitmesinden korkarlardı."²

٧٥٥٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْخَافِظُ، وَمُحَمَّدُ بْنُ أَبِي حَامِدٍ الْمُقْرِئُ، قَالَا: نَا أَبُو الْعَبَّاسِ الْأَصَمُّ، نَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سُلَيْمَانَ الْبُرْلُوسِيُّ، نَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ، نَا جَرِيرُ بْنُ حَارِمٍ، قَالَ: رَأَيْتُ فِي الْمَنَامِ كَأَنَّ رَأْسِي فِي يَدَيَّ، قُلْتُ: فَسَأَلْتُ ابْنَ سِيرِينَ فَقَالَ: " أَحَدٌ مِنْ وَالِدَيْكَ حَيٌّ؟ " قُلْتُ: لَا، قَالَ: " أَلَيْكَ أَخٌ أَكْبَرُ مِنْكَ؟ " قُلْتُ: نَعَمْ، قَالَ: " اتَّقِ اللَّهَ وَبِرَّهُ، وَلَا تَقْطَعْهُ " قَالَ: وَكَانَ بَيْنِي وَبَيْنَ جَرِيرِ بْنِ حَارِمٍ شَيْءٌ

7552- Cerîr b. Hâzım der ki: Rüyamda başımı ellerimde gördüm ve İbn Sîrîn'e bunun yorumunu sordum. Bana: "Anne babandan biri yaşıyor mu?" diye sordu. Ben: "Hayır" cevabını verince: "Senden büyük kardeşin var mı?" diye sordu. Ben: "Evet" cevabını verince: "Allah'tan kork ve ona iyilik

¹ Ravileri güvenilirdir. Buhâri, *el-Edebu'l-Müfred* (11) ve İbn Ebi'd-Dünyâ, *Mekârimu'l-Ahlâk* (57/235).

² İsnâdı ceyyiddir. İbn Ebi Şeybe, *Musannef* (8/353-354) ve Ebû Nuaym, *Hilye* (3/23)

yap, onunla alakayı kesme” dedi. Benimle (kardeşim) Yezîd b. Hâzım arasında bir anlaşmazlık vardı.¹

٧٥٥٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، نا عَلِيُّ بْنُ عِيسَى الْحِيرِيُّ، نا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْمَرْوَزِيُّ، نا عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ، نا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ السَّائِبِ التُّكْرِي، عَنْ سَعِيدِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ سَعِيدِ بْنِ الْعَاصِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " حَقُّ كَبِيرِ الْإِخْوَةِ عَلَى صَغِيرِهِمْ حَقُّ الْوَالِدِ عَلَى وَلَدِهِ "

7553- Saîd b. Amr b. Saîd b. el-Âs, babası kanalıyla dedesinden Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurduğunu nakleder: “Kardeşlerin büyüğünün küçükler üzerindeki hakkı, babanın çocukları üzerindeki hakkı gibidir.”²

٧٥٥٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو سَعْدٍ الْمَالِينِيُّ، أنا أَبُو أَحْمَدَ بْنُ عَدِيٍّ، أنا عُمَرُ بْنُ سِنَانٍ، نا أَحْمَدُ بْنُ الْفَضْلِ الدَّهْقَانُ، نا الْوَاقِدِيُّ، نا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُنِيبٍ، عَنْ عُثَيْمِ بْنِ كَثِيرٍ بْنِ كُلَيْبِ الْجُهَنِيِّ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ - وَلَهُ صُحْبَةٌ - قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " الْأَكْبَرُ مِنَ الْإِخْوَةِ بِمَنْزِلَةِ الْأَبِ " وَرَوَاهُ أَيْضًا غَيْرُ الْوَاقِدِيِّ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُنِيبٍ، وَقِيلَ: عَنْهُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُنِيبٍ

7554- Useym b. Kesîr b. Kuleyb el-Cühenî, babası kanalıyla sahabeden olan dedesinden bildiriyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Kardeşlerin en büyüğü baba gibidir.”³

Bu hadisi Vâkıdî'den başkası da Abdullah b. Munîb'den rivayet etti. Bu kişinin Muhammed b. Munîb olduğu da söylenir.

¹ İsnâdı ceyyiddir.

² İsnâdı zayıftır. Deylemî, *Müsnedü'l-Firdevs* (2/132).

³ İsnâdı çok zayıftır. Taberânî, *M. el-Kebîr* 19/200 (450) Bak: Heysemî, *Mecma* (8/149).

فَصَلِّ فِي صَلَةِ الرَّحِمِ وَإِنْ كَانَتْ كَافِرَةً بِمَا لَيْسَ فِيهِ مَعْصِيَةٌ

Günaha Girmemek Kaydıyla, Kafir Bile Olsalar Anne Babayı Gözetmek

٧٥٥٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَلِيٍّ الرَّوْذُبَارِيُّ، أَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ مُحَمَّدٍ الصَّفَّارُ، نَا سَعْدَانُ بْنُ نَصْرِ، نَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ فَاطِمَةَ بِنْتِ الْمُنْذِرِ، عَنْ جَدَّتِهَا أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ، قَالَتْ: سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ، فَقُلْتُ: أَتَنْتَبِي أُمِّي وَهِيَ رَاغِبَةٌ أَفْأَعْطِيهَا؟ قَالَ: "نَعَمْ، صِلِهَا بِكَذَا" رَوَاهُ سَعْدَانُ بْنُ نَصْرِ، عَنْ سُفْيَانَ، وَخَالَفَهُ الْحُمَيْدِيُّ، وَغَيْرُهُ، فَرَوَوْهُ عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَسْمَاءَ - وَكَانَتْ أُمُّهَا مُشْرِكَةً - قَالَ سُفْيَانُ: وَفِيهَا نَزَلَتْ: ﴿لَا يَنْهَاكُمُ اللَّهُ عَنِ الَّذِينَ لَمْ يُقَاتِلُوكُمْ فِي الدِّينِ وَلَمْ يُخْرِجُوكُمْ مِنْ دِيَارِكُمْ أَنْ تَبَرُّوهُمْ، وَتُقْسِطُوا إِلَيْهِمْ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ﴾ [الممتحنة: ٨] وَكَذَلِكَ رَوَاهُ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ إِدْرِيسَ، وَأَبُو أُسَامَةَ، وَغَيْرُهُمَا، عَنْ هِشَامٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَسْمَاءَ

7555- Esmâ binti Ebî Bekr der ki: Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem): "Annem yanıma gelip bir şey istedi, ona istediğini vereyim mi?" diye sorduğumda: "Evet. Ona şu kadar yardım et" buyurdu.¹

Sa'dân b. Nasr hadisi Süfyân'dan bu şekilde rivayet etti.

Humeydî ona muhalefet ederek hadisi Süfyân kanalıyla Hişâm b. Urve'den, o babasından, o da Esmâ'dan şu ilaveyle nakletti: "Annesi müşrikti." Süfyân şöyle dedi: "Allah, din uğrunda sizinle savaşmayan, sizi yurduvuzdan çıkarmayan kimselere iyilik yapmanızı ve onlara karşı adil davranmanızı yasak kılmaz; doğrusu Allah adil olanları sever"² âyeti Esmâ hakkında nazil oldu.³

Abdullah b. İdrîs, Ebû Usâme ve başkası hadisi Hişâm kanalıyla babasından, o da Esmâ'dan bu şekilde rivayet etti.⁴

¹ İsnâdı sahihtir.

² Mumtehin Sur. 8

³ Buhâri, edeb (71).

⁴ Buhâri, hibe (142) ve Müslim, zekat (50).

٧٥٥٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، وَأَبُو سَعِيدٍ بْنُ أَبِي عُمَرَ، قَالَا: نَا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، نَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مَرْزُوقٍ، نَا وَهْبُ بْنُ جَرِيرٍ، نَا شُعْبَةُ، عَنْ سِمَاكِ بْنِ حَرْبٍ، عَنْ مُصْعَبِ بْنِ سَعْدٍ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: " نَزَلَتْ فِي أَرْبَعِ آيَاتٍ، فَذَكَرَهُنَّ "، قَالَ: " وَقَالَتْ أُمُّ سَعْدٍ: أَلَيْسَ قَدْ أَمَرَ اللَّهُ بِبِرِّ الْوَالِدَةِ؟ وَاللَّهِ لَا أَطْعَمُ طَعَامًا وَلَا أَشْرَبُ شَرَابًا حَتَّى أَمُوتَ أَوْ تُكْفَرَ بِاللَّهِ، فَكَانُوا إِذَا أَرَادُوا أَنْ يُطْعِمُوهَا أَوْ يَسْقُواهَا سَجَرُوا فَاهَا بِالْعَصَا، وَأَدْخَلُوا الطَّعَامَ وَالشَّرَابَ، فَتَزَلَّتْ: ﴿وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حُسْنًا﴾ [العنكبوت: ٨] ﴿وَإِنْ جَاهَدَاكَ عَلَى أَنْ تُشْرِكَ بِي مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا وَصَاحِبُهُمَا فِي الدُّنْيَا مَعْرُوفًا﴾ [لقمان: ١٥] "

7556- Mus'ab b. Sa'd'ın bildirdiğine göre babası: “Benim hakkımda dört âyet indi” dedikten sonra onları zikretti. Sa'd'ın annesi: “Allah anneye iyilik edilmesini emretmedi mi? Vallahi, ölünceye kadar veya sen küfre girinceye kadar ne yemek yiyeceğim, ne de bir şey içeceğim” dedi. Sa'd'm annesine bir şey yedirmek veya içirmek istedikleri zaman ağzını sopayla açıyorlar ve içeceklerle yiyeceği bu şekilde ağzına sokuyorlardı. Bu olay üzerine: “*Biz, insana, ana ve babasına karşı iyi davranmasını tavsiye etmişizdir. Eğer ana baba, seni bir şeyi körü körüne Bana ortak koşman için zorlarlarsa, o zaman onlara itaat etme. Dönüşünüz Banadır. Yaptıklarınızı size bildiririm.*”¹, “*Ey insanoğlu! Ana baba, seni, körü körüne Bana ortak koşman için zorlarlarsa, onlara itaat etme; dünya işlerinde onlarla güzel geçin; Bana yönelen kimsenin yoluna uy; sonunda dönüşünüz Bana'dır. O zaman, yaptıklarınızı size bildiririm*”² âyetleri nazil oldu.³

¹ Ankebût Sur. 8

² Lokman Sur. 15

³ İsnâdı hasendir. Müslim, *fadâil* (44).

السَّادِسُ وَالْخَمْسُونَ مِنْ شُعَبِ الْإِيمَانِ: وَهُوَ بَابٌ فِي صَلَةِ الْأَرْحَامِ

56. Şube

Akrabayı Gözetmek (= Sıla-i Rahim)

" قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: ﴿فَهَلْ عَسَيْتُمْ إِنْ تَوَلَّيْتُمْ أَنْ تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ وَتُقَطِّعُوا أَرْحَامَكُمْ﴾ [محمد: ٢٢] فَجَعَلَ قَطْعَ الْأَرْحَامِ مِنَ الْإِفْسَادِ فِي الْأَرْضِ، ثُمَّ أَتْبَعَ ذَلِكَ الْإِخْبَارَ بِأَنَّ ذَلِكَ مِنْ فِعْلِ مَنْ حَقَّتْ عَلَيْهِ لَعْنَتُهُ فَسَلَبَهُ الْإِنْتِفَاعَ بِسَمْعِهِ وَبَصَرِهِ، فَهُوَ يَسْمَعُ دَعْوَةَ اللَّهِ، وَيُصِيرُ آيَاتِهِ وَبَيِّنَاتِهِ، فَلَا يُجِيبُ الدَّعْوَةَ، وَلَا يَنْقَادُ لِلْحَقِّ، كَأَنَّهُ لَمْ يَسْمَعْ النَّدَاءَ، وَلَمْ يَقَعْ لَهُ مِنَ اللَّهِ الْبَيَانُ، وَجَعَلَهُ كَالْبَهِيمَةِ أَوْ أَسْوَأَ حَالًا مِنْهَا، فَقَالَ: ﴿أُولَئِكَ الَّذِينَ لَعَنَهُمُ اللَّهُ فَأَصَمَّهُمْ وَأَعَمَّى أَبْصَارَهُمْ﴾ [محمد: ٢٣]، وَقَالَ فِي الْوَاصِلِ وَالْقَاطِعِ: ﴿إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُولُو الْأَلْبَابِ الَّذِينَ يُوفُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ وَلَا يَنْقُضُونَ الْمِيثَاقَ وَالَّذِينَ يَصِلُونَ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ، وَيَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ وَيَخَافُونَ سُوءَ الْحِسَابِ وَالَّذِينَ صَبَرُوا ابْتِغَاءَ وَجْهِ رَبِّهِمْ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَنْفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً وَيَدْرُءُونَ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةَ أُولَئِكَ لَهُمْ عُقْبَى الدَّارِ جَنَّاتٌ عَدْنٍ يَدْخُلُونَهَا﴾ إِلَى آخِرِهَا: ﴿وَالَّذِينَ يَنْقُضُونَ عَهْدَ اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مِيثَاقِهِ، وَيَقْطَعُونَ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ، وَيُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ أُولَئِكَ لَهُمُ اللَّعْنَةُ وَلَهُمْ سُوءُ الدَّارِ﴾ [الرعد: ٢٥]،

فَقَرَنَ وَصَلَ الرَّحِمِ وَهُوَ الَّذِي أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ بِخَشْيَتِهِ، وَالْخَوْفِ مِنْ حِسَابِهِ، وَالصَّبْرِ عَنْ مَحَارِمِهِ، وَإِقَامِ الصَّلَاةِ، وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ لَوَجْهِهِ، وَجَعَلَ ذَلِكَ كُلَّهُ مِنْ فِعْلِ أُولِي الْأَلْبَابِ، ثُمَّ وَعَدَ بِهِ الْجَنَّةَ، وَزِيَارَةَ الْمَلَائِكَةِ إِيَّاهُمْ فِيهَا، وَتَسْلِيمَهُمْ عَلَيْهِ، وَمَدَحَهُمْ لَهُ، وَقَرَنَ قَطِيعَةَ الرَّحِمِ بِنَقْضِ عَهْدِ اللَّهِ وَالْإِفْسَادِ فِي الْأَرْضِ، ثُمَّ أَخْبَرَ أَنَّ لَهُمْ عِنْدَ اللَّهِ اللَّعْنَةَ وَسُوءَ الْمُتَقَلِّبِ، فَثَبَّتَ بِالْآيَتَيْنِ مَا فِي صَلَةِ الرَّحِمِ مِنَ الْفَضْلِ، وَفِي قَطْعِهَا مِنَ الْوِزْرِ وَالْإِثْمِ. وَذَكَرَ سَائِرَ مَا وَرَدَ فِي هَذَا الْمَعْنَى: أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَلِيمِيُّ رَحِمَهُ اللَّهُ "

Yüce Allah: *“Geri dönerseniz yeryüzünde bozgunculuk yapmanız ve akrabalık bağlarını kesmeniz beklenmez mi sizden?”*¹ buyurarak akrabayla bağları kesmeyi, yeryüzünde bozgunculuk yapmak saydı. Sonra da bunu ancak lanete uğramış, menfaatçilik gözlerini kör kulaklarını sağır etmiş kişinin yapabileceğini bildirdi. Böyle bir kişi Allah'ın davetini işitir, âyetlerini görür; ancak davetçiye icabet etmez, hakka tâbi olmaz ve daveti duymamış, Allah'tan kendisine bir âyet gönderilmemiş gibi davranır. Allah böylesi bir kişinin hayvan gibi hatta daha kötü olduğunu bildirerek: *“İşte, Allah'ın lanetlediği, sağır kıldığı ve gözlerini kör ettiği bunlardır”*² buyurmuştur. Allah, akrabayı gözetenle alakayı kesen hakkında şöyle buyurmuştur: *“Ancak akıl sahipleri ibret alırlar. Onlar, Allah'ın ahdini yerine getirirler, anlaşmayı bozmazlar. Onlar, Allah'ın birleştirilmesini emrettiği şeyi birleştirirler, Rablerinden korkarlar; kötü hesaptan ürkerler. Onlar, Rablerinin rızasını dileyerek sabrederler, namazı kılarlar; kendilerine verdiğimiz rızıktan, gizlice ve açıkça sarf ederler; iyilik yaparak kötülüğü ortadan kaldırırlar; işte onlara bu dünyanın iyi sonucu, girecekleri Adn cennetleri vardır; babalarının, eşlerinin, çocuklarının iyi olanları da oraya girerler. Melekler her kapıdan yanlarına girip: «Sabretmenize karşılık size selam olsun; burası dünyanın ne güzel bir sonucudur!» derler. Sağlam söz verdikten sonra Allah'ın ahdini bozanlar ve Allah'ın birleştirilmesini emrettiğini ayıranlar ve yeryüzünde bozgunculuk yapanlar, işte lanet onlara ve kötü yurt, cehennem, onlaradır.”*³

Allah akrabayı gözetmeyi, kendisinden sakınmayla, hesaptan korkmayla, haramlardan kaçma konusunda sabırlı olmayla, namaz kılmayla, zekat vermeyle beraber zikretmiştir. Bütün bunları da akıl sahiplerinin yapabileceğini bildirip, böylesi kişilere cenneti, cennette meleklerin onları ziyaret edeceğini, selam vereceğini ve onları methedeceğini vaad etmiştir. Akrabayla alakayı kesmeyi de Allah'a verilen sözden dönmek ve yeryüzünde bozgunculuk yapmakla beraber anmıştır. Sonra böylesi kişileri Allah katında lanet ve kötü bir sonucun beklediğini bildirmiştir. Bu iki âyette akrabayla

¹ Muhammed Sur. 22

² Muhammed Sur. 23

³ Ra'd Sur. 19-25

alakayı kesmemenin fazileti ve alakayı kesmenin günahı açıkça görölmektedir. Bu mânâda varid olan rivayetleri Halîmî zikretmiştir.¹

٧٥٥٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ فُورِكَ، أَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ، نَا يُونسُ بْنُ حَبِيبٍ، نَا أَبُو دَاوُدَ، نَا شُعْبَةُ، أَخْبَرَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْجَبَّارِ، قَالَ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ كَعْبٍ الْقُرْظِيَّ يُحَدِّثُ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: " إِنَّ لِلرَّحِمِ لِسَانًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ تَحْتَ الْعَرْشِ فَيَقُولُ: يَا رَبِّ قُطِعْتُ يَا رَبِّ ظَلِمْتُ، يَا رَبِّ أَسِيءَ إِلَيَّ، فَيَجِيبُهَا رَبُّهَا: أَلَا تَرْضَيْنَ أَنْ أَصِلَ مَنْ وَصَلَكَ، وَأَقْطَعَ مَنْ قَطَعَكَ؟ "

7557- Ebû Hureyre der ki: Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurduğunu işittim: "Kiyamet gününde Arş'ın altında akrabalık bağının (sıla-i rahmin) konuşan bir dili olur ve: «Rabbim! Gözetilmedim! Rabbim! Bana zulmedildi! Rabbim! Bana kötü davranıldı» der. Bunun üzerine Rabbi ona: «Seni gözeteni gözetmeme, seni kesenden de rahmetimi kesmeme razı olmaz mısın?» buyurur."²

٧٥٥٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنِي أَبُو بَكْرٍ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، أَنَا الْحَسَنُ بْنُ سُفْيَانَ، نَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، نَا حَاتِمُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ أَبِي مُزَرِّدٍ، مَوْلَى بَنِي هَاشِمٍ، حَدَّثَنِي أَبُو الْحُبَابِ سَعِيدُ بْنُ يَسَارٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى خَلَقَ الْخَلْقَ، حَتَّى إِذَا فَرَّغَ مِنْهُمْ قَامَتِ الرَّحِمُ فَأَخَذَتْ بِحَقْوِ الرَّحْمَنِ، فَقَالَتْ: مَهْ، فَقَالَتْ: هَذَا مَكَانُ الْعَائِدِ مِنَ الْقَطِيعَةِ؟ قَالَ: نَعَمْ، أَمَا تَرْضَيْنَ أَنْ أَصِلَ مَنْ وَصَلَكَ، وَأَقْطَعَ مَنْ قَطَعَكَ؟ قَالَتْ: بَلَى، قَالَ: فَذَاكَ لَكَ، " ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " أَفَرَأُوا إِنْ شِئْتُمْ: ﴿فَهَلْ عَسَيْتُمْ إِنْ تَوَلَّيْتُمْ أَنْ تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ، وَتَقَطَّعُوا أَرْحَامَكُمْ أُولَئِكَ الَّذِينَ لَعَنَهُمُ اللَّهُ، فَأَصَمَّهُمْ وَأَعَمَّى أَبْصَارَهُمْ أَفَلَا يَتَذَكَّرُونَ الْقُرْآنَ أَمْ عَلَى قُلُوبٍ أَقْفَالُهَا﴾ [محمد: ٢٣] " رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ حَمْزَةَ، عَنْ حَاتِمٍ، وَرَوَاهُ مُسْلِمٌ، عَنْ قُتَيْبَةَ، قَوْلُهُ: " فَأَخَذَتْ بِحَقْوِ الرَّحْمَنِ " مَعْنَاهُ: اسْتَجَارَتْ بِاللَّهِ، وَاعْتَصَمَتْ بِهِ، كَمَا تَقُولُ الْعَرَبُ: تَعَلَّقْتُ بِظُلِّ جَنَاحِهِ، أَيْ اعْتَصَمْتُ بِهِ، وَقِيلَ: الْحَقُّو: لِلْإِزَارِ، وَإِزَارُ اللَّهِ عَزَّ جَلَّ

¹ Minhâc (3/251-252).

² İsnâdî hasendir. Tayâlisî, *Müsned* (331), Buhâri, *el-Edebu'l-Müfred* (65), Ahmed, *Müsned* (2/455), Hâkim, *Müstedrek* (4/162) ve İbn Ebî Şeybe, *Musannef* 1/8 (350).

عِزُّهُ، وَمَعْنَاهُ أَنَّهُ مَوْصُوفٌ بِالْعِزِّ، فَاسْتَعَاذَتِ الرَّحْمُ بِعِزِّ اللَّهِ مِنَ الْقَطِيعَةِ، وَلَاذَتْ بِهِ، وَقِيلَ:
مَعْنَاهُ الْعَرْشُ، فَقَدْ رُويَ فِي هَذَا الْخَبَرِ أَنَّهُ قَالَ: الرَّحْمُ مُعَلَّقَةٌ بِالْعَرْشِ "

7558- Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Yüce Allah tüm mahlukatı yaratma işini bitirdiğinde akrabalık bağı kalktı ve Rahmân'ın kuşağına sarıldı. Yüce Allah: "Yavaş ol!" diye çıkışınca, akrabalık bağı: "Senin yanın akrabalık bağını kesmekten sana sığınanların yeri olsun" dedi. Yüce Allah: "Olsun! Peki, seni gözeteni gözetmeme, seni kesenden de rahmetimi kesmeme razı olmaz mısın?" buyurunca, akrabalık bağı: "Tabi ki isterim!" karşılığını verdi. Yüce Allah da: "İstediğin olsun!" dedi." Sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Bu konuda isterseniz: "Geri dönerseniz, yeryüzünde bozgunculuk yapmaya ve akrabalık bağlarını kesmeye dönmüş olmaz mısınız? İşte bunlar, Allah'ın kendilerini lânetlediği, sağır kıldığı ve gözlerini kör ettiği kimselerdir. Onlar Kur'an'ı düşünmüyorlar mı? Yoksa kalpleri kilitli mi?"¹ âyetlerini okuyun."²

Buhârî³ bu hadisi İbrâhîm b. Hamza kanalıyla Hatim'den ve Müslim⁴ de Kuteybe'den rivayet etti.

Rahman'ın kuşağına sarılmanın mânâsı, Allah'a sığınması ve ona yapışmasıdır. *Haku* kelimesinin izar olduğu da söylenir. Allah'ın izarı da izzetidir. Yani izzetle vafedilmiş olmasıdır. Akrabalık bağı, kesilmekten Allah'ın izzetine sığınmıştır. *Haku*'ın Arş olduğu da söylenmiştir. Bu haberde, akrabalık bağının Arş'a asılmış olduğu nakledilmiştir.

٧٥٥٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرٍ، نَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، نَا وَكِيعٌ، عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ أَبِي مُرَرِّدٍ الْعَدَنِيِّ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ رُوْمَانَ، عَنْ غُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ، قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " إِنَّ الرَّحِمَ مُعَلَّقَةٌ بِالْعَرْشِ تَقُولُ: مَنْ

¹ Muhammed Sur. 22-24

² İsnâdı sahihtir.

³ Buhârî, *tefsir* (42, 43)

⁴ Müslim, *sıla* (16).

وَصَلَّى وَصَلَّهُ اللَّهُ، وَمَنْ قَطَعَنِي قَطَعَهُ اللَّهُ " رَوَاهُ مُسْلِمٌ، عَنْ أَبِي بَكْرٍ بْنِ أَبِي شَيْبَةَ، عَنْ وَكِيعٍ

7559- Hz. Âişe'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellam) şöyle buyurdu: "Akrabalık bağları Arş'a asılmış şöyle der: "Beni gözeteni Allah gözet sin. Beni kesenden de Allah (rahmetini) kessin."¹

Müslim² bu hadisi Ebû Bekr b. Ebî Şeybe kanalıyla Vekî'den rivayet etti.

٧٥٦٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، نَا عَمْرُو بْنُ إِسْحَاقَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ الشُّبَكِيُّ الْبُخَارِيُّ، نَا صَالِحُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْبَغْدَادِيُّ، نَا مِنْجَابُ بْنُ الْحَارِثِ، نَا شَرِيكٌ، عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عُمَيْرٍ، عَنْ أَبِي الْعَبَّاسِ الثَّقَفِيِّ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ الْعَاصِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " إِنَّ لِلرَّحِمِ لِسَانًا ذَلَقَا يَقُولُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ: رَبِّ صَلِّ مَنْ وَصَلَنِي، وَاقْطَعْ مَنْ قَطَعَنِي "

7560- Abdurrahman b. Amr b. el-Âs'ın bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellam) şöyle buyurdu: "Akrabalık bağlarının düzgün konuşan lisanı vardır ve kıyamet günü şöyle der: "Rabbim! Beni gözeteni gözet. Beni kesenden de rahmetini kes."³

٧٥٦١ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الصَّغَانِيُّ، نَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، أَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، عَنْ مَعْمَرٍ، عَنْ قَتَادَةَ، يَرْوِيهِ، قَالَ: " تَجِيءُ الرَّحِمُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ لَهَا حُجْنَةٌ تَحْتَ الْعَرْشِ تَتَكَلَّمُ بِلِسَانٍ طَلَقٍ، يَقُولُ: اللَّهُمَّ صَلِّ مَنْ وَصَلَنِي، وَاقْطَعْ مَنْ قَطَعَنِي "

7561- Katâde'nin rivayet ettiğine göre, akrabalık bağının kıyamet gününde Arş'ın altında duracağı bir yeri olur. Düzgün ve akıcı bir dille de: "Allahım! Beni gözeteni gözet, beni kesenden sen de rahmetini kes!" der.⁴

¹ Ravileri güvenilirdir.

² Müslim, *sıla* (17).

³ İsnâdî hasendir. Suyûtî, *ed-Dürri'l-Mensûr* (7/498).

⁴ İsnâddaki müellifin hocasını tanımıyorum. Abdürrezzâk, *Musannef* 11/173 (20240).

٧٥٦٢ - وَيَأْسِنَادِهِ عَنْ مَعْمَرٍ، عَنِ ابْنِ طَاوُسٍ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " إِنَّ الرَّحِمَ شُعْبَةٌ مِنَ الرَّحْمَنِ تَجِيءُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ لَهَا حُجْنَةٌ تَحْتَ الْعَرْشِ تَكَلِّمُ بِلِسَانٍ طَلْقٍ، فَمَنْ أَشَارَتْ إِلَيْهِ بِوَصْلٍ وَصَلَهُ اللَّهُ، وَمَنْ أَشَارَتْ إِلَيْهِ بِقَطْعٍ قَطَعَهُ اللَّهُ " وَهَذَا مِنَ الْمُرْسَلِ شَاهِدَانِ لِلْمَوْصُولِ قَبْلَهُمَا

7562- Tâvus'un bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: "Akrabalık bağı, Yüce Allah'ın Rahmân sıfatından bir parçadır. Bu bağ, kıyamet gününde geldiğinde düzgün ve akıcı bir dille konuşur. Akrabalık bağını gözetenleri işaret ettiği zaman Allah o kişileri gözetir. Bu bağı koparanları işaret ettiği zaman da Allah onlardan rahmetini keser."¹

٧٥٦٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السُّلَمِيُّ، وَأَبُو عُثْمَانَ سَعِيدُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَصْلِهِمَا، قَالَا: نَا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، نَا أَحْمَدُ بْنُ عِصَامٍ الْأَصْبَهَانِيُّ، نَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ الْخَزَّازُ، حَدَّثَنِي فَائِدُ أَبُو الْوَرَقَاءِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْكَدِرِ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " إِنَّ الرَّحِمَ مُعَلَّقَةٌ بِالْعَرْشِ لَهَا لِسَانٌ ذَلِقٌ يَقُولُ: اللَّهُمَّ صَلِّ مَنْ وَصَلَنِي، وَاقْطَعْ مَنْ قَطَعَنِي "

7563- Câbir b. Abdillâh'ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Akrabalık bağları Arş'a asılıdır ve düzgün konuşan lisanıyla şöyle der: "Allahım! Beni gözeteni gözet. Beni kesenden de rahmetini kes."²

٧٥٦٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، أَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ مُحَمَّدٍ الصَّفَّاءُ، نَا عَبْدُ الْكَرِيمِ بْنُ الْهَيْثَمِ، نَا أَبُو تَوْبَةَ، نَا يَزِيدُ بْنُ رَبِيعَةَ الرَّحْبِيُّ، عَنْ أَبِي الْأَشْعَثِ الصَّعَّانِيِّ، عَنْ أَبِي عُثْمَانَ الصَّعَّانِيِّ، عَنْ ثَوْبَانَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ، قَالَ: " ثَلَاثُ مُعَلَّقَاتٍ بِالْعَرْشِ: الرَّحِمُ يَقُولُ: اللَّهُمَّ إِنِّي بِكَ فَلَا أُقْطَعُ، وَالْأَمَانَةُ تَقُولُ: اللَّهُمَّ إِنِّي بِكَ فَلَا أُخْتَانُ، وَالنَّعْمَةُ تَقُولُ: اللَّهُمَّ إِنِّي بِكَ فَلَا أُكْفَرُ "

7564- Sevbân'ın bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Üç şey Arş'ta asılıdır. Bunlardan akrabalık bağı: «Allahım! Sen varken

¹ Senetteki müellifin hocasını tanımıyorum ancak hadis mürseldir. Abdürrezzâk, *Musannef* 11/173 (20230, 20239).

² İsnâdı zayıftır. Suyûtî, *ed-Dürü'l-Mensûr* (7/498).

asla kesilmem!» der. Emanet: «Allahım! Sen varken asla ihanete uğramam» der. Nimet de: «Allahım! Sen varken bana nankörlük edilmez» der.”¹

٧٥٦٥ - حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ بْنُ يُوسُفَ، نا الْأَصَمُّ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، نا مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، نا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ الصَّغَانِيُّ، نا سَعِيدُ بْنُ أَبِي مَرْيَمَ، ح وَأَخْبَرَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ بْنُ يُوسُفَ الْأَصْبَهَانِيُّ، نا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ الْقُرَشِيُّ بِهَرَاةَ، نا عُثْمَانُ بْنُ سَعِيدٍ الدَّارِمِيُّ، نا سَعِيدُ بْنُ الْحَكَمِ بْنِ أَبِي مَرْيَمَ، أنا سُلَيْمَانُ بْنُ بِلَالٍ، حَدَّثَنِي مُعَاوِيَةُ بْنُ أَبِي الْمُرَرِّدِ، عَنْ زَيْدِ بْنِ رُوْمَانَ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: " الرَّحْمُ شُجْنَةٌ مِنَ الرَّحْمَنِ، مَنْ وَصَلَهَا وَصَلَتْهُ، وَمَنْ قَطَعَهَا قَطَعَتْهُ " وَفِي رِوَايَةِ الصَّغَانِيِّ: " الرَّحْمُ شُجْنَةٌ مِنَ اللَّهِ، مَنْ وَصَلَهَا وَصَلَهُ، وَمَنْ قَطَعَهَا قَطَعَهُ " رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ، عَنْ ابْنِ أَبِي مَرْيَمَ

7565- Hz. Âişe'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellam) şöyle buyurdu: “Akıabalık bağı, Yüce Allah'ın Rahmân sıfatının bir parçasıdır. Bundan dolayı Allah bu bağı gözeteni gözetir, bu bağı kesenden de rahmetini keser.”²

San'ânî'nin rivayetinde ibare: “Akıabalık bağı, Yüce Allah'ın (Rahmân sıfatının) bir parçasıdır. Bundan dolayı Allah bu bağı gözeteni gözetir, bu bağı kesenden de rahmetini keser” şeklindedir.

Buhârî³ bu hadisi İbn Ebî Meryem'den rivayet etti.

٧٥٦٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، وَأَبُو بَكْرِ الْقَاضِي، قَالَا: نا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، نا مُحَمَّدُ بْنُ خَالِدِ بْنِ خَلِيٍّ، نا بِشْرُ بْنُ شُعَيْبِ بْنِ أَبِي حَمْزَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ الزُّهْرِيِّ، حَدَّثَنِي أَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، أَنَّ أَبَا الرَّدَادِ اللَّيْثِيَّ أَخْبَرَهُ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ، أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: " قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: أَنَا الرَّحْمَنُ، أَنَا خَلَقْتُ الرَّحِمَ، وَشَقَقْتُ لَهَا مِنْ اسْمِي، فَمَنْ وَصَلَهَا وَصَلَتْهُ، وَمَنْ قَطَعَهَا بَتَّتَهُ " وَرَوَيْنَاهُ مِنْ حَدِيثِ مَعْمَرٍ، وَابْنِ عُيَيْنَةَ عَالِيًّا فِي كِتَابِ السُّنَنِ فِي بَابِ قَسَمِ الصَّدَقَاتِ "

7566- Abdurrahman b. Avf der ki: Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurduğunu işittim: “Yüce Allah buyurur ki: «Ben Rahman'im! Akıabalık

¹ İsnâdı çok zayıftır. Bezzâr, *Müsned* (2/376) Bak: Heysemî, *Mecma* (8/149).

² İsnâdı sahihtir.

³ Buhârî, *edeb* (73).

bağını da ben yarattım ve ona ismimden verdim. Akrabalık bağlarını kuvvetlendirene rahmet eder ve bu bağı keseni de keserim.”¹

Bu hadisi Ma'mer ve İbn Uyeyne'den Sünen kitabında sadakalar konusu içinde zikrettik.²

Halîmî der ki: “Ben Rahman'ım, Ona ismimden bir isim verdim” sözündeki, Rahîm ve Rahman kelimeleri Rahmet kelimesinden türemiştir ve mânâsı şudur: “Ben Rahman'ım. Rahmetim yakınlıktan dolayı her şeyi kuşatmıştır. Çünkü Rahman'a yakın olmak rahmeti gerektirir. Bu gerçeği bileni ödüllendiririm. Bundan gafil olanı da bu hayırdan mahrum ederim.”³

٧٥٦٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، أَنَا أَبُو جَعْفَرٍ مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرِو الرَّزَّازُ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ يَزِيدَ، نَا إِسْحَاقُ بْنُ يُونُسَ الْأَصْبَهَانِيُّ، نَا عَمْرُو بْنُ عُثْمَانَ بْنِ مَوْهَبٍ، عَنْ مُوسَى بْنِ طَلْحَةَ، عَنْ أَبِي أَيُّوبَ الْأَنْصَارِيِّ، أَنَّ أَعْرَابِيًّا عَرَضَ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي سَبِيلِهِ، فَأَخَذَ بِخِطَامِ النَّاقَةِ أَوْ زِمَامِهَا، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ - أَوْ يَا مُحَمَّدُ - أَخْبِرْنِي بِمَا يُقَرِّبُنِي مِنَ الْجَنَّةِ، وَيُبَاعِدُنِي مِنَ النَّارِ، قَالَ: " تَعْبُدُ اللَّهَ وَلَا تُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا، وَتُقِيمُ الصَّلَاةَ، وَتُؤْتِي الزَّكَاةَ، وَتَصِلُ الرَّحِمَ " أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ، عَنْ ابْنِ نُمَيْرٍ، عَنْ عَمْرِو بْنِ عُثْمَانَ

7567- Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yürürken bir bedevi karşısına çıktı ve devenin yularını tutup: “Ey Allah'ın Resûlü! -veya ey Muhammed- Bana, beni cennete yaklaştıracak ve cehennemden uzaklaştıracak şeyi bildir” dedi. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) ona: “Allah'a kulluk edip Ona hiçbir şeyi ortak koşmaman, namazı kılman, zekatı vermen ve akrabalık bağlarını gözetmendir” karşılığını verdi.⁴

Müslim⁵ bu hadisi İbn Numeyr kanalıyla Amr b. Osmân'dan rivayet etti.

¹ İsnâdı sahihtir. Ahmed, *Müsned* (1/194), Buhâri, *el-Edebu'l-Müfred* (53) ve Hâkim, *Müstedrek* (54/158).

² Ebû Dâvud 4/333 (1695).

³ *Minhâc* (3/252).

⁴ İsnâdı sahihtir.

⁵ Müslim, *îmân* (12).

٧٥٦٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنِي أَبُو النَّضْرِ الْفَقِيهُ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي أُيُوبَ، أَخْبَرَنِي أَبُو أُيُوبَ، نَا شُعْبَةُ، أَخْبَرَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عُثْمَانَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَوْهَبٍ، قَالَ: سَمِعْتُ مُوسَى بْنَ طَلْحَةَ، عَنْ أَبِي أُيُوبَ، قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، ذُلِّي عَلَى عَمَلٍ يُدْخِلُنِي الْجَنَّةَ، قَالَ: " تَعْبُدُ اللَّهَ لَا تُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا، وَتُقِيمُ الصَّلَاةَ، وَتُؤْتِي الزَّكَاةَ، وَتَصِلُ الرَّحِمَ " قَالَهُ الْبُخَارِيُّ، عَنْ أَبِي الْوَلِيدِ عَنْ شُعْبَةَ

7568- Ebû Eyyûb der ki: Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem): "Ey Allah'ın Resûlü! Bana, beni cennete sokacak bir ameli bildir" dediğimde, şöyle buyurdu: "Allah'a kulluk edip Ona hiçbir şeyi ortak koşmaman, namazı kılman, zekatı vermen ve akrabalık bağlarını gözetmendir."¹

Buhârî² bu hadisi Ebu'l-Velîd kanalıyla Şu'be'den rivayet etti.

٧٥٦٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ فُورَكٍ، أَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ، نَا يُونُسُ بْنُ حَبِيبٍ، أَنَا أَبُو دَاوُدَ، نَا إِسْحَاقُ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، قَالَ: كُنْتُ عِنْدَ ابْنِ عَبَّاسٍ فَأَتَاهُ رَجُلٌ فَسَأَلَهُ: مِمَّنْ أَنْتَ؟ فَمَتَّ لَهُ بِرَحِمٍ بَعِيدَةٍ، فَأَلَانَ لَهُ الْقَوْلَ وَقَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " اَعْرِفُوا أَنْسَابَكُمْ تَصِلُوا أَرْحَامَكُمْ، فَإِنَّهُ لَا قُرْبَ بِالرَّحِمِ إِذَا قُطِعَتْ، وَإِنْ كَانَتْ قَرِيبَةً، وَلَا بُعْدَ بِهَا إِذَا وَصِلَتْ وَإِنْ كَانَتْ بَعِيدَةً "

7569- İshâk b. Saîd der ki: Babam bana şöyle dedi: İbn Abbâs'm yanındayken bir adam gelince: "Sen kimlerdensin?" diye sordu. Adam, uzak bir akrabası olduğunu söyleyince, İbn Abbâs onunla yumuşak sözler söyledi ve şöyle dedi: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Nesebinizi bilin ki akrabalık bağlarınızı hakkıyla gözetesiniz. Gözetilmeyip kesildiği sürece çok yakın da olsa akrabalık yoktur. Aynı şekilde gözetilip korunduğu sürece uzak da olsa akrabalık yoktur."³

¹ İsnâdı sahihtir.

² Buhârî, edeb (72), zekat (108/109).

³ Ravileri güvenilir. Tayâlisi, Müsned (360) ve Hâkim, Müstedrek (1/89) Bak: el-Metâlibu'l-Âliye (2/372-373).

٧٥٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ الْحَسَنِ الْقَاضِي، وَأَبُو سَعِيدٍ مُحَمَّدُ بْنُ مُوسَى، قَالَا: نَا أَبُو الْعَبَّاسِ الْأَصَمُّ، نَا الْعَبَّاسُ الدُّورِيُّ، نَا قُرَادُ أَبُو نُوحٍ، أَنَا إِسْحَاقُ بْنُ سَعِيدٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: أَتَاهُ رَجُلٌ وَأَنَا عِنْدَهُ، فَمَتَّ إِلَيْهِ بِرَحِمٍ بَيْنَهُ وَبَيْنَهُ، قَالَ: فَعَرَفَهَا ابْنُ عَبَّاسٍ، ثُمَّ قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: " احْفَظُوا أَنْسَابَكُمْ تَصِلُوا أَرْحَامَكُمْ، فَإِنَّهُ لَا بُدَّ لِلرَّحِمِ إِذَا قُرُبَتْ، وَإِنْ كَانَتْ بَعِيدَةً، وَلَا قُرْبَ لَهَا إِذَا بَعُدَتْ وَإِنْ كَانَتْ قَرِيبَةً، وَإِنْ كُلُّ رَحِمٍ آتِيَةٌ أَمَامَ صَاحِبِهَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ تَشْهَدُ لَهُ بِصِلَةٍ إِنْ كَانَ وَصَلَهَا، وَفِي قَطِيعَةٍ إِنْ كَانَ قَطَعَهَا "

7570- İshâk b. Saîd der ki: Babam bana şöyle dedi: İbn Abbâs'ın yanımdayken bir adam gelip aralarındaki akrabalığı anlatınca İbn Abbâs bu akrabalığı bildi ve şöyle dedi: Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurduğunu işittim: "Nesebinizi bilin ki akrabalık bağlarınızı hakıyla gözetesiniz. Gözetilmeyip kesildiği sürece çok yakın da olsa akrabalık yoktur. Aynı şekilde gözetilip korunduğu sürece uzak da olsa uzak akrabalık yoktur. Kıyamet günü her akrabalık bağı sahibinin karşısına çıkacak, eğer onu gözetmişse gözettiğine, kesmişse kestiğine şahitlik edecektir."¹

٧٥٧١ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَنَا أَبُو الْحَسَنِ الْكَازِرِيُّ، نَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ الصَّائِغُ، نَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْمُنْدِرِ الْجَزَامِيُّ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ مَعْنٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ الْمَقْبَرِيِّ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: " مَنْ سَرَّهُ أَنْ يُسَيِّطَ عَلَيْهِ فِي رِزْقِهِ، وَأَنْ يُنْسَأَ فِي أَجَلِهِ فَلْيَصِلْ رَحِمَهُ " رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ الْمُنْدِرِ

7571- Ebû Hureyre der ki: Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurduğunu işittim: "Rızkının genişlemesini ve ecelinin ertelenmesini isteyen akrabasını gözet sin."²

Buhârî³ bu hadisi İbrâhîm b. el-Münzir'den rivayet etti.

¹ Ravileri güvenilirdir.

² İsnâdı sahihtir.

³ Buhâri, edeb (72).

٧٥٧٢ - وَأَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْخَافِظُ، نا أَبُو سَعِيدٍ أَحْمَدُ بْنُ يَعْقُوبَ الثَّقَفِيُّ، نا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْبُوشَنجِيُّ، نا ابنُ بُكَيْرٍ، حَدَّثَنِي اللَّيْثُ بْنُ سَعْدٍ، عَنْ عُقَيْلِ بْنِ خَالِدٍ، عَنْ ابْنِ شَهَابٍ، أَنَّهُ قَالَ: أَخْبَرَنِي أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: " مَنْ أَحَبَّ أَنْ يُسَاطَ لَهُ فِي رِزْقِهِ، وَيُنْسَأَ لَهُ فِي أَثَرِهِ فَلْيَصِلْ رَحِمَهُ " رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ، عَنْ ابْنِ بُكَيْرٍ، وَرَوَاهُ مُسْلِمٌ، عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ

7572- Enes b. Mâlik'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Rızkının genişlemesini ve ecelinin ertelenmesini isteyen akrabasını gözet sin."¹

Buhârî² bu hadisi İbn Bukeyr'den ve Müslim³ ise Abdulmelik kanalıyla babasından, o da dedesinden rivayet etti.

٧٥٧٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْخَافِظُ، أنا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الصَّغَانِيُّ، أنا إِسْحَاقُ الدَّبَرِيُّ، أنا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، عَنْ مَعْمَرٍ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ الْهَمْدَانِيِّ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " مَنْ سَرَّهُ النَّسَأُ فِي الْأَجَلِ، وَالزِّيَادَةُ فِي الرِّزْقِ فَلْيَتَّقِ اللَّهَ، وَلْيَصِلْ رَحِمَهُ "

7573- Enes b. Mâlik'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Ecelinin ertelenmesini ve rızkının genişlemesini isteyen Allah'tan korks un ve akrabasını gözet sin."⁴

٧٥٧٤ - قَالَ مَعْمَرٌ: وَسَمِعْتُ عَطَاءَ الْخُرَّاسَانِيَّ يَقُولُ: عَنْ النَّبِيِّ ﷺ مِثْلَهُ

7574- Ma'mer der ki: Atâ el-Horâsânî'nin bu hadisi doğrudan (mürsel olarak) Hz. Peygamber'den (sallallahu aleyhi vesellem) naklettiğini duydum.⁵

Halîmî, ecelin ertelenmesiyle ilgili olarak der ki: Yüce Allah bazı insanların, akrabalarını gözetmeleri durumunda yıllarca yaşayacağını, akrabalık bağını

¹ İsnâdındaki Hâkim'in hocasını tanımıyorum. Diğer ravileri güvenilir dir.

² Buhârî, edeb (72).

³ Müslim, sıla (21).

⁴ İsnâdı mürseldir. Abdürrezzâk, Musannef 11/172 (20235).

⁵ İsnâdı mürseldir. Abdürrezzâk, Musannef 11/172 (20236).

kesenlerin ise bundan daha kısa yaşayacağını takdir etmiştir. Ömrün artmasından kasıt budur.¹

٧٥٧٥ - حَدَّثَنَا أَبُو الْحَسَنِ الْعَلَوِيُّ، أَنَا أَبُو حَامِدٍ أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ يَحْيَى بْنِ بِلَالٍ، نَا أَحْمَدُ بْنُ حَفْصِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنِي أَبِي، حَدَّثَنِي أَبُو رَجَاءٍ الْهَرَوِيُّ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ حَبِيبِ بْنِ أَبِي ثَابِتٍ، عَنْ عَاصِمِ بْنِ ضَمْرَةَ، عَنْ عَلِيٍّ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: " مَنْ أَحَبَّ أَنْ يُمَدَّ فِي عُمُرِهِ، وَيُسَاطَ فِي رِزْقِهِ، وَيُدْفَعَ عَنْهُ مِيتَةُ السَّوْءِ، وَيُسْتَجَابَ دُعَاؤُهُ فَلْيَصِلْ رَحِمَهُ "

7575- Hz. Ali'nin bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Ömrünün uzamasını, rızkının genişlemesini, kötü ölümden korunmayı ve duasının kabul edilmesini isteyen akrabalık bağını gözet sin."²

٧٥٧٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، أَنَا أَبُو سَهْلٍ أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْقُطَّانُ، نَا إِسْحَاقُ بْنُ خَالَوَيْهِ الْوَاسِطِيُّ، نَا عَلِيُّ بْنُ بَحْرٍ، نَا هِشَامُ بْنُ يُوسُفَ، أَنَا مَعْمَرٌ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ عَاصِمِ بْنِ ضَمْرَةَ، عَنْ عَلِيٍّ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " مَنْ سَرَّهُ أَنْ يُمَدَّ اللَّهُ تَعَالَى لَهُ فِي عُمُرِهِ، وَيُوسَّعَ لَهُ فِي رِزْقِهِ، وَيُدْفَعَ عَنْهُ مِيتَةُ السَّوْءِ، فَلْيَتَّقِ اللَّهَ، وَلْيَصِلْ رَحِمَهُ "

7576- Hz. Ali'nin bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Allah'ın; ömrünün uzamasını, rızkının genişlemesini, kötü ölümden korunmayı isteyen, Allah'tan korksun ve akrabalık bağını gözet sin."³

٧٥٧٧ - حَدَّثَنَا أَبُو الْحَسَنِ الْعَلَوِيُّ، أَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ الشَّرْقِيِّ، أَنَا أَبُو الْأَزْهَرِ السَّلِيلِيُّ، نَا عُثْمَانُ بْنُ سَعِيدٍ الْمُرِّيُّ، وَالْفَضْلُ بْنُ مُوَفَّقٍ، قَالَا: نَا الْمَسْعُودِيُّ، عَنْ سِمَاكِ بْنِ حَرْبٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " اتَّقُوا اللَّهَ وَصِلُوا أَرْحَامَكُمْ "

¹ Halîmî, el-Minhâc (3/253).

² İsnâdî hasendir. Deylemî, Müsneû'l-Firdevs 3/595 (5867).

³ İsnâdî hasendir. Hâkim, Müstedrek (4/160) Bak: Münzirî, et-Terğîb (3/335).

7577- Abdullah b. Mes'ûd'un bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "Allah'tan korkun ve akrabalık bağlarınızı gözetin" buyurdu.¹

٧٥٧٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو حَامِدٍ أَحْمَدُ بْنُ أَبِي خَلْفٍ بْنِ أَحْمَدَ الصُّوفِيِّ الْمَهْرَجَانِيُّ بِهَا، قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ مُحَمَّدُ بْنُ يَزْدَادَ بْنِ مَسْعُودٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَيُّوبَ، ثنا يَحْيَى بْنُ عَبْدِ الْحَمِيدٍ، ثنا شَرِيكٌ، عَنْ سِمَاكِ بْنِ حَرْبٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمِيرَةَ، عَنْ زَوْجِ دُرَّةَ بِنْتِ أَبِي لَهَبٍ مِنْ دُرَّةَ بِنْتِ أَبِي لَهَبٍ، قَالَتْ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، مَنْ خَيْرُ النَّاسِ؟ قَالَ: " أَتَقَاهُمْ لِلرَّبِّ، وَأَوْصَلَهُمْ لِلرَّحِمِ، وَأَمَرَهُمْ بِالْمَعْرُوفِ، وَأَنْهَاهُمْ عَنِ الْمُنْكَرِ "

7578- Durre binti Ebî Leheb der ki: Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem): "Ey Allah'ın Resûlü! İnsanların en hayırlısı kimdir?" diye sorduğumda: "Rablerinden en çok korkan, akrabalık bağlarını gözetin ve iyiliği emredip kötülükten sakınanlardır" cevabını verdi.²

٧٥٧٩ - أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَنَا أَبُو سَعِيدٍ بْنُ الْأَعْرَابِيِّ، نَا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ الرَّعْفَرَانِيُّ، نَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: " لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ قَاطِعٌ " رَوَاهُ مُسْلِمٌ

7579- Muhammed b. Cübeyr b. Mut'im'in babasından bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Akrabasıyla bağlarını kesen cennete giremez" buyurdu.³

Bu hadisi Müslim⁴ rivayet etti.

٧٥٨٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَنَا أَبُو بَكْرِ مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ الْمُزَكِّي، نَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْعَبْدِيُّ، نَا ابْنُ بُكَيْرٍ، نَا اللَّيْثُ بْنُ سَعْدٍ، عَنْ عُقَيْلِ بْنِ خَالِدٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، أَنَّ مُحَمَّدَ بْنَ جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ، حَدَّثَهُ، أَنَّ جُبَيْرَ بْنَ مُطْعِمٍ، أَخْبَرَهُ أَنَّهُ سَمِعَ

¹ İsnâdı zayıftır; ancak hadis şahitleriyle hasendir. İbn Asâkir, *Târih* 16/74 (2) Bak: Heysemî, *Mecma* (8/149).

² İsnâdı zayıftır. Ahmed, *Müsned* (6/432), Taberânî, *M. el-Kebîr* 24/257-258 (657), İbn Ebi Şeybe, *Musannef* (18/351) Bak: İbn Hacer, *İsâbe* (4/291) ve Münzirî, *et-Terğîb* (3/337).

³ Ravileri güvenilirlerdir.

⁴ Müslim, *sıla* (18).

رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: " لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ قَاطِعٌ - يَعْنِي قَاطِعَ الرَّحِمِ - " رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ،
عَنِ ابْنِ بُكَيْرٍ

7580- Cübeyr b. Mut'im'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem):
"Akrabasıyla bağlarını kesen cennete giremez" buyurdu.¹

Buhârî² bu hadisi İbn Bukeyr'den rivayet etti.

٧٥٨١ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَلِيٍّ الرَّوْذِبَارِيُّ، نَا عَلِيُّ بْنُ حَمَّشَادَ، نَا إِسْحَاقُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ
مَيْمُونٍ، أَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، نَا فِطْرٌ، عَنْ مُجَاهِدٍ، قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَمْرٍو، قَالَ: قَالَ
رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " إِنَّ الرَّحِمَ مُعَلَّقَةٌ بِالْعَرْشِ، وَلَيْسَ الْوَاصِلُ بِالْمُكَافِي، إِنَّ الْوَاصِلَ إِذَا
قُطِعَتْ رَحِمُهُ وَصَلَهَا "

7581- Abdullah b. Amr'ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)
şöyle buyurmuştur: "Akrabalık bağı Arş'a bağlıdır. Akrabalık bağını
koparmamak, yapılan ziyarete mukabele etmek demek değil, kesilen bir bağı tekrar
canlandırmaktır."³

٧٥٨٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو طَاهِرٍ الْفَقِيه، أَنَا أَبُو حَامِدٍ بْنُ بِلَالٍ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ
الْأَحْمَسِيُّ، نَا الْمُحَارِبِيُّ، عَنْ قُطَنِ، عَنْ مُجَاهِدٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو، فَذَكَرَهُ بِمِثْلِهِ،
أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ كَمَا مَضَى فِي بَابِ الرِّكَاعَةِ، وَرَوَيْنَا فِي بَابِ الرِّكَاعَةِ مَا رَوِيَ مِنْ قَوْلِهِ: "
الصَّدَقَةُ عَلَى الْمُسْكِينِ صَدَقَةٌ، وَإِنَّهَا عَلَى ذِي الرَّحِمِ اثْنَتَانِ: صَدَقَةٌ وَصِلَةٌ "، وَقَوْلُهُ: "
أَفْضَلُ الصَّدَقَةِ عَلَى ذِي الرَّحِمِ الْكَاشِحِ "، وَفِي حَدِيثِ أَبِي ذَرٍّ: أَمَرَنِي أَنْ أَصِلَ الرَّحِمَ
وَإِنْ أَدْبَرْتُ

7582- Bu hadis başka bir kanalla nakledilmiştir.⁴

Buhârî⁵ bu hadisi zekat konusunda geçtiği şekliyle rivayet etti.

¹ İsnâdı sahihtir.

² Buhârî, edeb (72).

³ İsnâdı sahihtir. İbn Ebî Şeybe, *Musannef* (8/351), Ahmed, *Müsned* (2/293), Ebû Nuaym, *Hilye* (301-302) ve Vekî, *Zühâ* 3/706-707 (403).

⁴ İsnâdı sahihtir.

⁵ Buhârî, edeb (73)

Zekat konusunda: “Miskine verilen sadakaya sadece sadaka sevabı vardır. Yakın akrabaya verilen sadakaya ise hem sadaka, hem akrabayı gözetme sevabı vardır” hadisini zikrettik.¹

Yine: “Sadakanın en üstünü, sana düşmanlık besleyen yakın akrabaya verilen sadakadır” hadisini zikrettik.²

Ebû Zer’in de: “(Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bana) Akrabam bana sırtını dönse bile onunla alakamı kesmememi emretti” dediğini naklettik.³

Ebû Talha’nın verdiği sadaka, Meymûne’nin bir cariyeyi azad etmesiyle ve İbn Mes’ûd’un hanımı Zeyneb ile ilgili hadis ve başka rivayetler akrabalık bağını gözetmenin önemini belirtmektedir.⁴

٧٥٨٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنِي مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، نَا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْفَرَّيَّابِيُّ، نَا أَبُو مُوسَى، وَأَنَا أَبُو الْفَضْلِ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، نَا أَحْمَدُ بْنُ سَلَمَةَ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، قَالَا: نَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، نَا شُعْبَةُ، عَنِ الْعَلَا بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَنَّ رَجُلًا قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ لِي قَرَابَةً أَصْلُهُمْ وَيَقْطَعُونِي، وَأُحْسِنُ إِلَيْهِمْ وَيُسَيِّئُونَ إِلَيَّ، وَأَحْلُمُ عَنْهُمْ وَيَجْهَلُونَ عَلَيَّ، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: " إِنْ كَانَ كَمَا تَقُولُ فَكَأَنَّمَا تُسِفُّهُمْ الْمَلَّ، وَلَا يَزَالُ مَعَكَ مِنَ اللَّهِ ظَهِيرٌ مَا دُمْتَ عَلَى ذَلِكَ " رَوَاهُ مُسْلِمٌ، عَنْ أَبِي مُوسَى، وَمُحَمَّدِ بْنِ بَشَّارٍ

7583- Ebû Hureyre’nin bildirdiğine göre bir adam: “Ey Allah’ın Resûlü! Benim akrabalarım var. Ben onları ziyaret ederim, onlar ise yanıma uğramazlar. Ben onlara iyilik yaparken onlar bana kötü davranırlar. Ben onlara karşı hoşgörülü olurken onlar beni görmezden gelirler” dedi. Bunun üzerine Allah Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) adama: “Şayet dediğin gibiyse onlara yaptığın her bir iyilikle üzerlerine sıcak kum atar gibi oluyorsun. Ancak sen bu

¹ Bak: hadis no. 3153.

² Bak: hadis no. 3154.

³ Bak: hadis no. 3156.

⁴ Bak: hadis no. 3150, 3151, 2756.

şekilde devam ettikçe onlara karşı Yüce Allah tarafından yardım göreceksin” buyurdu.¹

Müslim² bu hadisi Ebû Mûsa ile Muhammed b. Beşşâr’dan rivayet etti.

٧٥٨٤ - أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ إِسْحَاقَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ الْخُرَّاسَانِيِّ بِبَغْدَادَ، نَا أَبُو زَيْدٍ أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ طَرِيفٍ، نَا نُعَيْمُ بْنُ يَعْقُوبَ بْنِ أَبِي الْمُثَنِّدِ، نَا أَبِي، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنِ الْحَارِثِ، عَنْ عَلِيٍّ، قَالَ: قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " أَلَا أَدُلُّكَ عَلَى خَيْرِ أَخْلَاقِ الْأَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ؟ " قَالَ: قُلْتُ: بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَالَ: " تُعْطِي مَنْ حَرَمَكَ، وَتُعْفُو عَمَّنْ ظَلَمَكَ، وَتَصِلُ مَنْ قَطَعَكَ "

7584- Hz. Ali der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bana: “Sana, ilklerin ve sonrakilerin güzel ahlâkını öğreteyim mi?” diye sorunca, “Evet ey Allah’ın Resûlü” cevabını verdim. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): “Seni mahrum bırakana verirsin, sana zulmedeni affedersin ve seninle bağı koparanların bağıni gözetirsin” buyurdu.³

٧٥٨٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، نَا أَحْمَدُ بْنُ سَلْمَانَ النَّجَّادُ، وَأَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، نَا أَبُو بَكْرٍ أَحْمَدُ بْنُ سَلْمَانَ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ يُونُسَ الرَّاهِدِ بِبَغْدَادَ، نَا جَعْفَرُ بْنُ أَبِي عُثْمَانَ الطَّيَّالِسِيِّ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ يَزِيدَ بْنِ عَبْدِ الْمَلِكِ أَبُو عُثْمَانَ الْكَاهِلِيُّ، نَا سَعِيدُ بْنُ زَيْدٍ الْقُطَيْبِيُّ، نَا قَتَادَةُ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " صِلْ مَنْ قَطَعَكَ، وَاعْفُ عَمَّنْ ظَلَمَكَ "، فَقَالَ رَجُلٌ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، هَلْ بَقِيَ مِنْ بَرِّ وَالِدَيَّ شَيْءٌ بَعْدَ مَوْتِهِمَا؟ قَالَ: " خِلَالُ الْإِسْتِغْفَارِ لَهُمَا، وَإِنْفَاضُ وَصِيَّتِهِمَا، وَإِكْرَامُ صَدِيقِهِمَا، وَصِلَةُ الرَّجِمِ الَّتِي لَا رَجِمَ إِلَّا بِهِمَا "

7585- Enes b. Mâlik der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Seninle bağıni koparanların bağıni gözet, sana zulmedeni affet” buyurunca, bir adam: “Ey Allah’ın Resûlü! Anne babamın vefatından sonra da onlar için

¹ Ravileri güvenilirlerdir.

² Müslim, *sıla* (22).

³ İsnâdı zayıftır. Ukaylî, *ed-Duaîfâu'l-Kebîr* (4/295) Bak: İbn Hacer, *el-Lisân* (6/171), Zehebî, *Mîzân* (4/271) ve Suyûtî, *ed-Dürri'l-Mensûr* (6/628).

yapabileceğim bir iyilik kaldı mı?” diye sordu. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle cevap verdi: “*Evet. Bağışlanmalarını dilemen, vasiyetlerini yerine getirmen, dostlarına ikramdan bulunman ve yakınlığı ancak onlar vasıtasıyla olan akrabalarla ilgilenip onlara karşı üzerine düşeni yapmandır.*”¹

٧٥٨٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، بِبَعْدَادَ، أَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ مُحَمَّدٍ الصَّفَّارُ، أَنَا أَحْمَدُ بْنُ مَنْصُورٍ، نَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، أَنَا مَعْمَرٌ، عَنْ رَجُلٍ، عَنْ عِكْرِمَةَ، قَالَ: قَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ: " لَيْسَ الْوَصْلُ أَنْ تَصِلَ مَنْ وَصَلَكَ، ذَلِكَ الْقِصَاصُ، وَلَكِنَّ الْوَصْلَ أَنْ تَصِلَ مَنْ قَطَعَكَ "

7586- Ömer b. el-Hattâb der ki: “Akrabalık bağını gözetmek seni ziyaret edeni ziyaret etmen değildir. Zira bu, yapılanın karşılığıdır. Asıl akrabalık bağını gözetme seninle bu bağ keseni senin ziyaret etmendir.”²

٧٥٨٧ - حَدَّثَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السُّلَمِيُّ، إِمْلَاءً، نَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُؤَمِّلِ، أَنَا الْفَضْلُ بْنُ مُحَمَّدٍ الشَّعْرَانِيُّ، نَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي مَرْيَمَ، نَا يَحْيَى بْنُ أُيُوبَ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ يَزِيدَ، عَنْ الْقَاسِمِ، عَنْ أَبِي أُمَامَةَ، عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ، قَالَ: لَقِيتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَبَادَرْتُ فَأَخَذْتُ يَدَهُ - أَوْ فَبَادَرَنِي فَأَخَذَ يَدِي - فَقَالَ لِي: " يَا عُقْبَةُ، أَلَا أُخْبِرُكَ بِأَفْضَلِ أَخْلَاقِ أَهْلِ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ؟ تَصِلُ مَنْ قَطَعَكَ، وَتُعْطِي مَنْ حَرَمَكَ، وَتَعْفُو عَمَّنْ ظَلَمَكَ، أَلَا وَمَنْ أَرَادَ أَنْ يُمَدَّ لَهُ فِي عُمُرِهِ، وَيُوسَّعَ لَهُ رِزْقُهُ فَلْيَصِلْ ذَا رَحِمٍ مِنْهُ " رَوَاهُ ابْنُ وَهْبٍ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أُيُوبَ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ زَحْرٍ، عَنْ الْقَاسِمِ

7587- Ukbe b. Âmir der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile karşılaşınca koşup elinden tuttum -veya önce davranıp elimden tuttu- ve bana şöyle dedi: “*Ey Ukbe! Dünya ve âhiret halkının en hayırlı ahlâkını sana bildireyim mi? Seninle bağını kesenle bağ kurman, seni mahrum edene vermen, sana zulmedeni affetmendir. Bil ki ömrünün uzamasını ve rızkının genişlemesini isteyen akrabasıyla bağ kursun.*”³

¹ İsnâdında tanımadığım biri vardır. Suyûtî, *ed-Dürü'l-Mensûr* (3/630).

² İsnâdında adı verilmeyen biri vardır. Diğer ravileri güvenilirdir. Abdürrezzâk, *Musannef* 11/171 (20232).

³ İsnâdı zayıftır. Hennâd, *Zühd* (1014); Ahmed, *Müsned* (4/158) ve Taberânî, *M. el-Kebîr*

İbn Vehb bu hadisi Yahya b. Eyyûb kanalıyla Ubeydullah b. Zahr'dan, o da Kâsım'dan rivayet etti.¹

٧٥٨٨ - حَدَّثَنَا أَبُو سَعْدٍ بْنُ أَبِي عُثْمَانَ الرَّاهِدِيُّ، أَنَا أَبُو سَهْلٍ بِشْرُ بْنُ أَحْمَدَ التَّمِيمِيُّ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى بْنِ سُلَيْمَانَ الْمَرْزِيُّ، نَا عَاصِمُ بْنُ عَلِيٍّ، نَا شُعْبَةُ، أَخْبَرَنِي عُيَيْنَةُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبِي يُحَدِّثُ، عَنْ أَبِي بَكْرَةَ الثَّقَفِيِّ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: " مَا مِنْ ذَنْبٍ أَكْرَى أَنْ يُعَجِّلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ لِصَاحِبِهِ الْعُقُوبَةَ فِي الدُّنْيَا مَعَ مَا يَدَّخِرُ لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِنْ قَطِيعَةِ الرَّحِمِ، وَالْبَغْيِ "

7588- Ebû Bekre es-Sekafî'nin bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "Âhirette sahibine verilecek azabın yanında dünyada iken cezası en çabuk verilen günahlar, zulüm ile akrabalık bağlarını kesmedir" buyurmuştur.²

٧٥٨٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحُسَيْنُ بْنُ عُمَرَ بْنِ بُرْهَانَ الْعَزَلِيُّ، وَأَبُو الْحُسَيْنِ الْقَطَّانُ، وَأَبُو مُحَمَّدٍ الشُّكْرِيُّ، قَالُوا: نَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ مُحَمَّدٍ الصَّفَّارُ، نَا الْحَسَنُ بْنُ عَرَفَةَ، نَا حَفْصُ بْنُ غِيَاثٍ، عَنِ الْحَجَّاجِ بْنِ أَرْطَاةَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ الرَّاسِبِيِّ، عَنْ مَوْلَى لِأَبِي بَكْرَةَ، عَنْ أَبِي بَكْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " ذَنْبَانِ يُعَجِّلَانِ لَا يُعْفَرَانِ: الْبَغْيُ، وَقَطِيعَةُ الرَّحِمِ "

7589- Ebû Bekre'nin bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "İki günahın cezası hemen verilir ve bağışlanmazlar; azgınlık ve akrabalık bağlarını kesmek."³

٧٥٩٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، نَا أَبُو الْعَبَّاسِ هُوَ الْأَصَمُّ، نَا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ بْنِ عَفَّانَ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدٍ، نَا أَبُو إِدَامٍ الْأَسْلَمِيُّ، نَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي أَوْفَى، قَالَ: كُنَّا جُلُوسًا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ عَشِيَّةَ عَرَفَةَ فِي حَلَقَةٍ، فَقَالَ لِي: " لَا يَجِلُّ لِرَجُلٍ أَمْسَى قَاطِعَ

17/270 (739, 740).

¹ Hâkim, Müstedrek (4/161-162).

² İsnâdı hasendir. İbnu'l-Ca'd, Müsned 1/645-646 (1539), Hâkim, Müstedrek (4/163) ve Harâitî, Mesâviu'l-Ahlâk (278).

³ İsnâdı sahihtir. Vekî, Zühhd 3/745-746 (431), Hennâd, Zühhd (1399) ve Ahmed, Müsned (5/36).

رَحِمَ إِلَّا قَامَ عَنَّا "، فَلَمْ يَقُمْ إِلَّا فَتَى كَانَ فِي أَقْصَى الْحَلْقَةِ، فَآتَى خَالَةً لَهُ فَقَالَتْ: مَا جَاءَ بِكَ؟ هَذَا عَنْ أَمْرِكَ؟ فَأَخْبَرَهَا بِمَا قَالَ النَّبِيُّ ﷺ، ثُمَّ رَجَعَ فَجَلَسَ فِي مَجْلِسِهِ، فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ ﷺ: " مَا لِي لَمْ أَر أَحَدًا قَامَ مِنَ الْحَلْقَةِ غَيْرَكَ؟ " فَأَخْبَرَهُ بِمَا قَالَ لِخَالَتِهِ وَمَا قَالَتْ لَهُ، فَقَالَ: " اجْلِسْ، فَقَدْ أَحْسَنْتَ، إِلَّا أَنَّهَا لَا تَنْزِلُ الرَّحْمَةَ عَلَى قَوْمٍ فِيهِمْ قَاطِعٌ رَحِمٍ "

7590- Abdullah b. Ebî Evfâ der ki: Arafe akşamı Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ile beraber bir mecliste otururken bana: "Akrabasıyla bağını kopararak akşamlayan kişi yanımızdan kalksın" buyurdu. Oradakilerden sadece meclisin kenarında olan bir genç kalktı ve teyzesine gitti. Teyzesi: "Neden geldin? Kendi rızanla mı geldin?" diye sorunca, genç Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) söylediklerini ona anlattı, sonra dönüp yerine oturdu. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) ona: "Neden meclisten senden başkası kalkmadı?" diye sorunca, genç teyzesine söylediklerini, teyzesinin de ona dediklerini anlattı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ona şöyle buyurdu: "Otur. İyi yapmışsın. Bil ki; aralarında akrabalık bağlarını kesenin olduğu topluluğa rahmet inmez."¹

٧٥٩١ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، وَمُحَمَّدُ بْنُ مُوسَى، قَالَا: نَا أَبُو الْعَبَّاسِ بْنُ يَعْقُوبَ، نَا الرَّبِيعُ بْنُ سُلَيْمَانَ، نَا ابْنُ وَهْبٍ، أَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ بِلَالٍ، عَنْ قُدَامَةَ بْنِ مُوسَى، عَنْ ابْنِ دِينَارٍ، أَنَّ كَعْبَ الْأَخْبَارِ، جَلَسَ يَوْمًا يَقْصُ بِدِمَشْقَ، حَتَّى إِذَا فَرَغَ، قَالَ: " إِنَّا نُرِيدُ أَنْ نَدْعُوَا، فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ، وَكَانَ قَاطِعًا إِلَّا قَامَ عَنَّا "، فَقَامَ فَتَى مِنَ الْقَوْمِ فَوَلَّى إِلَى عَمَةٍ لَهُ كَانَ بَيْنَهُ وَبَيْنَهَا هِجْرَةٌ، فَدَخَلَ عَلَيْهَا فَصَالَحَهَا، فَقَالَتْ: مَا بَدَأَ لَكَ؟ قَالَ: سَمِعْتُ كَعْبًا يَقُولُ كَذًا وَكَذًا، وَقَالَ كَعْبٌ: " إِنَّ الْأَعْمَالَ تُعْرَضُ كُلُّ يَوْمٍ خَمِيسٍ وَاثْنَيْنِ، إِلَّا عَمَلٌ قَاطِعٌ يُجْلَلُ بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ "

7591- İbn Dînâr'ın bildirdiğine göre Ka'bu'l-Ahbâr bir gün Dimâşk'ta oturup kıssa anlatıp bitirdikten sonra: "Dua etmek istiyoruz. Sizden Allah'a ve âhiret gününe iman eden kimselerden akrabayla bağını kesmiş olan yanımızdan kalksın" dedi. Oradakilerden bir genç kalktı ve aralarında dargınlık olan halasına gidip yanına girdi. Halası: "Neden geldin?" diye

¹ İsnâdı çok zayıftır. Beğavî, Şerhu's-Sünne 13/27-28 (3439, 3440), Buhârî, el-Edebu'l-Müfred (63) ve Vekî, Züh'd (412).

sorunca, genç: “Ka’b’ın şöyle şöyle dediğini işittim” cevabını verdi. Ka’b: “Ameller her Perşembe ve Pazartesi günü arz edilir. Ancak akrabayla bağları kesme ameli, semayla yer arasında sallanıp durur” dedi.¹

٧٥٩٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الصَّغَانِيُّ، نَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، نَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، عَنْ مَعْمَرٍ، عَنْ الْأَعْمَشِ، قَالَ: كَانَ ابْنُ مَسْعُودٍ جَالِسًا بَعْدَ الصُّبْحِ فِي حَلَقَةٍ، فَقَالَ: "أَنْشُدُ اللَّهَ قَاطِعَ الرَّحِمِ إِمَّا قَامَ عَنَّا، فَإِنَّا نُرِيدُ أَنْ نَدْعُوا رَبَّنَا، وَإِنَّ أَبْوَابَ السَّمَاءِ مُرْتَجَّةٌ دُونَ قَاطِعِ الرَّحِمِ"

7592- A’miş der ki: Sabah namazından sonra İbn Mes’ûd bir halkada oturmuştu. Bir ara: “Allah aşkına aramızda akrabalık bağını kesen biri varsa kalkıp gitsin. Zira Rabbimize dua edeceğiz ve semanın kapıları akrabalık bağını kesen kişilere kapalı olur” dedi.²

٧٥٩٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو طَاهِرٍ الْفَقِيه، أَنَا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ الْقُطَّانُ، نَا أَحْمَدُ بْنُ يُوسُفَ السُّلَمِيِّ، نَا سَالِمُ بْنُ شَيْخٍ، بِالْبَصْرَةِ، نَا الْخَزْرَجُ بْنُ عُثْمَانَ، عَنْ أَبِي أَيُّوبَ، مَوْلَى عُثْمَانَ بْنِ عَفَّانَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "تُعْرَضُ الْأَعْمَالُ عَشِيَّةَ كُلِّ خَمِيسٍ لَيْلَةَ الْجُمُعَةِ، فَلَا يُرْفَعُ فِيهَا قَاطِعُ رَحِمٍ"

7593- Ebû Hureyre’nin bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Her Perşembe akşamı Cuma gecesi ameller arz edilir. Ancak akrabayla bağlarını kesenin ameli kabul edilmez.”³

٧٥٩٤ - وَبِهَذَا الْإِسْنَادِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "مَنْ قَطَعَ مِيرَاثًا فَارَضَهُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ قَطَعَ اللَّهُ بِهِ مِيرَاثًا مِنَ الْجَنَّةِ"

7594- Aynı isnâdla nakledildiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Yüce Allah’ın ve Resûlü’nün farz kıldığı bir mirası (alacağı) yok sayan kişinin Allah da Cennetteki alacağını yok sayar.”¹

¹ İsnâdı ceyyiddir.

² İsnâdında kopukluk vardır. Abdürrezzâk, *Musannef* 11/174 (20242) ve Taberânî, *M. el-Kebîr* 9/173-174 (8593) Bak: Heysemî, *Mecma* (8/151).

³ İsnâdında sakınca yoktur. İbn Mâce 2/902 (2703).

٧٥٩٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، وَمُحَمَّدُ بْنُ مُوسَى، قَالَا: نَا أَبُو الْعَبَّاسِ الْأَصَمُّ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْمُنَادِي، نَا يُونُسُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْمُؤَدَّبُ، نَا الْخَزْرَجِيُّ، عَنْ أَبِي أَيُّوبَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: جَاءَ عَشِيَّةَ خَمِيسٍ لَيْلَةَ الْجُمُعَةِ، قَالَ: فَقَعَدَ النَّاسُ حَوْلَهُ، قَالَ: أُحْرَجُ عَلَى كُلِّ قَاطِعٍ رَجِمَ إِلَّا قَامَ مِنْ عِنْدِنَا، قَالَ: فَقَامَ شَابٌّ فَأَتَى عَمَّةً لَهُ قَدْ حَرَّمَهَا مِنْذُ سِنِينَ، فَسَلَّمَ عَلَيْهَا، فَقَالَتْ: ابْنُ أَخِي مَا جَاءَ بِكَ؟ قَالَ: لَا، إِلَّا أَنِّي قَعَدْتُ إِلَى أَبِي هُرَيْرَةَ فَقَالَ: أُحْرَجُ عَلَى كُلِّ قَاطِعٍ رَجِمَ إِلَّا قَامَ مِنْ عِنْدِنَا، حَتَّى كَانَتْ الثَّلَاثَةُ، قَالَتْ: ارْجِعْ إِلَيْهِ فَاسْأَلْهُ لِمَ قَالَ ذَلِكَ؟ فَرَجَعَ إِلَيْهِ فَقَصَّ عَلَيْهِ الْقِصَّةَ مَا كَانَ مِنْ أَمْرِهِ وَمَا قَالَتْ لَهُ عَمَّتُهُ، فَقَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: " إِنْ أَعْمَالَ بَنِي آدَمَ تُعْرَضُ كُلَّ خَمِيسٍ لَيْلَةَ الْجُمُعَةِ، فَلَا يُقْبَلُ عَمَلُ قَاطِعٍ رَجِمَ "

7595- Ebû Eyyûb bildiriyor: Ebû Hureyre, Perşembe akşamı Cuma gecesi gelince halk etrafında oturdu. Ebû Hureyre: "Akrabayla bağımı kesen herkesin yanımızdan kalkmasını istiyorum" deyince bir genç kalkıp yıllardır küskün olduğu halasının yanına giderek ona selam verdi. Halası: "Yeğenim; neden geldin?" diye sorunca, genç şöyle cevap verdi: "Ebû Hureyre'nin yanında oturduğumda: «Akrabayla bağımı kesen herkesin yanımızdan kalkmasını istiyorum» dedi." Halası: "Ona dön ve neden böyle dediğini sor" deyince, genç dönüp durumunu ve halasının söylediklerini anlattı. Ebû Hureyre ona şu karşılığı verdi: Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurduğunu işittim: "Âdemoğullarının amelleri her Perşembe akşamı Cuma gecesi arz edilir. Ancak akrabayla bağlarını kesenin ameli kabul edilmez."²

٧٥٩٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ بْنُ دَرَسْتَوَيْهِ، نَا يَعْقُوبُ بْنُ سُفْيَانَ الْفَارِسِيُّ، حَدَّثَنِي أَبُو مُوسَى عِمْرَانُ بْنُ هَارُونَ الرَّيَّاحُ، وَأَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، نَا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْحَكَمِ الْمِصْرِيُّ، نَا عِمْرَانُ بْنُ أَبِي عِمْرَانَ، نَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَبَّانَ، عَنْ دَاوُدَ بْنِ أَبِي هِنْدَ، عَنْ الشَّعْبِيِّ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " إِنْ أَلَلَّ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ لِيَعْمَرَ لِقَوْمَ "

¹ İbn Mâce 2/902 (2703).

² İsnâdı hasendir. Buhârî, *el-Edebu'l-Müfred* (61) ve Ahmed, *Müsne'd* (2/483-484) Bak: Münziri, *et-Terğib* (3/343).

الدَّيَّارَ، وَيُكْثِرُ لَهُمُ الْأَمْوَالَ، وَمَا نَظَرَ إِلَيْهِمْ مِنْهُ خُلُقَهُمْ بَعْضًا لَهُمْ"، قِيلَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، وَلِمَ؟ - وَفِي رِوَايَةِ الْفَارِسِيِّ قِيلَ: وَكَيْفَ ذَلِكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ - قَالَ: "بِصِلَتِهِمْ أَرْحَامَهُمْ"

7596- İbn Abbâs'ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Bazı kavimler vardır ki, Yüce Allah onların yurtlarını mamur eder, onlara bol rızıklar verir. Onları yarattığından beri kendilerine öfke ile bakmaz" buyurdu. "Ey Allah'ın Resûlü! Neden dolayı bazılarını öyle yapar" —Fârisî'nin rivayeti ise: "Bu nasıl olur ey Allah'ın Resûlü?" şeklindedir— denildiğinde, Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "Akralık bağlarını gözettikleri içindir" karşılığını verdi.¹

٧٥٩٧ - وَأَخْبَرَنَا أَبُو ذَرٍّ عَبْدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ الْهَرَوِيُّ بِمَكَّةَ، أَنَا أَبُو إِسْحَاقَ إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَحْمَدَ الْمُسْتَمْلِي بِبَلَخَ، أَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ مُحَمَّدُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْعَطَّارُ، نَا أَبُو نَشِيطٍ مُحَمَّدُ بْنُ هَارُونَ بِالرَّمْلَةِ، نَا أَبُو خَالِدٍ الْأَحْمَرُ وَهُوَ سُلَيْمَانُ بْنُ حَبَّانَ، نَا دَاوُدُ، فَذَكَرَهُ بِإِسْنَادِهِ غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ: قِيلَ: فَكَيْفَ ذَلِكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ كَمَا قَالَ الْفَارِسِيُّ

7597- Bu hadis başka bir kanalla nakledilmiş ancak, ashab soruyu Fârisî'nin rivayetinde olduğu gibi: "Bu nasıl olur ey Allah'ın Resûlü!" şeklinde sormuşlardır.²

٧٥٩٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ حَمْدَانَ الْجَلَّابُ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْمَصِصِيِّ، نَا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ، نَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عِيَّاشٍ، عَنْ سُفْيَانَ الثَّوْرِيِّ، وَأَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَخْبَرَنِي أَبُو قُتَيْبَةَ سَالِمُ بْنُ الْفَضْلِ الْأَدْمِيُّ بِمَكَّةَ، ثَنَا أَبُو أَحْمَدَ بْنُ زَنْجَوَيْهِ، ثَنَا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ، عَنْ ابْنِ عِيَّاشٍ، ثَنَا سُفْيَانُ الثَّوْرِيُّ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ الْوَلِيدِ الْوَصَافِيِّ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ أَبِي رَبَاحٍ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ، قَالَ: "إِنَّ أَهْلَ الْبَيْتِ إِذَا تَوَاصَلُوا أُجِرِيَ عَلَيْهِمُ الرِّزْقُ، وَكَانُوا فِي كَنْفِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ" وَفِي رِوَايَةِ الْمِصْبِصِيِّ: "فِي كَفِّ الرَّحْمَنِ"، وَقَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ، تَقَرَّدَ بِهِ إِسْمَاعِيلُ بْنُ عِيَّاشٍ، عَنْ الثَّوْرِيِّ، قَالَ أَحْمَدُ: "وَصَلَّاهُ عَنْهُ هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ"

¹ İsnâdı hasendir. Taberânî, M. el-Kebîr 12/85-86 (1255), Ebû Nuaym, Hilye (4/311) ve Hâkim, Müstedrek (4/161) Bak: Münzirî, et-Terğîb (3/336) ve Heysemî, Mecma (8/152).

² İsnâdı hasendir.

7598- İbn Abbâs'm bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Bir ev halkı birbirleriyle bağlarını kesmezlerse, rızık onlara akar ve Allah'ın koruması altında olurlar.”¹

Hadis el-Missîsî'nin rîvayetinde: “Allah'ın avucunda olurlar” şeklindedir.

İsmâîl b. Ayyâş bu hadisi Sevrî'den rivayette tek kalmıştır. Ahmed: “Hişâm b. Ömer hadisi ondan mevsûl olarak nakletti” demiştir.

٧٥٩٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، نَا عَلِيُّ بْنُ عِيسَى، نَا مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثَنَا هَاشِمُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ هِشَامٍ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ، نَا عَبْدُ الصَّمَدِ بْنُ عَبْدِ الْوَارِثِ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ بَهْرَمَ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْقَاسِمِ، نَا الْقَاسِمُ، عَنْ عَائِشَةَ، أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: " صَلََةُ الرَّجُلِ، وَحُسْنُ الْخُلُقِ يُعَمِّرَنَّ الدِّيَارَ وَيَزِدَّنَا فِي الْأَعْمَارِ "

7599- Hz. Âişe'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Akraba bağlarını gözetmek ve güzel ahlâk, bir yurdu mamur eder ve ömürleri uzatır.”²

٧٦٠٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، نَا أَبُو الْعَبَّاسِ هُوَ الْأَصَمُّ، نَا الْعَبَّاسُ الدُّورِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ يَحْيَى بْنَ مَعِينٍ، يَقُولُ: نَا أَبُو قَطَنِ، نَا يُونُسُ، عَنْ أَبِي الْبَخْتَرِيِّ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ، قَالَ: " مَنْ اتَّقَى رَبَّهُ، وَوَصَلَ رَحِمَهُ نُسِيَ لَهُ فِي عُمْرِهِ، وَثَرَى مَالُهُ، وَأَحَبَّهُ أَهْلُهُ "، قُلْتُ لَهُ: سَمِعْتَهُ مِنْهُ أَوْ سَمِعْتَ مِنْ أَبِي الْبَخْتَرِيِّ؟ قَالَ: نَعَمْ، قَالَ يَحْيَى: " اسْمُ أَبِي الْبَخْتَرِيِّ هَذَا مَعْرَاءٌ، وَلَيْسَ هُوَ صَاحِبَ عَلِيٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ "

7600- Ebu'l-Bahterî der ki: İbn Ömer şöyle dedi: “Rabbinden korkan ve akrabayla bağlarını kesmeyenin ömrü uzatılır, malı çoğalır ve ailesi kendisini sever.” Ebû Katan der ki: Yûnus’a: “Bunu Ebu'l-Bahterî’den mi yoksa İbn Ömer’den mi işittin?” diye sorunca: “Evet” cevabını verdi.³

¹ İsnâdı çok zayıftır. İbn Adiy, *el-Kâmil* (1/293-294).

² İsnâdı sahihtir. Ahmed, *Müsned* (6/159) Bak: Münzirî, *et-Terğîb* (3/330-337) ve Heysemî, *Mecma* (8/153).

³ İsnâdı hasendir. İbn Maîn, *Târih* (4/67), Buhârî, *el-Edebu'l-Müfred* (58, 59) ve İbn Ebi Şeybe, *Musannef* (8/349).

Yahya der ki: Ebu'l-Bahterî, Hz. Ali'nin öğrencisi olan Ebu'l-Bahterî değil, başkasıdır.

٧٦٠١ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْقَاسِمِ عَبْدُ الْخَالِقِ بْنُ عَلِيٍّ الْمُؤَدِّنُ، أَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ حَنْبَلٍ، أَنَا أَبُو إِسْمَاعِيلَ التِّرْمِذِيُّ، نَا أَبُو ثَوْبٌ بْنُ سُلَيْمَانَ بْنِ بِلَالٍ، حَدَّثَنِي أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي أُوَيْسٍ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ بِلَالٍ، عَنِ ابْنِ عُلاَثَةَ، عَنْ هِشَامِ بْنِ حَسَّانٍ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ الْيَمَامِيُّ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أَبِيهِ، أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: " إِنْ أَعْجَلَ الطَّاعَةُ ثَوَابًا صِلَةُ الرَّحِمِ، حَتَّى إِنْ أَهْلَ النَّيْتِ لَيَكُونُونَ مَحَارًا فِي أَمْوَالِهِمْ، وَيَكْثُرُ عَدَدُهُمْ إِذَا وَصَلُوا الرَّحِمَ، وَإِنْ أَعْجَلَ الْمَعْصِيَةِ عِقَابًا الْبَغْيِ، وَالْيَمِينُ الْفَاجِرَةُ تُذْهَبُ الْمَالُ، وَتُعْقَمُ الرَّحِمُ، وَتَذَرُ الدِّيَارَ بِلَاقِعٍ " قَالَ الْإِمَامُ أَحْمَدُ رَحِمَهُ اللَّهُ: " اِخْتَلَفُوا فِيهِ عَلَى يَحْيَى " ، فَقِيلَ: هَكَذَا، وَقِيلَ: عَنْهُ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، وَقِيلَ: عَنْهُ مُنْقَطِعًا وَهُوَ أَصَحُّ

7601- Ebû Seleme b. Abdurrahman'ın babasından bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Sevabı en acele verilen iyilik, akrabalık bağlarını gözetmektir. Kimi aileler vardır ki, kötü yolda olmalarına rağmen akrabalık bağlarını gözettikleri için malları ve sayıları çoğalmaktadır. Cezası en acele verilen günah ta azgınlıktır (zulümdür). Yalan yere yemin etmek malı götürür, akrabalık bağlarını keser ve o meskene fakirlik getirir."¹

Beyhakî der ki: Yahya'dan rivayette ihtilaf edilmiştir. Hadis bu şekilde nakledildiği gibi; onun kanalıyla Ebû Seleme'den, o da Ebû Hureyre'den de rivayet olunmuştur. Hadisin senedinin kopuk (munkatı) olduğu da söylenmiştir.²

٧٦٠٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو طَاهِرٍ الْفَقِيهِيُّ، أَنَا حَاجِبُ بْنُ أَحْمَدَ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ حَمَّادٍ الْأَيْبُورْدِيُّ، نَا الْحَسَنُ بْنُ حَبِيبٍ الْعَبْدِيُّ، عَنْ مُجَمِّعِ بْنِ يَحْيَى، عَنْ سُؤَيْدِ بْنِ عَامِرٍ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: " بُلُّوا أَرْحَامَكُمْ وَلَوْ بِالسَّلَامِ "

¹ İsnâdında sakınca yoktur.

² İbn Mâce (2/1408).

7602- Süveyd b. Âmir'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Selanıla da olsa akrabalık bağını ıslatınız."¹

Bunun mânâsı akrabalık bağının gözetilmesidir. Hadis, akrabalık bağını gözetmeyi, suyla serinletmeye benzetmiştir.²

٧٦٠٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، وَأَبُو بَكْرِ الْقَاضِي، قَالَا: نَا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، نَا هَيْثَمُ بْنُ خَارِجَةَ، وَأَخْبَرَنَا ابْنُ عَبْدِانَ، أَنَا أَحْمَدُ بْنُ عُبَيْدِ الصَّفَّارِ، نَا ابْنُ مُسَاوِرٍ الْجَوْهَرِيُّ، نَا الْهَيْثَمُ بْنُ خَارِجَةَ أَبُو أَحْمَدَ، نَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عِيَّاشَ، عَنْ مُجَمِّعِ بْنِ جَارِيَّةَ، عَنْ عَمِّهِ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " بُلُوا أَرْحَامَكُمْ وَلَوْ بِالسَّلَامِ " قَالَ: أَحْمَدُ بْنُ عُبَيْدٍ عَمُّهُ يَزِيدُ بْنُ جَارِيَّةَ

7603- Enes b. Mâlik'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Selamla da olsa akrabalık bağını ıslatınız."³

Ahmed b. Ubeyd der ki: Mecma b. Cârîye'nin amcası, Yezîd b. Cârîye'dir.

٧٦٠٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، وَمُحَمَّدُ بْنُ مُوسَى، قَالَا: نَا أَبُو الْعَبَّاسِ الْأَصَمُّ، نَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مَرْزُوقٍ، نَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ، عَنْ سَعِيدٍ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنِ الْحَسَنِ، فِي قَوْلِهِ عَزَّ وَجَلَّ: ﴿وَلَا تَجْعَلُوا اللَّهَ عُرْضَةً لِأَيْمَانِكُمْ﴾ [البقرة: ٢٢٤]، قَالَ: " لَا تَعْتَلُوا بِاللَّهِ، لَا يَقُلْ أَحَدُكُمْ: إِنِّي آلَيْتُ أَنْ لَا أَصِلَ رَحِمًا، وَلَا أَسْعَى فِي صَلَاحٍ، وَلَا أَتَصَدَّقَ مِنْ مَالِي، كَفَرُ عَنْ يَمِينِكَ وَأَنْتَ الَّذِي حَلَفْتَ عَلَيْهِ " وَهُوَ قَوْلُ قَتَادَةَ

7604- Katâde'nin bildirdiğine göre Hasan(-ı Basrî); "Allah'a yaptığımız yeminleri engel kılmayın"⁴ âyetini açıklarken şöyle dedi: "Allaha yemin etmeyi kendinize bahane edinmeyin. Kişi: «Hiç bir akrabama bağ kurmamaya, ıslah için çalışmamaya, malımdan sadaka vermemeye yemin

¹ Hadisin isnâdı mürsel hasendir. Hennâd, *Zühd* 2/492 (1011), İbn Hibbân, *es-Sikât* (4/324), Deylemî, *Müsnedü'l-Firdevs* 2/10 (2087) Bak: İbn Hacer, *el-Metâlibü'l-Âliye* (2/367) ve *el-İsâbe* (/133).

² *Minhâc* (3/256).

³ Isnâdı hasendir. Bezzâr, *Müsned* (2/373) ve Heysemî, *Mecma* (8/152).

⁴ Bakara Sur. 224

ettim» demesin. Böyle yaparsan yeminin kefareti öde ve yapmamaya yemin ettin şeyi yap.” Bu (son) söz Katâde’nindir.¹

٧٦٠٥ - حَدَّثَنَا الْإِمَامُ أَبُو الطَّيِّبِ سَهْلُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ سُلَيْمَانَ، نا أَبُو الْعَبَّاسِ الْأَصَمُّ، أَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الْحَكَمِ، أَنَا أَيُّوبُ بْنُ سُوَيْدٍ، أَنَا أُسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ اللَّيْثِيُّ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ، عَنْ سُرَّاقَةَ بْنِ مَالِكٍ بْنِ جُعْشَمٍ، قَالَ: خَطَبَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ، فَقَالَ: " خَيْرُكُمْ الْمُدَافِعُ عَنْ عَشِيرَتِهِ مَا لَمْ يَأْتُمْ "

7605- Sürâka b. Mâlik b. Cuş’um der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bize hutbe verip: "Sizin en hayırlınız, günah işlemedikçe aşiretini savunandır" buyurdu.²

٧٦٠٦ - وَأَخْبَرَنَا أَبُو نَصْرِ بْنِ قَتَادَةَ، أَنَا يَحْيَى بْنُ مَنْصُورٍ الْقَاضِي، نا أَبُو عَلِيٍّ الْحُسَيْنِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ زِيَادٍ، نا مُحَمَّدُ بْنُ عَبَّادٍ الْمَكِّيُّ، نا أَبُو سَعِيدٍ، مَوْلَى بَنِي هَاشِمٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ أَبِي يَحْيَى سَحْبَلٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ خَالِدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْمُدْلَجِيِّ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: " خَيْرُكُمْ الْمُدَافِعُ عَنْ عَشِيرَتِهِ مَا لَمْ يَأْتُمْ " قَالَ أَبُو عَلِيٍّ: لَا أَعْلَمُ أَحَدًا قَالَ فِي هَذَا الْحَدِيثِ، عَنْ خَالِدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ

7606- Hâlid b. Abdillâh el-Müdleci’nin babasından bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "Sizin en hayırlınız, günah işlemedikçe aşiretini savunandır" buyurdu.³

Ebû Ali der ki: Bu hadisi, "Hâlid b. Abdillâh —babası —Ebû Said" kanalıyla nakleden kimseyi bilmiyorum.

Beyhakî der ki: İbn Ebî Âsım, Hâlid’i sahabeden saymıştı; ancak bu kişinin sahabeden olduğu kesin değildir. Allah en doğrusunu bilir.

¹ Ravileri güvenilirlerdir.

² İsnâdı zayıftır. Ebû Dâvud 5/341 (5120).

³ İsnâdı hasen, hadis mürseldir.

السَّابِعُ وَالْخَمْسُونَ مِنْ شُعَبِ الْإِيمَانِ وَهُوَ بَابٌ فِي حُسْنِ الْخُلُقِ

57. Şube

Güzel Ahlâk

Öfkeyi yenmek, yumuşak huylu ve mütevazı olmak da bu konuya girer.

Beyhakî der ki: Güzel ahlâk, herkese iyi davranmak ve güzel işler yapmak gibi güzel özelliklere sahip olmaktır. Güzel ahlâklı kişi, Allah'a karşı bu ahlâkını göstereceği gibi insanlar arasında da aynı şekilde davranır. Kişinin Allah'a karşı güzel ahlâklı olması, emir ve yasaklarına karşı gönül rahatlığı içinde olmasıdır. Böyle bir kişi Allah'ın emirlerini gönül hoşluğuyla boyun eğerek yaparken, yasaklarından da yapmaya gücü yettiği halde isteyerek ve sıkıntı çekmeden uzak durur. Nafile olan hayırları yapmaya çalışır, Allah rızası için birçok mubahı bile bırakır. Bunu yaparken de içinde en ufak bir sıkıntı hissetmez. İnsanlar arasında da kendi hakları konusunda müsamahakâr olur, kendi hakkını istemek şöyle dursun, başkasının ödemesi gereken hakkı bile kendisi öder.

Hasta olunca ziyaret edilmezse, yolculuktan gelince ziyaret edilmezse, selam verince selamı alınmazsa, misafir olunca kendisine ikramda bulunulmazsa, aracı olduğu zaman aracılığı kabul edilmezse, iyilik yaptığı zaman kendisine teşekkür edilmezse, bir topluluğun içine girdiği zaman ona değer verilmezse, konuştuğu zaman kimse dinlemezse, bir dostunun yanına girmek için izin istediği zaman kendisine izin verilmezse, evlenmek istediği zaman kendisine kız verilmezse, borcunun ertelenmesini veya az istenmesini istediği zaman kabul edilmezse ve buna benzer şeylerde kızmaz, karşı tarafı cezalandırmaz, tavrı değişmez ve bu durumlarda bile kendisine kötü davranıldığını ve yalnız bırakıldığını düşünmez.

Bütün bu durumlarda karşısındakine aynısıyla değil, en güzel ve takvaya uygun olan bir şekilde karşılık verir. Müslüman kardeşi hastalanınca onu ziyaret eder, birine aracı olarak geldiğinde kabul eder, borcunun ertelenmesini istediğinde erteler, kendisinden yardım istediğinde yardım eder, bir alışverişte müsamahakâr davranmasını istediğinde müsamahakâr olur. Böylesi taleplerle gelenin, kendisine veya insanlara daha önce nasıl

davrandığına bakmadan taleplerini kabul eder. En güzel olanı kendine rehber edinir ve ona muhalif olan bir şey yapmaz.

Güzel ahlâk, kişinin doğuştan karakterinde olabileceği gibi sonradan kazanılan bir vasıf da olabilir. Doğuştan karakterinde güzel ahlâkın temeli olan kişiler bu yönde daha sonra kazandıkları şeyleri bu temele ekleyebilir ve güzel ahlâkı bu şekilde sonradan kazanabilir. Akıllı olan kişinin hilim ve akıl sahipleri olan kişilerle oturup onlarla birlikte olmasıyla akıllı ve hilminin artacağı, âlim olan kişinin âlimlerle birlikte olmasıyla ilminin artacağı, akıllı ve salih kişilerin de akıllı ve salih olan kişilerle birlikte olmasıyla bu yönlerinin daha da gelişeceği herkesin malumu olan bir şeydir. Aynı şekilde güzel ahlâkı olan biri ahlâki meziyetlere sahip olan kişilerle oturup, onlarla birlikte olmasıyla güzel olan ahlâkının daha da güzelleşeceği inkar edilemez. Tefvîk, Allah'tandır.

٧٦٠٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ الْأَصْبَهَانِيُّ، أَنَا أَبُو سَعِيدٍ بْنُ الْأَعْرَابِيِّ، أَنَا أَبُو يَحْيَى بْنُ أَبِي مَسْرَةَ، ح وَأَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ إِسْحَاقَ الْخَزَاعِيِّ، بِمَكَّةَ، نَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي مَسْرَةَ، نَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يَزِيدَ الْمُقْرِئُ، نَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي أَيُّوبَ، حَدَّثَنِي ابْنُ عَجَلَانَ، عَنِ الْقَعْقَاعِ بْنِ حَكِيمٍ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " أَكْمَلُ الْمُؤْمِنِينَ إِيمَانًا أَحْسَنُهُمْ خُلُقًا " وَفِي رِوَايَةِ ابْنِ الْأَعْرَابِيِّ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ

7607- Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Müminlerin iman bakımından en mükemmel olanı, ahlâkı en güzel olanıdır."¹

٧٦٠٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرِ أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ إِبْرَاهِيمَ الْأَشْثَانِيُّ، نَا أَبُو الْحَسَنِ أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ الطَّرَائِيفِيُّ، نَا عَثْمَانُ بْنُ سَعِيدٍ، نَا ابْنُ أَبِي مَرْيَمَ، نَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ، حَدَّثَنِي ابْنُ عَجَلَانَ، عَنِ الْقَعْقَاعِ بْنِ حَكِيمٍ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ: " أَكْمَلُ الْمُؤْمِنِينَ إِيمَانًا أَحْسَنُهُمْ خُلُقًا "

¹ İsnâdı hasendir. Hâkim, *Müstedrek* (1/3)

قَالَ ابْنُ عَجَلَانَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " بُعِثْتُ لِأَتَمَّ صَالِحِ الْأَخْلَاقِ " أَرْسَلَ يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ آخِرَهُ، وَقَدْ

7607- Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Müminlerin iman bakımından en mükemmel olanı, ahlâkı en güzel olanıdır."¹

İbn Aclân'ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Ben salih ahlâkı tamamlamak için gönderildim" buyurdu. Yahya b. Eyyûb hadisin sonunu mürsel olarak rivayet etti.

٧٦٠٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو نَصْرِ بْنِ قَتَادَةَ، أَنَا أَبُو عَمْرٍو بْنُ مَطَرٍ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ أَيُّوبَ، نَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ، وَقَدْ أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السُّلَمِيُّ، نَا الْحَاكِمُ يَحْيَى بْنُ مَنْصُورٍ، نَا أَبُو الْمُثَنَّى، نَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ، نَا عَبْدُ الْعَزِيزِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَجَلَانَ، عَنْ الْقَعْقَاعِ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " إِنَّمَا بُعِثْتُ لِأَتَمَّ صَالِحِ الْأَخْلَاقِ " وَفِي رِوَايَةِ ابْنِ قَتَادَةَ، أَخْبَرَنِي ابْنُ عَجَلَانَ

7609- Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Ben ancak salih ahlâkı tamamlamak için gönderildim."²

٧٦١٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، وَأَبُو الْقَاسِمِ الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ حَبِيبٍ مِنْ أَصْلِ كِتَابِهِ، وَأَبُو سَعِيدٍ بْنُ أَبِي عَمْرٍو، قَالُوا: أَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الصَّفَّارُ، أَنَا يَعْقُوبُ بْنُ أَبِي يَعْقُوبَ الْعَدْلُ الْأَصْبَهَانِيُّ، نَا زَاهِرُ بْنُ نُوحٍ الْأَهْوَارِيُّ، نَا عُمَرُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ خَالِدٍ، نَا يُوسُفُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ الْمُنْكَدِرِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " إِنَّ اللَّهَ بَعَثَنِي بِمَحَاسِنِ الْأَخْلَاقِ، وَكَمَالِ مَحَاسِنِ الْأَفْعَالِ " إِسْنَادُهُ ضَعِيفٌ

¹ İsnâdı hasendir.

² İsnâdı hasendir. Ahmed, Müsned (2/381), İbn Sa'd, Tabakât (1/192), Hatib, el-Câmi (1/92) ve Hâkim, Müstedrek (2/613).

7610- Câbir b. Abdillâh'ın bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Allah beni ahlâkın güzelliklerini ve salih davranışları tamamlamak üzere gönderdi."¹

٧٦١١ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَلِيٍّ الرَّوْذِبَارِيُّ، أَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ مُحَمَّدٍ الصَّفَّارُ، نَا أَحْمَدُ بْنُ الْوَلِيدِ الْفَحَّامُ، نَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ، أَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي بَكْرٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي حُسَيْنٍ، عَنْ مَكْحُولٍ، عَنْ شَهْرِ بْنِ حَوْشَبٍ، قَالَ يَزِيدُ: لَا أَعْلَمُهُ إِلَّا عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ غَنْمٍ، عَنْ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ، قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنِّي رَجُلٌ أُحِبُّ الْحَمْدَ، إِنِّي أُحِبُّ أَنْ أُحْمَدَ - كَأَنَّهُ يَخَافُ عَلَى نَفْسِهِ - فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " مَا يَمْنَعُكَ أَنْ تَعِيشَ حَمِيدًا وَتَمُوتَ فَقِيرًا؟ وَإِنَّمَا بُعِثْتُ عَلَى تَمَامِ مَحَاسِنِ الْأَخْلَاقِ "

7611- Muâz b. Cebel der ki: Bir adam Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) gelerek: "Ey Allah'ın Resûlü! Ben övülmeyi seven biriyim" dedi. Adam kendisi için (riyakâr olmaktan) korkuyordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ona: "Övülmüş olarak yaşayıp fark edilmeden ölmeye ne dersin. Ben ahlâkın güzelliklerini tamamlamak için gönderildim" buyurdu.²

٧٦١٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْقَاسِمِ عَبْدُ الْخَالِقِ بْنُ عَلِيٍّ بْنُ عَبْدِ الْخَالِقِ الْمُؤَدِّنُ، أَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ يَزِيدَ بْنِ أَبِي الْعَوَّامِ، نَا عَبْدُ الْوَهَّابِ بْنُ عَطَاءٍ، ح وَأَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرٍ أَحْمَدُ بْنُ الْحَسَنِ الْقَاضِي، أَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ حَاجِبُ بْنُ أَحْمَدَ الطُّوسِيِّ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، نَا يَعْلَى بْنُ عُبَيْدٍ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرٍو، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " إِنَّ أَكْمَلَ الْمُؤْمِنِينَ إِيمَانًا أَحْسَنُهُمْ خُلُقًا، وَخَيْرُهُمْ خَيْرُهُمْ لِسَائِكُمْ " وَفِي رِوَايَةِ عَبْدِ الْخَالِقِ، عَنْ النَّبِيِّ ﷺ،

¹ İsnâdı çok zayıftır. Beğavî, Şerhu's-Sünne 13/202 (3623) ve Deylemî, Müsnedu'l-Firdevs 1/177 (661).

² İsnâdı çok zayıftır. Taberânî, M. el-Kebîr 20/65-66 (120), İbn Ebi'd-Dünya, Mekârimu'l-Ahlâk (14) ve Heysemî, Mecma (8/23).

7612- Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Müminlerin iman bakımından en kâmil olanı, ahlâk olarak en güzel olanıdır. Sizin en hayırlınız da kadınlarına karşı en iyi davrananınızdır."¹

٧٦١٣ - وَأَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرِ، أَنَا حَاجِبٌ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، نَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ، أَنَا مُحَمَّدٌ، قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى: وَنَا سَعِيدُ بْنُ عَامِرٍ، نَا مُحَمَّدٌ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ نَحْوَهُ

7613- Aynı mânâda bir hadis başka bir kanalla nakledilmiştir.²

٧٦١٤ - وَأَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرِ، أَنَا حَاجِبٌ بْنُ أَحْمَدَ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى، نَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ يَحْيَى، نَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى ابْنِ سَلَمَةَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ، عَنْ الْحَارِثِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْمُغِيرَةِ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ عَائِشَةَ، قَالَتْ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: " إِنْ أَكْمَلَ الْمُؤْمِنِينَ إِيمَانًا أَحْسَنُهُمْ خُلُقًا " قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ وَهُوَ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى: أَرَجُو أَنْ يَكُونَا مُحْفُوظَيْنِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، وَعَائِشَةَ، وَالَّذِي يُؤَكِّدُ مَا قَالَهُ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى مُرْسَلُ أَبِي قِلَابَةَ، عَنْ عَائِشَةَ

7614- Hz. Âişe'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Müminlerin iman bakımından en mükemmel olanı, ahlâk olarak en güzel olanıdır."³

Ebû Ubeyde (Muhammed b. Yahya) der ki: "Bu hadislerin, Ebû Hureyre ve Hz. Âişe'den mahfûz olmasını umarım." Muhammed b. Yahya'nın sözünü tekid eden şey, Ebû Kılâbe'nin, hadisi Hz. Âişe'den mürsel olarak nakletmesidir.

٧٦١٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ الْأَصْبَهَانِيُّ، أَنَا أَبُو سَعِيدٍ بْنُ الْأَعْرَابِيِّ، نَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، نَا الْقَعْنَبِيُّ، نَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ، عَنْ خَالِدِ الْحَدَّاءِ، عَنْ أَبِي قِلَابَةَ، عَنْ

¹ İsnâdı hasendir.

² İsnâdı hasendir.

³ İsnâdı hasendir. Buhâri, Târih 1/2 (272) ve Mizzî, Tezhîbu'l-Kemâl (5/256).

عَائِشَةَ، قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " مِنْ أَكْمَلِ الْمُؤْمِنِينَ إِيمَانًا أَحْسَنُهُمْ خُلُقًا، وَالْأَطْفُهُمْ بِأَهْلِهِ "

7615- Hz. Âişe'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Müminlerin iman bakımından en kâmil olanı, ahlâk olarak en güzel olan ve ailesine karşı yumuşak davranandır."¹

٧٦١٦ - وَقَدْ رَوَى يَعْقُوبُ بْنُ أَبِي عَبَّادٍ، عَنِ ابْنِ عُيَيْنَةَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرِو بْنِ عُلْقَمَةَ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: " إِنَّ أَكْمَلَ الْمُؤْمِنِينَ إِيمَانًا أَحْسَنُهُمْ خُلُقًا، الْمُوْطُؤْنَ أَكْنَافًا، الَّذِينَ يَأْلِفُونَ وَيُؤْلَفُونَ، وَلَيْسَ مِنَّا مَنْ لَمْ يَأْلَفْ وَلَمْ يَأْتَلَفْ " أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْبَيْهَقِيُّ، نَا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ الْخُسْرَوِجَرْدِيُّ، نَا دَاوُدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، نَا حُمَيْدُ بْنُ زَنْجَوَيْهِ، نَا يَعْقُوبُ بْنُ أَبِي عَبَّادٍ، نَا ابْنُ عُيَيْنَةَ، فَذَكَرَهُ. تَفَرَّدَ بِهِ يَعْقُوبُ بِهَذَا الْإِسْنَادِ

7616- Ebû Saîd el-Hudrî'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Müminlerin iman bakımından en mükemmel olanı, ahlâk olarak en güzel ve alçak gönüllü olan insanlarla iyi geçinen, onları seven ve sevilenlerdir. (İnsanları) sevip sevilmeyen bizden değildir."²

Başka bir kanalla bu hadisin aynısı rivayet olunmuştur ki Yâkûb, hadisi bu isnâdla nakletmede tek kalmıştır.

٧٦١٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، بِبَغْدَادَ، أَنَا أَبُو جَعْفَرٍ مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرِو بْنِ الْبَخْتَرِيِّ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدِ اللَّهِ الْمُنَادِي، نَا وَهْبُ بْنُ جَرِيرٍ، وَأَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، نَا يَحْيَى بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى، أَنَا أَبُو عُمَرَ، قَالَا: نَا شُعْبَةُ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ، عَنْ مَسْرُوقٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ لَمْ يَكُنْ فَاحِشًا، وَلَا مُتَفَحِّشًا، وَقَالَ: " خِيَارُكُمْ أَحْسَنُكُمْ أَخْلَاقًا " وَفِي

¹ İsnâdında kopukluk vardır. Tirmizî 5/9 (2612).

² İsnâdı hasendir; ancak Beyhaki'nin hocası tanınmamaktadır. Taberânî, M. es-Sağîr (1/218) Bak: Heysemî, Mecma (8/21).

رَوَايَةُ ابْنِ وَهْبٍ: " إِنَّ مِنْ أَحَبِّكُمْ إِلَيَّ أَحْسَنُكُمْ أَخْلَاقًا " رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ، عَنْ ابْنِ عَمْرٍو، وَأَخْرَجَاهُ مِنْ أَوْجُهُ، عَنْ الْأَعْمَشِ عَلَى لَفْظِ أَبِي عُمَرَ الْحَوْضِيِّ

7617- Abdullah b. Amr bildiriyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), kötü söz söylemez ve kötü davranmazdı. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "Sizin en hayırlınız, ahlâken en güzel olanınızdır" buyurdu.¹

İbn Vehb'in rivayetine göre ise: "İçinizde benim için en sevgili olanlar, ahlâken en güzel olanınızdır" şeklindedir.

Buhârî² bu hadisi İbn Ömer'den rivayet etti.

Buhârî ve Müslim de farklı kanallarla A'meş'ten, o da Ebû Ömer el-Havvâd'ın lafzıyla nakletmişlerdir.³

٧٦١٨ - وَرَوَاهُ سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ، وَعَمْرُو بْنُ مَرْزُوقٍ، عَنْ شُعْبَةَ عَلَى لَفْظِ حَدِيثِ وَهْبِ بْنِ جَرِيرٍ، أَخْبَرَنَاهُ أَبُو مُحَمَّدٍ بْنُ يُونُسَ، أَنَا أَبُو سَعِيدٍ بْنُ الْأَعْرَابِيِّ، نَا أَبُو مُسْلِمٍ، نَا سُلَيْمَانُ، وَقَالَ الْآخَرُ: عَنْ الْأَعْمَشِ فَذَكَرَهُ

7618- Süleymân b. Harb ve Ömer b. Merzûk bu hadisi Şu'be kanalıyla Vehb b. Cerîr'in lafzıyla nakletmişlerdir.⁴

٧٦١٩ - أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدِانَ، أَنَا أَحْمَدُ بْنُ عُبَيْدِ الصَّفَّارِ، نَا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مِلْحَانَ، أَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ، نَا اللَّيْثُ، عَنْ ابْنِ الْهَادِ، عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ، أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: " أَخَيْرُكُمْ بِأَحَبِّكُمْ إِلَيَّ، وَأَقْرَبُكُمْ مِنِّي مَجْلِسًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ؟ " فَسَكَتَ الْقَوْمُ، فَأَعَادَهَا مَرَّتَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا، قَالَ الْقَوْمُ: نَعَمْ يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَالَ: " أَحْسَنُكُمْ أَخْلَاقًا "

7619- Amr b. Şuayb'ın, babası kanalıyla dedesinden bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Sizden en çok sevdiğim ve kıyamet günü bana en

¹ İsnâdı sahihtir.

² Buhârî, *fadâil* (218), edeb (80-81).

³ Buhârî, *menâkib* (166), edeb (82) ve Müslim, *fadâil* (68)

⁴ İsnâdı ceyyiddir. Heysemi, *Mecma* (8/21)

yakın olanınızı bildireyim mi?" diye sorunca oradakiler sustular. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) aynı soruyu iki veya üç defa tekrar edince sahabe: "Evet, ey Allah'ın Resûlü!" karşılığını verdiler. Bunun üzerine Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "Ahlâkı en güzel olanınızdır" buyurdu.¹

٧٦٢٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو سَعْدٍ الْمَالِينِيُّ، نا أَبُو أَحْمَدَ بْنُ عَدِيٍّ الْحَافِظُ، نا عِمْرَانُ بْنُ مُوسَى السَّخْتِيَانِيُّ، نا سُفْيَانُ، نا الْبَرَاءُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ شَقِيقٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " أَلَا أُتْبِئُكُمْ بِخِيَارِكُمْ؟ أَحَاسِنُكُمْ أَخْلَاقًا، أَلَا أُتْبِئُكُمْ بِشِرَارِ هَذِهِ الْأُمَّةِ؟ الثَّرَثَارُونَ الْمُتَفَيِّهُونَ "

7620- Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Sizin en hayırlınızı bildireyim mi? Ahlâkı en güzel olanınızdır. Size bu ümmetin en kötülerini bildireyim mi? Çezeze/ boşboğaz ve kibirli kişilerdir."²

٧٦٢١ - أَخْبَرَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ الصُّوفِيُّ الْهَرَوِيُّ، أنا أَبُو أَحْمَدَ بْنُ عَدِيٍّ، نا الْحُسَيْنُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْفَطَّانُ، نا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعِيدٍ الْجَوْهَرِيُّ، نا أَبُو عَامِرٍ، عَنْ زَمْعَةَ بْنِ صَالِحٍ، عَنْ سَلَمَةَ بْنِ وَهْرَامٍ، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: " خِيَارُكُمْ أَحَاسِنُكُمْ أَخْلَاقًا، الْمُوْطُؤُونَ أَكْنَافًا، وَإِنَّ شِرَارَكُمْ الثَّرَثَارُونَ الْمُتَفَيِّهُونَ الْمُتَشَدِّقُونَ "

7621- İbn Abbâs'ın bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Sizin en hayırlınız, ahlâk olarak en güzel ve alçak gönüllü olanınızdır. En kötüleriniz ise konuşmak için ağzını eğip bükenler ve çok konuşan gevezelerdir."³

٧٦٢٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَلِيٍّ الرَّوْذَبَارِيُّ، وَأَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، وَأَبُو مُحَمَّدٍ الشُّكْرِيُّ قَالُوا: أنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ مُحَمَّدٍ الصَّفَّارُ، ح وَأَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، أنا أَبُو جَعْفَرٍ مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرِو الرَّرَّازُ، قَالَا: نا سَعْدَانُ بْنُ نَصْرِ، نا عَلِيُّ بْنُ عَاصِمٍ، نا دَاوُدُ بْنُ أَبِي هِنْدٍ، عَنْ مَكْحُولٍ، عَنْ أَبِي ثَعْلَبَةَ الْخُسْنِيِّ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " أَحَبُّكُمْ إِلَيَّ وَأَقْرَبُكُمْ "

¹ İsnâdı hasendir. Ahmed, *Müsned* (2/185, 217-218) ve İbn Hibbân, *Sahih* 1/352 (485).

² İsnâdı zayıf, hadis hasendir. Ahmed, *Müsned* (2/369).

³ İsnâdı zayıf, hadis hasendir.

مِنِّي مَجْلِسًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَحْسَنُكُمْ أَخْلَاقًا، وَأَبْعَضُكُمْ إِلَيَّ، وَأَبْعَدُكُمْ مِنِّي مَجْلِسًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَسَاوِيكُمْ أَخْلَاقًا "

7622- Ebû Sa'lebe el-Huşenî'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu alayhi vesellem) şöyle buyurdu: "Sizden en çok sevdiğim ve kıyamet günü bana en yakın olacak olan kişiler, ahlâkı en güzel olanlardır. En sevmediğim ve kıyamet günü benden en uzak olacak olan kişiler de, ahlâkı en kötü olanlarıdır."¹

٧٦٢٣ - وَرَوَاهُ يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ، عَنْ دَاوُدَ بْنِ أَبِي هِنْدٍ، وَزَادَ فِيهِ: "مَسَاوِيكُمْ أَخْلَاقًا الثَّرَائِرُونَ الْمُتَشَدِّقُونَ الْمُتَفَيِّهُونَ" أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَنَا أَبُو سَعِيدٍ بْنُ الْأَعْرَابِيِّ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ الدَّقِيقِيِّ، نَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ فَذَكَرَهُ وَلَمْ يَذْكُرْ قَوْلَهُ: "مَجْلِسًا"، وَلَا قَوْلَهُ: "الْقِيَامَةَ"

7623- Yezîd b. Hârûn bu hadisi Dâvud b. Ebî Hind'den şu ilaveyle rivayet etti: "Ahlâkı en kötü olan kibirliler, geveze olanlar ve güzel konuşmak için ağzını eğip bükenlerdir." Fakat; "meclis" ve "kıyamet" sözcükleri zikredilmeden nakledilmiştir.²

٧٦٢٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، أَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ مُحَمَّدٍ الصَّفَّارُ، نَا سَعْدَانُ بْنُ نَصْرٍ، نَا سُفْيَانُ، عَنْ زِيَادِ بْنِ عِلَاقَةَ، سَمِعَ أُسَامَةَ بْنَ شَرِيكٍ، يَقُولُ: شَهِدْتُ الْأَعْرَابَ يَسْأَلُونَ النَّبِيَّ ﷺ: هَلْ عَلَيْنَا حَرْجٌ فِي كَذَا؟ فَقَالَ: "عِبَادَ اللَّهِ، وَضَعَ اللَّهُ الْحَرْجَ إِلَّا مَنْ افْتَرَضَ مِنْ عَرَضِ أَخِيهِ شَيْئًا، فَذَلِكَ الْحَرْجُ" قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، مَا خَيْرٌ مَا أُعْطِيَ الْعَبْدُ؟ قَالَ: "خُلُقٌ حَسَنٌ"

7624- Usâme b. Şerîk der ki: Bedevilerin Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem): "Şöyle şöyle yapmamızda bir sakınca var mı?" diye sorduklarına şahit oldum. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "Allah'ın kulları! Yüce Allah, kardeşinin

¹ İsnâdı hasendir; ancak Mekhûl ile Ebû Sa'lebe arasında kopukluk vardır. Ahmed, *Müsned* (4/193), İbn Ebî Şeybe, *Musannef* (8/327), Hennâd, *Zühd* (1255), İbn Hibbân, *Sahih* (1/351) ve Taberânî, *M. el-Kebir* 22/221 (588).

² İsnâdı hasendir. Ahmed, *Müsned* (3/194), Ebû Nuaym, *Hilye* (3/97) ve Beğavî, *Şerhu's-Sünne* 12/366-367 (3395).

ırzı/namusu hakkında konuşma dışındaki şeylerde bir sakınca görmemiştir. Sakıncalı olan kardeşinin ırzı hakkında konuşmaktır” buyurdu. Bedeviler: “Ey Allah'ın Resûlü! Kula verilen en hayırlı şey nedir?” diye sorunca: “Güzel ahlâk” cevabını verdi.¹

٧٦٢٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحَسَنِ عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ الْمُقْرِئُ، أَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ، نَا يُوسُفُ بْنُ يَعْقُوبَ الْقَاضِي، نَا عَمْرُو بْنُ مَرْزُوقٍ، نَا شُعْبَةُ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ رَجُلٍ، مِنْ مَزِينَةَ أَوْ جُهَيْنَةَ، قَالَ: فَمَا شَرُّ مَا أُعْطِيَ النَّاسُ؟ قَالَ: " خُلُقٌ سَيِّئٌ، فَانْظُرِ الَّذِي تَكْرَهُ أَنْ يُحَدِّثَ عَنْكَ إِذَا عَمِلْتَهُ فِي بَيْتِكَ، فَلَا تَعْمَلْهُ "

7625- Ebû İshâk, Müzeyne veya Cüheyne kabilesinden bir adamdan bildiriyor: Bir adam (Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem): “Ey Allah'ın Resûlü!) İnsanlara verilen en kötü şey nedir?” diye sorunca: “Kötü ahlâk. Evinde yapıp ondan bahsetmeye utandığın şeye bak, onu yapma” cevabını verdi.²

٧٦٢٦ - وَأَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ الْفَضْلِ الْقَطَّانُ، أَنَا أَبُو سَهْلٍ بْنُ زِيَادٍ الْقَطَّانُ، نَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي مُسْلِمٍ الْحَرَّانِيُّ، نَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْحَرَّانِيُّ، نَا زُهَيْرٌ، نَا أَبُو إِسْحَاقَ، عَنِ الْمُزْنِيِّ، أَوْ الْجُهَنِيِّ قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: مَا خَيْرٌ مَا أُعْطِيَ الْمُسْلِمُ؟ قَالَ: " خُلُقٌ حَسَنٌ " قَالَ: فَمَا شَرُّ مَا أُعْطِيَ؟ قَالَ: " قَلْبٌ أَسْوَدٌ، وَصُورَةٌ حَسَنَةٌ، وَكُلَّمَا نَظَرَ إِلَى نَفْسِهِ أَعْجَبَتْهُ، فَانْظُرْ مَا تُحِبُّ أَنْ يُذَكَّرَ عَنْكَ فِي نَادِي الْقَوْمِ فَافْعَلْهُ إِذَا خَلَوْتَ "

7626- Ebû İshâk, Müzeyne veya Cüheyne kabilesinden bir adamdan bildiriyor: Bir adam Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) gelip: “Müslümana verilen en hayırlı şey nedir?” diye sorunca: “Güzel ahlâk” cevabını verdi. Adam: “Kişiye verilen en kötü şey nedir?” diye sorunca ise Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): “Siyah kalp, güzel sûret ve kendine her baktığında kendini beğenmektir. Bir topluluk içinde senin hakkında bahsedilmesinden hoşlandığın şeye bak, yalnızken onu yap” buyurdu.³

¹ Ravileri güvenilirdir. İbn Mâce 2/1137 (3436).

² İsnâdında adı verilmeyen bir kişi vardır. Diğer ravileri güvenilirdir.

³ İsnâdında adı verilmeyen bir kişi vardır. Diğer ravileri güvenilirdir. İbn Ebî Şeybe, Musannef (8/330-331) ve Abdürrezzâk, Musannef 11/144 (20151).

٧٦٢٧ - حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ بْنُ يُوسُفَ، أَنَا أَبُو بَكْرٍ أَحْمَدُ بْنُ سَعِيدٍ بْنُ فَرَضِخٍ الْأَخْمِيمِيُّ بِمَكَّةَ، نَا جَعْفَرُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَلِيٍّ الْمَعَاوِرِيُّ، نَا سَعِيدُ بْنُ كَثِيرٍ بْنُ عَفِيرٍ، حَدَّثَنِي مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ، عَنْ عَمِّهِ أَبِي سُهَيْلٍ بْنِ مَالِكٍ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ أَبِي رَبَاحٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ، أَنَّ رَجُلًا قَالَ لِلنَّبِيِّ ﷺ: أَيُّ الْمُؤْمِنِينَ أَفْضَلُ؟ قَالَ: "أَحْسَنُهُمْ خُلُقًا" قَالَ: فَأَيُّ الْمُؤْمِنِينَ أَكْبَسُ؟ قَالَ: "أَكْثَرُهُمْ لِلْمَوْتِ ذِكْرًا، وَأَحْسَنُهُمْ لَهُ اسْتِعْدَادًا، أُولَئِكَ الْأَكْيَاسُ"

7627- Abdullah b. Ömer'in bildirdiğine göre bir adam Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem): "Hangi müminler daha üstündür?" diye sorunca, Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "Ahlâkı en güzel olandır" cevabını verdi. Adam: "Hangi müminler daha güzeldir?" diye sorunca ise: "Ölümü en çok hatırlayan ve onun için en iyi hazırlanandır. İşte bunlar güzel olanlardır" cevabını verdi.¹

٧٦٢٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، نَا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، نَا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ بْنِ عَفَّانَ، نَا زَيْدُ بْنُ الْحُبَابِ، ح وَأَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ، أَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرٍ الْقُطَيْبِيُّ، نَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، نَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، نَا مُعَاوِيَةُ بْنُ صَالِحٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ جُبَيْرٍ بْنِ نُفَيْرٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ النَّوَاسِ بْنِ سَمْعَانَ، قَالَ: أَقَمْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ بِالْمَدِينَةِ سَنَةً مَا يَمْنَعُنِي مِنَ الْهَجْرَةِ إِلَّا الْمَسْأَلَةُ، كَانَ أَحَدُنَا إِذَا هَاجَرَ لَمْ يَسْأَلْ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَنْ شَيْءٍ، فَسَأَلْتُهُ عَنِ الْبِرِّ، وَالْإِثْمِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "الْبِرُّ حُسْنُ الْخُلُقِ، وَالْإِثْمُ مَا حَاكَ فِي نَفْسِكَ، وَكَرِهْتَ أَنْ يَطَّلَعَ عَلَيْهِ النَّاسُ" لَفْظُ حَدِيثِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، وَحَدِيثُ زَيْدٍ مُخْتَصَرٌ، قَالَ: سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَنِ الْبِرِّ، وَالْإِثْمِ فَذَكَرَهُ، رَوَاهُ مُسْلِمٌ فِي الصَّحِيحِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ حَاتِمٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ مَهْدِيٍّ

7628- Nevvâs b. Sem'ân der ki: Medine'de Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) ile beraber bir yıl ikamet ettim. Hicret etmeme engel olan sadece ona soru soramayacak olmamdı. Hicret eden Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) bir şey soramazdı. Ben Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) iyiliği ve kötülüğü sorduğumda

¹ İsnâdı zayıftır; ancak hadise mutabaat edilmiştir. İbn Mâce 2/1423 (4259).

şöyle cevap verdi: “İyilik güzel ahlâktır. Kötülük ise vicdanını rahatsız eden ve insanların bilmesini istemediğin şeylerdir.”¹

Hadisin lafzı Abdurrahman’a aittir. Zeyd’in muhtasar olan rivayeti: “Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) iyilik ve kötülüğü sorduğumda...” şeklinde başlamıştır.

Müslim² bu hadisi Muhammed b. Hâtim kanalıyla Abdurrahman b. Mehdî'den rivayet etti.

٧٦٢٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السُّلَمِيُّ، إِمْلَاءً، نَا أَبُو الْعَبَّاسِ بْنُ يَعْقُوبَ الْأَصَمُّ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ الصَّنْعَانِيُّ، نَا أَبُو الْيَمَانِ، ح وَأَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ الْفَضْلِ، أَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ النَّحْوِيُّ، حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ سُفْيَانَ، نَا أَبُو الْيَمَانِ، نَا صَفْوَانُ بْنُ عَمْرٍو، عَنْ يَحْيَى بْنِ جَابِرٍ، عَنْ نَوَاسِ بْنِ سَمْعَانَ، أَنَّهُ سَأَلَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ: مَا الْبِرُّ؟ قَالَ: " حُسْنُ الْخُلُقِ "، قَالَ: " وَالْإِثْمُ مَا حَكَ فِي نَفْسِكَ، وَكَرِهْتَ أَنْ يَعْلَمَهُ النَّاسُ "

7629- Yahya b. Câbir'in bildirdiğine göre Nevvâs b. Sem'ân, Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem): “İyilik nedir?” diye sorunca, Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): “Güzel ahlâktır” cevabını verdi. Kötülüğü sorunca ise: “Kötülük, vicdanını rahatsız eden ve insanların bilmesini istemediğin şeylerdir” cevabını verdi.³

٧٦٣٠ - وَحَدَّثَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السُّلَمِيُّ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي نَضْرَةَ، نَا أَبُو الْيَمَانِ، نَا صَفْوَانُ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ جُبَيْرٍ بْنِ نُفَيْرٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ النَّوَاسِ بْنِ سَمْعَانَ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ مِثْلَ ذَلِكَ

7630- Bu hadis başka bir kanalla da nakledilmiştir.⁴

٧٦٣١ - أَخْبَرَنَا أَبُو طَاهِرٍ الْفَقِيه، أَنَا أَبُو حَامِدٍ أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ يَحْيَى الْخَشَّابُ، نَا أَبُو الْأَزْهَرِ، نَا أَبُو عَامِرٍ الْعَقَدِيُّ، نَا زُهَيْرُ بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنْ عَمْرٍو بْنِ أَبِي عَمْرٍو، عَنْ

¹ İsnâdı sahihtir.

² Müslim, sîla (14).

³ İsnâdında kopukluk vardır. Fesevî, *el-Ma'rîfetü ve't-Târih* (2/339).

⁴ İsnâdında kopukluk vardır.

المُطَلِّبُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ عَائِشَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: " إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يَنْلُغُ بِحُسْنِ الْخُلُقِ دَرَجَةَ الصَّائِمِ الْقَائِمِ "

7631- Hz. Âişe'nin bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "Allah, güzel kişiyi güzel ahlâkı sayesinde gündüz oruç tutan, geceyi de ibadetle geçirenin derecesine erdirtir" buyurdu.¹

٧٦٣٢ - وَأَخْبَرَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ بْنُ يُوسُفَ، أَنَا أَبُو سَعِيدٍ بْنُ الْأَعْرَابِيِّ، نَا أَبُو دَاوُدَ، نَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، نَا يَعْقُوبُ بْنُ الْإِسْكَندَرَانِيِّ، عَنْ عَمْرِو، عَنِ الْمُطَلِّبِ، عَنْ عَائِشَةَ، قَالَتْ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: " إِنَّ الْمُؤْمِنَ لَيَدْرِكُ بِحُسْنِ خُلُقِهِ دَرَجَةَ الصَّائِمِ الْقَائِمِ "

7632- Hz. Âişe der ki: Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): "Mümin güzel ahlâkıyla gündüz oruç tutan, geceyi de ibadetle geçirenin derecesine ulaşır" buyurduğunu işittim.²

٧٦٣٣ - وَأَخْبَرَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ بْنُ يُوسُفَ، أَنَا سَعِيدُ بْنُ الْأَعْرَابِيِّ، نَا يَحْيَى بْنُ أَبِي طَالِبٍ، نَا مَنْصُورُ بْنُ سَلَمَةَ، نَا لَيْثُ بْنُ سَعْدٍ، ح وَأَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ، نَا أَبُو الْعَبَّاسِ الْأَصَمُّ، نَا الْعَبَّاسُ بْنُ مُحَمَّدٍ الدُّورِيُّ، نَا أَبُو النَّضْرِ، نَا اللَّيْثُ بْنُ سَعْدٍ، ح وَأَخْبَرَنَا أَبُو الطَّيِّبِ سَهْلُ بْنُ مُحَمَّدٍ فِي آخَرِينَ، قَالُوا: نَا أَبُو الْعَبَّاسِ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الْحَكَمِ، أَنَا أَبِي، وَشُعَيْبُ بْنُ اللَّيْثِ، قَالَا: أَنَا اللَّيْثُ بْنُ سَعْدٍ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْهَادِ، عَنْ عَمْرِو بْنِ أَبِي عَمْرٍو، عَنِ الْمُطَلِّبِ، عَنْ عَائِشَةَ، قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " إِنَّ الرَّجُلَ لَيَدْرِكُ بِحُسْنِ خُلُقِهِ دَرَجَاتِ قَائِمِ اللَّيْلِ صَائِمِ النَّهَارِ " لَفْظُ حَدِيثِ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ. وَفِي رِوَايَةِ الْإِمَامِ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: " إِنَّ الْمُؤْمِنَ لَيَسْتَدْرِكُ بِحُسْنِ خُلُقِهِ دَرَجَةَ قَائِمِ اللَّيْلِ صَائِمِ النَّهَارِ "، وَقَالَ فِي إِسْنَادِهِ: عَنْ ابْنِ الْهَادِ، عَنْ عَمْرِو بْنِ أَبِي عَمْرٍو، عَنِ عَبْدِ الْمُطَلِّبِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ

¹ İsnâdı hasendir. Ancak Muttalib ve Hz. Âişe arasında kopukluk vardır. Ahmed, *Müsned* (6/187) ve İbn Hibbân, *Sahih* (1/350).

² İsnâdı sahihtir. Ancak Muttalib ve Hz. Âişe arasında kopukluk vardır. Ebû Dâvud 5/149 (4798).

7633- Hz. Âişe der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Kişi güzel ahlâkıyla geceyi ibadetle geçirenin, gündüz oruç tutanın derecesine erer.”¹

Lafız, Ebû Abdullah’a aittir. İmamın rivayeti ise şu şekildedir: Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurduğunu işittim: “Mümin güzel ahlâkıyla geceyi ibadetle geçirenin ve gündüz oruç tutanın derecesine ulaşır.”²

Senedini de İbnu'l-Hâd, Amr b. Ebî Amr —Abdulmuttalib b. Abdullah, şeklinde zikretmiştir.

٧٦٣٤ - وَأَخْبَرَنَا أَبُو عُمَانَ سَعِيدُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ النَّيْسَابُورِيُّ، وَأَحْمَدُ بْنُ الْحَسَنِ، وَمُحَمَّدُ بْنُ مُوسَى، قَالُوا: نَا أَبُو الْعَبَّاسِ الْأَصَمُّ، نَا الْعَبَّاسُ بْنُ مُحَمَّدٍ، نَا دَاوُدُ بْنُ مِهْرَانَ الدَّبَّاعُ، نَا عَبْدُ الْحَمِيدِ بْنُ سُلَيْمَانَ، عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ صَفْوَانَ بْنِ سُلَيْمٍ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " إِنَّ الْعَبْدَ لَيُذْرِكُ بِحُسْنِ الْخُلُقِ دَرَجَةَ الصَّائِمِ الْقَانِتِ الَّذِي يَصُومُ النَّهَارَ وَيَقُومُ اللَّيْلَ " تَفَرَّدَ بِإِسْنَادِهِ عَبْدُ الْحَمِيدِ بْنُ سُلَيْمَانَ

7634- Ebû Saîd el-Hudrî'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Kul, güzel ahlâkı sayesinde gündüz oruç tutanın ve geceyi ibadetle geçirenin derecesine erer.”³

Abdulhamîd b. Süleymân bu hadisin isnâdında tek kalmıştır.

٧٦٣٥ - وَأَخْبَرَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ بْنُ يُوسُفَ، أَنَا أَبُو سَعِيدٍ بْنُ الْأَعْرَابِيِّ، نَا أَبُو يَعْقُوبَ إِسْحَاقُ بْنُ جَابِرِ الْقَطَّانُ، نَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي مَرْيَمَ، نَا مَالِكٌ، أَنَّ يَحْيَى بْنَ سَعِيدٍ، حَدَّثَهُ قَالَ: بَلَغَنِي أَنَّ " الْمَرْءَ لَيُذْرِكُ بِحُسْنِ خُلُقِهِ دَرَجَةَ الْقَائِمِ بِاللَّيْلِ الظَّامِي بِالْهَوَاجِرِ " وَرَوِي أَيْضًا عَنْ مُحَمَّدٍ بْنِ يَحْيَى بْنِ حَبَّانَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ

¹ Isnâdı sahihtir. Ahmed, *Müsned* (6/64, 90; Beğavî, *Şerhu's-Sünne* 13/81 (3500), Hâkim, *Müstedrek* (1/60)

² Taberânî, *M. el-Kebîr* 8/198 (7709) ve Beğavî, *Şerhu's-Sünne* 13/ 80-81 (3499) Bak: Heysemî, *Mecma* (8/25) ve Münziri, *Terğîb* (3/404).

³ Isnâdı zayıftır.

7635- Yahya b. Saîd der ki: “Öğrendiğime göre kul güzel ahlâkıyla; geceyi ibadetle geçirenin ve sıcak günlerde oruç tutanın derecesine ulaşır.”¹

Aynı zamanda bu hadis Muhammed b. Yahya b. Hibbân kanalıyla Ebû Hureyre'den, o da Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) nakledilmiştir.²

٧٦٣٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو نَصْرِ بْنِ قَتَادَةَ، أَنَا أَبُو عَمْرٍو بْنُ مَطَرٍ، نَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، نَا أَبُو عَمْرٍانَ مُوسَى بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْحَرَمِيُّ سَنَةَ سَبْعٍ وَعِشْرِينَ، أَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ لَهْيَعَةَ، عَنْ أَبِي قَبِيلٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " يَدْخُلُ رَجُلَانِ، صَلَاتُهُمَا وَاحِدَةٌ، وَصِيَامُهُمَا، وَحَجُّهُمَا، وَجِهَادُهُمَا، وَاصْطِنَاعُهُمَا الْخَيْرَ وَاحِدٌ، وَيَفْضُلُ أَحَدُهُمَا عَلَى صَاحِبِهِ بِحُسْنِ خُلُقِهِ بِدَرَجَةٍ، كَمَا بَيْنَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ "

7636- Abdullah b. Amr'ın bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Namazları aynı, oruçları, hacları, cihadları ve yaptıkları hayırlar aynı olan iki adam cennete girerler; ancak birinin güzel ahlâkıyla diğerine derece olarak üstünlüğü doğruyla batı arasındaki mesafe kadardır.”³

٧٦٣٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، أَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ مُحَمَّدٍ الصَّفَّارُ، وَأَبُو جَعْفَرٍ مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرٍو الرِّزَّازُ، قَالَا: نَا سَعْدَانُ بْنُ نَصْرِ، نَا سُفْيَانُ، عَنْ عَمْرٍو، عَنْ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ، عَنْ يَعْلَى بْنِ مَمْلُكٍ، عَنْ أُمِّ الدَّرْدَاءِ، تَرْوِيهِ عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: " مَنْ أُعْطِيَ حَظَّهُ مِنَ الرِّقِّ فَقَدْ أُعْطِيَ حَظَّهُ مِنَ الْخَيْرِ، وَمَنْ حُرِمَ حَظُّهُ مِنَ الرِّقِّ فَقَدْ حُرِمَ حَظُّهُ مِنَ الْخَيْرِ "

وَقَالَ: " أَثْقَلُ شَيْءٍ فِي مِيزَانِ الْمُؤْمِنِ خُلُقٌ حَسَنٌ، إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يُبْغِضُ الْفَاحِشَ الْبَذِيءَ "

7637- Ebu'd-Derdâ'nın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Kime yumuşak huylu olmaktan bir pay verilmişse hayırdan nasibini

¹ Ravileri güvenilirlerdir. Mâlik, Muvatta (2/904).

² Buhâri, el-Edebu'l-Müfred (284).

³ İsnâdı zayıftır.

almış demektir. Yumuşak huyluluktan pay alamayıp mahrum olan kimse ise hayırdan mahrum olmuş demektir.”

Yine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): “Müminin Mizan’daki en ağır şeyi güzel ahlâktır. Allah kaba ve ahlâksız kişileri asla sevmeyiz” buyurdu.¹

۷۶۳۸ - أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ الْأَصْبَهَانِيُّ، أَنَا أَبُو سَعِيدٍ بْنُ الْأَعْرَابِيِّ، نَا أَبُو دَاوُدَ، نَا أَبُو الْوَلِيدِ الطَّيَالِسِيُّ، وَحَفْصُ بْنُ عُمَرَ، قَالَا: نَا شُعْبَةُ، ح قَالَ: وَنَا أَبُو دَاوُدَ، نَا ابْنُ كَثِيرٍ، أَنَا شُعْبَةُ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ أَبِي بُرَّةَ، عَنْ عَطَاءِ الْكَيْخَارَانِيِّ، عَنْ أُمِّ الدَّرْدَاءِ، عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: " مَا مِنْ شَيْءٍ أَثْقَلَ فِي الْمِيزَانِ مِنْ حُسْنِ الْخُلُقِ "

7638- Ebu'd-Derdâ'nın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Mizan’a konulan hiçbir şey, güzel ahlâktan daha ağır değildir.”²

۷۶۳۹ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، نَا أَبُو الْعَبَّاسِ بْنُ يَعْقُوبَ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ الصَّنْعَانِيُّ، نَا أَبُو النَّضْرِ، وَشَبَابَةُ، قَالَا: نَا شُعْبَةُ، فَذَكَرَهُ بِإِسْنَادِهِ غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ: " لَيْسَ شَيْءٌ أَثْقَلَ مِنَ الْمِيزَانِ مِنَ الْخُلُقِ الْحَسَنِ "

7639- Bu hadis başka bir kanalla: “Mizan’da hiçbir şey güzel ahlâktan daha ağır değildir” şeklinde nakledilmiştir.³

۷۶۴۰ - وَأَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، أَنَا أَبُو جَعْفَرٍ الرَّزَّازُ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي الْعَوَّامِ، نَا أَبُو عَامِرٍ، نَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ نَافِعٍ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مُسْلِمٍ، عَنْ خَالِهِ عَطَاءِ بْنِ نَافِعٍ، قَالَ: وَجَلَسْنَا عِنْدَ أُمِّ الدَّرْدَاءِ فَحَدَّثَتْنَا أَنَّهَا، سَمِعَتْ أَبَا الدَّرْدَاءِ، يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " إِنْ أَثْقَلَ شَيْءٌ فِي الْمِيزَانِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ حُسْنُ الْخُلُقِ "

7640- Ebu'd-Derdâ'nın bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) “Kıyamet günü Mizan’da en ağır gelecek şey, güzel ahlâktır” buyurdu.⁴

¹ İsnâdı hasendir. Tirmizî 4/362 (2002), 4/367 (2013).

² Ravileri güvenilirdir. Ebû Dâvud 5/149-150 (4799) ve Tirmizî 14/350 (2003).

³ Ravileri güvenilirdir.

⁴ Ravileri güvenilirdir. Ahmed, Müsned (6/442).

٧٦٤١ - وَأَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، أَنَا أَبُو عَمْرٍو عُثْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ السَّمَاكِ،
 نَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ الْحَنِينِيُّ، نَا مُعَلَّى بْنُ أَسَدٍ الْعَمِّيُّ، نَا أَبُو بَدْرٍ الصَّبَّيُّ، نَا ثَابِتٌ، عَنْ
 أَنَسٍ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، قَالَ: " يَا أَبَا ذَرٍّ، أَلَا أَدُلُّكَ عَلَى خَصْلَتَيْنِ هُمَا أَخَفُ عَلَى
 الظَّهْرِ، وَأَثْقَلُ فِي الْمِيزَانِ مِنْ غَيْرِهِمَا؟ " قُلْتُ: بَلَى، قَالَ: " طُولُ الصَّمْتِ، وَحُسْنُ
 الْخُلُقِ، فَوَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ مَا عَمِلَ الْخَلَائِقُ بِمِثْلِهِمَا "

7641- Enes bildiriyor: Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): “Ey Ebû Zer! Sana, vücuda hafif gelen, ancak Mizan’da ağır çeken bir ibadeti söyleyeyim mi?” diye sordu. Ebû Zer: “Tabi ki söyle!” dediğinde, Allah Resûlü: “Suskunluğu elden bırakma ve güzel bir ahlâkın sahibi ol. Canım elinde olana yemin ederim ki; Yaratılmışlardan hiç biri bu ikisi gibi değerli olan başka bir amelde bulanamaz” buyurdu.¹

٧٦٤٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ بْنُ يُوسُفَ، أَنَا أَبُو سَعِيدٍ بْنُ الْأَعْرَابِيِّ، نَا الدَّقِيقِيُّ، نَا يَزِيدُ
 بْنُ هَارُونَ، أَنَا الْمَسْعُودِيُّ، عَنْ دَاوُدَ بْنِ يَزِيدَ الْأَوْدِيِّ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ:
 سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ عَنْ أَكْثَرِ مَا يَلْجُ بِهِ النَّاسُ النَّارَ؟ قَالَ: " الْأَجُوفَانِ: الْفَمُ، وَالْفَرْجُ "
 وَسُئِلَ عَنْ أَكْثَرِ مَا يَلْجُ بِهِ النَّاسُ الْجَنَّةَ؟ قَالَ: " تَقْوَى اللَّهِ، وَحُسْنُ الْخُلُقِ "

7642- Ebû Hureyre der ki: Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) İnsanların cehenneme girmesine en fazla sebep olan şey sorulunca: “İki yuvarlak delik olan ağız ve cinsel organ” cevabını verdi. İnsanların cennete girmesine en çok sebep olan şey sorulunca ise: “Allah’tan sakınmak (takva) ve güzel ahlâktır” cevabını verdi.²

٧٦٤٣ - حَدَّثَنَا الْإِمَامُ أَبُو الطَّيِّبِ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ سُلَيْمَانَ، أَنَا أَبُو عَلِيٍّ حَامِدُ بْنُ مُحَمَّدٍ
 بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْهَرَوِيُّ، نَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، بِمَكَّةَ، نَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ، نَا مُسْلِمُ بْنُ

¹ İsnâdı zayıftır. Bezzâr, *Müsned* (4/220), İbn Ebi'd-Dünya, *Kitabu's-Samt* (558), Ebû Ya'lâ, *Müsned* 6/53 (3298) ve İbn Ebi Âsım, *Zühd* (2) Bak: Zehebî, *Mizân* (1/310) ve Heysemî, *Mecma* (8/22)

² İsnâdı zayıftır.

خَالِدِ الزَّنَجِيُّ، عَنِ الْعَلَا بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: "كَرَّمَ الْمُؤْمِنَ دِينَهُ، وَحَسَبَهُ خُلُقُهُ"

7643- Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem):
"Müminin erdemi dininde, asaleti de ahlâkındadır" buyurdu.¹

٧٦٤٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو حَازِمٍ الْحَافِظُ، أَنَا أَبُو الْحَسَنِ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ التَّمِيمِيُّ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سَعِيدٍ الْبُوشَنجِيُّ، نَا رَوْحُ بْنُ صَالِحٍ الْمِصْرِيُّ، نَا مُوسَى بْنُ عَلِيٍّ بْنِ رَبَاحٍ اللَّخْمِيُّ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: "الْحَسَدُ فِي اثْنَتَيْنِ: رَجُلٍ آتَاهُ اللَّهُ الْقُرْآنَ فَقَامَ بِهِ، وَأَحْلَلَ حَلَالَهُ، وَحَرَّمَ حَرَامَهُ، وَرَجُلٍ آتَاهُ اللَّهُ مَالًا فَوَصَلَ بِهِ أَقْرَبَاءَهُ وَرَحِمَهُ، وَعَمَلَ بِطَاعَةِ اللَّهِ، فَيَتَمَنَّى أَنْ يَكُونَ مِثْلَهُمَا، وَمَنْ يَكُنْ فِيهِ أَرْبَعٌ فَلَا يَضُرُّهُ مَا رُؤِيَ عَنْهُ مِنَ الدُّنْيَا: حُسْنُ خَلِيقَةٍ، وَعَفَافٌ، وَصِدْقٌ حَدِيثٌ، وَحِفْظُ أَمَانَةٍ"

7644- Abdullah b. Amr'ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "İki hususta hased caizdir: Biri, Allah'ın kendisine verdiği Kur'ân'la yerli yerince hükmeden, helalini helal, haramını haram kabul eden kimse. Diğeri de Allah'ın kendisine verdiği malla akrabalarını gözeten, onlara merhamet eden ve Allah'a itaat eden kimsedir. Kişinin bunlar gibi olmayı temenni etmesinde sakınca yoktur. Kimde de şu dört şey bulunursa, dünya ondan uzaklaştırılsa bile önemsemez: Güzel huy, iffet (insanlardan bir şey istememek), doğru söz ve emanete sahip çıkmak."²

٧٦٤٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو نَصْرِ بْنِ قَتَادَةَ، أَنَا أَبُو عَلِيٍّ الرَّقَّاءُ، أَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، نَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ، نَا زُهَيْرٌ، نَا قَابُوسُ بْنُ أَبِي ظَبْيَانَ، أَنَّ أَبَاهُ حَدَّثَهُ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: "إِنَّ الْهَدْيَ الصَّالِحَ، وَالسَّمْتَ الصَّالِحَ، وَالْإِقْتِصَادَ جُزْءٌ مِنْ خَمْسَةِ وَعِشْرِينَ مِنَ النَّبَوَّةِ"

¹ İsnâdı zayıftır. 4335 te geçmişti.

² İsnâdı zayıftır. Zehebî, *Mizân* (2/58) ve İbn Hacer, *el-Lisan* (2/465-466).

7645- İbn Abbâs'ın bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Doğru yolda olmak, güzel davranış ve orta yolu takib etmek, peygamberliğin yirmi beş parçasından bir parçadır."¹

٧٦٤٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ بْنُ يُوسُفَ، أَنَا أَبُو سَعِيدٍ بْنُ الْأَعْرَابِيِّ، نَا أَبُو أُسَامَةَ الْكَلْبِيُّ، نَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ، نَا فَضِيلُ بْنُ عِيَاضٍ، عَنِ الصَّنْعَانِيِّ مُحَمَّدِ بْنِ ثَوْرٍ، وَأَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ سَلَمَةَ، نَا عُثْمَانُ بْنُ سَعِيدٍ، نَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ، نَا فَضِيلُ بْنُ عِيَاضٍ، نَا الصَّنْعَانِيُّ مُحَمَّدُ بْنُ ثَوْرٍ، عَنِ مَعْمَرٍ، عَنِ أَبِي حَازِمٍ، عَنِ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "إِنَّ اللَّهَ كَرِيمٌ يُحِبُّ الْكَرَمَ وَمَعَالِيَ الْأَخْلَاقِ، وَيُبْغِضُ سَفْسَافَهَا "

7646- Sehl b. Sa'd'ın bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Allah, cömerttir ve cömertliği ve güzel ahlâkı sever. Bayağılığı ise sevmeyiz."²

٧٦٤٧ - خَالَفَهُ عَبْدُ الرَّزَّاقِ، فَرَوَاهُ عَنْ مَعْمَرٍ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ طَلْحَةَ بْنِ كَرِيزٍ الْخُزَاعِيِّ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يُحِبُّ مَعَالِيَ الْأُمُورِ وَيَكْرَهُ سَفَاسِفَهَا" أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ الْأَصْبَهَانِيُّ، أَنَا أَبُو سَعِيدٍ بْنُ الْأَعْرَابِيِّ، نَا الرَّمَادِيُّ، نَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ فَذَكَرَهُ،

7647- Talha b. Kerîz el-Huzâî'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Allah güzel işleri sever. Bayağılığı ise sevmeyiz."³

٧٦٤٨ - وَكَذَلِكَ رَوَاهُ سُفْيَانُ الثَّوْرِيُّ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ طَلْحَةَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ كَرِيزٍ الْخُزَاعِيِّ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ مَرْسَلًا

7648- Bu hadis başka bir kanalla mürsel olarak nakledilmiştir.⁴

¹ İsnâdı hasendir. 5389 da geçmişti.

² İsnâdı hasendir. Taberânî, M. el-Kebîr 6/223 (5928), M. el-Evsat 3/449 (2964), Ebû Nuaym, Hilîye (3/255, 8/133) ve Hâkim, Müstedrek (1/48) Bak: Heysemî, Mecma (8/188).

³ İsnâdı zayıftır.

⁴ İsnâdı mürseldir. Abdürrezzâk, Musannef 11/143 (20150) ve Hâkim, Müstedrek (1/48).

٧٦٤٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، حَدَّثَنِي أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ يُوسُفَ الْعُمَانِيُّ، نَا أَبُو سَعِيدٍ عُيَيْدُ بْنُ عَبْدِ الْوَاحِدِ الْكُوفِيُّ، نَا ضِرَارُ بْنُ صُرَدَ، نَا عَاصِمُ بْنُ حُمَيْدٍ، عَنْ أَبِي حَمَزَةَ وَهُوَ الثَّمَالِيُّ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنْ كُمَيْلِ بْنِ زِيَادٍ النَّخَعِيِّ، قَالَ: قَالَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ: يَا سُبْحَانَ اللَّهِ، مَا أَزْهَدَ كَثِيرًا مِنَ النَّاسِ فِي خَيْرٍ عَجَبًا لِرَجُلٍ يَجِئُهُ أَخُوهُ الْمُسْلِمُ فِي الْحَاجَةِ فَلَا يَرَى نَفْسَهُ لِلْخَيْرِ أَهْلًا، فَلَوْ كَانَ لَا يَرْجُو نَوَابًا، وَلَا يَخْشَى عِقَابًا لَكَانَ يَنْبَغِي لَهُ أَنْ يُسَارِعَ فِي مَكَارِمِ الْأَخْلَاقِ، فَإِنَّهَا تَدُلُّ عَلَى سَبِيلِ النَّجَاحِ، فَقَامَ إِلَيْهِ رَجُلٌ فَقَالَ: فِدَاكَ أَبِي وَأُمِّي يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، أَسَمِعْتَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ؟ قَالَ: نَعَمْ، وَمَا هُوَ خَيْرٌ، فَذَكَرَ حَدِيثًا فِي قُدُومِ ابْنَةِ حَاتِمِ الطَّائِيِّ، وَذَكَرَهَا أَخْلَاقَ أَبِيهَا، وَأَنَّهُ لَمْ يَزِدْ طَالِبَ حَاجَةٍ قَطُّ، وَذَكَرْنَاهَا فِي كِتَابِ دَلَائِلِ الثَّبُوتِ، قَالَ: فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: " حَلُّوا عَنْهَا، فَإِنَّ أَبَاهَا كَانَ يُحِبُّ مَكَارِمَ الْأَخْلَاقِ، وَاللَّهُ يُحِبُّ مَكَارِمَ الْأَخْلَاقِ " فَقَامَ أَبُو بُرْدَةَ بْنُ نِيَادٍ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ يُحِبُّ مَكَارِمَ الْأَخْلَاقِ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ أَحَدٌ إِلَّا بِحُسْنِ الْخُلُقِ "

7649- Kumeyl b. Ziyâd en-Nehaî anlatıyor: Ali b. Ebî Tâlib şöyle dedi: "Sübhânallah! İnsanlar birçok hayırdan nasıl da yüz çeviriyor. Müslüman kardeşi bir ihtiyacı için geldiğinde, kendini ona yardım edemeyecek durumda gören kişiye doğrusu şaşılır. Eğer bu kişi sevap umuyor ve cezadan korkmuyorsa bile, güzel ahlâkın bunu emretmesi sebebiyle bu hayrı yapmak için koşması gerekirdi. Çünkü böyle bir şey kişiyi başarıya götürür." Bir adam kalkıp: "Annem babam sana feda olsun ey müminlerin emiri! Bunu Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) mı işittin?" diye sorunca, Hz. Ali şöyle: "Evet. Hatta bu söylediklerimden daha hayırlısını işittim" deyip Hâtim et-Tâî'nin kızının gelişinden ve onun babasının ahlâkından bahsederek, hiç kimseyi boş geri çevirmediğini söyledi.¹

¹ İsnâdı çok zayıftır. İbn Hibbân, *es-Sikât* (7/69) ve Buhârî, *Târih* 3/1 (268) Bak: İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye* (5/60-61).

Bu konuyla ilgili hadisi *Delâilu'n-Nübüvve*'de aktardık. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Onu (*Hâtim et-Tât'nin kızını*) serbest bırakın. Çünkü babası güzel ahlâkı severdi. Allah ta güzel ahlâkı sever." Ebû Bürde b. Niyâr kalkıp: "Ey Allah'ın Resûlü! Allah güzel ahlâkı sever mi?" diye sorunca Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "Canım elinde olana yemin ederim ki; kişi cennete ancak güzel ahlâkla girer" buyurdu.¹

٧٦٥٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحَسَنِ الْمُقْرِئُ، أَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ إِسْحَاقَ، نَا أَبُو يَحْيَى زَكَرِيَّا بْنُ دَاوُدَ الْخَفَّافُ، نَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ صَالِحٍ، نَا خَلْفُ بْنُ خَلِيفَةَ، نَا حَجَّاجُ بْنُ دِينَارٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ ذَكْوَانَ، عَنْ عُيَيْدِ بْنِ عُمَيْرٍ، عَنْ عَمْرِو بْنِ عَبْسَةَ، أَنَّ رَجُلًا سَأَلَ النَّبِيَّ ﷺ، فَقَالَ لَهُ: مَا الْإِيمَانُ؟ قَالَ: " الصَّبْرُ وَالسَّمَاحَةُ، وَخُلُقٌ حَسَنٌ "

7650- Amr b. Abese'nin bildirdiğine göre bir adam Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem): "İman nedir?" diye sorunca, Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "Sabır, müsamahakarlık ve güzel ahlâktır" cevabını verdi.

Beyhakî der ki: Sabırdan kasıt, Allah'ın haramlarından uzaklaşmada sabırdır. Müsamahakârlık ise Allah'ın farz kıldıklarını eda etmede fedakâr olmaktır. Güzel ahlâk ise güzel ahlâkın özelliklerine sahip olup bu şekilde amel etmektir. Bu açıklamayı hadisin ravilerinden bazıları yapmıştır.

٧٦٥١ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْبَيْهَقِيُّ، أَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ الْحُسَيْنِ الْبَيْهَقِيُّ، نَا دَاوُدُ بْنُ الْحُسَيْنِ الْبَيْهَقِيُّ، نَا حُمَيْدُ بْنُ زَنْجَوَيْهِ، نَا يَعْلَى بْنُ عُيَيْدٍ، نَا الْحَجَّاجُ بْنُ دِينَارٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ ذَكْوَانَ، عَنْ شَهْرِ بْنِ حَوْشَبٍ، عَنْ عَمْرِو بْنِ عَبْسَةَ، قَالَ: أَتَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ فَقُلْتُ: مَا الْإِسْلَامُ؟ قَالَ: " طَيْبُ الْكَلَامِ، وَإِطْعَامُ الطَّعَامِ " قَالَ: قُلْتُ: مَا الْإِيمَانُ؟ قَالَ: " الصَّبْرُ وَالسَّمَاحَةُ "، قُلْتُ: أَيُّ الْإِسْلَامِ أَفْضَلُ؟ قَالَ: " مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَيَدِهِ " قَالَ: قُلْتُ: أَيُّ الْإِيمَانِ أَفْضَلُ؟ قَالَ: " الْخُلُقُ الْحَسَنُ "

7651- Amr b. Abese der ki: Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) gidip: "İslam nedir?" diye sorunca, Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "Güzel söz söylemek ve yemek yedirmektir" cevabını verdi. Ben: "İman nedir?" diye sorunca ise: "Sabır

¹ *Delâilu'n-Nübüvve* (5/341).

ve müsamahakârlıktır” cevabını verdi. Ben: “Hangi İslam (Müslüman) daha üstündür?” diye sorunca da: “Müslümanların dilinden ve elinden emin oldukları kişidir” cevabını verdi. Ben: “Hangi iman daha üstündür?” diye sorunca da: “Güzel ahlâktır” cevabını verdi.¹

٧٦٥٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْبَيْهَقِيُّ، نَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْبَيْهَقِيُّ، نَا دَاوُدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، نَا حُمَيْدٌ، نَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ صَالِحٍ، حَدَّثَنِي اللَّيْثُ، حَدَّثَنِي عُقَيْلٌ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، أَخْبَرَنِي كَعْبُ بْنُ مَالِكٍ، أَنَّ رَجُلًا مِنْ بَنِي سَلَمَةَ كَانَ يُحَدِّثُهُ، أَنَّهُ سَأَلَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَنِ الْإِسْلَامِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " حُسْنُ الْخُلُقِ "، ثُمَّ رَاجَعَهُ الرَّجُلُ، فَلَمْ يَزَلْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: " حُسْنُ الْخُلُقِ " حَتَّى بَلَغَ خَمْسَ مَرَّاتٍ

7652- Ka'b b. Mâlik bildiriyor: Benî Seleme'den bir adam Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) İslam'ı sorunca, Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): “Güzel ahlâktır” cevabını verdi. Adam bir daha sorunca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yine: “Güzel ahlâktır” buyurdu. Aynı soru ve cevap beş defa tekrar etti.²

٧٦٥٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَلِيٍّ الرَّوْذِبَارِيُّ، أَنَا أَبُو بَكْرٍ بْنُ دَاسَةَ، نَا أَبُو دَاوُدَ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ عُثْمَانَ الدَّمَشَقِيُّ، نَا أَبُو كَعْبٍ أَيُّوبُ بْنُ مُحَمَّدٍ السَّعْدِيُّ، حَدَّثَنِي سُلَيْمَانُ بْنُ حَبِيبٍ الْمُحَارِبِيُّ، عَنِ أَبِي أُمَامَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " أَنَا زَعِيمُ بَيْتِ بَرَبِصِ الْجَنَّةِ لِمَنْ تَرَكَ الْمِرَاءَ، وَإِنْ كَانَ مُحِقًّا، وَبَيْتِ فِي وَسْطِ الْجَنَّةِ لِمَنْ تَرَكَ الْكَذِبَ، وَإِنْ كَانَ مَارِحًا، وَبَيْتِ فِي أَعْلَى الْجَنَّةِ لِمَنْ حُسْنُ خُلُقُهُ "

7653- Ebû Umâme'nin bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Ben, haklıyken bile çekişmeye girmekten kaçınan kimse için cennetin kenarından; şakadan da olsa yalan söylemeye yanaşmayan kimse için cennetin ortasından, huyunu güzelleştiren kimse için de cennetin en yükseğinden bir köşk verilmesine kefilim.”³

¹ İsnâdı zayıftır. Ahmed, *Müsned* (7/385).

² İsnâdında sakınca yoktur ve sahabenin adının zikredilmemiş olmasının bir sakıncası yoktur. Münzirî, *et-Terğîb* (3/405-406) ve Suyûtî, *ed-Dürrü'l-Mensûr* (2/321).

³ İsnâdı hasendir. Ebû Dâvud 5/1500 (4800).

٧٦٥٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، نَا أَبُو جَعْفَرٍ أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ بَهْمَدَانَ، نَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْحُسَيْنِ بْنِ دِزِيلٍ، وَأَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، أَنَا أَبُو الْحَسَنِ عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ الْمِصْرِيُّ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ جُنَادٍ، قَالَا: نَا مُسْلِمُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، نَا صَدَقَةُ بْنُ مُوسَى، نَا مَالِكُ بْنُ دِينَارٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ غَالِبٍ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " خَصَلَتَانِ لَا يَكُونَانِ فِي مُؤْمِنٍ: سُوءُ الْخُلُقِ، وَالْبُخْلُ " وَفِي رِوَايَةِ الْحَافِظِ: " لَا يَجْتَمِعَانِ "

7654- Ebû Saîd el-Hudrî'nin bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "İki haslet müminde bulunmaz: Kötü ahlâk ve cimrilik."¹

Hâfız'ın rivayetinde hadis: "Bir araya gelmezler" şeklindedir.

٧٦٥٥ - أَخْبَرَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ بْنُ يُوسُفَ، أَنَا أَبُو سَعِيدٍ بْنُ الْأَعْرَابِيِّ، نَا عَبَّاسُ الدُّورِيُّ، نَا عَلِيُّ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ شَقِيقٍ، نَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُبَارَكِ، عَنْ مَعْمَرٍ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ زُفَرٍ، عَنْ بَعْضِ وَلَدِ رَافِعِ بْنِ مَكِيثٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " سُوءُ الْخُلُقِ شُومٌ، وَحُسْنُ الْمَلَكََةِ نَمَاءٌ، وَالصَّدَقَةُ تَدْفَعُ مِيتَةَ السُّوءِ "

7655- Osmân b. Zufer, Râfi b. Mekîs'in oğullarından birinden bildiriyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Kötü ahlâk uğursuzluktur. Mülkiyeti altında bulunanlara güzel bir şekilde davranmak bir berekettir. Sadaka da kötü bir ölümden korur."²

٧٦٥٦ - وَأَخْبَرَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ الْأَصْبَهَانِيُّ، أَنَا أَبُو سَعِيدٍ، نَا الرَّمَادِيُّ، نَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، أَنَا مَعْمَرٌ، عَنْ عُثْمَانَ، بِإِسْنَادِهِ مِثْلُهُ

7656- Bu hadis başka bir kanalla nakledilmiştir.³

٧٦٥٧ - وَحَدَّثَنَا أَبُو إِسْحَاقَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ عَلِيٍّ الْفَقِيهِيُّ، أَنَا أَبُو أَحْمَدَ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ الْغَطْرِيفِ، أَنَا أَبُو عِمْرَانَ مُوسَى بْنُ سَهْلٍ الْجَوْنِيُّ، نَا سُهَيْلُ بْنُ

¹ İsnâdı zayıftır. Tirmizî 4/343 (1962).

² İsnâdı zayıftır. Yahya b. Maîn, Târih (2/255-256).

³ İsnâdı zayıftır. Ebû Dâvud 5/461-462 (5162).

إِبْرَاهِيمَ الْجَارُودِيُّ، نَا الْفَضْلُ بْنُ عِيسَى الرَّقَاشِيُّ، أَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُكَدِّرِ، عَنْ جَابِرٍ، قَالَ:
قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، مَا الشُّؤْمُ؟ قَالَ: " سُوءُ الْخُلُقِ "

7657- Câbir der ki: Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem): "Uğursuzluk nedir?" diye sorulunca: "*Kötü ahlâktır*" cevabını verdi.¹

٧٦٥٨ - وَأَخْبَرَنَا أَبُو الْحَسَنِ بْنُ أَبِي بَكْرٍ الْأَهْوَازِيُّ، أَنَا أَحْمَدُ بْنُ عُبَيْدٍ، نَا أَبُو عِمْرَانَ الْجَوْنِيُّ، نَا سُهَيْلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْجَارُودِيُّ، فَذَكَرَهُ،

7658- Bu hadis başka bir kanalla nakledilmiştir.²

٧٦٥٩ - وَأَخْبَرَنَا أَبُو الْحَسَنِ، أَنَا أَحْمَدُ بْنُ نَاجِيَةَ، نَا سُهَيْلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَبُو الْخَطَّابِ الْجَارُودِيُّ، نَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ سُفْيَانَ الْغُدَّانِيُّ، نَا الْفَضْلُ بْنُ عِيسَى الرَّقَاشِيُّ، فَذَكَرَهُ، غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ: قِيلَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، فَرَادَ ابْنُ نَاجِيَةَ فِي إِسْنَادِهِ رَجُلًا، وَهُوَ أَوَّلَى، وَكَيْفَ كَانَ فَهُوَ ضَعِيفُ الْإِسْنَادِ، وَقَدْ رَوَى أَبُو بَكْرٍ عَبْدُ اللَّهِ الْغَسَّانِيُّ وَهُوَ ضَعِيفٌ، عَنْ حَبِيبِ بْنِ عُبَيْدٍ الرَّحْبِيِّ، عَنْ عَائِشَةَ مَرْفُوعًا، قَالَ: " الشُّؤْمُ سُوءُ الْخُلُقِ "

7659- Bu hadis başka bir kanalla nakledilmiştir. Ancak farklı olarak: "Ey Allah'ın Resûlü!.." denildi" ibaresi geçmiştir.³

İbn Nâciye, isnâdmda bir kişi daha zikretmiştir ve daha sahih olan budur. Her hâlükârda hadisin senedi zayıftır.

Ebû Bekr b. Abdullah el-Gassânî de bu hadisi rivayet etmiştir ve bu da zayıftır.⁴

Yine hadis Habîb b. Ubeyd er-Rahbî kanalıyla Hz. Âişe'den: "*Uğursuzluk, kötü ahlâktır*" şeklinde merfu olarak nakledilmiştir.

¹ İsnâdı çok zayıftır. İbn Asâkir, *Târih* 18/92 (2) Bak: Münzirî, *et-Terğîb* (3/413) ve Suyûtî, *el-Câmiu's-Sağîr* (3287).

² İsnâdı çok zayıftır.

³ İsnâdı çok zayıftır. Gazzâlî, *İhyâ* (3/48).

⁴ Ahmed, *Müsned* (7/85) ve Ebû Nuaym, *Hilye* (6/103).

٧٦٦٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، نا الْأَصَمُّ، نا الْعَبَّاسُ الدُّورِيُّ، نا إِبْرَاهِيمُ بْنُ شَمَّاسٍ السَّمَرَقَنْدِيُّ، نا الْفَضِيلُ بْنُ عِيَّاضٍ، عَنْ لَيْثٍ، عَنْ حَبِيبِ بْنِ أَبِي ثَابِتٍ، عَنْ مَيْمُونِ بْنِ أَبِي شَيْبٍ، عَنْ مُعَاذٍ، قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَوْصِنِي بِوَصِيَّةٍ، قَالَ: " اتَّقِ اللَّهَ حَيْثُ مَا كُنْتَ "، قَالَ: قُلْتُ: زِدْنِي، قَالَ: " اتَّبِعِ السَّيِّئَةَ الْحَسَنَةَ تَمَحُّهَا "، قَالَ: قُلْتُ: زِدْنِي، قَالَ: " خَالِقِ النَّاسَ بِخُلُقٍ حَسَنٍ "

7660- Muâz der ki: Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem): “Ey Allah'ın Resûlü! Bana bir tavsiyede bulun” dediğimde: “Her nerede olursan ol, Allah'a karşı takvalı ol” buyurdu. Ben: “Tavsiyeni arttır” deyince: “Bir kötülük işledikten sonra hemen bir iyilik yap ki onu silsin” buyurdu. Ben: “Tavsiyeni arttır” deyince de: “İnsanlara da güzel bir ahlâkla muamele et” buyurdu.¹

٧٦٦١ - وَأَخْبَرَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ بْنُ يُوسُفَ، أَنَا ابْنُ الْأَعْرَابِيِّ، نا مُطِيعُ الْحَضْرَمِيِّ، نا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، نا جَرِيرٌ، عَنْ لَيْثٍ، فَذَكَرَهُ بِحَوِّهِ غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ: إِنَّ مُعَاذَ بْنَ جَبَلٍ قَالَ لِلنَّبِيِّ ﷺ: أَوْصِنِي يَا رَسُولَ اللَّهِ

7661- Bu hadis mânâ olarak başka bir kanalla: Muâz b. Cebel, Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem): “Bana tavsiyede bulun ey Allah'ın Resûlü!” şeklinde başlayarak nakledilmiştir.²

٧٦٦٢ - وَأَخْبَرَنَا أَبُو عَلِيٍّ الرَّوْذَبَارِيُّ، أَنَا أَبُو طَاهِرٍ الْمُحَمَّدَ آبَادِيُّ، نا حَامِدُ بْنُ مُحَمَّدٍ، نا إِسْحَاقُ بْنُ سُلَيْمَانَ، نا أَبُو سِنَانٍ، عَنْ حَبِيبِ بْنِ أَبِي ثَابِتٍ، عَنْ مَيْمُونِ بْنِ أَبِي شَيْبٍ، قَالَ: لَمَّا بَعَثَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مُعَاذًا إِلَى الْيَمَنِ، قَالَ مُعَاذٌ: فَإِذَا رَكِبَ ابْنِ صَفْوَانَ نَحْوَ النَّبِيِّ ﷺ، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، مَا أَرَى هَؤُلَاءِ إِلَّا سَائِلُوكَ عَنِّي، فَأَوْصِنِي وَاجْمَعْ، فَقَالَ: " اتَّقِ اللَّهَ حَيْثُمَا كُنْتَ، وَاتَّبِعِ السَّيِّئَةَ الْحَسَنَةَ تَمَحُّهَا، وَخَالِطِ النَّاسَ بِخُلُقٍ حَسَنٍ "

¹ İsnâdı hasendir. Ahmed, *Müsned* (5/236) ve Taberânî, *M. el-Kebîr* 20/145 (298).

² İsnâdı hasendir. Taberânî, *M. el-Kebîr* 20/145 (298).

7662- Meymûn b. Ebî Şeybe der ki: Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) onu Yemen'e göndermesiyle ilgili olarak Muâz diyor ki: Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) beni gönderdiği sırada İbn Safvân'ın adamları Hz. Peygamber'e (sallallahu aleyhi vesellem) doğru geldiler. Ben: "Ey Allah'ın Resûlü! Zannedersem bunlar sana beni soracaklar. Bana veciz bir tavsiyede bulun" dedim. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Nerede olursan ol, Allah'a karşı takvalı ol. Bir kötülük işledikten sonra hemen bir iyilik yap ki onu silsin. İnsanlara da güzel bir ahlâkla muamele et" buyurdu.¹

٧٦٦٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَنَا أَبُو عَمْرِو بْنُ السَّمَّالِ، نَا الْحَسَنُ بْنُ سَلَامٍ، نَا قَبِيصَةُ، ح قَالَ: وَأَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ الْمَحْبُوبِيُّ، نَا أَحْمَدُ بْنُ سَيَّارٍ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ، نَا سُفْيَانُ، ح وَأَخْبَرَنَا أَبُو الْحَسَنِ الْمُقْرِي، أَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ إِسْحَاقَ، نَا يُونُسُ بْنُ يَعْقُوبَ الْقَاضِي، نَا مُسَدَّدٌ، نَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، ح قَالَ: وَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ، نَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، وَعَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ حَبِيبِ بْنِ أَبِي ثَابِتٍ، عَنْ مَيْمُونِ بْنِ أَبِي شَيْبٍ، عَنْ أَبِي ذَرٍّ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " اتَّقِ اللَّهَ حَيْثُمَا كُنْتَ، وَخَالِقِ النَّاسَ بِخُلُقٍ حَسَنٍ، وَإِذَا عَمِلْتَ سَيِّئَةً، فَأَضِفْ إِلَيْهَا حَسَنَةً تَمْحُهَا " وَفِي رِوَايَةِ الْحَافِظِ: " وَأَتَّبِعِ السَّيِّئَةَ الْحَسَنَةَ تَمْحُهَا، وَخَالِقِ النَّاسَ بِخُلُقٍ حَسَنٍ " كَذَا قَالُوا: عَنْ أَبِي ذَرٍّ، وَكَلاَهُمَا مُرْسَلٌ، وَسُفْيَانُ أَحْفَظُ غَيْرَ أَنَّ لَهُ عَنْ مُعَاذٍ شَوَاهِدَ

7663- Ebû Zer'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Nerede olursan ol, Allah'a karşı takvalı ol. İnsanlara güzel bir ahlâkla muamele et. Bir kötülük işledikten sonra hemen bir iyilik yap ki onu silsin."²

Hâfız'ın rivayetinde hadis: "Bir kötülük işledikten sonra hemen bir iyilik yap ki onu silsin. İnsanlara da güzel bir ahlâkla muamele et" şeklindedir. Hadis Ebû Zer'den bu şekilde nakledilmiştir. İki rivayet te mürseldir. Süfyân'ın ezber gücü daha iyidir; ancak diğerinin Muâz'dan nakledilen şahitleri vardır.

¹ İsnâdında kopukluk vardır. Hadis bütün tarikleriyle sahihtir. Tirmizî (4/356).

² İsnâdı munkatıdır; ancak hadis hasendir. Tirmizî (4/355).

٧٦٦٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ الْفَضْلِ الشَّعْرَانِيُّ، نَا جَدِّي، نَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ صَالِحٍ، حَدَّثَنِي حَرَمَلَةُ بْنُ عِمْرَانَ التَّجِيبِيُّ، أَنَّ أَبَا السَّمِيطِ سَعِيدَ بْنَ أَبِي سَعِيدٍ الْمُهَرِّيَّ حَدَّثَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو، أَنَّ مُعَاذَ بْنَ جَبَلٍ أَرَادَ سَفَرًا، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَوْصِنِي، قَالَ: " اْعْبُدِ اللَّهَ، وَلَا تُشْرِكْ بِهِ شَيْئًا "، قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ زِدْنِي، قَالَ: " إِذَا أَسَأْتَ فَأَحْسِنْ "، قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ زِدْنِي، قَالَ: " اسْتَقِمَّ، وَلْيَحْسُنْ خُلُقُكَ "

7664- Abdullah b. Amr'ın bildirdiğine göre Muâz b. Cebel, yolculuğa çıkacağı zaman: "Ey Allah'ın Resûlü! Bana tavsiyede bulun" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Allah'a kulluk yap ve ona hiçbir şeyi ortak koşma" buyurdu. Muâz: "Ey Allah'ın Resûlü! Tavsiyeni arttır" deyince Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "Kötülük yapınca hemen (peşinden) iyilik yap" buyurdu. Muâz: "Ey Allah'ın Resûlü! Tavsiyeni arttır" deyince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Doğru ol ve ahlâkın güzel olsun" buyurdu.¹

٧٦٦٥ - وَأَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ الْفَضْلِ، أَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ، نَا يَعْقُوبُ بْنُ سُفْيَانَ، نَا أَبُو سَعِيدٍ يَحْيَى بْنُ سُلَيْمَانَ الْجُعْفِيُّ، حَدَّثَنِي ابْنُ وَهْبٍ، حَدَّثَنِي حَرَمَلَةُ، فَذَكَرَهُ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ، غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ: " وَلْيَحْسُنْ خُلُقُكَ لِلنَّاسِ "

7665- Bu hadis başka bir kanalla: "...İnsanlara da güzel bir ahlâkla muamele et" şeklinde nakledilmiştir.²

٧٦٦٦ - أَخْبَرَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ بْنُ يُوسُفَ، أَنَا أَبُو سَعِيدٍ بْنُ الْأَعْرَابِيِّ، نَا إِسْحَاقُ بْنُ جَابِرٍ الْقَطَّانُ، نَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي مَرْيَمَ، أَنَا مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ، حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، أَنَّ مُعَاذَ بْنَ جَبَلٍ، قَالَ: كَانَ آخِرُ مَا أَوْصَى بِهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حِينَ جَعَلْتُ رَجُلِي فِي الْعَرَزِ، قَالَ: " أَحْسِنْ خُلُقُكَ لِلنَّاسِ مُعَاذُ بْنُ جَبَلٍ "

¹ İsnâdında sakınca yoktur. Taberânî, M. el-Kebîr 20/39-40 (85) ve Hâkim, Müstedrek (1/54) Bak: Heysemî, Mecma (8/23).

² İsnâdında sakınca yoktur. Fesevî, el-Ma'rîfe ve't-Târih (2/524), İbn Hibbân, Sahih 1/370-371 (525) ve Dûlâbî, el-Kunâ (1/202).

7666- Yahya b. Saîd'in bildirdiğine göre Muâz b. Cebel şöyle dedi: Ayağımı bineğimin üzengisine koyduğumda Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bana yaptığı son tavsiye: "İnsanlara da güzel bir ahlâkla muamele et ey Muâz b. Cebel" oldu.¹

٧٦٦٧ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، نَا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، نَا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ بْنِ عَفَّانَ، نَا عُيَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُوسَى، نَا مُسْلِمُ بْنُ خَالِدٍ، عَنِ الْعَلَا بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "كَرُمُ الْمَرْءِ دِينُهُ، وَمُرْوَةٌ عَقْلُهُ، وَحَسَبُهُ خُلُقُهُ"

7667- Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Kişinin erdemi dini, kişiliği akıllı, asaleti ise ahlâkıdır."²

٧٦٦٨ - حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ بْنُ يُوسُفَ الْأَصْبَهَانِيُّ، أَنَا أَبُو بَكْرٍ أَحْمَدُ بْنُ سَعِيدٍ بْنُ فَرْصَحٍ الْأَخْمِيمِيُّ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ قُتَيْبَةَ، نَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ هِشَامٍ بْنُ يَحْيَى بْنِ يَحْيَى الْعَسَائِيُّ، حَدَّثَنِي أَبِي، عَنْ جَدِّي، عَنْ أَبِي إِدْرِيسَ الْخَوْلَانِيِّ، عَنْ أَبِي ذَرٍّ، قَالَ: قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "يَا أَبَا ذَرٍّ لَا عَقْلَ كَالْتَدْبِيرِ، وَلَا وَرَعَ كَالْكَفِّ، وَلَا حَسَبَ كَحُسَنِ الْخُلُقِ"

7668- Ebû Zer'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Ey Ebû Zer! Tedbir gibi akıl, (günahlardan) sakınmak gibi verâ ve güzel ahlâk gibi asalet yaktır."³

٧٦٦٩ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السَّلْمِيُّ، أَنَا جَدِّي، نَا عِيسَى بْنُ مُحَمَّدٍ الْمَرْوَزِيُّ، نَا الْحَسَنُ بْنُ حَمَادٍ الْعَطَّارُ، نَا أَبُو حَمَزَةَ مُحَمَّدُ بْنُ مَيْمُونٍ الشُّكْرِيُّ، أَخْبَرَنِي إِبْرَاهِيمُ الصَّائِغُ، عَنْ حَمَادٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: قَالَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ: "التَّوْفِيقُ خَيْرُ قَائِدٍ،

¹ İsnâdı munkatıdır ve isnâdında durumunu bilmediğim biri vardır. Mâlik, *Muvatta* (sh. 902)

² İsnâdı zayıftır.

³ İsnâdı zayıftır.

وَحُسْنُ الْخُلُقِ خَيْرٌ قَرِينٍ، وَالْعَقْلُ خَيْرٌ صَاحِبٍ، وَالْأَدَبُ خَيْرٌ مِيرَاثٍ، وَلَا وَحْشَةَ أَشَدُّ مِنْ الْعُجْبِ "

7669- Ali b. Ebî Tâlib der ki “Başarı en hayırlı yöneticidir. Güzel ahlâk en hayırlı yoldaştır, akıl en hayırlı arkadaştır, edeb en hayırlı mirastır, kendini beğenmekten daha kötü yalnızlık yoktur.”¹

٧٦٧٠ - حَدَّثَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ بْنُ يُوسُفَ، أَنَا أَبُو جَعْفَرٍ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ الْقَطَّانُ بِالسَّوَةِ،
نَا أَبُو الْعَبَّاسِ الصَّرْصَرِيُّ، نَا أَبُو عَيْسَى الْأَنْبَارِيُّ، نَا أَبُو حَاتِمٍ الْعَسْكَرِيُّ، نَا الْقَاسِمُ بْنُ عَبْدِ
اللَّهِ الْجَرْمِيُّ، نَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، قَالَ: كَانَ مَعْمَرٌ كَثِيرًا مَا يَسْتَعِيدُنِي فِي هَذَا الْكَلَامِ، يَقُولُ: يَا
عَبْدَ الرَّزَّاقِ، أَعِدْ عَلَيَّ ذَلِكَ الْكَلَامَ، فَأَقُولُ: حَدَّثَنِي عَنبَسَةُ الْقُرَشِيُّ، قَالَ: قَالَ رَجُلٌ
لِأَحْنَفِ بْنِ قَيْسٍ: ذُلِّي عَلَى مُرُوءَةٍ بِلَا مُؤُونَةٍ، قَالَ: " عَلَيَّكَ بِالْخُلُقِ الْفَسِيحِ، وَالْكَفِّ عَنِ
الْقَبِيحِ، وَاعْلَمْ أَنَّ الدَّاءَ الَّذِي أَعْيَا الْأَطِبَّاءَ اللِّسَانُ الْبَذِيءُ، وَالْفِعْلُ الرَّدِيءُ "

7670- Abdürrezzâk der ki: Ma'mer çoğu zaman şu sözleri tekrar etmemi isteyip: “Ey Abdürrezzâk! O sözleri bana tekrar et” derdi. Ben de ona şöyle derdim: “Anbese el-Kureşî’nin bana bildirdiğine göre bir adam Ahnef b. Kays’a: “Çaba harcamadan yiğit olmanın yolunu göster” deyince, Ahnef şu karşılığı verdi: “İyi huylu olmaya ve çirkinlikleri terk etmeye bak. Bil ki doktorların aciz kaldıkları hastalık, çirkin söz ve kötü işlerdir.”²

٧٦٧١ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، نَا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ إِسْحَاقَ، نَا أَبُو عُثْمَانَ
الْخِطَّاطُ، قَالَ: سَمِعْتُ السَّرِيَّ، يَقُولُ: بَلَغَنِي عَنْ جَهْمِ بْنِ حَسَّانٍ، أَنَّهُ قَالَ: قَالَ رَجُلٌ
لِأَحْنَفِ بْنِ قَيْسٍ: يَا أَبَا بَحْرٍ ذُلِّي عَلَى أَحْمَدِ أَمْرِ عَاقِبَةٍ، فَقَالَ لَهُ: " خَالِقِ النَّاسَ بِخُلُقٍ
حَسَنٍ، وَكُفِّ عَنِ الْقَبِيحِ "، ثُمَّ قَالَ لَهُ: " أَلَا أَدُلُّكَ عَلَى أَدْوَى الدَّاءِ؟ " قَالَ: بَلَى، قَالَ:
" اكْتِسَابُ الدَّمِّ بِلَا مَنَفَعَةٍ، وَاللِّسَانُ الْبَذِيءُ، وَالْخُلُقُ الرَّدِيءُ "

7671 - Cehm b. Hassân der ki: Bir adam Ahnef b. Kays’a: “Ey Ebû Bahr! Sonu en iyi olan bir işi bana öğret” deyince, Ahnef şöyle karşılık verdi:

¹ İsnâdı hasendir.

² Ravilerinin çoğunu tanımıyorum.

“İnsanlara da güzel bir ahlâkla muamele et ve çirkinlikleri bırak.” Sonra: “Sana hastalıkların en kötüsünü bildireyim mi?” diye sordu. Adam: “Evet” cevabını verince, Ahnef: “Menfaati olmadığı halde yerilecek şeyler yapmak, çirkin konuşan dil ve kötü ahlâktır” dedi.¹

٧٦٧٢ - وَأَخْبَرَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ الصُّوفِيُّ، أَنَا أَبُو أَحْمَدَ بْنُ عَدِيٍّ، نَا بُهْلُولُ بْنُ إِسْحَاقَ بْنِ بُهْلُولٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، عَنْ يَحْيَى بْنِ الْمُتَوَكِّلِ، عَنْ هِلَالِ بْنِ أَبِي هِلَالٍ الْقُسَمِيِّ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: " الْخُلُقُ السُّوءُ يُفْسِدُ الْإِيمَانَ كَمَا يُفْسِدُ الصَّبْرُ الطَّعَامَ " قَالَ أَنَسٌ: " وَكَانَ يُقَالُ: إِنَّ الْمُؤْمِنَ مِنْ أَحْسَنِ شَيْءٍ خُلُقًا " وَرُوي فِي مَعْنَاهُ بِإِسْنَادٍ آخَرَ ضَعِيفٍ

7672 – Enes b. Mâlik’in bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “*Sabir’in² yemeği bozması gibi kötü ahlâk da imanı öyle bozar.*”³

Enes der ki: şöyle denirdi: “Mümin ahlâkı en güzel olandır.”

Zayıf olan başka bir isnâdla aynı rivayette bulunulmuştur.

٧٦٧٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو سَعْدٍ الْمَالِينِيُّ، أَنَا أَبُو أَحْمَدَ بْنُ عَدِيٍّ الْحَافِظُ، أَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي سُوَيْدٍ، وَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ، قَالَا: نَا شَيْبَانُ، نَا عِيسَى بْنُ مَيْمُونٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ كَعْبٍ، وَقَالَ ابْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ كَعْبٍ الْقُرْطَبِيَّ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ، قَالَ: " حُسْنُ الْخُلُقِ يُذِيبُ الْخَطَايَا كَمَا تُذِيبُ الشَّمْسُ الْجَلِيدَ " زَادَ ابْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ: " وَإِنَّ الْخُلُقَ السَّيِّئَ يُفْسِدُ الْعَمَلَ، كَمَا يُفْسِدُ الْحُلُّ الْعَسَلَ " تَفَرَّدَ بِهِ عِيسَى بْنُ مَيْمُونٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ كَعْبٍ وَكَانَ ضَعِيفًا، وَرُوي مِنْ وَجْهِ آخَرَ ضَعِيفٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ

7673– İbn Abbâs’ın bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “*Güzel ahlâk, güneşin buzu erittiği gibi günahı eritir.*”¹

¹ İsnâdında tanımadığım biri vardır.

² Ödağacından çıkan, tadı acı olan bir sıvıdır.

³ İsnâdı zayıftır. İbn Adiy, el-Kâmil (72579).

İbn Abdilazîz şu ilaveyi yapmıştır: “Kötü ahlâk, sirkenin balı bozduğu gibi ameli bozar.”

İsa b. Meymûn bu hadisi Muhammed b. Ka'b'dan rivayette tek kalmıştır ve kendisi zayıf bir ravidir.

Bu hadis zayıf olan başka bir yolla Ebû Hureyre'den rivayet etti.

٧٦٧٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحَسَنِ الْمُقَرِّيُّ، أَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ إِسْحَاقَ، نَا أَسْلَمُ بْنُ سَهْلٍ مُحَشِّلٌ، نَا حُسَيْنُ بْنُ سَلَمَةَ بْنِ أَبِي كَبْشَةَ، نَا يَعْقُوبُ بْنُ إِسْحَاقَ الْحَضْرَمِيُّ، نَا النَّضْرُ بْنُ مَعْبِدٍ الْجَرْمِيُّ، عَنِ ابْنِ سِيرِينَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " إِنْ حُسِّنَ الْخُلُقُ يُذِيبَ الْخَطِيئَةَ، كَمَا تَذِيبُ الشَّمْسُ الْجَلِيدَ، وَإِنْ سُوِيَ الْخُلُقُ يُفْسِدُ الْعَمَلَ كَمَا يُفْسِدُ الصَّبْرَ الْعَسَلَ " تَفَرَّدَ بِهِ النَّضْرُ بْنُ مَعْبِدٍ أَبُو قَحْدَمٍ وَهُوَ ضَعِيفٌ

7674- Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: “Güzel ahlâk, güneşin buzu erittiği gibi günahı eritir. Kötü ahlâk ise Sabir'in² balı bozduğu gibi ameli bozar”³

Nadr b. Ma'bed Ebû Kahdem bu hadisi rivayette tek kalmıştır ve zayıftır.

٧٦٧٥ - وَأَخْبَرَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ بْنُ يُوسُفَ الْأَصْبَهَانِيُّ، أَنَا أَبُو بَكْرٍ أَحْمَدُ بْنُ سَعِيدٍ بْنِ فَرْضَخٍ الْأَحْمِسِيُّ بِمَكَّةَ، نَا أَبُو حَاتِمٍ عُقْبَةُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ حَبِيبِ الْبَلْخِيِّ الرَّاهِدُ، نَا ابْنُ أَبِي ثُمَيْلَةَ الْمُرُوزِيُّ، ح وَأَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، نَا الزُّبَيْرُ بْنُ عَبْدِ الْوَاحِدِ الْحَافِظُ الْأَسَدَابَادِيُّ، وَنَا أَبُو سَعِيدٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْقَاسِمِ بْنِ حَامِدٍ الْفَرْيَابِيُّ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ حَمْدَانَ بْنِ . . . نَا ابْنُ أَبِي ثُمَيْلَةَ، نَا الْفَضْلُ بْنُ مُوسَى الشَّيْبَانِيُّ، عَنْ سُفْيَانَ بْنِ سَعِيدٍ الثَّوْرِيِّ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي بُرْدَةَ بْنِ أَبِي مُوسَى، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " حُسْنُ الْخُلُقِ زِمَامٌ مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ فِي أَنْفِ صَاحِبِهِ، وَالزِّمَامُ يَبِيدُ

¹ İsnâdı çok zayıftır. İbn Adiy, *el-Kâmil* (5/1881-1882), Taberânî, *M. el-Kebîr* 10/388 (10777) ve *M. el-Evsat* 1/470 (854) ve Deylemî, *Müsnedü'l-Firdevs* 2/200 (2991).

² Ödağacından çıkan, tadı acı olan bir sıvıdır.

³ İsnâdı çok zayıftır.

الْمَلَكِ، وَالْمَلَكُ يُجْرُهُ إِلَى الْخَيْرِ، وَالْخَيْرُ يُجْرُهُ إِلَى الْجَنَّةِ، وَسُوءُ الْخُلُقِ زَمَامٌ مِنْ عَذَابِ اللَّهِ فِي أَنْفِ صَاحِبِهِ، وَالزَّمَامُ بِيَدِ الشَّيْطَانِ، وَالشَّيْطَانُ يُجْرُهُ إِلَى الشَّرِّ، وَالشَّرُّ يُجْرُهُ إِلَى النَّارِ " وَفِي رَوَايَةِ ابْنِ يُوسُفَ: " مِنْ غَضَبِ اللَّهِ "، بَدَلَ قَوْلِهِ: " مِنْ عَذَابِ اللَّهِ " وَالْبَاقِي سَوَاءٌ. "

7675- Ebû Mûsa el-Eş'arî'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Güzel ahlâk, sahibinin burnuna takılı, Allah'ın rahmetinden bir dizgin gibidir. Bu dizgin kendisini hayra çekip yönlendiren bir meleğin elindedir. Yöneldiği bu hayırlar da iyi ahlâk sahibini doğruca Cennete sürükler. Kötü ahlâk da sahibinin burnuna takılı, Allah'ın azabından bir dizgin gibidir. Bu dizgin kendisini kötülüklerle çekip yönlendiren bir şeytanın elindedir. Yöneldiği bu kötülükler de kötü ahlâk sahibini doğruca Cehenneme sürükler."¹

İbn Yûsuf'un rivayetinde hadis: "...Allah'ın azabından" değil, "...Allah'ın gazabından" şeklindedir. Diğer kısmı ise aynıdır.

٧٦٧٦ - وَرَوَايَةُ ابْنِ يُوسُفَ عَالِيَّةٌ، وَرَوَايَةُ شَيْخِنَا وَقَعَتْ نَارِلَةً وَرُويَ ذَلِكَ مِنْ وَجْهِ آخَرٍ ضَعِيفٍ عَنِ الْفَضْلِ بْنِ مُوسَى كَمَا أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَنَا أَبُو مُحَمَّدٍ صَالِحُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ دَاوُدَ التِّرْمِذِيِّ بِمَكَّةَ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمَكِّيِّ التِّرْمِذِيُّ، نَا أَبُو شُعَيْبٍ صَالِحُ بْنُ كَامِلٍ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ رَبِّهِ، نَا الْفَضْلُ بْنُ مُوسَى فَذَكَرَهُ بِإِسْنَادِهِ وَمَعْنَاهُ، وَكَلاَ الْإِسْنَادَيْنِ ضَعِيفٌ

7676- İbn Yûsuf'un rivayeti âlîdir (senesinde az ravi vardır) Hocamızın rivayeti ise nâzildir (senesinde çok ravi vardır). Bu hadis başka bir kanalla da rivayet olunmuştur. Her iki rivayet zinciri de zayıftır.²

٧٦٧٧ - وَرَوَاهُ شَيْخٌ مِنْ أَهْلِ نَيْسَابُورَ يُقَالُ لَهُ: مُحَمَّدُ بْنُ حَامِدٍ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ إِبْرَاهِيمَ أَبُو بَكْرِ الْحِيرِيِّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى الدُّهْلِيِّ، عَنْ أَبِي نُعَيْمٍ، عَنْ سُفْيَانَ الثَّوْرِيِّ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ وَهُوَ فِيمَا أَتَانِي أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ إِجَازَةً، نَا أَبُو سَعِيدٍ بْنُ أَبِي بَكْرٍ بْنُ أَبِي عُثْمَانَ،

¹ İsnâdı zayıftır.

² İsnâdı zayıftır.

نا مُحَمَّدُ بْنُ حَامِدٍ، نا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى الذُّهْلِيُّ، نا أَبُو نُعَيْمٍ، نا سُفْيَانُ فَذَكَرَهُ، وَهَذَا وَهُمْ مِنْ هَذَا الشَّيْخِ، وَلَيْسَ لَهُ مِنْ هَذَا الْوَجْهِ أَصْلٌ وَاللَّهُ أَعْلَمُ

7677- Başka bir kanalla da Sevrî'den nakledilmiştir. Ancak son ravi zincirinde bir yanılğı mevcuttur. Bu durumda bu kanalla hadisin bir aslı yoktur. Allah doğrusunu bilir.¹

٧٦٧٨ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحَسَنِ الْمُقْرِئُ، أَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ إِسْحَاقَ، نا عَبْدَانَ الْجَوَالِيقِيِّ، نا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ، نا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يَزِيدَ الْبَكْرِيُّ، نا أَبُو غَسَّانَ الْمِسْمَعِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ دَاوُدَ بْنَ فَرَاهِيجَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: " لَا وَاللَّهِ، مَا حَسَنَ اللَّهُ خُلُقَ رَجُلٍ وَخَلَقَهُ فَتَطْعَمُهُ النَّارُ " وَرَوَاهُ أَيْضًا سَوَّارُ بْنُ عَمَارَةَ، عَنْ أَبِي غَسَّانَ مُحَمَّدِ بْنِ مُطَرِّفٍ

7678- Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Vallahi Yüce Allah'ın, yaratılışını ve ahlâkını güzel kıldığı bir kula Cehennem ateşi dokunamaz."²

Bu hadisi aynı zamanda Sevvâr b. Umâre, Ebû Gassân Muhammed b. Mutarri'f'ten rivayet etti.

٧٦٧٩ - أَخْبَرَنَا الْإِمَامُ أَبُو إِسْحَاقَ الْإِسْفَرَايْنِيُّ، أَنَا أَبُو جَعْفَرٍ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ الْجَوْسَقَانِيُّ، نا الْحَسَنُ بْنُ سُفْيَانَ، نا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ، نا الْقَاسِمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ، قَالَ: نا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُنْكَدِرِ، عَنْ جَابِرٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: " مِنْ سَعَادَةِ ابْنِ آدَمَ حُسْنُ الْخُلُقِ، وَمِنْ شِقْوَتِهِ سُوءُ الْخُلُقِ "

7679- Câbir'in bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "İyi ahlâk, insanoğlunun mutluluğuna vesiledir. Kötü ahlâk da onun mutsuzluğuna bir sebeptir."³

¹ İsnâdı zayıftır. İbn Hacer, *el-Lisân* (5/112).

² İsnâdı zayıftır. İbn Adiy, *el-Kâmil* (3/949-951)

³ İsnâdı zayıftır. Harâîti, *Mekârimu'l-Ahlâk* (5) ve Kudâî, *Müsned eş-Şihâb* (3)

٧٦٨٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ مُحَمَّدُ بْنُ الْفَضْلِ بْنِ تَظْفِيرٍ بِمَكَّةَ، نَا أَبُو الْفَضْلِ الْعَبَّاسُ بْنُ مُحَمَّدٍ، إِمْلَاءً، نَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ كَامِلٍ، نَا أَبُو عُتْبَةَ لَيْثُ بْنُ هَارُونَ الْعَكِّيُّ، نَا مُحَمَّدُ بْنُ بِشْرِ، عَنْ مِسْعَرٍ، عَنْ شُعْبَةَ بْنِ الْحَجَّاجِ، عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ قُرَّةَ، قَالَ: قَالَ عُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: " مَا أَفَادَ أَمْرُؤُ بَعْدَ إِيمَانٍ بِاللَّهِ خَيْرًا مِنْ امْرَأَةٍ حَسَنَةِ الْخُلُقِ، وَمَا أَفَادَ أَمْرُؤُ بَعْدَ كُفْرٍ بِاللَّهِ شَرًّا مِنْ امْرَأَةٍ حَدِيدَةٍ اللَّسَانِ سَيِّئَةِ الْخُلُقِ "

7680- Hz. Ömer der ki: "Kişiye, imandan sonra güzel ahlâklı bir hanımdan daha faydalısı yoktur. Küfürden sonra da keskin dilli ve kötü ahlâklı kadından daha kötüsü yoktur."¹

٧٦٨١ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، أَنَا أَبُو بَكْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ بْنِ الْهَيْثَمِ الْمُقْرِئُ بَيْغَدَادَ، نَا مُعَاذُ بْنُ الْمُثَنَّى الْعَنْبَرِيُّ، حَدَّثَنِي أَبِي، عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ فِرَاسٍ، عَنِ الشَّعْبِيِّ، عَنْ أَبِي بُرْدَةَ بْنِ أَبِي مُوسَى، عَنْ أَبِي مُوسَى، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ، قَالَ: " ثَلَاثَةٌ يَدْعُونَ اللَّهَ فَلَا يَسْتَجِيبُ لَهُمْ: رَجُلٌ كَانَ لَهُ دَيْنٌ فَلَمْ يُشْهِدْ، وَرَجُلٌ أَعْطَى سَفِيهًا مَالَهُ، وَقَدْ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: ﴿وَلَا تَوْتُوا السُّفَهَاءَ أَمْوَالَكُمُ﴾ [النساء: ٥] وَرَجُلٌ كَانَتْ عِنْدَهُ امْرَأَةٌ سَيِّئَةِ الْخُلُقِ فَلَمْ يُطَلِّقْهَا "

7681- Ebû Mûsa'nın bildirdiğine göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Üç kişi Allah'a dua eder de Allah dualarını kabul etmez: Alacağı olduğu halde bu alacağa şahit tutmayan, diğeri Yüce Allah: «...Mallarınızı akli ermezlere vermeyin...»² buyurduğu halde malını akli ermeyen birine (=sefihe) veren ve ahlâkı kötü olan bir karısı olduğu halde onu boşamayandır."³

٧٦٨٢ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، نَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ بْنِ إِسْحَاقَ الْقَاضِي، نَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ الْبَرَاءِ، نَا عَبْدُ الْمُنْعِمِ بْنُ إِدْرِيسَ، نَا عَبْدُ الصَّمَدِ بْنُ مَعْقِلٍ، عَنْ أَبِيهِ،

¹ İsnâdında sakınca yoktur. İbn Ebî Şeybe, *Musannef* (4/308) ve İbnu'l-Ca'd, *Müsned* 1/531 (1112).

² Nisâ Sur. 5

³ İsnâdı hasendir. Hâkim, *Müstedrek* (2/203), Tahâvî, *Müşkilü'l-Âsâr* (3/216), İbn Cerîr, *Tefsir* (4/46) ve İbn Ebî Şeybe, *Musannef* (4/309, 6/97).

عَنْ وَهَبِ بْنِ مُبَيَّهٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: " قَالَ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ: يَا رَبِّ، أُمَهَلْتُ فِرْعَوْنَ أَرْبَعِمِائَةِ سَنَةٍ، وَهُوَ يَقُولُ: أَنَا رَبُّكُمْ الْأَعْلَى، وَيُكَذِّبُ بَيَاتِكَ، وَيَجْحَدُ رُسْلَكَ، فَأَوْحَى اللَّهُ إِلَيْهِ أَنَّهُ كَانَ حَسَنَ الْخُلُقِ سَهْلَ الْحِجَابِ فَأَحْبَبْتُ أَنْ أَكَافِيَهُ "

7682- İbn Abbâs der ki: Hz. Mûsa: "Ey Rabbim! Firavun'a *"Ben sizin yüce Rabbinizim"*¹ demesine, âyetlerini yalanlamasına ve peygamberlerine karşı gelmesine rağmen dört yüz yıl mühlet verdin" deyince, Yüce Allah ona şöyle vahyetti: "Firavun, güzel ahlâklı ve halkın kendisine kolay ulaştığı biriydi. Bu sebeple onu ödüllendirmek istedim."²

٧٦٨٣ - أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، قَالَ: سَمِعْتُ عَلِيَّ بْنَ حَمَّادٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ نُعَيْمٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ شُعَيْبٍ الْأَسَدِيَّ، يَقُولُ: نَا عَلِيُّ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ شَقِيقٍ، نَا ابْنَ الْمُبَارَكِ، نَا وَهَيْبٌ، عَنْ هِشَامٍ، عَنِ الْحَسَنِ، قَالَ: " مَنْ سَاءَ خُلُقُهُ عَذَّبَ نَفْسَهُ "

7683- Hasan(-ı Basrî): "Ahlâkı kötü olan kendi kendine eziyet eder" demiştir.³

٧٦٨٤ - أَخْبَرَنَا أَبُو الْحُسَيْنِ بْنُ بِشْرَانَ، أَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ السَّمَّاكِ، نَا الْحَسَنُ بْنُ عَمْرٍو، قَالَ: سَمِعْتُ بِشْرًا، يَقُولُ: قَالَ الْفَضِيلُ: " لَا تُخَالِطْ إِلَّا حَسَنَ الْخُلُقِ، فَإِنَّهُ لَا يَأْتِي إِلَّا بِخَيْرٍ، وَلَا تُخَالِطْ سَيِّئَ الْخُلُقِ، فَإِنَّهُ لَا يَأْتِي إِلَّا بِشَرٍّ "

7684- Fudayl der ki: "Sadece güzel ahlâklıyla beraber ol. Çünkü o, hayırdan başka bir şey getirmez. Kötü ahlâklıyla beraber olma, çünkü o kötülükten başka şey getirmez."⁴

¹ Nâziât Sur. (24)

² İsnâdı zayıftır. İbn Sa'd, *Tabakât* (5/544).

³ İsnâdında tanımadığım biri vardır.

⁴ Ravileri güvenilirdir. İbn Hibbân, *Ravdatu'l-Ukalâ* (64) ve Ebû Nuaym, *Hilye* (8/96).

الجمع والشعب الامينا

سَالِفٌ

الْأَمَامُ الْوَاقِفُ الَّذِي يَكْرَهُ الْمَدِينَةُ الرَّبِّيَّةُ الرَّبِّيَّةُ

ΔΕΔΑ - ΔΤΛΣ

الجزء الاول

حقیقہ و جامع فقہیہ و فروعیہ و فرائض و فہرست احادیث

الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ لَعْنَةُ اللَّهِ وَلَعْنَةُ الْعَالَمِينَ

عن بن مسعود

الْبَيْتُ الْكَبِيرُ

جو مہای . الہند

[illegible]

قال بل انت يارب ثلاثا ثم قرء :

(أَفَرَأَيْتُمُ النَّارَ الَّتِي تُورُونَ أَنْتُمْ أَنشَأْتُمْ شَجَرَتَهَا أَمْ نَحْنُ الْمُنْشِئُونَ)^(١١٣)

قال بل انت يارب ثلاثا .

٢٣٧ — اخبرنا ابو عبدالله الحافظ ، اخبرنا ابو عبدالله محمد بن علي الصنعاني ، حدثنا اسحق بن ابراهيم ، اخبرنا عبدالرزاق ، عن معمر ، عن جعفر بن برقان ان عيسى ابن مريم عليه السلام كان يقول :

« اَللّهُمَّ اِنِّى اَصْبَحْتُ لَا اَسْتَطِيعُ دَفْعَ مَا اَكْرَهُ وَلَا اَمْلِكُ نَفْعَ مَا اَرْجُو
وَاَصْبَحَ الْاَمْرُ بِيَدِ غَيْرِي ، وَاصْبَحْتُ مُرْتَهَنًا بِعَمَلِي ، فَلَا قَيِّمَ اَفْقَرُ
مِنِّي ، اَللّهُمَّ لَا تُثْمِتْ بِي عَدُوِّي ، وَلَا تُسَوِّا بِي صَدِيقِي ، وَلَا تُجْعَلْ
مُصِيبَتِي فِي دِينِي ، وَلَا تُسَلِّطْ عَلَيَّ مَنْ لَا يَرْحَمُنِي . »

٢٣٨ — اخبرنا ابو عبدالرحمن السلمي فيما قرئ عليه حكاية عن بعضهم انه قال :

« كَمَالَ الدِّينِ فِي التَّبَرِّي مِنَ الْحَوْلِ وَالْقُوَّةِ وَالرُّجُوعِ فِي الْكُلِّ اِلَى
مَنْ لَهُ الْكُلُّ » .

٢٣٩ — قال وقال سهل :

(١١٣) سورة الواقعة (٥٦/٧١-٧٢)

(٢٣٧) اساده : حس

☆ جعفر بن برقان (نص الموحدة وسكون الراء) الكلبي ، ابو عبدالله الرقي (م ١٥٠هـ)

صديق ، يرم في حديث الرهري . من الساعة . (مخ ٤) .

واخرجه احمد في «الزهد» عن عبدالرزاق به (٩٥)

ونسبه السيوطي في «الدر المنثور» (٢١٠/٣) الى ابن ابي شيبة .

(٢٣٩) اساده : فيه السلمي .

☆ سهل هو ابن عبدالله التستري ، الزاهد الصوفي المشهور .

[illegible]

عما اجتمع من الضعيف وليس كتاب كتب له وما من في ذلك قول على
 الله عليه وسلم ليس في الصوم زيا قال ابو عبيد بن ثيب شابه
 غرث عن عمار بن شهاب رفته قال وقد لا لان الاموال
 كلها لا تكون الا بالحركات الا الصوم خاصة فانما هي النية
 التي قد خفيت على الناس فاذا نواها فصرف دعوى هاهنا ربا
 هذا عندي وجبر الحديث والله اعلم قال ابو عبد الله عن
 سفيان بن عيينة انه فسر قوله في الصوم قال في الصوم هو
 الصبر صبرا لا انسان عن المطعم والمشرب والصحاح ثم قرأ انما
 يوفى الصابر اجرهم بغير حساب يقول فتواب الصوم ليس له حساب
 يعلم من كثرة قال ابو عبيد وما يقوى قول سفيان الذي يروى
 في التفسير في قوله السابحون هم الصابون فالصائم منزلة السابح
 اخبرنا ابو عبد الرحمن السلمي ابو الحسن احمد بن محمد بن عبد الله بن
 الطراف بن عثمان بن سعيد الدارمي سعيد بن اي مزيج واخبرنا
 ابو عثمان سعيد بن محمد بن محمد بن عبد الله بن سبويه بن
 محمد بن يعقوب بن محمد بن اسحق الصغاني بن اي مزيج ابو غسان حذني
 ابو حازم عن سهل بن سعد بن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال
 في الجنة ثمانية ابواب فيها باب يسمى الريان لا يدخلها الا الصائمون
 وفي رواية الدارمي الجنة فعال لا يدخلها الا الصائمون رواية البخاري
 في الصحيح عن سعيد بن اي مزيج اخبرنا ابو صلح احمد بن علي القاسمي
 كما ابو عبد الله محمد بن يعقوب بن محمد بن عبد الوهاب بن خالد بن خالد
 عن سلمى بن بلال حذني ابو حازم عن سهل بن سعد قال قال رسول